

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**ERZURUMLU MÜLHİMÎ
ve
ŞEHEN-ŞEH-NÂME-İ MURÂDÎ
MESNEVİSİ**

(DOKTORA TEZİ)

Kadir ALPER

Danışman

Yard. Doç. Dr. Sadettin EĞRİ

TEZ ONAY SAYFASI
T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda 711141004 numaralı Kadir ALPER' in hazırladığı **"Erzurumlu Mülhimî ve Şehen-şeh-nâme-i Murâdî Mesnevisi"** konulu Doktora Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, .../...../ 20.... günü ..... - .....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin (başarılı/başarısız) olduğuna .....(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sadettin EĞRİ

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Coşkun AK

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Doç. Dr. İsmet ŞANLI

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Doç.Dr. Cafer ÇİFTÇİ

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Yrd. Doç. Özlem ERCAN

...../...../ 20.....

ÖZET

Yazar	: Kadir ALPER
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Türk Dili Ve Edebiyatı
Bilim Dalı	: Eski Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: VIII +
Mezuniyet Tarihi	: .... /.... / 2012
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Sadettin EĞRİ

Erzurumlu Mülhimî ve Şehen-şeh-nâme-i Murâdî Mesnevîsi

Çalışmada, öncelikle 17. yüzyıl âlim ve şairlerinden Şehnameci Erzurumlu İbrahim Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâme-i Murâdî* adlı eseri yerli ve yabancı kataloglar taranarak elde edilen iki nüsha üzerinden edisyon-kritik yapılarak çevriyaziya aktarma amaçlandı. İki nüshanın karşılaştırılmasıyla nüshalarda bulunmayan beyitler konu akışına göre uygun yerlere konuldu ve bu farklılıklar dipnotlarda gösterildi. Metin doğru bir şekilde oluşturulduktan sonra eldeki malumatlar ışığında Mülhimî'nin hayatı ve edebî kişiliği ortaya konulmaya çalışıldı. Bazı biyografik eserlerdeki eksik ve hatalı bilgiler düzeltilerek şairin eserindeki verilerle kapsamlı bir malumat ortaya konmaya çalışıldı. Âlim, müderris, müverrih ve şehnameci vasıfları olan şairin diğer eserleri hakkında da kısa bilgi verilmeye çalışıldı. Bu aşamadan sonra eseri meydana getiren bablar ana hatlarıyla özetlenme yoluna gidildi. Bir sonraki aşamada eser, şekil ve muhteva özellikleri bakımından incelenildi. Bu kısımda klasik mesnevi planına göre şeklen incelenen eserin içeriği de tahkiye edilme yönüyle incelendi. Devamında Şehnamecilik geleneği içinde Firdevsî, Ganizâde Nâdirî ve Mülhimî arasında tahkiye unsurları ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldı. Diğer bölümde ise Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâmesi* şehnamecilik geleneği içinde değerlendirdi. Sonuç kısmında ise çalışmanın bir değerlendirmesi yapılarak Mülhimî'nin edebiyat tarihimizdeki yeri belirtilmeye çalışıldı.

Anahtar Sözcükler

17. Yüzyıl

Mülhimî

Şeh-nâmecilik

Mesnevî

ABSTRACT

Yazar : Kadir ALPER
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Eski Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği : Doktora Tezi
Sayfa Sayısı : VIII +
Mezuniyet Tarihi : .... /.... / 2012
Tez Danışman(lar)ı :

In this study primarily *Şehen-şeh-nâme-i Murâdî*, one of the literary works of Şehnameci İbrahim Mülhimi, who is one of the scholars and poets of 17th century from Erzurum, has been aimed to be transferred into a transcription by doing edition-criticism out of two editions that have been obtained by analysing both local and foreign catalogues. With the comparison of the two editions, the verses which are not found in the editions have been placed in the suitable positions according to topic flow. And also, these differences have been showed in footnotes. After the text has been formed correctly, Mülhimi's life and his literary personage has been tried to be introduced. Besides, by correcting the missing and faulty information in some biographical works, it has been possible to put forward some extensive data thanks to the information in the poet's work. Some short information too has been given about the other works of the poet, who at the same time has some other qualifications like being 'alim, müderris, müverrih and şehnameci'. After this process, the chapters which create the work have been tried to be summarized. In the next step the work has been studied in terms of its form and content. In this part the work, which has been studied in form, has also been studied for its content in a narrative way. In the next section Mülhimî's work '*Şehen-şeh-name*' has been analyzed by considering the form called 'sehnâmecilik'.

Key Words: 17 th Century, Mülhimî, Şehnâmecilik, Masnawî

ÖN SÖZ

Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemine girdiği XVII. Yüzyıl; bunun aksine bilim, sanat ve edebiyatta çok verimli bir dönemdir. Kuralları tamamen oturmuş klasik edebiyatın bu yüzyılında, değişik üslup arayışları da görülmeye başlamıştır. Eşya ve hadiselerin hikmet açısından değerlendirilmesi bu yüzyılın şairlerinden Nabî'de ekolleşirken Nef'î, Nâilî, Neşatî'de de Hint üslubu belirgin bir hal almıştır. Nabî gazelleriyle Nef'î de kasideleriyle öne çıkmış mesnevide ise bu dönemde Nev'i-zâde Atâî söz sahibi olmuştur.

Yine bu asır mesnevi yazarı ve şehnamecilerinden, incelemeye konu olan *Şehen-şeh-nâme-i Murâdî* adlı eserinin müellifi İbrahim Mülhimî de eseriyle dikkat çekmektedir. Bu çalışma İbrahim Mülhimî ve Eserinin incelenmesini içermektedir. Giriş ve dört bölümden oluşan tezin birinci bölümü şairin hayatı ve edebî kişiliği başlıklarından oluşmaktadır. Bu bölümde ilk olarak şairin hayatı ayrıntılı olarak ele alındı.

Hem biyografik eserler ile Osmanlı tarihini anlatan eserlerden hem de şairin eserinden elde edilen malumatlardan yararlanılarak şairin hayatı hakkında en güncel bilgi oluşturulmaya çalışılmıştır. *Eserleri* başlığı altında şairin eserleri hakkında bulunan bilgiler derlenmeye çalışılmış; yeri tespit edilen eserlerin bazıları hakkında bulunduğu kütüphanelerle ilgili künyeler verilmiştir.

Edebi Kişiliği başlığı altındaki bölümde ise şairin edebî şahsiyeti; biyografik eser müelliflerinin ve şairin kendi şiiri hakkında yaptığı yorumların çerçevesinde ortaya çıkan malumatlarla değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâme-i Murâdî'sinin* biçim, içerik özellikleri bulunmaktadır. Bu bölümde eserin nazım şekli, vezin, kafiye-redif yapısı, dil ve anlatımı ile ilgili tespitler yer almaktadır. II. Bölümün muhteva özellikleri kısmında ise eserin tahkiye unsurları açısından içeriği ve teşkili açısından içeriği incelemeleri bâb başlıkları, bâb özetleri ile birlikte bulunmaktadır. Üçüncü bölümde şeh-nâme, şeh-nâmecilik geleneği, şeh-nâme benzeri eserlere genel bir bakış ve Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâme-i Murâdî* adlı eserinin gelenek içindeki konumunu gösteren istatistikî bilgiler bulunmakta, devamında ise geleneğin başlatıcısı diyebileceğimiz Firdevsî ile XVII. Yüzyıl şeh-nâmecilerinden Ganizâde Nadirî ve İbrahim Mülhimî'nin eserlerinin tahkiye unsurları açısından bir mukayese denemesi yapılmaktadır.

Üçüncü bölümün sonunda çalışmayı değerlendiren bir sonuç kısmı tanzim edilmiştir. Son bölümde Nüsha tavsifi, metin, örnek sayfalar ve metnin dizini yer almaktadır.

Doktora süreci boyunca bilgilerinden ve tecrübelerinden istifade ettiğim, tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Sadettin EĞRİ'ye ve Gazi Üniversitesinde başladığım çalışmamda maddi-manevi desteğini yanımda gördüğüm Prof. Dr. Ahmet MERMER'e teşekkürlerimi arz ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR	X
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	XI
GİRİŞ.....	1
I.BÖLÜM.....	3
MÜLHİMÎ'NİN HAYATI-ESERİ-EDEBÎ KİŞİLİĞİ	3
A.MÜLHİMÎ'NİN HAYATI	3
B. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	3
C. ESERLERİ.....	9
I. Mensur Eserler	9
a. Târih-i Rum ü Efrenc	9
b. Murâd-nâme	9
c. Arapça Risaleler ve Ta'ilkât	10
II. Manzum Eserler	10
a.Divan	10
b.Fetihnâme-i Karaboğdan	10
II. BÖLÜM	13
A. MÜLHİMÎ'NİN ŞEHEN-ŞEH-NÂME-İ MURÂDÎ MESNEVİSİ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	13
1.Nazım Şekli.....	13
2. Vezin.....	16
3. Kafiye ve Redif	22
4. Beyit Sayısı.....	26
5. Dil ve Anlatımı.....	27
5. 1. Deyimler ve Veciz Sözler	32
6. Metnin Bölüm Başlıkları	40
a. Giriş Bölümü.....	40
b. Konunun İşlendiği Bölüm	40
c. Bitiş Bölümü	49
B. ŞEHİN-ŞEH-NÂME-İ MURÂDÎ'NİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ	50
1. Tahkiye Unsurları Açısından İçerik	50
a. İsimler ve Kişiler	50
a. 1 Gerçek Kahramanlar.....	51
1. Peygamberler ve Din Büyükleri	51
Hz. Muhammed.....	51
Dört Halife	52
Hz. Ebubekir	52
Hz. Ömer	52
Hz. Osman	53
Hz. Ali.....	54
Hz. Âdem	54
Hz. İbrahim	55
Hz. Yakub – Hz. Yusuf	55
Belkıs	56
Hz. Davûd	56
Hz. Süleyman.....	56

2. Firdevsî'nin Şeh-nâmesi, Ganizâde Nâdirî'nin Şeh-nâmesi Ve Mülhimî'nin Şeh-nâmesine Tahkiye Unsurları Açısından Genel Bir Bakış	88
Kişiler	90
Olay Örgüsü	94
Mekân	95
Zaman	97
Olay Anlatıcısı	100
3.Eserin Oluşması Ve Bölümlenmesi Açısından İçerik	103
a. Eserin Genel Görünümü	103
1.[Giriş Bölümü - Farsça]	103
2. Sebeb-i Telif ve Diğer Bablar [Şehen-şâh-nâme'nin Yazılma Sebebi]	104
3. [Temhîd - Mukaddeme]	108
4. [Dinin Şehen-şâhının Ve Sultanlar Sultanının Tahta Oturması Hakkında]	113
5. [Abaza (Mehmet Paşa) Cengi ve Abaza'nın Yakalanması Hakkında]	114
6. [Bağdad Kuşatması Hakkında]	115
7. [Halil Paşa'nın Yetiştirmesi Olan Abaza'nın Halil Paşa'yı Aldatması Hakkında]	116
8. Der Binâ-yı Ka'be-i Mu'azzama-yı Şerîfhâ-yı Allahü Te'alâ [Yüce Allah'ın Şerefli Kabesi Hakkında]	118
9. [Şahin Giray'ın İltica Etmesi Hakkında]	118
10. [Ma'noğlu'nun Kökünün Kazınması Hakkında]	119
11. [Rus'un Perişanlığı ve O Menhus Topluluğun Barış İstemesi Hakkında]	121
12. [Hilekâr ve Fitneci Zeydîlerin (Çıkardığı) Yemen Olayı Hakkında]	121
13. [Revan'ın Feth Edilmesi]	122
14. [Tebriz'in Alınarak Yağmalanması]	124
15. [Tayyar Muhammed Paşa'nın Kerkük Kalesini Feth Etmesi]	125
16. [Padişah'ın, Cennet Numûnesi İstanbul'a Dönüşü]	126
17. [Revân Kalesinin Müslümanların (Osmanlıların) Elinden Çıkması]	127
19. [Dinin Şehen-şehinin Esenlik Yurdu Bağdad'ı Kuşatmaya Karar Vermesi]	130
III.BÖLÜM.....	140
A. TÜRK EDEBİYATINDA ŞEH-NÂME İSMİYLE TELİF EDİLMİŞ ESERLERE GENEL BİR BAKIŞ VE ŞEHNAMECİLİK GELENEĞİ.....	140
1. ŞEH-NÂME ve ŞEH-NÂMECİLİK GELENEĞİ	140
ANADOLU VE OSMANLI SAHASINDA ŞEH-NÂMECİLİK	142
SONUÇ	156
KAYNAKÇA.....	159
IV. BÖLÜM	162
A- NÜSHA TAVSİFİ	162
B- METİN	164
ŞEHEN-ŞÂH-NÂME-İ MURÂDÎ	164
C- ÖRNEK SAYFALAR	596
KELİME VE KAVRAMLAR DİZİNİ.....	597

KISALTMALAR

a.g.e: adı geçen eser

a.g.m: aynı yer

AÜ: Ankara Üniversitesi

b. : beyit

bkz. : bakınız

C: Cilt

Çev. : Çeviren

DİA : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Haz. :Hazırlayan

İA: İslam Ansiklopedisi

İÜ : İstanbul Üniversitesi

KB: Kültür Bakanlığı

L: Leiden

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

NO: Nuruosmaniye

R: Revan

s. : sayfa

SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü

sy: sayı

OM: Osmanlı Müellifleri

TDK : Türk Dil Kurumu

TTK : Türk Tarih Kurumu

UÜ: Uludağ Üniversitesi

Üniv: Üniversite

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

ا	a, ā	ص	ş
ا	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	c
ث	ṯ	غ	g
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
ح	ḥ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	ʾ

GİRİŞ

İslam kültür dairesindeki milletlerin edebiyatlarında oldukça önemli bir yere sahip olan mesneviler, konu bütünlüğü içerisinde yapılan anlatılara uygunluğu ve ezberlenebilme gibi özellikleri sebebiyle mensur eserlere kıyasla daha fazla rağbet görmüştür. Bu özelliğinden ötürü çok uzun bir dönem uzun ya da kısa tahkiyeli manzum anlatımların neredeyse vazgeçilmez bir nazım biçimi olmuştur. Kur'anî bilgiler, kıssalar, efsane, masal ve mitolojik olaylar, dini-tasavvufî menkabeler, ahlakî-didaktik mevzular, halk hikâyeleri, tarihî ve millî hadiseler mesnevilerin genel anlamda konularını, muhtevalarını belirleyebilmektedirler.

Klâsik Türk edebiyatının ilk dönemlerinde mesnevi konularının daha ziyade Arap ya da İran edebiyatlarındaki mesnevi konularından tercüme ya da uyarlama olduğu görülmektedir. Ancak özellikle XVII. yüzyıldan itibaren mesnevi konuları orijinal hale geldiği ve artık eskimiş konuların önceden olduğu gibi ilgi görmediği bilinmektedir. Anadolu sahasında teşekkül eden klasik edebiyat, bir dönem, özellikle Acem kaynaklı eserlerden yapılan çeviri ve adaptasyonlarla taklit süreci yaşamıştır. Daha sonra kültürel, etnoğrafik ve sosyolojik etkenler; mahallileşme ve millileşmeyi beraberinde getirmiştir. Bu süreçte orijinal telif eserler ortaya çıkmış, Klasik Türk edebiyatı tekâmül sürecini büyük ölçüde tamamlamıştır. Aynı tekâmül, klasik edebiyatı meydana getiren bütün unsurlarda kendini gösterdiği gibi tabii olarak mesnevî edebiyatında da göstermiştir. İlk dönemdeki çeviri / tercüme eserler yerini zamanla kısmî tercüme eserlere bırakmış özellikle XVI. yüzyıldan itibaren de orijinal telif mesneviler daha çok görülmeye başlanmıştır. Ancak yukarıda bahsedilen kısmî tercüme denilen eserlerin bir yekün olarak hangi ölçüde “kısmen” tercüme edildiği sorusu uzun çalışmalarla ortaya konabilecek bir durumdur. Bununla birlikte klasik edebiyat bir nazire edebiyatıdır ve güçlü bir geleneği vardır. Bu gelenekte etkilenme, örnek alma kaçınılmazdır. Bazı eserler biçim ve konu olarak bir başka eserin çizgisinde olabildiği gibi bazıları da biçim ve eser ismi yönünden geleneğin çizgisinde olabildiği gibi muhteva yönünden orijinal olabilmektedir.

İncelemeye konu olan Erzurumlu İbrahim Mülhimî'nin telif ettiği Şehen-şahnâme-i Murâdî ise sebep-i telif kısmında belirtildiği gibi “şehnamecilik geleneği”

çerçevesinde Firdevsî-i Tûsî'nin Şeh-nâmesi'nden esinlenerek meydana getirilmiş orijinal bir mesnevidir. Tarihi belge hükmünde olan her bir satır edebî bir kaygıyla kaleme alınmış ve şeh-nâmecilik halkasına dâhil olarak geleneğin bir parçası haline gelmiştir. Mülhimî'nin Şeh-nâmesi'nin bir hususiyeti de “ Şehnâme geleneği ”nin son halkasını oluşturmasıdır. Bundan sonra bu tarz anlatım yerini klasik vak'anüvisliğe bırakarak daha çok mensur formlar tercih edilmeye başlanmıştır. Osmanlı sarayında resmi şeh-nâmeci ünvanına sahip bir kişinin bulunması, söz konusu ünvana ve geleneğe verilen önemi göstermektedir. Çalışmada şeh-nâmecilik müessesesi içinde ortaya konan son manzum örneği metin olarak ortaya koyup muhtevasını açıklayarak gelenek içerisindeki yeri tayin edilmeye çalışıldı. Bundan sonra şeh-nâmecilik müessesesiyle ilgili yapılacak mukayeseli ve geniş kapsamlı çalışmalarla söz konusu yapının edebiyat ve tarih içindeki yeri ve kültür varlığına katkıları somut bir şekilde ortaya konabilecektir.

I.BÖLÜM

MÜLHİMÎ'NİN HAYATI-ESERİ-EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A.MÜLHİMÎ'NİN HAYATI

Mülhimî'nin adı İbrahim'dir. Doğum tarihi, ailesi, hayatı hakkında çok geniş bilgi bulunmayan şairin Erzurumlu olduğu isminin geçtiği tüm kaynaklarda belirtilir.¹ İbrahim Mülhimî; devrinin bazı önemli ulemasından öğrenim görerek kısa zamanda mülazım olmuş, müderrislik görevlerinde bulunmaya başlamıştır.² Memleketi Erzurum ve daha sonrasında geldiği İstanbul'da Canbolad-zâde³ hocası nâmıyla tanınmış; âlim, şâir ve müverrih vasıflarıyla anılmıştır.⁴

İstanbul'a tam olarak ne zaman geldiği bilinmeyen şair, burada sırasıyla 1039/1629'da Başçı İbrâhim Medresesine, 1040/1630'da Hüsrev Kethüda Medresesine, 1049/1639'da Dâvûd Paşa Medresesine, dört yıl sonra da Kılıç Alî Paşa Medresesine, 1055/1645'te Kadırga'da Mehmed Paşa Medresesine, 1056/1646'da Şeyhülislâm Zekeriyâ Medresesine, bir yıl sonra Sahn-ı Semân'a, 1058/1648'de Zâl Mahmûd Paşa Medresesine, ölüm tarihi olarak belirtilen 1065/1650 yılında da Kara Mustafâ Paşa Medresesine müderris olmuştur. Matematikteki derin bilgisiyle de şöhret bulan İbrahim Mülhimî, 1065/1650 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.⁵

B. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Meşhur tarihçi Naîma eserinde, şairle ilgili olarak "...Canbolad-zâde hocası dimekle ma'rûf vü Mülhimî tahallüs ile mütearref fazl u ilm ü hüsn-i hulk ü kemâl-i

¹Mecdî Mehmed Efendi; *Zeyl-i Şakâik-i Numâniye* Haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay. İst.1998 c.3, s.189; Mustafa Naîma; *Naîma Tarihi*; Haz: Mehmet İpşirli; TTK Yay. Ank. 2007 c.3, s.1277; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1343, Cilt.III, s.12-13; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*,(Çev. Coşkun Üçok, KB Yay. Ankara 1992 s.187

² Mecdî, *age* , s.189

³ Burada sözü edilen Canbolad-zâde, Erzurum'da idam edilen Canboladoğlu Mustafa Paşa (Ö. 1636) olması ihtimali yüksektir. [F. Babinger, a.g.e]

⁴ Bursalı Tahir, a.g.e., s.12: "*Ulemâdan, şâir ve tarihçilerden olub "Canbolad-zâde hocası" adı ile tanınmıştır. 1060 (1650) tarihinde İstanbul'da vefat etti. Matematik (Riyaziye) ilimlerine vukufu vardı. Şiirde "Mülhemî" mahlasını kullanmıştır.*" İfadelerini nakleder.

⁵ Mecdî Efendi,a.g.e; s.189; F.Babinger, a.g.e. s.187

*dervişlik ile mevsûfdur, ulûm-ı akliye ve nakliyede yegâne vü husûsan riyaziyâtda Ali Kuşçu'ya müdânî racûl-i fâzıl idi*⁶... ifadelerini kullanır.

Mecdî Efendi de yukarıdaki bilgilere benzer ifadelere ek olarak bazı risaleleri ve tarihe dair eserleri olduğunu, üç dilde Mülhimî mahlasıyla şiir söylediğini belirtir.⁷ Erzurumlu İbrahim Mülhimî'nin isminin geçtiği tüm biyografik kaynaklarda onun müderrislik, hocalık vasfı öncelikle zikredilmektedir. Müellifin diğer özellikleri bu vasfından sonra anlatılır.

Şair, döneminin önemli öğretim kurumlarında ders verebilecek derecede iyi eğitim görmüş bir âlimdir zira medrese ilimlerinin yanında edebiyat, tarih, matematik gibi farklı bilim dallarında bilgi sahibidir ve bilhassa matematikteki vukufiyetiyle Ali Kuşçu'ya benzetilirdi.

Şairin şiirde kullandığı ismi olan mahlası, Mülhimî⁸ dir. Mülhimî, Arapça sıfat olan “mülhim” kelimesine yine Arapça nispet “î”si eklenerek oluşturulmuş bir kelime olup “ilhâm edene ait”, “[birinin] içine [mânâ] doğurana ait” anlamlarına gelmektedir.

Şairin bu mahlası neden tercih ettiğine dair kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak Mülhimî, mesnevisinde, *şehen-şeh-nâme* yazmasının padişaha ilham edildiği, onun kalbine doğruluğunu ifade eder:

Beşâret yeter sana Ey Mülhimî
Ki oldun şehen-şâh-ı din mülhemi [270]

Bu emir hatıra kim ikdâm ider
Meger mülhem-i gayb ilhâm ider [271]

⁶ Naîmâ; a.g.e; c.3, s.1277

⁷ Mevdî: “...risâil ü ta'likâtı vü mülûk-ı Rûm u Efrenci mübeyyin, mufassal tarihi ve elsine-i selâsede Mülhimî tahallüs ile eş'ar iderdi” a.g.e; c.3 s.190

⁸ Naîma Tarihinin çevriyazıya aktarılmış basımında ve Babingerin Osmanlı Tarih Yazarlarında şairin “Mülhemî” olarak geçen mahlası, çalışılan her iki nüshada da harekelenerek “Mülhimî” biçiminde yazılmıştır. Âgâh Sırrı da orijinalinden Mülhimî biçiminde okumuştur.

Belki de şair, ilhâm neticesi şeh-nâme yazmak gibi çok önemli bir vazifeyle taltif edilme ilgisiyle bu mahlası tercih etmiş olabilir. Ancak bu konuda kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir.

Şehen-şeh-nâme'de birkaç yerde Mülhimî olarak geçen mahlas bir yerde vezin gereği Mülhim olarak kullanılmıştır:

Kabûliyle Mülhim olup şâdumân
Zemîn üzre seyr eyledi asumân [1733]

Türkçenin yanı sıra Farsça, Arapça da şiir söylediği kaydedilen Mülhimî, *Şehen-şâh-nâme*'nin yaklaşık 9 varlığını Farsça olarak kaleme almıştır.

Şairin kaynaklarda bir divanının olduğu belirtilse de bu eser henüz ele geçmemiştir. Ayrıca Mülhimî, biyografik eserlerde, resmî sultan şeh-nâmecileri silsilesinin son halkasında anılır ki kendisinin yukarıda ifade edildiği gibi *Şehen-şâh-nâme-i Murâdî* adlı manzum bir eseri bulunmaktadır. Eserde I.Ahmet ve II. Osman'dan kısaca söz edilip, IV. Murad'ın cülûsundan Bağdat Seferi dönüşüne kadar bazı olaylar ayrıntılarıyla manzum olarak anlatılır.

Müderrişliği ve şairliği ile birlikte vak'anüvist kimliği ile de bilinen Mülhimî, *Târih-i Rûm ü Efrenc, Fetihnâme-i Karaboğdan* ve bir Dünya Tarihi olarak nitelendirilebilecek *Murâd-nâme* isimli tarih konulu eserler telif etmiştir.⁹

Biyografik eserlerde, müellif hakkında yukarıdaki bilgiler dışında sanatçı kimliği, şairliği ile ilgili hemen hiçbir bilgi bulunmamaktadır bu nedenle tezkire yazarlarının, diğer şairlerin Mülhimî'nin şiirleri hakkında neler düşündükleri tam olarak bilinmemektedir. Ancak Naîma Tarihinde¹⁰ Mülhimî'nin vefatından bir süre sonra bir Hint elçisinin kabulü esasında şairin isminin sultanın huzurunda anıldığına dair bir vakıa anlatılır:

Âgâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, TTK Yay .Ankara 2000, s.111; Babinger, a.g.e., 188; Bursalı Tahir, a.g.e. C.III;

¹⁰ Naîma, a.g.e. C.III,s.1484

Sultan tarafından pek çok iltifata mazhar olan Hint elçisi, duyduğu hoşnutluğunu anlatmak için “*Merhum Mülhimî ne güzel söylemiş, hakkı tarif bundan ziyâde olmaz*” diyerek onun Farsça bir kıt’asını okur:

Şa’b u Gavta vü Ebleh ü Soğd
Der Cihân şöhreti çünân dâred

Her dü boğaz-ı şehri-i Sitanbul
Der cihân şöhreti çünân dâred¹¹

Bu olay, Mülhimî’nin ve Farsça şiiirlerinin Hindistan’da dahi tanınıp bilindiğini göstermesi açısından önemlidir.

Mesnevîsi ve yukarıdaki Farsça kıt’ası dışında elimizde bulunan iki beyit ya da bir kıt’a dörtlüğü olabilecek diğer bir örneğe baktığımızda Mülhimî’nin âşıkâne ve tasavvufî şiiirler söyleyen bir şair olabileceği yönünde kanaat oluşmaktadır.¹² Bu kanaati *Naîma Tarihi*’nde ve Zeyl-i Şakâik’de verilen bilgiler de doğrulamaktadır. Ayrıca *Şehen-şâh-nâme-i Murâdî*’nin Farsça telif edilmiş kısımlarında bulunan bazı beyitlerde de yine tasavvufî neşveyi yansıtan ibarelere tesadüf edilmektedir.¹³ Bununla beraber şairin her fırsatta memduhu olan Sultan Murâd-ı Râbi‘ için kullandığı sıfatlar, “şehen-şâh-ı dîn”, “şehen-şâh-ı dîn ü dâd” “şehen-şâh-ı pâk-i’tikâd” gibi tabirler eğer resmî bir zorunluluk nedeniyle kullanılmadıysa, müellifin fikrî yapısının yansıması olmalıdır. Diğer taraftan Mülhimî’nin sözle, nazımla ilgili olarak eserinde geçen ifadeler de onun edebî kimliği hakkında bazı ipuçlarını ihtiva etmektedir:

Diğer divan şairleri gibi kendini ve şiiirini öven şairin ilham kaynağı Şehen-şâh-ı dindir ve mânâ itibarıyla kendisi, sultanın kalemidir (b.4545). Şehin cömertliğinin gülü, şairi bülbül etmiş; lutfunun şarabı da onu söyletmiştir. Şairin sözlerinin kıymeti sultanın cömertlik menbaındandır (b.4535). Mülhimî’nin nazmındaki inciler eğer şeb-çerağ olsalar bu durum, şair için ârdır (b.4545). Çünkü O, nazımının gerçekte nur olduğunu ve

¹¹ Şa’b Gavta Ebleh ve Soğd / Cihânda bununla şöhret bulmuştur
İstanbul boğazın iki yakası ile / Cihânda bununla şöhret bulmuştur

¹² Bkz. Eserleri Bölümü: Divan

¹³ Bkz: (b.24, b.25, b26)

Şehen-şâh'ın övgüsünde bu nurun zuhur ettiğini söyler (b.4544). Mülhimî, karaların ve denizlerin şehini övdüğü için sözleri inci ve gevher gibi kıymetlidir:

Sözün cümle dürr ü güherdür senün
Medih-i şeh-i bahr u berdür senün [4535]

Diğer taraftan şairin ilhamla ilgili ifadeleri, şairi ve şiirini değerlendirme bakımından fikir verebilir. Mülhimî, padişahın emrini kabul eder etmez, kaleminden âb-ı hayvan akmaya başlar (b.4561). Şaire göre nazımın üstadı ilhamdır ve ilhama mazhar olan şiire de olmuş ya da olmamış denilmez. Çünkü iradeyle, çalışılarak ortaya konmuş bir şiir değildir. Zaten kalem de kağıt da böyle (tasvir ve tarifi) bir şiiri daha önce görmedikleri için kabul edemez, beğenemezler:

Dinülmez buña puhte yâ hâmdur
Ki bu nazmuñ üstâdı ilhâmdur [4567]

Kabul eylemez nâme ta'rifimi
Pesend eylemez hâme tavsifimi [4568]

Müellifin eserini oluştururken ilham aldığı Firdevsî'den başka bildiği, etkilendiği İranlı şairler vardır. Ancak Mülhimî, şiir vadisinde bu şairlerden üstün olduğunu belirtir bir tavır takınmaktadır.

İhâm ile, levh ü kalem tabirini kağıt ve kalemi de kast edecek şekilde kullanan şâir; bunları davasına şâhit tutar (çünkü) kendi şiirlerinin alemi (alameti, belirgin vasfı), ilimdir; Nizamî, Firdevsî, Hatifî, Ârifî onun şiirlerinin sırlarını anlarlar ve onun (Mülhimî) harika eserine baktıklarında kendi yazdıklarını karalarlar:

Belâgatda nazmım 'ilimdür 'alem
Şehâdet ider aña levh ü kalem [4551]

Nizâmî vü Firdevsî vü Hâtifi
Ki esrârûñ anlar idi Ârifi [4552]

Bu nakşa eger itseler bir nigâh
İderlerdi defterlerini siyâh [4553]

Mülhimî'nin nazımının değerini anlamak için Firdevsî'nin *Şeh-nâmesi*, Nizâmî'nin *İskender-nâmesi* (delil olarak) eldedir, bu deliller insaf ile incelenirse, gerçek o zaman anlaşılır, Mülhimî'nin nazımının değeri bilinir:

Nizâmî'nün İskender'e nâmesi
Ol ikisünün dahi hengâmesi [4554]

Dürür eldedür eylesünler nigâh
Bu da'vâya insâf olsun güvâh [4555]

Örfî ve Enverî de şiir ikliminin iki öncüsüdür ve Mülhimî'nin bulunduğu (yazdığı) şiir vadisine ayak basmamışlardır. Onun tarzında kalem oynatmamışlardır. Ve şair, *Mihr ü Mâh* hikâyesine telmihle diğer şairlerin eserlerine benzemeyen, dinin şehen-şâhının gönle bahşettiği bu eserin henüz birincisini yazdığını belirterek ikincisini de yazmak istediğini söyler:

Bunun nakş-ı sânisine olmak gerek
Bu mâh ise ol mihr olmak gerek [4561]

Ancak bu eser ele geçmemiştir.

C. ESERLERİ

İbrahim Mülhimî'nin *Osmanlı Müellifleri*'nde eserleriyle ilgili olarak şu bilgiler bulunmaktadır: *Müellifâtı gayr-ı matbû' olup ber-veche âtîdür: Târih-i Rûm ü Efrenc ve Şeh-nâme fi hakk-i Sultân Murâd-ı Râbi [Şehen-şeh-nâme-i Murâdî] ile Fünûn-ı Arabiye'ye dâir resâil ü ta'likât ve müretteb Divân. Murâd-nâme ismindeki tarihi-i umûmîsi Câm 'i-u'd-devl'ün me'hazlarındandır...*¹⁴

Osmanlı Müelliflerinde ismi geçen eserlerin dışında başka biyografik eserlerde müellife ait olduğu rivâyet edilen eserler bulunmaktadır: *Murâd-nâme, Fetihnâme-i Karaboğlan.*¹⁵

I. Mensur Eserler

a. Târih-i Rum ü Efrenc

Tarihçi Nâimâ'nın bahsettiği ve Mülhimî'ye atf edilen bu eserle¹⁶ ilgili başka kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamakla birlikte, eser de ortada yoktur. Babinger, eserin kaybolmuş olabileceğini ileri sürmektedir.¹⁷

b. Murâd-nâme

Müellifin, Hz. Âdem'den kendi dönemine kadar olan önemli hadiseleri kronolojik olarak anlattığı mensur bir eserdir. Genel bir Dünya tarihidir. İçinde tabîî olarak dünya tarihinin bir kısmını oluşturan Osmanlı tarihi bölümü de mevcuttur. Burada Osmanlı tarihinin başlangıcından IV. Murad'ın 16 Şevval 1049'da ölümüne kadar olan vak'alar anlatılmıştır.¹⁸ Babinger'in Nâimâ'yı kaynak göstererek aktardığı bilgide, eserin uzun ismi *Şeh-nâme fi hakk-i Sultân Murâd-ı Râbi* olarak kayıtlıdır.¹⁹

---

¹⁴ Bursalı Tahir, *a.g.e.*, C.III. s.13

¹⁵ Mecdî Mehmed, *a.g.e.*, s.190

¹⁶ Nâima, *Târihi* C. II, s. 257; Babinger, *a.g.e.*, s. 186-187.

¹⁷ Babinger, *a.g.e.*, s.187

¹⁸ Nihal Atsız; *Osmanlı Kütüphanelerinde Bilinmeyen Osmanlı Tarihleri*, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957 s.10

¹⁹ Babinger, *a.g.e.* 188; Nâima, *a.g.e.* Cilt II, s.257

Murâd-nâme'nin şu ana kadar bulunan iki nüshasından biri Nuruosmaniye 2149'da bulunmaktadır. 252 varaklık bu eser 22 satırdan ibaret olup eksik kısmı bulunmamaktadır. Diğer nüsha ise yine aynı yerde Nuruosmaniye'de 4240'ta kayıtlıdır. Bu eser 187 varak 23 satırdan oluşmaktadır.

c. Arapça Risaleler ve Ta'ilkât

Şairliğinin yanında aynı zamanda medrese hocası olan İbrahim Mülhimî'nin biyografik eserlerde bahsedilen bu eserleri de henüz bulunamamıştır.

II. Manzum Eserler

a. Divan

Mülhîmî, rivayetlerde müretteb²⁰ divan sahibi bir şâir olarak anılır ancak şâirin divanı elde bulunmamaktadır. Aşağıda şairin *Zeyl-i Şakâik*'te kaydedilen ve divanından olduğu ifade edilen birkaç mısraı görülmektedir²¹:

mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

Libâsı müsteâr olmaz muhabbet ehline lâyık

Kabâ-yı atlâs-ı çarha tenezzül mü ider âşık

Bu cîsr-i mâsivâdan geçmeyince menzile irmez

Göze göstermek olmaz cûy-ı eşki âşık-ı sâdık

b. Fetihnâme-i Karaboğdan

Şair, Boğdan'ın fethi üzerine *Fetih-nâme-i Karaboğdan* ismiyle bir eser telif etmiştir. Ancak bu eser de divanı gibi kayıptır.²²c.Şehen-şeh-nâme-i Murâdî

²⁰ Müretteb ibaresi sadece *Osmanlı Müellifleri*'nde yer almaktadır.

²¹ Mecdî Mehmed, *a.g.e.*, s.190; .Bursalı Tahir, *a.g.e.*, C.III. s.13

Mülhimî'nin IV. Murâd'ın doğduğu tarihten Bağdâd seferinden dönüşüne kadar geçen olayları anlattığı eseridir. 4585 beyitten oluşan *Şehen-şâh-nâme*'nin birinci cildinin şu ana kadar biri Topkapı Müzesi Revan Kitaplığında diğeri de Leiden Üniversitesi Elyazma Eserler Kitaplığında olmak üzere iki nüshası tespit edilmiştir. Her iki nüshanında ilk ve son beyitleri aynıdır:

Başı Be-nâm-ı Hüdâ-yı cihân-âferin

Ber-ârende-i âsumân u zemin

* * *

Sonu: Vekâyi'-nüvisi olup Mülhimî

Şehen-şâh-nâme ola mülhemi

Eserin, Topkapı nüshasının iç kapak kısmındaki “*IV. Murad'm emriyle anm fermân-ı vekâliyeti ma'lum olarak yazılmışdır*” cümlesinden pâdişahın emriyle yazdırıldığı anlaşılmaktadır. Bu bilgiyi eserin sebep-i telif bölümündeki beyitler doğrulamaktadır:

O fermân vürûdiyle cân bahş olur

Gedâ-yı direm-cûya kân bahş olur [265]

Gedâya kerem şehden olmaz ba'îd

İder zerresin mihr-i rahşân bedîd [266]

Beşâret yeter sana Ey Mülhimî

Ki oldun şehen-şâh-ı dîn mülhemi [270]

Bu emr-i hâzıra kim ikdâm ider

Meger mülhem-i gayb ilhâm ider [271]

Eser, Osmanlı şehnâmecilik geleneğinin son manzum örneği olarak bilinir. Müellif tarafından iki cilt olarak tasarlanmıştır. Bizim incelediğimiz eserin “Cild-i

---

²² Âgâh Sırrı Levend, *a.g.e.*, s.111

evvel”i tabirinden anlaşılacağı üzere birinci cildir. “Cild-i sâni” (ikinci cilt) ise şu ana kadar bulunamamıştır. Ancak bahsi geçen cildin Sultân IV. Murâd’ın Bağdat seferinden dönüşünden (1638 sonu), ölümüne kadar (16 Şevval1049/ 9.Şubat.1640) olan, takriben iki yıllık zaman dilimini anlattığı rivayet edilmektedir.²³Yukarıdaki bilgilere uygun olarak *Osmanlı Müellifleri*’nde şu açıklamalar yer almaktadır:

Sultan IV. Murad, saltanatı zamanı vukuatının manzum olarak yazılmasını Mülhemi’ye emreder. O da manzum olarak yazdığı tarihi Şehen-şâh-nâme ünvanıyla isimlendirerek takdim etmiştir. Bu eserde Dördüncü Murâd’ın doğumu itibar alınarak Birinci Sultân Mustafa zamanı beyan edildikten sonra Sultan Murad zamanı olaylara sözü getirerek Bağdâd Seferinden dönüşüne kadarki vukatlar yazılmıştır. Bağdâd Seferinden avdetinden sonra Sultan Murâd’ın vefatı ikinci cildinin nazmını tehir ettiği anlaşılıyor.Kitabın yalnız mukaddimesi Türkçe’dir. Diğer kısımların Farsça olmasının sebebi aşağıdaki beyitlerle beyan ediyor:

*Kemâl-i şehen-şâh-ı dîne nazar
Olur Farisî Türkî’den sehl-ter [292]*

*Mizâc-ı hümâyûna Türkî zebân
Değil Farsî gibi selîs u revân [293]*

*Velî Rûm mülkünde her hâs u ‘âm
Bilür söyleşür Türkî dilde kelâm [294]²⁴*

Yukarıda da belirtildiği üzere eserin bir kısmı Farsça bir kısmı Türkçedir ancak Osmanlı Müelliflerindeki bilginin aksine *Şehen-şâh-nâme*’nin sadece mukaddime kısmı Farsça olup “sebeb-i telif” kısmından itibaren eser Türkçe olarak devam etmektedir.

²³ Babinger, a.g.e. s.188

²⁴ Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e.Cilt.III, s.13

II. BÖLÜM

A. MÜLHİMÎ'NİN ŞEHEN-ŞEH-NÂME-İ MURÂDÎ MESNEVİSİ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1. Nazım Şekli

Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâme-i Murâdî*'si, mesnevi biçiminde yazılmış bir nevi manzum tarihtir. Genel anlamda, mesnevi nazım şeklinin geleneksel tertibine uygun olarak kaleme alınan eserin bölüm başlıkları da yine gelenek çerçevesinde Farsçadır. 4585 beyit ve 212 bâbtan oluşan *Şehen-şâh-nâme* baştan sona bir mesnevidir. Anlatım aralarında eserde başka bir nazım biçimi kullanılmamıştır. Genellikle uzun ölçekli mesnevi kaleme alan müellifler, anlatımda tekdüzeliğe düşmemek için mesnevi metinlerinin arasına gazel ya da bendler yerleştirirlerdi. Bu şekilde anlatımabir canlılık ve farklılık kazandırmayı amaçlıyorlardı. Ancak Mülhimî, uzun denebilecek nitelikteki eserinde mesnevinin dışında başka bir nazım biçimi tercih etmemiştir. Fakat monotonluğa düşmemek ve okuyucu üzerindeki etkiyi canlı tutmak için olsa gerek, şair, metnin içine farklı nazım şekilleri yerine farklı anlatım biçimleri yerleştirmiştir. Sözelimi hikaye ağırlıklı anlatımdan sonra betimleyici yönü ağır basan “ Der tarif-i.....” şeklinde başlayan bâblar ya da olaydan olaya geçişlerde açıklayıcı ve özetleyici bir tutumla “Rücû be asl-ı sühan” adını verdiği bölümler tertip eden Mülhimî, farklı bir kompozisyon ortaya koymuştur.

Diğer taraftan şair, mesnevi metnine bir başka mesnevi metni daha dâhil etmiştir ki o da “hâtîme” bölümünden önce yer alan “sâkinâme”dir. Müellif, aşk, şarap, sâkî kavramları üzerinden dini-tasavvufî mahiyetteki düşüncelerini dile getirmektedir. Bu dahi daha önce bahsedilen tekdüzeliğe düşmeme gayretini ortaya koymaktadır.

Buradan da anlaşıldığı üzere şair bu eserindemesnevi nazım biçiminden başka bir biçimi kullanmamıştır. Bu açıklamalara göre eser gerçekte 212 bâb değildir. “Der âğâz-ı dâstân” bölümünden itibaren ana olaylar dikkate alındığında 15 ana bâb bulunduğu diğer tüm bâbların bu 15 bâbın alt başlıkları olduğu görülmektedir. Verilen bilgiler ışığında eserin diğer şekil özellikleri aşağıdaki gibidir:

Eser; bismelenin Farsçası diyebileceğimiz “Be-nâm-ı Hüdâ-yı cihân-âferîn” cümlesiyle başlar. Allah’ın büyüklük ve kudretinin; isim ve sıfatlarından bazılarıyla övüldüğü bu giriş kısmı, bu yönüyle tevhîd ve münacât bölümlerini oluşturur. [1-56] Söz konusu bölümü “Der N’at-ı Seyyidü’l-Mürselîn” başlığı ile bir n’at takip etmektedir. [57- 113] Peygamber övgüsünden sonra sırasıyla dört halifenin övgüleri [114-153]ve son olarak da Sultan IV. Murâd’ın övgüsü [154-221] gelmektedir.

Bu “övgü” başlıklarında dikkati çeken husus; memduhun öne çıkan özelliğinin ya da lakabının, ilgili kısmın başlığında yer almış olmasıdır. Sözelimi, Hz. Muhammed:“Seyyidü’l-mürselîn” (peygamberlerin önderi, efendisi), Hz. Ebubekir: “Sıddık” (çok doğru sözlü olan), Hz. Ömer: “Fâruk” (hak ile batılı birbirinden ayıran), Hz. Osman: “Zin-nûreyn”(iki nur sahibi), Hz.Ali de “Murtaazâ” (Allah’ın razı olduğu- seçkin) isimlendirmeleriyle tavsif edilmişlerdir. Övgüler silsilesinin son halkasında yer alan “Sultan IV. Murâd’ın övgüsü” bölümünün başlığında yine aynı anlayışla Sultan Murâd’dan “Dinin gâzi şehen-şâh”ı olarak söz edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen Hz. Peygamber ve dört halife övgüsü ilgili kısımlarda; Hz. Peygamberin üstün özellikleri ve ona yönelik sevgi, tasavvufi bir söylemle dile getirilmiş, hulefâ-i râşidin övgüsü de “ehl-i sünnet” bakış açısıyla ele alınmıştır. Diğer taraftan Sultan IV. Murâd için şehen-şeh “Şahların şahı” ünvanı din sözcüğüyle birlikte kullanılarak “onun halifeliği” (şehenşâh-ı dîn) vurgulanmıştır. Ayrıca İran hükümdarlarının ‘şâh’ ünvanı ile anıldığı dikkate alınırsa “şahların şahı” adlandırması da karşı tarafı küçük görmek ve göstermek düşüncesine yönelik olmalıdır. Eser, sebab-i telif bölümüne kadar Farsça, bu bölümden sonraki “der âğâz- dâstân” dan itibaren Türkçe olarak devam eder. Bu durumu şair şu şekilde açıklar:

İde evvelen Fars tâ dâsîtân

Velî dâsîtân ola Türkî zebân [296]

Sebeb-i telifte eseri, padişahın isteği üzerine kaleme aldığını söyleyen Mülhimî, IV. Murâd’ın mizacına uygunluğu nedeniyle Şehen-şeh-nâme’yi Farsça yazmanın

yerinde olacağını söyler ancak Osmanlı ülkesinde herkesin Türkçe konuşup anlaştığı düşüncesinden hareketle (eserin geri kalan kısmını) Türkçe yazdığını işaret eder:

Kemâl-i şehensâh-ı dîne nazar
Olur Fârisî Türkî'den sehl-ter [292]

Mizâc-ı hümâyûna Türkî zebân
Degül Fars gibi selîs ü revân [293]

Velî Rûm mülkünde her hâs u 'âm
Bilür söyleşür Türkî dilde kelâm [294]

Âgâz-ı Dâsitan, eserin konusunu belirleyen tarihi olayların anlatılmaya başlandığı bölümdür. Şair, bu bölüme gösterişli bir girişle başlar. Bölümün ortalarında

Zemîn ü zamân-ı nevâ-sâz ider
Şehen-şâh-nâme ser-âğâz ider [304]

beyitiyle asıl anlatımın başladığını duyurur. Buradan itibaren eserin sonuna kadar anlatılan olaylar, Sultan IV. Murâd'ın H.1018 / M.1610'da²⁵dünyaya gelişinden Bağdâd Seferinden dönüşüne H.1049 / M.1639 kadar geçen 31 yıllık zaman dilimini kapsamaktadır.

Müellif, olayları baştan sona hâkim anlatıcı kimliği ve resmî bakış açısıyla anlatır. Şairin olaylara yaklaşımı, olaylar ve kişiler karşısındaki tavrı, aynı zamanda devletin yaklaşımı ve tavrıdır. Somutlaştırmak gerekirse; Osmanlı-İran mücadelesinde resmî ve dinî çizgiyi "Sünnîler / Osmanlılar" temsil ederken bu çizginin karşısında ise şairin bakış açısıyla bed-mezheb (kötü yolda giden) olan Kızılbaşlar / Safevîler bulunmaktadır.

---

²⁵ IV. Murad'ın doğum tarihi Uzunçarşılı Tarihinde H 1020 geçmesine karşın Mülhimî söz konusu tarihi H 1018 olarak vermektedir. (Bkz. IV. Murâd)

2. Vezin

Şehen-şâh-nâme-i Murâdî, Şeh-nâmecilik geleneğine uygun olarak aruzun mütekarib bahrinden Fe‘ûlün / Fe‘ûlün / Fe‘ûlün / Fe‘ûl kalıbıyla yazılmıştır. Eserde veznin mükemmel olarak kullanıldığı, tefilelerin kafiye ve redif vurgusuna uygun olarak tanzim edildiği, simetrik mısralarla beyitler teşkil edildiği örneklerin yanında bazı vezin kusurlarının bulunduğu örnekler de görülmektedir.

Eserde müstensihin yazımından kaynaklandığı düşünülen söz konusu vezin kusurları²⁶ dışında veznin tutarsız olduğu beyitler vardır:

Bu Yunân zemîndür Sikender gerek
Bu gencineye heft-ser ejder gerek [398]

Yukarıdaki beyitte vezin, ikinci mısraındaki heft kelimesi bir buçuk hece kabul edilmezse vezin tutarlı hale gelmektedir.

Kavi tali‘ ü baht-ı Pervez’dür
Şebi kadrür rûzı nev-rûzdur [316]

Yukarıdaki örneğin ilk mısraındaki “Pervez” sözcüğünün bir buçuk hece okunması da bir vezin kusuru oluşturmaktadır. Çünkü veznin bu şekilde tutması için ilgili kelime sözgelimi pervâz olması gerekirdi. Kelime pervez olduğuna göre “vez” hecesini bir buçuk saymak aruz hatasıdır.

Anı anlamazlardı kim şehr-i yâr
Gerek lâ-‘akâl ‘âkıl ü hüş-yâr [355]

Yukarıdaki beyitte ise vasl-ı ayn bulunmaktadır. Bu çok tercih edilmeyen bir uygulamadır ve klasik şiirde kusur sayılmaktadır. Zira ayn sessiz bir harftir. Beyitte şair ulama yapmadığı takdirde med yapılmalıdır, bu haldeyse vezin bozulmaktadır. Diğer

---

²⁶ Veznin tutarsız olduğu beyitler metinde dipnotlar kısmında gösterilmiştir. İki nüshanın karşılaştırılmasıyla müstensih hataları bu şekilde belirtilmiştir.

taftan eserde, uzun ölçekli anlatılar için kusur sayılamayacak, çok sayıda imâle bulunmaktadır. İmâlelerin bir kısmının belirli bazı Türkçe sözcükler üzerinde olduğu görülmektedir. Özellikle taş, baş, kızılbaş gibi son hecesinde “ş” ünsüzü bulunan sözcüklerde bu çeşit imâleler görülmektedir. Bu şekilde kelimeler üzerindeki vezin tasarrufu elbette Türkçeyi aruza uydurma gayretinin bir sonucudur ve belirli seslerde / harflerde bilinçli bir tercihle yapıldığı kanaati uyandırmaktadır:

O mühre ki **başında** saklardı mâr
Dil-i düşmene eylediler nisâr [788]

Kesilmiş o **başlar** ki galtân idi
O sahrâda rîk-i beyâbân idi [819]

Kızılbaş-ı bî-din-i mezheb-tırâş
O server ile eylediler savaş [852]

Belâyı savarsak eger **başdan**
Yatakdur bize geçmezüz taşdan [1360]

İdüp **baş** dolabı çerh ihtiyâr
Anı itdi leşkeriñe şehriyâr [3382]

Bunuñ atdığı nîze ol tîrdür
Mesâfetde **ikisi** de **birdür** [3197]

O serhadd-i manşürdan geçdiler
‘Adûyı hemân **yediler içdiler**[2090]

Gicenüñ **yedi** sa‘atinde tamâm
Çatup Üsküdâr’a tutuldu makâm [2431]

Meded-kârı mevkûf idi dağlara
İki **ay** kalmışdı ol çağlara [2537]

İmâle genelde Türkçe kelimeler üzerinde yapılır, ancak Mülhimî'nin mesnevisinde Türkçe kelimelerin dışında da imâle örnekleri görülmektedir:

Gubâre güneş saldı pertevine
Tamâmen tutar yüz meh-i **nevine** [273]

Teşebbüs hemân zeyl-i **tevfikedür**
Refâkat hemân hayl-i **tevfikedür** [344]

Yukarıda söz konusu edilen hata örnekler elbette sadece Mülhimî'ye has değildir. Başka klâsik şairler de Türkçe dışındaki kelimelerde imale yapmışlardır ancak bu genelde istisna düzeyinde küçük bir oranın dışına çıkmamıştır. Diğer bir örnek Türkçe kelimenin yine vezne uydurulmak amacıyla şeddeli olarak yazılması ve okunması şeklindedir:

Budur elf-i sâlide sâhib-kırân
Olur **yeddi** iklîme hükmi revân [310]

Halbuki yukarıdaki örnekler birlikte değerlendirildiğinde (b.309) daki “yedi” sözcüğünün ilk hecesi uzun okunarak vezin tutarlılığı sağlanabilirdi.

Bazı durumlarda vezne uyma zarureti, ünlü harfle biten bir kelimeyi yine ünlü harfle başlayan bir kelime takip etmesi durumunda ikinci kelimenin ilk ünlüsünü düşürür. Bir aruz kusuru olarak görülmeyen bu durumun Mülhimî'de de örnekleri görülmektedir. Böyle örneklere özellikle “ki” bağlacından sonra gelen kelimelerde sıklıkla rastlanır.

ki ala> k'ala

K'ala heft iklîmden de harâc > ki ala heft iklîmden de harâc

ki ide> k'ide

Şehen-şâh-nâme kodum ismini

K'ide mahv şehnâmeler resmini [289]

ne ola > n'ola

N'ola keyf-i sahbâ virirse kelâm

Dili aldı Cem destine oldu câm [277]

[bkz: b. 277, b.1508, b.2896, b.4537]

Ne idigün> n'eydügin

Nedür söyleñüz n'eydügin müdde'a

Kabûle karin ise n'ola recâ [1509]

Bazen med yapılabilecek yerlerde yapılmadığı görülür ancak sonu “nun” ile biten kelimelerde yapılan bu uygulama gelenekte kusur olarak görülmemekte bilakis med yapılmaması gelenek olarak yerleşmiştir:

Çalar nevbet-i penci **sultânlarun**

Bu hânende mihmân olur **hânlarun** [419]

Bu şâhîler aldı o şâhîleri

Nihengân yedi tut ki mâhîleri [3568]

Şiirde bazen ulama ile med arasında tercih yapma zarureti ortaya çıkabilir. Böyle durumlarda ulama yapmak yerine med yapmak küçük de olsa bir kusur sayılabilir:

Uğurlardı bir **dîv** engüşteri

Gulüv itdiler şimdi div ü peri [358]

Cebinde rahşân ider nûr-ı baht
Budur ba‘de şâh-ı di^hîm ü taht [332]

Eserde, klasik edebiyatta vezin kusuru olarak sayılan, Arapça ve Farsçada uzun okunması gereken bir hecenin kısa okunmasıyla meydana gelen ‘zihaf’ az da olsa görülür. Ancak bazen üst üste iki zihaf yapılması divan şairi için ciddi kusurdur:

Biribirin iclâsın cem‘ itdiler
Vücûd-ı habîsini kam‘ itdiler [364]

Yukarıdaki beyitte iki imâle üst üste aynı tefilede yapılırken ardından da bir zihaf yapılması divan şiirinde ciddi bir vezin ve âhenk kusuru olarak görülür.

Zihaf, bazen belli seslerde, hatta aynı kelimeler üzerinde yapıldığında tasarrufun bilinçli bir şekilde olduğunu düşündürüyor, aşağıdaki örneklerde dikkati çeken husus genelde bu tarz zihafların î ünlüsü üzerinde yapılması ve çoğu defa nispet i’si ya da bir izafet öncesi yer alan î’de görülmesidir. Bu durum, Klasik Türk şiiri geleneğinde sıklıkla rastlanan bir zihaf örneği olduğundan, diğer zihaf kadar önemli bir aruz kusuru olarak değerlendirilmemektedir.

Kemâl-i şehen-şâh-ı dîne nazar
Olur Fârisî **Türkî**’den sehl-ter [292]

Velî Rûm mülkünde her hâs u ‘âm
Bilür söyleşür **Türkî** dilde kelâm [293]

Eserde veznin, vezni oluşturan tefilelerin yerinde kullanıldığı ve klasik edebiyatın nitelikli şairlerinde görülen mısralar arasındaki simetri ve paralelizminin estetik uygulamalarını sıklıkla görmek mümkündür:

‘Înâyet hidâyet ider âdeme
Sa’âdet delâlet ider âdeme [222]

Batar hâke yeksân olur dâneler
Biter hûşe ma‘mûr olur hâneler [237]

Metâ‘-ı hüner kâsid olmaz hele
Mizâc-ı güher fâsid olmaz hele [240]

Vezâret ki Âsaf makâmıdır ol
Sadâret ki devlet nizâmıdır ol [366]

Fünûnda faziletle mevsûflar
Hünerde kemâliyle ma‘rûflar [322]

Med, genelde pekiştirmek, abartmak, vurgulamak için kullanılmaktadır. Medin çokluk eki ile birlikte kullanılması onun bu yönünü daha da artırmaktadır. Şairin bu (b.321) ve benzer uygulamalarında (b.252 vb.) hem âhenk hem de anlam dikkate alınmıştır. Bir diğer örnek de aynı türden ekler üzerinde yapılan, paralel imâlelerdir. Aşağıdaki beyitte böyle bir örnek bulunmaktadır:

Peder rahmetüñle ganîdür püser
Senüñ nusretüñle şeh-i bahr u ber [336]

Beyitte görüldüğü gibi vasıta eklerinde paralel imâle âhenk sağlamaktadır.

Sonuç olarak iyi eğitim almış bir şair olan Mülhimî estetik anlamda paralel mısralar çerçevesinde çok güzel vezin tatbiki yapmıştır. Hatta bazı yerlerde imâleleri sözü edilen paralel mısralarda yaparak bunda da âhengi öne çıkarmıştır. Bunun yanında divan şairlerinde pek olmaması beklenen zihafı türden hatalı vezinlere şiirlerinde zaman zaman rastlanmaktadır.

3. Kafiye ve Redif

Şairin kafiye tercihleri yarım, tam ve zengin olmak üzere üç çeşittir. Mesnevi gibi çok beyitli anlatılarda bu tür kafiye tasarrufları görülebilmektedir. Ayrıca kafiye kullanılmadığı bazı beyitler de dikkati çekmektedir.

Müellif, bu tür beyitlerde âhengi, kafiye kullanmadan sadece redifaracılığı ile sağlamaya çalışmıştır. Bir başka söyleyişle, şair, redif olarak belirlediği ek ya da kelimelerin ardını kafiye oluşturabilecek seslerle doldurmamıştır:

İdüp Şâh Mahmûd'a ser-nâmesi

Otuz yılda yazdıysa Şeh-nâmesi [283]

Selîm ü Süleymân'ı görmüşdü dehr

Selîm ü Süleymân budur didi dehr [313]

Garaz dasîtân-ı şehen-şâhdur

Ne tezkir-i ahvâl-i her şâhdur [347]

Ne gördüyse her fende bildi hemân

Ne bildiyse hâtırda tutdı hemân [325]

Sühende saña pişrev eglemem

Seni gayrıya pey-rev olsun dimem [341]

Divan şairlerinde pek rastlanmayan ancak Mülhimî'nin uzun ölçekli mesnevisinde az da olsa rastlanılan kafiyesiz (yukarıda) ve yarım kafiyeli (b.260;b.263) beyit örneklerinin yanında ses ve ahenk zenginliği olarak nitelenebilecek mısra başı kafiye ve redif örnekleri de görülebilmektedir.

Bilinen en eski Türk şiir örneklerinde kafiye ve redifler mısra başında idi ancak süreç içerisinde mısra sonlarına kaymıştır. Ve mısra sonlarında aranması bir nevi kural

olmuştur.²⁷ Ancak mısra başı kafiye (ön kafiye) tamamen terk edilmemiş, mısra sonu kafiyeleleriyle birlikte kullanılır olmuştur. Yaygın olan kafiye ve redif anlayışına göre kafiye de redif de mısra sonlarında bulunabileceği kabul edilmekte mısra başındaki kelime tekrarları da tekrar olarak düşünülmektedir. Halbuki tekrar bir söz sanatıdır, redif ise ses ve görev temelli bir ahenk unsuru olduğundan kafiye bir nevidir. O halde mısra başındaki ses tekrarları da redifin sınırlarına dâhil edilmesi yanlış olmaz.²⁸

Yukarıda belirtildiği üzere eserde, âhengin redifle sağlandığı kafiyesiz beyitlerden başka mısra başı kafiyesi veya redifi diyebileceğimiz örnekler de vardır. Bunlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

Kimi tîğ-i tîz ile olmuş dü-nim
Kimi zahm kârıyla bi-vehm ü bim [3935]

Kimi küşte olmuş kimi nim-cân
Kimi dest ü pâ-bestedür bim-i cân [3936]

Kimi bî-ser ü kimi bî-pâ idi
Kimi zahm-dâr-ı ser-â-pâ idi [3937]

.....
Eger külhanum âteş it külhanum
Eger gülşenüm pür gül it gülşenüm [4448]

Eger ehl-i ‘ilmüm kemâl isterüm
Eger âufiyüm vecd ü hâl isterüm [4449]

Eger derd-mendem devâ vir baña
Eger hod-perestem fenâ vir baña [4450]

---

²⁷Yaşar Aydemir- Halil Çeltik; Redife Farklı Bir Bakış:Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif, Ahmet Yesevi University Board of Trustees; Summer / 2008 -Number 46: 193[Örnekler İçin Bkz, Reşid Rahmeti ARAT, Eski Türk Şiiri, TTK Yayınları, Ankara1991]

²⁸Yaşar Aydemir- Halil Çeltik; a.g.m, s.193

Eger zerreyem âfitâb it beni
Eger katreyem bahr-yâb it beni [4451]

Eger zâhidem ref'i pindâr kıl
Eger fâsikam def'-i âzâr kıl [4452]

Eger 'ârifem eyle vahdet-taleb
Eger 'âşıkam eyle vuslat-taleb [4453]

....

O ma'ni-nüvis-i hadis-i resûl
O fetevada rahcân-ı nukûl [4103]

O ma'nî-res-i nazm-ı mu'ciz-nümâ
O dil nûr ez feyz-i sırr-ı Hüdâ [4103]

Mısra başı kafiye ve redifin yanında eserde, Fuzulî ve Bakî'de sıkça görülen mısralar arası paralel kelime ve kelime grupları ile beyit teşkil etme ya da kısa adıyla "simetri ve paralelizm"²⁹ uygulamalarının örnekleri de görülmektedir:

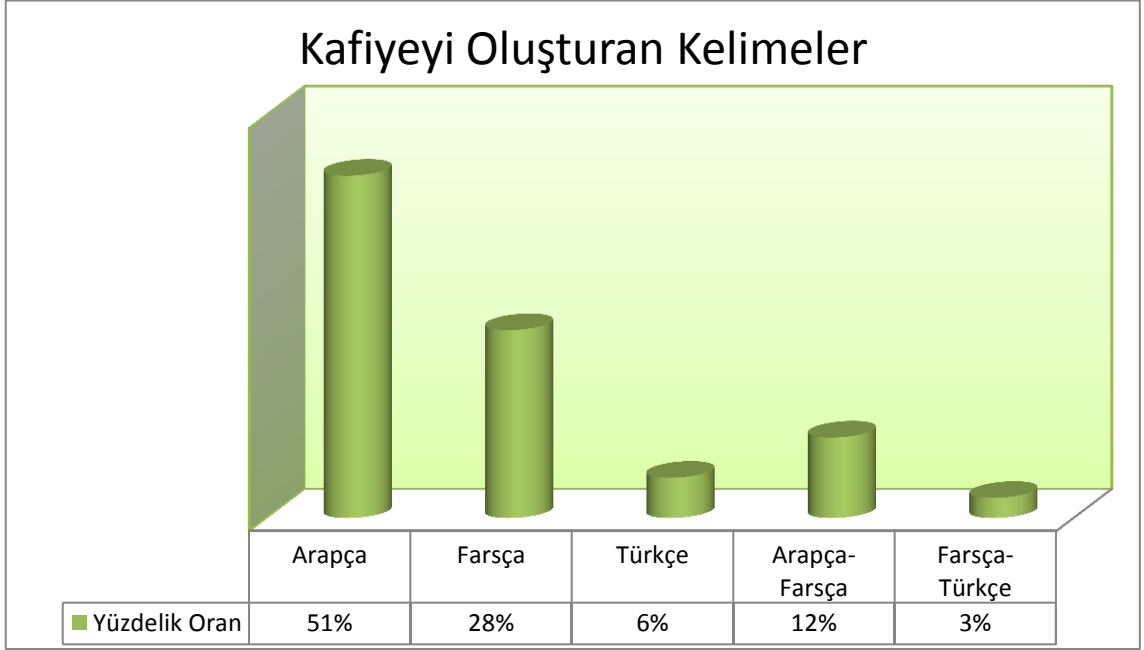
İki sadr-ı sâhib-vakâra dahi
İki bedr-i kâmil 'ayâre dahi [3991]

....

Üşüp Kantemirli kamu üstine
Düşüp Kantemirli kamu üstine [2609]

Kafiye ve redifin eserdeki kelimeler üzerindeki uygulamalarına bakıldığında, şairin kafiye oluştururken daha çok Arapça kelimeleri tercih ettiği görülmektedir. Bu anlamda %51 olan Arapça kelimeleri %28'le Farsça kelimeler takip etmektedir. Kafiyelerdeki Türkçe kelimelerin oranı ise yalnızca %6'dır. (Grafik 1)

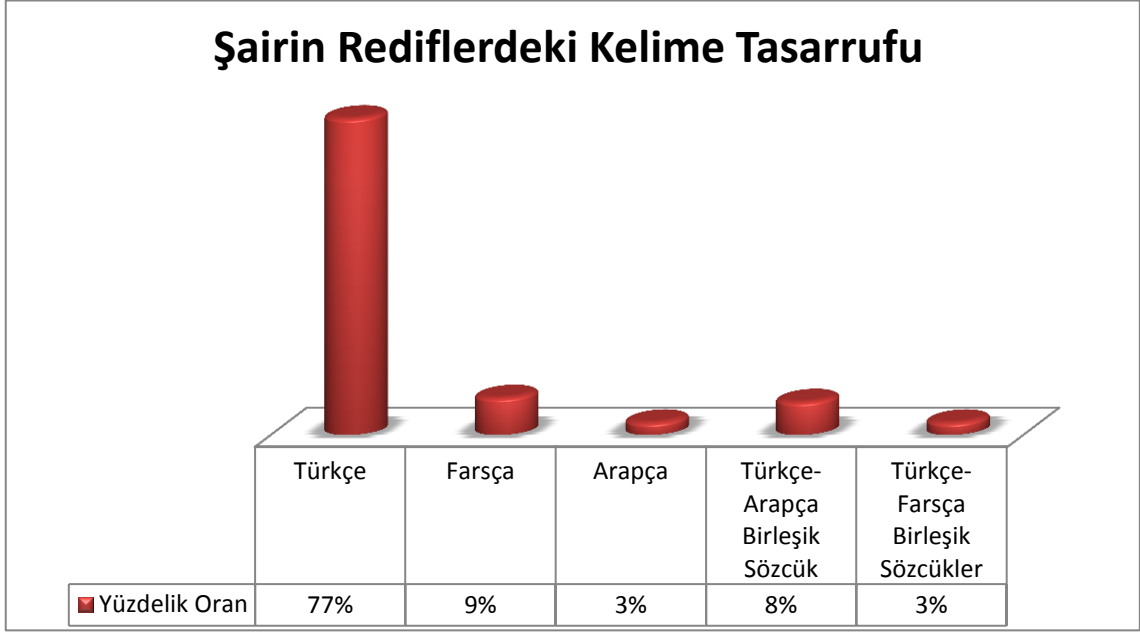
²⁹Cem Dilçin, Divan Şiirindeki Paralel Ve Ortak Sözyapılarından Metin Eleştirisinde Yararlanma, Türkoloji Dergisi, C.13, S.1, 1999, s.34-66.

Grafik 1

Şairin bu tercihi, klâsik edebiyatın XVII. Yy'daki genel hususiyetlerinin bir yansıması olarak görülebileceği gibi onun müderris kimliğinin ve üç dilde şiir tertip etme vasıflarının bir neticesi olarak da düşünülebilir.

Eserdeki Türkçe, Farsça ve Arapça kelimelerden oluşan rediflerin oranının grafik olarak somutlaştırılması şöyledir (Grafik 2):

Grafik 2

Yukarıdaki tablolarda öne çıkan husus, şairin kafiye tercihleri Arapça ve Farsça ağırlıklı sözcükler iken redif tercihlerinde ise büyük oranda Türkçe sözcükleri tercih etmesidir. Redifler, özelde beyitlerin genelde şiirin yönlendiricisi konumunda olduğundan şairin, sebep-i telifteki Türkçe yazma gerekçesini, vurguyu ve anlaşılabilirliği bu şekilde sağlamaya çalıştığı düşünülebilir.

4. Beyit Sayısı

İki nüshanın karşılaştırılması sonucu Şehen-şeh-nâme-i Murâdi'nin beyit sayısı 4585 olmuştur. Baştan itibaren 221 beyit Farsça geri kalan 4364 beyiti Türkçedir. L nüshasında R nüshasından 18 beyit farklıdır. R nüshasında olup L'de olmayan beyit sayısı 10'dur. Bu farklılıklar teşkil edilen metinde dipnotlarda gösterilmiştir.

5. Dil ve Anlatımı

Mülhimî'nin mesnevisine genel olarak bakıldığında şairin dilinin belli bazı bölümler dışında açık ve anlaşılır olduğu görülmektedir. Farsça yazma imkân ve ortamına rağmen anlaşılır olmak için eserinin 9. varâğından sonrasını Türkçe yazdığını belirten (b.295) şairin olay anlatımlarında yalın, münâcât bölümlerinde ve bazı önemli olayların anlatıldığı bâb başlarında hayli süslü bir dil kullandığı görülmektedir:

Der Âgâz-ı Dâsıtân
Nevâyin nevâ-senc-i destân-ı nev
Gülistân-neverd ü gülistân-ı nev [300]

Kalem-gîr-i dîvân-ı nazm-âverî
‘İlim-dâr-ı şâh-ı sühan-güsterî [301]

...

Ceng-i Âbâza vü Girihten-i Ū

Gel ey mürğ-ı destân-zen- hoş-sadâ
Nev-âvâze-i gülsitân-ı nevâ [480]

Ney-i kilki sâz-ı hoş-âvâz kıl
Hüseynî hevâsıyla şeh-nâz kıl [481]

...

Der Münâcât
Ki ey Kâdir-i mutlak-ı kâm-kâr
Şikesti dürüsti kün ü kâr-zâr [2537]

Resânende-i ârzû-yı kesân
Nevâzende-i hâtır-ı bendegân [2538]

Şair; bazen Arapça- Farsça ibareler, ekler kullanabilmektedir;

Mahal teng olur fursatı fevt hayf
Ki fursat ‘**aziz-est** el-vakt-i seyf [391]

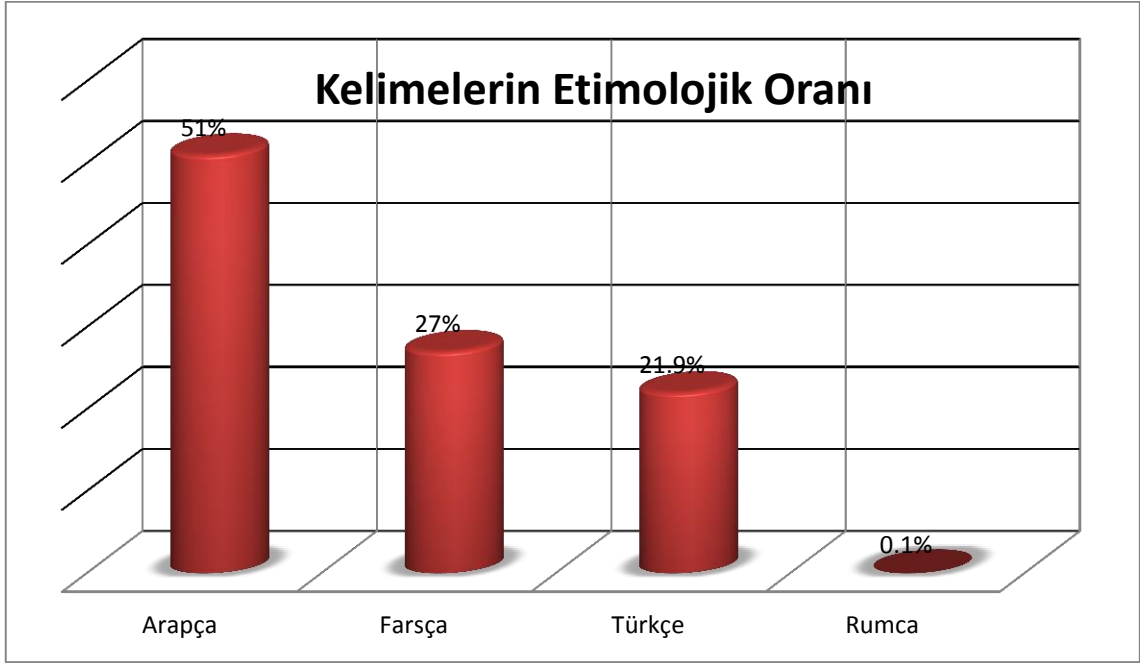
Bazen de sadece yüklemi Türkçe olanbeyitler görülmektedir

Budur pey-rev-i çâr yâr-ı Hüdâ
Be-sıdk u be-‘ilm ü be-‘adl ü hayâ [409]

45312 kelimededen oluşan Mesnevî’nin tekrarlarıyla birlikte, çekimleri hariç madde başı olarak alınan kelime sayısı, Farsça telif edilen bölüm dahil olmak üzere, 4247, farklı tamlama sayısı 2716’dır. Mecaz ve deyimlerdeki farklı manalar da dikkate alındığında Mülhimî’nin sadece mesnevîsinin kelime dünyasında asgari 4500-5000 civarında kelime olduğu söylenilebilir. Divanı ve diğer eserleri üzerinde yapılacak kelime analizleriyle bu rakamların daha da artabilmesi mümkündür. Mülhimî’nin duygu ve düşünce dünyasının sınırlarını da tayin eden bu rakam üç dilde şiir yazan ve müderris olan bir şair için makûl bir seviyedir.

Şairin kullandığı 4247 farklı kelimenin- tekrarlar hâriç- %51’i Arapça, %27’si Farsça, % 21.9’u Türkçe ve % 0.1’de Rumca kökenlidir (bkz. Grafik:3). Sıklıkla tekrar edilen kelimelerin çoğunluğunu yardımcı fiiller oluşturmaktadır. Bu da eserde yoğunlukla tercih edilen Türkçe dışındaki kelimelerin gerek temel cümlede gerekse yan cümleciklerde yüklem yapılmasıyla ilgili bir durumdur. Bilindiği üzere Türkçede yeni kelime, kavram ihtiyacında kelime kök ya da gövdelerine ekler getirilerek kelime türetme yoluna gidilir. Türkçe dışındaki dillerden giren kelimelerden yeni kelimeler türetilmediği durumlarda ise yardımcı eylemlere başvurulur. Yalnız başına “olmak” kelimesi ve yardımcı eylemi çekimleriyle birlikte 2063, “itmek” 788, “eylemek” 602 kez tekrarlanmıştır. Farsça şiirleri dışarıda tutulursa eserdeki fiillerin tamamı Türkçedir.

Mesnevîde kullanılan kelimelere etimolojik yönden çeşitliğine bakıldığında aşağıdaki grafik ortaya çıkmaktadır: (Grafik 3)

Grafik 3

Mülhimî eserinin yaklaşık 9 varlığını Farsça yazmasına rağmen genelinde Arapça kelimeleri ziyadesiyle tercih ettiği görülmektedir. İkinci olarak Farsça son sırada ise Türkçe kelimeler görülmektedir. Arapça'dan giren kelime ve kavramların büyük çoğunluğunun günlük hayatta kullanılan kelimeler olduğu dikkat çekmektedir. Eserde Farsça kelimelerin Arapça kelimelere oranla anlaşılabilirliği daha fazla etkilediği söylenebilir.

Söze kıymet veren sultanın (IV.Murad'ın) ilimdârı olan Mülhimî'nin şiirlerinin alemi, ilimdir. Şairin İranlı şairlerden üstün olduğunu söylediği husus bu olmalıdır. Tahkiye içerisinde sebep-sonuç, amaç-sonuç (b.839, b.889, b.1564, b.1946, b.2028, b.2938, b.2025, b.2362, b.4180) ilgisi kurmaya özen gösteren şair; masal, efsane ve mitolojik unsurları gerçek olayların etrafında ustalıkla kompozite etmiştir. (bkz. Teşbih ve mecaz dünyası) Mülhimî bu kompozisyonu meydana getirirken, kendi ifadesiyle, Mâni'yi utandıracak şekilde canlı tasvirler yapmaktadır:

Kalem oldu Mâni'ye haclet-resân
Ki tasvirine virdi ma'nide cân [4550]

Eger Mâni bu nauşa itse nazar
Nukûşından asla komazdı eser [2900]

Eserin bölüm adlandırmalarına bakıldığında bu özellik açıkça görülmektedir. 214 bölüm başlığının biri isimlendirilmeyen besmele, hamdele bölümü olmak üzere kalan 213 bölümün 82'si doğrudan canlı tasvir / betimlemelerin yapıldığı ve “tarif” başlıklarıyla adlandırıldığı kısımlardır. Şaire göre anlatımın bir ölçüsü vardır bu sebeple gerek olay gerek tasvir bahislerinde sözü uzatmak istemez.

Okunmaz dırâz itme her menkıbe
Yeter tûtiye olıcak mertebe [348]

Her menkıbe okunmaz bunun için “sözü uzatma” diyen Mülhimî'nin 4585 beyitlik eseri kendinden bir önceki şeh-nâmeçi Ganizâde Nâdirî'nin 1956 beyitlik *Şeh-nâmesi*'nden yaklaşık iki buçuk kat uzundur. I. Ahmed ve II. Osman zamanı olaylarını anlatan Ganizâde *Şehnâmesi*'nin *Şehen-şâh-nâme-i Murâdî*'ye göre bu ölçüde kısa oluşu dönemlerindeki olayların yoğunluğu, büyük başarıların azlık çokluk durumu ve şairlerin tercihiyle alakalı olmalıdır.

Mülhimî, üç dilde şiir söylemeye kâdir bir şairdir. *Şehen-şeh-nâme*'sinde bu üç dilin imkânlarını kullandığı görülmektedir. Yaklaşık ilk 9 vараğı Farsça olan *Şehen-şeh-nâme*'nin muhtelif yerlerinde de mülemmâ denilebilecek Türkçe- Farsça beyitler bulunmaktadır.

Mekes olsa her çend bîş ez şumâr
Tokunmaz ider bâd-zen târ u mâr [1335]

Sitâde süvârân-ı nîze be-muş
Zemîni sinân eyledi hâr-puş³⁰[2251]

Mülemmâ denilebilecek yukarıdaki beyitlerin yanında Türkçe devam edip giden anlatımın içinde tamamen Farsça beyitler görülebilmektedir:

Be-ser-i hod âhen ser-â-ser yelân
Giriftend-i rûy-ı zemîn râ çünân ³¹[2252]

Ki ger ez hevâ süzen endahtend
Der âhen heme cây ki sâhtend³²[2253]

---

³⁰ Mola yerinde askerlerin mızrakları kirpinin okları gibi yeryüzünü kapladı

³¹ Baştan ayağa demir zırhlar giyen pehivan gibi yiğitler yeryüzünü tuttular.

³² Havadan ateş yağıyordu, her yer demirdendi...

5. 1. Deyimler ve Veciz Sözlür

Metinde, eskilerin “cevâmiü'l-kelîm” dedikleri, az sözle çok manalar ifade eden, halk kültürünün zengin örneklerini aksettiren deyimler ve veciz ifadeler oldukça yer tutmaktadır. Ancak bazı deyimlerde birtakım Türkçe kelimelerin yerini Farsça ya da Arapça eş anlamlılarının almış olması dikkat çekici bir durumdur:

Ayağını uzatmak > pâyın dırâz etmek [449]

Dünyayı dar etmek > Âlemi teng itmek [629]

Kıyamet kopması > Yevmü'l-hisâbın kopması [555]

Ümit kesmek > Ümidini kat' etmek [691]

Eserde Kullanılan Deyimler ve Beyit Numaraları

Ah çekmek 3481

Akın salmak 2570

Aklını almak 552

Aklını başına getirmek 541

Aman bulmak 3918

Aman istemek 1217

Aman vermek 1217 / 1447/ 1520/ 3122/ 3907

Ara açmak 382

Arayı açmak 1279

Ardına düşmek 2559 / 2782

Âşikâr etmek 274

Aşikâr etmek 2935

Âşikâr etmek 637

Ayağını uzatmak/ payın dıraz etmek 449

Ayak basmak 2438 / 3493 / 3811

Ayak basmak 730 / 3493

Ayak üstüne gelmek 1843

Ayak üzere gelmek 2668
Ayak/ kadem basmak 941
Ayakların baş; başlar ayak olması 371
Ayaktan düşmek 1161
Ayaktan düşmek 846
Bağrını baş etmek 3583
Bahş etmek 1281/ 4561
Baskın vermek 955
Baş almak 1210
Baş göstermek 845
Baş koymak 730 / 2935
Başı göğre ermek 2405
Başına ateş yağmak 2871
Başına gün doğmak 951/ 2959/ 3205
Başına kopmak 362
Başına üşmek 490 / 984
Başına yağmak 1191
Başını almak 1338
Baştan çıkmak 920 / 1578
Baştan olmak 2162
Baştan savmak 1360
Bela olmak 2560
Beli bükülmek 792 / 820
Bende olmak 1059
Benzine kan gelmek 1510
Berk kılmak 919
Birbirine uğramak 566
Boynunu vurmak 442/ 1219
Bülbül etmek 1929
Can almak 780 / 845/ 976 / 3726
Can atmak 588 / 998 / 1603/ 1644/ 2092 / 2615 /4250

Can olmak 2882
Can vermek 2162/ 2329 / 3550 / 3922/ 4550
Can yakmak361
Cana od düşmek 953
Canı çıkayazmak 1337
Canı yerine gelmek 1510
Canına ateş düşmek 1567
Canını almak 600
Canını kurtarmak 1381
Cennete dönmek 485
Cezâsını bulmak362
Cünbişe gelmek 554 / 597 / 1982
Çak eylemek 4233
Çâre bilmek/ bulmak 382
Dağ üstü bağ görmek 1102
Dâma çekmek 1291
Dâma düşmek 1290
Dar etmek 452
Dem vurmak 737
Dergaha yüz tutmak 1053
Derip devşirmek 1128
Dırâz etmek348
Dikeni gül etmek 478
Dikensiz gülistana dönmek 1404
Dili kesilmek 3228
Dili tutulmak 3228
Doğruyu koyup eğriye râm olmak 499
Dönüp bakmak 577
Düğün evine varmışa dönmek 1287
Dünyayı dar etmek / Âlemi teng itmek 629
Düşmanı bozmak 956

Ecel olmak 845
Eğriyi doğru sanmak 495
El atından uymak 1118
El urmak 394 / 404
El vermek 1440
El vurmak 383 / 781 / 1124/1251
Elden çıkmak 595
Ele girmek 411 / 1998 / 3925
Eli değmek 1502
Eli erişmek 4189
Eli kesilmek 1084
Elini kesmek 1671
Elini kesmek 457
Ettiğini bulmak 964
Ettiğini bulmak 353
Evlerini başına yıkmak 2286
Feleğin yar olması 2959
Fikri gitmek 541
Fırar etmek 452/ 584 / 596 / 778 / 945 / 1022/ 1051 / 1471
Fitne salmak 632
Gadr olmak 506
Gam çeker 280
Gark olmak 601
Gayret vermek 1541
Geceyi gündüze katmak 591
Göğsünü döğmek 1744
Göğsünü dövmek 3481
Gönül vermek 2549
Gönülde yer etmek 791
Göz açdırmamak 745 / 1035 /1615 / 2129
Göz dikmek 4018

Göz ermek 704
Göze dokunmak 791
Gözetip durmak 424
Gözi gönlü açılmak 484
Gözü alışmak 1079
Gözünü dikmek 577
Gözünü yummamak 2043
Gulûv etmek 358
Gün doğmadan neler doğar 374
Haber almak 507/ 525 / 750/ 835 / 836 / 942/ 975/1115 /1230/1337 / 2553/ 2557/ 2565 /
2775
Haber göndermek 988 / 999
Haber salmak 3590
Haber vermek 702/ 2706
Haddini aşmak/ haddinden güzer etmek 1167
Halel getirmek 394
Hamle etmek 455
Harap olmak 395
Hata etmek 564
Helak olmak 715
Hesaba getirmemek 1038
Hesabı tüketmek 520
Hezîmet vermek 576
Hizmet etmek 496 / 921 / 1024
Hizmet görmek 1225
Hurûc etmek 384
Hutûr itmek 260
Huzuru canına batmak 1428
Israr etmek 689
İbret almak 1098
İcazet vermek 1287

İntikam almak 623 / 763 / 1041 / 1076 /1123
İstikamet yoluna gitmek 669
İtibar etmek 281
İz sürmek 1213
Kalbura dönmek 790
Kalem çekmek 961
Kanına girmek 1428
Kara yerlere girmek 1646
Karar vermek 528
Karşı koymak 3473
Kayd u bend etmek 552
Kendüyi virmek 249
Kerem görmek 1052
Kılıç baalamak 397
Kılıç görmek 444
Kılıç koymak 1466
Kılıçtan geçmek 2169
Kıyamet kopması /Yevmü'l-hisabın kopması 555
Kolu kanadı kırılmak 981
Kökü kazılmak 1154
Kökünü kazımak 1311/ 1547
Kötek yemek 3133
Kul kul olmak 3460
Kul olmak 4526
Kulak tutmak 1001
Kurban olmak 611
Kuru başını korumak 1357
Kuş uçurmamak 1345
Mecal vermek 453
Medh etmek 284

Mekan tutmak 3448
Mum olmak 444
Murâdına ermek 412
Muvâfuk esmek 250
Mülkü hâli koymak 360
Nakş etmek 4561/ 4562
Namdan geçmek 1266
Ne idüğünü bilmek 353
Ne yirde ne gökde bir Âdem 247
Nedamet çekmek 715
Revaç bulmak 357
Revan olmak-etmek 310 / 350 / 597 / 624 / 628 / 643 / 653 /670 / 838 / 883 / 938/
939/1253/1272/1316/1327/ 1562/ 2084/ 2247/ 2275/ 2329 / 2342/ 2364 / 2382/
2408/2430/ 2457 / 2468/ 2546/ 2566/ 3033/ 3043/ 4174/ 4563
Ruhunu şad etmek 612
Saba (Yel) gibi geçmek 972
Sağ olmak 610 / 2551
Sel almış kovana dönmek 2114
Selama durmak 1782 / 1820/ 2016 /3027/3036
Ser vermek 236
Sesini kesmek 1270
Sesini kesmek 450
Sözü ağzından kapmak 1505
Sözü kesmek 1205
Sözün tutmak 370
Su gibi akmak 594
Şan vermek 611
Şeref vermek 912
T'alim etmek 326 /551
Taştan taşa çalmak 1116
Taştan taşa vurmak 806

Te'âir etmek 356
Telef etmek 497/ 920
Terk kılmak 919
Teselli bulmak 345
Uhdesinden gelmek 261
Ümidini kesmek 378
Ümit kesmek / Ümidini kat' etmek 691
Üstüne gelmek 2597
Üstüne varmak 976
Veda etmek 502
Vehme düşmek 930
Vire eylemek 751 / 2374 / 3438
Yaka yırtmak 3478
Yakıp yıkmak 837
Yele vermek 3042
Yer vermek 365
Yerden bitmek 854
Yere geçmek 449
Yere girmek 2279
Yeri dar olmak /Mahal teng 391
Yeri göğü tutmak 1782
Yeryüzünü tutmak 767 / 768
Yola düşmek 2550
Yola koymak 963
Yuyup yaykamak 1131/1132/ 2931
Yüz egmek 299/419
Yüz sürmek 500 / 756 / 1053/ 1512/ 1554/1896 /1975/ 2179/ 2193/ 2213/ 2450 / 3132
Yüz tutmak 273 / 1576 / 3526 / 4156
Yüzünü yere sürmek 447 / 3862
Zar etmek 491
Zincire vurmak 4013

6. Metnin Bölüm Başlıkları

a. Giriş Bölümü

1.0. [Besmele-Tevhid-Münacâat]

2.1. Der-N'at-ı Seyyidü'l Mürselîn

[Peygamberlerin Efendisinin Övgüsü Hakkında]

2.2. Der-Medh-i Sıddîk Radiyallâhu 'Anh

[Sıddık - (Ebu Bekir) Allah Ondan Rızı Olsun-ın Övgüsü Hakkında]

2.3. Der-Medh-i Fâruk Radiyallâhu 'Anh [Fâruk (Ömer R.A) Övgüsü Hakkında]

2.4. Der-Medh-i Zinnûreyn Radiyallâhu 'Anh [İki Nur Sahibi (Osman R.A)'nin Övgüsüne Dair]

2.5. Der-Medh-i 'Alîyyü'l-Murtazâ Radiyallâhu 'Anh

[Râzı Olunan Ali'nin R.A Övgüsü Hakkında]

2.6. Der-Medh-i Şehen-şâh-Dîn Sultân Murâd Hân Gâzî

[Dinin Gâzi Şehen-şâhı Sultan Murâd Hân'ın Övgüsü]

3.0. Der-Sebeb-i Te'lif-i Şehen-şâh

[Şehen-şâh-nâme'nin Telif Sebebi Hakkında]

b. Konunun İşlendiği Bölüm

1. Der-Âğâz-ı Dâstân [Destânın Başlangıcı]

2. Der-Temhîd [Sunuş Hakkında]

3. Der-Cülûs-ı Sultân-ı Selâtin-i Şehen-şâh-ı Dîn [Sultanlar Sultanı Dinin Şahlar Şâhı (Sultan Murâd)'nin Tahta Oturması Hakkında]

4. Der-Ceng-i Âbâza vü Gurihten-i Ū [Abaza Savaşı ve Onun Kaçması Hakkında]

5. Der-Muhâsara-yı Bağdâd [Bağdat'ın Kuşatılması Hakkında]

4.1. Der-Ferîb Horden-i Halil Pâşâ Ez Nemek-Horde-i Hod-Âbâza Pâşâ [Halil Paşa'nın Yetiştirmesi Olan Abâza Paşa'dan Hile Görmesi]

4.2. Der-Birûn Âverden-i Âbâza Pâşâ Ez Kal'a-yı Erzurûm Çarh-âsâ[Abâza Paşa'yı Erzurum Kalesinden Felek Misâli Çıkarma Hakkında]

- 4.3. Der-Ta'rif-i Ceyş [Ordunun Anlatılması Hakkında]
- 4.4. Der-Ta'rif-i Top-ı Kal'a-Kûb [Kaleleri Yıkan Topların Tarifi Hakkında]
- 4.5. Rûcu'-ı Be- Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüş]
- 5.1. Der-Şikest-i Leşker-i Kızılbaş u Hîsâr Kerden-i Kal'a-yı Evbâş [Kızılbaş Askerinin Yenilmesi ve Ayak Takımının Kalesinin Hisara Dönüştürülmesi Hakkında]
- 5.2. Der-Ta'rif-i Kâr-Zâr [Savaşın Anlatımı Hakkında]
- 5.3. Rûcu'-ı Be- Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüş]
6. Der-Binâ-yı Ka'be-i Mu'azzama-yı Şerîfhâ-yı Allahü Te'alâ [Yüce Allah'ın Şerefli Görkemli Kâbe Binası Hakkında]
7. Der-Hilâf-ı Muhammed Giray vü Şahin Girây vü Kuşte Şoden Muhammed vü Esir Şoden-i Şahin Girây [Muhammed Giray ile Şahin Girây'ın Muhalefeti ve Muhammed'in Ölüp Şahin Girây'ın Esir Olması Hakkında]
- 7.1. Der-Sebeb-i Tevehhüm-i Muhammed Girây vü Şahin Girây [Muhammed Girây vü Şahin Girây'ın Vehme Düşmelerinin Sebebi Hakkında]
- 7.2. Rûcu'-ı Be Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüşü]
- 7.3. Der Ta'rif-i Tonanma-yı Hûmayûn [Saadetli Padişahın Donanması Hakkında]
- 7.4. Rûcu'-ı Be-Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüşü]
- 7.5. Der-İlticâ Kerden-i Şâhin Girây [Şâhin Girây'ın İlticâ Etmesi Hakkında]
- 5.4. Der-Nişân-ı Gubâr-aşûb ü Reft ü Rub-ı Hâşâk-ı Nâ-Hûb [Karışıklık Tozu İşareti ve Çirkin Çöpün Süpürülmekle Gitmesi Hakkında]
- 5.5. Der- Giriften ü Kuşten-i İlyâs Pâşâ [İlyas Paşa'nın Yakalanıp Öldürülmesi]
- 5.6. Der -İmdâd-ı Kal'a-yı Vân vü Girihten-i Sürh-Serân [Van Kalesine Yardım ve Kızılbaşların Kaçması Hakkında]
- 5.7. Der-Ta'rif-i Ceyş...[Ordunun Tarif Edilmesi Hakkında]
- 5.8. Rûcu'-ı Be-Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüşü]
8. Der-Ez Bih u Bün Kenden-i İbn Ma'n [İbn-i Ma 'n'ın Kökünün ve Temelinin Kazınması Hakkında]

- 7.6. Der-Hâksâr-ı Rûs ü Be-Taleb-i Sulh-Üftâden Ân Gürûh-ı Menhûs [Rus'un Perişanlılık İçinde Kalması ve O Uğursuz Güruhun Barış İsteğinde Bulunması Hakkında]
9. Der-Vak'a-yı Yemen Ez Zeydiyân-ı Pür Mekr ü Fi(t)en [Hile ve Fitne Fenni İle Dolu Zeydîlerin Çıkardığı Yemen Olayı]
- 5.9. Der-Feth-i Revân Be-Bâzû-yı Pür-Zûr-ı Sâhib-Kırân [Bahtiyar Sultan'ın (IV.Murad)'ın Kuvvetli Pazusuyla Revân'ın Fethi]
- 5.10. Der-Hareket-âmeden-i Leşker [Ordunun Harekete Geçmesi Hakkında]
- 5.11. Rûcu'-ı Be Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.12. Der-Ta'rif-i Tûphâ-yı Kal'a-kûb [Kaleleri Yıkan Toplar Hakkında]
- 5.13. Rûcu'-ı Be Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.14. Der-Ta'rif-i Fındukhâ-yı Tûp ü Levâzum-ı Sefer [Sefer Levazımatı ve Top Mermileri Hakkında]
- 5.15. Rûcu'-ı Be Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.16. Der-Âmâdegi-i Sevâri [Atlıların Gelmesi Hakkında]
- 5.17. Der-Münâcât [Dua Edilmesi]
- 5.18. Der-Ta'rif-i Sûvârî [Atlılar Hakkında]
- 5.19. Der-Ta'rif-i Tabl-hâne [Davulhâne Hakkında]
- 5.20. Der-Ta'rif-i 'Alemlâ vü Bayrakhâ [Bayrak ve Sancakların Tarifi]
- 5.21. Der-Ta'rif-i Libâs-ı Ceng-i Şehen-şâh-ı Din [Dinin Şahlar Şahı'nın Ceng Elbisesinin Tarifi]
- 5.22. Der-İstâ-yı Sûvârân-ı İslâm [İslâm Süvarilerin Durması Hakkında]
- 5.23. Der-Ta'rif-i Cenibethâ [Yük Hayvanlarını Tarifi Hakkında]
- 5.24. Der-Ta'rif-i Silâhdâr ü Çuhâdâr [Silâhdâr ü Çuhâdârlar Hakkında]
- 5.25. Der-Ta'rif-i Vüzerâ vü Ulemâ [Vezirler ve Âlimler Hakkında]
- 5.26. Der-Ta'rif-i Mahfil-i Şerif [Şerefli Meclisin Tarifi Hakkında]
- 5.27. Der-Ta'rif-i Solakhâ vü Peykhâ [Solaklar ve Peykler Hakkında]
- 5.28. Der-Ta'rif-i Selâm [Selamın Anlatılması Hakkında]
- 5.29. Der-Ta'rif-i Şâdûmânî [Mutluluğun Tarifi Hakkında]
- 5.30. Der-Ta'rif-i Keştî [Geminin Tarifi Hakkında]

- 5.31. Der-Ameden-i Ez Bahr [Denizden Geliş Hakkında]
- 5.32. Der-Tarif-i Bârgâh [Divan'ın Tarifi Hakkında]
- 5.33. Rücû'-ı Be-Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.34. Der-Ta'rif-i Esnâf-ı Ceş [Asker Sınıflarının Tarifi Hakkında]
- 5.35. Rucu'-ı Be-Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.36. Der-Fezâyiş-i Ceş [Askerin Çokluğu Hakkında]
- 5.37. Der-Ta'rif-i Evliyâ-yı Konya [Konya Evliyalarını Tarif Hakkında]
- 5.38. Rücû'-ı Be-Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.39. Der-Ta'rif-i Bahâr [Bahar Mevsinin Anlatılması Hakkında]
- 5.40. Der-Ta'rif Tekasûf ü İzdihâm [Kalabalık ve Kalabalığın İzdihamı Hakkında]
- 5.41. Rücû'-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.42. Der-Ta'rif-i İlm-i Şerif [Şerefli İlmin Tarifi Hakkında]
- 5.43. Der-Ta'rif-i Arz-ı Leşker [Ordunun Genişliğinin Tarifi Hakkında]
- 5.44. Der-Ta'rif-i Selâm-ı Hümâyûn [Kutlu Selamın Tarifi Hakkında]
- 5.45. Der-Ta'rif-i Kesret [Çokluğun Tasviri Hakkında]
- 5.46. Rücû'-ı Be-Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.47. Der-Rihten-i Ceş-i Be-Deşt-i Revân [Askerin Revan Sahrasına Akması Bahsi]
- 5.48. Der-Teşbih-i Kal'a [Kalenin Tasviri]
- 5.49. Der-Mübâlağa-Endûh-ı Leşker
[Askerin Kalabalığının Mübalağası Hakkında]
- 5.50. Der-Hisâr-ı Kal'a [Kale Hisarı Hakkında]
- 5.51. Der-Yaften-i Kızılbaş Şehen-şâh-ı Din Râ
[Kızılbaş'ın Dinin Şahlar Şahını Bulması (Anlaması)]
- 5.52. Der-Teslîm-i Kızılbaş Be Kal'a-yı Vân
[Kızılbaşların Van Kalesini Teslimi Bahsinde]
- 5.53. Der-Teslîm-i Kal'a-yı Revân [Revan Kalesinin Teslimi Hakkında]
- 5.54. Birûn Ameden-i Ber-Emir Güne [Emir Gune'nin Dışarı Çıkmasına Dair]
- 5.55. Der-Aheng-i Gâret-i Tebriz-i Dil-Âviz

- [Gönül Çeken Tebriz'in Yağması Ahengi Hakkında]
- 5.56. Der-Ta'rif-i Süvâr-ı Leşker [Atlı Askerlerin Tarifi Hakkında]
- 5.57. Der-'Ubûr-ı Rûd-hâne-i Aras [Aras Irmağının Geçilmesi]
- 5.58. Der-Ta'rif-i Harâbî [Harap Olanların Durumu Hakkında]
- 5.59. Rûcu'-ı Be-Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.60. Der-Ameden-i İlçiyân [Elçilerin Gelmesi Hakkında]
- 5.61. Rûcû-ı Hümâyûn [Padişahın Dönüşü Hakkında]
- 5.62. Der-Ta'rif-i Sermâ [Soğuşun Tarifi Hakkında]
- 5.63. Rûcû'-ı Be-Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.64. Der-Feth Kerden-i Muhammed Paşa-yı Tayyâr Kal'a-yı Kerkük-Râ
[Tayyar Mehmed Paşa'nın Kerkük Kalesini Fethetmesi]
- 5.65. Der-Bedest-Âverden-i Kal'a-yı Akıska
[Ahıska Kalesi'nin Ele Geçirilmesi]
- 5.66. Der-Ric'at-ı Hümâyûn-ı Be İstânbûl-ı Behişt-Nümûn
[Padişah'ın Cennet Görünümlü İstanbul'a Dönmesi Hakkında]
- 5.67. Der-Ta'rif-i Keştî [Geminin Tarifi Hakkında]
- 5.68. Der-Ta'rif-i Kerrenây [Kerrenay Çalgısı Hakkında]
- 5.69. Der-Dest-Bûs-ı 'Ulemâ [Âlimlerin El Öpmesi Hakkında]
- 5.70. Rûcu'-ı Be-Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 5.71. Der-Ta'rif-i Keştî [Geminin Tarifi Hakkında]
- 5.72. Der-Şâdûmânî [Mutluluk Hakkında]
- 5.73. Der-İstaden-i Be-Selâm [Selam Durmaya Dair]
10. Der-Birûn Reften-i Kal'a-yı İrevân Ez Dest-i İslâmîyân [Revan Kalesinin Müslümanların Elinden Çıkması]
- 10.1. Der-Ahkâm-Kerden-i Vezîr Kıla'-yı Serhad-Râ
[Sınır Kaleleleri Vezirinin Hükmetmesine Dair]
11. Der 'Ukûk Kerden-i 'Înâyet- Giray u Yaften-i Cezâ-yı Sezâ-yı Hîş
[İnâyet Giray'ın Âsi Olması ve Kendine Yakışır Cezayı Bulmasına Dair]
- 10.2. Der Te'dib-i Bân Erdel ü Halâs Şûden-i Ū Ez Pençe-i Ecel [Erdel Beyi'nin Terbiye Edilmesi ve Onun Ecelin Elinden Kurtulması] Hüseyin Hasan-Siret İbn-

- i Nasuh Dilir-i Talebkâr-ı Feth ü Fütûh [Fetihler Arzulayan Hasan Hüseyin Karakterli Yiğit Nasuhoğlu'nun Kurtulması ve Islah Olması]
- 10.3. 'Azimet-i Sultân-ı Selâtin-i İslâm Be-Teshîr-i Bağdad-ı Dârü's-Selam [Selam Yurdu Bağdad'ı Kuşatmak İçin İslam Sultanlarının Sultanının Sefere Çıkması]
- 10.4. Der-Ta'rif-i Tûp-ı Kal'a-Kûb [Kale Döven Topların Tarifi Hakkında]
- 10.5. Der-Ta'rif-i Gelülehâ-yı Tûp u Barût [Barut ve Top Mermileri Hakkında]
- 10.6. Rûcu'-ı Be-Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.7. Der-Ta'rif-i Birûn-Âmeden-i Leşker [Askerin Dışarı Çıkması Hakkında]
- 10.8. Der-Münâcât [Dua Edilmesi]
- 10.9. Rûcu'-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.10. Der-Ta'rif-i Tuğ-ı Pür Fûrûğ [Parıldayan Tuğun Anlatılması]
- 10.11. Der-Ta'rif-i Otağ [Otağın Tasvirine Dair]
- 10.12. Rûcu'-ı Be-Asl-ı Sühen [Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.13. Der-Birûn-Ameden-i Sâhib- Kırân [Padişahın Dışarı Çıkması]
- 10.14. Der-Ta'rif-i Der-Ameden [Gelişinin Anlatılması]
- 10.15. Der-Ta'rif-i Libâs-ı Ceng [Savaş Elbisesinin Tarif Edilmesi]
- 10.16. Der-Ta'rif-i Piyâdegân-ı Hâs [Has Piyadelerin Anlatılması]
- 10.17. Der-Ta'rif-i Mahfil ü 'İlm-i Hazret-i Sâhib-Kırân [Padişah Hazretlerinin Sancak ve Meclisinin anlatılması]
- 10.18. Der-Ta 'rif-i Cenibethâ [Yük Hayvanlarının Tarifi]
- 10.19. Der-Ta'rif-i Vüzerâ [Vezirlerin Anlatılması Hakkında]
- 10.20. Der-Ta'rif-i 'Ulemâ [Âlimlerin Anlatılması Hakkında]
- 10.21. Der-Ta 'rif-i Şâdûmânî [Mutluluğun Anlatılması]
- 10.22. Der-Ta 'rif-i Keştî [Gemi'nin anlatılması Hakkında]
- 10.23. Der-Ta'rif-i Bahâr[Baharın Tasvirine Dair]
- 10.24. Rûcu'-ı Be Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.25. Der-Ta'rif-i Saf-ârâsten [Saf Bağlamanın Tarifine Dair]
- 10.26. Der-Ta 'rif-i Sipâhî [Askerin Tarifi Hakkında]

- 10.27. Der-Ta‘rif-i Du-Ser-‘askeri [İki Kumandanın Tarifi Hakkında]
- 10.28. Der-Ta ‘rif-i Gulâmân-ı Hâs [Has Hizmetkârlar Hakkında]
- 10.29. Der-Ta‘rif-i Yeniçeri [Yeniçerilerin Tarifi Hakkında]
- 10.30. Der-Ta ‘rif-i Nize-bâzî-i Şehen-Şâh-ı Dîn [Dinin Şahlar Şahının Mızrak Oyunu Oynamasına Dair]
- 10.31. Der-Ta ‘rif-i Cirid-bâz-ı Şehriyâr [Sultanın Cirit Oynaması Hakkında]
- 10.32. Rûcu‘-ı ‘Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.33. Der-Ta‘rif-i Bârân [Yağmurun Anlatımı Hakkında]
- 10.34. Rûcu‘-ı Be Asl-ı Sühen[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.35. Der-Ta‘rif-i Nize-bâzî-i Şehen-Şâh-i Dîn [Dinin Şahlar Şahının Mızrak Oyunu Oynamasına Dair]
- 10.36. Rûcu‘-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.37. Der-Ta ‘rif-i Leşker-i Rumîli [Rumeli Askeri Hakkında]
- 10.38. Rûcu‘-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.39. Der-Ta ‘rif-i Siyâset [Siyasetin Tarifine Dair]
- 10.40. Rûcu‘-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.41. Der-Ta‘rif-i İzdiyâd-ı Leşker [Askerin Çoğalmasının Anlatılması]
- 10.42. Der-Ta‘rif-i Germâ [Sıcaklığın Tarifi Hakkında]
- 10.43. Rûcu‘-ı Be Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.44. Der-Ta‘rif-i Leşker-i Mısır [Mısır Askerinin Tarifi Hakkında]
- 10.45. Rûcu‘-ı Be Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.46. Der-Ta‘rif-i Nîze-Gûzerâniden [Mızraklıların Tarifine Dair]
- 10.47. Rûcu‘-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.48. Der-Ta‘rif-i Merdümân Derviş Muhammed
[Derviş Mehmed’in Halkının Anlatılması]
- 10.49. Der-Rûcu‘-ı Be Asl-ı Sühan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.50. Der-Ta‘rif-i Kesret-i Leşker [Askerin Çokluğunu Tarif Hakkında]
- 10.51. Rûcu‘-ı Be Asl-ı Sühan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.52. Der-Mübâlâğa-yı Besyâri Leşker [Askerin Aşırı Fazlalığının Anlatılması]
- 10.53. Rûcu‘-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]

- 10.54. Der-Kuşten-i Dilhâ-yı Düşmen [Düşmanın Gönüllerinin Öldürülmesi]
- 10.55. Der-Ameden-i Resûl-i Şâh-ı Hind [Hind Şah'ının Elçisinin Gelmesi]
- 10.56. Rûcu'-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.57. Der-Nize-güzârâniden Ez Siper [Siperden Mızrak Aşırınlara Dair]
- 10.59. Rûcu' Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.60. Der-Ta'rif-i Alây-nümûden [Alay Gösterimi Hakkında]
- 10.61. Rûcu'-ı Be Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.62. Der-Ta'rif-i Tophâ-yı Kal'a-Kub [Kale Yıkann Topların Tarifine Dair]
- 10.63. Rûcu'-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.64. Der-Ta'rif-i Nigehbânî-i Tüfenkçiyân
[Tüfekçi Gözcülerin Tarifi Hakkında]
- 10.65. Rûcu'-ı Be-Asl-ı Sühen[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.66. Der-Ta'rif-i Ân Gürûh [O Topluluk Hakkında]
- 10.67. Rûcu'-ı Be Asl-ı Sühen[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.68. Der-Gulüvv-i Bahadırân-ı Be Giriften-i Hisâr
[Yiğitlerin Hisarı Ele Geçirmek İçin Saldırmalarına Dair]
- 10.69. Rûcu'-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.70. Der Şehâdet-i Vezîr-i Merhûm Muhammed Pâşâ
[Merhum Vezir Mehmed Paşa'nın Şehâdeti Hakkında]
- 10.71. Rûcu'-ı Be Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.72. Der-Münâcât [Dua Hakkında]
- 10.73. Der-Meşveret-i Serahser Berây-ı Teslim-i Kal'a
[Kızılbaşların Kaleyı Teslim İçin Meşvereti Hakkında]
- 10.74. Der-Ameden-i Resûl-i Der Taleb-i Emân
[Elçilerin Barış İsteğiyle Gelmesine Dair]
- 10.75. Revân Şuden-i Bektaş Hân Be Dergâh-ı Sâhib-Kırân
[Bektaş Han'ın Padişah'ın Huzuruna Gitmesi Hakkında]
- 10.76. Der İstâdegân-ı Piyâdegân [Piyade Askerlerinin Duruşu Hakkında]
- 10.77. Der İstâden-i Sevârân [Süvarilerin Duruşu Hakkında]
- 10.78. Der Tertib-i Sitâdegân-ı Divân [Divan'da Oturanların Düzeni Hakkında]

- 10.79. Be-Tazarru' Der-Ameden-i Bektaş Hân [Bektaş Han'ın Affedilmek Amacıyla Gelmesi]
- 10.80. Pasuh-Dâden-i Sâhib-Kırân [Sultanın Cevap Vermesi Hakkında]
- 10.81. Rücu'-ı Be-Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.82. Der-Bend-âverden-i Serân-ı Kızılbaş [Kızılbaşların [Kızılbaşların Reislerinin Tutulması Hakkında]
- 10.83. Der-Beyân-ı Bakiyye's-Suyûf [Kılıç Artıklarının Anlatılması Hakkında]
- 10.84. Der-Sıfat-ı Küşte-gân [Öldürülenlerin Görünüşü Hakkında]
- 10.85. Rücu'-ı Be-Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.86. Der-Tehniyet-i Feth [Fethin Tebriği Hakkında]
- 10.87. Der-Ta'rif-i Hazân [Sonbahar Hakkında]
- 10.88. Rücu'-ı Be-Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.89. Der-Ta'rif-i Silâhdâr [Silahdar'ın Tarifi Hakkında]
- 10.90. Der-Ta'rif-i Silâhdâr Pâşâ vü Silâhdâr Beg [Silahdar Paşa ve Silâhdâr Bey Hakkında]
- 10.91. Rücu'-ı Be-Asl-ı Suhan [Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.92. Der-Ta'rif-i Ebu Hanife Radiallahu Anh [Ebu Hanife(Allah Ondan Razi Olsun)'ın Tarifi Hakkında]
- 10.93. Der-Tâ'rif-i Şeyhu'l-İslâm [Şeyhülislam'ın Tarifi Hakkında]
- 10.94. Rücu'-ı Be-Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.95. Ric'at-ı Hümayûn Ez-Bağdâd-ı Behişt-âbâd [Padişah'ın Cennet Şehir Bağdad'dan Dönüşü Hakkında]
- 10.96. Der-a'rif-i Esb [Atın Tasviri Hakkında]
- 10.97. Rücu'-ı Be-Asl-ı Suhan[Sözün Aslına Dönüşü]
- 10.98. Der-Ta'rif-i Şitâ [Kışın Tasvirine Dair]
- 10.99. Teveccüh-ı Şehen-Şâh-ı Dîn Be-Dârü'l-Mülk-i Kostantin [Dinin Şahlar Şahının, İstanbul'a Yönelmesine Dair]
- 10.100. Der-Ta'rif-i Baştarde [Baştarde Gemisinin Tarifi Hakkında]
- 10.101. Rücu'-ı Der Ta'rif-i 'İyş ü nûş-ı Âzîn [Eğlencenin Anlatılışına Dönüş]
- 10.102. Be-Asl-ı Sühen[Sözün Aslına Dönüşü]

- 10.103. Der Azîn-Besten-i Şehr [Şehrin Sslenmesi Hakkında]]
10.104. Der Ta'rif-i Çırâgân [Işıklandırmanın Anlatılması Hakkında]
10.105. Der Ta'rif-i Cevânân-ı Âzîn [Buradaki Gençlerin Anlatılması]
10.106. Der Ta'rif-i 'Iyş ü Nûş-ı Âzîn
[Cuma Eğlencesinin Anlatılması Hakkında)
11.000. Sakî-nâme

c. Bitiş Bölümü

- 1.Hâtime-i Cild-i Evvel Ez Şehen-şeh-nâme-i Şehen-şâh-ı Din İdamullâh-ı Kahraman-
Satvetehu
[Dinin Şahlar Şahının, Allah Onun Gücünü Devam Ettirsin, Şeh-nâmesinin Birinci
Cildin Sonu Hakkında]

B. ŞEHİN-ŞEH-NÂME-İ MURÂDÎ'NİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

1. Tahkiye Unsurları Açısından İçerik

a. İsimler ve Kişiler

Eserde; tarihi olaylar içinde anlatılan kişileri, gerçek kahramanlar ve mitolojik - dâstânî kahramanlar olarak iki grupta incelemek mümkündür. Gerçek kahramanlar eserin işlediği olay ve zamanda yaşayanlar ve önceli devirlerde yaşamış olanlar biçiminde ayrıca gruplandırılabilir. Ancak gerek geçmiş dönemlerde yaşamış tarihî şahsiyetler gerekse mit ve destan kahramanları tamamen memduha yönelik bir teşbih unsuru olarak kullanılmış ya da ulu şahsiyetini bir vesileyle anma amacıyla eserde zikredilmişlerdir. Eserdeki isimler ya da şahıs kadrosu bilhassa vezirler ve paşalar kısmında bir hayli kalabalıktır. Dirayetli ve hırslı bir sultan olan IV. Murad'ın kesin sonuç alamadığı olaylar, savaşlar neticesinde vezir ya da vezirazam seviyesindeki idarecileri değiştirdiğinden bu kısımdaki şahıslar kadrosunun hayli kalabalık olduğu düşünülebilir.

a.1 Gerçek Kahramanlar

1. Peygamberler ve Din Büyükleri

Hz. Muhammed (Mustafa), Hz. Âdem, Hz. İbrahim (Berahim, Halil), Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Süleyman, Hz. Yunus, Hz. Nuh, Hz. Davud (3200), Dört Halife, Ebu Hanife, Mevlana Celaleddin-i Rumî, Hızır, İlyas, Belkıs, Habib ile Şem'un (3133), Hatem

Hz. Muhammed

571 yılında Mekke'de doğmuştur. Hz. Adem'den başlayan peygamberler zincirinin son halkasıdır. Babasının adı Abdullah, annesinin adı Amine'dir. 25 yaşındayken ticari işlerini yönettiği Hz. Haticeyle evlenmiştir. 40 yaşındayken kendisine Cebrail (a.s.) tarafından ilk vahiy gelmiş ve peygamberlikle müjdelenmiştir. Ömrünü İslam dinini yaymak ve yaşatmak mücadelesiyle geçirmiş ve 632 yılında Medine'de vefat etmiştir.

Şehen-şeh-nâme-i Muradî'nin Farsça telif edilmiş kısmındaki na'tta Hz. Muhammed'in üstün özelliklerinden bahsedilmektedir:

Şeriatin Şahı, Dinin Komutanı, Allah'ın Resülü: Muhammed Emin'dir. [58] Felek, kadri yüce bu sultanın yeryüzünde tahtını koymuş; Yer, bu izzet sultanının tahtı olmuştur.[59] Öyle bir ordu ki her bir ferdi nebilerdir. Ve o ordunun şahı Hazret-i Muhammed'dir.[60] Meleklerin tümü kapıda hizmetkârdır. Ümmetin hizmet edileni Habibullah'tır.[61]

Sevilen tarafından sevilmiş olan seven [Hz. Muhammed] bil ki o güzelin (Allah'ın) has (kulu) olmuştur. [62] Din gökyüzüdür, güneşi [Hz. Muhammed] dir; dünya kalptir, parlayan ayı O'dur.] Onun son peygamber olduğu belli oldu. Âlem halkının kalbi mum gibi yumuşak oldu.[63]

Cemâleş ki mirât-ı zât âmede

Nümûdâr-ı zât u sîfât âmede [64]

[Onun (Cenab-ı Hakkın) zatına ayna olarak gelen yüzü, zatın ve sıfatın göstericisidir.]...

Dört Halife

Hz. Ebubekir

İlk müslümanlardan, Hulefâ-yi Râşidîn'in birincisidir. Hz. Ebubekir döneminde Kuran-ı Kerim mushaf haline getirilmiştir. 634 yılında vefat etmiştir.

Eserde Hz. Ebubekir'in yukarıda söylenen vasıfları anlatılır:

Ebu Bekr-i Sıddîk şod yâr-ı gâr
Güzeşt ez-heme kes be-în i'tibâr [114]

[Mağara arkadaşı Ebu Bekr-i Sıddîk oldu. Bu itibar ile herkesi geçti.]

Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşı olduğu için ilk halife o olmuştur. [115]malıyla canıyla en üst seviyede dine hizmet eden yine o olmuştur. [116] O, bu ümmet içinde ilk Müslüman olan kişidir. Çünkü Allahın resulünün onun gibi dostu yoktur.[117]

Çü sıddık bed katl-i zındîk kerd
Tasavvur ki fermûd tasdîk kerd[118]

[O zaman ki Sıddîk Ebu Bekir, o zındığı (sahte peygamber Müseyleme'yi) öldürdü. Böyle yaparak düşün ki o (yine) Hz. Muhammed'i tasdik etti.]

Hz. Ömer

Ömer Bin Hattab 581-644 yılları arasında yaşamış Hulefa-ı Râşidîn'in ikincisidir. Kız kardeşinin okuduğu Kuran-ı Kerimden etkilenerek müslüman olmuştur. Adaleti tatbik edişi sebebiyle adalet timsali olarak bilinen Hz. Ömer, hak ile bâtlı kesin

çizgilerle ayırdığı için Ömer-i Faruk olarak tanınır. 644 yılında Ebû Lü'lü tarafından sabah namazı esnasında sırtından bıçaklanarak şehit edilmiştir.

Şehen-şeh-nâme'de Hz. Ömer'in dine ve değerlerine üst seviyede bağlılığından söz edilir ve yakın bilgisine sahip olduğu ifade edilir:

Hidîv-i şeri'at hüdâvend-i dîn
Halife 'Ömer şâh-ı mülk-i yakîn [124]

[Şeriatın hizmetkârı, dinin efendisi, yakın ülkesinin şahı Halife Ömer]
Onun Faruk'luk vasfından dolayı hak ile batılı birbirinden ayırmış ve batıl bu şekilde bertaraf edilmiştir.[125] Hz. Ömer, adaletiyle zulmün kökünü kesmiş; hertürlü sıkıntının üstesinden gelebilmiştir. [126]

Hz. Osman

İslamiyeti ilk kabul edenlerdendir. Dört büyük halifeden üçüncüsü ve Hz.Muhammedin damadıdır. Dört büyük halife arasında en uzun süre görev yapan kendisidir. Kuran, Hz. Osman zamanında çoğaltılmıştır. 656 yılında şehit edilmiştir. Hz. Osman, Hz. Ömer'in ardından 6 kişilik bir heyetin oyuyla halife seçilmiştir:

Çü şod Şâh 'Osmân cennet karâr
Be şurâ-yı sitte hilâfet medâr [134]

[O zaman ki yeri cennet olan Osman altı kişilik müşavere heyetinin reyiyle halife (şah) oldu.]

Hz. Osman, Yumuşaklığı ve ihsanıyla dünyayı âbâd etmiş ve herkesin gönlüne girmiştir.[135] Allah, onun sebebiyle halkın kalbini kendi yoluna çevirmiştir.[136] O,her şeyini din yolunda harcadı ve herkesin kalbini kazandı.[137] İslam ve İmanın sağlanması için Kuranın toplanmasında çok çalıştı.[138] Kendi ümmeti şahadetine sebep oldu. O (da) Ona (Peygambere) şahit olarak cennete girdi.[139]

Du duhter ki û râ kabûl âmedend
Lakab-râ şuhûd-ı ‘adûl Âmedend [142]

[O yüzden ki Hz. Muhammed’in kızları onunla evlenmeyi kabul ettiler. Böylelikle onun lakabı olan zi’n-nureyn’e şahitlik ettiler.]

Hz. Ali

Hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce (M. 600) Mekke’de doğduğu rivayet edilmektedir. Babası Hz. Peygamber’in amcası Ebû Tâlib, annesi de Fâtıma bint Esed b. Hâşim’dir. Ebû Tâlib’in en küçük oğludur. Aynı zamanda Hz. Muhammed’in damadı ve dört büyük halifenin dördüncüsüdür.

Safiyy-i nakiyy-i velî Murtazâ
Karîb ü karîn-i resûl-i Hüdâ [144]

[Murtaza (Hz.Ali) ki Allah’ın resulünün temiz ve pak arkadaşı ve yakınıdır.]

Hayber kalesinin kapısı onun eliyle kırılmış [145], din düşmanları onun eliyle cezalandırılmıştır.[146] Hz. Peygamber ilim şehriyse Hz. Ali de o şehrin kapısıdır. Ve ilim konusunda O, bir kütüphanedir.[157] O’nun cömertliğiyle tanınmıştır ve devlet malına asla el sürmemiştir. [148-149]. Şem ü Pervâne hikayesindeki gibi ondan dünyaya gelen Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin etrafı aydınlatan mum olmuş dünya halkı da onların etrafında pervane olmuştur.[150]

Hz. Âdem

Semavî kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamber. İslâmî kaynaklarda insanlığın atası olması sebebiyle ebû'l-beşer, Kur’ân-ı Kerim’de Allah’ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan safiyyullah unvanlarıyla da anılmaktadır.

Eserde ilk insan olarak Hz.Âdem’in ismi geçer;

Be-âdem heme şâh ibn-i şâhend

Be-hûş u be-râd u bedînhemrend [171]

[Âdem zamanından bu zamana kadar (Osmanlı sülalesi) şah oğlu şahırlar; onlar çok akıllı, çok âdil ve çok dindâr idiler]

Ayrıca Âdem kelimesi eserde ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den ötürü, cins isim olarak ondan meydana gelen bütün insan soyu için kullanılmaktadır.

Hz. İbrahim

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'ın müştereken kabul ettiği büyük peygamber. Babasının adı Târuh annesinin adı Emile veya Uşa'dır. H.z. İbrahim (a.s.) Hz. Muhammed(s.a.v) sonra diğer peygamberlerden ve resullerden üstündür. İbrahim (a.s.)'den gelen bütün peygamberler onun soyundandır.

Şehen-şeh-nâme'de Sultan Murad'ın Bağdad Seferi güzergahında Urfa'ya uğrayıp Hz. İbrahim'in makamını ziyareti vesilesiyle Kurandan ayet iktibas ve ateşe atılma telmihi ile İbrahim peygamberin lakabı zikredilerek bahsedilir:

Halîl-i celîl 'aleyhi's-selâm

K'ana nârı Rabb itdi berd ü selâm [3218]

Hz. Yakub – Hz. Yusuf

Bugünkü Filistin, Suriye ve Beyrut bölgelerini kapsayan Ken'an diyarına gönderilen peygamberdir. İsmi İbrânicede Saffetullah, yâni "Allahü teâlânın sâf ve temiz kıldığı kul" mânâsına gelmektedir. Diğer adı İsrâîl olup "Allah'ın kulu" mânâsına gelmektedir. İbrâhim aleyhisselâmın küçük oğlu olan İshâk aleyhisselâmın oğludur. Hz. Yusuf da Mısır bölgesine gönderilen peygamberdir. Hz. Yakub (a.s.)'in oğludur. Tüm insanları kendisine hayran bıraktıracak bir yüz güzelliğine sahiptir. Ayrıca rüya yorumu ve ekonomi alanında büyük bir ilim sahibidir.

Eserde Yakup ve Yusuf peygamberlerin isimleri, Ebu Hanife'nin vasıfları anlatılırken bir teşbih unsuru olarak geçmektedir:

O Ya'kûb-manend-i pirân-ı şer'

O Yusuf-nişân-ı 'azîzân-ı şer' [4109]

Belkıs

Kur'an'da tevhid dinini kabul ettiği bildirilen Sebe melikesi olara adı geçen Belkıs; eserde, Süleyman Peygamber ve Belkıs kıssasına telmih vesilesiyle anılmıştır. Belkıs'ın ismi, Ülkesi (Sebe) kast edilerek zikredilmiştir. Beyitte, Bağdad, istiare ile Belkıs'ın ülkesi yerine kullanılır, IV. Murad da bu ilgi sebebiyle Süleyman'a teşbih edilmiştir. Hüdhüd [ulak] de bu arada haber getirme görevini ifa etmektedir:

Gelüp bir seher hüdhüd-i nâme-ber

Süleymân'a virdi Seb'a'dan haber [2706]

O Belkıs-ı mülk arzu der zaman

Buyurdu ki hâzır ola ins ü cân [2707]

Hz. Davûd

Benî İsrâil peygamberlerinden olan Hz. Davud, şehensehnâme'de Sultan IV. Murad'ın Davud Peygamber'in mezarını ziyareti sebebiyle zikredilir:

Sürüp merkad-ı pâk-i Dâvûd'a yüz

Anuñ himmetiyle biri oldı yüz [3202]

Hz. Süleyman

İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Gazze şehrinde doğmuştur. Davud aleyhisselâmın oğludur. Allahın lütfuyla cinler ve rüzgar kendisinin emrine

girmiş ayrıca karınca dâhil tüm hayvanların sesini işitebilme ve anlayabilme yeteneğine sahip olan Hz. Süleyman hem peygamber hem de sultandır.

Şehen-şeh-nâme-i Murâdî'de Hz. Süleyman, teşbih ve telmih unsuru olarak yer alır. Süleyman ismiyle birlikte Belkıs, Hüdühüd, mühür, Can (cin), Div kelimeleri birlikte kullanılır:

Osmanlı tahtına Süleyman gibi bir sultan (IV. Murad) gerektir. Çünkü hükümdarlığın alâmeti yüzük cin (gibi insanların, ifrit tabiatlıların)in çalmasıyla revaç bulmaz.

Süleymân gerek sâhib-i taht ü tâc
Nigîn düzd-i dîv ile bulmaz revâc [357]

Abaza Mehmed'in sahte bir şeyhe uyararak iktidar hırsına kapıldığını şair, telmihe ve teşbihe başvurarak aşağıdaki beyitle anlatmaktadır:

O dîv-i racîmüñ söziyle ele
O merdîñe mühr-i Süleymân gele[501]

Şair mübalağa ile Süleyman peygamberin ordusunun cinlerden meydana geldiği gibi IV. Murad'ın ordusu da ejder gibi ağzından ateş çıkan askerlerden meydana geldiğini söylemektedir:

Süleymân'a leşker virildiyse cân
Bunuñ 'askeri oldı ejder dehân [3387]

IV. Murad, öyle kudretli bir sultandır ki felek Süleymanları (Hz. Süleyman ve Kanuni Sultan Süleyman gibileri) görmüştür ama O'nun gibisini görmemiştir. Sultan Murad'ın mahiyetindekilerin her biri birer İskender ve Süleyman'dır:

Süleymanları görmüşidi sipihr
Buña beñzeri görmemişidi dehr [1497]

Sikender gibi kulları var anuñ

Süleyman gibi kulları anuñ [3799]

Süleymanlar onunla boy ölçüşemez, İskenderler ise onun önünden kaçarlar. [2181] Yeryüzünün ve denizlerin Sultanı IV. Murad'ın devleti, cinlere ve insanlara hükmeden süleyman'a verilmemiştir. İlk Süleyman, hava üzerinde taht kurmuşken ikinci Süleyman (IV. Murad) havada bin şehir peyda eder:

Şeh-i ber ü bahrüñ budur şevketi

Süleymân'a virülmedi devleti [4320]

O bir tahta itmiş hevâ üzre câ

Bu biñ şehri peydâ ider der-hevâ [4321]

Süleyman ve karınca kıssasına telmihen şair, Murad Han'ın lutfunun karıncayı Süleyman ettiğini, şiddetinin de ufukları harab ettiğini söyler:

Süleymân ider mûrı lutfı anuñ

Harâb eyler âfâkı 'unfı anuñ [2229]

Hz. Yunus

Musul yakınlarındaki Ninova kentine gönderilen peygamberdir. Yûnus aleyhisselâm kendisine balık yuttuğu için Zünnûn ve Sâhib-i Hût adlarıyla da anılmıştır.

IV. Murad'ın Bağdad güzergâhında uğradığı Musul'daki Yunus Peygamber ve Cercis nebi türbelerini ziyareti aşağıda bir beyitle ifade edilmektedir:

Ziyâret idüp Hazret-i Yunus'ı

Girüp kal'aya gördiler Cercis'i[3269]

Hz. Nuh

Hz. İdris (a.s)'dan sonra gelen peygamberdir. Tufan peygamberi olarak da anılan Nuh (a.s) peygamberlerin büyükleri olan Ülu'l-azm denilen altı peygamberden biridir. Yıllarca uğraşmasına rağmen putlara tapan kavmi doğru yola gelmemiştir.

Şehen-şeh-nâme Mesnevisinde yine teşbih ve telmih vesilesiyle Osmanlı Ordusu'nun Revan üzerine giderken yaşanan meşakkatli intikali anlatılmak üzere Nuh Peygamberin ismi geçmektedir. Herkesin beyni Nuh'un buharlı gemisinin kazanı gibi kaynamış ve tufan bu sebepten kopmuştur:

Olup herkesin beyni tennûr-ı Nûh
O tennûrdan kopdı tufân-ı rûh [1660]

Sultan Murad'ın ilim mahfili tufandan kurtarmaya vesile olan Nuh'un gemisine teşbih edilmiştir:

O mahfil ki menzilüñe rûhdur
Bu tufânda keştî-i Nûh'dur [1793]

Ebu Hanife

Ebu Hanife 767 yılında vefat eden Hanefi mezhebinin imamı, büyük müctehid. İslâm'da hukukî düşüncenin ve ictihad anlayışının gelişmesinde önemli payı olup daha çok Ebû Hanîfe veya İmâm-ı Âzam diye şöhret bulmuştur.

Şehen-şeh-nâme-i Murâdî'de İmâm-ı Azam'a ayrılmış bir bâb bulunmaktadır. Bâb'da uzun tekrirlerle Ebu Hanife'nin ilim, irfan ve faziletlerinden vurgulu bir şekilde bahsedilir:

O ma'ni-nüvis-i hadis-i resûl
O fetevâda rahcân-ı nukûl [4102]

O ma'ni-res-i nazm-ı mu'ciz-nümâ
O dil nûr ez feyz-i sırr-ı Hüdâ [4103]

Ebu Hanife, Şiilerle mücadelenin olduğu bir ortamda ehl-i sünnet akidesinin sembolüdür ve şaire göre Hz. Peygamber'in en çok sevdiği dört sevgilinin izinden gidendir, usul ve fûru'da üstaddir.O,kurtuluşa erenlerin (fırka-yı Nâciye) mesnedi, dayanağıdır. Şair ayrıca Irak taraflarında yaygın olan 4 hak mezhepten biri olan Hanbelî mezhebinin imâmı Ahmed bin Hanbel'in eseri *Müsned'i* de zikrederek İmam-ı Azam'ın Hakk'ın kelamının delili olduğunu sanatlı bir biçimde dile getirmiştir:

O'dur fırka-yı nâciye mesned'i
O'dur kavî-i Hakk'ın kamû Müsnedi [4116]

O dur peyrev-i çâr-yâr-ı resûl
Anuñdur cemi'ân fûru' u usûl [4117]

Bu bâbda IV. Murad'ın, Şiilerce tahrip edilen türbesini tamir ettirdiği görülmektedir:

İmâmâ'zamuñ rûhı hem oldı şâd
K'anuñ zâiri oldı Sultân Murâd [4122]

Anuñ kal'asın kubbesin yapıdırıp
Kemâliyle her hıdmetin gördürüp[4123]

Kodı şeyhü'l-islâmı ol hıdmete
Yine lutflar eyledi ümmete[4124]

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî

Belh'de doğup Konya'ya yerleşen ve Mevlevîlik yolunun kurucusu olan Mevlana, mutasavvıf, âlim ve şair kimliği ile asırlar boyu örnek alınmış bir şahsiyettir

Konya evliyalarının anlatıldığı kısa bâbda IV. Murad, Mevlana'nın türbesini ziyaret ettiği görülmektedir. Şair, bu ziyaret vesilesiyle Sultan Murad'ın Rum ülkesinin hünkârı Mevlana'nın da Rum ülkesinin mollası (manevi sultanı) olduğunu ifade eder:

O mollâ-yı Rûm ü bu hünkâr-ı Rûm
İkisiyle buldı şeref merz ü bûm [1911]

Bâb'ın devamında Mevlana'nın aşk ve muhabbet yönü vurgulanır. O, ârif-i billâhtır ve dinin kalbidir.[1912]

Hızır

Hz.Musa döneminde yaşayan, kendisine İlâhî bilgi ve hikmet öğretilen kişi. olarak bilinen Hızır, Mülhimî'nin eserinde çoğu yerde “Hızır-ı Tevfik” terkihiyle bulunmaktadır. Sultan Murad ile ilgili açıklamalarda yer alan bu ifadelerle çoğu zaman “Hızır gibi bir yardım” kast edilmektedir:

Gel ey Hızır-tevfik-i Ferruh-kadem
Gel ey 'İsî-i 'avn-ı i'câz-ı dem [1633]

Padişaha bazen Hızır bazen de ilham yardım eder, yol gösterir:

Buña Hızır-ı tevfiqdür reh-nümâ
Buña mülhem-i 'avndür âşinâ [1904]

Bir diğerk beyitte de sefer esnasında yolu şifalı kaplıcaya uğrayan Sultan IV. Murad, âb-ı hayatı içen Hızır'a teşbih edilmiştir:

O germ-âbeye girdi şâh-ı cihân
Hayât âbını içdi Hızır-ı zamân [2418]

Hz. İlyas

Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen peygamberlerden olan İlyas Peygamber'in ismi çoğu eski metinde Hz.Hızır ismiyle birlikte kullanılmaktadır. Eserde de Osmanlı

Ordusundaki neferlerin vasıfları anlatılırken, onların, insan suretinde görünen, Hızır-İlyas oldukları belirtilir.

O kavm-i ‘acib suretâ nâs idi
Velî ma‘nide Hızır u İlyâs idi [3673]

Şem’un ve Neccar

Şem’un, Hz. İsa aleyhiselâmın havarilerinden biridir. Hristiyanlığı yaymak için Antakya’ya gelmiş ve burada Hristiyanlığı anlatarak insanları bu dine davet etmiştir. Ancak gönderilen diğer iki havari ve Habib-i Neccar ile birlikte şehir halkı tarafından taşlanarak şehit edilmiştir.

Habib-i Neccar ise Marangozluk mesleğiyle iştigal eden bir şahıstır. Hz. İsa aleyyisselam zamanında Antakya’ya gönderilen havarilere iman ederek hak yolunu seçmiş ancak inancından dolayı şehir halkı tarafından taşlanarak şehit edilmiştir. Yasin suresinin 20. Ayetinde “...o sırada şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi.” Ayetindeki kişinin Habib-i Neccar olduğuna inanılır.

Eserde söz konusu iki isim de Sultan IV. Murad’ın Haleb’e geçmeden önce Antakya’da mezarlarını ziyaret etme vesilesiyle anılmaktadır. Şair, beyitte yapılan ince bir istifle şehid edilen Şem’un ve Habib-i Neccar’ı ölmemiş ve ziyaretten safa bulmuş gibi anlatmıştır.

Habib ile Şem’un mezâr oldılar
Ziyâretleriyle safâ buldılar [3134]

Hatem

Arap kabileleri arasında tanınmış “ Taî ” kabîlesine mensup ve cömertliğiyle meşhur olan “İbnü Abd-ullâh Bin Sa’d”ın lakabı.

Hatem ismi, şairin memduhu Sultan Murad’ı övmek amacıyla telmih vesile edilerek zikredilmektedir. Sultan Murad, kahramanlıkta Rüstem’i sehavet ve cömertlikte de Hatem-i Taî’yi gölgede bırakır:

Şecâ'at sehâvetde birdür hemân
İder Rüstem ü Hatem'i bî-nişân [3346]

2.Filozoflar

Aristo, Eflatûn

İslâm felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofları Aristo (M. Ö. 384 - 322) ve Eflatun (M.Ö. 427-347) kıyas ve teşbih üzerinden Sultan Murad ya da onun vezirlerini övme amacıyla anılırlar. Şaire göre IV.Murad, Aristo'ya hikmeti öğreten, Eflatûn'a da sırları anlatan üstün yaratılışlı bir Sultandır:

Aristo'yu hikmetde t'alîm ider
Felâtûn'a esrârı tefhîm ider [325]

Sultan Murad'ın yönetim ve tedbirini eğer Aristo görse hayrette kalır; O'nun idrakini Eflatun görse gayrete gelirdi.:

Felâtûn'a idrâki gayret virür
Aristo'ya tedbîri hayret virür [1541]

Sultanın başvezirinin Aristo ve Asaf'a teşbih edildiği beyitler için bkz.[1674], [2630] beyitler

3.Padişah, Han ve Şahlar

3.a. Padişahlar

I. Osman, Fatih 2003, Selim, Süleyman, I.Ahmed, II. Osman, İbrahim [ismi geçmeden tahta uygun olmama vasıflarıyla anlatılır.], IV. Murad

I. Osman

Ertuğrul Gazi'nin oğlu olan ve Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi eserinde, IV. Murad'ın yüce atası olarak anılırken dört halifenin isimleri ile tenasübü gözetilerek zikredilmiştir.

Şehüñ cedd-i a'lâsı 'Osmân Hân
'Ali-dil 'Ömer-'adl Ebubekr sinân[1182]

II. Mehmed

Osmanlı padişahlarının yedincisidir. Babası Sultan Murad, annesi Hüma Hatundur. 32 yıllık bir hükümdarlık süreci yaşamış, Avnî mahlasıyla divan tertip etmiştir. 1453 yılında İstanbul'u fethederek Fatih ünvanını almıştır. 3 Mayıs 1481 yılında İstanbul'da 49 yaşındayken vefat etmiştir.

Şehen-şeh-nâme-i Murâdî'de İstanbul'un Fethinin müjdelendiği hadis-i şerif'ten iktibasla Fatih Sultan Mehmed'den bahsedilir. Fatih, dinin sultanı ve fethin babasıdır, resul-i güzînin "o ne güzel emirdir" sözünün muhatabıdır

Mehammed ebû'l- feth-i sultân-ı dîn
O ni'mel emîr³³-i resûl-i Güzîn [2004]

I. Selim ve Kanuni Sultan Süleyman.

1470 yılında Amasya'da doğmuştur Osmanlı padişahlarının dokuzuncusudur. Babası II. Bayezid Han, annesi Gülbahar Hatun'dur. Döneminde halifelik makamı Abbasilerden Osmanlılara geçmiştir. Osmanlı topraklarını sekiz yıl gibi kısa bir sürede 2.5 Kat genişletmiştir. 22 Eylül 1520 yılında 49 yaşındayken vefat etmiştir.

Kanunî, 1494'te Trabzon'da doğmuş, Osmanlı padişahlarının onuncusudur. Babası I. Selim annesi Ayşe Hafsa Sultandır. Muhibbî mahlasıyla divan tertip etmiştir.

---

³³Hadis: "...Ne güzel emirdir...." Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, IV, s.395 Fethu'l-Kebir, c.3/9.

Osmanlı padişahlarının en uzun süre tahta kalan ve en çok sefere çıkan padişahıdır. 6 Ekim 1566 yılında 71 yaşındayken Zigetvar'da vefat etmiştir

Mülhimî, IV. Murad'ı ihtişamlı ve kudretli saltanatları ilgisiyle Selim ve Süleyman'la bir tutar. Hatta bazen Selim ve Süleyman bir arada Sultan Murad'a denk tutmaktadır:

Selîm ü Süleymân'ı görmüşdü dehr
Selîm ü Süleymân budur didi dehr [313]

Sultan Murad'ın Bağdad'a giderken geçtiği Kilis yakınlarındaki Mercidabık'ta şair, Yavuz Sultan Selim'in 1516'da Mısır Memlûklülerini bozguna uğrattığı Mercidabık Savaşını hatırlar:

Güzâr eyledi Dâbık'a müstakîm
Ki Mısrîleri anda bozdı Selîm [3199]

Diğer beyitler[2223], [3138]

II.Selim [Sarı]

Kanunî Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan dünyaya gelen oğlu II. Selim, eserde rahmetle anılarak geçmişteki olayları hatırlatma maksadıyla anılır.

Selîm İbn-i Sultân Süleymân Hân
Eb ü ibn bi'l-cümle cennet-mekân [1062]

I. Ahmet

18 Nisan 1590 yılında Manisa'da doğmuştur. Osmanlı padişahlarının on dördüncüsüdür. Babası III. Mehmed'dir. Annesi Handan Sultandır. Devlet işleriyle

ciddi şekilde uğraşmış veraset sistemindeki kardeş katli vaciptir yarasını kaldırmıştır. 22 Kasım 1617 yılında yakalandığı tifus hastalığına yenik düşerek vefat etmiştir.

Sultan Ahmed'in ismi IV.Murad'ın künyesini tam olarak verme maksadıyla beyit içinde verilir:

Murâd İbn-i Ahmed Şehen-şâh-ı dîn
Güzîde selâtîn-i rûy-ı zemîn [305]

Bir diğer beyitte cennette ikamet eden Ahmed Han'ın oğlu Sultan Murad'a daima ihtimam ettiği anlatılır:

Mukîm-i cinân Hân Ahmed müdâm
Şehen-şâh-ı dîne iderdi ihtimâm [329]

II. Osman

3 Kasım 1604 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası I. Ahmet annesi Mahfiruz Hatice Sultandır. Farisî mahlasıyla şiirler kaleme almıştır. Çok genç yaşta çıktığı tahtan trajik bir şekilde indirilerek 20 Mayıs 1622 yılında İstanbul Yedikule zindanlarında öldürülmüştür.

Zamanın Kahraman'ı Osman Han, Ruslar'ı büyük bir bozguna uğratmış, genç olmasına rağmen dirayetli bir hükümdardı. [1084] Genç ve istikbal vadeden bir sultan olan II. Osman, bir yeniçeri isyanıyla tahttan indirilerek 1031/1622'de şehid edilmiştir. Şair, bu durumu hüsn-i talille anlatır:

Biñ otuz birinde sarây-ı dü-reng
Nukûşına aldanmayup bí-direng [349]

Revân oldı firdevse 'Osmân Hân
Şehîd-i be Hak şâh-ı cennet-mekân[349]

IV. Murad

27 Temmuz 1612 yılında doğmuş Osmanlı padişahlarının on yedincisidir. Babası I. Ahmet annesi Kösem sultandır. O güne kadar tahta çıkarılmış en genç Osmanlı padişahıdır. Osmanlı sultanları arasında fiziksel kuvvetiyle ün yapmıştır. 8 Şubat 1640 yılında 27 yaşındayken vefat etmiştir.

Sultan IV. Murad'ın doğum tarihi Naîmâ ve Uzunçarşılı Tarihlerinde 1020 olarak verilirken bu bilgilerin aksine Mülhimî 1018 olarak kaydeder:

Biñ on sekizinde³⁴ sarây-ı cihân
Kudûmiyle buldı şeref bî-gümân [306]

Sultan Murad, talihi kavi, bahtı uğurlu bir sultandır. Onun gecesi kadir gibi gündüzü de nevrüz gibi kutludur. [315] Kaza ve kader ona tercümandır.[Hadiseler, onun lehine gelişir.] Cihanın hüdâsı ona her zaman şefkatlidir.

Çok erken yaşta tahta geçmesine rağmen kısa zamanda olgunlaşmış, tahtın hakkını vermiştir. [317-320] Âlimlerin eğitiminden geçerken aslında onlara da pek çok şey öğretmiştir. [320-322] Mülhimî'nin kalemi Murâd Han'ın medhini yazarken, zamanındaki insanların vafettiği gibi, onu "Dinin Şehen-şeh"i olarak vafeder çünkü O, devlet gibi dine nizam ve intizam vermiştir:

Kalem Hân Murâd'ı ki tezkîr ider
Şehen-şâh-ı dîn ile ta'bir ider [289]

Çü devlet gibi dîne virdi nizâm
Şehen-şâh-ı dîn kodu dehr ana nâm [290]

---

³⁴ [H.1018 - M 1610]

Sultan Murad, *Şehen-şeh-nâme-i Muradî*'de tarihte yaşamış büyük şahsiyetlerle, destan ve mitolojik kahramanlarla bir arada anılır. Sultan, söz konusu kahramanlara bazen denk bazen de bu kahramanlardan üstün gösterilir:

Hidiv-i cihângîr-i gîtî-sitân
Süleymân şân ü Sikender nişân [153]

[Sultan Murad, cihanı feth etmiş hizmetkârıdır. (Allah'ın hizmetkârı); Şanı Süleyman gibi, sultanlığın alameti de İskender gibiydi.]

Mülhimî'ye göre IV. Murad; güçlü, kuvveti, dindar, iradeli, kimi zaman celalli yerine göre de merhametli bir hükümdar idi. Eserde şair, padişah için yeri geldikçe övgü dolu ibareler kullanılır ve memduhu olan Sultan Murad'ı “şehen-şehlik” ünvanına uygun bir biçimde över. Sultan Murad'ın övgüsüne ayrılan bölümdeki ifadeler özetle şöyledir:

[Dünyanın(yakıcı) güneşi ona düşmesin diye gök onun şemsiyesidir; yer de onun yürüyen tahtıdır. Dünya, bu sultanın mülküdür; Murad, cömertlik sarayının şanlı şehen-şahıdır. O, savaş meydanında kılıçtır, cengâverdir; çetin sıkıntılar meydanında dağ gibi güçlüdür. (Kendisi) ay gibi hızlı, kılıcı da gün gibi parlaktır; felekler gibi hiramandır, ayağı kutlu, kıyamı da kıyamet gibidir.

Nice hükümdarları kendine itaat ettiren Sultan Murad'ın; kendisi de Peygambere ve dört halifeye itaat etmiştir. O, Allah yolunda savaşan, fethin ve içtihadın babası (erbabı)dır, zeminin ve zamanın (da) sahibidir.] Hak, onun nâmını, şânını teyid etmiştir. Kader onun yayında, kaza da onun kılıfındadır. Zamanın kuşatıcısıdır ve merkezidir. Sultan, bu (dünya) dairesinde pergel gibidir. (Merkezi de muhiti de o belirlemektedir.)

Sultan Murad, Sahib-kıran, ismini, makamını askerlerinin çokluğundan almamıştır; O, her zaman üstün olan, daima muzaffer olan sultan olduğu için, tabiatı gereği o şekilde nâm almıştır. Diğer sultanlar, sultanlıklarını bırakıp şehen-şehin askeri olma arzusuyla iftihar ederler. Sultan Murad, Osman ailesindedir ve bu aile Hz. Adem'den beri devlet sahibidirler. Onlar (Osmanlı sülalesi) çok akıllı, âdil ve dindâr

insanlardır. Bu ailenin en iyisi de Sultan Murad'dır. O,adâlet için, din için, kılıç ve kalem için bu dünya sultanları arasında bir tane idi.

Yine Mülhimî'ye göre Murad, Erdeşir'den ve Aristo'dan tedbir ve yönetim itibarıyla kat be kat üstündür. Kılıcıyla nice şahı tahtından eden Murad, Aristo aciz kalsa ona dahi yol gösterecek irfana sahiptir. Diğer taraftan, savaşçılığı ile ünlü Rüstem (Tehemten), onun kahramanlığı ve gücü karşısında ancak kul köle olmaktadır:

Tehemten ki tiğ-azmâ-yı kûned
Zi-bâzû-yı zûreş gedâ-yı kûned [176]

Şairin ifadelerine göre dünya, Sultan Murad'ın adaletiyle emniyet içindedir; O'nun (kahır) kılıcından da düşmanları canlarını kurtaramamıştır ve Dünya, yaratıldığından beri, böyle İskender tabiatlı ve Eflatun yaratılışlı bir kimse görmemiş, bundan sonra da görmeyecektir

I.İbrahim

5 Kasım 1615'te dünyaya gelmiş. 1640'ta tahta geçmiştir. Osmanlı padişahlarının on sekizincisidir. Babası I. Ahmet Annesi Kösem Sultandır. Kardeşi IV. Murad'ın ölümünden sonra ortaya çıkan isyan ve ayaklanmaları bastırmakla uğraşmıştır. Bir isyan sonucu tahtan indirilerek 18 Ağustos 1648 yılında idam edilmiştir. Şehen-şeh-nâme'de ismi belirtilmeden vasıflarıyla anlatılmıştır.

3.b. Kırım Hanları:

Mehmed Giray, Şahin Giray, İnâyet Giray, Canbek Giray, Kantemir, Azimet Giray, Kağılgay Hüsam, Kağılgay Nureddin, Bahâdır Girây (2611), Nogayoğlu

III. Mehmed Giray Han

II. Mehmed Giray Han'ın oğlu Selâmet Girayın oğludur. Büyük kardeşi Devlet Giray'ı, Gazi Giray yok edince bu kardeşi Şahin Girayla kaçırmıştı. Sonra yakalanarak

Yedikule'de tevkif edildi. 1016'da (1607/08) Selâmet Giray Han'a kalgay oldu ve Tohtamış Giray'ı yok edince yine kaçtı. Bir aralık yakalanıp İstanbul'a tutuklu olarak getirildi. Cemaziyelevvel 1032:de (Mart 1623) Kırım hanı oldu. Şa'bân 1033:de (Mayıs-Haziran 1624) azledildi. Zilka'de 1035'de (Ağustos 1626) ikinci defa han oldu. 7 Şevval 1038'de (30 Mayıs 1629) serkeşçe hareketi dolayısıyla çatışmayla ele geçirilip cezalandırılarak vefat etti. Hanlığı 4 sene 9 aydır.

Şahin Giray Han

Topal Ahmed Giray'ın oğlu ve Sahib Gîray'ın kardeşidir. 1191'de (1777) Kırım hanlığına Rusya'dan bir yaverle geldiyse de hanlığı kabul buyurulmayıp Selim Giray gönderildi. Ancak tutunamayınca bu hanlıkta kaldı. 1196'da (1782) Kırım'dan kovuldu. 1197'de (1783) tekrar han olarak Rusya'dan geldi. Rusya bu suretle Kırım'ı elde edip buna bir miktar maaş verip Kırım'dan başka bir yere gönderip iskân ettirildi. 1201'de (1786/87) Osmanlı topraklarına gelip Rodos'a gönderildi. 1202 ele (1787/88) orada idam edilerek hıyanetinin cezasını görmüştür. Hain ve haris olup hanedanının mahvına sebep olmuştur.

Canbek Giray

Han Mübarek Giray b. Devlet Girayın oğludur. Nureddin ve sonra kalgay olup Rebiyülevvel 1019'da (Haziran 1610) Kırım hanı oldu. Cemaziyelevvel 1032'de (Mart 1623) azlolundu. Şa'bân 1033'de (Mayıs 1624) ikinci defa han oldu. Zilka'de 1035'de (Ağustos 1626) azledildi. Şevval 1038'de (Haziran 1629) üçüncü defa han oldu. Cemaziyelâhir 1044'de (Kasım-Aralık 1634) vefat etti. Toplam 20 seneden fazla han oldu.³⁵

İnayet Giray Han

II. Gazi Giray Han'ın oğludur. Babasının vefatında İstanbul'a gelip Yanbolu'da ikamet etti. 1044'le (1654/35) Kırım hanı olup Zilhicce 1046'da (Mayıs 1637) Kefe valisi İbrahim Paşa ile kadısı Hâmid Efendiye hakarete kalkışmasından dolayı

---

³⁵Sicill-i Osmani C. 2. S. 384.

azlolunmuş ve İstanbul'a getirilip 1048:de (1638/39) cezalandırılmıştır. İdaresi 2 yıl 3 ay olup ömrü 44 yıldır; Oğlu Kırım Giray'dır.³⁶

Azimet Giray I.

Selamet Giray'ın oğludur. Kalgay oldu. 1040'da (1630/ 31) vefat etti.³⁷

Hüsâm Giray

II. Gazi Giray Han'ın oğludur. Babasının vefatında İstanbul'a gelip Yanbolu'da iskân edilmiştir. Kardeşi han olunca kalgay olmuştur.³⁸

3.b. Safevî Hükümdarı: Şah Abbas

Babasının adı Muhammed Hüdabende olup 1571 yılında doğmuş Safevî hükümdarıdır. Safevî toprakları Şah Abbas döneminde genişlemiş ve bu dönemde Osmanlılar ile sık sık savaşlar yapılmıştır. 1629 yılında Mazendaran'da ölmüştür.

Şehenşehnâme'de Şii-Safevî devleti hükümdarı Abbas Şah, kurnazlık ve fitneciliğin timsali olarak anlatılır:

‘Acem Şâh’ı ‘Abbâs-ı rübâh-fen
Gelüp ol havâliye saldı fiten [631]

Abbas Şah, Sultan IV. Murad'ın dergâhını-huzurunu- görseydi, onun askeri içinde huzur bulacak yer arardı:

Bu dergâhı görseydi ‘Abbâs Şâh
Arardı sipâh içre ârâm-gâh [2217]

---

³⁶Sicill-i Osmani C. 3. S. 798.

³⁷Sicill-i Osmani C. 2. S. 343.

³⁸Sicill-i Osmani C. 3. S. 686.

3.c. Diğer Tarihî Şahsiyetler: İskender, Dara, Sencer, Kılıçarslan, Çingiz (Cengiz Han), Dağıstân Hânı 2958, Genc Osman, Kârun, Zerdüşt, Nakkaş-ı Çin (Manî)

İskender

III. Aleksandros (M.Ö.356 Makedonya - M.Ö. 323 Babil) M.Ö.336 - 323 yılları arasında Makedonya kralı ve tarihteki en büyük imparatoru. Makedonya Kralı II. Filip'in oğlu. Ayrıca Türkçe edebî ve tarihî eserlerde Büyük İskender, İskender-i Kebîr, İskender Rumî, İskender Yunanî ve Makedonyalı İskender olarak da anılır. Asya'yı, Hindistan'ı ele geçirdi. Felsefe, hikmet ve cihangirlik timsali bir hükümdar olarak bilinirdi. Eserde İskender de pek çok kahraman gibi teşbih ve telmih unsuru olarak kullanılmıştır. Bu konuda birkaç örnek;

“Ferr-i İskender” terribini İskenderiye fenerini hatıra getirecek şekilde kullanan Mülhimî'ye göre; Sultan Murad'ın yıldızını yücelerde gören felek, İskender'in [bir zamanlar yükselmiş yıldızının] ışığını anımsamaz olmuştur:

Görünce bu şâh-ı bülend-ahteri
Unutdı felek ferr-i İskenderi [311]

Şair, savaş meydanındaki topları ağızından ateş saçan ejderlere teşbih etmektedir ve bu halleriyle ejderler, İskender'in seddini [Sedd-i Zülkarneyn] bir nefeste yıkabilecek kudrettedirler:

Yıkardı nefes sedd-i İskenderi
Felek görmedi böyle bir ejderi [2148]

Sultan IV. Murad, şüphesiz asrın İskender'idir ve zamanın İskender'i Sultan Murad, Acem Ülkesini hemen almak istemektedir:

Bu İskender-i 'asrdur bî-gümân
'Acem mülkini almak ister hemân [2172]

Sultan Murad'ı gören İskender'i anmaz, Murad Han'ın ser-askeri Büyük İskender gibidir diğer bir söyleyişle İskender Sultan'ın ordusunda ancak ser-asker olabilir:

Añar mı gören anı İskender'i
Bunuñ var anuñ gibi ser-‘askeri [3136]

Be-İskenderî keyresed ân makâm
Ki hânend û-râ be-ism-i gulâm [22]

[Bu şehen-şeh makamı İskender'e de layık değildir. İskender nasıl o makama erişebilirki ? Çünkü İskender şahen-şahın kölesidir.]

Dara

Tarih kitaplarında I.Darius olarak geçer. Pers imparatorluğunun M.Ö. 552 - 485 tarihleri arasında tahtında oturan hükümdarıdır. Yaptığı savaşlar ve ele geçirdiği ülkelerle meşhur olmuş, idaresindekileri müreffeh bir biçimde yönetmiş nitelikli bir şah idi.

Mülhimî, Mevlana Celâleddin-i Rûmî'yi Anadolu'nun ve velîlerin Dârâ'sı olarak görmektedir:

Mezâr-ı pür envâr-ı Mollâ-yı Rûm
Ki oldur vilâyetde Dârâ-yı Rûm [1908]

Şaire göre, bir başka beyitte de Rumeli'nin Dârâ'sı genelde Osmanlı sultanları özelde ise Sultan IV. Murad'dır

Nice karn geçdi ki Dârâ-yı Rûm
‘Acem mülkine itmemişdi hücûm [2171]

Sencer

1086 -1157 yılları arasında yaşamış Büyük Selçuklu Sultanıdır. Melikşah'ın oğludur. Ölümünden sonra Büyük Selçuklu Devleti yıkılmıştır. Osmanlı Ordusu, öyle bir ordudur ki onun neferleri İskender, Cem, Sencer gibi kudretli kumandanlardır:

Ararsan bu leşkerde İskender'i
Sorarsañ bulursun Cem ü Sencer'i [1869]

Onun [Şehen-şeh IV. Murad'ın] dergâhında binlerce [şeh] Cem, Sencer ve Key bulunmaktadır.

Bu dergâhta şehler encüm şumâr
Cem ü Sencer u Key hezârân hezâr [2214]

Kılıçaslan

Kılıçaslan (1079-1107), Anadolu Selçuklu Devletinin kurucusu Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın oğlu ve Anadolu Selçuklu Devletinin ikinci sultanıdır. Doğum tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemektedir.

Zap suyu üzerinden ordunun geçişi sırasında şair Selçuklu Sultanı I. Kılıçaslan'ı hatıra getirir:

Bu ol köpridir kim Kılıçaslan
Aña bâb yaptı kodı dîde-bân [3370]

Çingiz (Cengiz Han)

Cengiz Han, Moğolca: “Tengiz / Deniz”,(1162-1227) Moğol kabilelerini buyruğu altında birleştirerek Moğol İmparatorluğu'nu (1206-1294) kurmuştur. Bu

imparatorluk Dünya tarihinin bitişik sınırlara sahip en büyük imparatorluğudur. Kan dökücülüğü, acımasızlığı, savaşçılığıyla ve cihangirliğiyle tanınırdı. Komuta kademesi liyâkate dayalı oldukça güçlü bir ordu kurmuş ve en başarılı ordu lideri olarak tarihe geçmiştir.

Şair, Bağdad'ı kuşatmak üzere yola çıkan IV. Murad komutasındaki Osmanlı ordusunun haşmetini, korku salıcılığını kıyamet alâmetlerinden birine telmih ile Cengiz Han üzerinden anlatır:

Eger görse Çingiz bu leşkeri
Kaçardı yıkup sedd-i İskenderi [3427]

4. Vezirler, Paşalar, Kale Komutanları

Abaza Mehmed Paşa, Yusuf Paşa, Çerkes Mehmed Paşa, Murtaza Paşa, Hafız Ahmed Paşa, Halil Paşa, Sadrazam Recep Paşa, İlyas Paşa, Küçük Ahmed Paşa, Rumeli Valisi İskender Paşa, Kapdan Paşa, Gürcü Mehmed Paşa, Hüseyin Paşa, Vali Behinsi-i Ali, Vâli-i Çel Sefer, Derviş Mehmed, Vezir Bayram Paşa, Mahmud Paşa (3122), Ken'an Paşa, Sivas Valisi Halil, Canik Bey'i Şemsi Paşa-zâde, Sinân Kethüda, Osman Paşa

Abaza Mehmed Paşa

Kafkas asıllı ve köle kökenli bir devlet adamı olan Abaza Mehmed Paşa(?-1634), Osmanlı Devletinde; silahdarlık, derya beyliği, Halep ve Maraş valiliği görevlerinde bulundu. Uzun süren Osmanlı-İran Savaşları sırasında da Erzurum valisiydi. Bu sıralarda savaş nedeniyle Erzurum'da çok sayıda yeniçeri bulunmaktaydı. Savaş ortamında sıkıntılar yaşayan Erzurum halkı ile halka kötü davranan yeniçeriler arasında da anlaşmazlıklar yaşanmaktaydı. Abaza Mehmed Paşa, halkın da tepkisini çeken yeniçerileri Genç Osman'a isyan edip tahttan indirilerek öldürülmesinden sorumlu tutmaktaydı ve söz konusu ocağın lağv edilmesini düşünenlerdendi. Bu düşüncesini, uygun bir ortam olan Erzurum'da uygulamaya sokarak 1621'de birçok yeniçeriyi yakalatıp öldürterek bir Celali isyanı başlattı. Yeniçerileri cezalandırarak ortadan

kaldırmak amacıyla bir ordusuyla İstanbul'a yürüdü. Bursa'yı kuşattı ama alamadı. Niğde'ye geri çekildi. Bu yenilgilere rağmen uzun bir süre boyunca Erzurum'u yeniçerilere ve Osmanlı Devleti'ne karşı bir ayaklanma merkezi haline getirmeyi başardı. 15 Ekim- 25 Kasım 1627 tarihleri arasında IV. Murat'ın sadrazamı Damat Halil Paşa'nın komutasındaki bir ordu Erzurum kalesini kuşattı ama Abaza Mehmed Paşa'nın komutasındaki direnişi kıramayarak geri çekildi. Ertesi yıl 6 Eylül 1628 tarihinde IV. Murat'ın yeni sadrazamı Serdâr-ı Ekrem Hüsrev Paşa'nın komutasındaki ordu tekrar Erzurum kalesini kuşattı. 14 gün süren bir kuşatma sonunda Abaza Mehmet Paşa'nın Erzurum'daki direnişini kırarak Erzurum'un kontrolünü ele geçirmeyi başarabildi. Abaza Mehmed Paşa yenildikten sonra İstanbul'a getirildi. İdam edilmesi beklenirken tam tersine zekası ve cesaretinden etkilenen IV. Murat tarafından affedildi ve 22 Eylül 1828 tarihinde Bosna beylerbeyliğine atandı.

1633 yılında IV. Murat Abaza Mehmed Paşa'ya antlaşma koşullarına uymayan Lehistan'a girmesini emretti. Vidin'de Kırım, Eflak ve Boğdan'dan gelen birliklerle buluşan Abaza Mehmed Paşa Lehistan'a girdi. Abaza Mehmed Paşa'nın Lehistan'dan çok miktarda esir ve ganimet alarak geri dönmesi üzerine Lehistan barış istemek zorunda kaldı. Yıllık vergi ödemek ve Dinyester nehri üzerindeki kaleleri yıkmaya koşuluyla Osmanlılar bu barış isteğini kabul ettiler. Lehistan tekrar antlaşma hükümlerine uymayınca 15 Nisan 1634 tarihinde IV. Murat bizzat ordularının başına geçerek Lehistan'a hareket etti. Abaza Mehmet Paşa artık padişahın en yakın çevresine girmiş ve bu seferde padişahın hemen yanında yer almıştı. 27 Nisan 1634 tarihinde ordular Edirne'ye vardığında Lehistan tekrar barışa razı oldu. IV. Murat İstanbul'a geri döndü. IV. Murat Abaza Mehmet Paşa'nın cesaretini ve kahramanlığını çok beğenmekle birlikte her zaman için bir ayaklanma çıkaracağından kuşkulanıyordu. Rum ve Ermeniler arasında çıkan bir anlaşmazlıkta, Abaza Mehmet Paşa'nın Ermenilerden rüşvet alarak onlara çıkar sağladığı gerekçesiyle 1634 yılında idam edildi.

Bayram Paşa

İstanbul'da doğan Bayram Paşa, haremde terbiye görüp çukadar-ı şehriyârî olmuştur. Sonra Hanzâde Sultanla nikâhlanınca dâmâd-ı şehriyârî oldu. 1031'de

(1621/22) yeniçeri ağalığı ile çerağ olunduysa da bir gün sonra tenziifen turnacıbaşı ve sonra kul ket-hüdası olmuştur. Zilka'de 1032;de (Eylül 1623) tekrar yeniçeri ağası olup 1033'de (1623/24) vezirlikle kubbenişin oldu. Ramazan 1035'de (Haziran 1626) Mısır valisi olup Zil-hicce 1037'de (Ağustos 1628) azledi-lip kubbenişin oldu. Ramazan 1046'da (Şubat 1637) sadrazam olup Rebiyülevvel 1048'de (Ağustos 1638) vefat etmiştir.³⁹

Çerkes Mehmed Paşa

IV. Murad devrinde sadrazam ve serdar-ı ekrem olup Bağdat seferine çıkarken 1625 yılında Tokat'ta vefat etmiştir.

Gürcü Mehmed Paşa

Saraydan yetişerek 1037'de vezir rütbesiyle Şam Valisi, 1038'de (1628/29) Diyarbekir valisi, 1039'da (1629/30) kubbe veziri, 1041'de (1631/32) Erzurum valisi, 1042'de (1632/33) Anadolu ve azilden sonra tekrar Anadolu, 1047'de (1637/38) Erzurum ve 1048'de (1638/39) Maraş, sonra üçüncü defa Anadolu valisi, 1049 da (1639/ 40) azilden sonra dördüncü defa Anadolu, 1054'de (1644) ikinci defa Şam, 1055'de (1645) azilden sonra üçüncü defa Şam, 1056'da (1646) ikinci defa Erzurum valisi olup Zilkade 1061'de (Ekim 1651) sadrazam oldu. Receb 1062'de (Haziran 1652) azledilerek tevkif edildi. Sonra Ohri sancağıyla affedildi. Şa'bân 1063:de (Temmuz 1653) İstanbul'a geldi ve dilini tutamayınca Ramazan'da (Ağustos) Temeşvar ve sonra Kıbrıs, 1066' da (1655/56) Budin, sonra ikinci defa Diyarbekir, 1074'de (1663/64) Haleb ve 1075'de (1664/65) ikinci defa Budin valisi olup Şevval 1076 da (Nisan 1666) orada vefat eyledi. Vilâyet idaresine kâdir ve tedbirliydi. Ancak sadâretinde yumuşak tabiatı göründü.⁴⁰

Hafız Ahmed Paşa

Filibelidir. Sarayda doğancıbaşı olup padişah nedimi oldu. 18 Şevval 1016' da (5 Şubat 1608; vezirlikle kapdan-ı derya oldu. 1018'de (1609/10) Şam valisi olup 1020'le

---

³⁹Sicill-i Osmani C. 2. S. 360.

⁴⁰Sicill-i Osmani C. 4. S. 1052

(1611) azledildi. Sonra Ayşe Sultanla nikâhlandı. Sonra Bağdat valisi olup azilden sonra da 1032 de (1623) Diyarbekir valisi oldu. 1033'de (1623/24) azledildi. Rebiyülevvel 1034'de (Aralık 1624) sadrazam olmuştur. Rebiyülevvel 1036' da (Kasım-Aralık 1626) azledilerek ikinci vezir oldu. Rebiyülevvel 1041'de (Ekim 1631) ikinci defa sadrazam olup 3 ay sonra şehid oldu. Karacaahmet'de medfundur. Tedbirli, güçlü, şairdi.⁴¹

Halil Paşa

Enderun'dan yetişip mîrahûr-ı evvel olmuştur. 1048 de (1638/39) vezirlik verilerek Bağdad'ın fetih müjdesini İstanbul'a getirmiştir. Ardından saltanat değişikliği dolayısıyla gözden düşmüşolarak vefat etmiştir.⁴²

Hüseyin Paşa

Gürcü Mehmed Paşanın kardeşidir. Erzurum'da uzun müddet oturması o adı aldırılmıştı. Beylerbeyinden olup Abaza Mehmed Paşa buna damad olmuştur. Bu seneler (1620'ler) Erzurum'da vefat etti.⁴³

İlyas Paşa

Balıkesirli bir solak oğludur. Beylerden olup 1030'da (1621) Rumeli valisi olarak 1031'de (1622) azledilmiştir. Sonra sancakbeyliklerinde bulunup 1042'de (1632/33) Şam valisi olup o sene azledildi. Eşkîya takibi için Anadolu'ya gönderildiğinde isyan bayrağını kaldırıncaya arkasına asker gönderilip yakalanarak katledilmiştir.⁴⁴

---

⁴¹ Sicill-i Osmani C. 2. S. 556.

⁴² Sicill-i Osmani C. 2. S. 582.

⁴³ Sicill-i Osmani C. 3. S. 721.

⁴⁴ Sicill-i Osmani C. 3. S. 797.

(Sarı) Kenan Paşa

Bakırcı Ahmed Paşa'nın köle hizmetinden yetişip silahşörlüğüyle IV. Murad'a intisap edip saray erkânından oldu. Sultan İbrahim devri (1640-1648) sonlarında vezirliğe Âtike Sultan ile evlendi. 1063 / 1653'te Budin valisi ve 1066 / 1656'da Silistre valisi olup aynı yıl kapdan-ı deryâ oldu. Tedbirsizliğinden dolayı azledildi. 1068 /1658'de rikâb-ı hümâyûn kaymakamı oldu. Azilden sonra Abaza Hasan Paşa'nın yanına gitti. 1069'da (1658/59) vefat etmiştir.⁴⁵

Küçük Ahmed Paşa

Sipahilerden olup casusluğundan dolayı 1033'de(1623/24) 500 atlı ile Acemlerle bir-kaç defa çarpışarak Musul'u geri aldı. Yeğeni Süleyman Bey oraya tayin olundu. Bu sebepten şöhret alıp 1038'de (1628/29) Şam valisi, 1039'da (1629/30) Anadolu beylerbeyi ve 1043'de (1633/34) ikinci defa Şam valisi oldu. 1046 başlarında (1636 oltaları) İran harbinde şehit oldu, Na'sı Şam'a götürülüp defnedildi. Kısa boylu, cesur ve hamiyet sahibiydi.

Mahmud Paşa

Hasodalı acemiâğalığından Paşa olup 1070'de (1659/60) Kerbala'da şehid oldu.⁴⁶

Murtaza Paşa (Nogay)

Bey olup sonra beylerbeyi pâyesi verildi. 1030'da (1621) Lehistan muharebesinde Şam beylerbeyi, oradan Maraş valisi ve 1035'de (1625/26) Haleb beylerbeyi olup muharebelerde ehliyetini gösterdi. Cemaziyelâhir 1043'de (Aralık 163t) idam edildi. Dindar ve iş bilirdi. Abaza Paşa harbinde geçekten hizmette bulundu.

Mustafa Paşa (Kemankeş Kara)

Yeniçeri Ocağından yetişip kethüdâlıktan azledilmiştir. 1043'de (1633/34) sekbanbaşı ve Şevval 1044'de (Mart-Nisan 1635) yeniçeri ağası olup 5 Cemaziyelevevvel 1045;de (17 Ekim 1635) kapdan-ı derya, Şa'bân 1048'de (Aralık 1638) sadra-zam oldu.

---

⁴⁵ Sicill-i Osmani C. 3. S. 885.

⁴⁶Sicill-i Osmani C. 3. S. 928.

16 Zilka'de 1053'de (26 Ocak 1644) katledildi. Parmakkapı' da medresesinde medfundur. Yiğit, cesur, tedbirli, ümmî idi. Parmak kapıda medrese ve Kurşunlu Mahzen1 deki kapalı kiliseyi cami yaptı. Tokat'da Mehmed Paşa Hanı'nı tamir ederek cami ve hamam yaptı. 500 ahali iskân ederek Sivas Yenişehrini meydana getirdi. Edirne'de Köse Mihal Köprüsü'nü yeniden, Eğri de bü-yük bir mektep ve sayısız çeşmeler yaptı.⁴⁷

Osman Paşa

Ayıntab beyi olup 1049'da (1639/40) Haleb valisi oldu. 1052'de (1642) azledilip 1056'da (1646) Anadolu beylerbeyi oldu. Sonra vefat etmiştir.⁴⁸

Receb Paşa

Bosnalıdır. Bostancı Ocağı'ndan yetişip bostancıbaşı oldu. Sonra kapıcılar kethüdâsı ve mîrahûr-ı evvel olarak Gevherhan Sultanla nikâhlandı. 1033'de (1624) vezirlikle Karadeniz serdârı oldu. 1035' de (1625/26) kaymakâm-ı sadr-ı âlî olup 1041'de (1631/32) sadrazam olarak 6 ay sonra vefat etmiştir.⁴⁹

Sinan Paşa

Bostancı ve Edirne bostancıbaşısı oldu. İkinci defaki bostancıbaşılığında Silahdar Mustafa Paşa'yı mahkûm eyledi. 1053'de (1643) Tırhala beylerbeyi ve 1057'de (1647) üçüncü defa Edirne bostancıbaşısı oldu. 20 Şa'bân 1068'de (23 Mayıs 1658) vezir rütbesiyle İstanbul kaymakamı oldu. 1069'da (1658/59) azledildi. 1070'de (1659/60) Adana valisi olup 1071'de (1660/61) kubbe veziri olarak bu hizmette vefat eyledi.⁵⁰

Tayyar Mehmed Paşa

---

⁴⁷ Sicill-i Osmani C. 4. S. 1199.

⁴⁸ Sicill-i Osmani C. 4. S. 1299.

⁴⁹ Sicill-i Osmani C. 4. S. 1368.

⁵⁰ Sicill-i Osmani C. 5. S. 1512.

Sultan IV. Murad devri Osmanlı sadrazamlarından olan Mehmed Paşa; Nasuh Paşa kethüdâlığından yetişerek I. Bağdat Kuşatmasında, Safevîler tarafından şehit edilen (1625) Mustafa Paşanın oğludur. Devlet kademelerinde çeşitli görevlerde bulunduktan sonra, vezir rutbesiyle Diyarbakır Beylerbeyi oldu. Abaza isyânında, onunla berâber olmuş gibi görünerek Abaza'nın Kayseri yakınlarında yapılan savaşta mağlup olmasını sağladı. IV. Murad'ın Bağdat Seferine çıktığı sırada Musul taraflarının muhafazasıyla görevliydi.

Sadrazam Bayram Paşanın vefatıyla, orduya davet olunarak vezir-i âzam tâyin edildi (1638) Kuşatılan Bağdat'ın alınmasının gecikmesi üzerine, Sultan Murad ın şiddetli bir emrini alan Tayyar Mehmed Paşa, kılıcı elinde olduğu halde askerinin önüne geçerek kale burçlarına tırmandı. Şiddetli çarpışmalar sonucunda, Bağdat Kalesinin önemli burçlarından birkaçını ele geçiren Tayyar Paşa, bu sırada bir kurşunla vurularak ağır yaralandı ve çadırına naklini müteakip vefat etti (1638)

5. Bey ya da Aşiret Reisleri, Aşiret Adları

Şehen-şeh-nâme'de geçen diğer bey ve aşiret reisi isimleriyle aşiretler şunlardır:

İbn-i Ma'an, Ca'fer, Kansu, Emirahur Şahin Ağa, Emirgüne-oğlu, Rakas, İştivan (Erdel Beyleri), Vakkasoğulları, Bektaş Han, Ebreş-oğlu, Cezire Hanı Muhammed 3255, Seyyidhanogulları, Ebu Riş-oğlu, Benî Lam, Hassanoğulları, Bozok Bey'i, Hâlidogulları, Mîr Fettah Ağa, Nakdî Hân, 'Ali-yâr Hân,

6. Şairler

Erzurumlu İbrahim Mülhimî'nin mesnevisinde Firdevsî, Nizâmî, Ârifî, Örfî, Enverî, Hâtifî olmak üzere 6 İranlı şairin ismi geçmektedir. Eserde söz konusu şairlerin dışında Osmanlı coğrafyasından herhangi bir şairin ismine rastanmamaktadır. Şair, XVII. Yüzyılın özelliğine uygun olarak İranlı şairlerden üstün olduğunu açıkça

söyler. Eserde adları geçen şairler, onların edebî yönleri ve eserde nasıl söz edildiklerine ilişkin ibareler şöyledir:

Firdevsî

Asıl adı Hekîm Ebû'l-Kâsım Mansûr b. Hasan Firdevsî-yi Tûsî olan Firdevsî İranlı meşhur şairlerdendir ve Şeh-nâme'siyle şöhret bulmuştur. Doğum yeri, Tus'un Baj köyü, aynı zamanda mezarının olduğu yerdir. Şair, [940-941] yılları civarında Dihkanlar sınıfından (çiftçi sınıfı) bir ailede gözlerini dünyaya açtı.

“Dihkanlar”, Sâsânîler döneminde (İslâm'dan dört-beş asır öncelerinden itibaren) İran'da yaşamış olan ve çiftçi sınıfı ile birinci derecedeki eşraf sınıfı arasında bulunan sosyal sınıflardan biri olan bir hakimler (aristokrat) sınıfı olup bir tür “Toprak ağalığı”dır. Bu sınıfın yaşamı, kendi arazileri içinde yaptıkları saray ve köşklere geçmekte, “köylüler”in iş gücünden faydalanmakta, sahip oldukları topraklardan elde ettikleri gelir noktasında da Sâsânî devletiyle ve ondan sonra da İslâm döneminde İslâm devletiyle birlikte hareket ederlerdi. Moğol saldırılarına dek yaşamlarını sürdürdüler. Ondan sonra yavaş yavaş çeşitli karışıklık ve sıkıştırılmalar sonucu ortadan kalktılar. Bu kesim, ırk ve soylarını, tarihlerini koruma ve millî adet ve geleneklere bağlı olma noktasında taassup ve bağınazlık göstermekteydiler. Bundan dolayıdır ki İslâmî dönemde de “Dihkan soylu” olarak nitelendirilen kimselerin İran soylu olduğu kastedilirdi. Yine bundan dolayıdır ki Moğollardan önceki yüzyıllara ait olan Farsça metinlerde “Dihkan” kelimesi, İranlı anlamında, “Türk” ve “Arap” olmayan anlamında da kullanılırdı.

Firdevsî, İran'ın bu sosyal sınıfından olup bundan dolayı da İran'ın tarihinden haberdardı. İran'a karşı büyük bir aşk besliyor, millî iftiharları zikretmeye ilgi duyup kendi geçmişlerinin yaşamından haberdardı. Geniş bir arazi, mülk, güç ve kudret sahibi bir aileye mansuptu. Çehâr Makâle'nin sahibi Nizâmî-i Arûzî, Firdevsî için “ Baj köyünde, “Büyük bir rahatlığa sahipti ve kendi emsalleri içinde maddit açıdan öndeydi. Fakat o, tüm maddi varlığını ve rahatını bir kenara bıraktı ve vatanının tari-hini ve geçmişteki iftiharlarını yok olma, unutulma tehlikesi altında görünce de kendini geçmişteki tarihini diriltmeye adayıp sahip olduğu mucizevî belagat ve fesahatinden bu

yolda yardım aldı ve kaybedeceğini düşünmedi, otuz yıl eziyet çekti. Nihayet *Şeh-nâme*'yi tamamladı der.

Firdevsî'nin *Şeh-nâme*'si İran'ın destan (kahramanlık) tarihini içermektedir. Onun rivayetlerinin temeli Avestâ'dan, özellikle de Yaşatlar ve Yasnalardan başlamış ve Eşkânî ve Sâsânî dönemleri dinî ve tarihî rivayetleriyle bezenerek İslâmî döneme çekilmiş ve daha sonra da IX. asrın ikinci yarısında mensur Şâhnâmelerde ve kahramanlık romanlarında düzenlenerek Firdevsî dönemine ulaşmıştır. O da bu birikimi ve varlığı kendi üslubu ve ilhamıyla bir araya getirip Şehnâme'yi ortaya koydu.

Firdevsî'nin dili, Fars Kültür ve edebiyatı çerçevesinde ele alındığında; çeşitli düşünceleri beyan etme noktasında sade ve akıcı, aynı zamanda da son derece açık ve sağlamdır. Üsluptaki akıcılık ve uyum, sanatlı söyleyişle bütünleşmiştir. Şair, kimi zaman söz sanatlarına ağırlık vermiş görünse de beyan gücü, fesahat ve akıcı üslubuyla bu durum dengelenmektedir. Firdevsî'nin, akıcılık bir üslup ve sade bir dil kullanması onun asırlar boyu sevilmesini sağlayan nedenlerden biridir. İnce hesaplarla basit görünen tarzdaki ifadeleriyle baştan sona “Sehl-i mümteni” bir eser vücuda getirmiştir. Bu hususta kendisi de meşhur İranlı bir şair olan Nizâmî-i Arûzî, Firdevsî hakkında, “Hakikaten geriye hiçbir şey bırakmadı, sözü yüce İlliyyin göğüne ve lezzet konusunda en üst noktaya ulaştırdı” demiştir.⁵¹

Nizâmî

12. yüzyılda Azerbaycan'ın Gence şehrinde doğan Nizamî (1141–1209), gerek Azerbaycan gerekse dünya düşünce ve edebiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Sanatkâr bir aileye mensub olan Nizâmî'nin asıl adı İlyas'tır. Gence medreselerinde tahsil görmüş ve doğu medeniyetlerinin şifâhi ve yazılı edebiyatlarını yakından incelemiştir. Lirik yönü oldukça güçlü olan zarif gazelleri ile ilk zamanlarda dikkati çeken şairin insan, hayat, kâinat mevzularında ilm-i kelim çerçevesinde etkileyici şiirleri bulunmaktadır. Sosyal, siyasal konularda da döneminde örnek alınacak eserler vücuda getiren ve Hamse sahibi şairlerden olan Nizâmî kendinden sonra pek çok şaire asırlar boyunca ilham kaynağı olmuştur.

⁵¹Zebîullah-ı Safa, İran Edebiyatı Tarihi, (Çev. Hasan Almaz), Nüsha Yay. 2005 s.287

Hatifi

Döneminde Leyla ve Mecnun mesnevisiyle tanınan Hatifi (1419-1521) İranlı bir şairdir. Kendini devrin Câmî'si olarak gören ve Nizâmî ile boy ölçüşebileceğini dile getiren kudretli bir mütefekkindir. Ali Nihad Tarlan'a göre mantıkî ve psikolojik bir eser niteliğindeki Leyla vü Mecnun mesnevisiyle Fuzûlî'ye etki etmiştir. Eserinde kurgu çok güçlü olmakla birlikte platonik aşk boyutu bu kurgu kadar derin işlenememiştir. Tabii olarak bu etki asırlar boyu pek çok şaire sirayet etmiştir.⁵²

Enverî

Büyük Selçuklu Sultanı Sencer zamanında yaşamış, saraydan iltifat görmüş İranlı şairin. asıl adı Evhadeddîn Muhammed b. Muhammed Enverî-yi Ebîverdi'dir.

XII. yüzyıl ikinci yarısının ünlü şairlerinden ve Fars şiiri üslubunun değişmesi noktasında çok açık bir şekilde etkinliği bulunmaktadır. Mahlası, kendisinin söyle-diği ve çağdaşlarının şiirlerinde zikretmiş oldukları üzere Enverî'dir.

Enverî, döneminde ve sonraki asırlarda önemli şairler tarafından üstat ve üstün makam sahibi biri olarak takdir edilmiştir. Nitekim bir diğer İranlı şair, 'Avfi, *Lubâbu'l-Elbâb*'da : "Bütün kasideleri sanatlı ve tabiidir. Hiç kimse onlar üzerine çıkamaz". Akıcı ve zamanın konuşma diline yakın bir üslupla sözlerde dakik ve zor anlamları kullanma noktasında güçlü bir yapı, kuvvetli bir düşünce ve geniş bir maharete sahipti. Onun en önemli özelliği şiirde günlük konuşma dilini kullanması ve ondan alabildiğince yararlanmasıdır. O, bu şekilde kendinden öncekilerin de birikimlerini şiirde kullanarak üslubuyla yeni bir yol ve tarz ortaya koydu. Günlük konuşma diline dayanmakla birlikte sözün sade ve anlaşılır olmasına dikkat etti. Arapça kelimelerden çokça yararlandı, hatta Arapça tam terkipleri kullanmaya da riayet ederek birçok bilimsel ve felsefi kavramlardan yararlanarak ince mazmun, fikir, tahayyüller, teşbihler ve istiarelerle iç içe bir dil kullandı. Zaman zaman Enverî'nin sözleri, sadelik konusunda öyle bir dereceye ulaşmaktadır ki sanki normal günlük konuşmaların bir bölümünü şiirinde olduğu gibi kullanmış izlenimini vermektedir. Enverî'nin dili zaman zaman da ince ve

⁵²Kemal Yavuz, Leyla ile Mecnun Hikayesinin Edebiyattaki Yeri, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi 2005 C.2,Sayı 4, s. 61

zor anlamları içermesi nedeniyle de akıcı müzikal yapıda olmasına rağmen anlaşılması zor bir noktaya gelir ki şerh ve açıklamaya muhtaç olur.⁵³

Örfî ve Ârifî

Asıl adı Muhammed b. Zeyneddin Cemaleddin'dir. Şirazlı olduğu için Örfî-i Şirâzî (1555-1591) olarak da tanınırdı. Genç yaşta "Seydî" mahlasıyla şiir söyleyen şair, daha sonra Örfî adıyla şiirler kaleme almış ve bu şekilde şöhret bulmuştur. Sebki Hindî adı verilen yeni üslubun önde gelen temsilcilerinden olan Örfî, ince hayalleri, zarif üslubu ve sanatlı söyleyişiyle özellikle Osmanlı şairleri tarafından yakından takip edilmiştir.

Ârifî de bilhassa üslûp açısından iz bırakan İran'lı şairlerindedir ve Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâme*'sinde yukarıda bahsedilen diğer şairlerle birlikte ismi anılmaktadır.

Mitolojik Kahramanlar

Tehemten (Zaloğlu Rüstem), İsfendiyar, Efrasiyab, Neriman, Kahraman, Feridun, Cemşid, Dârâ, Erdeşir, Behrâm-ı Gûr, Hüsrev, Ferhad, Keyhüsrev, Keykubad, Şâpur, Gîv, Bijen Siyavuş, Huşeng, Tahmures, Siyam (3800), Behmen, Ferruh, Birehmen, Ehrimen

Diğer Kahramanlar

Yukarıdaki kahramanların dışında mesnevîde, her biri birer teşbih ve mecaz unsuru olarak yeri geldikçe sözü edilen varlıklar da görülmektedir. Melek, can(cin), peri, dîv (şeytan), simurg, anka, yedi başlı ejder... gibi din, efsane, masal unsurları olan söz konusu varlıklar, eseri kuru bir tarih anlatım üslubundan kurtararak destansı ve efsanevi bir forma yaklaştırmıştır.

---

⁵³ Zebîullah-ı Safa, age, s.327

Tarih, bir bilim dalı olması itibarıyla gerçek ve gerçeklikle uğraşır. Mitoloji, efsane, masal da edebiyat içinde var olan ve kendi düşsel evrenini oluşturmuş alanlardır.

Yukarıda bahsettiğimiz tarihi ve edebi unsurların klasik edebiyat normlarıyla ifadesi, eserin edebî yönünü meydana getirmiştir. Eserde başkahraman Şehen-şâh-ı dîn ü dâd ünvanıyla tavsif edilen IV. Murâd'dır. Der Temhîdbaşlıklı bölümde, müellif IV. Murâd'dan önce tahta çıkan I.Ahmed ve II. Osman (Genç)'dan da bahseder, özellikle II. Osman'ın şehid edilmesi olayını sert ifadelerle eleştirerek anlatır. Bu kısımlar, bir nevi hazırlık faslıdır ve Sultan Murâd'ın nasıl bir ortam içinde culûs ettiğini göstermektedir.

Eserdeki diğer kişiler, seferler sırasında padişah adına yetkiyi kullanan veziriazam, vezirler ve paşa isimleriyle birlikte Kantemir, Emir Guneoğlu, , Kırım hanları Şahin Giray, Devlet Giray, Murtaza....isimleri de eserde yer alır. Düşman saflarda Abaza paşa, şeyhi, kızılbaşların reisi, Safevi Sultanı Abbas Şah, Ma'anoğlu ve bazı aşiret reislerinin isimleri yer almaktadır...

b.Olaylar

Eserde, duraklama dönemine yaklaşan Osmanlı İmparatorluğunun özellikle IV. Murad zamanında içte ve dışta girmiş olduğu mücadeleler anlatılmaktadır:

Kırım hanlığı içindeki huzursuzluklar, Abaza Paşa ayaklanması ve Safevîlerin eline geçen Bağdat'ın uzun ve çetin uğraşlardan sonra alınması eserin ana hatlarını oluşturmaktadır. Şair, manzum formdaki eserin anlatım imkanları içerisinde tasvir ağırlıklı bir kompozisyon çizmiştir. Sözü edilen olaylar kroniklerde anlatılanlarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Olayların özeti eserin bölümleri başlığı altında verilmiştir.

c.Yer ve Zaman

Eserde IV. Murâd'ın doğumundan itibaren Birinci Sultân Mustafa zamanı vukuâtı geçilerek Bağdâd Seferinden dönüşüne kadar olan olaylar anlatılmıştır. Bu da takriben 27 senelik bir zaman dilimini içine almaktadır. Ancak esasen 27 senenin

tamamı anlatılmamaktadır. Olaylar daha çok IV. Murad'ın Kırım ve Bağdad ve Abaza Paşa meseleleriyle uğraştığı 12-13 yıllık kesiti kapsamaktadır.

Tahkiye akışı içinde geçmiş zamana ait hatırlatmalarla küçük geriye dönüşler yapan şair, daha sonra olayı ve zamanı aynı doğrultuda ilerletir. Olayların geçtiği yer için çok geniş bir coğrafyadan söz edebiliriz. İstanbul merkezli olmak üzere eserin anlatım sınırları içine Kırım, Lehistan, Romanya, Anadolu, İran, Irak ve Suriye toprakları girmektedir.

2. Firdevsî'nin *Şeh-nâmesi*, Ganizâde Nâdirî'nin *Şeh-nâmesi* Ve Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâmesine* Tahkiye Unsurları Açısından Genel Bir Bakış

Firdevsî'nin uzun çabalar ve sağlam bir teknikle X.Yy'da ortaya koyduğu Şeh-nâme İslam kültür dairesinde çok büyük etkiler meydana getirmiş, benzer tarz ve üslupla her müellif, kendi memduhuna has şeh-nâme vücûda getirmiştir. Bu işleviyle de Türk kültür ve edebiyatında önemli bir yeri olmuştur.

Şeh-nâme'nin Türk edebiyatına etkileri elbette sadece şeh-nâmeler ve şehnamecilikle sınırlı değildir. Başka türlerde verilen eserlerde de bu etkiyi gözlemlemek mümkündür.⁵⁴ Esere yönelik doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan telmihler, teşbihler, esinlenme ve taklitler somut belgeler olarak edebî ürünlerde ve edebiyat tarihlerinde kayıtlıdır. Haddizatında şeh-nâme-i Firdevsî, edebiyat tarihçilerine göre de Eski Türk edebiyatını besleyen önemli kaynaklardan biri olarak görülmektedir.⁵⁵

Firdevsî'nin *Şeh-nâmesi*'nin özellikle şeh-nâmecileri ne ölçüde etkilediğinin bilimsel veriler ışığında görülebilmesi için geniş kapsamlı mukayeseli çalışmalar yapmak yerinde olacaktır. Daha sonra yapılabilecek çalışmalara bir basamak, bir girizgâh olması düşüncesiyle bu kısımda kaynak eser Şeh-nâme ile Mülhimî ve onun çağdaşı olan, bir önceki şeh-nâme-nüvis Ganizâde Nâdirî'nin eserlerine tahkiye unsurları açısından genel bir bakış uygun görüldü. Çok farklı boyutlarda ve bütün eserleri kapsayacak bir çalışma elbette kültür ve edebiyattaki tekâmülü göstermesi açısından da ufuk açıcı olabilecektir.

Yukarıdaki girişten sonra Firdevsî'nin eseriyle XVII. Yy.da çağdaş iki eserin tahkiye unsurlarına seçilen örnekler üzerinden genel bir bakış şöyle olabilir:

Ganizâde ve Mülhimî mesnevileri örnek aldıkları *Şeh-nâme* gibi klasik mesnevi düzenine göre biçimlendirildiğinden eksiksiz birer eser meydana getirmişlerdir. 60.000 civarındaki beyitleriyle hayli hacimli olan Şeh-nâme-i Firdevsî'nin yanında Ganizâde'nin 1956 beyitlik Şeh-nâmesi ile Mülhimî'nin 4585 beyitlik Şehen-şeh-nâmesi'nin kıyası mümkün görülmemektedir. Yazarların eserlerini vücuda getirme

⁵⁴Bekir Şişman-Muhammet Kuzubaş, *Şehnâme'nin Türk Kültürü Ve Edebiyatına Etkileri*, Ötüken Yay. İstanbul 2007, s.13

⁵⁵Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, 1999 s.13

temel sebeplerinde ise müştereklik söz konusudur. Firdevsî, eserini Fars milletini diriltme, var etme düşüncesiyle kaleme aldığını belirtir:

Çok sıkıntı çektim bu otuz yılda
Diriltim İranlı'yı bu Farsçayla⁵⁶

Şeh-nâmecilerin genelinde olduğu gibi Nâdirî ve Mülhimî de eserlerinin gazavatnâme, fetihnâme özeliği gösteren bölümleriyle uzak ve yakın çevrelere birlik, dirlik ve güçlülük mesajları vererek devleti, milleti diri tutma gayesi gütmüşlerdir. Gerçekte şeh-nâmecilik gibi bir resmi kurumun varlık sebeplerinden biri de budur.

Şairler, özellikle şeh-nâme tertip ederken bâb başlıklarını Şeh-nâmede olduğu gibi Farsça yazmışlar, diğer bir biçim hususiyetlerinden biri olan vezni de Firdevsî'nin Şeh-nâmesinde olduğu gibi aruzun mütekarib bahrinden “feûlün feûlün feûlün feûl” olarak belirlemişlerdir. Şeh-nâme-i Firdevsî'nin bütün nüshalarındaki ilk beyti de şöyledir:

Be nâm-ı Hüdâvend-i cân u hîred
Kezîn berter endîşe ber-negzere⁵⁷

Sonraki şeh-nâme yazarları yukarıdaki girişe benzer tarzda girişler yapmaya özen göstermişlerdir. Sözgelimi Mülhimî'nin çağdaşı diyebileceğimiz ve ondan bir önceki şeh-nâmecisi Ganizâde de eserine aynı vezinle ve Hüdâ'nın ismiyle başlamıştır:

Be-nâm-ı Hüdâ Hâlık-ı kâinât
Şeh-i pâk-zât u safiyyü's-sifât⁵⁸

Mülhimî de klasik şeh-nâme vezninde yine Hüdâ'nın adıyla eserine başlamıştır.

---

⁵⁶ Lûgal, a. g. e., s.34

⁵⁷ (Bu kitabın yazılışına) akli ve canı yaratan Allah'ın adıyla başladım. (Çünkü) fikir kendinden üstün olan Allah'ın varlığını kavrayamaz

⁵⁸ Zâtı ve sıfatlarıyla pak ve münezzehtir olan kâinatın yaratıcısı Allah'ın adıyla.

Be-nâm-ı Hüdâ-yı cihân-âferin

Ber âyende-i âsumân u zemîn⁵⁹

Gerçi klasik mesnevi düzeninde besmele- tahmid- tevhid-münacat-na't... gibi bir tertibe riayet, bir esneklikleri olsa da, bir kuraldır.⁶⁰ Sözü edilen düzene göre bir giriş, nazım biçiminin bir zorunluluğu gibi görünmektedir. Ancak mesnevi formundaki diğer eserlere bakıldığında, bir kısmında besmelenin Arapça orijinalinin bir kısmında da sözgelimi Süleyman Çelebi'nin mesnevisindeki gibi Türkçe mealinin tercih edildiği görülmektedir. Anlaşıldığına göre besmele kısmına hangi dilde başlanacağı noktasında bir zorunluluk bulunmamakta fakat eserin sebep-i telifi, etkilenilen eser / eserler, şairin kültür seviyesi ve tercihi girişi belirlemektedir. Bu nedenle şair, ya beytin tamamını ya da kilit kelimeyi hatta bazen eserin bir kısmını farklı bir dilde telif edebilmektedir. Buradaki girişte "Hüdâ" kelimesi ve türevlerinin tercih edilmesi şehnâmecilikte geleneğin yazılı olmayan bir kaidesi olarak görülebilir.

Firdevsî'nin Şâhnâmesi, Kişi, Olay Örgüsü, Mekân, Zaman, Anlatıcı Kişisi gibi tahkiye unsurları açısından hulasa edilerek incelendiğinde;

Kişiler

Firdevsî Şeh-nâme'sinin kişiler kadrosunun oldukça zengin olduğu görülmektedir. Başta Allah adı ve övgüsü yer aldıktan sonra Hz. Muhammed ve ashab-ı güzinin övgüleri kendinden sonra gelen benzerleri için vazgeçilmez bir gelenek oluşturmuştur.

Şair, kâinatın, dünya ve ayın yaratılışını anlattıktan sonra emir ve nehiy, tenzil ve vahiy sahibinin (Hz. Muhammed) sözlerine dikkat çekerek onun ağzından dört halifeyi övgüye geçmektedir. Dört halife övgüsü içinde anlatım hacmi olarak en fazla yerin Hz. Ali'ye ayrıldığı ayrıca dikkati çekmektedir.

Firdevsî, kendinden önceki şairlerden olan Dakikî ve Ebu Mansur'u da uzun uzun övmüş son olarak da eseri takdim ettiği Sultan Gazneli Mahmud'u övgü fasılları

⁵⁹ Kâinatı yaratan, yeri ve göğü meydana getiren Allah'ın adıyla,

⁶⁰ İsmail Ünver, *Mesnevi*, Divan Şiiri Özel Sayısı, Türk Dili 1986, s 433

niçerisinde bütün övgü fasıllarından daha uzun bir biçimde överek asıl anlatıma geçmiştir.

Bu kısımda Ganizade Nâdirî ve Mülhimî'den farklı olarak sebab-i telif faslı Sultan Mahmud övgüsünden önce yapılmıştır. Mülhimî ve Nâdirî'de ise eserin yazılış sebebi, memduhun (IV. Murad ve II. Osman) övgüsünden sonra izah edilmiştir.

Eserin asıl anlatımının olduğu bölümler kronolojik süreç içerisinde yaşamış kahramanların maceralarını ihtiva etmektedir. Bu şekliyle tarih öncesi zamanlardan başlayıp Sasani İmparatorluğu sonuna dek tüm eski İran padişahları eserde yer almaktadır: Keyûmers, Huşeng, Tahmûres, Cemşid, Dahhak, Feridûn, Keykubad, Keykâvus, Keyhüsrev, Behmen, Dârâ, Nuşirevan, Erdeşir, Şâpur, Hürmüz, Behrâm, Hüsrev, Yezdcerd gibi padişahlar ile Neriman, Kahraman, Rüstem, İsfendiyar, İreç, Tureç, Iskender, Afrisiyab gibi kahramanlar; padişahların yakın çevresi, soylu komutanlar, onların komutasındaki askerler, hasım durumdaki şahıslar, masalsı ve destansı kişi ve varlıklar teşkil eder.

Nesep ve kan bağına dayalı asaletin ziyadesiyle öne çıktığı Şeh-nâme'de halk tebasından hemen hemen hiç bahsedilmez. Bu özelliğiyle destan yüce değerlerin en mükemmel temsilcisi olarak görülen yüksek zümreyi konu edinmektedir. Klasik eserlerdeki anlatılarda seçkin sınıfın ömrü savaş (rezm) ve ilim-eğlence meclislerinde (bezm) geçmektedir. Dost ya da hasım olsun tüm destan kahramanlarının ortak yönü yukarıda sözü edilen yaşam biçimleridir.

Kişiler kadrosu yönüyle Mülhimî ve Nâdirî *şeh-nâmelerinde*, şairlerin kendi zamanlarına mahsus tarihî kimliği olan kahramanlarının yanında Şeh-nâme kahramanlarının (Cem, Hüsrev, Rüstem, İskender...vs.) da yeri geldikçe anıldıkları görülmektedir. Firdevsî *şeh-nâmesinde* bir kahraman en az bir olayın merkezinde iken Nâdirî ve Mülhimî'de olayların ana odağında esere mihver yapılan padişahlar ya da padişahın emrinde iş gören vezir ya da paşalar bulunmaktadır.

Şeh-nâme kahramanları ise her iki *şeh-nâmede* de teşbih, telmih ve mecaz unsurları olarak kullanılmaktadır ki geleneğin başlatıcısı olan Firdevsî'nin eseriyle bu şekilde bağ kurulmuş olmaktadır:

Kabul itdi fermânı fermân-pezîr
Didi sem ‘an ey Hüsrev-i Cem-serîr [Nâdirî- 965]

O ser kim egilmezdi İskender’e
Kef-i kahr anı çaldı yirden yire [Nâdirî- 1107]
Hücûm eyleyüp sadr-ı Rüstem-sitîz
Ana çaldı merdâne şemşîr-i tîz [Nâdirî- 1155]

Eger Rüstem olsan gurûr eyleme
Mahalsüz şifâda mürûr eyleme [Mülhimî- 761]

Budur resm sâhib-kırânluk budur
Nerimânluk Kahramânluk budur [Mülhimî- 1054]

Ararsan bu leşkerde İskender’i
Sorarsañ bulursun Cem ü Sencer’i [Mülhimî- 1869]

Anuñ peyrevi Hüsrev-i dehrdür
Şehen-şâh-ı dîn server-i ‘asrdür [Mülhimî- 2838]

Ayrıca padişah, vezir ve komutanların hayatı, münasebetleri ve eylemleri ile ilgili özel yönleri Nâdirî ve Mülhimî’de fazla öne çıkarılmamış daha çok soyut planda bırakılmıştır. II. Osman ve IV. Murad, “ulu’l-emr” makamında görüldüklerinden ilim, fazilet, adalet ve din gibi yüce değerlerin temsilcisi olarak kabul edilmektedirler. Bu nedenle özellikle sultana / sultanlara dair olumsuz vasıflar bu türden eserlerde asla yer almamaktadır.⁶¹ Hatta şehen-şeh-nâme’de Bağdad Kuşatmasında hastalanan Sultan Murad’ın geri dönüş sebebi olarak Uzunçarşılı’da “hastalık” gösterilirken eserde sultanın İstanbul’a dönüşünde böyle bir sebep belirtilmemiştir.⁶²

⁶¹Külekçi, age, s.56; Şehen-şeh-nâme [b.3046, b.3052, b.3087,...vb]

⁶²Bkz. “Der Ric‘at-ı Hümâyûn-ı Be-İstânbûl-ı Behişt-Nümûn” isimli, bâb [b.2400]; Uzunçarşılı, C.III. s.586

Nâdirî' ve Mülhimî'de peygamber isimleri de bir telmih ve teşbih unsuru olarak kullanılabilir:

Sen itsen felek cam'ın pür-sadâ
Musallî olur ruh-ı Dâvud ana [Nâdirî- 94]

Asa ile derbânı Musâ anun
Reisü'l-etibbâsı 'Îsâ'nun [Nâdirî-135]

Mesihâ-yı tevfiği cân bahş ider
Gedâ-yı direm-cûya kân bahş ider [Mülhimî- 222]

Gelüp bir seher hüdhüd-i nâme-ber
Süleyman'a virdi Seb'a'dan òaber [Mülhimî- 2705]

Salâbetle sultân-ı sâhib-kırân
Süleymân tahtını kıldı mekân [Mülhimî- 2967]

O toblarla bu toblardan misâl
'Asâ-yı kelimullah ile cibâl [Mülhimî- 3636]

Nâdirî *Şehnâmesinde* I. Ahmed'in birkaç beyitle övgüsü yapıldıktan ve ölümü anlatıldıktan sonra II. Osman'ın culûsuyla birlikte asıl konuya geçilmiştir. Eserde Kırım hanlarından Mehmed Giray, Hâlim Giray, Gazi Giray, Canbek Giray isimleri geçmektedir. Doğuda, İran'da, Şii Safevî devletinin başında da Şah Abbas bulunmaktadır. Osmanlı vezaret makamında sırasıyla Halil Paşa, Kaymakam Mehmed Paşa, Güzelce Ali Paşa, İskender Paşa, Karakaş Mehmed Paşa, Habeş Beylerbeyi Mahmud Paşa, Davut Paşa'lar bulunmaktadır. Ayrıca Nemçe kralı ve Leh kralı, Leh seferi münasebetiyle yeri geldikçe zikredilmektedir. Yukarıda adı geçen padişahların tümüyle Kırım hanlarından da bazılarının isimleri Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâmesi*'nde de yer almaktadır (bkz. *Şehen-şeh-nâme*'nin tahkiye unsurları). Ancak son şeh-nâme

olan Mülhimî'nin eserinde, şahıslar kadrosu Ganizâde'nin eserine göre bir hayli fazladır. Bunun nedeni yukarıda açıklandığı gibi IV. Murad'ın iradesini ortaya koyarak ülke içinde ve dışında pek çok olaya müdahale etmesinin yanında II. Osman'ın kısa süren saltanatına nispetle daha uzun tahtta kalması gösterilebilir. Bu durum anlatım sürecine ve olaylara bağlı olarak kişiler kadrosunun fazlalaşması sonucunu doğurmuştur.

Olay Örgüsü

Eser olay örgüsü itibarıyla Firdevsî'nin *Şeh-nâme*'sinde İran hanedanlarının iç ve dıştaki mücadelelerini içermektedir. Bu yönüyle eserde asıl anlatılmak istenen İran'ı oluşturan ve şekillendiren Hanedanlar'ın destansı tarihidir.

İlk İran hükümdarı Keyumers'le başlayan İran tarihi vakalarının anlatımı çok uzun zaman dilimini içine alarak son Sasanî Hükümdarı Yazdgerd'in oğlu Mâhu-yı Sûrî'nin vefatına kadar olan süreci kapsar. Olay anlatımında hanedanın ya da hükümdarın başta bulunduğu döneme ait kronolojiye riayet edilmiştir. 63 ana destan başlığı altında yüzlerce mücdeleyi konu alan olayların akışı neden sonuç ilişkisi içinde bölümden bölüme kesintisiz olarak devam eder. Olayların akışında doğrusal bir gidiş vardır fakat yer yer kahramanların geçmiş zaman dilimlerini hatıra getirdikleri, hali hazırdaki olayları geçmişteki olaylar, sözgelimi Efrasiyab'ın Nevzer'le üçüncü defa savaşması, üzerinden değerlendirdikleri görülmektedir. Ancak bu geriye dönüşlerde geçmişten başlatılıp olayın anlatıldığı zaman dilimine doğru getirilen bir olay anlatımı yapılmamıştır. Sözü edilen geriye dönüşler bir durum tespiti, geçmişi hatırlama, neden-sonuç ilişkisi kurmaya yönelik yapılmıştır.

Firdevsî'nin eserinde anlatıcı şairin kendisidir ve şair, hâkim bakış açısıyla olayları aktarmaktadır. Kahramanların metin içindeki konuşmaları ve yapılan eylemler söz konusu bakış açısıyla aktarılmaktadır. Dolaylı aktarım ya da anlatım cümleleri birkaç beyti içine alabilecek uzunlukta olabilmektedir:

*Herkes uykudayken birgün Efrasiyab'ın gönderdiği ateş gibi bir atlı çıkageldi *
ve Siyavuş'a parlak gökyüzü kadar güzel bir mektup getirdi* mektupta : "Sen gideli*

bende de neşeden eser kalmadı. Düşünceden kurtulduğun yok. Ben sana Turan ülkesinde, tam senin beğeneceğin gibi bir yer seçip ayırdım* şimdi biliyorum, gittiğin yer rahattır, gönlün kederden kurtulmuştur ama sana verdiği yere kadar gel de benim kötülüğümü düşünenlerin kafalarını kesip yere yuvarlayıver!” diye yazılıydı. [pasaj 6 beyitten oluşmaktadır.]⁶³

Ganizâde *Şeh-nâmesinde* de Firdevsî'nin eserindeki gibi kronolojik bir sıra takip edilmiştir. 23 bâbdan meydana gelen Ganizade Şeh-nâmesi muhteva, uzunluk ve olay örgüsü gibi yönlerden Firdevsî'nin eseriyle kıyas edilemez. Ganizade'nin eserinde, Her bir olay ortalama 90-95 beyitlik bölümlere (bâblara) sığdırılmıştır. Firdevsî'deki gibi hâkim bakış açısıyla ve doğrusal bir biçimde yapılan anlatımın olduğu mesnevîde, olaylar tarihi sürece riayet edilerek anlatılır. Eserin olay örgüsü, aynı dönemde yaşamış Naîmâ'nın Tarih'inde anlatılan olaylarla paralellik göstermektedir.⁶⁴

Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâme*'si de Firdevsî' ve Nâdirî'nin eserleri gibi tarihî sürece diğer bir söyleyişle kronolojik akışa uygun olarak telif edilmiştir. Olayların gerçekliğe uygunluğu açısından daçağdaşı sayılabilecek Nâdirî'nin *Şeh-nâmesiyle* benzerlik göstermektedir. Zira her iki eser de Naîmâ Tarihinde anlatılanlara uygun anlatım sergilemektedir.

214 bâbdan oluşan *Şehen-şeh-nâme*'de gerçekte 15 ana bölümün olduğu daha önce ifade edilmişti. 4585 beyitlik eser 15 ana bâb olarak düşünüldüğünde bölüm başına ortalama 305 beyit düşmektedir. Bu özelliği ile bâblara, olaylara ayrılan beyit sayısı itibarıyla Firdevsî'nin eserine daha yakın bir konumdadır. Ancak gerek Nâdirî'nin eseri gerekse Mülhimî'nin eseri hacim itibarıyla Firdevsî'nin *Şeh-nâme*'sinden oldukça geridedir.

Mekân

Firdevsî'nin eserindeki mekân, İran ve Turan başta olmak üzere Çin, Hindistan gibi bilinen ülkelerdir. Yüzölçümü açısından çok geniş bir coğrafyayı içine alan eserde mekân kavramı, olayların cereyan ettiği yerler açısından, gerçekçi bir temel üzerine bina

⁶³Lügal, *a.g.e.*, s.479

⁶⁴Numan Külekçi, *Ganizade Nâdirî, Divanı ve Şeh nâmesi İnceleme* Doktora Tezi- Erzurum 1985, s.49, 54, 55

edilmiş gibi görünürken her biri masal kahramanları olan cinler, periler, dîvlerin yaşadığı mekanların, ülkelerin anlatılması esere farklı bir boyut kazandırmaktadır. Sözü edilen bazı varlıkların yaşadığı yerler masal mekânları olduğundan gerçek mekân kavramıyla hayali mekân kavramları iç içe geçmiştir. Bununla birlikte eserde bazı gerçek yer adlarının hayali varlıkların yaşadığı yer – İran’da halen aynı adla bir yerleşim yeri olan Mazenderân gibi - olarak zikredildiği görülmektedir, bu durum dahi gerçeklikle masalsı öğelerin bir araya getirildiğinin somut göstergesi olarak düşünülebilir. Eserin bu özelliği mitten klasik destana geçiş döneminde verilen bir eser örneği olmasından kaynaklanmış olabilir.

Nâdiri ve Mülhimî’nin eserlerinde mekân Osmanlı coğrafyası ve sınırları olmak üzere en az Firdevsî’nin *Şeh-nâmesindeki* gibi yeryüzünün geniş bir bölümünü kapsamaktadır. Gerçek kahramanların dışında söz konusu eserlerde Firdevsî’de olduğu gibi dehşetengiz ve şerli soyut varlıkların teşbih, mecaz, telmih unsurları olarak isimlerinin geçmesi, bu varlıkların yaşadığı gizemli mekânların tehlikelerini hissettirmek, kötü şahısların sıfatlarını ve bozgunculuklarını vurgulamak için olmalıdır:

O dîv-i racîmüñ söziyle ele
O merdîñe mühr-i Süleyman gele[500]

Ki şeyhi olan mülhid-i nâ-bekâr
Abâza’ya ta‘lim ider kâr-zâr [501]

Anuñ ‘aklın almış o dîv-i racîm
Tarîk-i dalâli sanur müstakîm [502]

Çü zi’l-hicce gösterdi meh-peykeri
Tonanmada cûş itdi dîv ü peri [2949]

İki bahre ejderleri saldılar
Sepîd ü siyâhı hemân aldılar [2950]

Nihengâni divâne itdi hilâl

Suda oynadılar yemîn ü şimâl [2951]

Zaman

Firdevsî'nin eserinde zaman ilk insandan son Sasanî imparatoruna gelene kadarki kronolojiyi içermektedir. Genel anlamda tarih öncesi devirlerden bilinen dönemlere doğru olay anlatımına dayalı kronolojik bir akış görülmektedir. Fakat birbirini takip eden destan parçalarına bakıldığında gerçekçi olmayan zaman kavramlarının olduğu görülmektedir.

Sözgelimi eserin ana temalarından birini oluşturan Türklerle mücadele bahislerinde Efrasiyab'ın (Alper Tunga) 140 yıl yaşadığı rivayet edilir. Efrasiyab'ın münasebet halinde olduğu İran Hükümdarları Gerşasb 9 yıl, Keykubad 100 yıl, Keykavus 150 yıl, Keyhüsrev 60 yıl hüküm sürmüştür. Efrasiyab'ın bütün bu kahramanlarla ayrı ayrı münasebeti olduğu düşünülürse buradaki zaman kavramını realist bir yaklaşımla ele almak mümkün görülmemektedir.⁶⁵ Çünkü diğer şahısların yaşlarının toplamı 360 tır. Dolayısıyla bu rakamlar birbiriyle uyuşmamaktadır. Bunun dışında da masal ya da efsanelerde görülen farklı zaman algısı örneklerine rastlanabilmektedir. Sözgelimi Dahhak'ın 1000 sene, Cemşid'in 700 sene, Feridun'un 500 sene saltanat sürmesi, çoğu zaman anlatı içerisinde tarihî kopuklukların giderilmesi tarihî olayların birbirine yaklaştırılması bahsedildiği gibi özellikle masalarda karşılaşılan zaman mefhumu⁶⁶ içinde kahramanları ve olayları, tarihi gerçeklikleri de göz önünde bulundurarak kurgusuna uygun bir biçimde canlandırmıştır. Denilebilir ki şair, şeh-nâmeye özgü bir zaman ve mekan algısı tesis etmiş bu farklı, fiktif ortamda da kurgusunu bina etmiştir.

Nâdirî Şeh-nâmesi, II. Osman'ın culûsu ağırlıklı olmak üzere Hotin Seferi ve dönüşünü içine alan 1618-1622 yılları arasındaki takriben 4 seneyi içine almaktadır. Eserde savaş sahnelerinin ve olay kahramanlarının haricindeki sabah, akşam, bahar, kış tasvirleri olayların gelişmesine paralel olarak zamana ve mekâna bağlanmıştır. Sözgelimi II. Osman devrinde İran'la yapılan barış antlaşması gereğince İran'dan alınan

⁶⁵ Belkıs Gürsoy, *Şehnâme'de Türkler*, Türk Yurdu Dergisi- Aralık 2011, c.31 s.66

⁶⁶ B.Şişman- M. Kuzubaş, *a.g.e.* s. 95

malların İstanbul'a aktarılması bastırmakta olan kış sebebiyle ertelenmiştir. Nâdirî, bu durumu tam olarak tasvir etmek amacıyla 778. beyitten 788'e kadar kış tasvirleri yapmıştır. Mülhimî'de de bu duruma benzer yaklaşımlar görülmektedir. Revan Seferi sırasında artan olumsuz hava şartları ve şiddetli kış sebebiyle ordu Van'a çekilmiştir. [b. 2303 ve devamı]

Rucû' -1 Hümâyûn

Ricâsın kabûle karîn itdiler

Sa'âdetle Van semtine gitdiler [Mülhim -2307]

Göreñ hikmet-i Hakk'ı şâh-ı cihân

Çü bir menzili kaldı Van'a hemân [Mülhimî - 2308]

Der Ta'rif-i Sermâ

Cihânı tutup berf-i kâkum-fürûş

Kibârı kamu itdi semmûr-pûş [Mülhimî - 2310]

.....

Benzer bir anlatım Nâdirî *Şehnâmesi*'nde de görülmektedir. İranla yapılan barıştan sonra anlaşma hükümlerine göre alınan malların İstanbul'a nakledilmesi bahar mevsimine ertelenmiştir:

Veli çün karîb oldı vakt-i şitâ

Harîrûn vusûlinde vardur i'nâ [Nâdirî - 778]

Nâdirî *Şehnâmesinde* bu ve benzer ifadelerden sonra bir de bahar tasviri yapılmaktadır:

Hıyâm üzre kim berf rîzân idi

Pilâv üstine sükker-efşân idi [Nâdirî -786]

Un oldu birinci nücûm-ı felek

Güneş ana bir zerd mermer dibek[Nâdirî -787]

Zaman algısının mevsime ve mekâna bağlı olarak verilmesi her iki şeh-nâmenin ortak özelliklerinden biridir. Yine her iki eserde gerçekçi bir zaman akışı görülmektedir. Firdevsî'nin eserindeki gerçek hayattaki zaman algısıyla bağdaşmayan durumlar söz konusu eserlerde görülmemektedir. Mülhimî'nin eserinde 27 yıllık bir zaman diliminin sınırları çizilirken fiili olarak anlatılan 12-13 yıla sığan olaylardır. Nâdirî Şeh-nâmesinde zaman kavramı, olayların başlangıç ve bitişlerine göre okuyucu tarafından algılanmaktadır. Söz gelimi II. Osman'ın culûs tarihi eserde herhangi bir şekilde verilmemektedir. Tarihi vesikalardan bu tarihin 1621 olduğu bilinmektedir. Mülhimî'nin eserinde önemli olayların tarihleri ay ve yıl isimleri verilerek anlatıldığı gibi ayrıca IV. Murad'ın culûsuna bir beyitte tarih düşülmüştür:

Culûsına târih düşdi galeb⁶⁷

Olur lâ-cerem gâlib a' dâya heb [Mülhimî - 435]

Yukarıdaki tarih beytinin yanında Sultan IV. Murad'ın culûsunun ayrıca ay ve yıl belirtilerek zikredildiği görülmektedir:

Kazâ vü kaderdür yemîn ü yesâr

Hırâm eylesün tahtına şeh-r-i yâr [428]

Biñ otuz ikisinde zî'l-ka'dede⁶⁸

Bulundı kazâ vü kader va'dede [Mülhimî - 429]

Sonuç olarak zaman kavramı, Mülhimî ve Nâdirî *Şeh-nâmelerinde* Firdevsî'ye göre daha gerçekçi ve kronolojiye tamamen uygundur.

---

⁶⁷Tarih beyti H.1032 –M. 1623'e düşürülmüştür.

⁶⁸[Zilkade 1032 H- Ağustos 1623 M]

Olay Anlatıcısı

Şeh-nâme'de olay anlatıcısı Firdevsî'dir ve olayları hâkim bakış açısıyla üçüncü tekil şahıs üzerinden anlatır. Olayların *şeh-nâme evreni* de denilebilen kendi mantık sisteminde aktığı destanda, anlatıcının taraf tuttuğu görülmektedir. Sözelimi Turan-İran savaşlarında, şair, İran milletini her anlamda yüceltip takdir ederken Türkleri de tahkir edip aşağılayarak anlatımını devam ettirir. Firdevsî bir İranlıdır. Kendi milletinin tarihini yazarken de faydalandığı kaynaklar kendi kaynaklardır. Bu açıdan böyle bir durumun ortaya çıkması normal karşılanabilir.⁶⁹ Ancak Osmanlı coğrafyasında bulunmaları hatta resmî *şeh-nâme*ci olmalarına rağmen Ganizâde ve Mülhimî'de Firdevsî'nin yaklaşımından izler görülmektedir. İki *şeh-nâmede* de Türkler ve Araplar küçümsenebilmektedirler:

Osmanlı ordusu başında Hüsrev Paşa'nın düşman üzerine gelişi için söylenen beyit ve farklı olaylar üzerine söylenmiş diğer beyitler:

Aceb Türk Tâz itdi ol kîne-hâh
Ki üç günde kat' itdi deh rûze râh [Ganizâde – 470]

O fitne ki itmişdi pâyın dırâz
Yire geçdi irişmeden Türk ü Tâz [Mülhimî - 449]

O Türk-i çepel müdde'î kâzibi
O divâne gelüp belâ râtıbı [Mülhimî - 3085]

Yukarıdaki beyitler, şairlerin hâkim bakış açısıyla telif ettikleri eserlerinin anlatım mantığına uygun genellemeler olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda Türk asıllı şairlerin, İran'ı feth edip Sasani İmparatorluğunu yıkan Arapları ve Anadolu'daki Türkmenleri Firdevsî'nin yaklaşımı ve bakış açısıyla ele almaları, *şeh-nâme-i*

---

⁶⁹Gürsoy, a.g.m. 67

Firdevsî'deki "bohem hayat" tarzının da Osmanlı şeh-nâmecilerindeki aksi olarak düşünülebilir.

Diğer taraftan Firdevsî'nin İran ve İranlılar tarafında olduğu gibi Nâdirî ve Mülhimî de Osmanlı sultanı ve Osmanlılar tarafındadırlar.

Nâdirî Şeh-nâmesinde şairin bakış açısını gösteren birkaç beyit:

Bu esnâda merhûm olup pâdişâh
Culûs itdi hakan-ı izzet-penâh [Nâdirî-539]

İdüp kasd-ı bed-hâha azm-ı cedîd
Sipeh-dâra gönderdi hükm-i ekîd [Nâdirî-540]

Toğup garpdan bir aceb âfitâb
Kıyâmet 'Acem mülkin itdi harab [Nâdirî-552]

Ne var Şâh Abbas'dan bir haber
Ne Kürdân-ı cengâverden eser [Nâdirî-553]

Mülhimî'nin *Şehen-şeh-nâme-i Muradî*'sinde de aynı bakış açısıyla benzer ifadeler görülmektedir:

Şehen-şâh-ı din pey-rev-i çâr-yâr
Cihân-dâr-ı din perver-i 'adl-kâr [Mülhimî – 430]

Cihângir-i sâhib-kırân-ı zamân
Nigeh-dâr-ı cism ü nigeh-bân-ı cân [Mülhimî – 431]

'Acem Şâh'ı 'Abbâs-ı rübâh-fen
Gelüp ol havâliye saldı fiten [Mülhimî – 631]

Köpek cengini eyleyüp âşikâr
Ne bellü karâr ü ne bellü firâr [Mülhimî – 632]

III. tekil kişi ağzından tasvir ve aktarma cümleleri biçiminde yapılan anlatımlarda doğru bilgilerin olduğu konusu tartışılmazdır ancak yanlış ve müellifin kişisel görüşleriyle süslenmiş olan eserlere kronoloji ile uğraşan araştırmacılar temkinle yaklaşmışlardır. Bununla birlikte söz konusu eserler tarih araştırmacıları için önemli verileri de ihtivâ ettiklerinden bütünüyle göz ardı edilmemişlerdir.

Son olarak yukarıda ana hatlarıyla belirtilen ortak ve farklı hususiyetlerin yanında eserlerin meydana getirilme sebeplerinde de bazı farklı düşünceler ortaya konabilmektedir. Ganizâde Nâdirî'nin eserinde şair, konuyu ikinci planda düşünmüştür. Onun, asıl amacı tarih konulu bir eser vücuda getirmek değil bir mesnevi telif etmektir.⁷⁰ Bu yönüyle Firdevsî ve Mülhimî'den ayrılır. Zira yukarıda anlatılanların hûlasası Firdevsî, “tarihi” yazmak maksadıyla eserini vücuda getirmiştir. Mülhimî de eseri vasıtasıyla Padişah'ın yaptığı güzel işlerinin kıyamete kadar anılması maksadını gözeterek eserini vücuda getirdiğini söyler. Tabii şairler kendilerine yönelik kullandıkları bu tür ifadelerinde kendilerini “tecrîd” ederek III. tekil kişi ağzından söylemeye devam etmişlerdir:

Beşâret yeter sana Ey Mülhimî
Ki oldun şehen-şâh-ı dîn mülhemi [Mülhimî -269]

Kılup Nâdirî bunda hatm-ı kelâm
O şâha d'uâ eylesün ve's-selâm [Nâdirî - 1955]

Netice itibarıyla şairler, anlatım kabiyeti oldukça geniş olan veya daha geniş anlatım imkânları sunan III. tekil şahıs bakış açısıyla anlatmayı tercih ettikleri gibi aynı anlatım sigasının içinde Firdevsî'nin kişi, eşya ve olaylara bakışı mantığı da uyuşmaktadır.

---

⁷⁰ Külekçi, *a.g.e.*, s.43

3.Eserin Oluşması Ve Bölümlenmesi Açısından İçerik

a. Eserin Genel Görünümü

Şehen-şeh-nâme'nin tevhîd, münâcât, na't, hulefâ-i râşidin ve Sultân IV. Murâd övgüleri bölümleri Farsça yazılmıştır. Sebeb-i telif bölümünden cild-i evvel hâtimesine kadar olan bölümü de Türkçe olarak teşkil edildiğinden iki dilin kullanıldığı bir mesnevi olarak nitelendirilebilir.

Revan nüshası dikkate alındığında eserde ilki isimsiz olmak üzere toplam 214 bölüm başlığı bulunmaktadır. Eserin muhtevastaki konu başlıklarına bakıldığında ise IV. Murâd'ın culûsu ve sonrasında gelişen Abaza isyanı, Sultan Murâd'ın I. İran Seferi, Kırım Hanlığı ile ilgili meseleler, Ma'noğlu, Yemen'de Zeydiller Vakası ve son olarak II. İran Seferi de denilen ve Bağdad'ın fethiyle sonuçlanan olaylar zinciri eserin genel çerçevesini belirlemektedir.

Yukarıda sözü edilen 214 bölüm başlığının çok önemli bir kısmı, genel çerçevedeki ana olayların alt başlığını oluşturmaktadır. Eserin konularını ana başlıklarına göre tasnif ettiğimizde gerçekte 15 bölümün olduğu görülmektedir. Verilen bilgiler doğrultusunda 4585 beyitlik eserin genel özeti şöyledir:

Eserin Bölümleri

1.[Giriş Bölümü - Farsça]

Be-nâm-ı Hüdâ-yı cihân-âferîn

Ber-ârende-i âsumân u zemîn [1]

Şehen-şeh-nâme-i Murâdî, Besmele'nin Farsçası denilebilecek yukarıdaki beyitle başlar. Beyitin devamında, Allah'ın varlığının, kudret ve azametinin övüldüğü ve dua beyitlerinin olduğu ayrıca adlandırılmamış tevhid ve münacat fasıllarından sonra Hz. Muhammed ve dört büyük halife'nin medhi bölümleri yer almaktadır.

Bu medihleri, eserin asıl muhtevasını oluşturan ve yazılma emrini veren kişisi Sultan IV. Murâd'ın övgüsü takip etmektedir. Burada, Padişah için Farsça ifade edilen övgülerin bir kısmı eserin Türkçe kısımlarında muhteva olarak benzer bir şekilde ifade edilmiştir.

2. Sebeb-i Telif ve Diğer Bablar [Şehen-şâh-nâme'nin Yazılma Sebebi]

Şair, [Allah'ın] lütuf ve ihsânlarının insana rehberlik ettiğini, O'nun yardımının Mesih'inin [diriltici nefesinin] hayat bahşettiğini, nasibini arayan kula [karşılık olarak nimetlerinin] kaynağını lutf ettiğini söyleyip, İlahî yardımın önemini vurgulayarak bu fasla başlar. Devamında özetle şu ifadeleri kullanır; Bahtın [uğurlu] yıldızının işi; zelili aziz, zayıfı kuvvetli etmektir ve bahtın [olgunlaştırıcı] ateşiyle altın, hâlis altın olur. Ümit rüzgârının uygun bir şekilde esmesi gönlü gam girdabından kurtarır. Felek[Allah'ın yardımı varken] yıldızı yükselmiş olanı alçaltamaz; açılmış [ihsân] kapılarını kapatamaz... şeklindeki değerlendirmelerle şair, eserin yazılma sebebinin ortaya çıkışının soyut planda temellendirmesini yapmaktadır.

Ona göre muvaffakiyetin ardında İlahî yardım, baht, tâlih gibi mücerret etkenler bulunmaktadır.

Müellif, eserin yazılış sebebini de şöyle açıklar: Şâh'ın hatırına eserin yazılma düşüncesi [Allah tarafından] bahş olununca, padişah; meclisinde [kulu] Mülhimî'nin adını andırır.

Temiz inançlı, dindar şahların en üstünü Sultan Murâd, saltanatında yaptıklarının ve ortaya koyduğu eserlerinin bedii bir eserde toplan[ıp, anlatıl]masını arzu eder. Böylelikle Şehen-şâh; kıyamete kadar anılmayı, halkın ve seçkin kimselerin gönlünde yer tutmayı arzu etmektedir.(b.224-b.225)

Yukarıda sözü edilen istekler doğrultusunda IV. Murâd bir ferman irâd ederek Mülhimî'yi görevlendirir.

O fermân vürûdiyla cân bahş olur

Gedâ-yı direm-cûya kân bahş olur [264]

Şair, cân ve kân bağışlayan, ihsân eden bu görevlendirmeyi kendisi için bir “beşâret / müjdelenmek” olarak ifade eder:

Beşâret yeter sana Ey Mülhimî
Ki oldun şehen-şâh-ı dîn mülhemi [269]

Şair, sözünü ve eserini bütün sözlerden ve [benzer] eserlerden üstün görür. Bu düşüncesinin temelinde de Şâhen-şeh-i din Sultan Murâd’ın teveccühü vardır:

Sözüm üstün olsa n’ola cümleden
Benüm medh-i şâhen-şeh-i dîn iden [277]

Sanat, hüner sahibi insanların ortaya koydukları eserleri, altın ve gümüş kıymetinde olanlar şeklinde tasnif eden şair, kendi eserini tabi’î olarak altın sınıfında gördüğünü işaret eder:

Eserler turur görsün ehl-i hüner
Zer ü sîm farkında kim gam çeker [279]

İyiye kötüden ayıran insaf sahibi kimseler de hangi eser altın hangi eser gümüştür, tefrik ederler:

Kemâline kâmillerüñ i’tibar
İder kimde temyiz ü insâf var [280]

Şairin yukarıda sözünü ettiği övgüler, emir üzere yazacağı eserin ve saraydaki resmi görevinin gereğidir. Ancak Mülhimî’nin telif edeceği eseriyle şeh-nâmecilik geleneği içinde o zamana kadar ortaya konmuş diğer eserleri gölgede bırakma arzusu vardır:

Bu destâna fermânıdur rehberüm
Bu in‘âma ihsânıdur rehberüm [287]

Şehen-şâh-nâme kodum ismini

K’ide mahv şeh-nâmeler resmini [289]

Edebiyat tarihî ile ilgili bazı eserlere bakıldığında Mülhimî son şeh-nâmecidir. Şairin eserin başka bir yerinde şeh-nâmecilikten sonra bu görev için kullanılan “vekâyinüvis” tabirini yine kendisi için kullandığı görülmektedir. (Bkz. b.4585)

Bu malumatlar birlikte düşünüldüğünde “K’ide mahv şeh-nâmeler resmini” mısralar “şeh-nâmeciliğin” “vekâyinüvisliğe” dönüşmeye başladığını işaret eden beyitler olabileceğini düşündürmektedir.

Şair, eserin tamamını Farsça olarak telif etmeyi düşünür çünkü IV.Murâd’ın yaradılışı ve lisan bilgisi söz konusu duruma uygundur. Zira Farsça, destan metinleri için gayet uygun bir dildir ve Sultan Murâd bu dile son derece hâkim bir padişahdır. Ancak Osmanlı ülkesinde âlim câhil herkes Türkçe konuşup söyleştiğinden şair, sebab-i telif kısmından itibaren eseri, Türkçe telif etmiştir.

Konunun İşlendiği Bölümler

Bu kısım eserin ana konularını ihtiva etmektedir. Müellif, IV. Murad dönemindeki önemli olayları anlatırken çoğunlukla kronolojik akışa uygun hareket etmekle birlikte bazen geriye gidişlerle, geçmiş bazı olaylara yönelik ufak hatırlatmalar yapmaktadır. Olayların tasviri bir biçimde anlatılmaya başlandığı bölüm “Der Âgâz-ı Dâstân”[Destanın Başlaması] bölümüdür. Bu bölümün ilk beyitlerinde şair, yeni bir dönem ve yeni bir üsluptan söz etmektedir:

Nevâyin nevâ-senc-i dastân-ı nev

Gülistân-neverd-i gülistân-ı nev [299]

Birinci cildin hâtimesi bölümünde de şairin yukarıdaki ifadeleri tamamlayan beyitleri bulunmaktadır. 299.beytin devamında sözün değerinden ve işlevlerinden

bahseden Mülhimî beyitten itibaren şehen-şâh-nâme'yi başlatır ve hemen padişahın övgüsüne geçer. Bu övgüler mesnevînin ilerleyen kısımlarında yeri geldikçe ve her fırsatta yapılmaktadır. Bu bölümde şair, IV. Murâd'ı över ve sultanı aşağıdaki gibi anlatılır:

Sultan Murâd, yeryüzü sultanlarının en seçkini ve Osmanlı sülalesinin hünerli, onurlu bir ferdidir. [H.1018 – M.1610] yılında dünya sarayını şerefleştirmiştir. Şairin “hüner sahibi bir adam” olarak vafettiği bir kişiden naklettiğine göre IV. Murâd, “sâl-ı gâzî”de dünyaya gelmiştir; bu nedenle gaza bulmada, zafer kazanmada mâhirdir. Mülhimî, bu vasfı ile birlikte Sultan Murâd'ı hükmü yedi iklime geçen hicri ikinci bin yılın sahib-kırânı olarak nitelemektedir. Felek, yıldızı yükselmiş (parlamış) olan bu şahı görünce İskender'in ışığını unutmuştur.

Bu zamanın Selim'i de Süleyman'ı da O'dur. Çünkü ikisinin yaptığı işleri tek başına Sultan Murâd yapmıştır. Ömrü ve devleti de iki ceddinin ömür ve devletleri kadardır.

Celal bağının meyveli fidanı (Sultan IV. Murâd) , işini bilen terbiyecilerin elinde yetişip salınmaya başlayınca meyve(si) de kısa zamanda olgunlaşmıştır.

[Şair, sultan Murâd'ın çocuk denecek yaşta tahta geçmesini bu şekilde anlatmaktadır.]
Gün geçtikçe kadri, kemalatı artan sultan, fen ve sanatta da kendini göstermiştir. Sanat erbabı, görünüşte fen ve sanatı sultana öğretmişlerdir lakin mânâda onlar sultandan öğrenmişlerdir. Çünkü Hüda, ona kendi kendine üstad olabilecek bir yaradılış vermiştir:

Şehe sûretâ san'at öğrettiler

Veli ma'nîde şehden öğrendiler [322]

O fitrat ki virmişdür aña Hüdâ

Yine fitratı olur üstâd aña [323]

Böyle üstün meziyete sahip olan Sultan Murâd, hikmet ilmini Aristo'ya, ilim sırlarını da Eflatun'a ders verebilecek evsiftadır. Devlet ve yönetimi ile ilgili ince

hususiyetleri bilenler dahi onun fikrine ve tedbirine göre hareket ederler. Müellif, geçmiş zamana ait hatırlatmalar yapmaktadır:

Fazilette kendisine denk olanın bulunmadığı Sultan Murâd'a babası I. Ahmed de -sağlığında- ihtimam gösterirdi. Onun her işini inceden inceye araştırır, onu sınar idi. Evladı içinde, yerine tahta geçecek olan, yedi iklimi gözetecek sultanın Murâd olduğunu ferasetiyle bilirdi. Çünkü onun alnında bahtının nuru parlamaktaydı. Tacın ve tahtın sahibi O (Murâd)'dur. O, padişah oldukça taht âsudedir, huzurludur.

Şair, babın sonunda dua eder:

Gencin de yaşlının da gönlü onunla açılsın, harap cihân onunla şen olsun. O aslın (I.Ahmed) fer'i (dalı, Murâd Han) budur. Ey Allah'im O'nun (tahtının) baharını sonbaharsız kıl. Ey Allahım, Babası (I.Ahmed) senin rahmetinle doymuş, evladı (Sultan Murâd) da senin yardımınla karaların ve denizlerin şahı olmuştur. Dinin şehenşahının vücudu nur olmuştur, Ey Allah'im bu nur ile düşmanların gözünü kör eyle.

Eserde 212 bölüm başlığı görülmektedir. Ancak bu bölümlerin hepsi birbirinden bağımsız değildir. Sözelimi yukarıda özetlediğimiz “Der Âgâz-ı Dâstân” girişinden sonraki başlıkların büyük çoğunluğu, kendinden önceki bir bölüm başlığının alt başlığı konumundadır. Bu alt başlıklar, üst başlıkta anlatılan olay ya da olaylara genellikle tasvirî açıklamalar getirmektedir.

Sözü edilen alt başlıklar genelde “Der Tarif-i Tonanma”, Der Tarif-i Keştî ve Rücû-ı Be Asl-ı Sühen”...gibi adlar taşımaktadır.

Buradaki adlandırmalar çerçevesinde yapılan açıklamalarda alt başlıkları ana başlıklar içerisinde ele alarak özetlemek uygun görüldü:

3. [Temhîd - Mukaddeme]

Mülhimî, bu bölümde Sultan Murâd'ın culûsu öncesi meydana gelen ve devleti zor durumda bırakan bazı olayları ayrı ayrı başlık açmadan özetleyerek anlatır. Daha sonra anlatılacak asıl konulara yönelik bir nevi hazırlık ve takdim anlamı taşıyan bölümün sonunda da müellif, cihan halkına seslenerek bir araya gelme çağrısı yapar.

Sözü edilen bâb, bir sonraki bâb olan “Sultan Murâd Han’ın culûsunun” kıymetini göstermesi açısından önemlidir.

Şair, asılsız ve değersiz söz söyleyenleri eleştirdikten sonra “asıl olan evvelde olan olayları anlatmak, başka sultanların vakalarından söz etmek değil şehen-şâh’ın destanını anlatmaktır.” der:

Vekâyi‘ ki evvelde buldı vuku‘
Degildür saña lâzum aña şuru‘ [345]

Garaz dâsîtân-ı şehen-şâhdur
Ne tezkir-i ahvâl-i her şâhdur [346]

Müellif, her menkıbenin okunmayacağını [şehenşehin menkıbesi okunmaya değerdir.] düşünerek sözü uzatmak istememektedir. Ancak belli başlı olayları uygun uzunlukta anlatmayı gaye edinmiştir.

Okunmaz dırâz itme her menkıbe
Yeter tutiye olacak mertebe [348]

Bir önceki bâbda sultan I.Ahmed’den kısaca söz eden şair, II. Osman’ın şehadetine de bu bölümde şairane bir yaklaşımla, hüsn-i talil göstererek, birkaç beyitle değinir. Buna göre Osman Han, Dünyanın düzenini bozuk gördüğü için ve bu aldatıcı dünyanın gösterişine aldanmadan Firdevs cennetine Hakkın şehidi olarak gitmiştir:

Biñ otuz birinde saray-ı dü-reng
Nukûşına aldanmayup bî-direng [348]

Revân oldı firdevse ‘Osman Han
Şehid-i be Hak şâh-ı cennet-mekân[350]

Bozulmuş görüp baà-ı kevnî tamam
Gülistân-ı cennâta kıldı hırâm[351]

Mülhimî; hain, kötü, dinden ve dünyadan hissesini alamamış insanların Osman Han'a yaptıklarının hesabının sorulmayacağını zannettiklerini ancak yine de Sultan Murâd'ın hışmından çekinerek yerine akıl sağlığı bozuk olan amcası I.Mustafa'yı geçirdiklerini söyler:

Cezâ-yı şehen-şâh-ı dînden hazer
İdüp 'ammisin tahta giçürdiler [354]

Anı aňlamazlardı kim şeh-i yâr
Gerek lâ-'akâl 'âkıl ü hüş-yâr [355]

Şair, bütün elim olayların arkasında "Habis-Âsaf" olarak vafettiği Vezirazam (Kara) Davut Paşa olduğunu belirtir:

Vezâret hevâsıyla Dâvûd-nâm
Habis-Âsaf olmağa itdi kıyâm [359]

Bu dönemde pek çok karışıklık baş göstermiş neredeyse her gün bir vukuat zuhur etmiştir. Başvezir olan Kara Davut, icraatlarıyla karışıklıklara sebep olmakta, vezaret makamına vezir dayanmamaktadır. Neredeyse on günde bir vezir ya katledilmekte ya da firar etmektedir.(b.366) Vezaret makamı köy muhtar yardımcılığı ile bir olmuştur. (b.368)

Şair, Hz. Muhammed'in kıyamete yakın zaman için vermiş olduğu haberlere telmih yaparak "Ayakların baş, başların ayak olduğu", "küçüğün büyüğü dinleyeceği yerde büyüğün küçüğü dinleyip itaat ettiği" kıyamet gibi bir dönem yaşandığını anlatır:

Kebîrûñ sözin tutmaz oldu sagîr
Sagirûñ tutar emrin ammâ kebîr [370]

Mezelletde kaldı kibâr-ı enâm
Ayaklar baş oldu başlar tamâm [371]

İsyanların, kargaşanın had safhaya ulaştığı hengâmda halk iyice ümitsizliğe düşmüştür. Bazı insanlar da dünya'nın sonu geldiği düşüncesine kapılmışlardır:

Ümidini kat' eyleyüb şeyh ü şâb
Didiler yıkıldı cihân-ı harâb [379]

Düketdi sanurdı felek dânesin
Yıkarlar bilâ- mühletin hânesin [380]

Şair, bu iç karartıcı betimlemeyi yaptıktan sonra harap olan dünyayı yeniden mamur kılacak bir “cihân-bân”, karanlıkları dağıtacak bir “mihr-i rahşan” gerektiğini söyleyerek Sultan Murâd'ın tahta liyakatini işaret etmektedir. Zaten tac ve taht da şehini arayıp bulmak istemektedir. Çünkü Şahın tedbiri ve kılıcı ile devlet (düzeni) bozulmaktan kurtulabilir.

Müellif, “Niçün pâdişâh olmaya Hân Murâd?” istifhamının cevabını ikinci mısradan verir: “O, sultân-ı dîndâr-ı pâk-i'tikâd” dır. Buradaki ifadelerden şairin, devletin kötü gidişine dinin emirlerine “temiz bir inançla” sıkı sıkıya bağlı bir sultanın son verebileceği düşüncesi çıkarılabilir. Söz konusu ibareler aynı zamanda şairin Sultan Murad Han için oluşturmak istediği “imaj”lardan biri olarak da düşünülebilir.

Sultan Murâd, temiz inançlı ve dindar bir sultandır böylelikle bozulan düzeni yeniden tesis edecektir. Allah'ın muradı, âlemin nizam içinde olmasıdır. Sultan Murâd da ismiyle müsemma ve vasıflarıyla muvafık olarak “murâd-ı Hüdâ”ya uygun bir

padişahdır. Sanki o gücünü İlâhî kaynaktan alır: Elini gürzüne vursa felek titrer, yayını eline alsa melekler korkar, oku arşın okundan daha üste çıkar. Bölümün sonlarına doğru müellif, Sultan Murâd'ın üstün özelliklerini sayarak O'nun yukarıda bahsedilen liyakatlı sultan olduğu düşüncesini pekiştirme gayretindedir:

Murâd-ı Hüdâ-yı cihândur Murâd
Ki nazm-ı cihândur Hüdâ'ya murâd [402]

Mutâbıkdur ism-i müsemâsına
Muvâfıkdur evsâfı esmâsına [403]

Elin gürzine ursa ditrer felek
Kemânın ele alsa korkar melek [404]

Oku tîr-i arşdan üstün gider
Yayın kimse çekmezse kendi çeker [405]

IV. Murad; Allah'ın dört sevgilisinin izinden giden; ilim, hayâ, adâlet ve doğruluk sahibi bir sultandır. Din ve diyanet sahibi olduğundan ehl-i sünnet ve'l-cemaatin şâhıdır. O gürzüyle küffârın başını ezer; okuyla fâcirlerin kalbini deler. Hakkın şeksiz şüphesiz lutfu olarak ele avuca sığmaz bir padişahdır:

Budur pey-rev-i çâr yâr-ı Hüdâ
Be sıdk u be 'ilm ü be 'adl ü hayâ [406]

Şeh-i ehl-i sünnet-cemâ'at budur
Şehen-şâh-ı dîn ü diyânet budur [407]

Girer mi ele böyle bir pâdişâh
Bize lutf-ı Hak'dur bu bî-iştibâh [407]

Bütün zorluklardan sonra büyüğün ve küçüğün ittifakıyla Sultan Murâd, düşmanlarına galip gelerek tahta oturmuştur. Bu geçişi müellif güneşin gizlendiği perdeden çıkıp gence yaşlıya ışık salması şeklinde etmiştir:

Hicâb-ı hafâdan çıka âfitâb
Ola pertev-endâz her şeyh ü şâb [417]

4. [Dinin Şehen-şâhının Ve Sultanlar Sultanının Tahta Oturması Hakkında]

Şair Mülhimî; bu bâba “Felek, (Sultan Murâd’a) arşını gölge; zemin de ferşini yol yapsın.” yakarışıyla giriş yapar. Gökler (talih) onun saltanatı için hazırdır, güneş (ihsan, şefkat) de bu günü beklemektedir. Sultanın culûsu için de Mülhimî fantastik bir tac giydirme merasimi kurgular:

Elmasthan yekpare taht kurulsun ve bahtın (uğurlu) eli, altın tâcı getirsin. Melekler saf saf dursun, gökteki yıldızlar kapıda yer tutsun... Böylelikle Zilkade 1032 H.’de Sultan Murad kaza ve kader takdiriyle tahta çıkar:

Kazâ vü kaderdür yemîn ü yesâr
Hırâm eylesün tahtına şehr-i yâr [427]

Biñ otuz ikisinde zî’l-ka‘dede
Bulundı kazâ vü kader va‘dede [428]

Eserde belirtilen doğum tarihi [1018] ile culûs [1032] arasındaki tarih farkına bakıldığında sultan tahta çıktığında on dört yaşındadır, aşağıdaki beyitte de bu rakam görülmektedir:

Şeh-i çâr-deh sâle mâh-ı zemîn
Sa‘âdetle taht üzre kıldı cülûs [433]

Sultan Murâd, peygamberin dört sevdiğinin izinden giden içi merhametli dışı celalli bir padişaktır. Şair, tarihini yukarıda beyit içinde verdiği culûs için ayrıca bir de tarih düşmüştür:

Culûsına târih düşdi *galeb*

Olur lâ-cerem ââlib a‘dâya heb [431]

Galeb kelimesini meydana getiren harfler toplandığında sultan IV. Murad’ın culûs tarihi Hicrî 1032 / Milâdî 1622-23 çıkmaktadır.

Şair “...eski bağa yeni bir bahçivan, eski devlete de yeni bir Hüsrev gerekliydi.” diyerek dua ile bâbı bitirir: “Ey Allah’ım dinin şehen-şâh’ını bu eski bağa bahçivan eyledin, mugaylan dikenlerini de (böylece) gül bahçesine çevirdin. Onun vücudunu sıhhatli, cömertliğini de engin kıl.”

5. [Abaza (Mehmet Paşa) Cengi ve Abaza’nın Yakalanması Hakkında]

Sultan Murâd culûs etti, bütün mahiyeti ayağını öptü. Rum ülkesi (böylece) muradına erdi. Dünya’da gam keder kalmamıştı gerçek şafak sökünce karanlıklar dağılıverdi. Halkın gözü gönlü açıldı. Cihan bağı cennete döndü, herkes huzur içinde idi. Ancak Erzurum Valisi Abaza Mehmet, Sultan Murâd ’ın culûsu öncesinde bazı sebeplerden isyan etmişti. Sivas’ı almış, Ankara’yı kuşatmıştı. Adı (sözde) şeyh olan bir sapkını rehber edinen Abaza, onun sözleriyle hareket ediyordu:

Tutup şeyh nâmında bir mülhidi

Anuñ re’yine aldanurlar idi [494]

Abaza, şeyh ne derse ona inanıyor; Onun eğrisini doğru sanıyordu. Şeyh de Abaza’ya etrafındaki gücü muhafaza etmesini ancak bu şekilde vezaret ve sadaret elde edebileceğini telkin ediyordu. Bu telkinler Abaza’yı azdırdı.

Abaza, Padişaha bağlılığını da göstermedi. Azledilen Kemankeş Ali Paşa'nın yerine Sadrazam olan Çerkes Mehmet Paşa, Abaza'yı ikna için elçiler gönderdi, neden isyan ettiği soruldu, Kızılbaş tehlikesinin bertaraf edilmesi gerektiği anlatıldı ama şeyhinin etkisinde olan Abaza ikna olmadı. Nihayetinde, etrafında otuz bin kadar asker toplayan Abaza Mehmet ile Kayseri taraflarında savaş yapıldı:

İdüp Kayseri'ye de kasd-ı sitîz
Biribirine uğradı tiğ-i tîz [566]

Çerkes Mehmet Paşa, Abaza'yı büyük bir bozguna uğrattı [H.1034]:

Hezîmet virüp kaçdılar bî-mecâl
Biribirine bakmak oldu muhal [577]

Firari gözin dikdi karşusına
Dönüp bakmadı kimse ordusuna [578]

Kaçıp Erzuruma sığınan Abaza ile anlaşma sağlandı ve Erzurum valisi olarak kaldı:

Kul olduysa kurban efendisine
Sevinsün ki şân virdi kedüsine [611]

Vezir-a'zam Çerkes Mehmet Paşa İran Seferi hazırlıkları için Tokat'taki kışlaya çekildi ve o kış Tokat'ta vefat etti. [H.1035 – M.1625]

6. [Bağdad Kuşatması Hakkında]

Çerkes Mehmet Paşa'nın yerine, eski vezir Hafız Ahmet Paşa sadrazam olarak göreve getirildi. Padişah, sadrazama Bağdad'ı alma ve Kızılbaşlardan intikam alma emrini verdi:

Kılup Hâfız'ı sadrazam hemân
Buyırdı ki cem' ola ceş-i gerân [622]

Hisar ide Bağdâd'ı asker tamam
Kızılbaşdan alalar intikâm [623]

Emir üzerine, Hafız Ahmet Paşa Diyarbakır üzerinden Bağdad'a ulaşıp kaleyi kuşattı. Birtakım zorluklar yaşadığından, silah ve teçhizatı uzun kuşatma için yeterli olmadığından Paşa, kaleyi almaya muvaffak olamadı:

Sarıldı ki Bağdâd'ı teshir ide
Velî kâdir olmadı tedbir ide [630]

Mükemmel degül idi âlât-ı darb
Müheyyâ degül idi esbâb-ı harb [631]

Kale alınabilecek iken şah Abbas'ın yeniçeri içine yaydığı fitneler ve kışın yaklaşması sebebiyle kuşatma kaldırıldı. Ordu, Musul üzerinden Diyarbakır'a geldi. Bu muvaffakiyetsizlik sebebiyle Sultan Murad, Hafız Paşa'yı azletti. [H.1036-M.1627]

7. [Halil Paşa'nın Yetiştirmesi Olan Abaza'nın Halil Paşa'yı Aldatması Hakkında]

Hafız Ahmet Paşa'nın ardından yerine sadrazam olarak Halil Paşa Getirildi. Zamanında Hafız Ahmet Paşa'ya itaat etmeyip Şah Abbas'la yakın olan Abaza'nın ve Kızılbaş fitnesinin ortadan kaldırılması gerekiyordu. Mevcut durum padişaha son derece ağır gelmekteydi:

Zamir-i hümâyûna geldi girân
Halil'i idüb sadr-a'zam hemân [663]

Buyurđı kızılbaşa ‘azm eyleye
Abaza’yı teshire cezm eyleye [664]

Abaza Mehmet Paşa, daha önceden Halil Paşa ile irtibatlıydı. Halil Paşa bu yakınlığa güvenerek, Abaza’yı da yanına alarak Bağdad’a yürümeyi planlıyordu. Ordusuyla Diyarbakır’a gelen Halil Paşa’nın planı Abaza’nın Halil Paşa’nın isteklerini yerine getirmemesiyle bozuldu. Bunun nedenle Bağdad’a yürümeyi erteleyen Halil Paşa, Abaza Mehmet meselesini halletmek amacıyla onun üzerine yürüdü. Kış vakti geldiğinden Erzurum’a kapanan Abaza’yı ele geçiremeyen Halil Paşa geri dönmek zorunda kaldı. (H.1037 – M.1628) (25b)

Halil’ün rücû‘ın şehen-şâh-ı din
İşitdükde hiç olmadı hışm-gın [719]

Başarısızlığı sebebiyle İstanbul’a çağrılan Halil Paşa da görevinden azledildi. Yerine Hüsrev Paşa tayin edildi. Padişah, yeni sadrazam Hüsrev Paşa’ya Abaza’yı yakalama emri vererek benzerlerine gözdağı vermek istemektedir:

Varup Hüsrev itsün anı kayd u bend
Ki sâyirlerine ola nush u pend [723]

Ordunun başına geçen Hüsrev Paşa, Abaza’nın üstüne giderek Erzurum’u kuşattı. Şiddetli muhasarayla kale topa tutulduktan sonra Abaza teslim olmak zorunda kaldı. [1038 H.] Ancak Abaza’ya dokunulmadı, padişah kendisine ikram ve iltifatlar etti. Tarihi kayıtlara göre son derece celalli, haşin bir padişah olarak bilinen Sultan IV. Murad’ın yukarıda olduğu gibi muhtelif yerlerde şefkatli ve merhametli olarak anlatıldığı görölmektedir. Abaza Mehmed’in teslim olduktan sonra padişahın huzurunda bağışlanması yine bilinen bir olaydır ve eserde anlatılır:

Belî pâdişâhlarda ‘âdet budur
Şehen-şâhlarda mürüvvet budur [757]

Güneh-kârı ‘afv eylemekdür kerem
Ki toğrılara lutf olur lâ-cerem [758]

Abaza Mehmet vakasını halleden Hüsrev Paşa, kısa bir süre sonra Irak-ı Acem’e girdi, Musul üzerinden Hemedan’a kadar gitti, Kızılbaş ordusuna (Safevîlere) önemli zayiâtlar verdirdi.

8. Der Binâ-yı Ka‘be-i Mu‘azzama-yı Şerifhâ-yı Allahü Te‘alâ [Yüce Allah’ın Şerefli Kabesi Hakkında]

Bu bâbda bir afet sebebiyle tahrip olan Kabe’nin Sultan IV. Murad’ın emriyle tamir edildiğinden bahsedilir. Şehnâme’nin geneline bakıldığında şairin vafettiği gibi temiz itikatlı, dindar ve dine devlet gibi nizam veren bir “Şehen-şeh-i Din” imajı görülmektedir. Zira eserin ana eksenini oluşturan Bağdad’ın alınması faslı yoldan çıkmış bir mezhep olan kızılbaşlık ile dinin hizmetkârı olan Osmanlıların mücadelesi olarak takdim edilmektedir.

Kabe’nin tamir edilmesi de Osmanlıların dinin hizmetinde olduğunu göstermesi açısından da önem taşımaktadır. Ayrıca başında Sultan Murad olmak üzere Bağdad’ı kuşatmaya giden Osmanlı Ordusu’nun güzergâhındaki önemli din büyüklerinin kabirlerinin ziyareti ve dualar edilmesi yukarıda sözü edilen imaj ve hassasiyetleri pekiştirmektedir.

9. [Şahin Giray’ın İltica Etmesi Hakkında]

Müellif, feleğe nida ederek serkeşliği terk etmesini, ahdine sadık kalmasını öğütler ve felekten, şahın kullarını baştan çıkarıp onları boş yere kahır kılıcıyla telef ettirmemesini ister.

Bu giriş Osmanlı'ya bağlı Kantemir ve Muhammed Giray'ın sebep olduğu karışıklığı anlatmak maksadıyla yapılmıştır.

Nogay Beyi Kantemir, Hoton Muharebesinde büyük yararlılıklar göstermişti. Daha başka hizmetleri sayesinde İstanbul'da nüfuz kazanmıştı. Bu nüfuzunu Kırım Han'ına karşı kullanmaya çalışan Kantemir ile Kırım Han'ı Muhammed Giray karşı karşıya geldi. Hanlığını kaybetme endişesi taşıyan Muhammed Giray ve kardeşi Kağılgay⁷¹ Şahin Giray, Bucak'ta bulunan Kantemir'in üzerine yürüdüler. Kantemir kaçıp İstanbul'a sığındı. Diğer taraftan Muhammed Giray ve kardeşi Şahin Giray, Osmanlı'ya itaatsizlik ediyordu. Sultan Murad, Kırım Hanlığına Canbek Giray'ı tayin etti. Bunu kabul etmeyen Muhammed Giray ile Osmanlı desteğindeki Canbek Giray savaşa tutuştu. Şiddetli muharebeler sonucu başarılı olamayan Canbek Giray geri dönmek zorunda kaldı. Muhammed Giray ve kardeşi Şahin Giray takriben üç yıl daha Kırım Hanlığında kaldı. Osmanlı'ya karşı Rus Kazaklarıyla dahi ittifak eden Muhammed Giray sonunda divandan azledilerek yerine tekrar Canbek Giray tayin edildi. Canbek Giray ve Kaptan Paşa (Kaptan-ı Derya Hasan Paşa) ile Kırım'a çıktı. Bahçesaray'a girdi. Önce Muhammed Giray öldürüldü, kaçan Şahin Giray'da daha sonra yakalanarak öldürüldü. Canbek Giray Kırım Hanı olarak tahtına oturdu.

10. [Ma'anoğlu'nun Kökünün Kazınması Hakkında]

“Gel ey güzel tedbiriyle ufukları kaplayan (Sultan Murad'a hitaben), çok kez (kurnaz) tilki tuzağa düşer”... girişiyle başlayan bölümde hileye hileyle karşılık verilmesi gerektiğinden söz eden şair, Dürzîlerin büyüğü olan Şam Valisi İbn-i Ma'an (Ma'anoğlu Fahreddin) ile ilgili olaylar sebebiyle yukarıdaki girişi yapar.

Maanoğlu, ne kadar kınansa, ayıplansa ve cezalandırılrsa sezadır, zira Sayda, Baalbek ve Beyrut civarında 40 yıl kadar hakim olan Ma'anoğlu, IV. Murad'ın babası ve dedesi zamanında da pek çok fitne ve fesat çıkarmıştır. Emanetleri mülk edinip kendi evlatlarına vermiş, şehen-şâh-ı dine itaat üzere olmamıştır. Üzerine gönderilen bir kısım

---

⁷¹ Kırım Hanlarının birinci veliahtlarına verilen unvan.

serdârları da pahalı mal ve hediyeler vererek savuşturmayı başarmıştır. Nihayetinde, Sultan Murad, Küçük Ahmed Paşa'yı Şam Valisi olarak görevlendirip ondan Ma'anoğlunu yakalamasını ister: (45-b)

Buyurdi ki Ma'an oğlunu sayd ide
Tutup kavmini cümle kayd ide [1312]

Yıka kal'aların kara leşkerin
İde pâk ol kavmden kişverin [1313]

Murâdını fehm itdi Ahmed tamâm
Yiri öpdi didi hâsıl oldu merâm [1314]

Küçük Ahmed Paşa, Şam'a gider; Trablus, Adana, Halep askerleri de Şam'da Ona katılır. Kapdan Paşa deniz yoluyla Sayda'yı alır. Maanoğlu, Küçük Ahmed ve Kapdan Paşa'yı birbirine düşürmeye çalışsa da muvaffak olamaz. Ahmed Paşa, Maanoğlu'nun üzerine büyük bir kararlılıkla gider. Savaş esnasında Emir Maanoğlu'nun bir oğlu başı kesilerek öldürülür. Maanoğlu Fahreddin de Sayda taraflarında bir dağ kalesine kaçar. Küçük Ahmed, onu orada da bulur, yakınları, oğulları ve kendisini esir alıp Der-i devlete (İstanbul'a) gönderir. Maanoğlu, burada önce haps edilir sonra da katledilir. Oğulları ise gönderilir. Bunun üzerine Şam ve çevresi huzura kavuşur:

Anı habs idüp soñra katl itdiler
Oğullarını bile gönderdiler [1403]

Bu eyyâmlarda havâli-i Şâm
Dikensiz gülistâna döndi tamâm [1404]

11. [Rus'un Perişanlığı ve O Menhus Topluluğun Barış İstemesi Hakkında]

Rus kavmi menhus (uğursuz) bir kavimdir ve mecusiler bu kavimen daha habis (zararlı) değildir. İman ehli bir kavim [Osmanlılar] hıkumran olduğundan beri Rum, Rus, Engerus kızıl kanlara boyandı. Rus kavmiyle her yıl savaş yapıldı. Ruslar, serekli olarak Osmanlıların keskin kılıçlarını tadarlardı. Ve Osmanlılardan her fırsatta kaçarlardı. Kılıçları, Osmanlıların kılıçlarına karşı gelemeydi ve her yıl harac ve vergi verirlerdi. Uzun zaman böyle geçti, arada savaş neredeyse unutuldu. Rus kavmini gururları tahrik etti ve (Ruslar) ortalığı karıştırmaya başladılar. Huzur bunların canına battı, gurur kanlarına girdi. Bu yüzden Osmanlıya itaatte kusur etmeye başladılar. Sık sık da hadlerini açar oldular. Karedeniz kıyılarında Rus Kazakları kütülük yapmaya başlamışlardı. Bunun üzerine donanma Karadeniz'e açılarak bu serkeşliğe son vermekle görevlendirilmişti.

Osmanlı donanması, Rus Kazaklarını Karadeniz'in kuzeyinde basarak onlara ağır zayıatlar verdirmiştir.[şair, bu kısımda geçmişten bahsetmektedir. II. Osman döneminde Ruslarla yapılan savaşları kısaca anlatarak zamanındaki olaylarla irtibatlandırmaktadır.] Buna kani olmayan II. Osman Han (Genç Osman), Devlet Girayın kağılgayını (veliaht şehzadesini) ve Rumeli valisi İskenderi, Leh'in (Polonyalıların) üzerine gönderdi. Rus'u bozup, onlara ağır zayıatlar verdirdi. Kırım Hanı Canbek ile Devlet Giray, padişahın fermanına itaat ederek Rusların üzerine giderler ve Rusları mağlup ederler. Lehler sulha razı oldular ve Rus Kazaklarını ülkelerine gönderdiler. (1620) bu olayların sonucunda da Lehlerle sulh anlaşması imzalanır.

12. [Hilekâr ve Fitneci Zeydilerin (Çıkardığı) Yemen Olayı Hakkında]

şair, bu bölümde feleğe sitem ederek "(Feleğin) Düşmanları yine baştan çıkardığını bu yüzden de düşmanların kahir kılıcından geçirildiğini söyleyerek Yemen'deki isyan olayını anlatmaya başlar.

Zeydiler, Yemen'in doğusunda Necran Ülkesinde yaşayan bir topluluktur. Meslek ve mezhebi Rafızilerle bir olan bu topluluk emr ü fermana mut'i iken daha

sonra başka Arap topluluklarını da etkileyerek isyan ederler. Beylerbeyi Haydar Paşa zamanında başlayan isyan bastırılmadı. Haydar Paşa, başarısızlıklar sebebiyle azl edildikten sonra yerine Aydın Paşa geçti Aydın Paşa'nın yönetim zafiyetleri işi daha da karmaşık hale getirdi. Mısır beylerbeyi Muhammed Paşa vasıtasıyla Aydın Paşa'dan sonra Yemen beylerbeyliğine Kansu Paşa getirildi. O da Aydın Paşa gibi köklü tedbirler alamadı. Devletin mali imkânlarını bela ve fitnenin def'i için seferber edemedi. Şair Mülhimî de Kansu Paşa için;

Didikleri gibi veli çıkmadı

Kıyup mala düşmenleri yıkmadı [1612]

İfâdelerini kullanır.

Sonuçta Yemen'in stratejik öneme haiz kıyıları mutlak Osmanlı hâkimiyetinde olmakla birlikte ülkenin iç kesimleri görünüşte Osmanlı devletine bağlı kaldı. Özetle söylemek gerekirse bölgesel yönetim zafiyetleri nedeniyle Zeydilerle gerektiği gibi uğraşamadı.

Emân istedi Kansu-yı nâm-cü

Muhâ'yı der-dest itdi 'adu [1622]

Bu cânıblere düşmüş idi sefer

Meded-res olamadı cünd-i zafer [1623]

Beyitleriyle kesin zaferin elde edilemediği anlatılır. Şair, bölümün sonunu da Sultan Murad'a övgü, nusret talep ve duasıyla bağlar.

13. [Revan'ın Feth Edilmesi]

Şair; gelişi uğurlu ve Hızır gibi yardım sahibi olan, mucizevi İsa nefesine, dolayısıyla İlâhî yardıma seslenmektedir.

56 b'den 78' b' ye kadar olan kısımda Revan Fethine doğru gelişen olaylar belli bir akış içinde anlatılmaktadır. Olaylar çok geniş tasvirler eşliğinde ayrıntılı bir şekilde anlatılırken tarihi gerçeklikler bazen ölçülü bazen de mübalağalı bir söylemle dile getirilmektedir. Bu aralıktaki 22 varak içinde bulunan başlıkları Der Feth-i Revan başlığının alt başlıkları olarak alabiliriz.

Bu bölüm içerisinde Osmanlı ordusunun Revan'a gidiş güzergahında bulunan Konya, Erzurum, Sivas ve Van'a uğrayışları anlatılmış. Askerin giyimi, kuşamı, techizatı, binekleri ve yük vasıtaları, top dökümhaneleri ve burada dökülen topların özelliklerine kadar pek çok hususiyet tasvir edilmiştir. Sözü edilen tasvirlerde masal ve efsanelerde görülen varlıklar üzerinden yapılan teşbihler, mübalağalar dikkati çekmektedir.

Bu kısmın özeti aşağıdaki gibidir:

H.1042 –M.1633 Eylül'ünde Safevîlerin Van'ı kuşatmaları üzerine Vezir-azam Mehmet Paşa, İran üzerine sefere çıktı. Ordu 17 Aralık 1633'te Halep'e ulaştı. Paşa, kış burada geçirmeyi kararlaştırdı. Bu sırada, IV. Murat da Lehistan seferinde bulunuyordu. Kış Halep'te geçiren Mehmet Paşa, hareket için padişahın Lehistan Seferini tamamlayıp mahiyetiyle birlikte katılmasını bekliyordu.

1634 bahar başlangıcında [nevruzda] Üsküdar'dan hareket eden IV.Murad, Haziran ortalarında Bayburt'a ulaştı. Buradayken, Vezir-azam ve ordusu kışladan çıkıp kendisine katıldı. Erzurum'da bir miktar kuvvet bırakan IV. Murat, büyük bir ordu ve özel olarak döktürdüğü muhtelif ebatlardaki toplarla İran üzerine yöneldi.

1634 Temmuzunun son günlerinde Kafkasya'nın en önemli ve stratejik bir Türk şehri olan Revan önlerine gelinerek şehrin kuşatılmasına başlandı. Kuşatmanın 11. gününde Revan Hâkimi Emir Gûne oğlu'nun Safevî askerlerinin silahlarıyla çekilip gitmesi karşılığında kaleyi teslim edeceği teklifini IV. Murat kabul etti ve Revan böylelikle Miladî 1634'de fethedildi. Osmanlı hizmetine girerek mezhep değiştiren Emir Gûneoğlu'na rutbe ve makam olarak Halep Beylerbeyliği verildi.

Revan'ı tahkim eden Padişah, sonrasında Aras Nehri yatağını takip ile güneye inip İran Ordusu'na büyük bir darbe vurmak istiyordu. Ancak İranlılar, arada birkaç günlük mesafeler bırakarak geri çekiliyordu. Güzergâhı üzerindeki Merend, Hoy ve Çurs

Şehirlerine gelen Şehen-şâh-ı Din, bu kaleleri alır. İlerlemeye devam eden Osmanlı ordusu, 1637 Eylülünde güzelliğiyle dillere destan bir şehir olan Tebriz [Tebriz-i Dil-âviz] önlerine gelir.

14. [Tebriz'in Alınarak Yağmalanması]

12 Eylül 1634'te IV. Murad Tebriz'e girer. Şair, düşmanın çengine (sazına) vurarak (ses getiren) mızraba (Osmanlı kılıcına) seslenerek bu fasla giriş yapar.

Sultan Murad öyle bir sahib kırandır ki hiç karar etmez, hiç durmaz ta ki yedi iklimi tüm cihanı kucaklayana kadar. Yeryüzü gerçekte onundur ve bu davada düşmanlar yalancıdır.

Tebriz, gerçekte cennet-i me'va gibi bir mahaldir lakin şeytanlar (kızılbaşlar) yüzünden orada âdemoğullarına yer kalmamıştır. Osmanlı ordusu Tebriz'e geldiğinde İran ordusu şehirden kaçmış, şehri savunmasız bırakmıştı. Sultanın emriyle ve neferlerinin sadasıyla Tebriz'e hücum edildi:

Basıldı çü Tebrîz-i hûn-rîze pây
Bulundu benî nev' den hâlî cây [2278]

Yire girmiş idi kızılbaşlar
'Aceb kaçdı kurtuldu evbâşlar [2279]

Hakikatde Tebrîz gülzârdur
Dirîgâ o gülşen pür-ezhârdur [2280]

(78-b) bu kısımda da tasvir ağırlıklı alt başlıklar bulunmaktadır. Bu başlıklar: Ordunun Süvarilerinin Tarifi, Aras Nehri'nin geçilmesi, Şehrin (Yağmalanarak) harap edilmesi ve konunun özeti mahiyetindeki Rucu'-i Be Asl-ı Sühen adlarını taşımaktadır ve 80-bye kadar devam etmektedir.

Bu bölümün devamı (80-a) olan:

“Der Amede-i İlçiyân” bölümünde de Safevî elçilerinin sulh yapmak amacıyla Sultanın huzuruna çıkmaları anlatılmaktadır. Sultan, âli-cenâplık göstererek elçileri kabul etmiş ve yine büyüklük göstererek sulh imzalamıştır.

(81-a 82-b) elçiler kabul edildikten sonra “padişahın dönüşü” faslı anlatılmaktadır. Uzunçarşılı, Sultanın İsfahan’a kadar gitmek istemesine rağmen, hastalığı ve kışın bastırması sebebiyle dönmeyi kararlaştırdığını söylemesine rağmen bu fasılda yalnız kışın soğuşundan söz edilmekte diğer sebepten bahsedilmemektedir. Bu durum “Şehname” lerde başkahramanla ilgili olarak mümkün oldukça olumsuzluklardan söz etmeme hassasiyetiyle ilgili olmalıdır.

Anlatının devamında, IV. Murad Tebriz’den Van’a gelmiştir. Böylelikle İstanbul’a dönüş yoluna girilmiştir. Bu esnada şiddetli bir kış mevsimi yaşanmaktadır. (Der Ta’rif-i Serma’da) kış mevsimi anlatılmaktadır. Bu kısmın sonunda da pek çok bölüm başı ve sonunda olduğu gibi padişah övgüsü yer almaktadır. Şair, her fırsatta IV. Murad’ın üstün meziyetlerinden söz eder:

Şehenşeh-i din cemi-i akl u nakl

İder dâima fatk u ratkında ‘adl [2356]

15. [Tayyar Muhammed Paşa’nın Kerkük Kalesini Feth Etmesi]

Söz konusu bâbda o dönemde Diyarbakır Vâlisi olan Tayyar Mehmed Paşa’nın Kerkük Kalesini feth etmesi olayı anlatılır.

Şair arzuladığı fethi seslenerek savaşın zorluğunu alıp götürülen fethi davet eder. Askerlerin avladığı, tuttuğu (şeyler) ülke (ler) dir. Zafer, her dâim onlara yol gösterendir.

Dinin şehenşah’ı, IV.Murad, kızılbaşları (Safevileri) yola getirmek için Revan’a sefere çıkmıştır. Müellif daha önce Revan’ın fethini anlatmıştı. Sultan’ın dönüşü faslından sonra Revan’ın fethiyle hemen hemen aynı zamanlara denk gelen Kerkük Kalesinin fethi olayına geri dönüş yaparak bu faslı anlatmaya başlar:

Diyarbakır valisi Tayyar Mehmed Paşa da civarındaki Kürt Beyleriyle bir olup Kerkük'ü kuşatır. 30 gün kuşatmadan sonra Kale fethedilir. (Tarih 1634) Mehmed Paşa fetihten sonra Musul'a gider.

“Ahıska Kalesinin Ele Geçirilmesi” faslında da Padişah'ın Revân'ı kuşattığı sırada Kenan Paşa komutasında gönderilen bir orduyla bu kalenin ele geçirilmesi anlatılır:

Kenan Paşa Ahıska Kalesi üzerine gönderildi. Asker ve topların gücü sayesinde Ahıska Kalesindekiler eman istediler. Kızılbaşlar (Safevîler) kaleyi Osmanlılara bırakıp gittiler. Osmanlılar da kaleye asker, gıda ve techizat koyarak, burayı tahkim ettiler. Civardaki Gürcüleri de itaat ettirip yörede sükûneti sağladılar.

Veziriazam bütün bu işlerden sonra padişahın emriyle orduya dön emrini verdi.

Kaziyye bu üslub buldı vuku'

Vezir-i mükerrem buyurdı rücu' [2400]

16. [Padişah'ın, Cennet Numûnesi İstanbul'a Dönüşü]

İran seferini bu şekilde tamamlayan Sultan Murad, Veziriazam Mehmed Paşa'ya Rumeli Beylerbeyliği ünvanı vererek ordunun basında bırakıp, 1635 yılında İstanbul'a doğru yola çıktı:

Husûsen havâs-ı hüdamlı hemân

'Azimet Sitanbûl'a oldı revân [2408]

Malatya õñünden geçildi Firât

İçildi o nehr üzre âb-ı hayât [2409]

Geçünce sudan beş gün eglendiler

Malatya şeh(i)rinde dinlendiler [2410]

...

Fırat nehrini geçerek Malatya'ya gelen padişah burada beş gün dinlendi. Pötürge Hekimhan, Sivas, Tokat, Amasya, Ilıca, Osmancık, Bolu, İzmit güzergâhını takip ederek Üsküdar'a gelindi.

Gicenüñ yedi sa'atinde tamâm
Çatup Üsküdâr'a tutuldı makâm [2431]

Çıkup Üsküdâr'a şehen-şâh-ı dîn
Gelüp cümle erkân-ı devlet karîn [2437]

Ayak basdılar tahta devlet ile
El öpdürdiler anda 'izzet ile [2438]

Şehen-şâh-ı Din Sultan Murad, büyük bir zafer alayıyla sağa sola lütuflar saçarak, selamlayarak "Revân Fatihi" olarak İstanbul'a girdi. [**Aralık 1635**]:

Yemîn ü yesâra telattüf nisâr
Selâm iderek lutfîle şehriyâr [2472]

Güzâr itdiler bâb-ı ikbâlden
Şeref virdiler tahta iclâlden [2473]

Şeref burcına geldi hurşîd-câh
Şeref-bahş tâc oldu Cemşîd-câh [2474]

Devâm olsun eyyâm-ı nusretleri
Müdâm olsun a'dâya fırsatları [2475]

17. [Revân Kalesinin Müslümanların (Osmanlıların) Elinden Çıkması]

Padişah'ın İstanbul'a dönmesi, Kışın bastırmasını, Mehmet Paşa'nın da Diyarbakır'da bulunmasını fırsat bilen Safevîler, Revan Kalesine saldırılar, kuşatmadan sonra aldılar.

Şehen-şâh-ı dîne irişdi haber
Kuşatdı Revân'ı kızılbaşlar[2502]

İşidildi hem Murtazâ hastedür
Eli ceng ü tedbîrden bestedür [2503]

Vezirâ'zama oldı fermân ki tîz
Kızılbaşı ref'ide tiz-i sitîz [2504]

Revân'ı korumakla memur edilen Murtaza Paşa, askerlerinin büyük bir kısmını alarak kışı geçirmek amacıyla Erzurum'a gelmiş ve Revan kalesinde büyük bir kuvvet bırakmamıştı. Şair, Revan Kalesi'nin savunmasının zayıf olduğunu gören Safevîlerin bakış açısını şu beyitlerle dile getirir:

Vezir-a'zam almazdan evvel haber
Revân üstine varmamızdur hüner [2491]

Bu esnâda Revân'ı itsek hisâr
Beş ay tutamaz kal'ayı Zü'l-fekâr[2492]

Kış aldı yolu geçemez ins ü cân
Revân'ı hisâr idelüm biz hemân [2493]

Cuyûş-ı şehen-şâh-ı dîn nîm-sâl
Kühistân-ı Ermen'den aşmak muhâl [2494]

...

Kış ortasında yardım gönderme çabalarına rağmen Revan'ın yardımına zamanında gidilemedi. Mehmet Paşa Diyarbakır'dan Murtaza Paşa da Erzurum'dan Revan'a ulaşamadı. Neticede Safevîler, üç aylık bir kuşatmadan sonra Revan'ı tekrar ele geçirdi. Ancak, Kızılbaşlar, kaleyi aldıktan sonra buradaki Osmanlılara ilişmediler.

Safevîlerin, eman verme hususunda Osmanlı askerlerine hitabını şair; Revân / revân kelimelerini cinaslı bir şekilde kullanarak şu şekilde dile getirir:

Bilünmez ne var sizde bizde hemân
Revân'ı virûñ siz de olun revân[2546]

Bunun üzerine Osmanlı askerleri sağ sâlim bir şekilde kaleden çıkıp giderler:

Virüp kal'ayı çıkdılar müslimûn
Düşüp yollara geldiler pek zebûn [2550]

Revân'ın düşmesi üzerine Murad Han, Sadrazam Mehmet Paşa'yı görevinden azlederek yerine Bayram Paşa'yı 1637'de Sadrazam olarak tayin eyledi.

18. [İnayet Giray'ın Asi Olması ve Cezalandırılması]

Şair, oyun çevirmenin kötülüğünden ve oyunun sahibine zararından bahsederek fasla giriş yapar. Buradaki genel ifadeler, hususi olarak İnayet Giray'ı kasten kullanılmıştır. İlerleyen beyitlerde Mülhimî, İnayet Giray'ın Canbek Giray'dan sonra Kırım Hanı olduğunu zikreder:

Sene erba' u erba'in ü elif [H.1044-M.1635]
Felek Cânbek'üñ hânlıân saydı hulf [2579]

Kırım Hânı oldı' İnâyet Girây
Hüsâm'ı aña kıldılar kağlığây [2580]

1635'te Kırım Hanı olan İnayet Giray, Şehen-şâh-ı Din'in Revan Seferine katılma çağrısına rağmen sefere katılmamıştı. Müellif fasıl girişinde söylediği sözlerin paralelinde İnayet Giray için şu ifadeleri kullanır:

Nihâdında şirret var imiş meger
Hıyânet-perest oldu ol bed-güher [2581]

Revân'a buyurdukda şâh-ı cihân
Aña olmuş idi bu fermân revân [2582]

İnayet'in karakterinde şirretlik, kötülük vardır. O kötü tabiatlı Han, ihanetmeyi sever. Bu yüzden –ihtiyaç hâsıl olduğu halde - Revan'a gitmemiştir. Ayrıca Kırım askerlerini de Akkerman'daki Kantemir'in üzerine gönderdi Kantemir, üzerine gelen Kırım ordusundan kaçarak İstanbul'a geldi.

Tuyup Kantemir kesretin anlaruñ
Bilüp üstine geldigin hânlaruñ [2596]

‘İyâliyle mâliyle kaçdı hemân
Der-i devlete geldi úurtardı cân [2597]

İnayet Giray, Kantemir'in iadesini zamanın Şeyhülislam'ından (Şeyhülislâm Yahya) ister. Ancak bu isteği reddedilir. Sultan Murad daha sonra İnayet'i azl edip yerine Bahadır Giray'ı nasb eder:

Şehen-şâh-ı dîn-i ‘adâlet-penâh
Bahâdır Girây'ı idüp mülke şâh [2612]

19. [Dinin Şehen-şehinin Esenlik Yurdu Bağdad'ı Kuşatmaya Karar Vermesi]

İran tehlikesini tamamen ortadan kaldırmak isteyen Şehen-şâh-ı Din IV. Murat, İran üzerine ikinci defa sefer yapmayı kararlaştırdı. Bu sebeble ciddi hazırlıklara girişti. Birecik ve Bosna dökümhanelerinde büyük toplar dökülerek Musul'a gönderildi.

Mühimmâta Bayrâm Paşa tamâm
İki yıl kadar eyledi ihtimâm [2678]

Döküp balyemez toblar Bîre'de (Birecik)
Had(d)iñ virdiler göge de yire de [2679]

Toplar döküldükten sonra sair mühimmatın da çok sayıda hazırlandığı görülmektedir:

Gıdâsını cem' itdiler kûh kûh
Şikâf ile geldi hevâya sûtûh [2694]

Demir tob ile toldı arz u semâ
Kîse kîse bârût ile imtilâ [2695]

Arâzide medfûn olan tenderi
Çıkarup zemîn tutdı deşt ü deri [2696]

Ne yerde ise anı buldurdılar
Bu nüh hokkayı cümle toldırdılar [2697]

'Adûdan füzûn oldu findukları[2698]
Rakamdan birûn oldu findukları

Bütün bu hazırlıklar tamamlandıktan sonra padişahın emriyle Sadrazam ve Serdâr-ı Ekrem olan Bayram Pasa 1638'de Üsküdar'dan hareket etti. Şair, bu olayı Hz. Süleyman'ın Seba Melikesi Belkıs ile aralarındaki macera ve Hüdhüd kuşu ile muhaveresi hikâyelerine telmih üzerinden anlatır:

Gelüp bir seher hüdhüd-nâme ber
Süleyman'a virdi Seb'a'dan haber [2706]

O Belkıs-ı mülk-ârzû der-i zaman
Buyurdi ki hâzır ola ins ü cân [2707]

Suyûl-ı hışım şarka idüp mürûr
'Irâk'ı ide gark tûfân-ı şûr [2708]

Osmanlı ordusu, hışım, gazap seli halinde doğuya doğru harekete geçmiştir. Bu faslın devamında kaleleri döven topların özellikleri, güçleri destansı bir hava içerisinde tasvir edilmiş yer yer telmihler, mübalağalarla yapılan hazırlıkların üst seviyede olduğu vurgulanmıştır. Uzun anlatılan hazırlık faslının sonunda “Der Münacat” adlı bir fasıl bulunmaktadır. Bu fasılda şair, İlâhî yardımı ve zaferi bütün bu hazırlıklardan sonra Allah'tan istemektedir. Bu du'â ve niyâzın bir kısmı aşağıdaki gibidir:

Murâdı zafer ile mesrûr kıl
Bu meksûrı 'avnuñla mansûr kıl [2748]

Çü hıdmet-güzâr eylediñ ümmete
Meded-kâr eyle anı sünnete[2749]

İmâm-ı A'zam'ı itmek ister halâs
Ki itdin anı melce-i 'âm u hâs [2750]

Baña feth-i Bağdâd'ı eyle nasîb
Du'â-kâra sensin mucîb ü karîb [2751]

İlâhî Murâd'ı idüp ber-murâd
Bu lütfuñla kıl ehl-i İslâm'ı şâd[2752]

İlâhî habibüñ resûl-i güzîn
Aña yâr olan sevgilüñdür yakîn[2753]

Murâd anlaruñ gayretini çeker
Murâd anlara hıdmet itmek diler [2754]

Müellif, muhtelif bablarda olayın akışını keserek yine tasvir ağırlıklı anlatımlar yapmaktadır. Savaş tuğlarını, padişahın otağını, IV. Murad'ın ve sipahilerin zırhlarını bu bablarda ayrıntıyla tasvir etmiştir:

Hükümdarlık ve saltanat alameti Tuğ için;

Cebehâneyi matla' itdi o tûğ
Şu' aıyla virdi cihâna fûrûğ [2780]

Sabâ armağan eyledi bûyını
Bulup virdi yir yir sefer cûyını [2781]

...

Ayın on beşinde Üsküdar sırtlarına kurulan Otağ için;

Otâğı hümâyûn-ı devlet-karâr
İdüp cânib-i Üsküdâr'a güzâr [2784]

Ayın on beşinde kuruldı otâğ
O zer toblar oldılar şeb-çerâğ [2785]

Çeküldi o zer kubbe eflâke dek
Kakuldı kazuk merkez-i hâke dek [2786]

İbareleri kullanılmıştır.

1 Nisan'da ordunun tamamı Anadolu yakasında toplandı. 2 Nisan'da Padişah'ın altın kubbeli otağı Üsküdar'a kuruldu. Yürüyüş öncesi son hazırlıklar burada yapıldıktan sonra başta güneş renkli sarığıyla vakur ve heybetli Padişah ardında Osmanlı Ordusu 23 Zilkâde 1047 Hicrî - 8 Nisan 1637'de Bağdad üzerine sefere çıktı:

On altıda ordu da gecdi tamâm
Zemînde hıyâm oldı encüm-nizâm [2790]

Yigirmi üçüncide hurşid-i Rûm
Tulû‘ ârzû oldılar pür hücûm [2791]

Mesnevinin buradaki bölümlerinde şairin tasviri anlatımları devam etmektedir. Sultanın mahiyetinde bulunan piyadeler, süvariler, hassa askerleri, enderun oğlanları, ilmiye, serasker, kazasker, vüzera sınıfı gibi muhtelif sınıflarla savaşta giyilecek kıyafetlere ve yük hayvanlarına kadar savaşa etki eden tüm unsurlar tasviri olarak anlatılmıştır. Bu tasvirler Hind Elçilerinin huzura kabul edilişi sonrasında kadar devam eder [119-a] Bu uzun tasvirlerde Osmanlı Ordusunun güzergâhı da anlatılmıştır.

Yenişehir, İznik, Eskisehir, Konya, Halep yolunu takip eden ordu Urfa yakınlarına geldiği sırada 26 Ağustos'ta Sadrazam Bayram Paşa'nın vefatı üzerine Tayyâr Mehmet Paşa Veziriazamlığa getirildi. 15 Kasım'da, 197 gün süren intikalden sonra Bağdat önlerine gelen Osmanlı ordusu, şehri kuşatmaya başladı. Bu bölümden itibaren [119-b] eserde, kuşatmanın nasıl yapıldığı topların nasıl konuşlandırıldığı anlatılmaktadır. Kuşatma gün be gün anlatılır. Hücumların nerelerden yapıldığı, keskin nişancı tüfekçilerin kuşatmadaki rolleri, günlük kaç neferin yaralandığı kaçının öldüğü bir nevi savaş raporu biçiminde anlatılmaktadır.

Ardı ardına çok kanlı çarpışmalar yaşanır:

Mukâbil durup her taraf iki saf
Biribirine yeter idi hem hedef [3711]

Basardı birbirini şîrler
Ağız ağıza oldı şimşîrler [3712]

Bedenden yapıldı nice kulleler
Ki anda bedenler idi kelleler [3713]

Savaşın en kızgın olduğu hengâmda ön saflarda kahramanca savaşan Tayyar Mehmed Paşa kaleden atılan bir mermiyle başından vurularak şehid olur:

93-b

‘Adû üzre ez bes ki seyyâr idi
Lakab ol civân-merde Tayyâr idi [3753]

Bugün sarf-ı makdûr idüp ol dilîr
Atıldı ‘adû üstine hem-çu tîr[3754]

O demde ki burc üstüne çıkdılar
Tüfekte o şîr-i neri yıkdılar [3755]

Şehîd oldı ‘avn-ı şecâ‘at ile
Sa‘îd oldı ‘izz-i şehâdet ile [3756]

Uğur-ı hümâyûnda oldı fedâ
Hüdâ rahmete kıldı anı sezâ [3757]

Mehmed Paşa’nın yerine Vezirazam olarak Kapdan Paşa [Kaptan-ı Derya Kemankeş Kara Mustafa Paşa] tayin edilir:

Şehen-şâh-ı dîn Tehemten-esîr
Kapûdan Paşa’yı itdi vezir [3766]

Kuşatma şiddeti artırılarak devam ettirilir. Ertesi gün çarpışmalar devam ederken Kızılbaşların Reisi Bektaş Han, haber gönderip eman isteyerek teslim olacağını bildirir. Şair, bu konuyla ilgili olarak elçilerin sözlerini kendi anlatışı içinde şöyle aktarır:

Anuñ gibidür lutf u ihsânı da
Emân-cûlara ‘afv u gufrânı da [3830]

Dahilüz bizi sürme dergâhdan
Meded isterüz virmek Allah'dan [3831]

Begendi kelâmın vezîr-i dilîr
Cevâbını virdi katı dil-pezîr [3832]

Didi ilçiyе sözim eyle kabûl
Sözimle bulnur kabûle vusûl [3833]

Bu yolda diriğ itmeyem sa'yımı
Tutuñ añañız cümleñiz ra'yımı [3834]

Tariki budur çıka Bektâş Han
Dahil-i der-i devlet ola hemân [3835]

IV. Murat bu teklifi kabul etti ve 24 Aralık 1639'da Bağdat teslim oldu. Huzura çıkan Bektaş Ağa, Safevî Şahı'nın kendisini cezalandıracağını düşündüğünden Emirgüne oğlu gibi sığınma talep etti. Osmanlı hizmetine girdi.

Bu bölümü takip eden alt başlık diyebileceğimiz kısımlarda yine tasvir ağırlıklı anlatımların olduğunu görmekteyiz. Söz konusu bölümlerde yine asker ve ordunun tasviri, hava ve iklim durumunun anlatılmasının yanında ordunun dönüş güzer-gâhının da anlatıldığı görülmektedir. Bağdad, aynı zamanda Sünnî mezhep imamlarından olan Ebu Hanife'nin mezarının bulunduğu yerdir. Savaşın siyasi boyutunun yanında din ve mezhep boyutu da düşünüldüğünde müellifin eserinde Ebu Hanife'ye ayrıca bir fasıl ayırması tabiidir. Bu fasıldaki diğer din büyüklerinde olduğu gibi memduhun faziletlerinden, üstün niteliklerinden söz etmektedir.

Övgü sözlerinin içinde peygamberin dört sevdiğinin ardından gelenin ve şeriatta usûl ve furu'ı sahibi olanın Ebu Hanife olduğunun vurgulanması yerindedir:

Anuñ hıdmetin itmedi kimse hiç
Anuñ zahmetin çekmedi kimse hiç [4114]

O gösterdi asl üzre ‘örfi bize
O bildürdi Hak üzre şer‘i bize [4115]

O’dur fırka-yı nâciye mesned’i
O’dur kavî-i Hakk’ın kamû Müsnedi[4115]

O dur peyrev-i çâr-yâr-ı resûl
Anuñdur cemi‘ân fûru‘ u usûl [4117]

Eserin sonlarına doğru Mülhimî, padişahın cennet gibi güzel Bağdad’dan dönüşünü anlatmaya başlar. Dönüş öncesi çetin muhasara sonucu harab olan “Bağdâd-ı Behişt-âbâd”ın tamiri için tedbirler alan Sultan, Veziriazamı bu iş için görevlendirir:

Vezirâ‘zamı cümle erkân ile
Kamû mîr u hem mîr-i mirân ile [4144]
Kodî şehr-i Bağdâd’ı ta‘mîr için
Havâlîde a‘dâyı tedmîr için [4145]

Yola çıkmadan önce Tikrit’te Hind elçilerini kabul eder, bazı devlet işlerini müzakere eder. İşler halledildikten sonra İstanbul’a dönüşü geçilir:
Şair, güzergâhı adım adım belirtir: Kurban bayramını Diyarbakır’da geçiren padişah, Ergani’ye geçer. Buradan Malatya, Sivas ve Tokat istikameti takip edilir:

Malatya’da üç gün idüp karâr
Sa‘âdette Sivâs’a oldı güzâr [4263]

İdündükde Sivâs’ı ârâm-gâh
Tokat’a güzâr eyledi pâdişâh [4264]

Beypazarı, Nallıhan'ı aşır oradan İzmit'e doğru yola çıktılar. İzmit'ten simurg-ı Anka'ya yeşbih edilen ve baştarde adı verilen gemilerle sultan ve askerleri İstanbul'a doğru hareket ederler. Şehen-şeh-ı Din Sultan Murad ihtişamlı alaylarla, tebrik ve tebçiller eşliğinde İstanbul'a girer. Bağdâd Seferi de böylece son bulmuş olur. Şair, bu mutlu son denilebilecek faslın sonuna bir **Saki-nâme** :

Hemân bâde-i nâba irse elüm
Ve illâ nedür zarfdan hâsılum [4444]

Gel ey sâkî lutf eyle ol hamrdan
Beni kurtara pençe-i nemrden [4445]

Zebûn olmuşam kût-ı cân vir baña
Helâk olmuşam bir revân vir bana [4446]

Te'allükden âzâde eyle beni
Kemâlâta âmâde eyle beni[4447]

Sâki-nâme'nin sonunda dualar eden şair, *Şehen-şeh-nâme*'nin son kısmında iki cilt olarak tasarladığı eserinin ilk cildinin bittiğini söylemektedir:

Bu ana gelünce vekâyi' tamâm
Yazıldı olup cild-i evvel benâm [4580]

Şehen-şeh-nâme-i Murâdî aşağıdaki beyitlerle sona ermiştir⁷²:

Bir oldı irişsün biñe defterüm
Felek dahî tayy itmesün defterüm [4583]

---

⁷²L nüshasının sonunda 1049 H. 1639 M. Tarihine temmet düşülmüştür

Felek tâ ki tayy itmeye defterin
Şehen-şâh tutsun yedi kişverin[4584]

Vekâyi‘-nüvisi olup Mülhimî
Şehen-şâh-nâme ola mülhemi [4585]

III.BÖLÜM

A. TÜRK EDEBİYATINDA ŞEH-NÂME İSMİYLE TELİF EDİLMİŞ ESERLERE GENEL BİR BAKIŞ VE ŞEHNAMECİLİK GELENEĞİ

1. ŞEH-NÂME ve ŞEH-NÂMECİLİK GELENEĞİ

Şeh-nâme, İranlı şair Ebu'l-Kâsım-i Firdevsî'nin (ö.411/1020) dinî, tarihî ve destânî metinleri örnek alarak mesnevi nazım şeklinde meydana getirdiği bir eserdir.

Masal, destan, efsane ve tarihin ustaca harmanlandığı eser, zengin ve etkileyici muhtevası ile çokça ilgi görmüş, takipçileri de “Şeh-nâme”, “şâh-nâme”, “şehen-şeh-name” gibi adlarla kendi eserlerini vücuda getirmişlerdir.

Firdevsî; eserine doğrudan arkaik İran efsane, destan ve tarihi olaylarının anlatımıyla başlamamış, Allah'ı öven, insan ve kâinatın yaratılışını konu edinen dinî-felsefî muhtevalı bir giriş yapmıştır. Bu; her insanı, her toplumu ilgilendiren umumî hazırlık faslından sonra İran mitolojisini ve tarihini, akıcı üslubunun da yardımıyla her kesimden okuyucuya ulaştırabilmiştir.⁷³

Eldeki yazma nüshalarda beyit sayısı 50.000 ile 65.000 arasında değişen eserin, şairin kendi ifadesine göre, beyit adedi 60.000'dir. Kronolojiye sadık kalan şair, Âdem Peygamberden Pers İmparatoru III. Yezdicerd dönemine kadar olan zaman diliminde Fars kültür sahasına giren hemen her önemli olaydan bahseder.

İran sahasında; sözlü kültürde anlatılagelen mitolojik, destânî, efsanevî unsurları derleyip sistemli bir şekilde yazıya aktarma çalışmaları Firdevsî'den önce milâdî IV. asra kadar götürülebilir. Firdevsî dönemi şehname tarzındaki eserlerin atası denebilecek Hudây-nâme, bir grup bilgin tarafından yeniden yazılmış ve şâh-nâme⁷⁴ adıyla mükemmel hale getirilmiştir.⁷⁵ Orta Farsça ya da diğer bir tabirle Pehlevîce kaleme alınan bu eser, daha sonra Farsça'ya Ebu Mansur tarafından yine şeh-nâme adı verilerek çevrilmiştir. Söz konusu eser kendinden sonra yazılan pek çok esere ilham kaynağı olmuş, Dakikî de bu eserin bir kısmını, 1000 beyit olarak, nazımlaştırmıştır.

⁷³ Lügal Necati; *Şahnâme-Firdevsî*, Kabalcı Yay. İstanbul 2005, s.21-22

⁷⁴ Eser, bir bilginler heyeti tarafından hazırlandığı için *Kitab-ı Şâhân-ı Danişveri* adıyla da bilinir.

⁷⁵ Lügal, a.g.e s.24

Yukarıda sözü edilen sözlü kültürü yazıya aktarma çalışmalarını, o dönemde İran halk kültürünü çok canlı bir şekilde yaşayan ve yaşatan zümre diyebileceğimiz “dihkân”lar yürütüyorlardı. Dihkânları, günümüzde köy ölçeğindeki yönetim birimini çiftlik tarzında yöneten işleten nüfuz ve statü sahibi kimseler olarak nitelemek de mümkündür. Bir dihkân olarak Firdevsî ve ailesi de böyle bir ortamda yetişmiş, diri tuttıkları İran sözlü ve yazılı halk kültür değerlerinin canlı neşriyatçıları olmuşlardır. Bu verimli ortamdan beslenen Firdevsî, 30 yıl kadar süren gayretli ve bilinçli çalışmasıyla meşhur eseri Şeh-nâme’yi, bir rivayete göre, yaşı seksene yaklaştığı halde tamamlayıp Gazneliler devleti sultanı Mahmud’a sunmuştur.⁷⁶

Firdevsî’nin *Şeh-nâmesi* türünün ilk örneği değildir, ancak en mükemmel örneğidir. Nitekim Tûslu Firdevsî kendisinden 3-4 asır önce yazılmış *Şeh-nâme* tarzındaki bazı eserleri kendi üslubuyla bütünleştirerek bir nevi tekamül ettirmiştir. Zengin kültürel dokusunun yanında güçlü söyleyişiyle *Şeh-nâme* de kendinden sonraki eserler için bir model bir ekol olmuş, manzum ve mensur şekilleriyle kendi geleneğini teşekkül ettirmiştir.

Türk edebiyatında da XI. Asırdan itibaren etkileri⁷⁷ görülmeye başlanan Şeh-nâme’nin Selçuklular ve Beylikler döneminde Anadolu sahasında yazılan şeh-nâme örnekleriyle etki alanı genişlemeye başlamıştır.⁷⁸

---

⁷⁶ Helmut Ritter, İslam Ansiklopedisi MEB, 1964, C.4. s. 643

⁷⁷ 1. Halil İncalık, Türk Kültürü Araştırmaları, Kutadgu Bilig’de Türk ve İran siyaset nazariye ve gelenekleri s.259-271) ; 2- Bekir Şişman, Muhammet Kuzubaş; Şeh-nâme’nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri, Ötüken Yay. İst. 2007. 3- Yusuf Has Hacib, Çev. R. Rahmeti Arat, Kutadgu Bilig, Türk Tarih Kurumu, 1998, s.1

⁷⁸ İsmail Çiftçioğlu, A.K.Ü Sosyalbilimler Dergisi, Karamanlı Dönemi Şeh-nâme Yazarları ve Eserleri Üzerine, [makale] IV/2, s. 57-66

ANADOLU VE OSMANLI SAHASINDA ŞEH-NÂMECİLİK

Osmanlı edebiyatında *Şeh-nâme* terimi; bir padişahın merkezinde olarak; Osmanlı tarihine ait savaş ve kahramanlıkların manzum ya da mensur olarak anlatıldığı eserler için kullanılmaktadır.⁷⁹

Sözü edilen eserlerin meydana getirilmesinde biçim ya da içerik yönünden Firdevsî'nin *Şeh-nâmesi* örnek alındığından bu formdaki eserlerin genel adı da gelenek içerisinde Şehnâme olmuştur. Bununla birlikte Firdevsî *Şeh-nâmesi*'ndeki kahramanların teşbih, telmih ve mecaz unsuru olarak kullanılmasıyla Osmanlı edebiyatında telif edilen eserler, *Şeh-nâme*'nin gerçek ve kurgu arasındaki dünyasına uygun bir üslup meydana getirmişlerdir.

Yukarıda sözü edilen eserleri manzum olarak meydana getiren sanatçılara Osmanlı edebiyatında Şeh-nâme-hân denilirdi. Bu sanatçılar, Fatih döneminde önce görevli olarak Kanunî döneminden itibaren de sarayda resmî memuriyet makam ve mansıbıyla temsil edildiğinde “Şeh-nâmecî” adıyla anılmaya başlandılar.

Şeh-nâmeciler, memdûhu oldukları padişahın üstün vasıflarını, meziyetlerini, savaş ve kahramanlıklarını tespit edip en güzel Şekliyle ifadeye memur idiler.⁸⁰ Şehnameci ismi XVII. Yüzyılın sonlarına doğru vak'anüvise çevrilerek Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar bu Şekilde kullanılmıştır.⁸¹

⁷⁹ Agah Sırrı Levend, *Gazavat, nameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, TTK Basımevi, Ankara, 2000s.4; Ayrıca Osmanlı Şeh-nâmeleri Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar için bkz: Ahmet Faruk Çelik, *Fethullah Arifi Çelebi'nin Şah-nâme-i Âl-i Osman'ndan Süleyman-nâme: Metin, İnceleme, Özet Tercüme*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009; Davut Ebrahimi, *Arifi Fethullah Çelebi ve Fütühât-ı Cemile'sinin Tenkitli Metni*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 199; Hatice Aynur, *Mahremî ve Şehnâmesi. I. Kısım. Yavuz Sultan Selim Dönemi: İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin*, I-II, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993; Numan Külekçi, *Ganî-zâde Nâdirî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divanı ve Şeh-nâmesi'nin Tenkitli Metni*, Doktora Tezi., Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1985; Dündar Alikılıç, *Ganî-zâde Mehmed Nâdirî'nin Şehnâme-i Nâdirî'si*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1993; Saadet Şanlı, *Şehnâmecî Talikî-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri. Talikî-zâde Şehnâmesi (V.Hassa) 'nin Edisyon Kritiği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989; Vahid Çubuk, *Talikî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1986; Christine Woodhead, *Ta'likî-zâde's Şehnâme-i Hümayûn. A History of the Otoman Campaign into Hungary 1593-94*, Berlin, 1983; Şemsî Ahmed Paşa, *Şeh-nâme-i Sultân Murâd*, ed. Günay Kut-Nimet Bayraktar, Harvard, 2003; Refet Yalçın Balata, *Hunkârname (Tevârih-i Âl-i 'Osmân), Mîr Seyyid 'Alî b. Muzaffer-i Ma'âlî*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı, İstanbul 1992; Hâdi İnâl [Hadi İnâl], *Şah-nâme-yi Selîm Hân-ı Devvâm-ı 'Osmânî te'lif-i Lokmân b. Huseyn-i 'Âşûri el-Ûrmevî*, Doktora Tezi, Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, (Pâyân-nâme-ye Doktora), Tahran, 1982.

⁸⁰ Ahmed Refik Altunay, *Bizde Şeh-nâmecilik, Seyyid Lokman Ve Halefleri*, Yeni Mecmua Sy.9 s.169-170

⁸¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972

Ahmedî, Nizâmî'nin İskender-nâmesinden esinlenerek meydana getirdiği aynı adlı eserinin sonlarına eklediği 334 beyitle şeh-nâme tarzı bir eser meydana getirmiştir.⁸² Osmanlı sarayında ise şeh-nâmecî ünvanıyla anılan ilk isim Fatih Sultan Mehmet'inemriyle şeh-nâme yazmaya başlayan 45 bin beyitlik kısmını telif edebilen ancak bitirmeye ömrü yetmeyen Şehdî'dir.⁸³ Fakat Şehdî'den yaklaşık iki asır evvel yaşamış Karamanlı müverrihlerden Horasanlı Ünsî Anadolu'da bilinen en eski şeh-nâme müellifidir ve *Şeh-nâme-i Selçuk* isimli Farsça eseri kaleme almıştır. 13. Yüzyılın diğer bir önemli ismi klasik şiirin ilk temsilcilerinden Dehhani, Selçukluların son hükümdarı III.Alâeddin Keykubâd zamanında Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş ve Sultan adına 20.000 beyit ve Farsça olduğu rivayet edilen *Selçuklu Şeh-nâmesi*'ni yazmıştır. Ancak bu eser elde bulunmamaktadır.

Şeh-nâme yazarlığı Selçuklu dönemiyle sınırlı kalmamış, Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra beylikler döneminde de devam etmiştir.⁸⁴

Osmanlı Dönemine tekrar bakılacak olursa Şehdî'den sonra resmi şeh-nâmecî olmayan ancak şeh-nâme telif edip sultana takdim eden Mahremî (Tatavlı-Ö.1535) dikkati çekmektedir. 12280 beyitten oluşan eserinin birinci bölümü 2263. beyite kadar ayrı bir cilt olup II. Bayezid'in sefer ve zaferlerinden söz eder. Eserin ikinci bölümü 2264 ile 8944. beyitler arası I.Selim döneminden (1512- 1520), özellikle de İran ve Mısır seferlerinden söz eder. Üçüncü bölüm ise 8945 ile 12280. beyitler arasında, I. Süleyman'ın saltanatının (926-74/1520-66) ilk iki yılındaki olaylar ile Belgrad ve Rodos'un fethini anlatır. Eser biçimsel özelliklerine bakılarak üç ayrı kitap olarak düşünülebilir. Zira her üç kitabın başında mesnevi biçiminde yazılan eserlerde olduğu gibi bir giriş bölümü vardır.⁸⁵

Diğer şeh-nâmecileri görevlendirilme sırasına göre sıraladığımızda öncelikle söz edilecek şair Fethullah Ârifi Çelebi'dir. Osmanlı padişahlarından I.Selim dönemini konu alan Farsça bir şeh-nâme yazan Ârifi Çelebi (Ö.968 H/1561M.)'nin *Şeh-nâme-i Âli Osmân* adında hacimli bir eseri bulunmaktadır. Ârifî Çelebi'nin ölümünden sonra

---

⁸²Salih Demirbilek, *Ahmedî'nin İskender-nâme adlı eseri üzerinde inceleme(ses bilgisi-şekil bilgisi-cümle bilgisi) metnin transkripsiyonu, sözlük çalışması,Doktora Tezi, Trakya Üniv.2000*

⁸³ Bursalı Mehmed Tahir; *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2000 C. II, s. 257

⁸⁴ Bkz: İsmail Çiftçioğlu *a.g.m.s.* 66-63

⁸⁵Hatice Aynur, *a.g.e.- 1993'e atfen tanıtıcı notlar: Ottoman Historical 2005*

Şirvanlı Eflatun (Ö 977 H/1569 M) şeh-nâmecî olarak görülür fakat onun yazdığı şeh-nâme henüz ele geçmemiştir. 1569'da Eflatun'un vefat etmesi üzerine şeh-nâmecî olan ve azledilene kadar kesintisiz on sene bu görevi üstlenen Seyyid Lokman'ın (Ö.1010/ H.1061 M,) *Keşid-i Fihrist-i Şeh-nâme-i Âli Osman* ya da *Tarih-i Sultan Süleyman* adı verilen eseri, Kanunî'nin saltanatının 1558-1566 yılları arasındaki olaylarını anlatan bir şeh-nâmedir. Ta'likî-zâde Mehmed (Ö.1008 H/1599 M), Lokman'ın halefi olarak manzum ve mensur formda şeh-nâmeler telif etmiştir. Şeh-nâmecilik müessesesinin sonuna yaklaşılrken Hasan Hükmi görevlendirilir. (Ö.1048 H/1638 M) eseri mevcut olmayan Hükmi'den sonra da eserinde I.Ahmed'in son zamanlarıyla II. Osman (Genç)'ın saltanat yıllarını anlatan Ganizâde Nâdirî görevi devralır ve *Şeh-nâme-i Nâdirî*'yi telifeder. Şeh-nâmecilik memuriyetinin son temsilcisi olan ve Sultan IV. Murad tarafından fermanla görevlendirilen Erzurumlu İbrahim Mülhimî⁸⁶ (Ö.1060 H / 1650 M) sebep-i telif kısmına kadar Farsça olan ve sonrası Türkçe devam eden *Şeh-nâme-i Murâdî* adlı bir mesnevi telif etmiştir. Kaynaklarda iki cilt olduğu bildirilen eserin son cildi ele geçmemiştir. Bu eserin birinci cildi ağırlıklı olarak IV. Murad'ın culûsundan Bağdad Seferi dönüşüne kadar geçen olayları konu edinmektedir.

Anadolu ve Osmanlı sahasında şeh-nâme ve şeh-nâmeciliğe yukarıdaki şekliyle panoromik bir bakışın sonunda Osmanlı İmparatorluğunda şeh-nâmecî ünvanıyla sarayda bulunan şairler ve görev süreleri sırasıyla şöyledir⁸⁷:

---

⁸⁶Mülhimî mahlâsı yabancı araştırmacılarca yanlış olarak Mülhemî olarak kaydedilmiş, onlardan iktibasla bizde de bazı kaynaklar aynı şekilde bildirmişlerdir. Eserin orijinalinde harekeli olarak Mülhimî yazmaktadır.

⁸⁷M.Orhan Bayrak, *Osmanlı Tarih Yazarları*, Milenyum Yay. 2002, s.264; ;Hasan.Yüksek “ 19.Yüzyılda Osmanlı Tarihçiliği” Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi” Eskişehir,2006 s.23

SIRA	ADI-MAHLÂSI	GÖREV SÜRESİ
1.	İbrâhim Ahmedî	1390-1413
2.	Amasyalı Şehdî	1451-1481
3.	Ârifî Fethullah Çelebi	1520-1561
4.	Şirvânli Eflâtun	1561-1569
5.	Seyyid Lokman	1569-1596
6.	Ta'likizâde Mehmed	1596-1599
7.	Hasan Hükmi	1599-1618
8.	Ganîzâde M. Nâdirî	1618-1627
9.	İbrâhim Mülhimî	1627-1650

İbrahim Ahmedî ve Şehdî, resmi şeh-nâmecî olarak nasbedilmeden eser vücuda getirmişler, Ârifî Çelebi'den itibaren de şairler mansıb alarak şeh-nâme-nüvis ünvanını kullanmışlardır.

Fatih Sultan Mehmed'ten (Ö.1481) IV. Murad'a (Ö.1640) kadar fasilasız devam eden Şeh-nâmecilik, yine resmi bir memuriyet olan vak'anüvisliğin ortaya çıkmasıyla sona ermiştir.

Yukarıda bahsedilenlerin dışında edebiyat tarihine mâl olmuş şeh-nâme ismi alan başka eserler de olmuştur. Bu eserlerden tespit edilenler tabloda gösterilmiştir. (bkz. **TABLO 1**)

13. YÜZYIL	
Müellifin Adı	Eserin Adı
Kânî-i Tûsî	Şeh-nâme
14. YÜZYIL	
Müellifin Adı	Eserin Adı
Ünsî	Şeh-nâme-i Selçuk
Dehhânî	Şeh-nâme
Yarcânî	Şeh-nâme
15. YÜZYIL	
Müellifin Adı	Eserin Adı
Şehdî	Şeh-nâme-i Sultân Mehmed-i Sâlis
16. YÜZYIL	
Müellifin Adı	Eserin Adı
Mahremî	Şeh-nâme
Fethullah Arifi Çelebi	Şeh-nâme
Ta'likî-zâde Mehmed b. Mehmed Fenâri	Şeh-nâme veya Şemâ'il-Nâme-i Âl-i 'Osmân
Lokman b. Seyyid Hüseyin	Keşid-i Fihrist-i Şeh-nâme-i Âli Osman
Furûgî Derviş Ahmed	Şehen-şeh-nâme
Şuhûdî	Şâh-nâme
Ebu'l-Fazl Mehmed Efendi	Selimşeh-nâmesi
Şemsî Ahmed Paşa	Şeh-nâme-i Sultân Muradî
Taşköprülü-zade Kemaleddin Efendi	Şeh-nâme
17. YÜZYIL	
Müellifin Adı	Eserin Adı
Azmî-zâde Hâleti	Şeh-nâme-i Sultân Muradî
Nadirî	Şeh-nâme

Güftî	Şahnâme
Nisârî	Şeh-nâme-i Sultân Mehmed-i Sâlis
Mülhimî (Erzurumlu)	Şehen-şeh-nâme-i Murâdî
Hemdemî	Şâh-nâme-i İcmali Al-i Osmân
DİĞERLERİ	
Müellifin Adı	Eserin Adı
Şirazlı Edaî	Şehname-i Selim Hanî

TABLO 1

Bu arada Türk edebiyatında telif edilen Şeh-nâmelere esin kaynağı olan *Firdevsi'nin Şeh-nâmesi*'nin Türkçe yapılan manzum ve mensur çevirilerinden de söz etmek yerinde olacaktır. Şeh-nâme'nin Türkçe yapılan ilk çevirisi II. Murad'ın emriyle yapılan çeviridir. Mensur ve yer yer de manzum parçalarla kompoze edilen eser, 328 varaktan oluşmaktadır. Eserdeki manzum kısımlar, *İskender-nâmelerde* görülmeye alışılan beyitlere benzemektedir. Şehname'nin tam olarak yapılmış manzum tek çevirisi Şerif-i Amidî'ye aittir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde H.1519 kayıtlı bulunan bu çeviri eser 1170 varaktır.⁸⁸ Diğer bir tercüme II. Osman'ın emriyle yapılan Mehdî İshak Efendi'nin yaptığı eserdir. Bundan başka Mevlana Hamid-izâde⁸⁹ve Cevri Çelebi⁹⁰ (Ö.1065 H/1654 M)'nin manzum tercümeleri vardır.

Şeh-nâme ve şeh-nâmecilik incelemelerine dâhil edilmek üzere şehname ismiyle adlandırılmadıkları halde şeh-nâmelerle benzer hususiyetleri olan bazı eserlerden de söz etmek dönemin siyasal, kültürel ve edebî anlayışını aksettirmesi yönünden önemlidir. Özellikle I.Selim (Yavuz) ve Kanunî dönemlerinden başlamak üzere telif edilmeye başlanan *Selim-nâme* ve *Süleymân-nâmeler* küllî bir yaklaşımla ortaya konmuş; tarihî, siyasal, ekonomik, kültürel ve edebî...vs. belge hükmünde olan mühim eserlerdir.

Selim-nâmeler, I.Selim (Yavuz Sultan Selim) ile II. Selim'in hükümdarlık yıllarının anlatıldığı manzum, mensur veya manzum-mensur karışık tarihî eserlere verilen addır. Bilinenler içerisinde yalnız *Kazasker Vusulî Mehmed Çelebi'nin Selim-nâmesi* II.

⁸⁸ Zuhâl Kültüral – Latif Beyreli, *Şerîfî Şeh-nâme Çevirisi*, C.1-4, Ankara, 1999.

⁸⁹ İsmail Hikmet Ertaylan, *Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hamidî*, İstanbul 1949, s.29

⁹⁰ Hüseyin Ayan, *Cevri, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni* Atatürk Üni. Basımevi Erzurum 1981 s.30

Selim'i anlatmakta, geri kalanları I. Selim'i anlatmaktadır. Çoklukla Türkçe olmakla birlikte Arapça ve Farsça *Selim-nâmeler* de yazılmıştır.⁹¹ Türkçe telif edilmiş önde gelen eserlerden birkaçı: Şeh-nâmececi Lokman'ın ve Şair Cevri'nin Selim-nâmeleri, Sucûdî, Keşfi, Ada'i-i Şirâzî⁹², Celâl-zâde Mustafa Çelebi, İdris-i Bitlisi⁹³ ve Kemalpaşa-zâde'nin Selim-nâme'leri önemli örnekleri teşkil etmektedirler.

Klasik edebiyatta Selim-nâmelerin devamı niteliğindeki diğer bir tür de Süleyman-nâmelerdir. Süleyman-nâmeler; Türk edebiyatında isim benzerliği ve saltanatının ihtişamı sebebiyle iki Süleyman üzerine kurgulanmış eserlerdir: Birinci olarak Süleyman Peygamber'in hayatı, saltanatı, mucizeleri ikincisi de Kanûnî Sultan Süleyman'ın sancak beyliği, padişahlık dönemi, seferleri ve zaferlerini konu edinen eserler. Hem Süleyman Peygamber hem de Kanûnî Sultan Süleyman'dan bahseden eserlerin pek çoğunun *Süleymannâme* adıyla anılması, ismi aynı olan bu iki şahsiyetin cihâna hükmeden bir saltanat sürmüş olmalarıdır. Ancak burada bahsedilen tür bağlamındaki Süleyman-nâme, Kanunî Sultan Süleyman konulu ve Osmanlı tarihine endeksli telif edilen manzum mensur eserlerdir.

Uzun Firdevsî ya da Firdevsi-i Rûmî olarak bilinen Bursalı Hızıroğlu İlyas, II. Bayezit'in emriyle uzun bir *Süleyman-nâmetelif* etmiştir.⁹⁴ Rumî, Süleyman Peygamberle ilgili bütün kıssa ve rivayetleri bir araya getirerek geometri, tıp, felsefe, yıldızlar ilmi ile ilgili bilgileri de ilave etmiştir. Nazım ve nesir karışık olarak yazılan, ansiklopedik bir forma sahip denilebilecek bu eser seksen ciltten oluşmaktadır.⁹⁵ Uzun Firdevsî'nin hacimli eserinden başka Matrakçı Nasuh⁹⁶, un, Fethullah Ârifî Çelebi⁹⁷, nin (Şeh-nâmesinin bir bölümü Süleyman-nâmedir) Azmi-zâde Hâletî ve Nev'î'nin Türkçe, Gubârî'nin ise Farsça Süleyman-name'leri bulunmaktadır.

Eski Türk edebiyatında yukarıda sözü edilen edebî türlerin dışında farklı isimler altında telif edilmiş başka eserler de vardır. Esasen şeh-nâme adıyla telif edilmiş eserler,

⁹¹ Mustafa Argunşah, *Türk Edebiyatında Selim-nâmeler*, *Turkish Studies*, Vol.4/8 Falls 2008s.1

⁹² Abdüsselam Bilgen *Ada'i-yi Şirazi ve Selim-nâmesi (Araştırma, metin ve çeviri)*, Doktora Tezi Ankara Üni. SBE -1987

⁹³ Hicabi Kurlangıç *İdris-i Bitlisi Selim-nâmesi*, Doktora Tezi, Ankara Üni. SBE-1985

⁹⁴ Hamdi Güleç, *Firdevsi-i Rumi'nin Süleyman-nâme'si -42. cilt-Dastan-ı Ceng-i Âheng-i Efrasiyab-ı Türk- üzerinde bir metin incelemesi*, Doktora Tezi Ege Üni. SBE-1994

⁹⁵ M. Fuat Köprülü, *İslam Ansiklopedisi*, *Firdevsi-i Tavis* maddesi, c.4 s.649

⁹⁶ Davut Erkan, *Matrakçı Nasuh'un Süleyman-nâmesi* Yüksek Lisans Tezi, M.Ü Türkiyat Araştırmaları Ens.-2005

⁹⁷ Ahmet Faruk Çelik, *Fethullah Arifi Çelebi'nin Şahname-i Al-i Osman'ından Süleymannâme*, Doktora Tezi A.ü. S:B:E 2009

muhtevalarındaki konuların adlandırılışına göre parçalı bir yapı sergileyebilmektedir. Bir padişahın hayat ekseninde olaylar anlatılırken yapılan savaşlar, gazâvât-nâme türünün alanına girerken, bir kale ya da bir ülkenin alınması da zafer-nâme, fetih-nâme türlerinin kapsamına girmektedir. Türk edebiyatında “tür” kavramı pek çok grift problemler içermektedir. Agâh Sırrı Levend bu konudaki iç içe geçmişliği- en azından bu konuda- yaptığı tasnifle belli ölçüde halledebilmiştir.

Levend’e göre gazâ-nâme, fetih-nâme yahut zafer-nâme adını taşıyan eserlerle bir veya birkaç seferi betimleme amacıyla kaleme alınan tarih konulu eserlerin gruplandırılması şöyledir⁹⁸ :

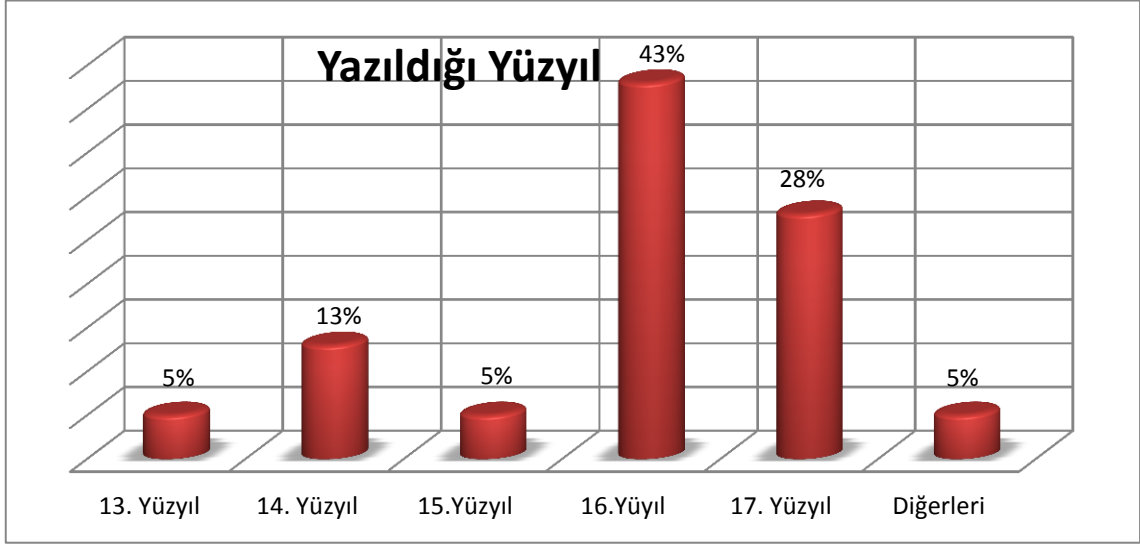
1. Padişahların birinin hayatı, yaptığı savaşlar, kazandığı zaferler etrafında gelişen belli başlı olayların tasvir edildiği manzum ve mensur eserler: Selim-nâmeler, Süleyman-nâmeler
2. Vezirlerden veya ünlü komutanlardan birinin ordunun başında bulunarak yaptığı savaşların tasvir edildiği gazavat-nameler: Barbaros Hayrettin, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa, Tiryaki Hasan Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa’ların şahsiyetleri etrafında toplanır.
3. Belli bir seferi yahut bir kalenin alınmasını tasvir eden gaza-name, fetih-nâme veya zafer-nâmeler: *Fetih-name-i Kamanîçe, Fetih-name-i Karaboğdan...vs.*

Şeh-nâme, Selim-nâme, Süleyman-nâme, gazâ-nâme, fetih-nâme, zafer-nâme adı verilen ve pek çok müşterekleri bulunan eserler farklı zaman dilimlerinde ortaya çıksalar da 16. ve 17. yüzyıllarda ziyadesiyle telif edilmişler çok fazla ilgi görmüşlerdir. (Şeh-nâmeler için bkz. Grafik 4) duraklama ve gerileme dönemlerinde ise git gide azalarak devirlerini sona erdirmişlerdir.

---

⁹⁸ Agah Sırrı Levend, *Gazavat-nameler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavatnamesi*, TTK Basımevi, Ankara, 2000s.4

Grafik 4

Âgâh Sırrı Levend'in "Muhteva" ağırlıklı tasnifinin yanında edebî olarak muhtelif tasnif denemeleri düşünülebilir. Sözgelimi yalnızca şeh-nâme adıyla isimlendirilmiş olanları; yazıldığı dönemlere göre manzum, mensur olarak sınıflandırmanın yanında yazıldığı dil ya da diller bazında da bir gruplandırma yapılabilir. Ayrıca sayısal veriler ışığında eserlerin asırlara, dönemlere göre telif edilme yoğunlukları tespit edilerek ayrıca bir tasnif yapılabilir. Örnek vermek gerekirse Sultan Süleyman devri Süleyman-nâme, şeh-nâme, fetih-nâme, gazâ-nâmeleri gibi bir döneme ya da tarihi kişiliğe endekslî bir tasnif, dönemi türlü yönlerden bir bütün olarak değerlendirmeye fayda sağlayabilecektir. Söz konusu eserler kendi içlerinde manzum, mensur ve manzum-mensur olarak alt tasnif gruplarında toplanabilir. Bahsi geçen tasniflemelerin ve bu tasniflere dayalı istatistikler edebiyat ve kültür dünyamıza dair önemli ipuçları verebilecektir. Dönemden döneme değişen edebî zevk ve estetik anlayış, ilmî ve kültürel yapı, bilimsel anlamda da sayısal verilerin ışığında ortaya konabilecektir. Şeh-nâmeler; bir yönüyle benzerleri olan fetih-nâme, gazâ-nâme, zafer-nâmeler gibi dostu ve düşmanı resmî kanaldan bilgilendirme, yanlış bilgilendirmeleri ve dezanformasyonu önleme maksadıyla döneminin edebî zevk ve anlayışı çerçevesinde manzum, mensur, manzum-mensur karışık olarak telif edilmişlerdir. Söz konusu gayelerle kaleme alınan eserlerin hangi gerekçelerle telifinin durdurulduğuna dair resmî

bir vesika, bir belge bulunmamaktadır. Ancak değişen şartlar, devletin yavaş yavaş duraklama sürecine girmesi bilhassa XVIII. Asırda zaferlerin yerini hezimetlerin almaya başlaması ve daha çok vakayı rapor etme tarzında bir tarih metoduna doğru bir yöneliş...vb. etkenler vakanüvisliği zaruri kılmıştır denilebilir. Bütün bu açıklamalara rağmen şehnâmecilik kurumun ilga edilerek yerine vakanüvistliğin ihdas edilmesi sürecini açıklama adına söylenenler mantıklı olsa da tahminden ibarettir. Aşağıdaki tablo ve grafiklerde ise tespit edilebilen, sadece şehnâme adıyla verilmiş eserlere yönelik tasnif denemesi yapılmıştır:

A.1Manzum A.2 Mensur A.3.Manzum- Mensur Şeh-nâmeler

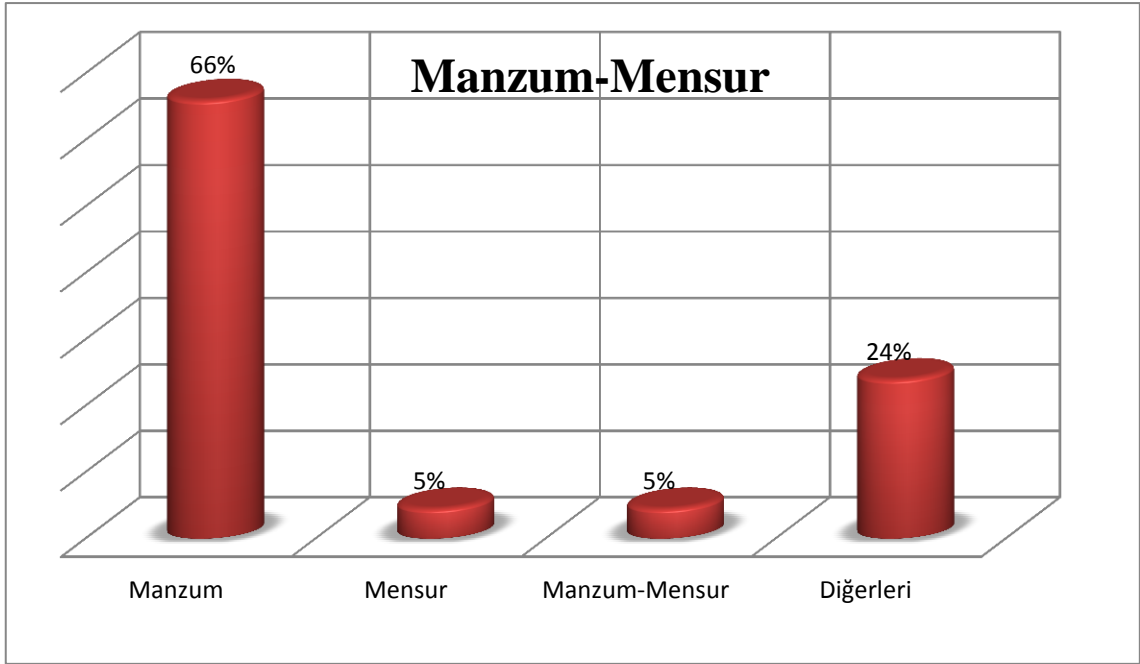
Manzum ve mensur eserler tasnifi, günümüze kadar ulaşmış eserler arasında yapılan incelemeleri kapsamaktadır. Biyografik eserlerde şehname adıyla kayd edilmiş ancak henüz nüshalarına tesadüf edilememiş, bazı müelliflere ait eserler formu, muhtevası bilinemediği için tasnif dışı tutulmuş ve “Diğerleri” başlığı altında mevcut bilgilere göre değerlendirilmiştir. Gelişmelere göre güncellenebilecek tasnif basit olarak aşağıdaki gibidir (**TABLO 2**):

MANZUM	
Müellifi	Eserin Adı
Yarcânî	Karaman Şeh-nâmesi
Ünsî	Şeh-nâme-i Selçuk
Dehhânî	Şeh-nâme
Hemdemî	Şâh-nâme-i İcmali Al-i Osmân
Mahremî	Şeh-nâme
Fethullah Arifi Çelebi	Şeh-nâme
Mülhimî	Şehen-şeh-nâme-i Murâdî
Lokman b. Seyyid Hüseyin	Keşid-i Fihrist-i Şeh-nâme-i Âli Osman
Nadirî	Şeh-nâme
Şuhûdî	Şâh-nâme
Şehdî Muhammed Çelebi <Amasyalı>	Şeh-nâme-i Sultân Mehmed-i Sâlis
Şemsî Ahmed Paşa	Şeh-nâme-i Sultân Muradî
Güftî	Şeh-nâme
Şirazlı Edaî	Şeh-nâme-i Selim Han
Ta'likî-zâde Mehmed b. Mehmed Fenârî	Yanık Seferi Şeh-nâmesi
Ta'likî-zâde Mehmed b. Mehmed Fenârî	Eğri Seferi Şeh-nâmesi
MENSUR	
Müellifi	Eserin Adı
Ta'likî-zâde Mehmed b. Mehmed Fenârî	Şeh-nâme veya Şemâ'il-Nâme-i Âl-i 'Osmân

MANZUM VE MENSUR	
Müellifi	Eserin Adı
Ebu'l-Fazl Mehmed Efendi	Selim Şeh-namesi
DİĞERLERİ	
Müellifi	Eserin Adı
Kânî-i Tûsî	Şeh-nâme
Furûgî Derviş Ahmed	Şehen-şeh-nâme
Nisarî	Şeh-nâme-i Sultân Mehmed-i Sâlis
Azmî-zâde Hâletî	Şeh-nâme-i Sultân Murâdî
Taşköprülü-zade Kemaleddin Efendi	Şah-nâme

TABLO 2

Manzum veya mensur olarak telif edilen eserlerin yüzdeler oranları (Grafik 5):

Grafik 5

ŞEHNAMELERİN YAZILDIĞI DİL

Firdevsi'nin Şehname'sinin mükemmelliği, Selçuklu, Karamanoğlu ve Osmanlı devletleri sahasında bu eserin bazı özelliklerinin taklit edilmesine neden olmuştur. Bu taklitlerden bir tanesi şüphesiz dil konusun da olmuştur. Bazı yazarlar gerek Farsçayı iyi bildiğini ispatlamak gerekse de eserini Şehname'ye daha fazla yakınlaştırmak için eserlerini Farsça kaleme almıştır. Bunun yanında Osmanlı edebiyatının en büyük özelliklerinden biri olan özgünlüğü çok çabuk yakalayabilme geleneği sayesinde bu alanda da Türkçe eserler çok çabuk kaleme alınmış ve bu eserlerin sayısı hızla artmıştır.

TABLO 3'de Eserlerin telif edildiği dillere göre tasnifi yapılmıştır:

TABLO 3

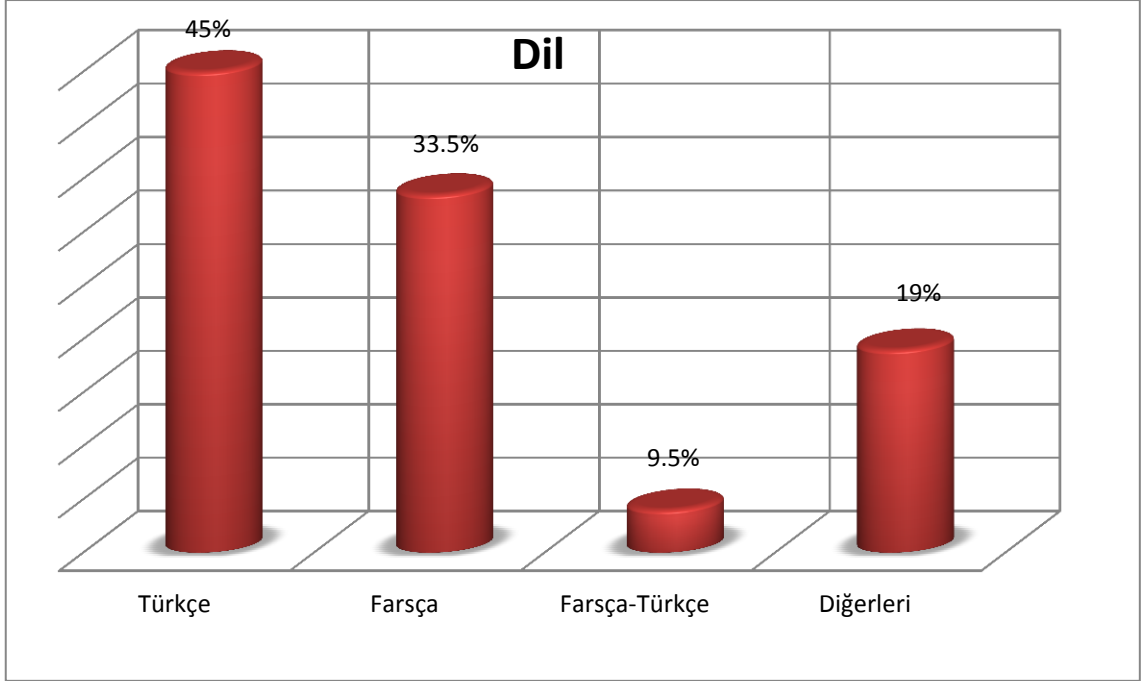
TÜRKÇE	
Müellifi	Eserin Adı
Hemdemî	<i>Şâh-nâme-i İcmali Al-i Osmân</i>
Ta'likî-zâde Mehmed b. Mehmed Fenâri	<i>Şeh-nâme veya Şemâ'il-nâme-i Âl-i 'Osmân</i>
Lokman b. Seyyid Hüseyin	<i>Keşid-i Fihrist-i Şeh-nâme-i Âli Osman</i>
Nisarî	<i>Şeh-nâme-i Sultân Mehmed-i Sâlis</i>
Mahremî (Tatavlı)	<i>Şeh-nâme</i>
Şemsi Ahmed Paşa	<i>Şeh-nâme-i Sultân Muradî</i>
Guffî	<i>Şeh-nâme</i>
Nadirî (Gani-zâde)	<i>Şeh-nâme</i>
Azmizade Haletî	<i>Şeh-nâme-i Sultân Muradî</i>
FARŞÇA	
Müellifi	Eserin Adı
Yarcânî	<i>Karaman Şeh-nâmesi</i>
Ünsî	<i>Şeh-nâme-i Selçuk</i>

Dehhânî	<i>Şeh-nâme</i>
Kânî-i Tûsî	<i>Şeh-nâme</i>
Ebu'l-Fazl Mehmed Efendi	<i>Selim şeh-nâmesi</i>
Şirazlı Edaî	<i>Şeh-nâme-i Selim Han</i>
FARŞA-TÜRKÇE	
Müellifi	Eserin Adı
Fethullah Arifi Çelebi	<i>Şah-nâme</i>
Mülhimî	<i>Şehen-şeh-nâme-i Murâdî</i>
DİĞERLERİ	
Müellifi	Eserin Adı
Şuhûdî	<i>Şah-nâme</i>
Taşköprülüzade Kemaleddin Efendi	<i>Şeh-nâme</i>
Furûgî Derviş Ahmed	<i>Şehen-şeh-nâme</i>
Şehdî	<i>Şeh-nâme-i Sultân Mehmed-i Sâlis</i>

TABLO 3

Yukarıda “Diğerleri” başlığı altında tasnif edilen şehnâmelerin, yazıldığı dilin Türkçe olabileceği tahmin edilmekle birlikte, henüz ele geçmediklerinden ve hangi dilde telif edildiğine dair somut bir bilgi bulunmadığından ilgili başlık altında tasnif edilmiştir.

Eserlerin telif edildikleri dillere aityüzelik oranlar (Grafik 6):

Grafik 6

İncelemeye konu olan *Şehen-şeh-nâme-i Murâdî* ile tarihi konularda yazılmış ve yukarıda hulasa edilerek bahsedilen diğer edebi eserler arasında isim, biçim ve içerikle ilgili bazı küçük farklılıkların dışında büyük ölçüde geleneğe yaslanan bazı benzerlikler de bulunmaktadır. Dönem dönem ya da topluca yapılabilecek mukayeseli çalışmalar sonucunda benzerlikler ve farklılıklar ortaya konarak “Şehnâmecilik” geleneğinin genel durumu ortaya konabilecektir.

SONUÇ

Ortaya konan çalışmada İbrahim Mülhimî'nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve *Şehen-şâh-nâme-i Murâdî* adlı eserinin tenkitli metni ve şehnamecilik üzerinde durulmuştur. Ayrıca Numan Külekçi'nin çalışmasında verilen Şehnamecilikle ilgili Ansiklopedik bilgiler güncellenmiş bu kısma değerli hocamızın yaptığı çalışmaların paralelinde eklemeler ve tashihler yapılmıştır.

Mülhimî, Osmanlı İmparatorluğunun duraklamanın eşiğine geldiği dönemde yaşamıştır. II. Osman'ın şehid edildiği, asayişin iyice bozulduğu dönemleri görmüştür. Genç Osman (II)'dan sonra IV. Murad'ın saltanatının ilk yılları da sıkıntılı geçmiş ancak yaşının biraz daha olgunlaşmasıyla otoriteyi ele alan Sultan Murad, içte ve dışta çetin mücadeleler vererek devletin düzenini ve asayişini yeniden tesis edebilmiştir.

Mülhimî'nin mesnevisinde döneminin olaylarının şairin hissiyatına yansımaları görülebilmektedir. Padişaha son derece bağlı olan şair, sultanın zaferlerini, fetihlerini doğal olarak övmüş ona itaatte kusur gösterenleri de feleğe şikayet ederken üstü kapalı olarak yermiştir. Şairin bu tavrı aynı zamanda onun dünya görüşünü ortaya koymaktadır. O, devleti ve dini ittihad vesilesi olarak görür. Sultan da bu ittihadın sembolüdür.

Mülhimî, devrinde aklî ve naklî ilimlere vukufiyeti, âlim ve müderris kimliğiyle şöhret bulmuştur. Şöhretinin yanında şairliği ve kişilik hususiyetleri sebebiyle şehnameci olarak görevlendirilmiş, ortaya koyduğu şehnamesiyle şöhretini devam ettirmiştir. Üç dilde şiir söylemeye muvaffak oluşuyla şiir tekniği genel olarak sağlam bir şair olan Mülhimî, manaya önem verdiği kadar söze de önem verir. Çoğu zaman Bakî'de görülen mısralar arasındaki paralelizm, ses ve ahenk hususiyetleri Mülhimî'nin

mısralarında da belli ölçüde görülmektedir. Şairin teşbih ve mecazlar dünyasını oluşturan imajları, mübalağaları, özellikle bâb başlarındaki ağıdalı söyleyişleriyle dönemindeki “Sebk-i Hindî” etkilerini hissettirmektedir. Seviyeli bir dil ve üsluba sahip olan şair, halk söyleyişlerine fazla yer vermemiştir.

Biyografik kaynaklarda mutasavvıf kimliğinden bahsedilen şairin bu özelliğini yansıtan mısralar görülmektedir. Özellikle Farsça telif edilmiş besmele, tevhid-tahmid gibi bölümlerle, münacat ve sâkiname bölümlerine mutasavvıfane bir yaklaşım görülmektedir. Ancak şair, bu unsurları çok ölçülü bir tarzda esere yerleştirmiştir. Tasavvuf, eserde gaye değildir, dini yaklaşımı kuvvetlendiren bir öğedir ve şair için asıl önemli olan memduhudur. Çünkü çok sıkıntılı ve karamsar bir ortamda devleti yöneten Sultan Murad’ı Mülhimî, bir kurtarıcı olarak görmüş, Şii tehlikesine karşı verilen mücadeleye dikkat çekmiştir. Ona göre padişah devlete düzen verdiği gibi dine de düzen vermiştir. Bu nedenle ona dinin şehen-şahı sıfatını yakıştırmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz bilgilerle birlikte sonuç olarak âlim, müderris, müverrih, şehnameci vasıflarıyla çok yönlü bir şair olan Mülhimî’nin sadece mesnevisine bakarak dahi geniş hayallerle süslenmiş bir nazım üslubunun olduğunu söyleyebiliriz. Mesnevîsini oluşturan unsurlar hemen her divan şairinde görülen müşterek yapılarıdır. Bu şekliyle Mülhimî’nin diğer şairlerden, özellikle mesnevisinde zikrettiği İranlı şairlerden, farklılığını eserinin konusunda ve bu konuyu ifade ediş şeklinde aramak gerekir. Onun canlı betimlemelerle süslediği eserinde uzun uzun anlatımlar yoktur. Gerçek olayları masal, destan-mit unsurlarıyla düzgün bir kompozisyonla ifade etmiştir. Beyitlerdeki hayal ve imajlar, gerçek savaş sahnelerini masal âleminde yedi başlı ejderlerle mücadele edasıyla ifade etme, ilginç teşbihler, onun orijinal üslup özelliklerini ortaya koyar. Elbette nazmın gerektirdiği zorunluluklar ve şehnameciliğin doğası gereği mübalağalı anlatımlar eseri kuru bir tarih kitabı olma sıkıntısından kurtarır ancak bu yönüyle de modern tarihçiler genel olarak şehnamecilik silsilesinde ortaya konan eserlere ihtiyatla yaklaşır. Bu eserlerdeki teşbih, mecaz, mübalağa unsurlarının yanında, psiko-siyasal nedenlerle yanlı aktarım ve yorumlar, bazı tarihçilere bu alandaki eserlerin titizlikle değerlendirilmesi gerektiğini düşündürse de tarihe farklı bakış açıları

kazandırdığından ve edebî eser kıymeti oluşturduğundan tarih ve edebiyat için önemli belgelerdir, denilebilir.

Diğer taraftan, şairin mahlasının Mülhimî olmasına rağmen lirizmin eserin geneline hâkim olmadığı görülmektedir. Şair, münacat, sâkiname ile betimleme yaptığı bazı bölümlerde lirik bir tutum takınırken bunların dışındaki kısımlarda kontrollü bir üslup içinde olmaktadır. Denilebilir ki eserde ağırlıklı olarak düşünceye dayalı olay anlatımı esastır. Duygu, lirizm ise yer yer kendini hissettirir. İbrahim Mülhimî için kendinen bir önceki şehnâmecî Ganizâde'ye göre daha lirik bir şairdir denilebilir ancak Ârifî Çelebi, Urmiyeli Lokman gibi şehnamecilerdeki lirizm yoktur. Bu yönüyle Mülhimî'de adeta vakanüvisliğe geçişin belirtileri görülür, haddizatında eserinde kendisi için hem şehnâmecî hem de vekâyinüvis tabirlerini farklı yerlerde kullanmıştır. Mülhimî'den sonra da artık tarih yazıcılığı vekâyinüvislerin işi olmuştur.

KAYNAKÇA

- ALİKILIÇ, Dündar; Ganî-zâde Mehmed Nâdirî'nin Şehnâme-i Nâdirî'si, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul,1993
- ALTINAY, Ahmed Refik; Bizde Şeh-nâmecilik, Seyyid Lokman ve Halefleri, Yeni Mecmua Sy.9
- ARGUNŞAH, Mustafa; Türk Edebiyatında Selimnâmeler, Turkish Studies,Vol.4/8 Falls 2008
- ATSIZ, Nihal; Osmanlı Kütüphanelerinde Bilinmeyen Osmanlı Tarihleri, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957
- AYAN, Hüseyin; Cevri, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1981
- AYDEMİR, Yaşar – ÇELTİK, Halil; Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif, Ahmet Yesevi University Board of Trustees; Summer / 2008
- AYNUR, Hatice; Mahremî ve Şehnâmesi. I. Kısım.Yavuz Sultan Selim Dönemi: İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin, I-II, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993
- BABİNGER, Franz; Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri,(Çev. Coşkun Üçok, KB Yay. Ankara, 1992
- BALATA, Refet Yalçın; Hunkârname (Tevârîh-i Âl-i 'Osmân), Mîr Seyyid 'Alî b. Muzaffer-i Ma'âlî, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 1992
- BAYRAK, M.Orhan; Osmanlı Tarih Yazarları, Milenyum Yay. 2002
- BİLGİN, Abdüsselam; Ada'i-yi Şirazi ve Selim-nâmesi (Araştırma, metin ve çeviri), Doktora Tezi Ankara Üni. SBE -1987
- Bursalı Mehmet Tahir; Osmanlı Müellifleri, Cilt.III, İstanbul 1343,
- ÇELİK, Ahmet Faruk; Fethullah Arifi Çelebi'nin Şahname-i Al-i Osman'ından Süleyman-nâme: Metin, İnceleme, Özet Tercüme, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009
- ÇİFTÇİOĞLU, İsmail; Karamanlı Dönemi Şeh-nâme Yazarları ve Eserleri Üzerine, A.K.Ü Sosyal Bilimler Dergisi, IV/2, s. 57-66

- ÇUBUK, Vahid; Talikî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,1986
- DEMİRBİLEK, Salih; Ahmedî'nin İskendername Adlı Eseri Üzerinde İnceleme (ses bilgisi-şekil bilgisi-cümle bilgisi) Metnin Transkripsiyonu, Sözlük Çalışması, Doktora Tezi, Trakya Üniv.2000
- EBRAHİMÎ, Davut; Arifî Fethullah Çelebi ve Fütûhât-ı Cemile'sinin Tenkitli Metni, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991
- ERKAN, Davut; Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-nâmesi, Yüksek Lisans Tezi, M.Ü Türkiyat Araştırmaları Ens.-2005
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet; Külliyyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hamidî, İstanbul 1949
- GÜLEÇ, Hamdi; Firdevsi-i Rumi'nin Süleymannâme'si -42. cilt-Dasitan-ı Ceng-i Aheng-i Efrasiyab-ı Türk Üzerinde Bir Metin İncelemesi, Doktora Tezi Ege Üni. SBE-1994
- GÜRİSOY, Belkıs; Şehnâme'de Türkler, Türk Yurdu Dergisi- Aralık 2011, c.31 s.66
- İNÂL, Hâdi [Hadi İnal]; Şâh-nâmeyi Selîm Hân-ı Devvâm-ı 'Osmânî te'lîf-i Lokmân b. Huseyn-i 'Âşûrî el-Ûrmevî, Doktora Tezi, Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tahran, 1982
- İNALCIK, Halil; Kutadgu Bilig'de Türk ve İran Siyaset Nazariye ve Gelenekleri, Türk Kültürü Araştırmaları, s.259- 271)
- KIRLANGIÇ, Hicabi; İdris-i Bitlisî Selim-nâmesi, Doktora Tezi, Ankara Üni. SBE-1985
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat; Firdevsi-i Taviil Maddesi, İslam Ansiklopedisi, c.4 s.649
- KÜLEKÇİ, Numan; Ganî-zâde Nâdirî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divanı ve Şehnâmesi'nin Tenkitli Metni, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1985
- KÜLTÜRAL, Zuhâl- BEYRELİ, Latif; Şerîfî Şehnâme Çevirisi, C.1-4, Ankara, 1999
- LEVEND, Âgâh Sırrı; Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi, TTK Yay. Ankara 2000
- LÜGAL, Necati; Şahnâme-Firdevsî, Kabalcı Yay. İstanbul 2005

- Mecdî Mehmed Efendi; Zeyl-i Şakâik-i Numâniye, Haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay. İstanbul, 1998
- MENGİ, Mine; Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yayınları.....
- Mustafa Naîmâ; Naîmâ Tarihi, Haz: Mehmet İpşirli; TTK Yay. Ank. 2007 c.3, s.1277
- PAKALIN, Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul,1972
- RİTTER, Helmut; İslam Ansiklopedisi, MEB, 1964, C.4. s. 643
- ŞANLI, Saadet; Şehnâme-i Talikî-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri-Talikî-zâde Şehnâmesi (V.Hassa)'nin Edisyon Kitiği, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,1989
- Şemsî Ahmed Paşa; Şeh-nâme-i Sultân Murâd, ed. Günay Kut-Nimet Bayraktar, Harvard, 2003
- ŞİŞMAN, Bekir- Kuzubaş, Muhammet; Şeh-nâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2007
- ÜNVER, İsmail; Mesnevi, Divan Şiiri Özel Sayısı, Türk Dili 1986
- WOODHEAD, Christine; Ta'likî-zâde's Şehnâme-i Hümâyün. A History of the Otoman Campaign into Hungary, 1593-94, Berlin, 1983
- Yusuf Has Hacib; (Çev. R. Rahmeti Arat) Kutadgu Bilig, Türk Tarih Kurumu, 1998
- YÜKSEK, Hasan; 19.Yüzyılda Osmanlı Tarihçiliği, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Eskişehir, 2006

IV. BÖLÜM

A- NÜSHA TAVSİFİ

Yerli ve yabancı kaynakların araştırılması sonucu elde edilen tespitlere göre Şehen-şeh-nâme-i Murâdî'nin iki nüshası bulunmaktadır: Topkapı Müzesi Revan Kütüphanesinde bulunan R nüshası ve Hollanda Leiden'de Üniversite Yazma eserler kütüphanesinde bulunan L nüshası. Her iki nüsha da baştan sona eksiksiz tam okunaklı durumdadır. L nüshasının temmet kaydında Hicri 1049 ibaresi görülmektedir. L nüshası, R ile mukayese edildiğinde biraz daha eski görünmektedir ki Âgâh Sırrı Levend de aynı kanaattedir. Ancak metin oluşturulurken bab başlıkları bulunan ve daha muntazam olan R nüshası esas alınmıştır. L ve R nüshalarında bulunmayan beyitler birbirlerinden tamamlanarak ilgili bablarda konunun akışına uygun bir şekilde konularak dipnotlarda gösterilmiştir.

Kurulan nüshanın sol tarafında R nüshasının varak numaraları belirtilmiş, dipnotlarda da L nüshasının varak numaraları gösterilmiştir. Ayrıca beyitler beşer beyit aralıkla numaralandırılmıştır.

Vezin gereği kısa okunan ünlülere uzatma işareti konulmuş, gerçek uzunlukları gösterilmemiştir. Türkçe kelimelerde yapılan imâleler, Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzatma işareti “-“ ile gösterilmiştir. Her iki nüshada kelimelerin yazımlarında görülen ve vezne de uyan imla özellikleri, oluşturulan metinde de aynen korunmuştur. Söz gelimi iki ayrı kelimenin son ve ilk ünlüleri arasındaki ünlü birleşmesi hadisesinde ortaya çıkan yapı (‘) işaretiyle gösterilerek yazıldı: n’eylediğün, n’ola, k’ala...vb.

Her iki nüshada da farklı yazılmamış ancak vezin zorunluluğu neticesinde şairin kelime tasarrufu sayılabilecek hususiyetler aynen imla edilmiştir: ejder, ejdeha, ejderha; tur, dur; toğru, doğru gibi her iki nüshada da aynı şekilde istinsah edilmiş kelimelerin farklı yazımları aynen korunmuştur. Aynı dönemde verilen çoğu Osmanlı Türkçesi metin transkripsiyonlarında kapalı “e”ler “i” ile gösterilmiştir. Ancak aynı metinlerde âhenk ve kafiye zaruretiyle bu kapalı e lerin yine e ile gösterilmesi durumu bir karmaşa meydana getirmektedir. Burada böyle bir karışıklığa mahal vermemek için kapalı e ler yine e olarak gösterilmiştir.

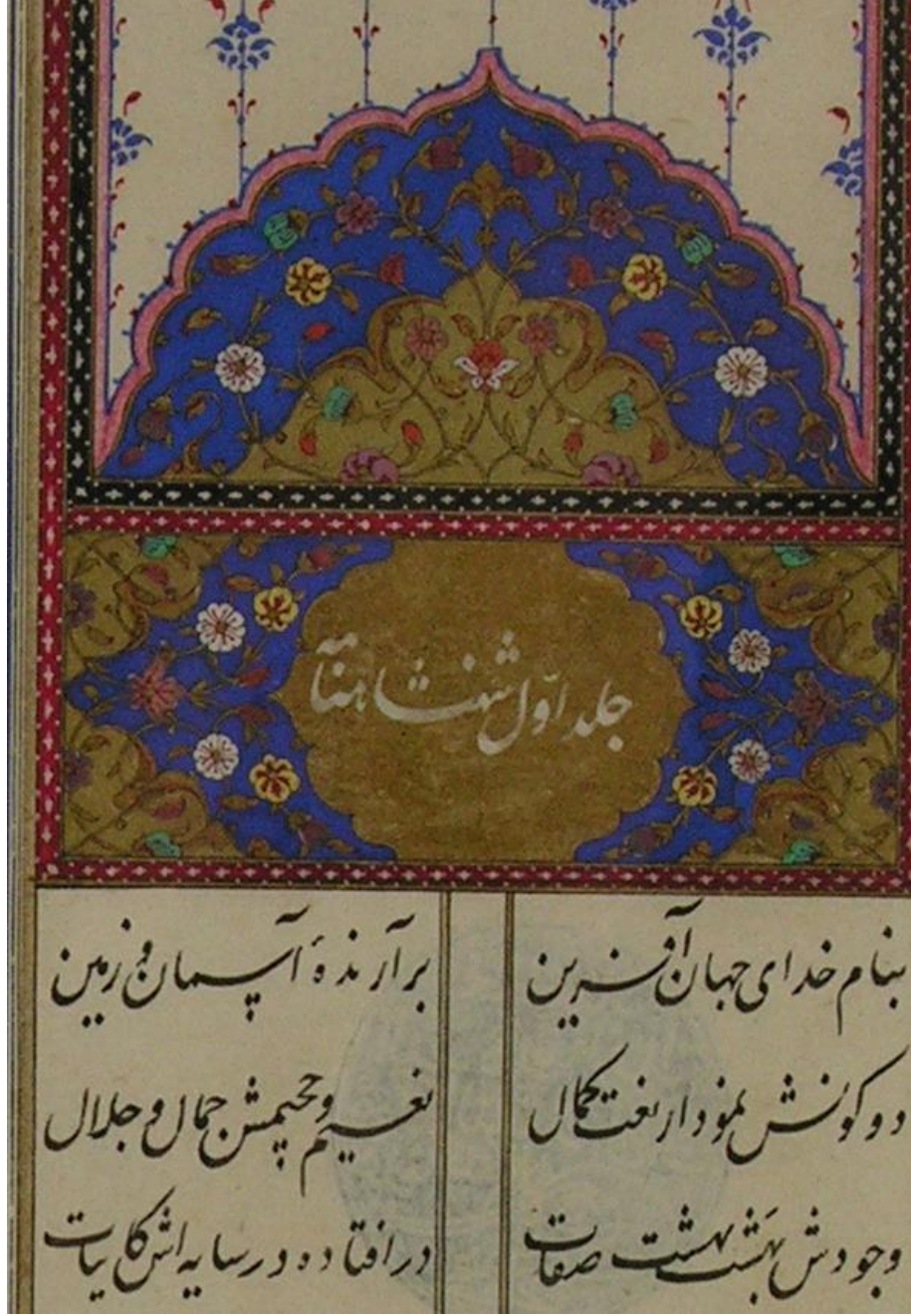
Diğer taraftan Turke vasıta eklerinden(gerindium) olan –ıb, -ib, -ub, -ub eklerinin yazımında bu eklerin gunumuzdeki kullanımları tercih edilerek-up, -up, -ıp,-ip şeklindeki imlası kullanıldı.

B- METİN

ŞEHEN-ŞÁH-NÁME-İ MURÁDÎ

FARŒA KISIM

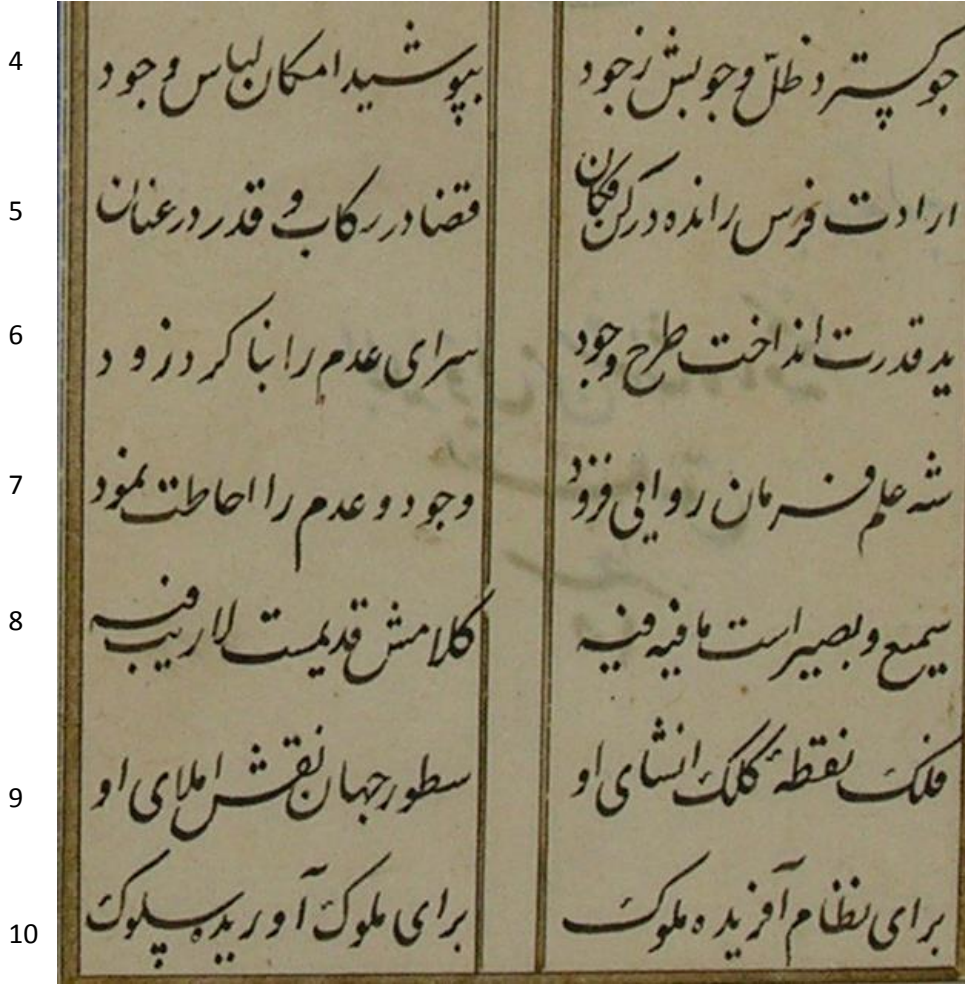

Cild-i Evvel-i Şehen-şâh-nâme

¹ Be-nâm-ı Hüdâ-yı cihân-âferîn / Ber-ârende-i âsumân u zemîn [*Dünyayı yaratan, göğü ve yeri meydana getiren Allah'ın adıyla.*]

² Dü-kevneş nümûdâr-ı na't-ı Kemâl / Na'îm ü cahîmeş Cemâl ü Celâl [*İki âlemi Kemal sıfatının; cennet ve cehennemi Cemal ve Celal sıfatlarının göstergesidir.*]

³ Vücûdeş behişt-i behişt-sıfât / Der-üftâde der-sâyeş kâinât [*Varlığı cennet gibi cennettir, Cennetin en güzel sıfatlarını kendinde bulundurur; Âlemler O'nun gölgesinde meydana gelmiştir.*]

⁴ Çü güstereğ zıll-ı vüçûbeş zi-cûd / Be-püşîd imkân libâs-ı vüçûd [Kereminden dolayı Vüçûb gölgesini yayınca, İmkân varlık giysisini giydi. (varlıklar o sayede belirdi.)]

⁵ İrâdet-i feresrânde der-kun fe-kân / Kazâ der-rikâb ü kader der-‘inân [Kaza ve kaderin üzengi ve dizginine hükmederek irade atını kâinatta sürmüştür.]

⁶ Yed-i kudret endaht tarh-ı vüçûd / Serây-ı ‘adem-râ binâ kerd zûd [O, Allah (ın kudret eli), bu yokluk sarayını vücut planına çabucak dikti.]

⁷ Şeh-i ‘ilm-i fermân-revâyî füzûd / Vüçûd ü ‘adem-râ ihâtât nümûd [İlmin şâhı ve yaratıcılığın hükümdarı varlığı ve yokluğu kapladı.]

⁸ Semi‘ ü basirest mâ fihi fih / Kelâmeş kadimest lâ-raybe fih [Dışta ve içte, açık ve gizli her şeyi görür ve işitir. Şüphesiz en eski kelamı o söyledi.]

⁹ Felek nokta-i kıl-k-i inşâ-yı Ū / Sutûr-ı cihân nakş-ı imlâ-yı ū [Felek, O’nun inşa kaleminin noktasıdır. Cihan satırları (da) onun imlâsının (yazısının) süsleridir..]

¹⁰ Berây-ı nizâm-âferide mülûk / Berây-ı mülûk-âferide sülûk [(Allah), Dünyayı yarattıktan sonra dünyayı yönetmek için melikler; Bu melikler için (de) bazı kanunlar getirdi.]

11

سپاه کمر بند پا در رکاب

ملوک عدو کش عنان در شتاب

12

قلم گرم رو تر در انشای مهر

علم در تکاپوی صحرا می قهر

13

صدای سی که عفتش بر آفاق زد

نویایی که لطفش بیخ طاق زد

14

تر لرزل گرفته زمین زان صدا

برقص است کردون بز ذوق نوا

15

در و پاسپان خانه بنیاد کرد

سرای حباب ز که آباد کرد

16

بلی خادم در کشش شاه شد

جهان پاسپانش شهنشاه شد

17

جهانگیری تاجداران هست

جهانگیری پادشاهان هست

¹¹ Mülûk-ı ‘adû-keş ‘inân-der-şitâb Sipâh-ı kemer-bend pâ-der-rikâb [Düşmanı kıran hükümdarlar, bunun için acele ederler; askeleri de hazır ve nazırdır.]

¹² ‘Alem der-tekâpû-yı sahrâ-yı kahr / Kalem germ, rev-ter der-inşâ-yı mihr [Sancak, kahır çölünde koşuşturmakta; sevgiyi yazmada kalem yorgun, yüz ıslak.]

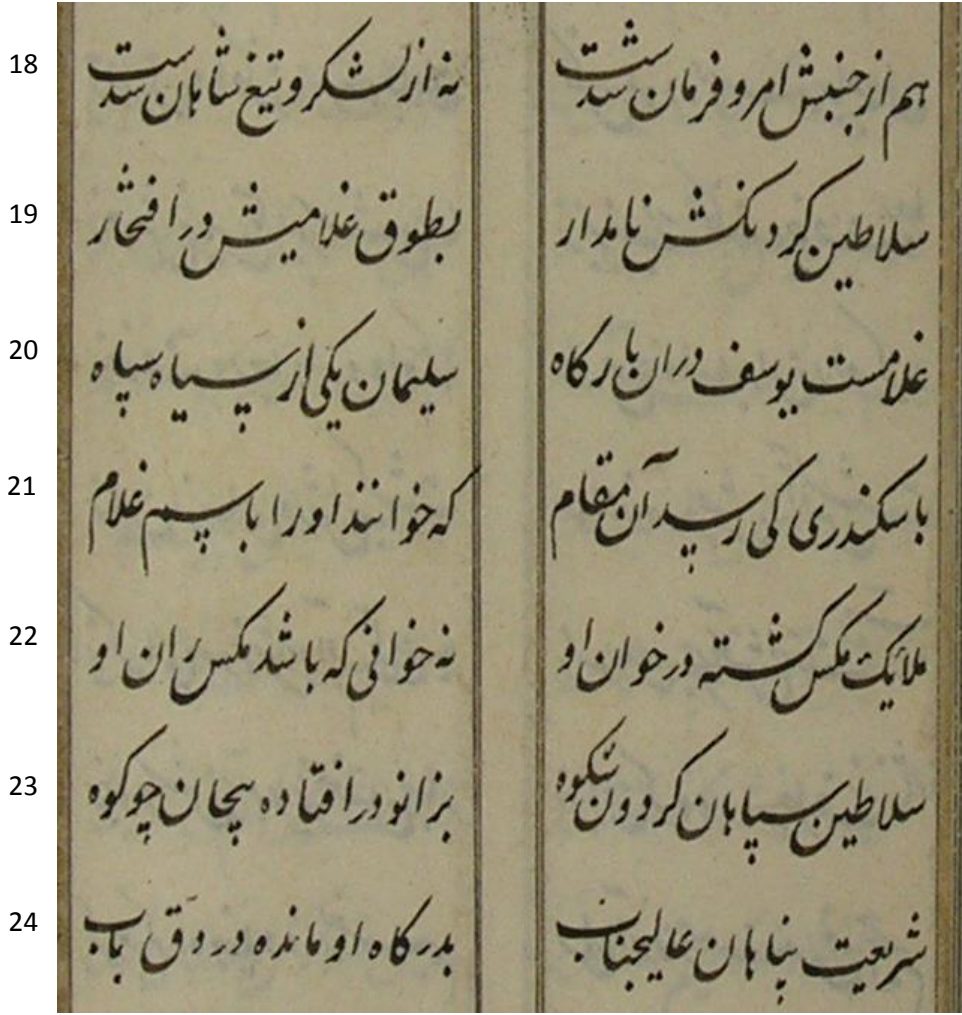
¹³ Nevâyî ki lutfeş be-nüh tâk zed / Sadâyî ki ‘unfeş ber-âfâk zed [Lutfundan doğan ses dokuz feleğe çarptı (dokuz feleği çinlattı) öyle bir ses ki; şiddeti ufuklara vurdu. (Ufukları çinlattı)]

¹⁴ Be-raksest gerdûn zi-zevk-i nevâ / Tezelzül girifte zemîn z’ân sadâ [Felek, (o) nağmenin zevkinden raks etmekte; yeryüzü o sestten titremekte.]

¹⁵ Serây-ı cihân-ra ki âbâd kerd / Der-i pâsibân-hâne bünyâd kerd [Dünya sarayını güzel bir şekilde inşa ettikten sonra, kapısına koruma memuru koydu.]

¹⁶ Cihân pâsibâneş şehen-şâh şod / Belî hâdim-i dergeheş şâh şod [Cihanın koruyucusu şahenşah oldu. Evet, onun sarayının hizmetçisi şah oldu.]

¹⁷ Cihân-gîrî-i pâdişâhân ki hest / Cihân-dârî-i tâc-dârân ki hest [Padişahların dünyayı hükümünde tutanı vardır. Tac sahiplerine hükmeden (de) vardır.]

¹⁸ Hem ez-cünbiş-i emr ü fermân şodest / Neh ez leşker ü tiğ-i şâhân şodest [Onun emri Allah'ın emriydi. Şahlar, askerle, kılıçla değil Allah'ın emriyle sultan olmuştur.]

¹⁹ Selâtin-i gerdenkeş-i nâm-dâr / Be-tavk-ı gulâmîeş-i der-iftihâr [Çok meşhur, hiç kimseye baş eğmeyen sultanlar ki iftiharla onun hizmetinde olmak istiyorlardı.]

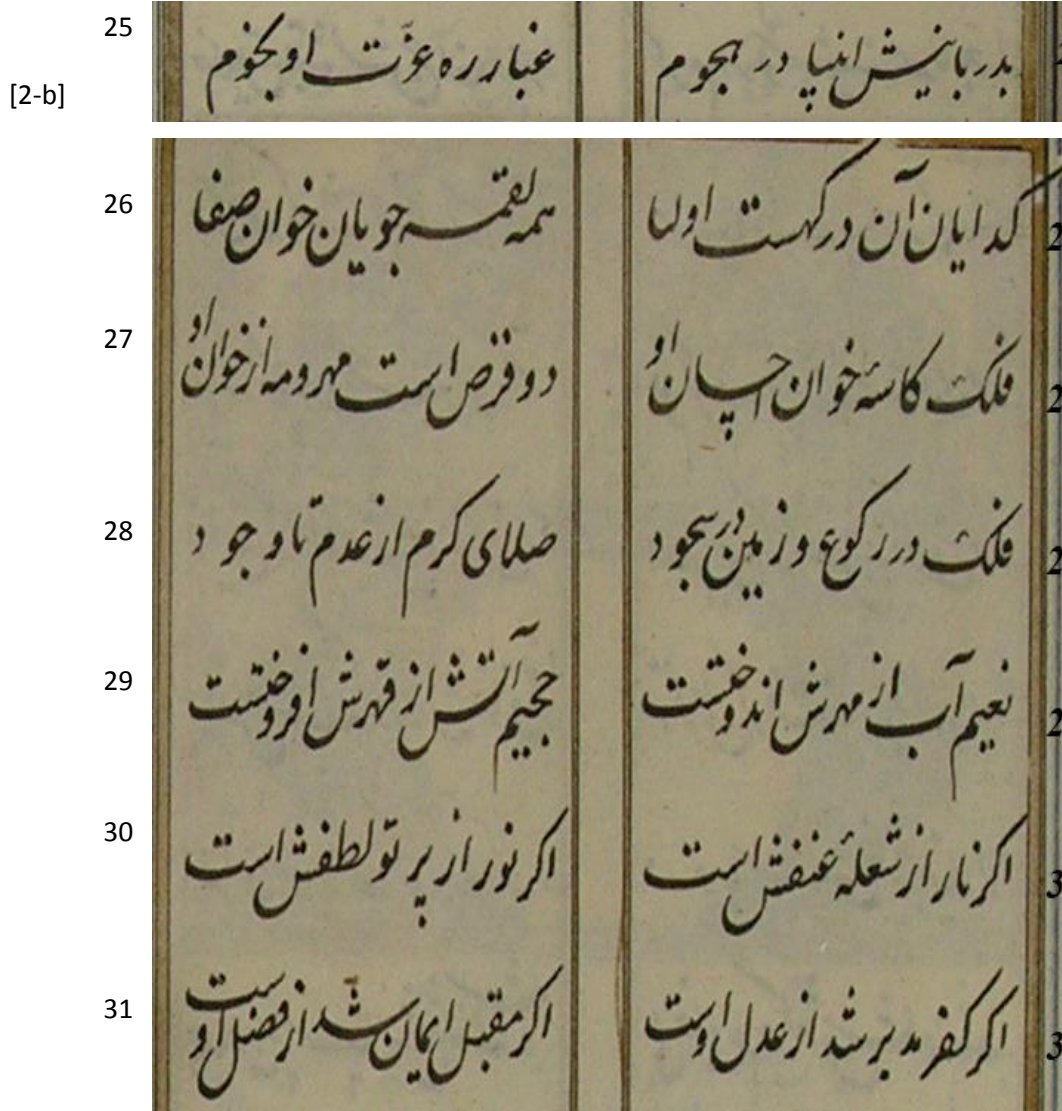
²⁰ Gulâmet Yûsuf der-ân bârgâh / Süleymân yeki ez-siyâh-ı sipâh [Yusuf onun arkasında (sarayında), onca güzelliğine rağmen bir köle; Süleyman (da) onun ordusunda sıradan bir asker idi.]

²¹ Be-İskenderî ki resîd ân makâm / Ki hânend û-râ be-ism-i gulâm [İskender, ulaştığı o makamıyla orada bir köle olarak anılır.]

²² Melâik meges-geşte der hân-ı Ê / Ne hânî ki başed meges-rân-ı Ê [Herkesin ikram ettiği sofraya, onun ikramlarının yanında bir sinek kopardı ve melekler onun sofrasının etrafında sinekler gibiydi.]

²³ Selâtîn sipâhân-ı gerdûn-şükûh / Be-zânû der-üftâde bî-cân çü kûh [Dünyayı görkeme boğan askerlerin sultanlarının karşısında dağ misâli diz çöktüler.]

²⁴ Şerî'at-penâhân-ı 'âlî-cenâb / Be-dergâh-ı Ê mande der-dek-i bâb [Şeriatın koruyucusu cömert (kişiler) onun dergâhında kapı dilencisi gibiydiler.]

²⁵ Be-derbâniyeş enbiyâ der-hücûm / Gubâr-ı reh-i ‘izzet-i Ū nücûm [O'nun kapıcılığını yapmak için nebiler yarıştı; Onun izzet yolunun tozu ise âdeta yıldızlardır.]

²⁶ Gedâyân-ı ân dergehest evliyâ / Heme lokma-cûyân-ı h ân-ı safâ [Veliler, o kapının safa sofrasından nasip arayan, lokma alan gedalarıdır.]

²⁷ Felek kâse-i hân-ı ihsân-ı ū / Dü kursest mihr ü meh ez-hân-ı ū [Onun ihsan sofrasının kâsesi felektir. Ay ve güneş ise Onun sofrasından iki lokma gibidir.]

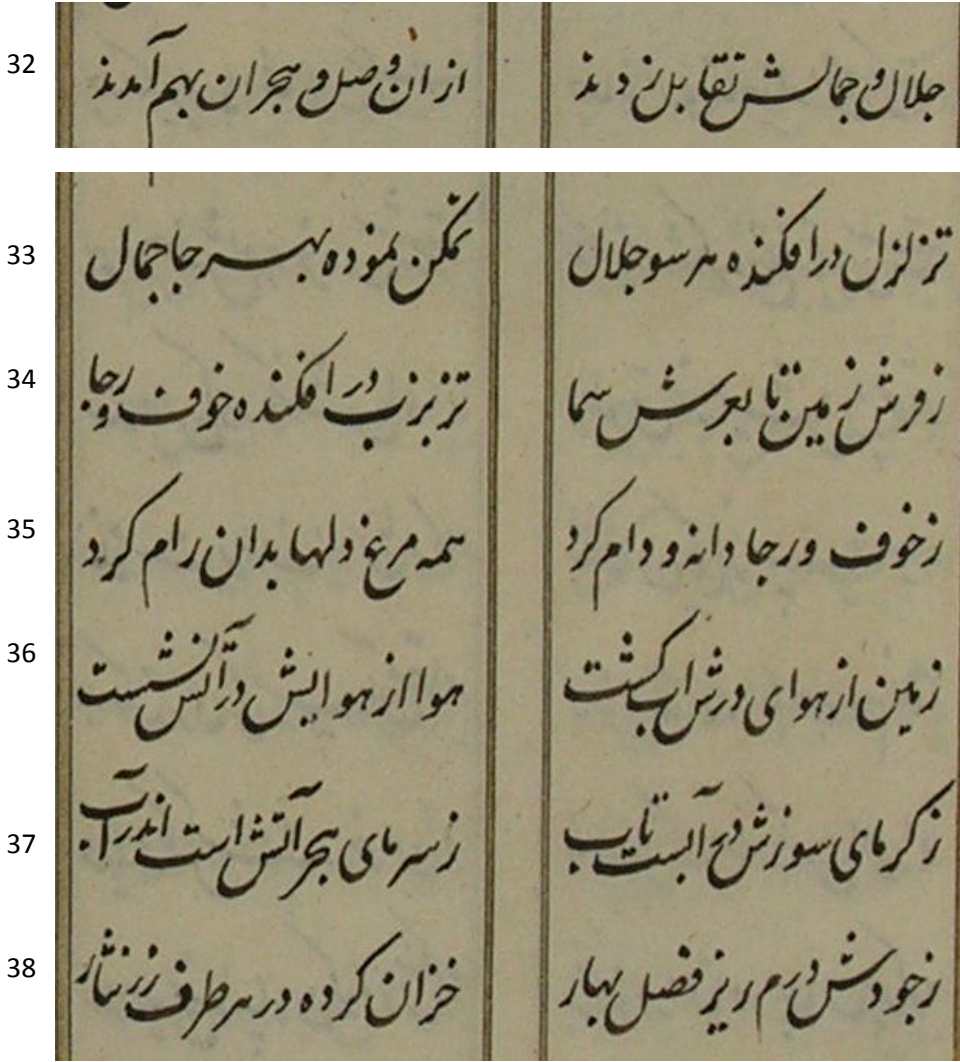
²⁸ Felek der-rûku‘ u zemîn der-sucûd / Salâ-yı kerem ez-‘adem tâ vucûd [Felek rükuda zemin secdede yokluktan varlığa kadar her şeyde O'nun (kereminin) ses i(daveti) var]

²⁹ Na‘îm âb ez-mihreş endûhteest / Hacîm âteş ez-kahreş efrûhteest [Kendi şefkatinden suyu bağışlamış; mücessem ateşi de kahrından alevlendirmiştir.]

³⁰ Eger nâr ez-şu‘le-i ‘unfeşest / Eger nûr ez-pertev-i lutfeşest [Ateş, onun sesinin kıvılcımındandır. Nur (da) onun lütfunun ışığındandır]

³¹ Eger kufir mudebbir şod ez-‘adl-i Ūst / Eger mukbil îmân şod ez-fazl-i Ūst [Allah'ın adaletinin gereği küfir de oldu. Allah'ın fazlı gereğince de iman var oldu.]

³² Celâl u cemâleş tekâbul zedend / Ez ân vasl ü hicrân be-hem âmedend [Allah'ın büyüklüğü ve güzelliği bir araya geldi .Bundan dolayı ayrılık ve kavuşma bir araya geldi]

³³ Tezelzül der-efkende her sû celâl / Temekkün nümûde be-her câ cemâl [Celal, her tarafı sarsmış, Cemal ise her yerde sükûneti göstermiş.]

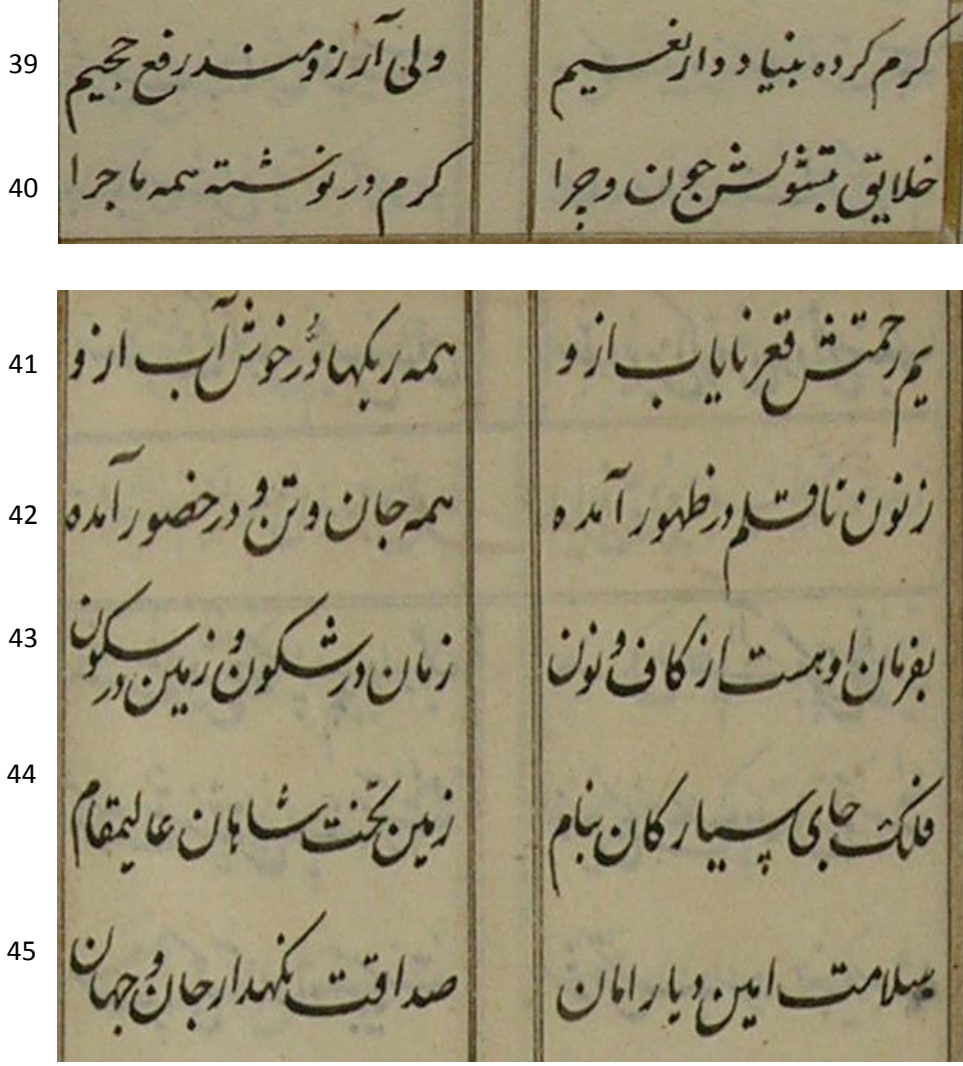
³⁴ Zi-ferş-i zemîn tâ-be-'arş-i semâ / Tezeb-zeb der-efkende havf u recâ [Korku ve ümidi, yerden göğe kadar birbiri içine geçmiş bir şekilde bırakmıştır]

³⁵ Zi-havf u recâ dâne vü dâmkerd/ Heme mürğ-ı dilhâ bedân râm kerd [Korku ve ümid kuşunu tuzakta dane yapmış, bütün gönül kuşlarını onunla avlamıştır.]

³⁶ Zemîn ez-hevâ-yi düreş âbgeşt / Hevâ ez-hevâyeş der-âteş nişest [Yer onun incisi arzusuyla eriyip suya döndü; hava onun iradesiyle ateş oluyor]

³⁷ Zi-germây-ı sûziş der-âbest tâb / Zi-sermây-ı bahr âteşest ender-âb [Yanışın sıcaklığında parlak (alev) suya döner, denizin soğuşundan (da) ateş suya döner.]

³⁸ Zi-cûdeş direm-rîz fasl-ı bahâr / Hazân kerde der-her taraf zer nisâr [O'nun cömertliğinden bahar mevsimi dirhemler döküp sonbahar her yere altınlar saçmış.]

³⁹ Kerem kerde bünyâd-ı dâr-ı na'îm / Velî ârzûmend-i ref'-i cahîm [Kerem (edip) Na'îm cennetinin temelini attı. Ancak cehennemi (de) bertaraf etmeyi arzu eder.]

⁴⁰ Halâyik be-teşvîş-i çun u çerâ / Kerem der-nevişte heme mâcerâ [Yaratılmışlar neden ve niçinin kargaşasında; Kerem bütün olanları yazmada.]

⁴¹ Yem-i rahmeteş ka'r-ı nâ-yâb ez-Û / Heme rîghâ durr-i hoş-âb ez-Û [Ondan dolayı rahmet denizinin dibine ulaşmaz... Her kum tanesi tatlı su incisi...hepsi onundur.]

⁴² Zi-nûn tâ-kalem der-zuhûr âmede / Heme cân u ten der-huzûr âmede [Nûn'dan kaleme kadar (her şey) zuhura geldi, bütün can ve bedenler huzura geldi.]

⁴³ Be-fermân-ı Û hest ez-kâf u nûn / Zamân der-şugûn u zemin der-sükûn [Kaf'tan Nûn'a kadar (her şey) O'nun emriyle mevcuttur; zaman uğur içindedir, zemin (de) hareketsizdir.]

⁴⁴ Felek cây-ı seyyâregân-ı be-nâm/ Zemîn taht-ı şâhân-ı âlî-makâm [Felek, meşhur gezegenlerin yeridir; zemin (de) makamı yüce şahların tahtının yeridir.]

⁴⁵ Selâmet emîn-i diyâr-ı emân / Sadâkat nigâh-dâr-ı cân u cihân [Selamet, aman diyarının (dünyanın) emini; sadakat, cihan ve canın bekçisidir.]

46 صفای صفاروی بخشد آب / کد رنگت د امانده سردر آب
47 اطاعتت سرم ندیم جوی شد / خیانتت غلام پیسه روی شد
48 شریعت کنه بان دنیا و دین / طریقت نمودار راه یقین

49 علوم خود جمل درشان او / همین درد او بوده درمان او
50 بساط حروف بجا آمدند / مرکتب کلام بجا آمدند
51 موالید از امر کن با جنبه / که از امر و نهی نشن نهی چند سر
52 نه تاخیر در آمد و رفتشان / نه تقدیم در حالت وقتشان

⁴⁶ Safâ-yî safâ-rûy-râ bahşed âb / Keder teng-dil mande ser der-turâb [Su, şen yüzlülere safâ bahşeder haset edenlerin kederin (de) başı toprakta kaldı. (neticesiz kaldı)]

⁴⁷ Îtâ'at harîm-i nedîm-cûy şod / Hıyânet gulâm-i siyeh-rûy şod [Îtaat, dost arayan harem oldu; hıyanet yüzü kara gulam (köle) oldu.]

⁴⁸ Şerî'at niğeh-bân-ı dünyâ vü dîn / Tarikât nümûdâr-ı râh-ı yakîn [Şeriat din ve dünyanın bekçisi, tarikat (da) yakîn yolunun göstericisi oldu.]

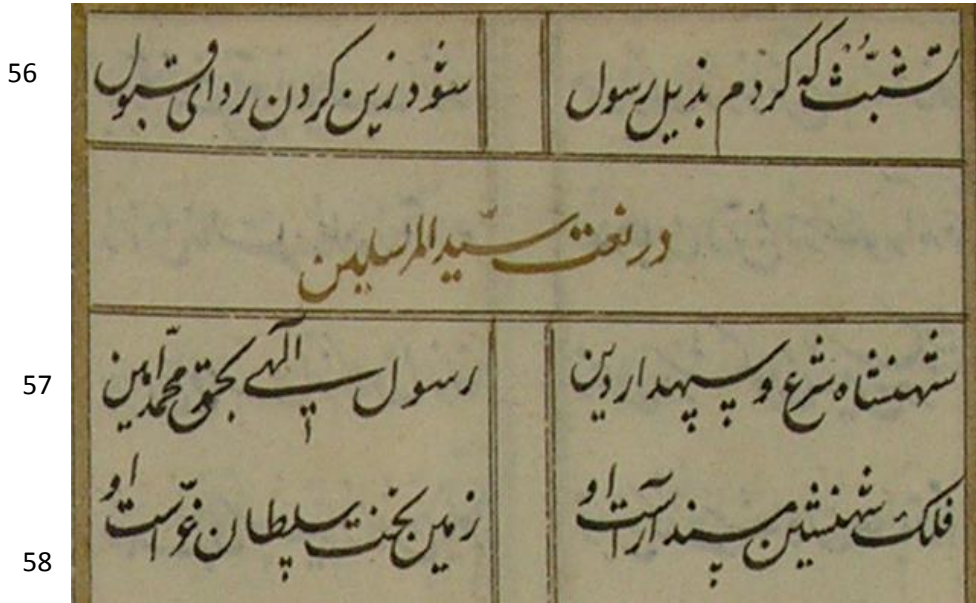
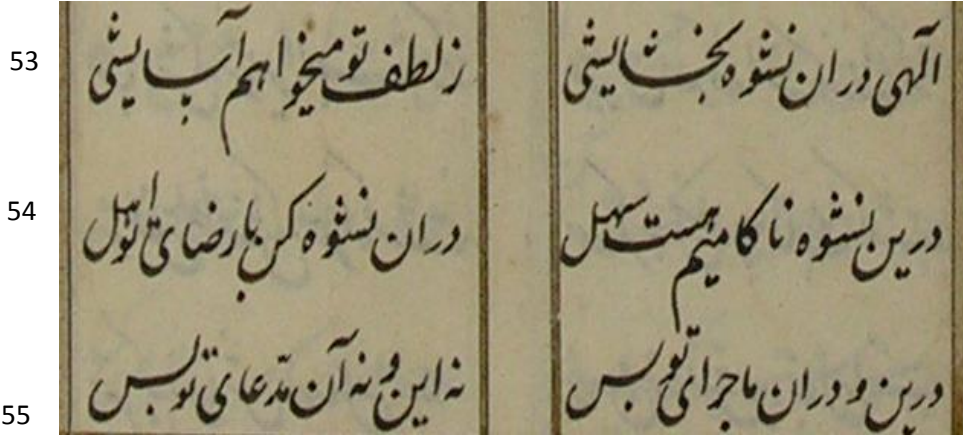
⁴⁹ 'Ulûm-ı hıred cehl der-şân-ı Ū / Hemîn derd-i Ū bûde dermân-ı Ū [O'nun şânında aklî ilimler cehalettir; O'nun derdi dermanının ta kendisidir.] (İlimlerin hakikatini sadece O biliyor.)

⁵⁰ Besâyît hurûf-ı hecâ âmedend / Mürekkeb-i kelâm-ı becâ âmedend [Basit harfleri yayarak onlardan doğru hakikatli sözler yapmıştır.]

⁵¹ Mevâlid-i ez-emr-i kunbâ-haber / Ki ez emr ü nehyeş ne-pîçend ser [“Ol” emrinden haberdar olan kullar, O'nun emir ve yasaklarına baş kaldırmadılar.]

⁵² Ne te'hîr der-âmed u reftişân / Ne-takdîm der-hâlet-i vaktişân [Onların ne gelip gitmelerinde bir gecikme vardır ne zamanlarının durumunda bir erken olma.]

⁵³ İlâhî der-ân neşve-bahşâyîşî / Zi-lutf-ı to mî-hâhem âsâyîşî [(Allahım! O sarhoşluk veren (yerde) senin lütfundan bir rahatlık istiyorum.)]

⁵⁴ Der îñ neşve nâ-kâmiyem hest sehl / Der-ân neşve kon bâ-rızâye tu ehl [Bu dünyanın sarhoşluğunda çok kolay ümitsiz olabiliyorum; O sarhoşlukta beni senin rızan ile ehil kıl]

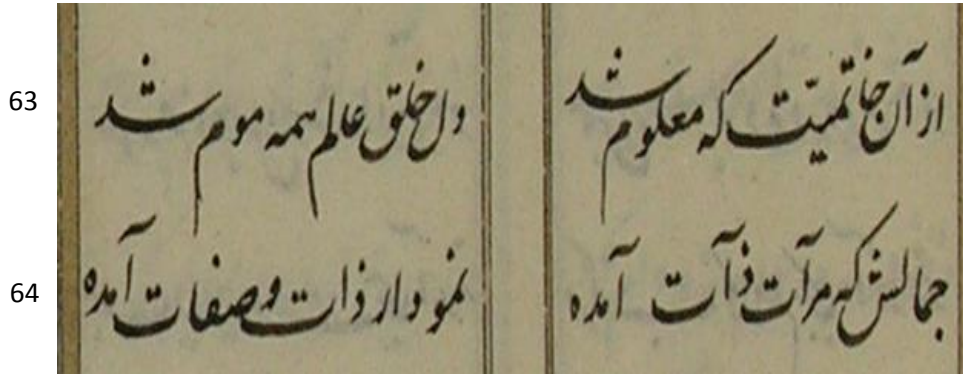
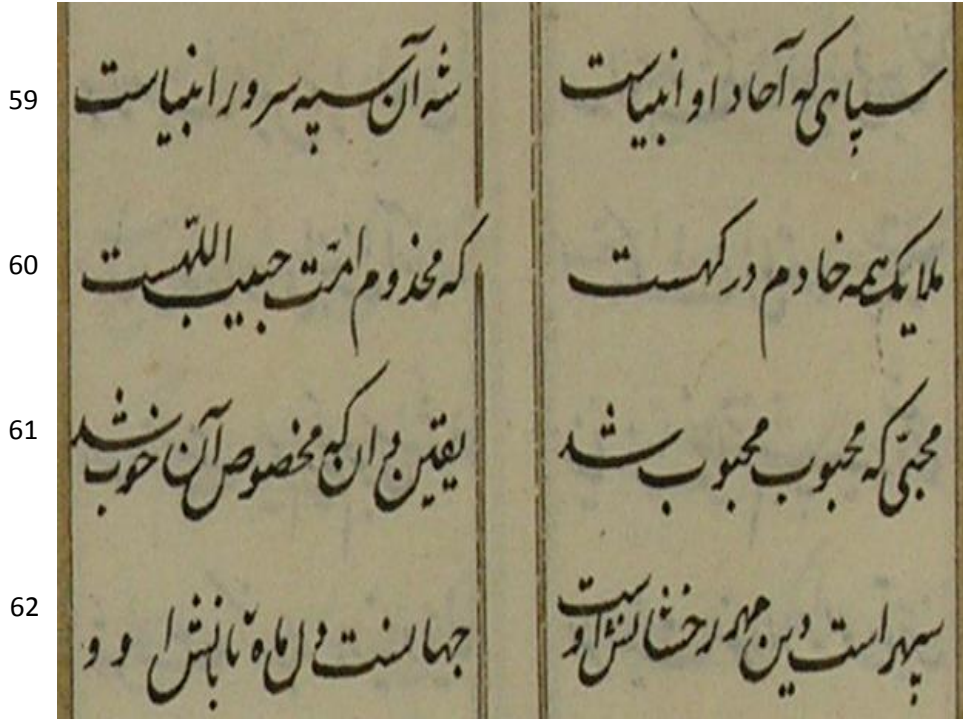
⁵⁵ Der-în u der-ân mâcerâ-yı to bes / Ne îñ u ne ân müdde'â-yı to bes [Onda ve bunda senin maceran kâfi. Senin davan ne odur ne (de) bu.]

⁵⁶ Teşebbüs ki kerdem be-zeyl-i Resûl / Şevêd zeyn kerden revâ-yı kabûl [Resûl'ün zeyline teşebbüs edince, tezyin ediş kabule şâyân oldu].

Der-Na't-ı Seyyidü'l-Mürselîn

⁵⁷ Şehenşâh-ı şer' ü sipeh-dâr-ı dîn / Resûl-i İlâhî Muhammed Emîn [Şeriatin Şahı ve dinin komutani, Allah'ın Resulü: Muhammed Emin.]

⁵⁸ Felek şeh-nişîn mesned-ârâst-ı Û / Zemîn taht-ı sultân-ı garâst-ı Û [Felek, O'nun yerini süsleyen şâh otağıdır; Yer (de) bu izzet sultanının tahtı olmuştur.]

⁵⁹ Sipâhî ki âhâd-i û enbiyâst / Şeh-i ân sipeh server-i enbiyâst [Öyle bir ordu ki her bir ferdi nebilerdir. Ve o ordunun şahi enbiyaların önderi Hazret-i Muhammed'dir]

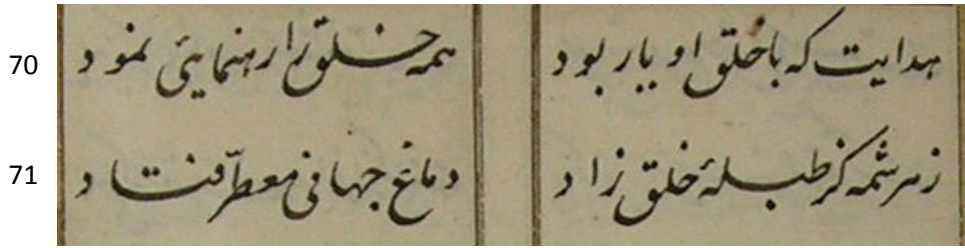
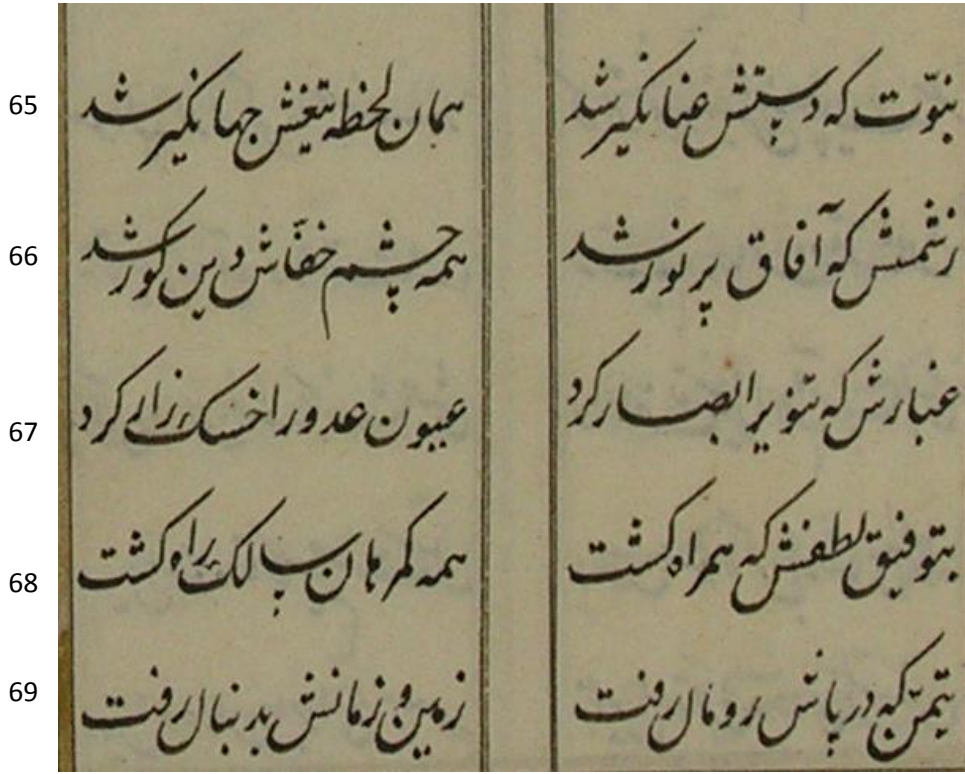
⁶⁰ Melâik heme hâdim-i dergehest / Ki mahdûm-ı ümmet habibullâhest [Meleklerin tümü kapıda hizmetkârdır. Ümmetin hizmet edileni Habibullah'tır.]

⁶¹ Muhibbî ki mahebûb-ı mahebûb şod / Yakîn dâni ki mahsûs-ı ân hûb şod [Sevilen tarafından sevilmiş olan seven, iyi bil ki o güzele mahsus oldu.]

⁶² Sipihrest dîn, mihr-i rahşâneş Üst / Cihânest dil, mâh-ı tâbâneş Üst [Din gökyüzüdür, parlayan güneşi (de) O'dur; dünya gönüldür, parlayan ayı (da) O'dur.]

⁶³ Ez-ân hâtemiyyet ki ma'lûm şod / Dil-i halk-ı âlem heme mûm şod [Onun son peygamber olduğu belli oldu. Âlem halkının gönlü mum (gibi yumuşak) oldu.]

⁶⁴ Cemâleş ki mirât-ı zât âmede / Nümûdâr-ı zât u sıfât âmede [Onun (Cenab-ı Hakkın) zatına ayna olarak gelen yüzü, zatın ve sıfatın göstericisidir.]

⁶⁵ Nübüvvet ki desteş ‘inân-gîr şod / Hemân lahza tiğes cihân-gîr şod [Nebilik dizgini O'nun (Hz. Muhammed'in) elinde olunca o an cihanı teslim aldı.]

⁶⁶ Zi-şemseş ki âfâk pür-nûr şod / Heme çeşm-i huffâş-ı dîn kûr şod [Güneşiyle ufuklar aydınlanınca, bütün din yarasalarının gözü kör oldu.]

⁶⁷ Gubâreş ki tenvîr-i ebsâr kerd / ‘Uyûn-ı ‘adû- râ huşk zâr kerd [Onun tozu gözleri aydınlattı, düşmanın gözlerini(ise) kurutu.]

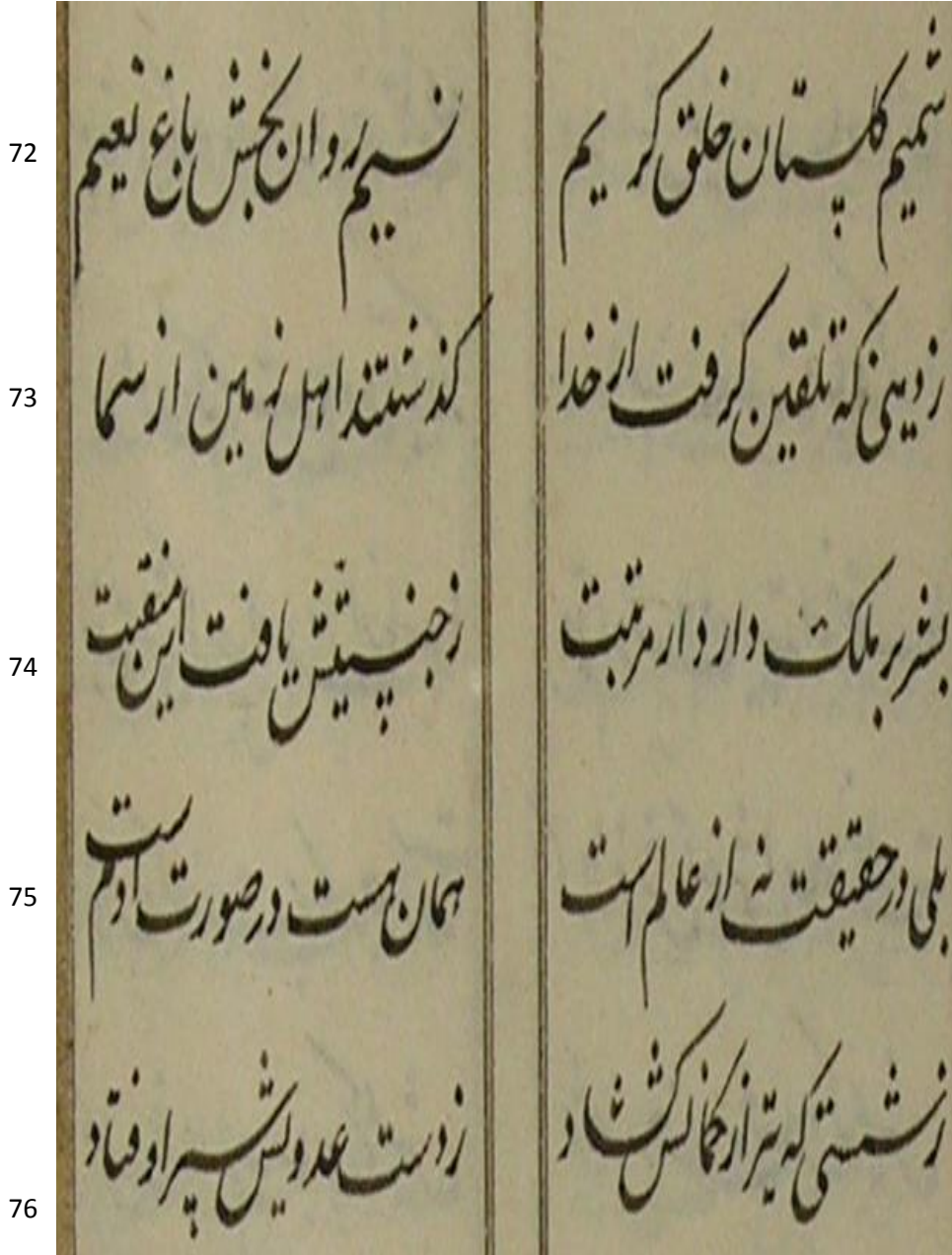
⁶⁸ Be-tevfik-i lutfes ki hem-râh geşt / Heme gümrehân sâlik-i râh geşt [Onun lutfunun yardımı yoldaş olunca, tüm yolunu kaybetmişler (dinin) yolcusu oldu.]

⁶⁹ Teyemmun ki der-pâş rû-mâl reft / Zemîn ü zamâneş be-dunbâl reft [Saadetle malımı (din yolunda) saçtı; zaman ve zemin ardından gitti.]

⁷⁰ Hidâyet ki bâ-hulk-i Ū yâr bûd / Heme halk-râ reh-nümâyî nümûd [Allahın yol göstericiliği O'nun yaradılışıyla birleşince, tüm yaratılmışlara rehberlikte bulundu.]

⁷¹ Zi-her şemme k'ez-table-i hulk-zâd / Dimâğ-ı cihânî mu‘attâr fütâd [Ahlakın attar tablasından doğan her bir koku, dünya halkının burnunda burcu burcu tüttü.]

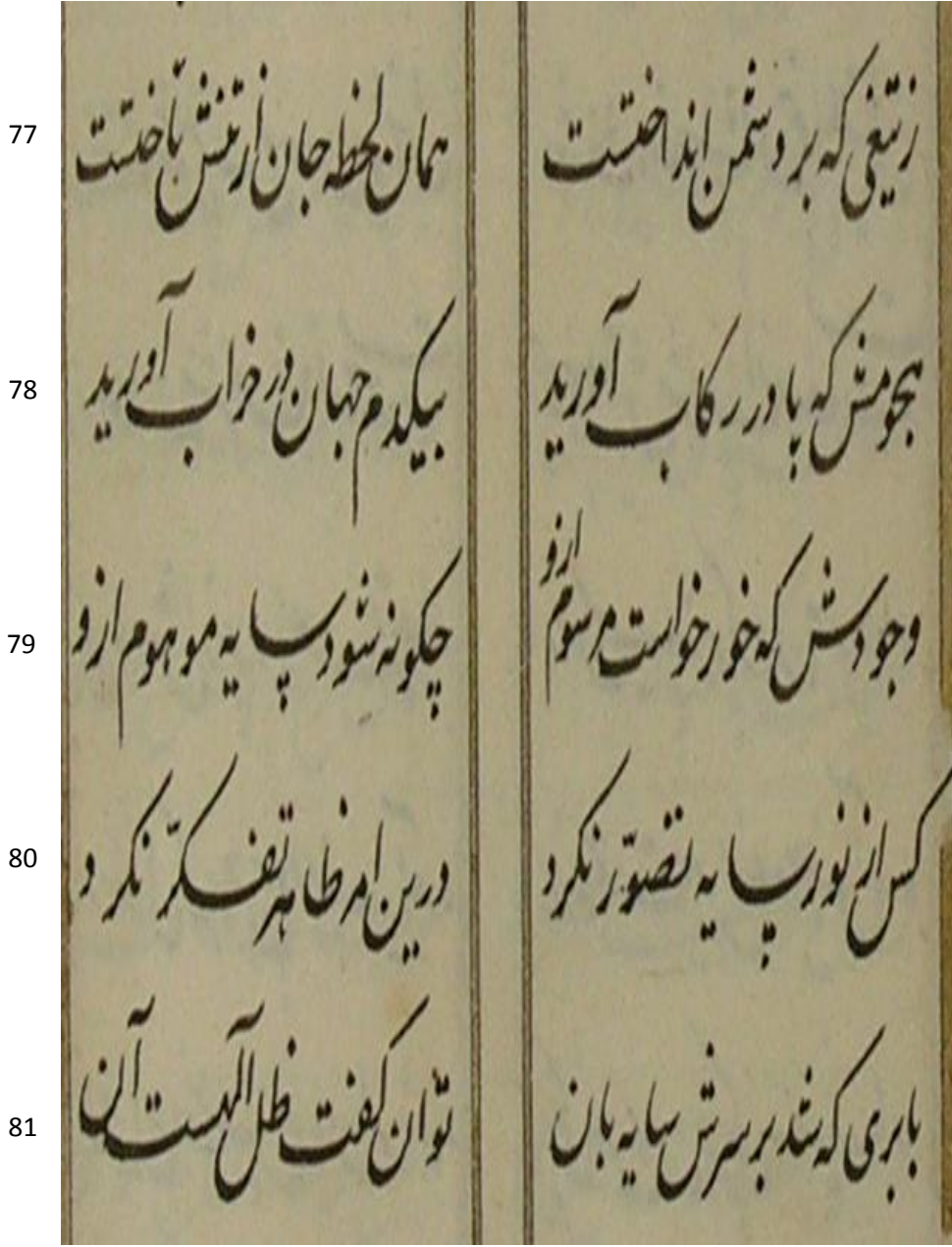
⁷² Şemîm-i gülîstân-ı halk-ı kerîm / Nesîm-i revân-bahş-ı bâğ-ı na'îm [Cömert ahlak gülîstanının kokusu Na'îm bağında esen rüzgardı.]

⁷³ Zi-dînî ki telkîn girift ez-Hüdâ / Güzeşten dehl-i zemin ez-semâ [Hüda tarafından öğretilen din sayesinde, zemin halkı gökyüzünden geçip ilerledi.]

⁷⁴ Beşer ber-melek dâred er mertebet / Zi-cinsiyyeteş yaft ân menkabet [Beşerin melekler üzerinde üstünlüğü varsa O, (insan) cinsinden olmakla insanlığa bu övgüyü kazandırdı.]

⁷⁵ Belî-der hakikât ne ez -'âlemest / Hemân hest der-sûret-i Âdem est [Evet, âdem suretinde olsa da peygamber hakikatte bu âlemden değildir.]

⁷⁶ Zi-şestî ki tîr ez-kemâneş güşâd / Zi dest-i 'adûyeş siper üftâd [Öyle bir yüzük ki, yayından ok atınca düşmanın elinden kalkanı düştü.]

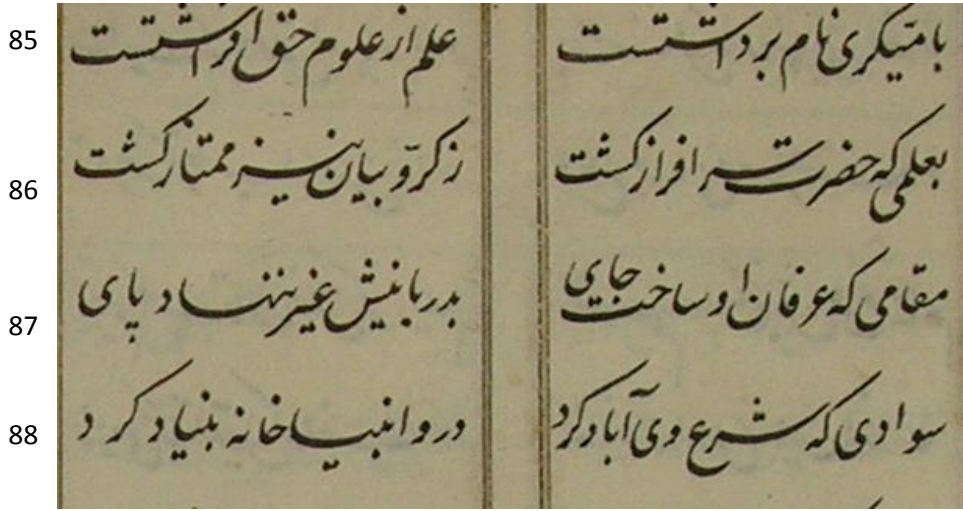
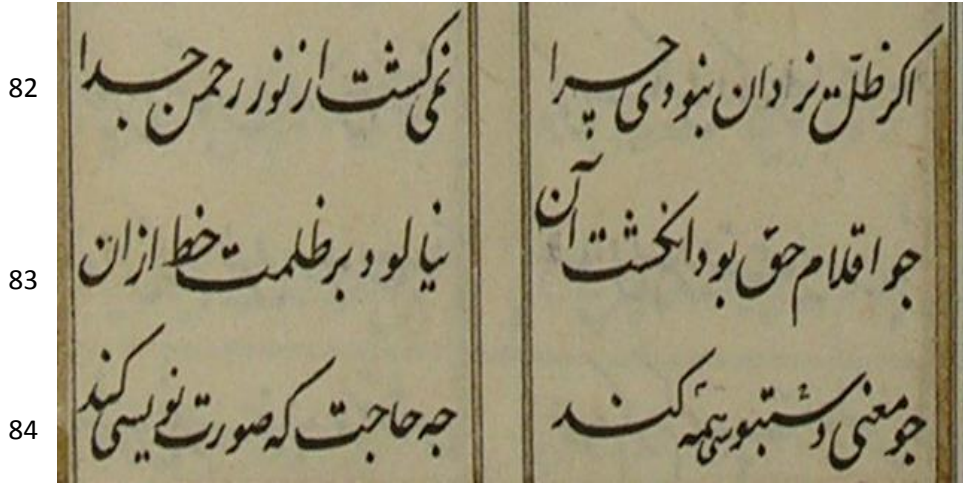
⁷⁷ Zi-tiğî ki ber-düşmen endahtest / Hemân lahza cân ez-tenes bâhtest [Düşmanın üzerine kılıcını indirdiğinde düşmanın canı bedeninden hızlıca ayrıldı.]

⁷⁸ Hücûmeş ki pâ-der rikâb âverîd / Be-yekdem cihân der-harâb âverîd [Hücûma başlar başlamaz bir anda dünyayı harab eder.]

⁷⁹ Vücûdeş ki hûr hâst mersûm ez-Û / Çe gûne şevêd sâye mevhum ez-Û [O'nun vücudundan sünnet ve resm çıkmıştır; O'ndan belirsiz gölge nasıl beklenir.]

⁸⁰ Kes ez-nûr sâye tasavvûr ne-kerd / Der-în emr-i zâhir tefekkür ne-kerd [Kimse nurun gölgesi olabileceğini tasavvur etmedi; bu kadar açık bir durum üzerinde düşünmedi.]

⁸¹ Be-ebrî ki şod ber-sereş sâye-bân / Tevân goft zill-i İlâhest ân [Başının üzerinde gölgelik olan buluta Allah'ın gölgesidir denebilir.]

⁸² Eger zill-ı Yezdân ne-bûdî çerâ / Ne-mî-geşt ez-nûr-ı Rahman cüdâ [Eğer (o bulut) Yezdan'ın gölgesi değilse niçin Rahman'ın nurundan (Peygamberden) uzaklaşmıyordu?]

⁸³ Çü aklâm-ı Hak bûd en güşt-i ân / Ne-yâlûd ber-zulmet-i hat ez-ân [O parmaklar Hakk'ın kalemleri olduğundan, yazının zulmetine bulaşmadı.]

⁸⁴ Çü ma'nî-i dest-bûsî heme kuned / Çe hâcet ki sûret-nüvîsî kuned [Mânâ herkesin elini öptüğünde (herkese açıldığında) sûret yazmaya ne gerek vardır.]

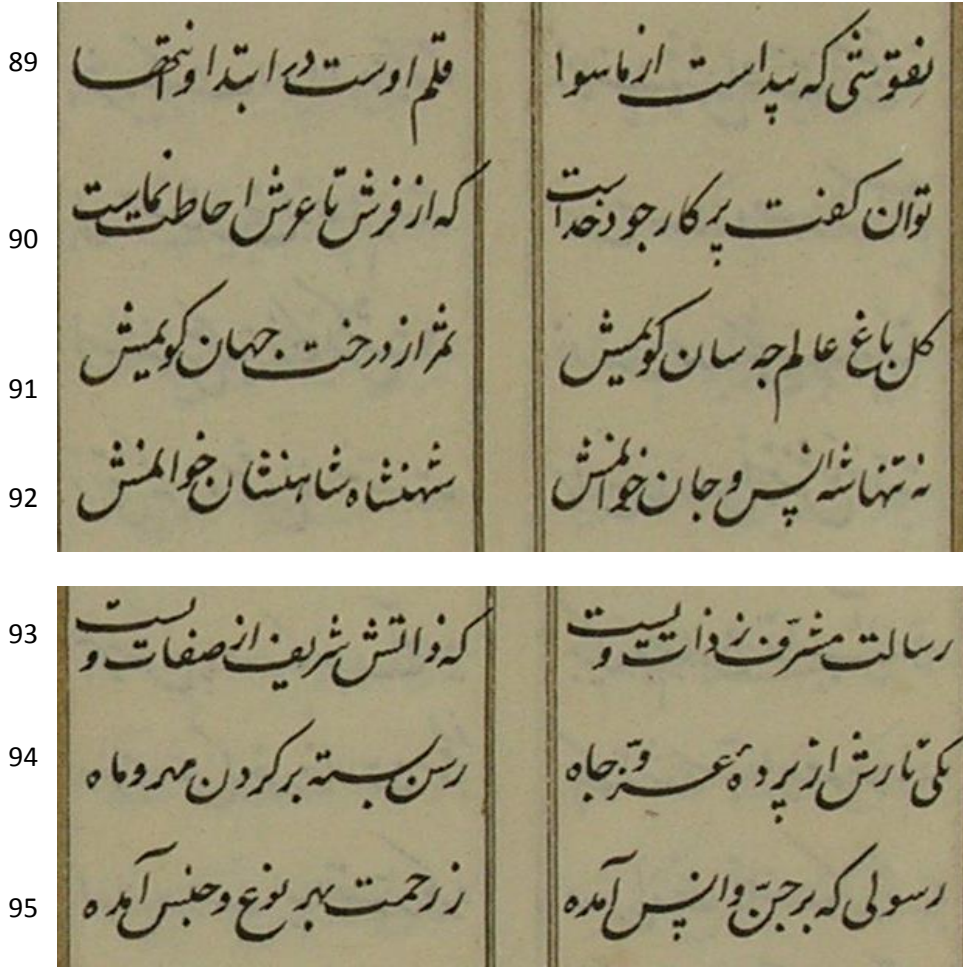
⁸⁵ Be-ümmigerî nâm berdaşteest / 'İlim ez-'ulûm -ı Hak efraşteest [O (Hazret-i Muhammed), ümmilikle şöhret bulmuş; Hakk'ın ilimlerinden ilim toplamıştır.]

⁸⁶ Be-'ilmî ki hazret ser-efrâz geşt / Zi-kerrûbiyân nîz mümtâz geşt [Hazret-i Peygamber, müşerref olduğu ilimle, dört büyük melekten de seçkin oldu.]

⁸⁷ Makâmî ki 'irfân-ı û saht-ı cây / Be-derbâniyeş gayr-ı ne-nihâd-ı pây [Onun irfanının makamı (öyledir ki) başkası kapıcılığına dahi adım atamaz.]

⁸⁸ Sevâdî ki şer'-i vey âbâd kerd / Der û enbiyâ-hâne bünyâd kerd [O'nun şeraitinin âbâd ettiği kara parçasında nebiler ev yaptılar.]

⁸⁹ Nukûşî ki peydâst ez-mâsivâ / Kalem-i Üst der ibtidâ vü intihâ [Masivadan beliren nakışlarda, başta da sonda da O'nun kalemindendir.]

⁹⁰ Tevân güft pergâr-ı cûd-i Hüdâst / Ki ez-ferş tâ -'arş ihâat nümâst [O'nun, yerden göğe kadar her yeri kuşatan Allah'ın cömertlik pergeli olduğu söylenebilir.]

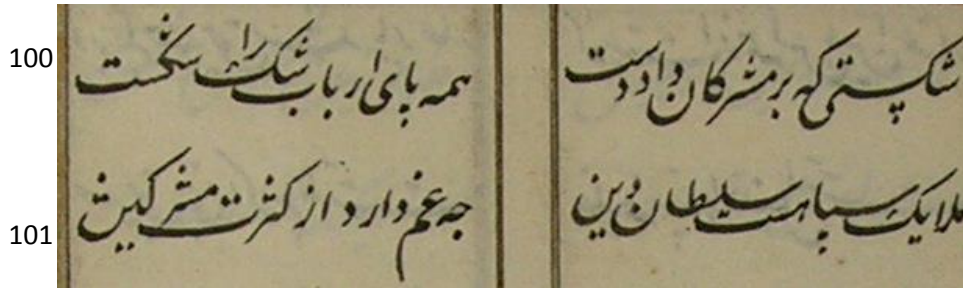
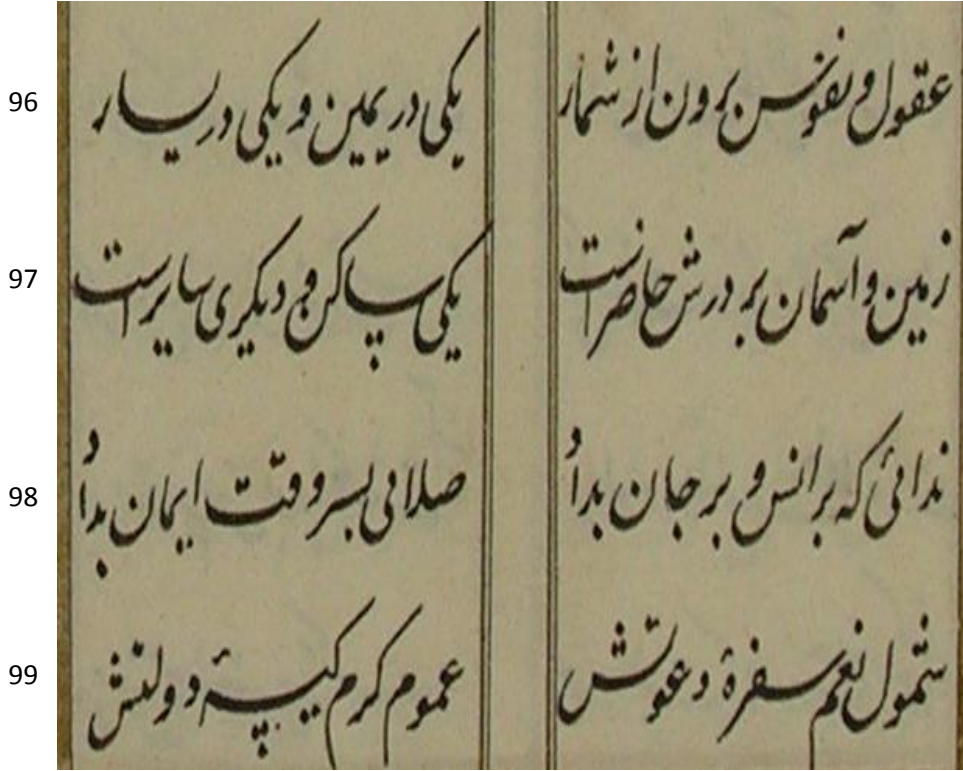
⁹¹ Gül-i bâğ-ı 'âlem çesân gûyemeş / Semer ez-dıraht-ı cihân gûyemeş [O'na, nasıl âlem bağının gülü diyeyim; O'na dünya ağacının meyvesi diyeyim.]

⁹² Ne-tenhâşeh-i ins ü cân hânemeş / Şehen-şâh-ı şâh-nişân-hânemeş [Onu yalnızca insanların ve cinlerin şahı diye adlandırmam. Ona şahlık alameti taşıyan şahlar şahı derim.]

⁹³ Risâlet müşerref zi -zât-ı Veyest / Ki zâteş-şerîf ez-sifât-ı Veyest [Peygamberlik, Onun zatından dolayı şerefli; onun zatı da, sıfatlarından dolayı şerefli.]

⁹⁴ Yekî târeş ez perde-i 'izz ü câh / Resen-beste ber-gerden-i mihr ü mâh [O, izzet ve makam perdesinden bir ipliği, ay ve güneşin boynuna bağladı.]

⁹⁵ Resûlî ki ber-cinn ü ins âmede / Zi-rahmet beher nev' u cins âmede [Cinler ve insanlar üzerine gönderilmiş olan Resul, tüm cins ve türlere rahmet olarak geldi.]

⁹⁶ 'Ukûl u nûfûs-ı birûn ez-şumâr / Yekî der -yemîn ü yekî der-yesâr [Hadde hesaba sığmaz akıllar ve nefislerin biri sağında biri solundadır.]

⁹⁷ Zemîn ü âsumân-ı ber dereş hâzırest / Yeki sâkin u digeri sâirest [Yer ve gök kapısında hazırdır; biri durur diğeri hareket halindedir.]

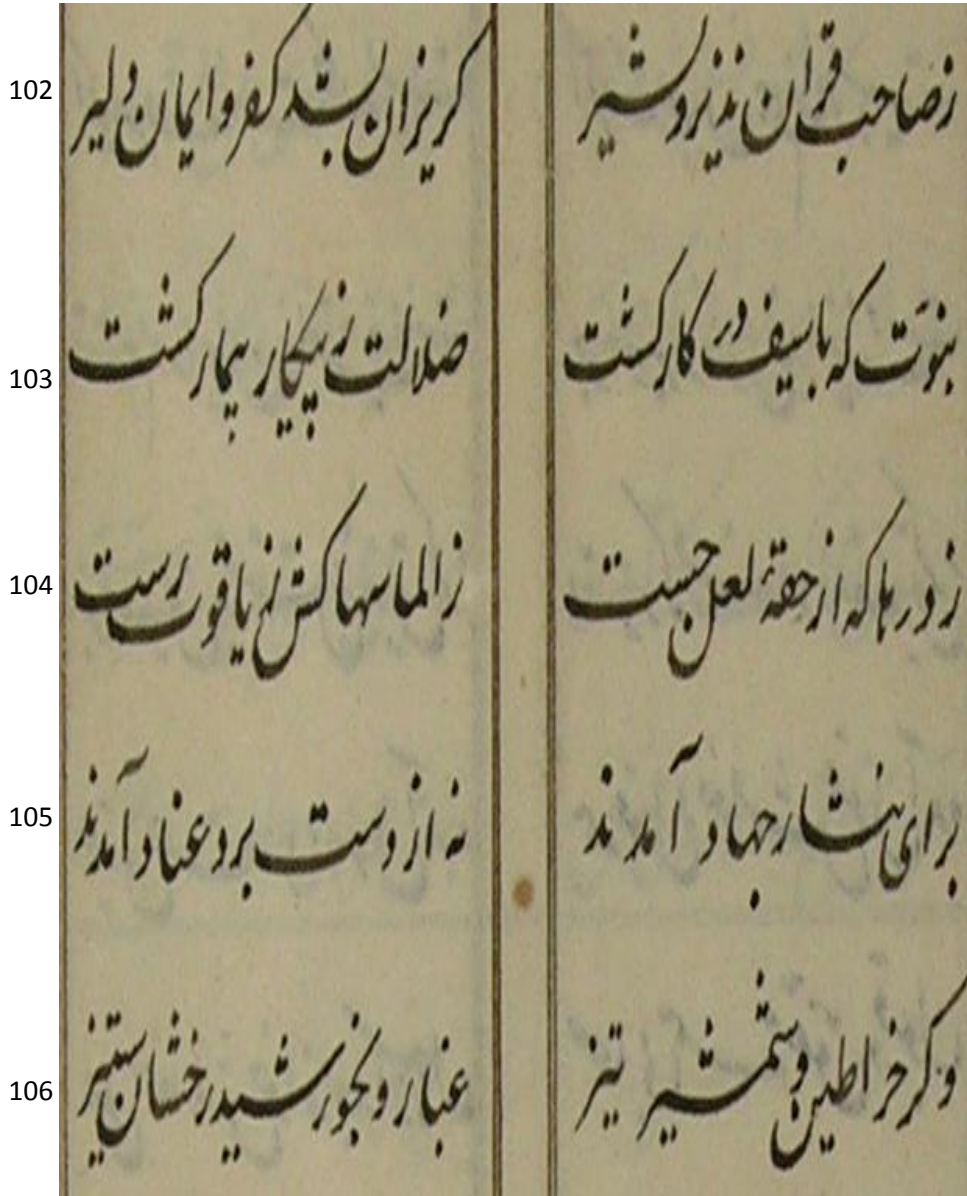
⁹⁸ Nidâyî ki ber-ins u ber-cân bedâd / Salâyî be-ser-vakt-i imânbedâd [Cinlere ve insanlara seslendi; iman vaktinde sala verdi.]

⁹⁹ Şumûl-i ni'am sofr-e-i da'vetes / 'Umûm-ı kerem kîse-i devleteş [Dünyada nimetlenilen her şey onun sofrasında vardır. İnsanlara gelen her kerem onun kesesinden çıkıp geliyor.]

¹⁰⁰ Şikestî ki ber-müşrikân dâdeest / Heme pâ-y-ı erbâb-ı şek-râ şikest [Müşrikleri mağlup ettiği, tüm şüphe sahiplerinin ayağını kırdı.]

¹⁰¹ Melâik-sipâhest sultân-ı dîn / Çe gam dâred ez-kesret-i müşrikîn [O, Ordusu Melekler olan dinin sultanıdır; müşriklerin çokluğundan niçin gam duysun ki]

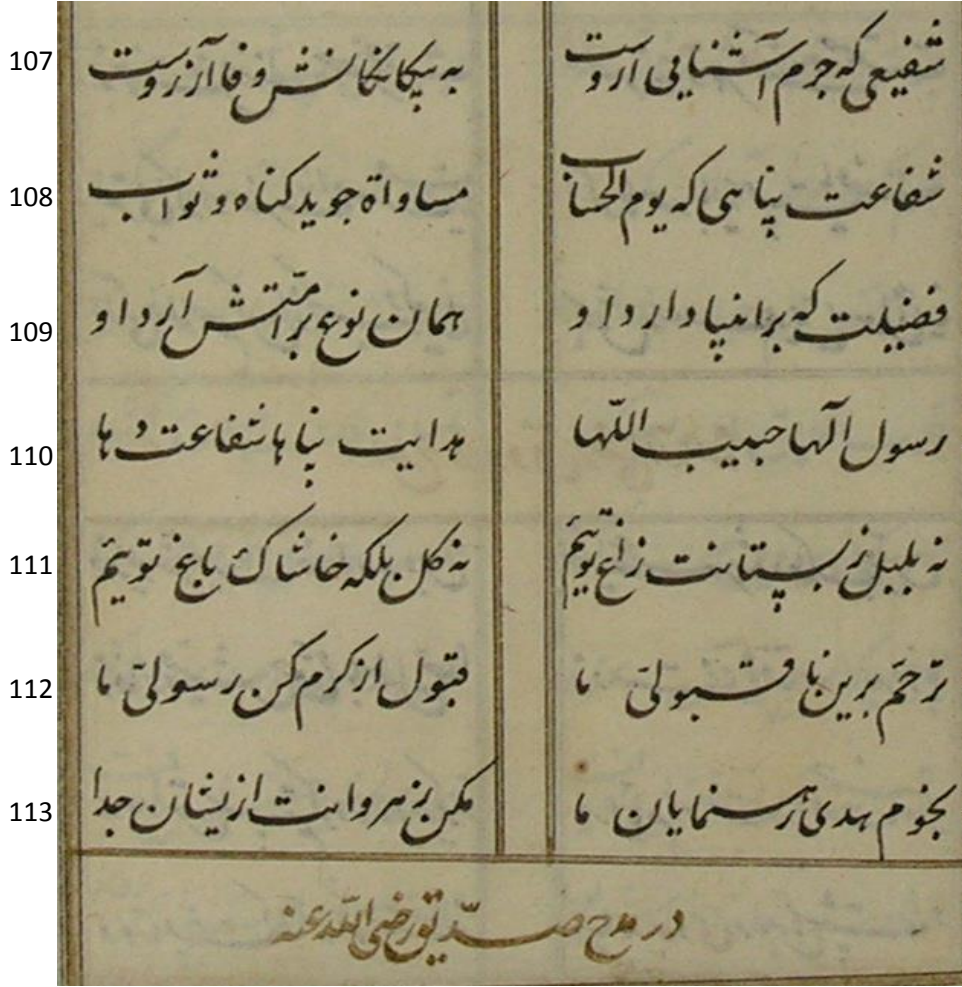
¹⁰² Zi-sâhib-kırân-ı nezîr ü [be]şîr / Gurîzân be-şud küfr ü îmân delîr [*Allah'ın azabıyla korkutan, nimetleriyle müjdeleyen O yüce, uğurlu kişiden ötürü küfür kaçar, iman (da) kahraman oldu.*]

¹⁰³ Nübüvvet ki bâ-seyf der-kâr geşt / Dalâlet zi-peygâr bîmârgeşt [*Nebilik kılıçla iş gördüğünden sapkınlık savaştan hasta oldu.*]

¹⁰⁴ Zi-dürhâ ki ez-hokka-i la'1 cüst / Zi-elmâshâ keş zi-yâkût rest (*O'nun lal hokkasından (ağzından) saçılan mana incileri elmaslardan hoş yakuttan da değerlidir.*]

¹⁰⁵ Berây-ı nisâr-ı cihâd âmedend / Ne-ez dest-burd-ı 'inâd âmedend [*Cihadı yaymak için geldiler; küfürde inat için değil.*]

¹⁰⁶ Ve ger harâtîn ü şimşîr-i tîz / Gubâr u be-hûrşîd-i rahşân sitiz [*O'nun nizam verici kılıcı gece ve gündüz savaştır.*]

¹⁰⁷ Şefî'î ki cürm-âşinâyî ez-Ûst / Be-bîgânegâneş vefâ[yî] ez-Ûst [O hata yapanları çok iyi bilerek onlara şefa'at edendir. Kendisine yabancılara da vefa ondandır.]

¹⁰⁸ Şefâ'at-penâhî ki yevmu'l-hisâb / Musâvât cûyed gunâh u sevâb [O, Öyle bir şefa'at makamıdır ki hesap günü günah ve sevap eşit olmanın yolunu arar.]

¹⁰⁹ Fazilet ki ber-enbiyâdâred Û / Hemân nev' ber-ummeteş âred Û [O nasıl ki peygamberler içinde en faziletlidir. Aynen öyle de onun ümmeti de diğer ümmetler arasında öyledir.]

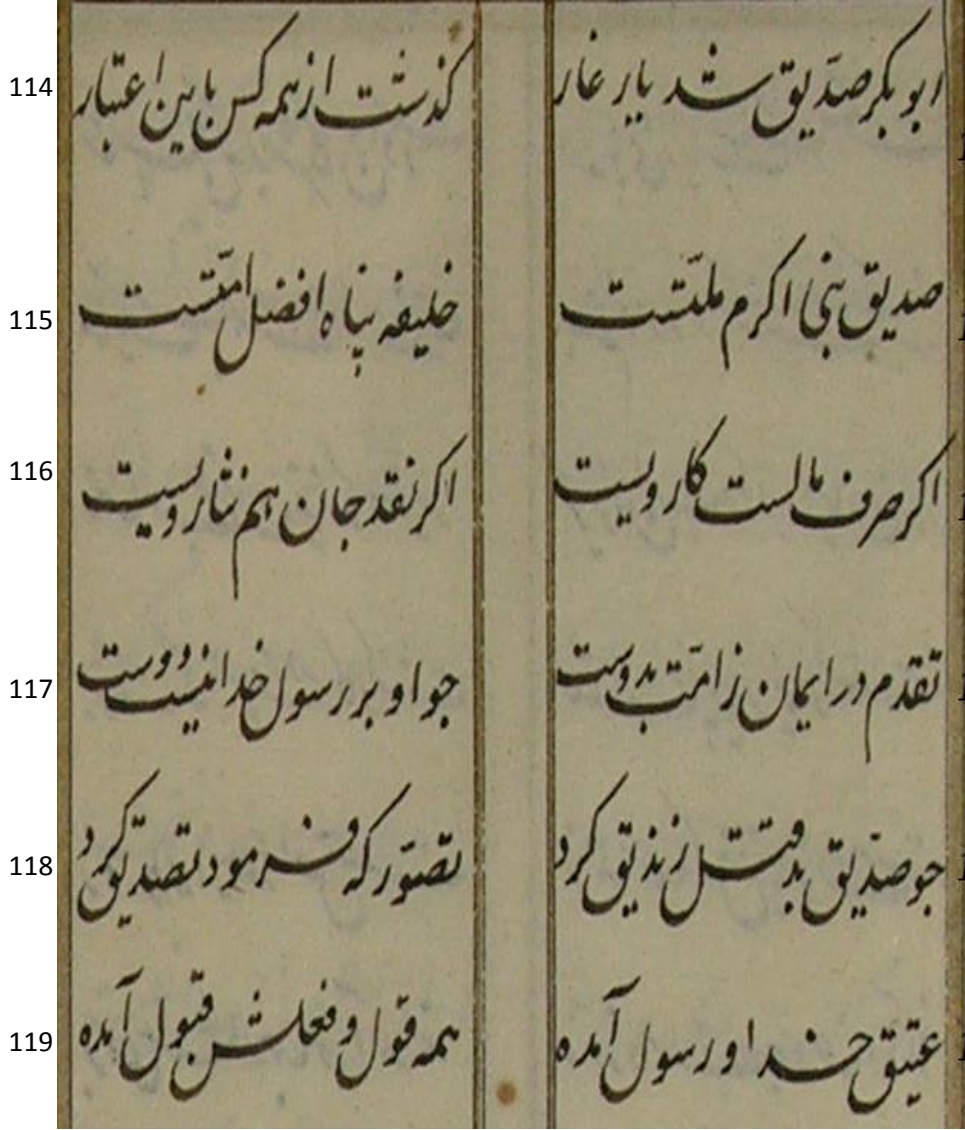
¹¹⁰ Resûl-i ilâhâ habîbu'llahâ / Hidâyet-penâhâ şefâ'at-dehâ [Ey Allah'ın resulü, sevgilisi; ey hidayet, şefa'at edici!]

¹¹¹ Ne bülbül zi-bostânet zâğ-1 tu'em / Ne gül belki hâşâk-1 bâğ-1 tûyem [Bahçenin bülbülü değil, senin karganım; gül değil olsa olsa bağının dikeniyem .]

¹¹² Terahhüm ber-în nâ-kabûlî-i mâ / Kabûl ez-kerem kün resûlî-i mâ [Bizim kabul edilemez halimize merhamet et. (Bizi) kereminden dolayı kabul et Resulümüz..]

¹¹³ Nücûm-1 hüdâ reh-nümâyân-1 mâ / Me-kûn zehr u anete zişân cüdâ [Hidayet yıldızları (sahabeler) bizim yol göstericimizdir, Bizi onlardan ayırma.]

Der Medh-i Sıddîk Radiyallâhû 'Anhû

¹¹⁴ Ebu Bekr-i Sıddîk şod yâr-ı gâr / Güzeşt ez-heme kes be-în i'tibâr [Mağara arkadaşı Ebu Bekr-i Sıddîk oldu. Bu itibar ile herkesi geçti.]

¹¹⁵ Sadîk-i Nebî ekrem-i milletest / Halîfe-penâh efdâl-i ümmettest [Nebinin sâdığı, milletin cömerti, halifelik makamının sahibi, ümmetin faziletlisi (Ebu Bekir).]

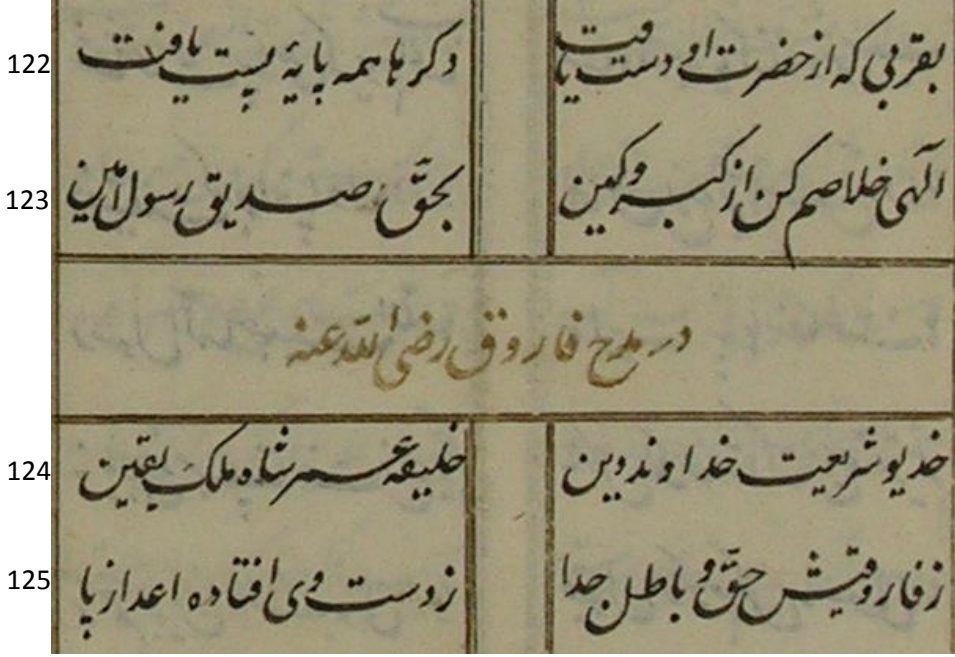
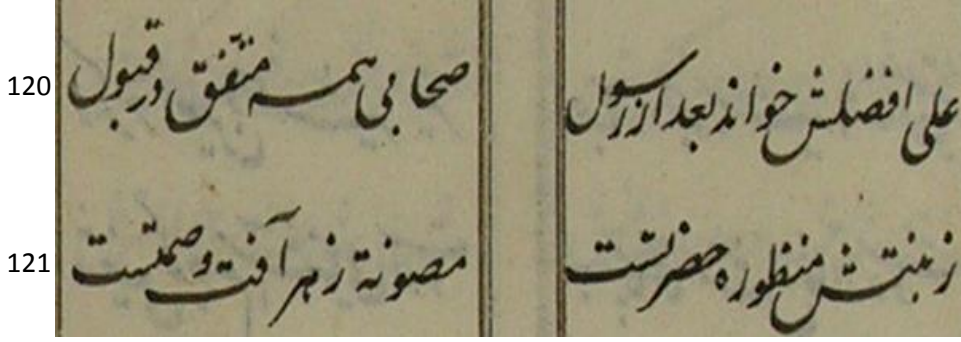
¹¹⁶ Eger sarf-ı mâlest kâr-ı Veyest / Eger nakd-ı cân hem nisâr-ı Veyest [Eğer mal sarfetmekten bahsedersen O, Onun işidir, Eğer can vermekten bahsedersen (yine) onun işidir.]

¹¹⁷ Tekaddüm der-îmân zi-ümmet bedûst / Çü û berresûl-i Hüdâest dûst [O, bu ümmet içinde imanda öndedir. Çünkü Allahın resulünün onun gibi dostu yoktur.]

¹¹⁸ Çü sıddîk bed katl-i zındîk kerd / Tasavvur ki fermûd tasdîk kerd [O zaman ki Sıddîk Ebu Bekir, o zındıktı (Müseylemeyi) öldürdü. Böyle yaparak o (yine) Hz. Muhammed'i tasdik etti.]

¹¹⁹ 'Atik-i hüdâ vü resûl âmede / Heme kavlı ü fi'leş kabûl âmede [Allah'ın ve Resulün azatlı kölesi oldu; tüm söz ve fiilleri kabul edildi.]

¹²⁰ 'Ulâ efdâleş hând ba'd ez-Resûl / Sahâbî heme müttefik der-kabûl [Resul'den sonra okundu yüce fazileti, sahabe bu konuda tamamen müttefik oldu.]

¹²¹ Zînetiş manzûre hazrettest / Masûnetzi-her âfet ü sammetest [Süsü (kızı,) Hazretin (Resul'ün)gözdesiydi. Her âfet ve günahdan korunmuştu.]

¹²² Be-kurbî ki ez-hazret Ū dest yâft / Diger hâheme pâye-i pest yâft [Resul'ün yanında kazandığı yakınlığa nispetle herkesin makamı (ondan) aşağıda kaldı.]

¹²³ İlâhî halâsem kun ez-kibr ü kîn / Be-Hakk-ı Sadîk-i Resûl-i Emîn [Allah'ım Resul-i Emin'in arkadaşı hakkı için beni kin ve kibirden kurtar.]

Der-Medh-i Fârûk Radiyallâhû 'Anhû

¹²⁴ Hidiv-i şeri'at hüdâvend-i dîn / Halife 'Ömer şâh-ı mülk-i yakîn [Şeriatın hizmetkarı, dinin efendisi, yakın ülkesinin şahı Halife Ömer]

¹²⁵ Zi-fârûkiyeş hak u bâtil cüdâ / Zi-dest-i Vey üftâde a'dâ zi-pâ [Onun Faruk'luk vasfından dolayı hak ile batıl, birbirinden ayrıldı; O'nun eliyle düşman diz üstü çöktü.]

126	در آیام او فتنه در افت و نیز	ز عدلش بستم کرده رو در گیر
127	نیامد بروی زمین پشت او	دو تا پشت کفار از پشت او

128	نظر بر زمین کس از دستش	صلابت نمایی که از هیبتش
129	نموده ز یک ماهه بر ساره راه	بفرمان او نیل شد رو بر راه
130	ز بیم حاش فلق در قلوب	ز ده دره اش فسق را دسته چوب
131	ز مشرق بمغرب جهان گرفت	بمحوش زمین و زمان گرفت

¹²⁶ Zi-‘adleş sitem kerde rû-der-gurîz/ Der-eyyâm-ı Ū fitne der-üft ü hîz [Onun adaletinden ötürü zulüm, yüzünü kaçmaya çevirdi; Onun zamanında fitne, düşüp kalkmaktaydı. (ayakta duramıyordu)]

¹²⁷ Du-tâ puşt-i küffâr ez muşt-i Ū / Ne-yâmed be-rûy-ı zemîn pûşt-i Ū [Onun yumruğundan kafirlerin sırtı iki büklüm; Onun sırtı yere değmedi, asla mağlub olmadı.]

¹²⁸ Selâbet-nümâyî ki ez-heybeteş / Nazar-ber-zemîn herkes ez-dehşeteş [Heybetinden görünen gücünün dehşetinden herkes yere bakardı.]

¹²⁹ Be-fermân-ı ū Nîl şod rû-be-râh / Nümûde zi-yek mâhe ber-Sâre râh [Onun fermanına uyarak Nil, (düzenle) akmaya başladı. (dize geldi). Deve üzerinde bir aylık yol gitti. Bir aylık mesafeden Sare'ye yol gösteriyordu.]

¹³⁰ Zi-deh durreeş fiskrâ deste çûb / Zi-bîm-i hisâbeş kelek der-kulûb [O'nun sopasının korkusuyla fisk; hesap korkusuyla da ızdırap kalplerde yer alıyordu.]

¹³¹ Hücûmeş zemîn ü zamân râ girift / Zi-maşrık be-mağrib cihân râ girift [Onun hücumu, zamanı ve zemini tuttu. Doğudan batıya bütün cihanı feth etti.]

132	رسول خدا گفت اگر آمدی پس از من پیغمبر آمده
133	الهی بجا آمده از روی فضل بحق عمر ابن حطاب عدل
در مدح ذوالنورین رضی الله عنه	
134	چو شد شاه عثمان جنت قرا بسورای پشته خلافت مدآ
135	بجلم و کرم عالم آباد کرد بدلها همه خانه بنیاد کرد
136	جو بر تخت حلم و حیاست و بود خلافت بنای از آن رونمود
137	قلوب خلائق باورام کرد بآسانی ملک جهان پاکشود

¹³² Resûl-i Hüdâ güfte eger âmedî / Pes ez-men peyember 'Ömer âmedî [Allah'ın resulü dedi ki Eğer benden sonra peygamber gelseydi o Ömer olabilirdi]

¹³³ İlâhî necâtem deh ez-rûy-ı fazl / Be hakk-ı 'Ömer ibn-i Hattâb-ı 'adl [Ey Allah'ım âdil Ömer'in hakkı için bana fazlından kurtuluş nasib et.]

Der-Medh-i Zinnûreyn Radiyallâhû 'Anhû

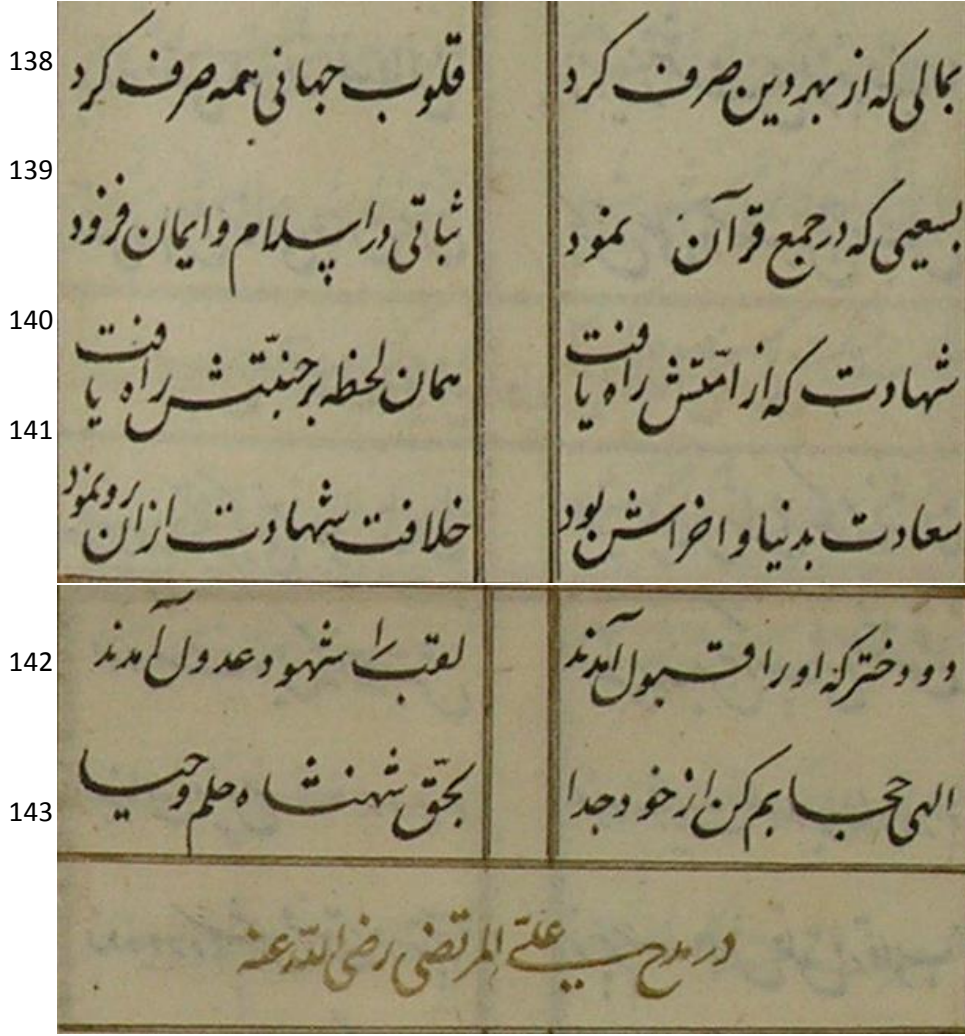
¹³⁴ Çü şod Şâh 'Osmân cennet karâr / Be-şurâ-yı sitte hilâfet medâr [Altı kişilik şura heyeti yeri cennet olan Osman'ı halife seçince..]

¹³⁵ Be-hilm u kerem 'âlem-âbâd kerd / Be-dilhâ heme hâne bünyâd kerd [Yumuşaklığı ve ihsânıyla dünyayı âbâd etti. Böylelikle herkesin gönlüne girdi.]

¹³⁶ Çü ber-taht-ı hilm ü hayâ şâd bûd / Hilâfet-penâhî ez-ân rû-nümûd [Hilâfetin (koruyan, kollayan) makamı onun yüz göstermesiyle utanma ve yumuşak huyluluk tahtında mutlu oldu]

¹³⁷ Kulûb-ı halâyik bâverâm kerd / Be-âsânî mülk-i cihân-râ guşûd [Allah, onun sebebiyle halkın kalbini kendi yoluna çevirdi. Çok kolaylıkla dünya mülkünü kuşattı.]

¹³⁸ Be-mâlî ki ez-behr din sarf kerd / Kulûb-ı cihânî heme sarf kerd [Din için sarf ettiği malla dünyanın kalbini kazandı.]

¹³⁹ Be-s'ayî ki der-cem'-i Kur'ân nümûd / Sebâtî der-İslâm u imân füzûd [Kur'an'ın toplanması için sarf ettiği gayret, imân ve İslâm direnişini artırdı.]

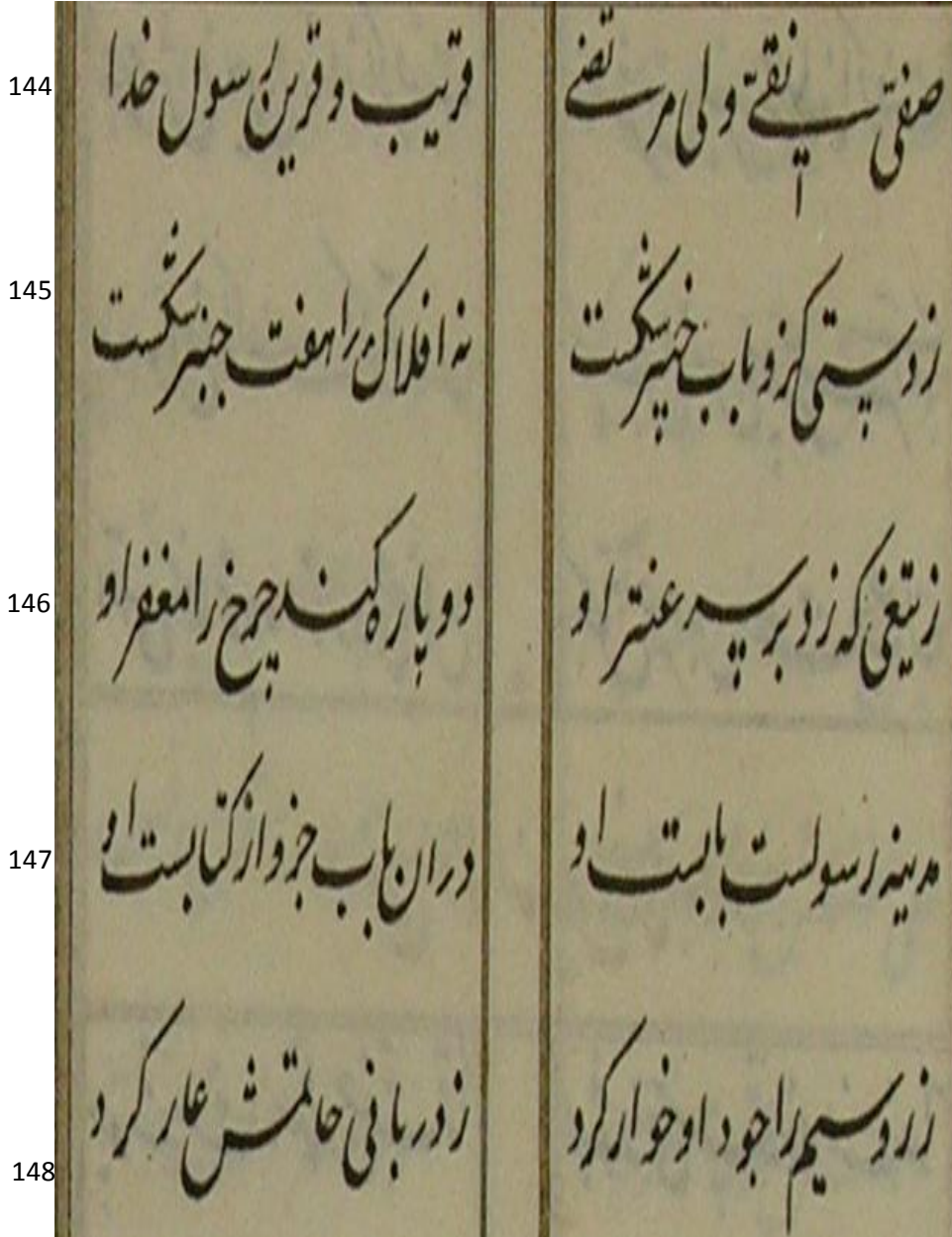
¹⁴⁰ Şehâdet ki ez-ümmeteş râh yaft / Hemân lahza ber-cenneteş râh yaft [Ümmetinin yol bulduğu şahitlik; o anda (onun için) cennete yol açtı.]

¹⁴¹ Sa'âdet be-dünyâ vü uhrâş bûd / Hilâfet-i şehâdet ez-ân nümûd [Dünya ve âhireti saadeti oldu. Şehâdet halifeliği onda görüldü.]

¹⁴² Du duhter ki û râ kabûl âmedend / Lakab-râ şuhûd-ı 'adûl âmedend [(Peygamberin) iki kızı onunla evlenmeyi kabul edince (bu şekilde) onun lakabı olan zi'n-nureyn'e şahitlik ettiler.]

¹⁴³ İlâhî hicâbem kun ez-hod cüdâ / Be-Hakk-ı şehensâh-ı hilm ü hayâ [Ey Allah'ım yumuşaklık ve edep şehensâhının hakkı için benim hicabımı benden ayır.]

Der-Medh-i Aliyyü'l-Murtazâ Radiyallâhû 'Anhû

¹⁴⁴ Safiyy-i nakiyy-i velî murtazâ / Karîb ü karîn-i Resûl-i Hüdâ [Murtaza (Ali) ki Allah'ın resulünün temiz ve pak arkadaşı ve yakınıdır.]

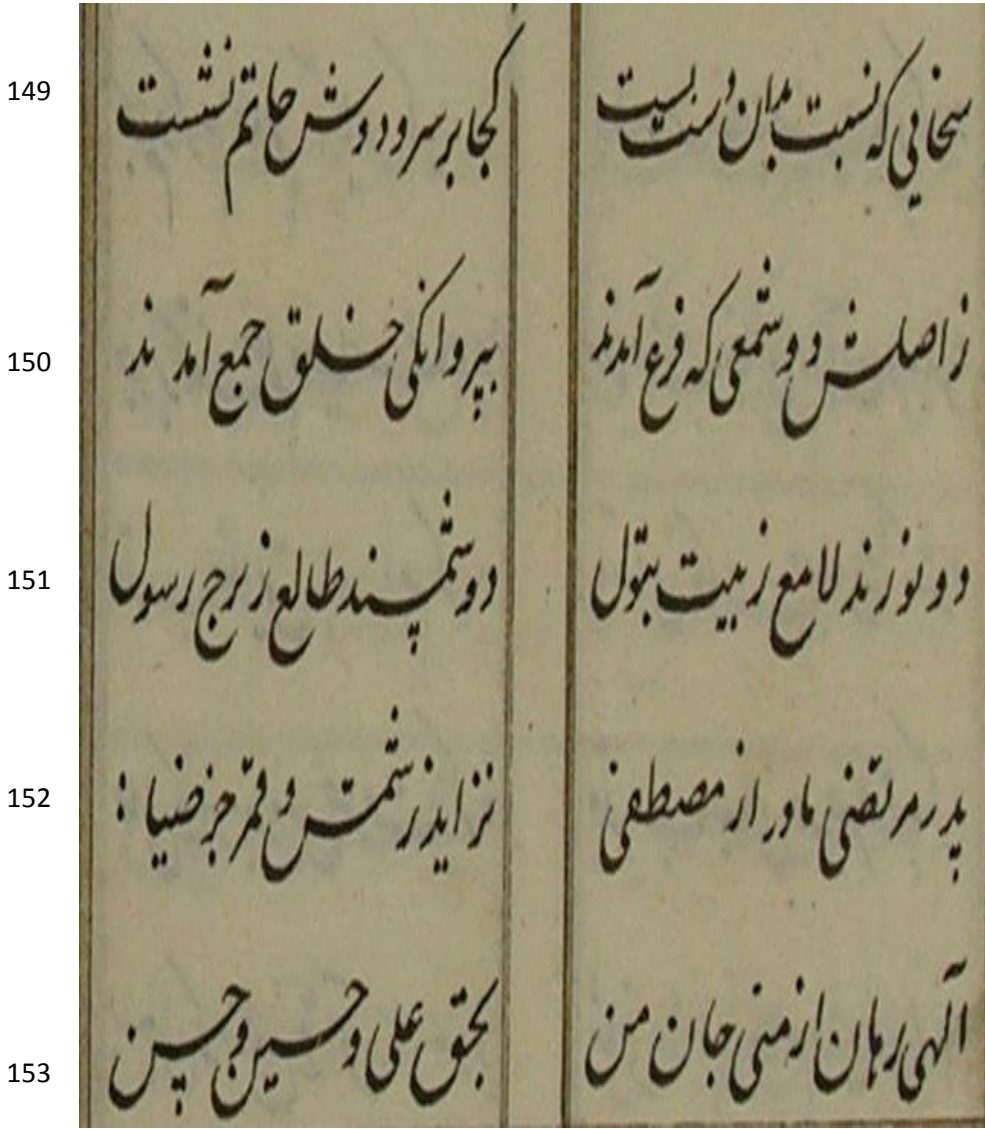
¹⁴⁵ Zi-desti k'ezu bâb-ı Hayber şikest / Nüh eflâk râ heft çenber-şikest [Onun eliyle Hayber'in kapısı kırıldı, O, dokuz kat göğün yedi çemberini kırdı.]

¹⁴⁶ Zi-tiğî ki zed ber-ser 'Anter-i û / Dü pâre kuned çerh râ miğfer û [O kılıç ki Anter'in kafasına indi ve miğferini iki parça etti.]

¹⁴⁷ Medîne resûlest bâbest-i û / Der-ân bâb u cuzv ez-kitâbest-i û [Eğer Allah'ın elçisi (ilmin) şehri olsa, Ali onun kapısı(nın) kitabından parça olmaktan başka bir şey değildir.]

¹⁴⁸ Zi-rû sîm râ cûd-ı û hâr kerd / Zi-derbânî-i hâtemeş 'âr kerd [O'nun cömertliği altın ve gümüşü değersizleştirmiştir. Ve hatta (Cömertliği ile meşhur) Hatem-i Tai' orada kapıcılıktan utanırdı.]

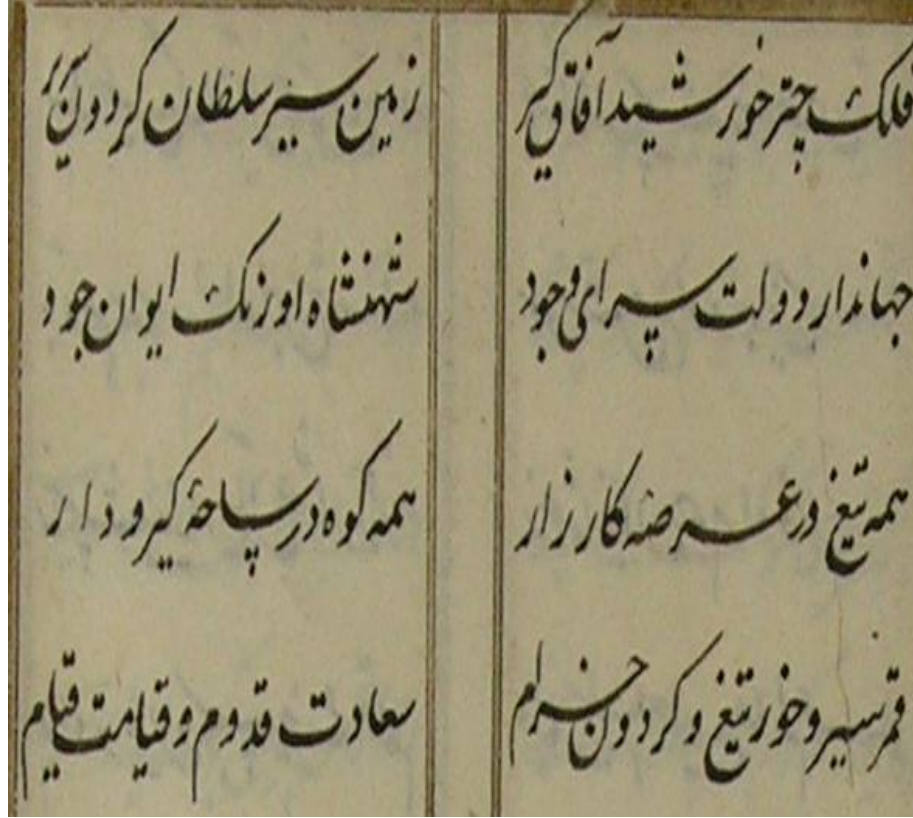
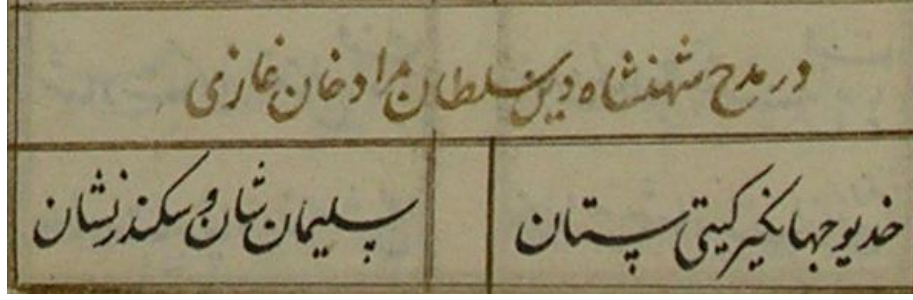
¹⁴⁹ Sehâyi ki nisbet bedân dest-i best / Kucâ ber-ser u dûş-ı Hatem nişest [Kendisine karşı el bağlanılan Hatem'in baş ve omzuna oturmuş (ona saygı gösteren) el nerede?]

¹⁵⁰ Zi-asleş dü şem'î ki fer' âmedend / Be-pervânegî halk cem' âmedend [Bu asıldan (Ali), iki mum yandı: (Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) Tüm (dünya) halkı pervane gibi o iki mum etrafında toplandılar.]

¹⁵¹ Dü nûrend-i lâmi' zi-beyt-i Betül / Dü şemsend tâli'-i burc-ı Resûl [Betül'ün evinden parlayan iki nur (Hz.Hasan ve Hz.Hüseyin) aydınlatıyorlardı. Resul'ün talih burcundan iki güneşiydiler.]

¹⁵² Peder Murtazâ mâder ez-Mustafâ / Ne-zâyed zi-şems ü kamer cûz ziyâ [Babaları Murtaza (Hz.Ali); anneleri, Hz. Mustafadan idi. (Bunun gibi) Güneş ve Ay'dan ışıktan başka bir şey doğmaz ki.]

¹⁵³ İlâhî rehân ez-menî cân-ı men / Be-Hakkı 'Alî vü Hüseyin ü Hasan [Ey Allahım Ali, Hüseyin ve Hasan hakkı için benim canımı, ruhumu kibirden kurtar.]

Der-Medh-i Şehen-şâh-ı Dîn-i Sultân Murâd Hân Gâzi

¹⁵⁴ Hidiv-i cihân-gîr-i gîtî-sitân / Süleymân-şân ü Sikender-nişân [(Sultan Murad) , cihanı feth etmiş hizmetkârdır. (Allah'ın hizmetkârı); Şânı Süleyman gibi, sultanlığın alâmeti de İskender gibidir.]

¹⁵⁵ Felek-çetr-i hurşîd âfâk-gîr / Zemîn seyr-i sultân gerdûn-serîr [Dünyanın(yakıcı) güneşi ona düşmesin diye gök onun şemsiyesiydi; yer de onun yürüyen tahtıydı.]

¹⁵⁶ Cihân-dâr-ı devlet sarây-ı vücûd / Şehen-şâh-ı evreng-i evvân-ı cûd [Dünya devleti ve vücut sarayının sâhibi; cömertlik sarayının şanlı şâhlar şâhidir.]

¹⁵⁷ Heme tiğ der-arsâ-yı kâr zâr / Heme kûh der-sâhe-i gîr u dâr [O, savaş meydanında kılıçtır, cengaverdir; çetin sıkıntılar meydanında dağ gibi güçlüdür.]

¹⁵⁸ Kamer-i seyr hûr-tiğ u gerdûn-hırâm / Sa'âdet-kudûm u kıyâmet-kıyâm [(Kendi) ay; kılıcı güneş; yürüyüşü gökyüzü (gibiydi) gelişi mutlu, kalkışı da da kıyamet (gibiydi).]

159 مکنمدار کردنشان غوات
مکنبان دین پروران هدات
160 مطیع سلاطین ذوالاستدار
مطیع نبی پسر و چاریار
161 مروت ندیم و فتوت غلام
عنایت رفیق و هدایت امام

162 ابوالغزوا ابو الفتح ابو اجهتا
زین و زمان گیر سلطان مراد
163 بتا سید حق با نیت نام و کام
قدر در کمان و قضا و نسیام
164 محیط زمان مرکز روزگار
درین دایره اوست پر کار کار
165 اقالیم سبع سعادت بست
کرم کرده در ربیع مسکون شست

¹⁵⁹ Nıgeh-dâr-ı gerden-keşân-ı guzât / Nıgeh-bân-ı dîn perverân-ı hedât [Gâzilein baş kaldırmasını gözetir (yola getirir.); dinin koruyucularını (ve) hidayete erenleri yetiştirendir.]

¹⁶⁰ Mutâ‘-ı selâtîn-i zü’l-ıktidâr / Muti‘-i nebî pîr u çâr-yâr [İktidar sahibi sultanları kendine itaat ettirendir; Kendisi de Nebî’ye ve dört yâre (halifeye) itaat eder.]

¹⁶¹ Mürüvvet nedîm ü fütüvvet gulâm / İnâyet refik ü hidâyet imâm [Saadet yoldaşı, fetih kölesi, (Allah’ın) yardım(ı) arkadaşı, hidayet rehberi(dir)]

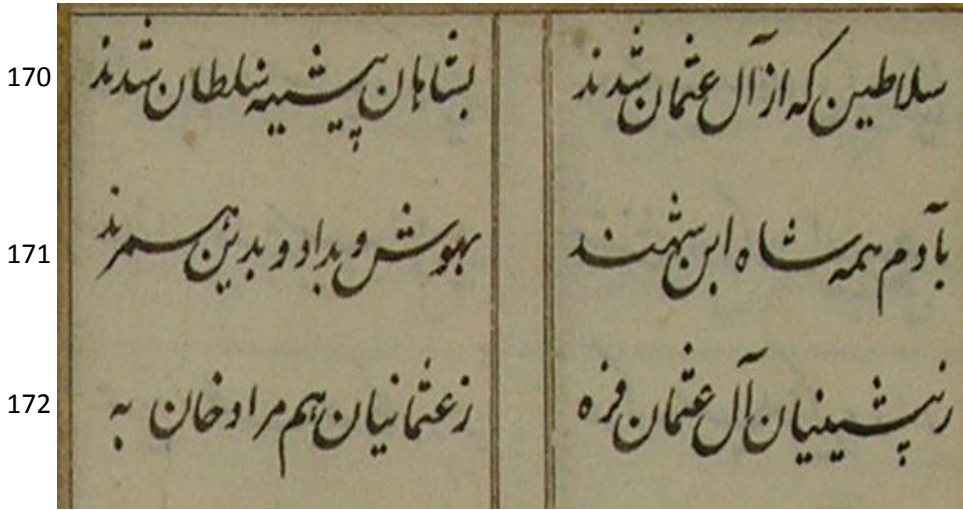
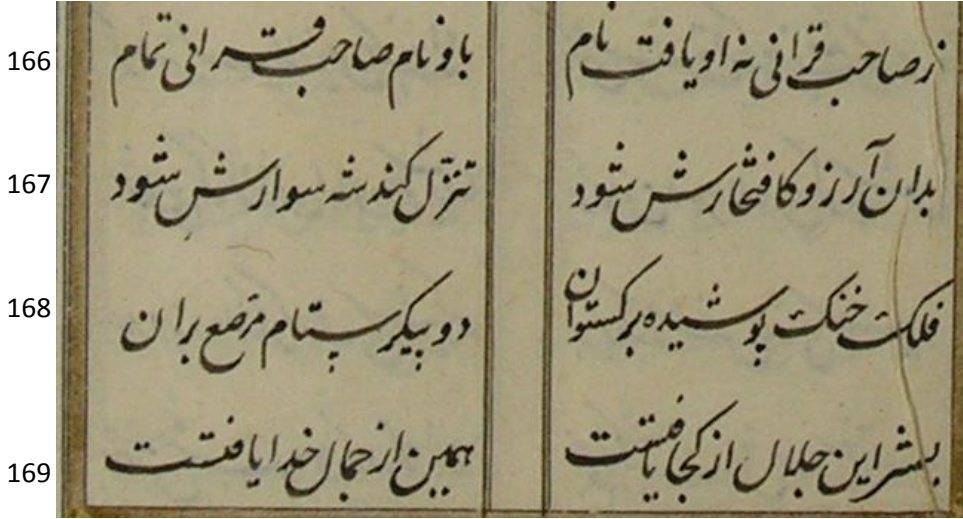
¹⁶² Ebu’l-gazv ebu’l-feth ebu’l-ıctihâd / Zemin ü zamân-gîr Sultân Murâd [Allah yolunda savaşın, fethin ve içtihadın babası (erbabı) Sultan Murad’dır. O, zeminin ve zamanın sahibidir.]

¹⁶³ Be-te’yîd-i Hak yafte-i nâm u kâm / Kader der-kemân u kazâ der-niâm [Hakk’ın onayıyla şan, şöhrat bulmuştur. Kader keman(ında), kaza kın(ında)dadır.]

¹⁶⁴ Muhît-i zamân merkez-i rüzgâr / Der-în dâirest pergâr-ı kâr [Zamanın kuşatıcısı ve devrin merkezidir. İş pergeli bu dairededir. (Onun dairesinde döner.)]

¹⁶⁵ Ekâlîm-i seb‘a sa‘âdet be-dest / Kerem kerde der-rub‘ meskûn (ni)şest [Yedi iklimin saadeti onun elindeydi kerem etti bu dünyada oturdu.]

¹⁶⁶ Zi-sâhib-kırânî ne û yaft-ı nâm / Be-û nâm-ı sâhib-kırânî tamâm [O, büyük padişah ünvanını bulmadı. O ad(la) (zaten tabiatında) tamamdı.(vardı)]

¹⁶⁷ Bedân arzû ke iftihâre şevêd / Tenezzül kuned şehsuvâreş şevêd [Sâir sultanlar, bu arzuyla ki sultanlıklarını bırakıp şehen-şehin askeri olmakla iftihar ederler.]

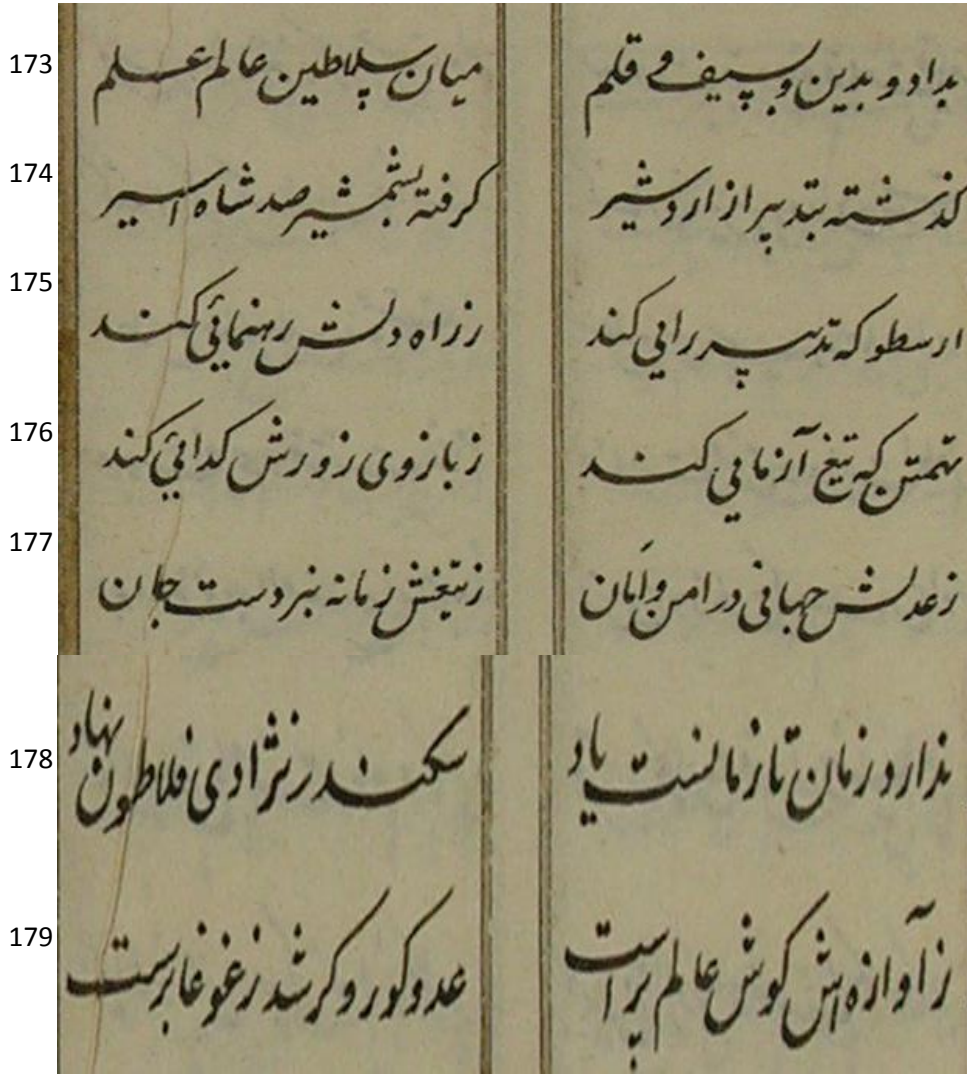
¹⁶⁸ Felek heng-i pûşide ber-kestevân / Du peyker sitâm-ı murassa‘ ber-ân [Gök, at gibi üzerine koşumlarını giymiş; başlığı üzerine de süslü iki yıldız koymuş.]

¹⁶⁹ Beşer in celâl ez-kucâ yaftest / Hemîn ez-cemâl-i Hüdâ yaftest [İnsan bu kadar celâli nereden alabilir? Elbette bunu sadece Allah'ın cemâlinden alır.]

¹⁷⁰ Selâfîn ki ez-Âl-i ‘Osmân şodend / Be-şâhân-pîşîne sultân şodend [Osmanlı ailesinden gelen sultanlar önceki şahlara sultan oldular.]

¹⁷¹ Be-âdem heme şâh ibn-i şâhend / Be-hûş u be-râd u bedîn hemrend [Âdem zamanından bu zamana kadar şah oğlu şahtırlar; onlar çok akıllı, çok âdil ve çok dindâr idiler]

¹⁷² Zi-nişîniyân Âl-i Osmân fereh / Zi-‘Osmâniyân hem Murâd Hân bih [Osmanlı sülalesinin (tahta)oturanları güzeldir; Osmanlılardan da Murad Han iyidir.]

¹⁷³ Bedâ vü bedîn u seyf ü kalem / Miyân-ı selâfîn-i ‘âlem ‘alem [Bu kılıç ve kalem ile dünya sultanları içinde bayrak gibiydi, belirgindi.]

¹⁷⁴ Güzeşte be-tedbir ez-Erdeşîr / Girifte be-şemşîr sad-şâh esîr [Erdeşîr'den dahi daha tedbirliydi; Kılıcıyla, savaşıyla yüz şahı tahttan indirip esir etmiştir.]

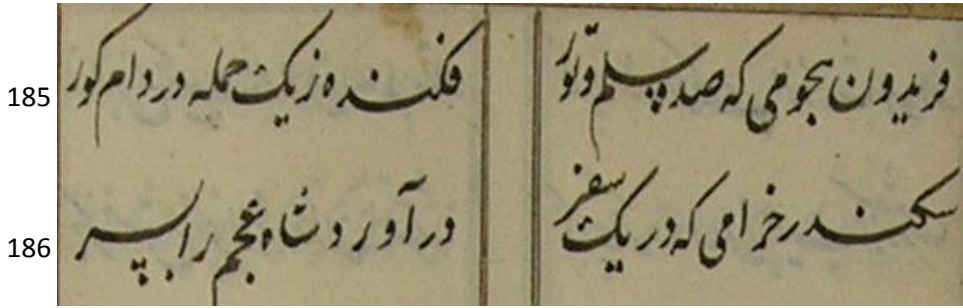
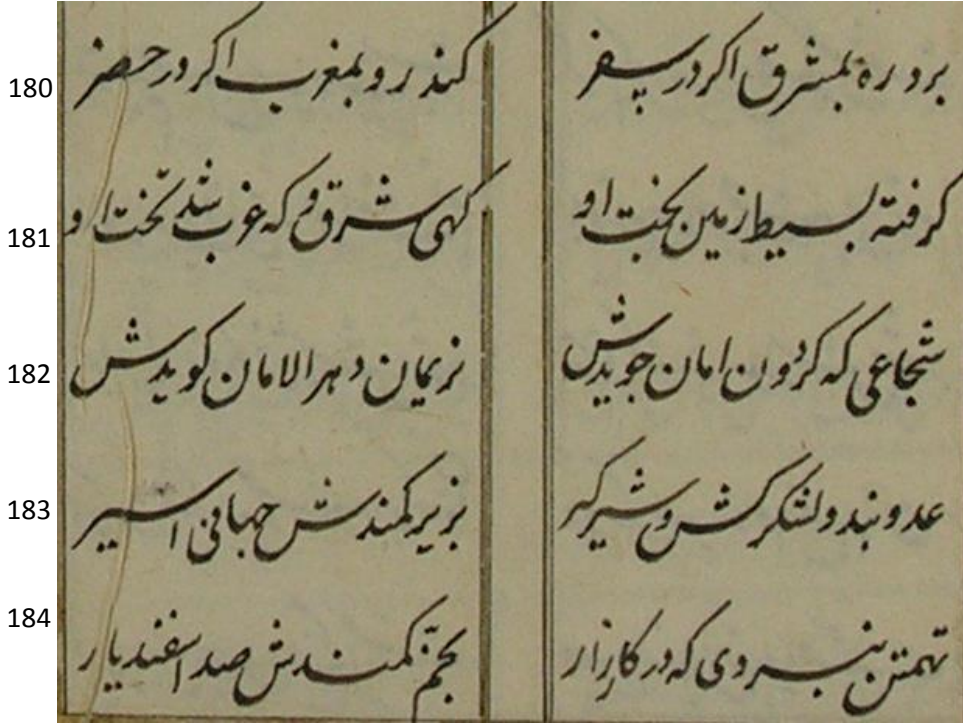
¹⁷⁵ Arîsto ki tedbîr-i râyî kûned / Zi-râh-ı dileşreh-nümâyî kûned [Eğer Aristo, tedbiriyle yol bulamıyordu; O, acıyarak ona dahi yol gösterirdi.]

¹⁷⁶ Tehemten ki tiğ-azmâyî kûned / Zi-bâzû-yı zûreş gedâyî kûned [Kılıç tâlimi yapan Tehemten (Rüstem), (Sultan Murad'ın) güçlü pazusuna dilencilik eder .]

¹⁷⁷ Zi-‘adleş cihânı der-emn ü emân / Zi-tiğuş zamâne ne-ber dest-i cân [O'nun adliyle dünya emniyet içindedir; O'nun kılıcından zamane (muarızları) de canlarını kurtaramadı.]

¹⁷⁸ Ne-dâred zamân tâ zamânest yâd / Sikender-nijâd Felâtûn-nihâd [Dünya, yaratıldığından beri böyle İskender tabiatlı ve Eflatun yaradılışlı bir kimse (dünyada) olmadı.]

¹⁷⁹ Zi-âvâzeeş gûş-ı ‘âlem pürest / ‘Adû kûr u ger şod zi-gavgâ berest [Onun narası, âlemin kulaklarını tutmuş; düşmanlar kör ve sağır olarak mücadeleden kaçtılar.]

¹⁸⁰ Be-rev reh be-maşrık eger der-sefer / Kuned rev be-mağrib eger der-hazer [*Sefere çıksa doğu yoluna konaklasa batıya yerleşirdi. (hareket alanı çok genişti.)*]

¹⁸¹ Gırifte besît-i zemîn baht-ı û / Gehî şark u geh garb şûd taht-ı û [*O'nun talihi, geniş bir yeri tuttu; her köşesini tutmuş; bazen doğu bazen batı onun tahtı olmuştur.*]

¹⁸² Şuçâ'î ki gerdûn amân cûyedeş / Nerîmân-ı dehr el-emân-gûyedeş [*(Ondan) felek bu yiğitliğiyle emân (kurtuluş) arıyor; devrin Neriman'ı (da) ondan aman istiyordu.*]

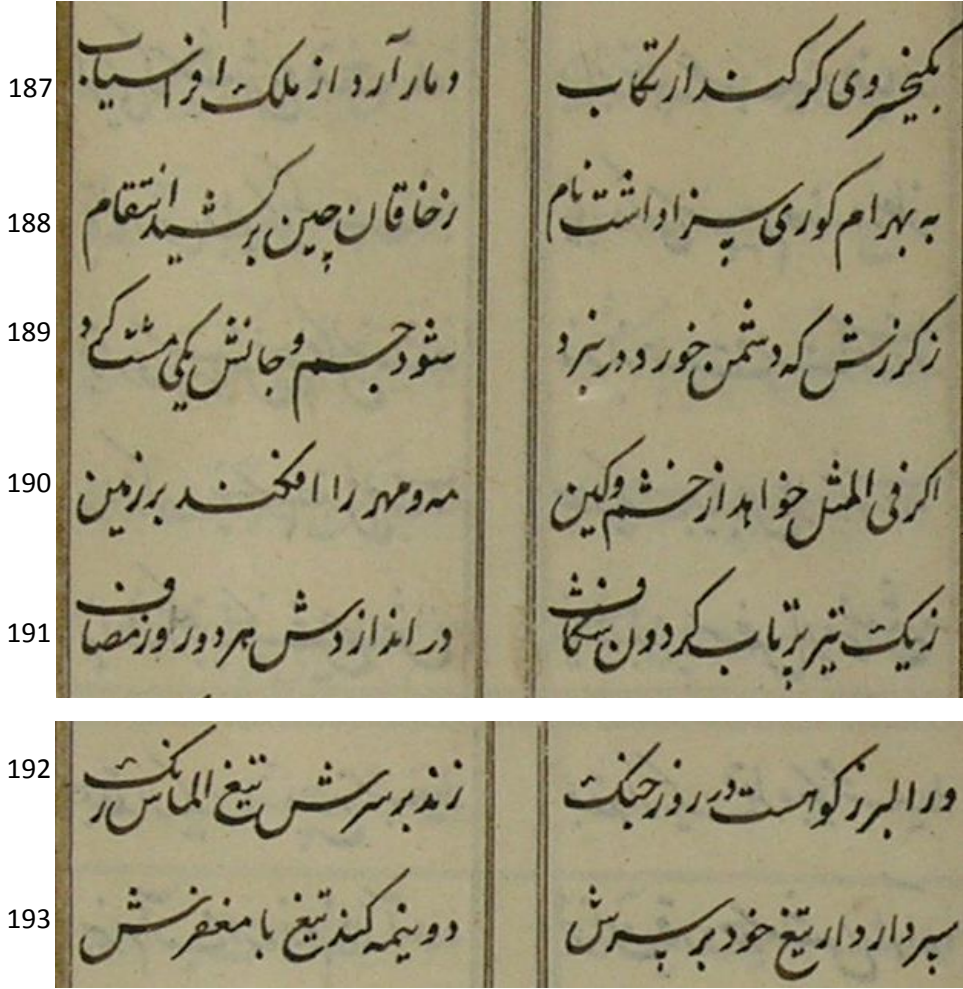
¹⁸³ Adû-bend ü leşker-keş ü şîr-gîr / Be-zîr-i kemendeş cihân esîr [*Dünya, düşmanı yakalayan, ordu sevk eden, aslan avlayan Sultan Murad'ın kemendinin esiridir.*]

¹⁸⁴ Tehemten ne-berdî ki der-kâr-zâr / Cehennem kemendeş sad İsfendi-yâr [*Savaşlarda Tehemten gibi savaşırdı ve O'nun kemendinde yüz İsfendi-yâr esiridir.*]

¹⁸⁵ Ferîdûn hücûmî ki sad Selm u Tûr / Fikende zi-yek hamle der dâm-ı Gûr [*Onun Feridûn-vâri hücumuyla bir hamlede yüz Selm ve Tur, (Behrâm-ı) Gur gibi onun tuzağına düşerdi.*]

¹⁸⁶ Sikender hırâmî ki der-yek-sefer / Der-âverd ü şâh-ı Âcem-râ be-ser [*İskender yürüyüşlüydü ve bir seferde Acem şâhını esir aldı.*]

¹⁸⁷ Be-Keyhüsrevî ger kûned irtikâb / Dem ârâred ez-mülk-i Efrâsiyâb [Eger Keyhüsrev (Sultan Murad) olsaydı, Efrasiyab'ın mülkünü çok kötü bir hale koyardı.]

¹⁸⁸ Be- Behrâm-ı Gûrî sezâ daşt-ı nâm / Zi- hâkân-ı Çîn ber-keşîd intikâm [Eğer O'nun adı Behrâm-ı Gûr olsaydı yeriydi. Çünkü Çin Hakanından intikam aldı.]

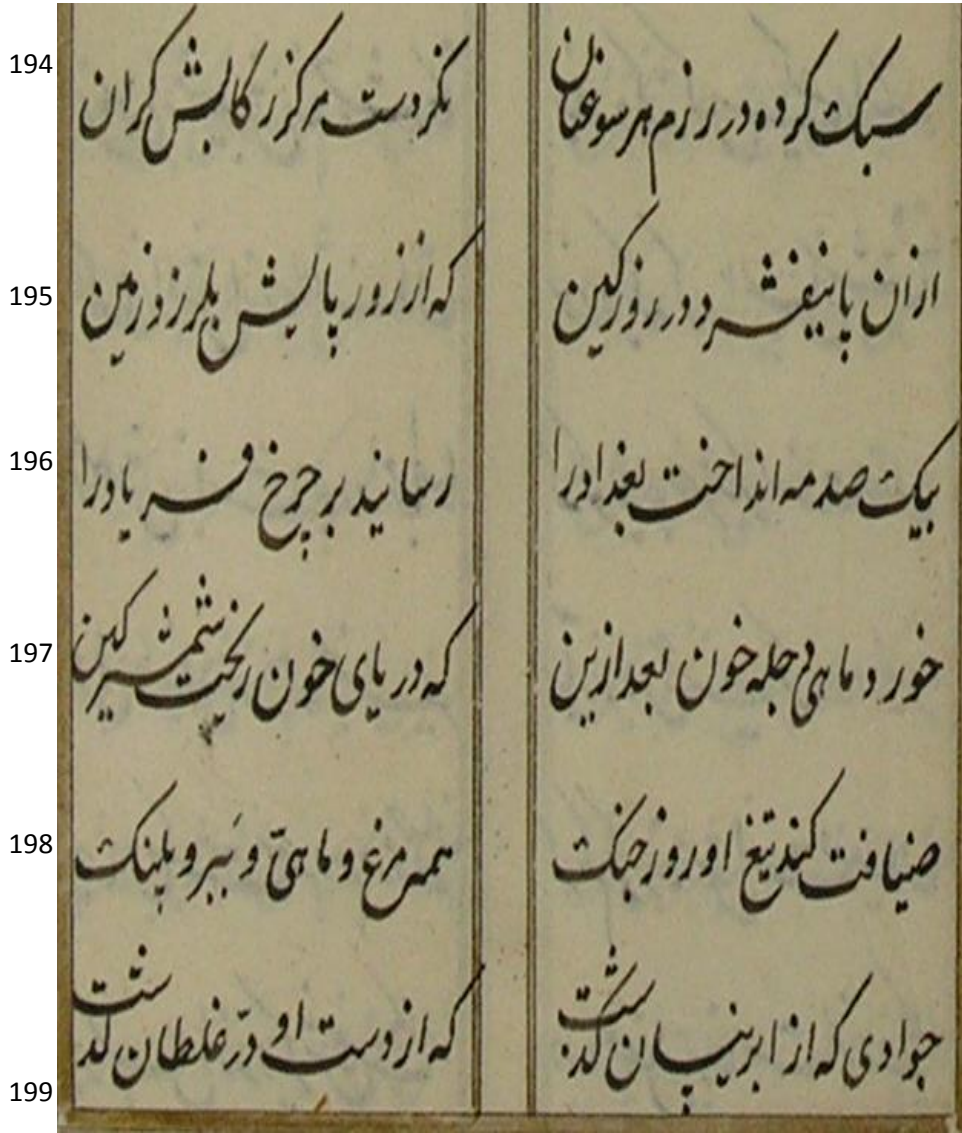
¹⁸⁹ Zi-gürzeş ki düşmen-i hurd der-neberd / Şevêd cism ü cânêş yekî muşt kerd [Savaşta gürzünü yiyen düşmanın canı ve vücudu bir yumruk (ufacık) olurdu.]

¹⁹⁰ Eger f'îl-misâl hâhed ez-hışm u kîn / Meh u mihr râ efkend ber-zemîn [Mesela hışm ve kin ile isteseydi, güneşi ve ayı yere indirirdi.]

¹⁹¹ Zi-yek tîr per tâb-ı gerdûn şikâf / Der-endâzdeş her durûz-ı musâf [Göğü avlamak için atılan bir oku her iki güne (güneş ve ay) isabet eder.]

¹⁹² Der-Elbruz kûhest der-rûz-ı ceng / Zened ber-sereş tiğ-ı elmâs-reng [Eğer savaş gününde Elbruz gibi bir dağ karşısına çıksaydı, elmas renkli kılıcıyla onun da kafasına vururdu.]

¹⁹³ Siper-dâr dâr-tiğ hod ber-sereş / Du-nîme kuned tiğ bâ-mağfîreş [Eğer Elbruz, yamacını başına siper etse O'nun (Sultan Murad) kılıcı, miğferine rağmen, onu iki parça ederdi.]

¹⁹⁴ Sebuk kerde der-rezm her sū 'inân / Ne kerdešt hergiz rikâbeş girân [*Savaşta her yere yular (at) sürdü; Üzengisini asla ağırlaştırmadı. (yerinde durmadı.)*]

¹⁹⁵ Ez-ân pâ bîfeserd der-i zûr-ı kîn / Ki ez-zûr-ı pâyeş be-lerzed zemîn [*O yüzden kin (savaş) gününde adamlarının ayaklarını yere koymuyordu; Eğer onların ayakları yere değseydi yer sarsılırdı.]*]

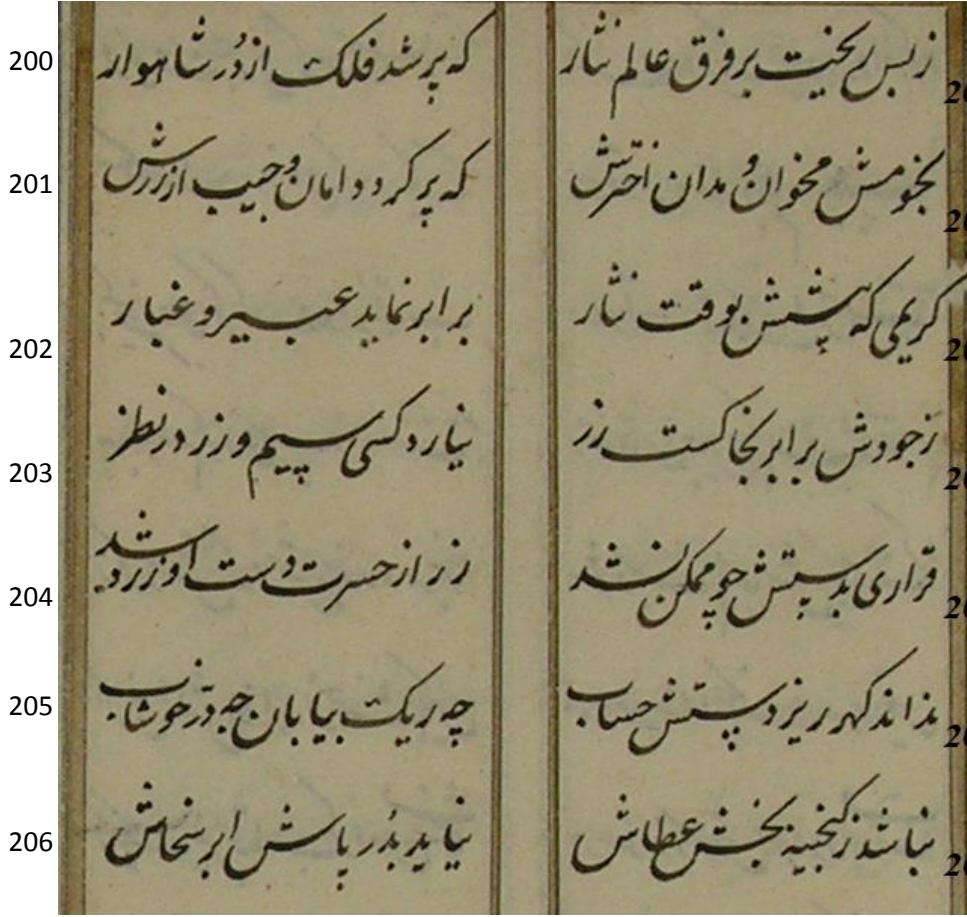
¹⁹⁶ Be-yek sadme endaht Bağdâd-râ / Resânîd-i ber çarh feryâd-râ [*Bağdad'a bir darbe vurarak bağırtıları göklere ulaştırdı.]*]

¹⁹⁷ Hured mâhî-i Dicle hûn b'ad ez-in / Ki deryâ-yı hûn riht şemşir-i kîn [*Dicle'nin balıkları bundan sonra kan içsin çünkü O'nun kininin kılıcı kan denizi meydana getirdi.]*]

¹⁹⁸ Ziyâfet kuned tiğ-i û rûz-ı ceng / Heme mürğ u mâhî vü bebr ü peleng [*Savaş gününde O'nun kılıcı; kuş, balık, kaplan(larla beraber) ziyâfet yaptı.]*]

¹⁹⁹ Cevâdî ki ez-ebr-i nisân güzeşt / Ki ez-dest-i û dūr-i galtân ledeşt [*O'nun cömertiği nisan bulutunu da geçmiştir; O'nun eli de hep yuvarlanan inciler ihsan etmektedir.]*]

²⁰⁰ Zi-bes riht ber-fark-ı âlem nisâr / Ki pür şûd felek ez dür-i şâh-vâr [Dünyanın başına o kadar çok inci saçmıştır ki dünya bu büyük incilerle dolup taşı.]

²⁰¹ Nücûmeş me-hân ü me-dân âhtereş / Ki pür kerd dâmân u cîb ez-zereş [Eteğini ve cebini doldurduğu altınları yıldız sanma

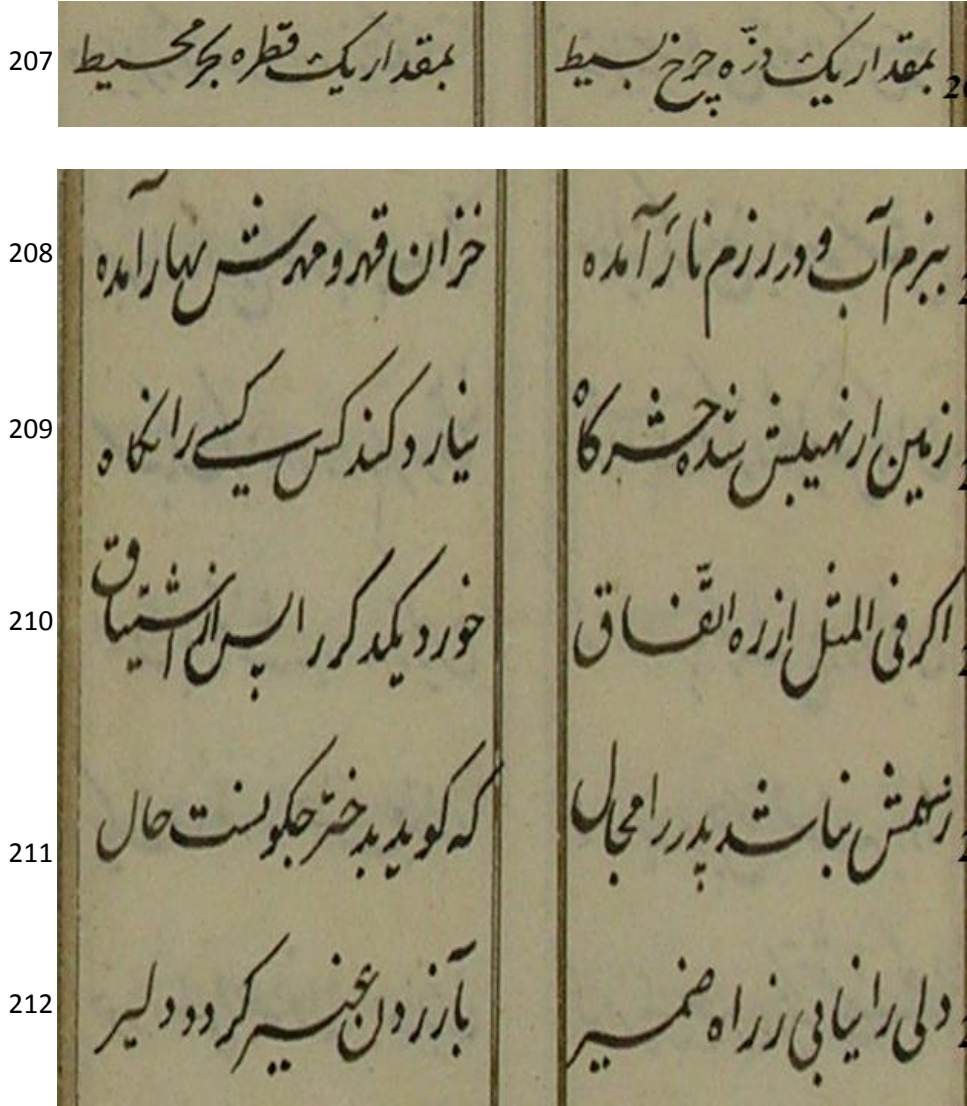
²⁰² Kerimî ki bîşeş be-vakt-ı nisâr / Be-râ-ber nümâyed ‘abîr ü gubâr [Dağıtma anında keremi karşısında toz ve anber bir(birine denk)idi]

²⁰³ Zi-cûdeş be-râ-ber be-hakest zer / Ne-yâred kesî sîm ü zer der-nazar [O'nun cömertliği sebebiyle altın toprakla bir olmuştur;(Altın ve gümüşü o kadar ihsan etmiştir ki) hiç kimsenin bunlarda gözü kalmamıştı.]

²⁰⁴ Karârî be-desteş çü mümkün ne-şûd / Zer ez-hasret-i dest-i û zerd şûd [Elinde karar olmadığından (çok dağıttığından) altın onun elinin hasretinden sapsarı olmuştur.]

²⁰⁵ Ne-dâned güher-rîz -i desteş hisâb / Çe rîk-i beyâbân çe dür-i hoş-âb [İnci saçan elinin hesabı kitabı yoktu (ne varsa bağışlıyordu).(Her şeyi saçıyor) çöl kumu olsun ya da hoş inci olsun.]

²⁰⁶ Ne-bâşed zi-gencîne bahş-ı ‘atâş / Ne-yâyed be-dür-pâş-ı ebr-i sehâş [Kerem sahibi bağışlamasına (yeter) hazine ve cömertlik bulutunun dağıtımına sınır yoktur.]

²⁰⁷ Be-mikdâr-ı yek zerre çerh-i basit / Be-mikdâr-ı yek katre bahr-ı muhit [(Onun cömertliği yanında) geniş gökyüzü bir zerre; sınırsız deniz de bir damladır.]

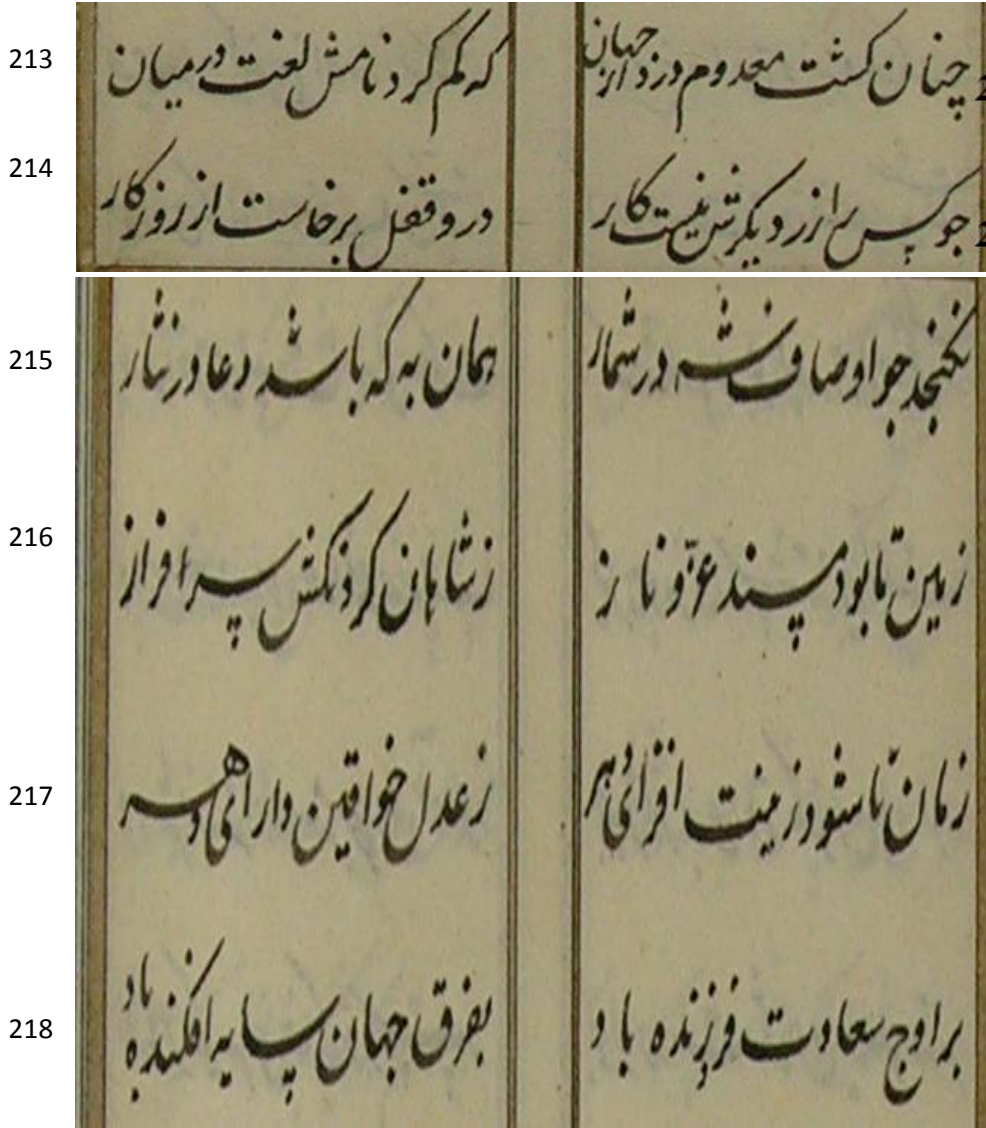
²⁰⁸ Be-bezm-i âb u der-rezm nâr âmede / Hazân kahr u mihreş bahâr âmede [Mecliste su gibiydi, savaşta ateş gibiydi. Kahrı ve lutfu hazan ve baharı getiriyordu.]

²⁰⁹ Zemîn er nehîbeş şûde haşr-gâh / Ne-yâred kuned kes kesî râ nigâh [Yer onun sadasından mahşer yeri gibiydi. Hiç kimsenin kimseye bakmaya cesareti yoktu.]

²¹⁰ Eger f'îl-misâl ez-reh-i ittifâk / Hured yek diger râ pes ez-iştîyâk [Eğer, ez-kaza (tesadüfen) arzusundan sonra (nedeniyle) biri diğerini(n hakkını) yese.]

²¹¹ Zi-hemeş ne-bâşed peder râ mecâl / Ki gûyed be duhter çi gûnest-i hâl [O, onu öyle cezalandırırdı ki (Haksızlık eden kişi) kızına nasıl olduğunu (dahi) sormaya mecal bulamazdı].

²¹² Dilîrâ ne-yâb îzî-râh-ı zamîr / Be-âzürden-i gayr gerded ü dilîr [İçten pazarlıkla başkasını incitecek cesur bir yürek bulunmaz.]

²¹³ Çünân geşt-i m'adûm düzd ez-cihân / Ki kem kerd-i nâmeş lügat der-miyân [*Hırsızlık dünyadan öyle yok oldu ki âdeta lügatten hırsızlık kelimesi de silindi.*]

²¹⁴ Çü kes-râ zer-i digereş nist-i kâr / Der u kufl ber haset ez-rüzgâr [*Hiç kimsenin başkasının altınında gözü yok; bu devirde kapılardan kilit kalktı.*]

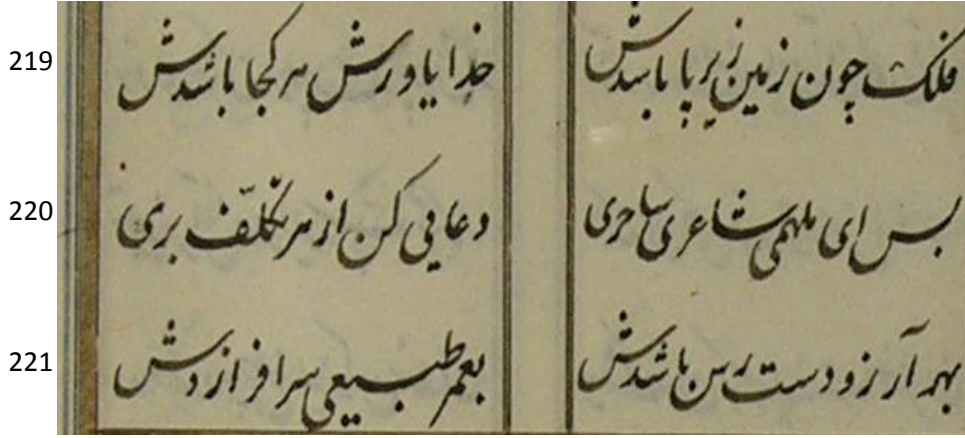
²¹⁵ Ne-kunced çü evsâf-ı şeh der-şumâr / Hemân bih ki başed du'â zer-nisâr [*(Daha fazla) Olmaz. Çünkü bu Şâhin (IV. Murad) vasıfları sayılamayacaktır. En iyisi biz ona hayır dualar edelim.*]

²¹⁶ Zemîn tâ bûved mesned-i 'iz ü nâz / Zi-şâhân-ı gerdenkeş-i ser-efrâz [*Yeryüzü izzet ve naza dayanak olsun başı dik, başkaldırmış şahlardan dolayı.*]

²¹⁷ Zamân tâ şevad zînet-efzâ-yı dehr / Zi-'adl-i hâvâkîn-i Dârâ-yı dehr [*Zaman, bu zamanın Dârâ'sı hükmündeki hakanların hükümlerinin adaletiyle gittikçe süslenmektedir.*]

²¹⁸ Ber evc-i sa'âdet fûrüzende bâd / Be-fark-ı cihân sâye-efkende bâd [*Saadet burcunda her zaman parlayan olsun. Her zaman gölgesi dünyanın üzerinde olsun.*]

²¹⁹ Felek çün zemîn zîr-pâ bâşedeş / Hüdâ yâvereş her kucâ bâşedeş [Her zaman gök, yer gibi onun ayağının altında olsun. O (Sultan Murad) nerede olursa olsun, Allah onun yardımcısı olsun.]

²²⁰ Bes Ey Mülhimî şâ'iri sâhirî / Du'â-yî kun ez-her tekellûf berî [Yeter, Ey Sihirli Şair Mülhimî (senin için nedir ki)sen sadece tekellüfsüz, yürekten dua et.]

²²¹ Be-her ârzû dest-res bâşedeş / Be-ömr-i tabi'î ser-efrâzdeş [O (Sultan Murad)'nun her arzu ettiği şeye eli uzansın, eline gelsin; O'nun ömür boyu başı dik olsun.]

[Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Feül]

Der-Sebeb-i Te’lif-i Şehen-şâh-nâme⁹⁹

- 222 ‘Înâyet hidâyet ider âdeme
Sa‘âdet delâlet ider âdeme
- 223 Mesihâ-yı tevfiķi¹⁰⁰ cân baḥş ider
Gedâ-yı direm-cûya kân baḥş ider
- 224 Zelili ‘azîz itmedir kâr-ı baḥt
Zer-i ḥâliş eyler mes(s)i nâr-ı baḥt
- 225 Sitâre za‘îfi kavî-ḥâl ider
Ḥüdâ-vend emlâk ü emvâl ider
- 226 Meded-kâr-ı ṭâli‘-i nâzenîn
Gedâyı ider pâdişâha qarîn
- 227 Qazâ vü qader sevķidür in ü ân
Cihâna nigeḥ-bân Ḥüdâ-yı cihân
- 228 Sa‘îd-i ezeldür sa‘âdet bulan
Şaķî fi’l-ebeddür şeqâvet bulan
- 229 Bülend-âḥteri pest ider mi felek¹⁰¹
Küşâde deri best ider mi felek
- 230 Düri ķ‘ar-ı deryâda şaķlar şadef
Girer cevheri destine bî-telef
- 231 Düşer nuḡfe erḥâma mescün olur

9-b

⁹⁹ L: 9-a

¹⁰⁰ L: tevfiķ

¹⁰¹ L:9-b

- Çıkar her biri dürr-i meknûn olur
- 232 Şalar güheri hâke rû-yı sipihr
Bulur dest-i şâhân ile ‘ulv-i qadr
- 233 Zeri hâk her çend pinhân diler
Arar dest-i insân anı kân deler
- 234 Kayırmaz anı hâr iderse şikâr
Dikenden güli kırtarır nev-bahâr
- 235 Dem-i Hâk’ a da çarh iderken nihân
Yine gevherin gösterir âhterân
- 236 Semer maḥbes-i şâhdan ser virür
Leb ü kâm ezvâka şekker virür
- 237 Batar hâke yek-sân olur dâneler
Biter hüşe ma‘mûr olur hâneler
- 238 Dırahtân ki zencîr der-pâdur âb
İder çârsûy[1] hırâma şitâb
- 239 Teḳâzâ-yı hüsn oldı çün kim zuhûr
İder maḥv-ı zulmet tecellâ-yı nûr
- 240 Metâ‘-ı hüner kâsid olmaz hele
Mizâc-ı güher fâsid olmaz hele
- 241 Cevâhir-nisâr-ı hüner fi‘l-meşal
Müşevveş-dimâğ u muḥabbuḫ-‘amel
- 242 Düşürse belâ baḥrine rûzgâr
Anı bād-ı raḥmet ider der-kenâr
- 243 Bi-ḥamdillah itdi bu ma‘nî zuhûr
Bu ‘abd-i ḥaḳîr keşîrû‘l-fütûr

10-a

- 244 Kühen-gürk-i şahrâ-yı derd ü mihen¹⁰²
Leked-ḥ̄âr-ı ḥargûş-ı leng-fiten
- 245 Kühen-câme-i gûşe-i inzivâ
Ṭapança-ḥür-ı ṭıfl u bî-dest ü pâ
- 246 Pelâs-ı siyeh-pûş dest-i ḥumûl
Ḳabûl-âver-i emr-i her nâ-ḳabûl
- 247 Vücûdı ḥas-ı lücce-i ğam idi
Ne yirde ne gökde bir âdem idi¹⁰³
- 248 Belâ deştinüñ ḥâr-der-pâsıdur
Sitem baḥrinüñ mânde-deryâsıdur
- 249 Virüp kendüyi rûzgâra tamâm
Oḳurdı eyâ mürselü'r-rîh adam
- 250 Muvâfıḳ esüp rûzgâr-ı recâ
Dili itdi gird-âb-ı ğamdan rehâ
- 251 İcâbet-revâ-yı 'inâyet meger
Deminde ider ol memerrden güzer
- 252 Nigârende-i naḳş-ı kevn ü fesâd
Yazar nâ-murâdına naḳş-ı murâd
- 253 Sebeb-baḥş olup ḥâṭır-ı şâhda
Gedâsını aındırdı dergâhda
- 254 Ki şâhib-ḳırân-ı zamân Ḥân Murâd
Şehen-şâh-ı dindâr-ı pâk-i'tiḳâd
- 255 İder ḥâṭır-ı 'âṭırına güzer

¹⁰² L:10-a

¹⁰³ Beyit R'de bulunmamaktadır.

Vekāyi‘-nüvīs-i bedāyi‘-eşer

- 256 İde cem‘ āşār u eṭvārını
Dize nazma lü‘lü-yi şehvārını
- 257 Yaza cümle āşārını deftere
Ola haşre dek nāmına tezkere
- 258 Qaza şafha-yı rüzgāra tamām
Qıla dil-nişīn-i havāş ü ‘avām
- 259 Qala dāsītān dehre bir armağan¹⁰⁴
Du‘āsıyla herkes ola kām-rān
- 260 Bu eṣnāda luṭf-ı Haq eyler zuhūr
İder **Mülhimī** hātırına huṭūr
- 261 Ki bu hıdmetüñ ‘uhdesinden gelür
Bu ihsāna ol düşse mazhār olur
- 262 Umūruna tevfiqdür reh-nümün
Qulüb-ı selātin olur mülhemün
- 263 Gülistān-ı ilhāmdur qalb-i şāh
Nıce ser virür hār-ı fikr-i tebāh
- 264 Hemān laḫza peyk-i beşāret-ḫaber
Olur ḫāmil-i emr-i ḫāqān-ı dehr
- 265 O fermān vürüdiyle cān-baḫş olur
Gedā-yı direm-cūya kān baḫş olur
- 266 Gedāya kerem şehden olmaz ba‘id
İder zerresin mihr-i raḫşān bedid

10-b

---

¹⁰⁴ L: 10-b

- 267 Güle h̄arī taqrīb ider nev-bahār¹⁰⁵
Çılur pertev-i mihr ref°-i ğubār
- 268 H̄as-ı bī-kesi kaldırur rūzgār¹⁰⁶
O taqrīb ile baħra eyler ğüzār
- 269 Düşer h̄atır-ı pādīşāha esīr¹⁰⁷
Olur tavķ-ı zincīr aña dest-ġīr
- 270 Beşāret yeter sana Ey **Mülhimī**
Ki oldun şehen-şāh-ı dīn mülhemi
- 271 Bu emir h̄atıra kim iķdām ider
Meger mülhem-i ğayb ilhām ider
- 272 Nesīm-i ķabūl-ı şehen-şāh-ı dīn
H̄ayāt-ı ebed-baħş ider bil yaķīn
- 273 Ğubāre ğüneş şaldı pertevine
Tamāmet tutar yüz meh-i nev'ine
- 274 Diken üstine yaĝdı ebr-i bahār¹⁰⁸
İder ğüllerin ‘an-ķarīb aşīķār
- 275 Dıraht-ı h̄azān-dīdeye bāĝ-bān
Şu virdi şemer-baħş ider rāygān
- 276 Sūkūn-ı şehen-şāh-ı bī-irtiyāb
İder tās-ı pūr-h̄ūnı cām-ı şarāb
- 277 N’ola keyf-i şahbā virirse kelām
Dili aldı Cem destine oldu cām

---

¹⁰⁵ Beyit R’de yok

¹⁰⁶ Beyit R’de yok

¹⁰⁷ Beyit R’de yok

¹⁰⁸ L’de 11-a başlangıcı

11-a

- 278 Sözüml üstün olsa n'ola cümleden
Benüm medh-i şāhen-şeh-i dīn iden
- 279 Selef üstādān-1 nev ü kühen
Geçer herbiri şāh-1 mülk-i sühen
- 280 Eşerler tırur¹⁰⁹ görsün ehl-i hüner
Zer ü sīm farkında kim ğam çeker
- 281 Kemāline kāmillerüñ i'tibār
İder kimde temyīz ü inşāf var
- 282 Taqaddüm-fürüş üstād-1 sühan
Nevā-senc-i dihkān-1 Tūs-1 kühen
- 283 İdüp Şāh Maḥmūd'a ser-nāmesi
Otuz yılda yazdı-sa Şeh-nāmesi
- 284 Şehen-şāh-nāme yazar **Mülhimī**
Şehen-şāh-1 dīn medh ider **Mülhimī**
- 285 Sükün-1 shehen-şāh-1 'ālem-penāh
Meded-res olur baña bī-iştibāh
- 286 Benümle hemān Tūsī-i nā-murād
Hemān Şāh Maḥmūd u Sulṭān Murād
- 287 Şeh-i Hind ise ol bu şāhib-kırān
Zi-ḥal ise ol bu ḥal-i pāsıbān
- 288 Bu destāna fermānidur reh-berüm
Bu in'āma ihsānidur reh-berüm
- 289 Şehen-şāh-nāme kōdum ismini¹¹⁰

---

¹⁰⁹ L: durur

¹¹⁰ L'de 11-b

K'ide maḥv şeh-nâmeler resmini

- 290 K̇alem Ḣân Murād'ı ki tezk̇ir ider
Şehen-şāh-ı ḋn ile ta'ḃir ider
- 291 Çü devlet gibi ḋne virdi nizām
Şehen-şāh-ı ḋn ḳodu dehr ana nām
- 292 Kemāl-i şeh-en-şāh-ı ḋne nazār
Olur Fārisī Türkī'den sehlter
- 11-b
- 293 Mizāc-ı ḣmāyūna Türkī zebān
Degül Fürs gibi selīs ü revān
- 294 Velī Rum mülkünde her ḥāş u 'ām
Bilür söyleşür Türkī dilde kelām
- 295 Gerekdür k'ola kilc-i sihr-azmā¹¹¹
Dü āheng ü şad nağme vü yek şadā¹¹²
- 296 İde evvelen Fürs tā dāsītān
Velī dāsītān ola Türkī zebān
- 297 Ḣavāş u 'avām olalar ṁntefi'
O dergāha ola şenā ṁrtefi'
- 298 İlāhī vir āşārına izdiyād
Vücūdıyla ḳıl 'ālemi ber-murād
- 299 Çü biñ yılda bir kez doğar böyle nūr
Yüz eger mi yıl devrine vir zuhūr

Der-Āgāz-ı Dāsītān¹¹³

¹¹¹ R: azmāsı

¹¹² R: şadāsı

¹¹³ Bu kısım L'de 14b'den itibaren başlamaktadır.

- 300 Nev-āyīn nevā-senc-i destān-ı nev
Gülistān-neverd ü gülistān-ı nev
- 301 Kalem-gīr-i dīvān-ı nazm-āverī
'Alem-dār-ı şāh-ı sühan-güsterī
- 302 Kemer-bend-i sulţān nişān-ı sühan
Şadāret-kün-ı hānedān-ı sühen
- 303 Şaf-ārā-yı meydān u sitān olur
Sühen-rān-ı eyvān-ı destān olur
- 304 Zemīn ü zamān-ı nevā-sāz ider
Şehen-şāh-nāme ser-āğāz ider
- 305 Murād İbn-i Aḥmed Şehen-şāh-ı dīn
Güzīde-selāţīn-ı rüy-ı zemīn
- 306 Ser-efrāz-ı hünkār-ı 'Oşmāniyān
Ser-āmed hüner-kār-ı 'Oşmāniyān
- 12-a
- 307 Biñ on sekizinde¹¹⁴ sarāy-ı cihān
Kudūmiyle buldı şeref bī-gümān
- 308 Baña didi bir merd-i şāḥib-hüner
Tevāriḥ-i eyyāmdan bā-ḥaber
- 309 Vilādetleri sāl-ı ġāzīdedür¹¹⁵
Anuñçün ġazā bulmaġa zīdedür
- 310 Budur elf-i şānīde şāḥib-kırān
Olur yedi iḳlīme ḥükmi revān
- 311 Cihān-gīr ibn-i cihān-dārdur
Gürūh-ı selāţīne ser-dārdur

¹¹⁴ [1018 H - 1610 M]

¹¹⁵ L'de 15-a

- 312 Görünce bu şâh-ı bülend-aḫteri
Unutdı felek ferr-i İskender'i
- 313 Selīm ü Süleymân'ı görmüşdü dehr
Selīm ü Süleymân budur didi dehr
- 314 İkişi kadar-‘ömr ü devlet sürer
İkisinüñ itdüklerin bu ider
- 315 Cihân-gîr olur hem cihân-dâr olur
‘Adû-bend ü pürdân ü pürkâr olur
- 316 avî âli‘ ü baḫt-ı Pervez’dür
Şebi adrdür rûzı nev-rûzdür
- 317 azâ vü ader tercemândur aña
Ḥüdâ-yı cihân mihr-bândur aña
- 318 amîr-i münîri cihân-bîn ider¹¹⁶
Umûr-ı ḫafâ-pâyı telîn ider
- 319 Nihâl-i berûmend-i bâg-ı celâl
Ḥırâma gelünce yemîn ü şimâl
- 320 İdüp terbiyetler edîb-i hüner
Zamân-ı alîl içre yetdi şemer
- 321 Olup gün-be-gün adri gibi ziyâd
Kemâlâtına virdi Ḥa izdiyâd
- 322 Fünûnda faziletle mevsûflar
Hünerde kemâliyle ma‘rûflar

---

¹¹⁶ Beyit R’de bulunmamaktadır.

12-b

- 323 Şehe şūretā şan‘at öğrettiler
Velī ma‘nīde şehden öğrendiler
- 324 O fiṭrat ki virmişdür aña Hūdā¹¹⁷
Yine fiṭratı olur üstād aña
- 325 Ne gördiyse her fende bildi hemān
Ne bildiyse ḥāṭırda tutdı hemān
- 326 Aristo‘yu ḥikmetde ta‘līm ider
Felāṭun‘a esrārı tefhīm ider
- 327 Deḳāyık-şināsān-ı mülk ü milel
Anuñ rāmı ile iderler ‘amel
- 328 Fezā‘ilde yoḳdur mu‘ādil aña
Fevāzilde gelmez muḳābil aña
- 329 Muḳīm-i cinān Hān Aḥmed müdām
Şehen-şāh-ı dīne ider das-tamām
- 330 Tefahḥuşler eylerdi eṭvārını
Görürdi taḳayyüdle her kārını
- 331 Bilürdi ferāsetle sultān budur
Eḳālīm-i seb‘e nigeh-bān budur
- 332 Cebīninde raḥşān ider nūr-ı baḥt
Budur ba‘de şāh-ı dīhīm ü taḥt
- 333 Ol olduḳca āsūde taḥt-ı türāb
Bu olsun cihānda şeh-i kām-yāb

---

¹¹⁷ L‘de 15-b

- 334 Bunuñla açılsun dil-i şeyh ü şāb
Bunuñla ŧen olsun cihān-ı harāb
- 335 Ol aŧluñ olur böyle fer‘i laṭif
İlāhī bahārımı kııl bī-ḥarīf
- 336 Peder raḥmetüñle ğanīdür püser¹¹⁸
Senüñ nuŧretüñle ŧeh-i baḥr ü ber
- 337 Vücūd-ı ŧehen-ŧāh-ı dīn oldı nūr¹¹⁹
İlāhī kııl a‘dāyı nūrunla kūr

13-a

Der-Temhīd¹²⁰

- 338 Gel ey ŧir-i zūr-āzmā-yı süḥan
Gel ey gürk-i berre-rübā-yı süḥan
- 339 Ḥaŧir-ber-ḥaŧirdür sipāh-ı süḥan
Naḫardan bederdür siyāh-ı süḥan
- 340 Ṭutup zūr-ı tab‘uñla rāh-ı ŧenā
Tevekkül ‘aŧāsına kııl ittikā
- 341 Süḥande saña pīŧ-rev eglemem¹²¹
Seni ğayrıya pey-rev olsun dimem
- 342 Ḥaḫīḫatde esbaḫ olur muḫtedā
Pese pīŧ eyler mi hiḫ iḫtidā
- 343 Zamānen saña pīŧ-rev olmadan
Kelāmen aña pey-rev olmañ neden

¹¹⁸ Bu beyit L‘de 15-b de bulunmaktadır

¹¹⁹ Bu beyit L‘de 15-b de bulunmaktadır

¹²⁰ L: 11-b‘de

¹²¹ L. 12-a

- 344 Teşebbüs hemân zeyl-i tevfiķedür
Refâķat hemân ĥayl-i tevfiķedür
- 345 Tesellî bul ey dil ki fazl-ı Ĥudâ
Hidâyet-‘aķâ reh-nümâdur saña
- 346 Veķâyi‘ ki evvelde buldı vuķû‘
Degildür saña lâzum aña şürû‘
- 347 Ğarâz dâsıtân-ı şehen-şâhdur
Ne tezkîr-i aĥvâl-i her şâhdur
- 348 Oķunmaz dırâz itme her menķabe
Yeter tavķiye olacaķ mertebe
- 349 Biñ otuz birinde sarây-ı dü-reng
Nuķuşına aldanmayup bî-direng
- 350 Revân oldu firdevse ‘Oşmân Ĥân
Şehîd-i be-Ĥaķ şâh-ı cennet-mekân
- 351 Bozulmuş görüp bâĝ-ı kevnî tamâm
Gülistân-ı cennâta ķıldı ĥırâm
- 13-b
- 352 Ĥıyânet-perest [ü] ķabâĥat-pesend
Ne dünyâ vü ne dînden behre-mend
- 353 Şanurlardı bulmazlar itdüklerin
Şorulmaz bilürlerdi neydüklerin
- 354 Cezâ-yı şehen-şâh-ı dînden ĥazer
İdüp ‘ammisin taĥta giķürdiler
- 355 Anı añlamazlardı kim şehr-i yâr
Gerek lâ-‘aķâl ‘aķîl ü ĥüşyâr

- 356   Kazā vü kader emridür salṭanat¹²²
      Ne te'sīr ider hīle vü şeyṭanet
- 357   Süleymān gerek şāhib-i taht ü tāk
      Nigīn düzd-i dīv ile bulmaz revāc
- 358   Uğurlardı bir dīv engüşteri
      Ġulūv itdiler şimdi dīv ü perī
- 359   Vezāret hevāsıyla Dāvūd-nām
      Ĥabiş-āşaf olmağa itdi kıyām
- 360   Anı bilmedi kim Ĥudā-yı cihān
      Kōmaz mülkini hālī ez-pās-bān
- 361   Bu bir dūdmāndur ki Yezdān yaqar
      Söyinmez hemān Ehrimen cān yaqar
- 362   Cezāsını dünyāda da buldu tīz
      Kōpar ĥāyinüñ başına rüste-ĥīz
- 363   Bu cürmi iden nīce bulur emān
      İşitdin mi kurtardı bed-hāh cān
- 364   Biribirin iclāsın cem' itdiler
      Vücūd-ı habīsini kam' itdiler
- 365   Anı qatl idüp virdiler yirini
      Anuñ yirine dikdiler birini
- 366   Vezāret ki Āşaf maqāmıdur ol
      Şadāret ki devlet nizāmıdur ol
- 14-a
- 367   Her on günde bir bir vezīre qarār
      O birisine qatl yaḥūd firār

---

¹²² L: 12-b

- 368 Muḳarrer olup şadra giçen şudūr
Bu teşvīşle göremezdi umūr
- 369 Vezīr ü güzīr oldı bir pāyede
Faḳīr ü ḡani ḳaldı bir māyede
- 370 Kebīrūñ sözin tutmaz oldı şaḡīr
Şaḡīrūñ tutar emrin ammā kebīr
- 371 Mezelletde ḳaldı kibār-ı enām¹²³
Ayaḳlar baş oldı başlar tamām
- 372 Hükümet-medār idi evhām-ı nās
Erāzīl ḡayāline şıḡmaz ḳıyās
- 373 Gücile düzerdi anı ehl-i zūr
Veḳāyi‘ ki her gün iderdi zuhūr
- 374 Lisānında ḡalkuñ bu idi hemān
Neler toḡdı gün toḡmadan nāgehān
- 375 Olup ser-be-ser mülk zir ü zeber
Cihānı ḡarāb itdi tufān-ı şer
- 376 Perīşānī-i ḡānedān-ı ḳadīm
Ḥudā virmesün olur emr-i ‘azīm
- 377 Bu evzā‘dan çerḡ olup ser-girān
Bu seyrāna ḡayrān idi aḡterān
- 378 Ümidini ḳat‘ eyleyüp şeyḡ ü şāb
Didiler yıkıldı cihān-ı ḡarāb

---

¹²³ L: 13-a

- 379 Düketdi şanurdı felek dānesin
Yıkarlar bilā-mühletin hānesin
- 380 Bu hāletle eṭvār-ı ‘ālem tamām
Tezelzül bulup almadı intizām
- 381 Hükümet-medārān-ı eṭrāf-ı melik
Ferāset-şināsān-ı eṣnāf-ı mülk
- 14-b
- 382 ılıçdur açan arayı didiler
ılıçdan bilün çāreyi didiler
- 383 ılıç abzasına el urdı hücüm
Atıldı şeyāṭine seng-i rücüm
- 384 Hurūc eyleyüp her arafdan kibār
Ṭaleb itdiler mülke bir şehriyār
- 385 apuda olan şāhīb-idrākler
Her aḥvāli künhüyle derrākler
- 386 Gelüp bir yere meşveret itdiler¹²⁴
Erāzillere ma‘zeret itdiler
- 387 Ki mülki ‘adūlardan itmek ḥalāş
Bilürsüz ki sulṭānlara oldu ḥāş
- 388 Cihān-bānımız ḡayrı ‘ālemeddür
O söz söylenilmez ki ādemdedür
- 389 Bunuñla size bize yoktur ḥalāş
Gelün bulalum melce’-i ‘ām u ḥāş
- 390 Sükūt itmeñüz ḥaḳ dinilmek gerek
Dinildükde fi’l-ḥāl idilmek gerek

---

¹²⁴ L:13-b

- 391 Maḥal teng olur fursatı fevt ḥayf
Ki fursat ‘azīz-est el-vaqt-i seyf
- 392 Ḥalel bulmasun mülk-i ‘Oṣmāniyān
Ki bunlarla bāḳīdür imāniyān
- 393 ‘Adūyı şikāra ḡazanfer gerek
Cihān mülkine şāḥib-efser gerek
- 394 Getürmez ḥalel dīn ü devlet müdām
El ursun aña bānī-i nīk-nām
- 395 Ḥarāb oldı ‘ālem cihān-bān gerek
Şabāḥ olmaḡa mihr-i raḡşān gerek
- 396 ‘Adū ser-nigün olmaḡa ser gerek
Cihān zīr-i ḥükm olmaḡa er gerek
- 15-a
- 397 ‘Adū kılmadan ḳaşd-ı Efrāsiyāb
Ḳılıc baḡlasun Ḥüsrev-i kām-yāb
- 398 Bu Yunān-zemīndür Sikender gerek
Bu gencīneye heft-ser ejder gerek
- 390 Arar bulmaḡ ister şehin taḡt u tāc
Ḳ’ala heft iḳlīmden de ḥarāc
- 400 Eger tīḡ ü tedbīr-i şāḥ olmaya
Olur mı ki devlet tebāḥ olmaya
- 401 Niçün pādişāḥ olmaya Ḥān Murād¹²⁵
O sulṫān-ı dīndār-ı pāk-i‘tiḳād

---

¹²⁵ L:14-a

- 402 Murād-ı Hudā-yı cihāndur Murād
Ki nāzm-ı cihāndur Hudā'ya murād
- 403 Muṭābıḳdur ism-i müsemmasına
Muvāfıḳdur evṣāfı esmāsına
- 404 Elin gürzine ursa ditrer felek
Kemānın ele alsa ḳorḳar melek
- 405 Oḳı tır-i ārşdan üstün gider
Yayın kimse çekmezse kendi çeker
- 406 Ber-ā-ber atar nize-i tır ile
Kim eyler anı zür-ı tedbır ile
- 407 Sinānın çeker rāmiḳ olmuş ḡulām
Meh-i nev taşır ḩançerin bi-niyām
- 408 Bunuñ gürzi ser-küb-ı küffārdur
Bunuñ tiri dil-düz-ı fūccārdur¹²⁶
- 409 Budur pey-rev-i çār-yār-ı Hudā
Be-şıdḳ u be-‘ilm ü be-‘adl ü ḩayā
- 410 Şeh-i ehl-i sünnet-cemā‘at budur
Şehen-şāḩ-ı dīn ü diyānet budur
- 411 Girer mi ele böyle bir pādişāḩ
Bize luṭf-ı ḩaḳ’dur bu bī-iştibāḩ
- 15-b
- 412 İrişsün murādına ḩalḳ-ı cihān
Gelüñ ittifaḳ idelüm biz hemān
- 413 Çü her vechile ḩaḳ zuhūr eyledi
Ḳulüb-ı sitem-kāra zür eyledi

¹²⁶ L: küffārdur. [yanına mecazi kaydı düşölmüş.]

- 414 İrâdet nizâma ta'alluḡ idüp
Nizâma ḡalâyıḡ ta'alluḡ idüp
- 415 Şaḡîr ü kebîr eylediler hücüm
Ki Sulṡân Murâd ola Sulṡân-ı Rûm
- 416 Olup müttefiḡ emr-i Yezdân ile¹²⁷
Ḳabûl itdiler 'ahd ü peymân ile
- 417 Ḥicâb-ı ḡafâdan çıḡa âfitâb
Ola pertev-endâz her şeyḡ ü şâb
- 418 İlâhî senüñdür serây-ı sipenc
Kaẓâ vü ḡader-baḡşıdur rûz-penc
- 419 Çalar nevbet-i penci sulṡânlaruñ
Bu ḡâneñde miḡmân olur ḡânlaruñ
- 420 Şehen-şâh-ı dîn 'ömrine imtidâd
Vir itsün yüz eger mi bil 'adl ü dâd

**Der-Cülûs-ı Sulṡân-ı
Selâṡin-i Şehen-Şâh-ı Dîn**

- 421 Felek sāye-bân eylesün 'arşını¹²⁸
Zemîn ḡâk-i râh eylesün ferşini
- 422 O cārûb-ı zerle meh-i enveri
Süpürsün ḡıbâb-ı zer-ender-zeri
- 423 Pür itsün dokuz müşḡi mihr ü mehi
Şuvarsunlar eyvân-ı şâhen-şehi
- 424 Bu kâr için âmâde idi sipihr

¹²⁷ Bu beyitten itibaren 5 beyit L'de 14b'de bulunmaktadır.

¹²⁸ Bu bölüm L'de 16a dadır

- Gözedür durur idi bu günü mihr
- 16-a 425 urulsun o yek-p re elm s taht
Get rs n o t c-1 zeri dest-i baht
- 426 uf f-1 melek h zır olsun tam m
N c m-1 felek derde tutsun ma m
- 427 e cism   e c n h zır olma gerek
Beer de melek de bulunma gerek
- 428 az  v  aderd r yem n   yes r
H r m eylesün tahtına ehr-i y r
- 429 Bi  otuz ikisinde z 'l-a'dede¹²⁹
Bulundu az  v  ader va'dede
- 430 Olup uvve bi'l-fi'l buldı vu '
Zi m  n m ' (?) oldu vuk ' u ur '
- 431 ehen- h-1 d n pey-rev-i  r-y r
Cih n-d r-1 d n perver-i 'adl-k r
- 432 Cih n-g r-i  hib-ır n-1 zam n
Nigeh-d r-1 cism   nigeh-b n-1 c n
- 433 Taadd m s k n u temeyy n s k n
Tarah m der n u teebb r bir n
- 434 Felek-taht u h r-t c u Zühre-nig n
eh-i  r-deh s le m h-1 zem n
- 435 Sa'adetle taht üzre ıldı c l s
Zem n   zam n oldılar h k-b s

¹²⁹ [Zilkade 1032 H- Austos 1623 M]

- 436 Culūsına tārīḥ düşdi *galeb*
Olur lā-cerem ġālib a‘dāya hep ¹³⁰
- 437 Emānet virildi yine ehline
Rücū‘ itdi devlet yine aşlına
- 438 ‘Uḫārid ḳalem ṭutdı Behrām tīg
Ki baḫşın vire herkesün bī-dirīg
- 439 Şevābetdür ol derde seyyāregān
Ki ḫıdmetleri andadur her zamān
- 440 Sitemteşne olmuşdı ḫūn-ı dile
Ḥüsām-ı ‘adāletle ḳandı hele
- 16-b
- 441 Ḳatı şūḫ-ı pā-düzd idi iḫtilāl
Elin kesmege ḫükm itdi i‘tidāl
- 442 Ḳatı vācibü’l-ḳatlı idi fesād
Çü gerdi anuñ boynunu urdu dād
- 443 Ḳatı ḫāmīl-i fitne idi ḫücūm
Aña oldı seng-i siyāset rücūm
- 444 Ḳatı bed-ḫücūm idi ‘işyān-ı şūm
Ḳılıc gördi oldı itā‘atde mūm
- 445 Ḳatı çüst-pā idi şaḫş-ı ġüriz
Anı ṭutdı fi’l-ḫāl dest-i sitiz
- 446 Ḳatı ser-firāzāne idi ḫırām
Rükū‘ı ḳodı secde itdi ḳıyām
- 447 Temerrüd olup merd-i şāḫib-ḫuşū‘

¹³⁰ L: 16b, Tarih beyti 1032 H - 1623 M ‘ye düşürülmüştür.

- Yüzün yire sürdi vü kıldı huzû‘
- 448 Ol idbâr kim dest-bürd eyledi
Anı gürz-i iqbâl Hüsrev eyledi
- 449 O fitne ki itmişdi pâyın dırâz
Yire geçdi irişmeden Türk ü Tâz
- 450 O ğavgâ ki kırkar idi rüste-hîz
Sesin kesdi âvâze-i tîğ-i tîz
- 451 Çü cāsûs-ı şehri itdiler şîhneyi¹³¹
Cuvala koyup aşdılar fitneyi
- 452 Nizâ‘ vü cidâl kim firâr itdiler
Tutup ikisini de dâr itdiler
- 453 Zinâ-zâde-i fitnedür kıl ü kâl
İkisine de virmediler mecâl
- 454 Mübâhât ider gördiler iftihâr
Getürdüp anı itdiler şerm-sâr
- 455 Hezîmet idüp hamle itdi gürîz
Kınından daĥî çıkmadan tîğ-i tîz
- 17-a
- 456 Leked-küb-ı bîm oldu hengâme-zen
Güler üşmüş üstine her merd ü zen
- 457 Teṭâvül elin kesdi bî-dâddan
Der-i şehde kırkar gibi dâddan
- 458 Nifâkı götürdi vifâk aradan
Kimesne meded istemez çâreden

---

¹³¹ L’de 17a

- 459 Siyāset virüp dehre dehşet tamām
Zemīn ü zamānda sükūn oldı ‘ām
- 460 Degildür vücūd içre cünbiş-i bedīd
‘Ademden de kaçdıysa olmaz ba‘īd
- 461 Bu itdüklerin itmedi kimse hīç
Buña nisbet āşār-ı ğayr oldı hīç
- 462 Selef her biri bir hünerde tamām
Velī cümlesi cümlede nā-tamām
- 463 Bu her birisinde olup yek-hüner
Olur cümleye üstād-ı hüner
- 464 Hükümet mehābet göründi ‘ayān
‘Adālet siyāset kılındı beyān
- 465 Kerem hātemi itdi kim nām-ı dehr
Şecā‘at ider Rüstem-i Zāl beher
- 466 Feṭānet hacāletde bū ‘Alī¹³²
Süḥan beste-sāz-ı dem-i Bābilī
- 467 Kalem kālīb-ı harfe cān baḥş ider
O bir lūledür k‘āb-ı ḥayvān aḡar
- 468 Bu ḥüsn-i ḥaṭı görmeden bildiler
‘İmād ü ‘Alī oldılar gitdiler
- 469 O fāris feres-rān olinca hemān
Durur gökde ḥayrān olur aḡterān
- 470 Atarsa eger tūde-i ḥākden

---

¹³² L’de 17b

- 17-b
- Giçer nîzesi heft-eflâkden
- 471 Şunıp pençe-i zūr-ı merdāneyi
Tutarsa bu rümmān-ı pūr-dāneyi
- 472 Şıkup dāne-i encümi bi't-tamām
Pür eylerdi nüh-cāmı mālā-keḷām
- 473 Cihān ḥāliḳā ḳādir-i muṭlaḳā
Yed-i ḳudretüñde ḳamu mā-sivā
- 474 Senüñ ḳudretüñdür mülük-ı cihān
Senüñ ḳikmetüñdür nizām-ı zamān
- 475 Kemānın ḳazā eyledi ḳudretüñ
Sihāmın ḳader eyledi ḳikmetüñ
- 476 Mülük-ı nizāma sebep eyledüñ
Nizām-ı mülūke ta'b eyledüñ
- 477 Kühen bāḡa lāzum idi bāḡ-bān
Kühen devlete Ḥüsrev-i nev-revān
- 478 Şehen-şāh-ı dīni idüp bāḡ-bān
Muḡaylānları eyledüñ gülsitān
- 479 Vücūdını ārāyiş-i kevn ḳıl
Anuñ cūdın āsāyiş-i kevn ḳıl
- Der-Ceng-i Abaza vü Güriḳten-i Ū¹³³**
- 480 Gel ey mürḡ-ı destān-zen ḥoş-şadā
Nev-āvāze-i gülsitān-ı nevā
- 481 Ney-i kilki sāz-ı ḥoş-āvāz ḳıl

---

¹³³ L'de 18a

- Hüseynî hevâsıyla şeh-nâz kıl
- 482 Şehen-şâh-ı dîn çün cülûs eyledi
Halâyık-ı kamû pây-bûs eyledi
- 483 Murâdına vâşıl olup mülk-i Rum
Cihândan yoğ oldu hümûm u ğumûm
- 484 Toğup şubh-ı şâdık tağıldı¹³⁴ zalâm
Gözi gönli açıldı halkuñ tamâm
- 18-a
- 485 Dönüp cennete gülsitân-ı cihân
Ġam u ğuşşadan kalmadı bir nişân
- 486 Bu eşnâda cem‘iyyet erbâbı heb
Ki cem‘iyyete hem bu idi sebeb
- 487 Olup cümle ser-der-mağâm-ğuzû‘
Mekânına isterdi herkes rücû‘
- 488 Velî Ābaza Vâlî-i Erzurûm
Ki olmuşdı ser-dâr-ı ehl-i hücûm
- 489 Bu cem‘iyyet üstünde ehl-i ‘inâd
Zuhûra getürmişdi ba‘zı fesâd
- 490 Erâzil ki başına üşmiş idi
O ğavġâya nâ-çâr düşmiş idi
- 491 Gehî Ançara’yı hişâr itdiler
Gehî ehl-i Sivas’ı zâr itdiler
- 492 Düşüp vehme cem‘iyyetin bozmadı
Bu bozmağla öz devletin düzmedi

---

¹³⁴ L: dağıldı

- 493 Tereddüt-i taḥayyür virüp kârına
Taḥayyür ḥalel virdi efkârına
- 494 Tıttup şeyḥ nāmında bir mülḥîdî¹³⁵
Anuñ re'yine aldanurlar idi
- 495 Ne söylese aña inanur idi
Anuñ egrisin toğrı şanur idi
- 496 O mülḥid ise devleti eglemez
Maḥallindeki ḥıdmeti eglemez
- 497 Buña dirdi ‘ömrüñ telef eyleme
Bu cem’iyyeti ber-ḫaraf eyle
- 498 Vezâret bu yüzden görünür saña
Şadâret bu yoldan¹³⁶ bulunur sana
- 499 Abaza’yı azdırdı şeyḫân tamâm
Koyup toğrıyı egriye oldu râm
- 18-b
- 500 Rikâb-ı hümâyûna yüz sürmedi
Dönüp Erzurûm’a daḫî gitmedi
- 501 O dîv-i racîmüñ söziyle ele
Umardı ki mühr-i Süleymân gele
- 502 Şehen-şâh-ı dînden görüp imtinâ‘
Gönüldeñ ferâğ ile itdi vedâ‘
- 503 Bu iğmâz ile vehmi ezyed olup
Bu cürm ile ḫavfi mü’ekked olup
- 504 Şehen-şâh-ı dîn saḫvetinden ḫalâş

¹³⁵ L’ de 18b başlangıcı

¹³⁶ L’ de bu yüzden

- Olam diyu isterdi cāy-ı menāş
- 505   Çaladan Yusuf Vālī-i Mar‘aş’ı
      Ki bu yolda idi anuñ yoldaşı
- 506   Düşüp havfa katl eyledi bī-dirīg
      Ki ğaddāre ğadr olmaz aşla dirīg
- 507   Alındı haber şeyh-i güm-rāhdan
      Ki ilhād maqşūdı ikrāhdan
- 508   Yanında bulınan ru’ūs u kibār
      İtā‘at maqāmında kıldı qarār
- 509   Otuz biñ kadar ‘asker-i şer ile¹³⁷
      Kimin zūr ile kimisin zer ile
- 510   Haṭā vü şavābı koyup cümlesi
      Ṭariq-i rızāyı tutup cümlesi
- 511   Budur pādişāhuñ rızāsı didi
      Budur emrinüñ muqtezāsı didi
- 512   Şanurlardı ‘asker-i şehen-şāh-ı dīn
      Bu vādīde olmasın ister yaqīn
- 513   İtā‘at iderler idi emrine
      Vezāret umarlar idi vezrine
- 514   Bu uslūb ile geçdi sāl ü mehi
      Bulunca şehen-şāh-ı dīn āgehi
- 19-a
- 515   Temevvüc gelüp qahr deryāsına
      Atıldı hemān zīr [u] bālāsına

---

¹³⁷ L’de 19a

- 516 Vürüd itdi fermāñ ki seyl-āb-ı kīn
Ḥas u ḥārı berbād ideler hemīn
- 517 Muḥammed ser u server-i Çerkesān
Bulındı ol eşnāda şadr-ı cihān
- 518 Şadāretle ser-dār-ı ekrem olup
Mu‘azzez muḳarrer mükerrer olup
- 519 Felekvār encümle seyr eyledi
Cihān-ı pür-āşübı seyr eyledi
- 520 Düketdi ḥisābını devrān yine
İtürdi fezāsını meydān yine
- 521 Ṭolup tül u ‘arz u zemīn u zamān
Fezāsına şıgdırmadı lā-mekān
- 522 Şumāruñ elüf itdi eḥādını
Raḳam şaymadı yine efrādını
- 523 Leked-küb yek-rān olup kûh u deşt¹³⁸
Ḳazıldı basıṭ-i zemīn oldu teşṭ
- 524 Zemīne sükūn oldu emr-i muḥāl¹³⁹
Ki her kıṭ’asında yürür biñ ricāl
- 525 Bu minvāl ile Ḳonya’ya vardılar
Abaza Paşa’dan ḥaber aldılar¹⁴⁰
- 526 Ki Sivās’da cem‘ idüp leşkerin
Ol eṭrāfa şalmışdı şūr u şerrin
- 527 İdüp meşveret şāhib-ārā ile

¹³⁸ R’de Leked-küb olup yek-rān kûh u deşt [Bu haliyle vezin bozuk olmaktadır.]

¹³⁹ L’de 19b

¹⁴⁰ L’de Abāza’dan alındı tâze ḥaber

- Didiler ne ensebdür a'dâ ile
- 528 arâr öyle virildi k'evvel resûl
Bula Abaza cânibine vüşûl
- 529 ezîrûn murâdını i'lâm ide
amîr-i hümâyûnı ifhâm ide
- 19-b 530 Diye pâdişâhuñ saña ğayzı yo
ezîrûn ise meyli ğâyetde ço
- 531 Tevehhüm nedendür bu 'iştân niçün
Velî-ni'mete bağy ü tuğyân niçün
- 532 Yanuñda olan big ü beglerbegi
Ki sen şimdi sen anlaruñ yegregi
- 533 Dağî sâ'ir âhâd-ı leşker tamâm
Neden olmaya emr ü fermâna râm
- 534 Buluşma murâd ise hâzır vezîr
Varuñ görüşüñ söyleşüñ bi-nazîr
- 535 Ğarâz hâtıruñ bulmadur tesliyet
Dönüñ manşıba şıhhat ü 'âfiyet
- 536 Bu yıl eyleñüz_istirâhat tamâm
Gelecek sene cengedür ihtimâm
- 537 Bu şâhîb-ırândur haber-dâr oluñ
Seferdür ızılbaş'a hüşyâr olun
- 538 Şehen-şâh-ı dînüñ murâdı budur
ezîrûn de mâfi'l-fu'adı budur

- 539 Degildür müselmäna lâyıķ cidāl¹⁴¹
Ço ser-keşligi emre it imtişāl
- 540 Bilinmez degüldür senüñ hıdmetüñ
Çıyās itme zāyi‘ ola zaħmetüñ
- 541 Keder yoķ efendüñde sende keder
Getür ‘akluñı başına fikri gider
- 542 Yanuñda olan ādeme itme ğadr
Bahadır yigitler bulur derde ķadr
- 543 Cihān-ġirdür çün cihān-dārimuz
Bahadır yigitlerledür kārımız
- 544 Hāķīķat budur añlar iseñ kelām
Ki min-b‘ad şemşirdür ve’s-selām
- 20-a
- 545 Abaza Paşa itdi peyġāmı ġuş
Velikin cevābında oldu ħamuş
- 546 Çabül eyleyüp şeyhinüñ sözüni
İrişdirmedi Hāķķ’a kend’özünü
- 547 Ki teslīm olup devlete yār ola
Sa‘ādetle hıdmetde der-kār ola
- 548 Şeyātini iġvāsına aldanup
Muħāliflerini muvāfıķ şanup
- 549 Neberd-āzmāy olmaġa itdi ‘azm
Düşüp mihnete düzdi esbāb-ı rezm
- 550 Vezir-i müşārü’n-ileyhe resül
Gelüp didi aħvālını bī-fuzül

---

¹⁴¹ L’de 20a

- 551 Ki şeyhî olan mülhîd-i nâ-bekâr
Abaza'ya ta'lîm ider kâr-zâr
- 552 Anuñ 'aqlın almış o dîv-i racîm
Tariq-i dâlâlî şanur müstaqîm
- 553 Serâsîmedür añlamaz nuş u pend
Aña pend itmeñ idüñ kayd u bend
- 554 Vezîr añladı n'idügin mâcerâ¹⁴²
Yine cünbişe geldi baħr-ı belâ
- 555 Hücûm eyleyüp leşker-i bî-ħisâb
Daħî koptmadan koptı yevmü'l-ħisâb
- 556 Dönüp Konya Şaħrası ħaşre tamâm
Ħalâyık kamu anda kıldı kıyâm
- 557 Alaylar yürürken yemîn ü yesâr
Görürlerdi şahrâları küh-sâr
- 558 Bir egler idi Kâf'ı ehl-i cihân
Biñin gösterür oldı aħîr zamân
- 559 Abâza da Sivâs'dan 'azm idüp
Mülâkât âhengine cezm idüp
- 20-b
- 560 O mülhîd zafer sendedür dir idi
Bu sâde belî bendedür dir idi
- 561 Olur sâde-dil ebleh ü pür-ğurür
Şanur mâr olur kâşd eylese mür
- 562 Nice katre deryâ olur sa'y ile

---

¹⁴² L'de 20-b

- Nice bende sulţān olur baġy ile
- 563 Kelāmıyla zāyi‘ olup Őeyhīnūñ
Hevāsına tābi‘ olup Őeyhīnūñ
- 564 Hıayır-hāhlar re’yını tıtmadı
Hıaţā eyledi haķ sōze uymadı
- 565 İki leşker āmāde-i ceng olup
Biri biri ile hem-āheng olup
- 566 İdüp KāyŐeri’ye de kaÇd-ı sitiz
Biri birine uġradı tıġ-i tiz
- 567 Dehān-ı nihenge hücūm itdi mūr
Ecel-res yapar kendi destiyle kūr
- 568 Girüp baġre nehr itdi maġv-ı vūcūd
DūŐüp kaţre deryāya bulmaz vūcūd
- 569 Őihāb āteŐin rumġ eyler pedīd¹⁴³
İriŐdūkde arza olur nā-bedīd
- 570 Nūcūm ictima‘ına maġrūr olur
BaŐar nūr-ı mihrānı maġhūr olur
- 571 Muķābil olur bāda ġayl-i ġubār
Tıoķınuķda fi’l-ġāl olur tārūmār
- 572 Hıas u ġār seyl-āba olmaz ġicāb
Őu‘āma Őemsūñ tayanmaz sehāb
- 573 Keh ü kehrübā nakşı oldı bedīd
Muķābil olan itdi ķat‘-ı ūmīd

---

¹⁴³L’de 21-a

- 21-a
- 574 Ol eşhâş kim kaçd ide kâr-zâr
O hâşâk ki emvâc ide der-kenâr
- 575 ‘Înân-rîz olup hamle itdi ‘adû
Velî olmadan tîgler rû-be-rû
- 576 Hezîmet virüp kaçdılar bî-mecâl
Biribirine bakmaq oldu muhâl
- 577 Firârî gözin dikdi karşısına
Dönüp bakmadı kimse ordusına
- 578 Yalñuz şanurdi kaçan kendüsin
Bu hâle düşen neylesün ordusın
- 579 Piyâde şanup kendüsini süvâr
Firârın hayâl eyler idi qarâr
- 580 Kaçanlar ğubârın şanup haşm-ı cân
Bağup arduna dir idi el-emân
- 581 Bu rüsvâyılığla hezîmet virüp
Kaçanlarla bile kaçup kırtulup
- 582 Abaza Palâs’a irişdi o şeb
Pelâs-ı belâ giymiş(i)di o şeb
- 583 Yarım günde beş menzili aldılar
Kaçarken biribirini başdılar
- 584 O menzilde de itmediler qarâr¹⁴⁴
Firâr üstine eylediler firâr
- 585 Bugün ayrılup Murtażâ-yı vezîr
Vezîr âsitânını kıldı maşîr

---

¹⁴⁴ L’de 21-b

- 586 Mehemed ki Pāşā-yı Sivās idi
Hizebr-i veġā a‘ķil-i nās idi
- 587 Abaza serāsīme-i ħarb iken
Ṭapanca-ħūr-ı müşte-i đarb iken
- 588 İki leşkerüñ arasından hemān
Ĥavāsıyla bir cānibe atdı cān
- 589 Virince o da‘vāya feyz-i ħazā
Girüp Terķoz’a eyledi iħtifā

21-b

- 590 Vezīr-i a‘zama buldı ol şeb vuşul
Çü vāzıh idi ‘özri oldı ħabul
- 591 Abaza ħatup gıceyi gündüze
İrişdürdi gerd-i rehi yılduza
- 592 Perişān olup ekşer-i ‘askeri
Az adamla ħurtardı cān u seri
- 593 Olup tayy-ı menzilde şarşar şitāb
Ĥalurđı şeb ü rüz bī-ħurd u ħāb
- 594 Aħardı şu gibi ilişmez idi
Atı ħalmayınca deġişmez idi
- 595 Varırsa muħaddem ħaber Erzurum
Çıħar elden eyler bize il hücüm
- 596 Diyüp itmedi bir maħâlde ħarār
Hezīmet bulan böyle eyler firār
- 597 Vezīr-a‘zām ardunca oldı revān
Yine cünbişe geldi ceyš-i gerān

- 598 Ayağlandı ejderleri leřkerüñ
Bebirlendi serverleri leřkerüñ
- 599 Durur her araf bayrak-ı ahenin¹⁴⁵
Neyistāna döndi ser-ā-ser zemīn
- 600 Ney ü āb u āteř idüp imtizāc
'Adū cānın almađa olmış i'lāc
- 601 Zemīni ni'āl ü hevāyı sinān
Tutup āhene ğarđ oldu cihān
- 602 Hāber aldı Tercān'a geldi vezīr
řikārın arar ejder-i řīr-gīr
- 603 Bilürdi düşerdi ele itse rezm
Abāza hisār olmağa itdi 'azm
- 604 Bu ma'nādan āġāh olunca vezīr
Kodı tīġi tedbire oldu dilīr
- 605 Nevāziř kılup luşflar itdiler
Toğat semtine kışlaya gitdiler
- 606 O kışda Toğat'da vefāt eyledi
Alup mevti terk-i hayāt eyledi
- 607 Hazerde seferde eyledi derd-mend¹⁴⁶
İkāmet ana olmadı sūd-mend
- 608 Alup virme vādīleri oldu tay¹⁴⁷
Sürüldi o meclisde kalmadı mey

22-a

---

¹⁴⁵ L'de 22-a

¹⁴⁶ Bu beyit R'de bulunmamaktadır.

¹⁴⁷ Beyit R'de bulunmamaktadır.

- 609 Şehen-şāh-ı dīne idüp ref ‘-i hāl
Didiler vezīr eyledi inķitāl
- 610 Cihānda şağ olsun şehen-şāhimuz
Felek üzre seyr eylesün māhimuz
- 611 Kūl olduysa kurbān efendisine
Sevinsün ki şān virdi kendüsine
- 612 Hūdā ol kuluñ rūhını şād ider
Ki hayr ile maḥdūm ānı yād ider
- 613 ‘Aṭāsıyla dünyāda ‘izzet bulur
Du‘āsıyla ‘uqbāda raḥmet bulur

Der-Muḥāşara-yı Bağdād¹⁴⁸

- 614 Gel ey kilik-i naķş-azmā-yı ğazā
Gel ey nāy-ı dem-sāz-ı bezm-i veġā
- 615 Bize naķş oķı perde-i rezmden
Ki ḥoşdur şeş āvāze-i bezmden
- 616 Kızılbāş-mezheb terāşī-terāş
Virürdi şehen-şāh-ı dīne ḥırāş
- 617 Abāzayla vāķi‘ olup mācerā
Mühim oldu def‘ eylemek evvelā
- 618 Bu def‘a Abāza’dan iġmāz idüp
Anuñ ḳal‘ ü ḳam‘ından i‘rāz idüp
- 619 Sükūnı yeter didiler bu maḥal
Mahallinde olur o müşkilde ḥal

---

¹⁴⁸ L’de 22-b

22-b

- 620 Ol eşnâda pâşâ-yı Amed olan
Şehen-şâh-ı dîndâra hâmid olan
- 621 Vezîr-i kühen Hâfız Aḥmed idi
Haber-dâr-ı aḥvâl-i serḥad idi
- 622 Kılup Hâfız'ı şadr-ı a'zam hemân
Buyurdu ki cem' ola ceş-i kerân
- 623 Hişâr ide Bağdâd'ı 'asker tamâm
Kızılbaşdan alalar intikâm
- 624 Geyindi yelân-ḥüd u cevşen yine
Revân oldu deryâ-yı âhen yine
- 625 Der ü deşt ü küh üzre yer kalmadı
Zemîn puşt-ı esb oldu yer kalmadı
- 626 Kıyâmet kopar şandı 'âlem kamu
Ki bir yere cem' oldu âdem kamu
- 627 Bu keşretle leşker varup Amed'e¹⁴⁹
Nedür emr-i şeh didiler Aḥmed'e
- 628 Oradan olup Hâfız Aḥmed revân
Kuşatdı hişârı varınca hemân
- 629 Kızılbaş-ı bed-kâr ile ceng idüp
'Adü gözine 'âlemi teng idüp
- 630 Şarıldı ki Bağdâd'ı teşhîr ide
Velî kâdir olmadı tedbîr ide
- 631 Mükemmel degül idi âlât-ı darb
Müheyyâ degül idi esbâb-ı harb

---

¹⁴⁹ L'de 23-a

23-a

- 632 ‘Acem Şāh’ı ‘Abbās-ı rūbāh-fen
Gelüp ol havāliye şaldı fiten
- 633 Köpek cengini eyleyüp āşikār
Ne bellü qarār ü ne bellü firār
- 634 İnüden gelür gösterür ‘askeri¹⁵⁰
Dönerdi hücüm itseler qahqari¹⁵¹
- 635 Qızılbaş tarrār-ı bī-kārdur
Dönüp qaçmada haylī bī-‘ārdur
- 636 Hemān hīle vü hud‘adur işleri
Görinmez yigitlikde cünbişleri
- 637 İdüp cünd-i İslām’ı ‘āciz bu kār
Kemā yenbağī¹⁵¹ itmediler hişār
- 638 Şeb u rüz gavgā vü bī-kār idi
Velī halk ma‘nide bī-kār idi
- 639 Çalışmağda dinmez fütür eyledi
Tedārikde amma kuşūr eyledi
- 640 Uzandı hişār irdi eyyām-ı şayf
Olur tiğ-i hor-berde berrāz seyf
- 641 Düşüp qaht orduya leşker tamām
Yemeksüz iderler idi şubh u şām
- 642 Bu eşnāda rūbāh-ı pür mekr ü fen¹⁵²
İdüp yine şirāne qaşd-ı fiten

¹⁵⁰ İgenden gelür gösterür ‘askeri

Dönerdi hücüm itseler qahqarı L’de bir önceki beyitle yer değıştirmiş.

¹⁵¹ İcab ettiğı gibi, uygun şekilde

¹⁵² L’de 23-b

23-b

- 643 Revān itdi orduya ilçilerin
Degül ilçü belki habercilerin
- 644 Didiler budur şāhımızdan maḳāl
Ki hūnkāra ben eylerüm ref'-i ḥāl
- 645 Celālī Bekir'den alındı bilād
Bu mülk içre itmişdi ol çok fesād
- 646 Eger emr iderlerse teslīm ola
Eger luḫf iderlerse tekrīm ola
- 647 Şehen-şāhuñ emri muḳarrer degül
Bu eṣnāda fetḫi müyesser degül
- 648 Hişāra nedendür bu iḳdāmıñuz
Bu ḳaḫt ile n'olıser encāmıñuz
- 649 Budur eyledük size 'arz-ı merām
Bilinmişdür aḫvālīñüz ve's-selām
- 650 Bu telbīsten vāḳıf idi vezīr
Ḳabūlinde olmuş idi nā-güzīr
- 651 Hemān bu da telbīse telbīs idüp
Ḳabūl eyledi didi tedlīs idüp
- 652 'Acem Şāh'ı te'ḫīri itmiş recā
Ḳabul eyledük çün budur müdde'ā
- 653 Rücū' eyleyüp bī-tevaḳḳūf seḫer
Muşul cānibine revān oldılar
- 654 Gelüp Amed'e ḳılmadılar ḳarār
Ḥaleb semtine eylediler güzār
- 655 Şehen-şāh-ı dīn añā ez-kār-ı dehr

Anı ‘azl idüp kârına virdi kesr

656 ‘Adâlet budur böyledür müktezâ
Ki cürmi kadar bula herkes cezâ

657 Otuz altıda buldı şüret bu naqş¹⁵³
Kazâ vü kader öyle itmişdi naqş

**Der-Ferîb Horden-i Halîl Pâşâ
Ez-Nemek-Horde-i Hod Abaza Pâşâ**

658 Gel ey çarh-ı gaddârdan bî-ğaber
Neler eyler insâna bu hîleger

659 Birez söyle ol kışsa-i mekrden
Ki naqş idevüz hurde-i dehrden¹⁵⁴

660 Abâza Kızılbaş ile âşinâ
Düşüp Hâfız’a itmedi ilticâ

661 İtâ‘at idüp emrini tutmadı
Kızılbaş’a ilgarlar itmedi

662 İderken hişâr üzre ceng ü cidâl
Revân’ı urup itmedi pây-mâl

663 Zâmîr-i hümâyûna geldi girân
Halîl’i idüp şadr-a‘zam hemân

664 Buyurdu Kızılbaş’a ‘azm eyleye
Abaza’yı teşhîre cezm eyleye

24-a

---

¹⁵³ L’de 24-a

¹⁵⁴ L’de Ki naqş ala bir hurde-i dehrden

- 665 Abaza efendisi idi Hālīl
O taqrīb ile oldu şadr-ı celīl
- 666 Çıkup şadr-a‘zam Sitānbul’dan
Süyül-i haşem aqdı her yoldan
- 667 Yelān -ı cihān oldu her sū revān
Her iqlimden aqdı ceş-i girān
- 668 Haleb’de o yıl kışladup ‘askeri
Bahār aldılar küh u deşt ü deri
- 669 Abāza Hālīl’e itâ‘at idüp
Yine istikāmet yolına gidüp
- 670 Muqarrer kılandı ki şadr-ı cihān
‘Acem üstine Van’dan ola revān
- 671 Abāza gelüp orduya qarışa¹⁵⁵
Haşümü ile görüşe barışa
- 672 Keder her taraftan olup ber-taraf
Uralar Kızılbaş’a tığ-i telef
- 673 Bu taḥmīn-i ma‘kūle aldandılar
İdüp dernek Amed’de eğlendiler
- 674 Abaza bu eṣnāda ‘arz eyledi
Derūnında olan sözi söyledi
- 675 Ki tebdīr-i lāyık budur kim vezīr
İdüp intihāb-ı sipāh-ı dilīr
- 676 Bu eṭrāfa irsāl ideler hemān
Ki fırsat maḥalli geçer bī-gümān

---

¹⁵⁵ L’de 24-b

- 677 Aķıŝķā'ya geldi Kızılbaşlar
Hiŝār itdiler anı evbaşlar
- 678 Anı def' idelüm 'ale'l-fevr biz
Sa'adetle varıñ Revān üzre siz
- 679 Oradan Revān üstine varuruz
Ne fermān iderlerse fermān-berüz
- 24-b
680 Őudūra bu ma'na göründi celī
'Umūmen didiler bu emre belī
- 681 Vesīle bilüp cümlesi maķşada
Abaza'ya gösterdiler Mehmed'e
- 682 Beş on biñ kadar 'asker apardılar
Abaza'nuñ üstine gönderdiler
- 683 Ki kalkıp Kızılbaş'ı def' eyleye
Aķıŝķa'dan a'dāyı ref' eyleye
- 684 Olup toğrısı pādiŝāhuñ yine
Ola serveri ol sipāhuñ yine
- 685 Muķarrer ola Erzurum üstine
Dağı gelmiye cünd-i Rum üstine
- 686 Kızılbaş-ı bed-kār ile kār-zār¹⁵⁶
Kim eylerse olur şehe iħtiyār
- 687 Varan leŝkerüñ başı idi Hüseyin
Ki çoğdan vezīr olmuŝıdi Hüseyin
- 688 Eger çi ķavī ra'y ü tedbīr idi

---

¹⁵⁶ L'de 25-a

Abaza'dan ammā ki dil-gīr idi

- 689 Hīlāfına ısrār idüp bī-maḥal
Nizām-ı umūrına virdi ḥalel
- 690 Şovuḫ sözle dil serd itdi anı
Tem(m)uz idi ol berd itdi anı
- 691 Şovutdı Abāza'yı her kārđan
Ümidini kat' itdi serdārđan
- 692 Didi bu ḥarīf-i turuş-rūyđur
Bize çoḫ zamāndur ki bed-hūyđur
- 693 Vezīra'zamuñ şaf olaydı dili
Bize bunu göndermez idi velī
- 694 Bu **dişlen** Hüseyn sitem-kārđur
Bizi dişlemek ister ol mārđur
- 695 Bunuñla biten işimüz bitmesün
Bu yüzden gelen ḥayrımız gelmesün
- 696 Degildür 'adū üzre yoldaşımız
Düşürürse fırsat keser başımız
- 697 Bu vehminde şeyḫi de hem-rāh idi
O mülḥīd ḫatı şüm u bed-ḫāh idi
- 698 Ḍalālet ḫarīḫine sâ'ıḫ idi
Ġavāyetde şeyḫāna sâbıḫ idi
- 699 Abaza bu kārı ferīb añladı
Ba'īd idi ma'nā ḫarīb añladı
- 700 Şebihūn idüp tutdı ser-'askeri
O vādīde ḫıldı telef leşkeri

25-a

- 701 Kesüp destini mâ‘adāyı daħı¹⁵⁷
Büyütdi ħaṭā mācerāyı daħı
- 702 Perākendegān orduya girdiler
Periřānlıķdan ħaber virdiler
- 703 Bu ħāl-i ġarībi işitdi Ĥalīl
Ġazāb-nāk olup urdu kūś-ı raħīl
- 704 Revān oldılar her ṭaraf ħayl ħayl
Göz irmezdi her cānibe itse meyl
- 705 Ķarīb oldı çün Erzurum’a sipāh
Abaza’nuñ aħvāli oldı tebāh
- 706 Didi kūh-ı Ķāf ile olmaz meřāf
Muħāl oldı elān vifāķ ü ħilāf
- 707 Ķaçarsaķ Ķızılbař’a olur diriġ
Ķalırsaķ muķābilledür tīr ü tīġ
- 708 Didiler ki kış yiridür Erzurum
Ĥiřār olalum def’ olur ħücüm
- 709 Geçer vaķt ħalmaz ħiřāra zamān
Bu yılda ħalāř oluruz bī-gümān
- 710 Ķapandı ħiřāra Abaza hemān
Ķuřatdı anı leşker-i bī-girān
- 711 Ṭayanmazdı ol leşkere bir ħiřār
Velī kış basup itmediler ħarār
- 712 řitā cündini def’i ħābil degül

25-b

---

¹⁵⁷ L’de 25-b

O seylāba bir nesne hā'īl degül

- 713 Bu def'a daḥī kırtarup başını
Abāza ḥalāş itdi evbāşını
- 714 Vezīr-i kühen-sāl idi sāde-dil
Ḳabūl-i ḥayilden olup münfa'ıl
- 715 Ferīb-i nemek-ḥordeden zaḥm-nāk
Nedāmet çeküp olur idi helāk
- 716 Budur dile nā-çār itdi rücū¹⁵⁸
Biñ otuz yedide bu oldı vuḳū¹⁵⁹

**Der-Birūn Āverden-i Abaza Pāşā
Ez-Ḳal'a-yı Erzurum Çarḥ-āsā**

- 717 Gel ey 'avn u nuşredden olan ḥayır
Zaferle olur fetḥ-i çerḥ eşīr
- 718 Bize medḥ eyle hemān nuşreti
Bize medḥ eyle hemān furşatı
- 719 Ḥalīl'ūñ rücū'm Şehen-şāh-ı dīn
İşitdükde hiç olmadı ḥışm-gīn
- 720 Buyurdı ki ol pīri irsālden
Ġarez vāḳıf olmaḳ idi ḥālden
- 721 Çü gitmez imiş ḥavfı Abāza'nuñ
Düşer kıuyuya kendüsi kıazanūñ
- 722 Kıapudan kıaçan kıul kıutulmaḳ gerek
Deli olana bend urılmaḳ gerek

---

¹⁵⁸ L'de 26-a

¹⁵⁹ [1037 H – 1628 M]

26-a

- 723 Varup Hüsrev itsün anı kayd u bend
Ki sâyirlerine ola nuşh u pend
- 724 O Hüsrev ki kârında Ferhâd idi
Yıkup yapmada haylî üstâd idi
- 725 Ana ihtimâm oldu irsâlde
Vezîra‘zam itdiler ol hâlde
- 726 Çıkup Konya‘ya ‘askeri itdi cem‘
Cihân oldu pervâne kendüsi şem‘

Der-Ta‘rif-i Ceş

- 727 İrişdi nücûma niķâţ-ı şumâr
Velî itmedi ‘askerini şumâr
- 728 Kâmu küh-peyker kâmu pil-ten
Kâmu nîze-endâz ü şemşîr-zen
- 729 İder herbiri bir şafî ber-ţaraf¹⁶⁰
Kılur herbiri bir gürûhı telef
- 730 Ayaķ başmada cengde Elburuz
Başın ortaya koymada gâv-ı gürz
- 731 Ğâzab gibi her birisi zûd-gîr
Tama‘ gibi her birisi dîr-sîr
- 732 Hizebr-i zırh pûş idi her biri
Niheng-i siper-düş idi her biri
- 733 İder herbiri bir şişârı şişâr
İder herbiri bir ejdehâyı şikâr

---

¹⁶⁰ L‘de 26-b

734 Buyurdu ħiřār olacađdur ‘adū
Bu leřker ile olamaz rū-be-rū

735 Getürdi cebe-ĥāne bārut u ıob
Nice ıob herbirisi řal‘a-kūb

Der-Ta‘rif-i Tūp-ı Kal’a-Kūb

736 Ol āteř- nefes ejder-i āhenīn
Atıldığda şarşar binā-yı zemīn

737 Bir ejder ki kūha dem ursa yıřar
Nefes virmesi almasından beter¹⁶¹

738 Bir ejder ki ürker sesinden melek
Bir ejder ki ditrer deminden felek¹⁶²

26-b

739 Bir ejder ki ağzından āteř ıışar
Bir ejder ki şaşf-ı sipihri yaşar

740 Bir ejder ki mūhresini gösterür
Birisin alur biñisini virür

741 O mūhre ki tiryākıdur kal‘anuñ
Otunu yetişdirür ol vaç‘anuñ

742 O mūhre ki oynar anuñla kılā‘
O mūhre k’açılır anuñla bıķā‘

Rücu’-ı Be Asl-ı Sühen

743 Müheyyā idüp ĥarb esbābını
‘Adūya açup đarb ebvābını

744 Abāzanuñ üstine sürdi hemān¹⁶³

¹⁶¹ L’de mısraların yerleri değişmiş anlam ve kafiye kusuru ortaya ııkmiştir.

¹⁶² L’de mısra ların yerleri değişmiş hata meydana gelmiş

- Varunca apatdı anı der zamān
- 745 Gz adırmayup dşmeni Őıdılar
Dnp al‘ayı tp ile yıdılar
- 746 Yanında bulunanlar oldu zebn
Levendātdan gitdi Őabr u skn
- 747 Olup mttefi eylediler hcm
Ki teslim ola al‘a-yı Erzurum
- 748 Olup Őey-i gm-rāh hāl tamām
Levendāt anı atle ıldı ıyām
- 749 Netce lm olduın bildi Őm
Ki kibri ılı idi za‘rı Őtm
- 750 Vezre ıup aldı andan haber
Ki yodur Abāza‘ya bizden zarar
- 751 Vire eyledi ‘ahd  peymān ile
Ki urtuldılar baş ile cān ile
- 752 Bi otuz sekizinde buldı vu¹⁶⁴
Abaza yine aşla itdi rc‘
- 753 Mehemmed vezre olup Erzurum
Yapıldı yine sedd-i Ye‘cc-ı Rum
27-a
- 754 Mhm idi ol al‘ayı yaptılar
Klāhın ‘Acem mlkinn apdılar
- 755 Vezra‘zam idp bināy tamām
Alıp gitdi Abaza‘y Őād-kām

---

¹⁶³ L‘de 27-a

¹⁶⁴ 1038-1629

- 756 Rikāb-ı hümāyūna yüz sürdiler
‘Aṭalar bulup luṭflar gördiler
- 757 Belī pādişāhlarda ‘ādet budur
Şehen-şāhlarda mürüvvet budur
- 758 Güneh-kārı ‘afv eylemekdür kerem
Ki toḡrılara luṭf olur lā-cerem
- 759 Taḡalluḡ budur ḡalk-ı Yezdān ile¹⁶⁵
Tefevvūḡ budur nev‘-i insān ile
- 760 İder sebḡ-i raḡmet bunı iḡtizā
Ġāzab bir ola merḡamet biñ ola
- Der-Şikest-i Leşker-i Qızılbaş u
Hişār Kerden-i Qal‘a-yı Evbāş**
- 761 Gel ey naḡş-endāz-ı nerd-bürd
Alıp virmede itme da‘vā-yı merd
- 762 Eger Rüstem olsan ḡurūr eyleme
Maḡalsüz şifāda mürūr eyleme
- 763 Qızılbaşdan almaḡa intiḡām
Hişār emrine itdi Ḥüsrev kıyām
- 764 Şehen-şāh-ı dīn itdi te‘yīdler
‘Irāk’a ‘azīmetde te‘kīdler
- 765 Çıḡardı Sitānbul’dan Ḥüsrev’i
Düşürdi yine yollara reh-beri
- 766 Buyurdu gelüp mevce deryāları
Pür eyleyeler kūh u şaḡrāları

---

¹⁶⁵ 27-b

- 767 Sipāh eyledi her ʔarafdan hücūm
Yine ʔıtdı yeryüzünü cünd-i Rum
27-b
- 768 Cine ʔalmadı yeryüzünde maʔar
Ki yirūñ yüzün ʔıtdı nev‘-i beşer
- 769 Kūh-istān k’olurdu maʔal-i ‘ubūr
Sürülmüş yir eylerdi sem-i sūtūr
- 770 ʔonan göçen arduca dirdi hemīn
Ki dağlar imiş bizden evvel zemīn
- 771 İdüp ʔışla Muşūl’da ol bahār
Hemedān’a dek eyledi ilğar
- 772 Ayırdı birez ‘askeri nā-mūr
Birisi ‘adūnuñ biñine değer
- 773 Bilürdi ki orduya gelmez ‘adū¹⁶⁶
Bu baħr-ı belā üzre düşmez ‘adū
- 774 ʔızılbaş-ı bed-kār idüp meyl-i ħarb
Bu ħud’ayla mekkārlar yiye ħarb
- 775 ʔızılbaş hem aldanup geldiler
O ħabs-i pūr-āşūbı az şandılar¹⁶⁷
- 776 Alaylar şalup mü’minīn üstine
Hücūm itdiler müslimīn üstine
- 777 Olup leşker āmāde-i kār-zār
Buluşdı Tehemten’le İsfendiyār

Der-Ta‘rif-i Kār-Zār

¹⁶⁶ L’de 28-a

¹⁶⁷ L’de az bildiler

28-a

- 778 Felek hayretinden alup ber-arr
Zemn urtulam diy itdi firr
- 779 Dounduka nk-1 sinna baar
Dnende geerdi baardan nazr
- 780 Kemndan ki tr atılırdı hemn
Gep sne v dilden alırdı cn
- 781 El urduca grze ‘ad merd idi
Dounmazdan evvel seri urd idi
- 782 ıunca ılıc kan dkerdi hemn
Dounsa sere cn dkerdi hemn
- 783 Tfek mr idi beyze efken vel
Anu beyzesi kendden zehrli
- 784 Yapılmı lu‘bından ol abbeler
Anun ounduı yiri deler
- 785 Tfekci utar elde mr-1 demn
Nefesle yıar demi der-zamn
- 786 ‘Acib oa-bz u siir-bz idi
Dehen-ber-dehen mr-1 dem-sz idi
- 787 O mhre ki eylerdi bunda nihn
Dernında bulurdu amu hemn
- 788 O mhre ki baında alardı mr¹⁶⁸
Dil-i dsmene eylediler nir
- 789 Siper-od ‘ad baına bir bel

---

168 L’de 28-b

- Ki asındadur gürz anuñ dā'imā
- 790 Zırh tende albire döndi hemān
Elendi o albirden cism ü cān
- 791 Göze okunır oldu emşirler
Gönüllerde yir eyledi tırler
- 792 Büküldi kemānuñ bili avfdan
Enin itmege başladı cevfdan
- 793 Sinān sözün hūd ü aftān idi
Ney-i tır nış-i reg-i cān idi
- 794 Kemend ol siyeh-mār-ı pıç-ān idi
Ki her bir amı av-ı ad hān idi
- 795 Girişdi iki nehr biribirine
oyıldı iki bar biribirine
- 796 Bu ister anı döndüre ol bunı
Ol ister bunı mav ide bu anı
- 797 ılıc balıı oldu emşirler
Bu bar içre gördüğün iki biçer
- 798 Tüfekler niheng-i direm-dār idi
Yutardı ne bulursa pür-hār idi
- 799 Siperler ki olmuşdı alkānlar
Anı pul pul itmişdi peykānlar
- 800 Zırh-pūşlar māhī-i hūn idi
Aan ān hemān nehr-i ceyhūn idi
- 801 Alaylar olup keşti-i bar-ı hūn
ımıldar durur bir dem itmez sūkūn

- 802 Şırıklar kürekler ‘alem bād-bān
Kürek yelken ile yürürler hemān
- 803 Ne bunda sükūn u ne anda ferāg¹⁶⁹
Birisinde zaḥm u birisinde dağ
- 804 Kazā mīz-bān u ecel mihmān
Döşenmiş bisāt-ı vücūd üzre h˘ān
- 805 Ol oldu ḥarīş ü bu oldu kerīm
Bu h˘ān üzre yağma olur müstedīm
- 806 Bu baḥr-ı belā taşdı başdan başa
Sitem mevcini urdı taşdan taş
- 807 Bu üslūb ile ceng kâ’im olup
Bu minvāl ile ḥarb dā’im olup
- 808 Kızılbaş mağrūr-ı keşret idi
Velī sünnī me’mūr-ı nuşret idi
- 809 Çak-ā-çak-ı tīğ ü şap-ā-şap-ı tīr
Şadāsıyla ger oldu bu çarḥ-ı pīr
- 810 Seri herkesün bir tolu cām idi
Ele alması ḥaşmına kām idi
- 811 ‘Adāvet meger oldu ber-‘aks-ı ān
Diriğ eylemez biribirine cān
- 812 Alıp virmedeyken biribirine
Çıkıp girmedeyken biribirine
- 29-a
- 813 Ğuzāt üzre esdi nesīm-i zafer

---

169 L’de 29-a

- Hasāsā revāfız dönüp kaçdılar
- 814 Ser-i müfsidān hanlarıdur Hüseyin
Ki ‘Abbās’a olmuşdı kıurre-i ‘ayn
- 815 Bu uğraşda olmuşdı şeş-perle hırd
Bir iki güne varmadı oldu mürd
- 816 Ser-i sürh-ser Zeynel-i tüş-māl
Ser-i pür-gürürü olup pāy-māl
- 817 Bu zaḥm-ı şikest ile buldı şikest
Başın kesdiler ‘illet oldu şikest
- 818 Ḥaḳīkatde maḳtūlidür leşkerün¹⁷⁰
Başıdur döğüşde düş-ı ‘askerün
- 819 Kesilmiş o başlar ki ğaltān idi
O sahrāda rīk-i beyābān idi
- 820 Bedenlerden oldu hezārān cebel
Büküldi bili gāva geldi kesel
- 821 Düşen leşkeri kimse itmez şümār
Olur haşre dek tu‘me-i mūr u mār
- 822 Serān-ı sipāh-ı Kızılbaşlar
Dökülmüş yir üzre kara taşlar
- 823 Tenāsüb bulur bu ‘adedde raḳam
Ḥayāl eylesün nisbetini ḳalem
- 824 Ḳalan ḳurtulanlarla mālā kelām
Hemān ḥayy ü meyyit ḳadardur tamām

---

¹⁷⁰ L’de 29-b

Rücu‘-1 Be-Aşl-1 Suhan

- 29-b
- 825 Bağiyye bir araya cem‘ oldılar
Görüşmek için bir maḥal buldılar
- 826 Görüşdiler ammā dögüşmediler
Bilişdiler ammā buluşmadılar
- 827 Bu rüsvâyılığla hezîmet bulup
Bu bed-nâmlıg ile feziḥat bulup
- 828 Kem oldu kızılbaş-ı kallâşlar
İtürdi mekânını evbâşlar
- 829 Kılıc korqusından kaçıp gıtdiler
Ḳamu mâ-melek terkini itdiler
- 830 Sıpeh mülki yağma vü tālân idüp
Dih ü şehri bi‘l-cümle vırân idüp
- 831 Hamedân ki Bâğ-ı İrem‘den nişân
Virürdi o şehri içre her gülsitân
- 832 O deñlü yıķıldı ki deyr Ḳalmadı
Ki evvelde bu buḲ‘a bir şehri idi
- 833 Bu tarz üzre yeḲ mâha mülkin ‘adū¹⁷¹
Ḳızılbaş-ı evbâş-ı bî-âb-rû
- 834 Ḳoyup Ḳaçdılar Ḳaldı mâl ü ‘iyâl
İkisine de dest urdı ricâl
- 835 ‘İrâḲ-ı ‘Acem oldu zîr ü zeber
‘Adūdan alınmadı aşla Ḳaber

---

171 L‘de 30-a

- 836 Kızılbaş ma'dūm idi muṭlaḳā
Haber almaḳ olmazdı andan revā
- 837 Üç ayda bir aylıḳ yiri ser-be-ser
Yıḳup yaḳdı deryā-yı āteş-eşer
- 838 'Irāḳ-ı 'Acem'den 'Irāḳ-ı 'Arāb
Hevāsına gösterdiler hep ʔarab
- 839 Cebelden revān oldu seylāb-ı kīn
'Irāḳ-ı 'Arāb oldu ṭūfān-zemīn
- 840 Muşul'da müheyyā idi ṭuplar
Hişār için āmāde ser-kūblar
- 841 Getürdüp hişār itdiler bī-direng
Hişār oldu āmāc-ı tob ü tūfeng
- 842 Kesildi biçildi libās-ı memāt
Sürüldi ʔatı ḫarca naḳd-ı ḫayāt
- 843 Alındı şatıldı meta'-ı belā
Ḥarīdār-ı merg oldu şāh u gedā
- 844 'Adū gösterürdi bedenlerde baş
Anı ṭuplar eyler idi tırāş
- 845 Tüfekler ecel olmuş idi hemān
Ṭoḳınuḡı ādemden alurdı cān
- 846 Yıḳup cā-be-cā ʔal'ayı ṭuplar
Ayaḳdan düşürmüşdi ser-kūblar
- 847 Hişārı tamām itdi finduḳları
Velī ṭolmamış idi ḫendeḳleri

- 848 Yürüyüş şalup Hüsrev itdi ğurūr¹⁷²
Ġurūr içre hergiz bulunmaz uğūr
- 849 Zemīn ü zamānı tıutup zelzele
Pūr itdi toġuz künbedi velvele
- 850 Bahadır yigitler düşüp ħendeħe
Ĥiřār üzre ħopardılar řaħřaħa
- 851 Ser-i serverān Genc ‘Osmān hemān
Çıħup ħal‘aya oldu bayraħ-niřān
- 852 Ķızılbař-ı bī-dīn-i mezheb-tırāř
O server ile eylediler şavaş
- 853 Düşüp kelle-i ħūka řir-i jiyān
Kime pençe şaldıysa yırttı hemān
- 854 İder bir ħürūhını zīr ü zeber
Yine bir ħürūhı da yirden biter
- 855 şavılmaz bařılmaħ ile ħunfesā
Dükenmez ħoparmaħ ile gendenā
- 856 İrişmezdi ‘Ořmān’a ‘Ořmāniyān
Ġiçemez idi ħendeħi sünniyān
- 857 Meded olmamaħla meded ħalmadı
O segler bu ħürki zebūn avladı
- 858 řehādet olup manşıbı bī-nedīm
Cinān mülkine ħıldı vaz‘-ı ħadem
- 859 Yanınca olanlar da hem-rāh idi
Ķamūsına cennet ħarem-gāh idi

30-b

---

172 L’de 30-b

- 860 Kızılbaş-ı evbâş-ı fitne-fürüş
Olup her biri rûbeh-i hîle-güş
- 861 Caḥîm itdiler hendeki nâr ile
Ki sünnî kaçar nârdan ‘âr ile
- 862 Kaçırmazdı sünnîleri bîm-i cân
Caḥîm âteşinden kaçarlar hemân
- 863 Gelüp Hüsrev’e fetḥden ye’s-i tām¹⁷³
Muşûl semtine eylediler hırâm
- 864 Birez leşker ifrâz idüp Hille’ye
Buyurdu ki ol serḥadi bekleye
- 865 Gelüp Hille üstine şâh-ı ‘Acem
Alındı nedem üzre oldu nedem
- 866 Bu tedbîr ile ol ğurûr oldu cem‘
Şehen-şâh-ı dîn Hüsrev’i itdi kâḥ
- 867 Ğurûr eyler insânı h‘âr u zelîl
Ki maĝrûr olur ekşeriyâ katîl
- Der-Binâ-yı Ka‘be-i Mu‘azzamâ-yı¹⁷⁴
Şerîfhâ-yı Allahü Te‘alâ**
- 868 Gel ey tarḥ-endâz-ı kâḥ-ı suḥan
Nigârende naḳş-ı nevi vü kühen
- 869 Esâs üstüvâr ile bu¹⁷⁵ kışşayı¹⁷⁶
Bu şüretten al ma‘ni-i ḥişşeyi

---

173 L’de 31-a

174 L’de 42-b

175 L’de Esâs üstüvâr ile bu kal’a kışşayı (vezin tutmuyor)

176 L’de 43-a

31-a

- 870 O faşş-ı murabba‘-nişin-i şeref
O dürr-i yetim dü kevine şadef
- 871 O müşgin nişab-ı cemâl-i Hudâ
O gisû-güşâ-yı celâl-i Hudâ
- 872 O beyt-i ‘atîk-i cedîdü’l-libâs
Ridâ-püş ez¹⁷⁷-perde-i çeşm-i nâs
- 873 O ser-kıble-i enbiyâ-yı ‘izâm
O ser-tâc-ı hüccâc-ı zü’l-ihtirâm
- 874 Siyeh-püş çün merdüm-i çeşm-i yâr
Derün nûr çün ‘âşık-ı vaşl-ı kâr
- 875 Hâkîkat zuhûrında¹⁷⁸ vardur ziyân
Anuñçün nişab itdi hüsün nihân
- 876 Eger perde-püş olmasaydı bu nûr
Qalurdı leyâliden eyyâm-ı dûr
- 877 Eger beyt-i ma‘mûr-ı bâr olmasa
Harem-gâh-ı didâr-ı yâr olmasa
- 878 Muzâfu li-nefsih olur muydı ol
Meţâfu bi-ayinih olur muydı ol
- 879 O’dur mığnaţıs-ı nüfûs-ı kirâm
Ezel tâ ebed cezbe itmiş kıyâm
- 880 O’dur kûtb-ı ‘âlem medâr-ı Hudâ
Aña Ferkadân Merve ile Şafâ
- 881 O hâl-i riğ-i kıble-i mü’minîn

¹⁷⁷ L’de er

¹⁷⁸ L’de zühûrında

- O insân-ı ‘ayn-ı zamân ü zemîn
- 882 Degildür hâcer cevher-i rûhdur¹⁷⁹
Harîr-i siyeh-pûş bir yûhdur
- 883 O münîr-i âbdur nâv-dân-ı hayât
Revân olmada andan âb-ı hayât
- 884 O Zemzem ki insân anuñ teşnesi
O Kevşer ki Rıdvân anuñ teşnesi
- 885 Aña reşk ider selsebîl-i cinân
Çeker ânı lâ-cür‘a peygamberân
31-b
- 886 Sımât-ı keremdür maqâm-ı Halîl
Olur ânda yağma-yı feyz-i Celîl¹⁸⁰
- 887 Eger sâkı-i kevşere olsa câ
O beytü’s-sağāya revā vü sezā¹⁸¹
- 888 O ferş-i laṭîf-i şerâfet-eşer
Mekân-ı melekdür maṭâf-ı beşer
- 889 Ne beñzer şerefde aña bir felek
Perin ferş ider ol mekânda melek
- 890 Dökülmiş şevâbit havâlisine
Remâl¹⁸²olmak için ahâlisine
- 891 O zincîr kıandil-i pâ der-hevâ
Olur kehkeşân-ı murabba‘-nümâ
- 892 Melekler dūrür başları nūrdan

---

¹⁷⁹ L’de 43b

¹⁸⁰ L’de ḥalîl

¹⁸¹ L’de serâ

¹⁸² L’de Rihâl (menzil)

- Görenler meşâ'îl şanur dürdan
- 893 Kıbâb-ı nüh-eflâki n'eyler cihân
Bu şad kıubbeyi zâ'îr olsun hemân
- 894 Şehen-şâh-ı dîn olmağa pür-şeref
Şeref itmedi muktezâsın telef
- 895 Ziyâret idüp seyl-i beytullâhı
Aña itdirüp meyl-i beytullâhı
- 896 Şehen-şâh-ı dîne virüp hıdmetin
Bu 'izzetle Hâk arturdı minnetin
- 897 Bu yüzden ki luţf-ı Hâk itdi zühür¹⁸³
Şehen-şâh-ı dîn aña ez her umûr
- 898 Bunı bildi sırr-ı kâderdür hemân
Ġaraż kendüsin yapmadur bî-gümân
- 899 Bu hıdmetle dünyâda ber-ter olur
O dünyâda da şâh ü server olur
- 900 Mübeşşir olup farţ-ı iclâl ile
Şurû' eyledi emre iqbâl ile
- 32-a
- 901 Gül-i sürh-i pür-berg-i bî-hârdan
Dü rû naqş-ı evrâk-ı zer-kârdan
- 902 Zeheb-nâm u şeş-dânuñ ü şâhib-'ıyâr
Şumârı hisâb olsa pest ü hezâr
- 903 İdüp kendi mālından ifrâz anı
Ol ifrâz ile kıldı mümtâz anı

---

¹⁸³ L'de 44-a

- 904 Şalāh ile ma‘rūf olan āldan
Naķībi ki hāli degül hālden
- 905 Bu emr-i ‘azīme mübāşīr idüp
Bu kār-ı haķīr üzre nāzīr idüp
- 906 Niķābet ‘aķāsın idüp va‘d añā
Medīne ķazāsını ķıldı ‘aķā
- 907 Ehem olmasa hıdmet-i ümmeti
Be-nefse ider idi bu hıdmeti
- 908 O beytüñ bināsın iderdi murād¹⁸⁴
Olurdı o san‘atda da üstād
- 909 Mühimmātda itdi ta‘cīl-i emr
Ki buldı kemāliyle tekml-i emr
- 910 Cidār-ı şülüş ile saķf-ı anīķ
Yapıldı cedīd oldı beyt-i ‘atīķ
- 911 Binā eyledi Ka‘be’yi şehr-i yār¹⁸⁵
Revādur eger reşķ ide ķār-yār
- 912 Bu ‘izzetde oldı şerīk-i Hālīl¹⁸⁶
Añā çok şeref virdi Rabb-i Celīl
- 913 Hāsed-baķş-ı eslāf ü aķlāfdur¹⁸⁷
Şehen-şāha bu fevķ-i eltāfdur
- 914 Bu tevfiķ-i Hāķ’dur ki eyler nizā‘¹⁸⁸
Bu maķşūş luķfa kim olur meşā‘

---

¹⁸⁴ L’de 44-b

¹⁸⁵ L’de 43-a’da

¹⁸⁶ L’de 44-a’da

¹⁸⁷ L’de 44-a’da

¹⁸⁸ L’de 44-a’da

32-b

- 915 Bu ümmetde yokdur şerik ü sehîm¹⁸⁹
Ki hedme cesâretleridür vaḥîm
- 916 Delâlet ider kim Şehen-şâh-ı dîn
İder rub‘-meskûnı zîr-i nigîn
- 917 Bu ihsâna lâyıḳ olan şehr-i yâr
Cihân mülkine mâlik olsa ne vār
- 918 Çü beytullâhı aña yapdurdılar
‘Adû mülkini daḥı ḳapdurdılar

**Der-Ḥilâf-ı Muḥammed Girây vü
Şâhîn Girây vü Kuşte-Şoden
Muḥammed vü Esîr Şoden-i Şâhîn Girây**

- 919 Gel ey çarḫ ser-keşligi terk ḳıl
İtâ‘at eyle ‘ahdiñi berk ḳıl
- 920 Çıḳarma şehin ḳulların başdan
Telef eyleme tiḡ-i perḥâşdan
- 921 Tatar-ı Noḡay’dan olan Ḳantemir
Ḳırım’da şanurlardı anı temir
- 922 Ğazâ-yı Hoton’da idüp ḥıdmeti
Bucaḳ’da sükûna alup ruḥşatı
- 923 Bulup sâye-i salṫanatda penâh
Tatar’a görünürdi bir cerre şâh
- 924 Bucaḳ’da oturmaḳla birḳaç zamân
Ḳırım ḥânların şaymaz olmuşdı ḥân

¹⁸⁹ L’de 44-a’da

33-a

- 925 Ne uçar ne yük çeker olmuş idi
Hemân deve kûşına dönmüş idi
- 926 Muḥammed Girāy ile Şāhīn Girāy¹⁹⁰
Didiler gider destimizden sarāy
- 927 Şehen-şāh-ı dīne bizi Kāntemir
Şeb ü rûz çaķmaķda bī-tābdur
- 928 Bizim üstümüze gelür ‘ākıbet
Bu ḥanlıĝı bizden alur ‘ākıbet
- 929 Anı def’ idersek bize ref’ yok
Anuñ gitmesinden bize nef’ çok
- 930 Anuñçün bu vehme düşerler idi
Ki itdüklerini añarlar idi

**Der-Sebeb-i Tevehhüm-i
Muḥammed Girāy vü Şāhīn Girāy**

- 931 Sebeb bu idi kim Muḥammed Girāy
Olup merre ra’yıyla ḥān-ı sarāy
- 932 Muḥammed Girāy ḥanluĝa irdiler
Kaĝıl-ĝayluĝın Şāhīn’e virdiler
- 933 Ḥaķikatde ḥān oldu Şāhīn Girāy
Muḥammed Girāy Ḥān aña kaĝlu-ĝay
- 934 Ḥükümet anuñ idi cümle hemân
Muḥammed Girāy’a denilürdü ḥān

---

¹⁹⁰ L’de 45-a

- 935 Şehen-şāh-ı dīne idüp ref'-i hāl
Bu vādīde 'arz itdiler çok maḳāl
- 936 Mūnāsib görüldi ki Cānbek Girāy
Ḳırım taḥtına yine vaz' ide pāy
- 937 Ḳapudan Pāşā anı götüre
Ḳırım pādişāhı olup otura
- 938 Nihengān-ı şad-pāy-ı deryā-mekān
Hemān rüy-ı deryāda oldı revān
- 939 Receb hem Ḳapudan u serdār idi
Bir iki de beglerbegi var idi
- 940 Girüp keştiye yine Cānbek Girāy¹⁹¹
Revān oldılar baḥre alay alay
- 941 Kefe'ye ki bunlar Ḳadem başdılar
Ḳırım ḥānlara uymadan Ḳaçdılar
- 942 Ḥaber aldılar kim Ḳapudan gelüp
Ḳapu 'askeriyle deñizden çıkup
- 943 Saraya Ḳoyup Cānbek'i ḥān ider
Dönüp yine kendi işine gider
- 33-b
- 944 Muḥammed Girāy ile Şāhīn Girāy
İkisi de bī- fikr ü tedbīr ü rāy
- 945 Ḥilāf üzre şābit olup bī-Ḳarār
Didiler ki biz eyler isek firār
- 946 Ṭutar ikimizi de Cānbek Girāy

---

¹⁹¹ L'de 45-b

- Birimize virmez vücūd içre cāy
- 947 Bu fāsīd hayāliyle ol iki hān
Kemer-bend-i ceng oldılar ol zamān
- 948 Sülūk eyleyüp hileyeye bī-mecāl
Kırım halkına virdiler iḥtilāl
- 949 Didiler bizüz aşı-ı kânūn budur
Bizüz hān rızā-yı hümāyūn budur
- 950 Bizüm haşmımız var anuñdur bu kār
Yine bize iḥsān ider şehr-i yār
- 951 Bu günde bize yār olan kimseler
Günümüzde başına günler toğar
- 952 Kırım halkı bi'l-cümle aldandılar
Rızā-yı hümāyūn odur şandılar
- 953 O sözle muṭī' oldılar hānlara
O fitneyle od düşdi ol cānlara
- 954 Muḥammed'le Şāhīn atlandılar
Kırım mülkine yine hānlandılar
- 955 'Ale'l-ğafle başgın virüp leşkere¹⁹²
Şebiḥunla şıngın virüp leşkere
- 956 Kıpudānla Cānbek'i bozdılar
Bozulmuş iken işlerin düzdiler
- 957 Tazarru' yüzinden yazup nāmeler
Ceri oldu yalvarmada hāmeler

---

¹⁹² L'de 46-a

- 958 Didiler virür hānluđı pādīşāh
Aña kīm ırım halkı ola sipāh
34-a
- 959 ırım bize tābi‘ biz emre muı‘
Degül hānluđı bize virmek Őeni‘
- 960 Receb ğayet ile ama‘-kār idi
Bu ma‘nāyı hadan aleb-kār idi
- 961 ama‘ idüp anuñ hedāyāsına
alem ekdi cümle kazāyāsına
- 962 Muammed Girāy oldı hān-ı sarāy
Kağılğay aña yine Őāhın Girāy
- 963 Alup Cānbek’i geldi İstānbul’a
Bu ‘azl ü o naŐbı odı bir yola
- 964 Eger i bu vech ile hān oldılar
Velī soñra itdüklerin buldılar
- 965 ıyās itdiler def‘ olup antemir
Kesilüp başı ref‘ olup antemir
- 966 Giderse belādan ğalāŐ oluruz
Tatar üzre Sultān-ı hās oluruz
- 967 Bu tedbīre tadīr oldı sebab
Ki tedmīre tedbīr oldı sebab
- 968 Bu tedbīr ile mekre uğradılar
Bu mekr ile ol Őerre uğradılar
- 969 Bu Şer anlara ma‘nide ğayr idi
Ki ol Őerde niyyetleri ğayr idi

Rücu‘-1 Be Aşl-1 Sühen¹⁹³

- 970 Kağılgay kıilup ‘azmini āşikār
Bucağ üstine eyledi ilgār
- 971 Şikār üzre şāhīn şalup özini
Velī düşüremedi kend’özini
- 972 Tuna’dan şabā gibi geçdi hemān
Bilā-izn-i şāhin-şehe ins ü cān
34-b
- 973 Bucağ’da çü bulunmadı Qantemir¹⁹⁴
Oralıkda alınmadı Qantemir
- 974 Qırım’a dönüp gitmek idi şavāb¹⁹⁵
Hele pādīşāha olırdı cevāb
- 975 H̄aber aldı Babada’dur Qantemir
O sāhilde yatur bırakmuş demir
- 976 Tevaqqufsız üstine vardı hemān
Ki sür‘at ile haşmdan ala cān
- 977 Sipāhī çoğ idi ol eṭrāfda
H̄aber olmuş idi ol eknāfda
- 978 Şıgınmış idi anlara Qantemir
Süvār idiler cümlesi gök demir
- 979 Ṭayanmaz idi Şāhīn’e Qantemir
Ṭutar idi anı olaydı temir
- 980 Velī şāh-bāzān-ı sulṭān-ı Rum
Hemān Şāhīn’e eylediler hücūm

¹⁹³ L’de 46-b

¹⁹⁴ L’de yeri değişik (iki beyit önce)

¹⁹⁵ L’de yeri değişik (iki beyit önce)

- 981 Kolumu kanadını hep kırdılar
Tuna'dan yalnızca geçirdiler
- 982 Tatar nice ceng eylesün Rum ile
Ki bāzū-yı bāz olamaz büm ile
- 983 İder hamle Şāhīn-i ser¹⁹⁶-mākiyān
Ukâbı görünce döner bī-gümān
- 984 Çü gördi zebūn haşmını Kāntemir¹⁹⁷
Başına üşüp Bektemir Cāntemir
- 985 İrüp Dobdrıca'nuñ da yigitleri
Ser-ā-pā ol eṭrāfi tıtdı çeri
- 986 O çoklukla geçdi çeri Tuna'yı
Uçup Şāhin elden kōdı Kōna'yı
- 987 Kırım'a varınca ol eglenmedi
Velī Kāntemir daḥı diñlenmedi
- 35-a
- 988 'Aẓīmet Girāy'a haber gönderüp
Anı ḥānluḡ hırşına düşürüp
- 989 Ma'ān ḥānlara eylediler hücūm
Kırım mülkinüñ üstine düşdi şūm
- 990 Bile vardı Baḡçesarāy üstine
Muḥammed'le Şāhīn Girāy üstine
- 991 Bir aydan ziyāde ḥiṣār itdiler
Muḥammed'le Şāhīn'i zār itdiler
- 992 Şehen-şāh-ı dīne idüp ref'-i ḥāl

---

¹⁹⁶ L'de ber

¹⁹⁷ L'de 47-a

O merdleri emr-i hümāyūn fāl

- 993 Bu eṣnāda Hān ile Şāhīn Girāy
Çazak'dan meded umdu bī-fikr ü rāy
- 994 Bir on biñ kadar geldi küffār-ı şūm
'Azīmet Girāy üzre itdi hücūm
- 995 Tatar'la tüfek olmadı āşinā
Tüfekdür Tatar'ı bozan dāīmā
- 996 Tüfekte Tatar bir yere gelseler
Tüfekler durursa Tatarlar gider
- 997 'Azīmet Girāy idemeyüp qarār
Hemān itdi şahrāya toğrı güzār
- 998 Çaçup Çantemir Kefe'ye atdı cān
'Aķeb-gīrlık itdiler iki hān
- 999 Hāber gönderüp vālī-i ħal'aya¹⁹⁸
Didiler ki bā'īş odur vaķ'aya
- 1000 Hīşārıyla yoķ ceng ü peygārımız
Hemān Çantemir'dür bizüm kārımız
- 1001 Çulak tutmadı vālī-i ħal'a hīç
Çalup taşrada oldılar hārıc
- 1002 Bu cānibde ise şehin-şāh-ı dīn
Olup naķşa vāķıf buyurdı hemīn
- 1003 Çapudān alup Cānbek'i ide seyr
Ki te'cīl-i lābüddür emr olsa ħayr

35-b

¹⁹⁸ L'de 47-b

Der-Ta'rif-i Tōnanma-yı Hümāyūn

- 1004 Yürüdi tōnanma-yı âteş-nümūn
'Alevdür kürekler velī ser-nigūn
- 1005 Pür elvān ü pür naqş ü pür nev-bahār
Bürüz itdi deryāda biñ mürġ-i zār
- 1006 İçi zehr-i qatlı ile tōlı tamām
Qonulsa olur ana tinnin-nām
- 1007 Gemi toptōlı merdüm-i kār-zār
Bir ejder ki biñ mārı kılmış şikār
- 1008 Deñiz üzre görsen yapılmış hişār
Yürüyüşde ammā nazīri mi vār
- 1009 Atılmağda oğdan qatı ber-kemān
Görüñ seyr idüñ keştīdür bī-gümān
- 1010 Deñizde cebeldür dir idi eger¹⁹⁹
İki anda bir yirde görse nazār
- 1011 Şu oynar o seyr eyler itmen 'aceb²⁰⁰
Şināver ider seyr-i mādan tarab
- 1012 Tōnanmış hevā üzre bir şehrdür
O şehri-garībe temel bahrdür
- 1013 Nuqūşu ki hep āb u tāb üzredür²⁰¹
'Acebdür ki bünyādı āb üzredür
- 1014 Niheng-i pür āb u âteşdür ol²⁰²

---

¹⁹⁹ Beyit R'de bulunmamaktadır.

²⁰⁰ Beyit R'de bulunmamaktadır.

²⁰¹ L'de 48-a, Beyit R'de bulunmamaktadır

²⁰² Beyit R'de bulunmamaktadır

Aceb āb u āteş ile hoşdur ol

1015 Niheng ise āteş feşānlık neden²⁰³
Semenderse şuda revānlık neden

1016 Tōnanmaya iqlīm-i deryā dinir
Qadırğalara şehr-i ber-pā dinir

1017 O çekdirmeler oldı büldān-ı baħr
Bulnur ne isterse sükkān-ı baħr

1018 Bu şehrüñ şuyı çoq hevāsı laṭif
Olur yirdeki buña nisbet keşif

1019 Diseñ mevcdür nār ile āşinā
Diseñ kühdur niçün eyler şinā

Rûcü’-ı Be-Aşl-ı Suhan

1020 Bu ‘ünvān ile seyr idüp bir zamān
İrişdi Kefe’ye qapudān ü hān

1021 Tōnanmayı gördükde qavm-i Tatar
Bilüp Cānbek’i oldılar tār u mār

1022 Muḥammed’le Şāhīn olup bī-qarār
İkisi bile eylediler firār

1023 Geçüp tahta hān oldı Cānbek Girāy
Qarındaşı Devlet Girāy Qağlığay

1024 Qapudān edā eyleyüp hıdmeti
Sa’ādet ile eyledi ‘avdeti

1025 Muḥammed’le Şāhīn Qazağ’a varup

36-a

---

²⁰³ Beyit R’de bulunmamaktadır

- İkisi de kâfirden imdād umup
- 1026 Kırım üstine geldi menkūblar²⁰⁴
Nuḥūsetle nekbetle maşḥūblar
- 1027 ‘Umūmen Kırım ḥalkı cem‘ oldılar
Kağılgayla ḥān cem‘e şem‘ oldılar
- 1028 Didiler ki Şāhen-şeh-i dād u dīn
Size ḥānluḡı virdi ‘ayne’l-yaḡīn
- 1029 Şehen-şāh-ı dīnden şeref buldıñuz
Bizim ḥānımız şimdi siz oldunuz
- 1030 ‘*Aṭi’u-ilāllāh*’²⁰⁵ taşdıḡ iden
Ulu’l-emr-i minkum’²⁰⁶ taḡḡıḡ iden
- 1031 Size kādır olmaz ḥilāf itmege
Hemān ḥāzırız biz muşāf itmeḡe
- 1032 Ḥuşūşen Muḥammed’le Şāḥīn Girāy
Müselmānlara tiḡ-i küfr-āzmāy
- 1033 Kim itmezse kâfir ile kār-zār
Anı iderüz evvelā sengsār
- 1034 Bu ‘ahdile bī’l-cümle alay alay
Kırım ‘askeri ḥān u Devlet Girāy
- 1035 Kazaḡ’a göz açdırmayup kırdılar
Kara yire laşelerin serdiler
- 1036 Köpek ḡarḡını itdi ol gün Tatar
Şayılsaydı birine biñi düşer

36-b

²⁰⁴ L’de 48-b L’de Kırım üstine geldiler der zaman / Hasūm üzre bezl itdiler māl u cān

²⁰⁵ Allah’a itaat edin.(Nisa Suresi-59)

²⁰⁶ Ulu’l-emre itaat edin (Nisa-59)

- 1037 İüp dūřmenūñ anı nı andılar
Tūfek finduđını yenir sandılar
- 1038 H̄esaba getürmez Kazağ'ı Tatar
şayar mı doñuz okluğın şir-i ner
- 1039 azağ şındığın gürdi řāh̄in Girāy
Aradan zerafetle aldırdı pāy
- 1040 azađ oldu me'yūs urtulmadan
Didiler ki h̄ān dāhı urtulmadan
- 1041 Anı öldürüp alalım intiām²⁰⁷
Ki anlardan öldi biz olduğ tamām
- 1042 Tūfekle urup h̄ānı öldürdiler
Merāmına anı irişdürdiler
- 1043 Dūřüp h̄āke řandua-yı sinesi
Döküldi hep ümmīd-i gencīnesi
- 1044 Dimāđı pür ez-hāy u hūy-ı cihān
Bir avuç turāb ile oldı hemān
- 1045 O sevdā ki başında utmuşdı yir
O bařuñ yirin āıbet itdi yir
- 1046 Belī řehlerūñ budur endiřesi
Cihān-girlikdür hemīn pişesi
- 1047 Ya alur ya virür bu bāzārda
şatılmağda almağ da der-kārda
- 1048 Çün öldürdiler h̄ānı avm-i azağ
Hemān açdılar birbirin başarağ

---

²⁰⁷ L'de 49-a

1049 ‘Arābaların birbirine çatup
Tüfekçileri içlerine girüp

1050 Bu nev‘ ile kurtuldu şey-i kalîl
Anuñ da çoğu yolda oldu katîl

Der-İlticâ Kerden-i Şâhîñ Girây

37-a

1051 Çü Şâhîñ Girây eylemişdi firâr
Aradı ve bulmadı cāy-ı qarâr

1052 Kızılbaşa vardı kerem görmedi
O mülk içre şâhîb-ķadem görmedi

1053 Hemân toğrılıp tıtdı dergāha yüz
Sürüp hāk-i pāy-ı Şehen-şāha yüz

1054 Günāhın bağışlatdı teslîm ile
Rodos’da olur şimdi tekrîm ile

1055 Budur resm sâhib-ķırānluķ budur²⁰⁸
Nerîmānluķ Ķahramānluķ budur

1056 Ki dağlarca cürmi olan şehleri
Boyınca günāha batan mehleri

1057 Ķapusına geldükde āzād ide
O maħzūnı iħsānla şād ide

1058 Velü‘n-ni‘amdur ‘aliyyü’l-himem
Mürüvvet keremdür fütüvvet ķadem

1059 Pesendide eķvārdur dā’imā
Cihān şehleri bende olsun añā

---

²⁰⁸ L’de 49-b

Der-Nişân-ı Ğubâr-aşüb vü

Reft ü Rüb-ı Ğaşâk-ı Nâ-Hüb²⁰⁹

- 1060 Gel ey bü'l-‘aceb ğüy-ı kışşa-ğüzâr
Gel ey naqş-ı nev-sâz-ı heft ü çehâr
- 1061 Götür perdeyi naqş-ı taqđirden
El ur tîĝe iş geçdi tedbîrden
- 1062 Selîm İbn-i Sulţân Süleymân Ğân
Eb ü ibn bi'l-cümle cennet-mekân
- 1063 Zamânında var idi ğaylî rükûd
Şalâbetde çendân yoĝidi vücûd
- 1064 Zamân-ı şerîfinde Sulţân Murâd
Ol aĥvâli itdirmedi ğalka yâd
- 37-b
- 1065 Kızılbaş ile ceng ü peygâr idi
Umûrına kendi meded-kâr idi
- 1066 Muĥammed Ğân ibn-i Sulţân Murâd
Zamânında buldı ğalel izdiyâd
- 1067 Teĝâfûl tecâhülle der-kâr idi
Teĝayyüd ğaĝîĝatde bî-kâr idi
- 1068 Tesâmiĝ tekâsül virüp leşkere²¹⁰
Te‘âzûd tedâĥül virüp ‘askere
- 1069 Geçirdi biñi bî-sebeb deftere
Velî biri gelmez idi sefere

²⁰⁹ L’de 31-a’da

²¹⁰ L’de 31-b’de

- 1070 Seferde bulunmayana yok 'itāb
Bir ādem iki manşīb alsa şavāb
- 1071 Bu mümkün idi k'ola bir dāğ eri
Za'im u sipāhī vü yeñiçeri
- 1072 Re 'āyā bu nev'ile oldu sipāh
Vilāyetlerüñ hāli oldu tebāh
- 1073 Celālī zuhūr itdi her kūşede
Bulunmazdı bir kūşede tūşede
- 1074 Eb-i muhterem Hān Aḥmed müdām
İderdi Celālīler'e ihtimām
- 1075 Celālīleri cümle ref' itdiler
Dönüp düşmeni men' ü def' itdiler
- 1076 Zamāne o kārı tamām itmeden
Kızılbaşdan intikām almadan
- 1077 Sarāy-ı cinānı maḳām itdiler
O gülşenler içre hırām itdiler
- 1078 Müşevveş ḳalup yine aḥvāl-i 'ām
Beter oldu evvelkiden intizām
- 1079 Alışdı gözi şirrete 'ālemüñ
Pek oldu yüzi irerek ādemüñ
- 1080 Giderek te'azudla eḫād-ı nās
Şudūrı bozar oldılar bī-ierās
- 1081 Müdārā ider oldu ḥākīmleri
Temāşā ider oldu zālīmleri

38-a

- 1082 Gelüp hall ü ‘aḳd-ı umūra halel
Erāzil olan buldı ḳadr ü maḫal
- 1083 Umūrına ḫalḳuñ şurū‘ itdiler²¹¹
Kibārı şığāra rücū‘ itdiler
- 1084 Kibārı da tarḫ itdiler aradan
Şudūruñ kesildi eli çāreden
- 1085 Bu aḫvāli bilmişdi ‘Oşmān Ḥān
Cihān-dār-ı kār-āgeh ḫurde-dān
- 1086 Velī emr-i merhūn-ı evḳātdur²¹²
Ki taḳdīm ü te’ḫīri āfātdur
- 1087 Şehen-şāh-ı dīne virilmişdi ol
Bunuñçün alınmış ḳonılmışdı ol
- 1088 O gitdi bu efkārla cennete
Bu irdi sa‘ādet ile ‘izzete
- 1089 Dilerdi ki taşḫīḫ ide mülketi
Velī düşmeni ref‘ idi himmeti
- 1090 Ḳızılbaşı ref‘ eyleye evvelā
Şaḫīḫ eyleye mülketi şāniyā
- 1091 Taşavvūrları bu idi ki ‘adū
Olup ber-ḫaraf baḫlana ol ḳapu
- 1092 Teḡāfūl ḳılup ba‘zı aḫvālden
Tecāhül iderlerdi her ḫālden
- 1093 Erāzil ki bilmez nedür kār-ı mülk
Yenür ḳısmıdır añlar esrār-ı mülk

---

²¹¹ L’de 32-a

²¹² L’de āfātdur

- 38-b
- 1094 Kemīnin kemūn añlamışlar idi
Sükūtın sükūn añlamışlar idi
- 1095 Erāzil-perestān-ı kār-ı ekhān
Firāset-şināsān-ı dūr-ı zamān
- 1096 Bu ma'nādan āgāh iderler idi
Bu esrārı söyler gezerlerdi
- 1097 Olan 'aqlı başında degüllerdı
Sözini aḫālinüñ añlar idi
- 1098 Sezerlerdi ḥünkārdan cür'eti²¹³
Alurlardı ol şāhdan 'ibreti
- 1099 Şehen-şāh-ı dīnden iderlerdi ḥavf
Ġurūr ile ammā pūr olmuşdı cevḫ
- 1100 Görirlerdi keşretlerin bī-hesāb
Dimezlerdi bāda ṭayanmaz zebāb
- 1101 Belī ebleh āmāsı ferbih şanur
Baḫar ḫaşbaya ḫālden bih şanur
- 1102 Şer ü şürden itmediler ferāḡ
Görürlerdi dünyāyı dāḡ üsti bāḡ
- 1103 O def'a ki Bağdād'dan döndiler
Gelüp ḫal'a-yı Amed'e ḫondılar
- 1104 Şadāret virilmiş idi Aḫmed'e
Gelüñ deyü vardı ḫaber Amed'e
- 1105 Bu bed-kārlar daḫle başladılar

---

²¹³ L'de 32-b

Niçün Hüsrev'e 'azl olur didiler

- 1106 Ferīkin yolda ta'āhhüd idüp
Biribiri ile te'āzüd idüp
- 1107 Gelince hücūm itdiler Hāfız'a
Mecāl olmadı Hāfız'ı hāfaza
- 1108 Bu²¹⁴pür kızb ü pür fitnedür didiler
Huzūr-ı hümâyūnda қatl itdiler
- 1109 Yeñiçeri āğāsı vü defteri²¹⁵
Nice istemedükleri serleri
- 1110 Kılup müttehem 'azl-i Hüsrev ile
Pür itdiler āfākı rû-rev ile
- 1111 Biribiri ile idüp ittifāk
Nifākı şanurlardı 'ayn-ı vifāk
- 1112 Dālāle idüp cümlesi ittibā'
İderlerdi Hāk kūydan imtinā'
- 1113 Kimūñ 'azl-i Hüsrev'de varsa eli²¹⁶
Didiler kesilsün eli vü dili
- 1114 Şeb ü rüz bāb-ı hümâyūnda қul
Bu yolsuzlığı eylemişlerdi yol
- 1115 Bu ğavğaları olmadan ber-тарaf
Haber aldılar k'oldu Hüsrev telef
- 1116 Sefāhatleri başladı cünbişe
Çalup kendilerini taşdan taşa

39-a

---

²¹⁴ L'de O

²¹⁵ L'de defterleri

²¹⁶ L'de 33-a

- 1117 Aġalarınıñ evlerin başdılar
Taleb olınan kimseler kaçdılar
- 1118 Receb şadra‘zam idi ol zamān
El altından anlara uydı hemān
- 1119 Arayıp kaçanları buldurdılar
Tutup herbirisini öldürdüler
- 1120 Medārāte qalmanı hergiz mecāl
Hevāsāt-ı ħod oldu emr-i muĥāl
- 1121 Şehen-şāh-ı dīn-i taĥammül-nümā
Bu derde hemān tīġi buldı devā
- 1122 Didi zaĥma merhem olur tīġ-i tīz
Mümāşāt-ı beddūr maĥal-i sitīz
- 1123 Hele bunlara lāzum oldu ĥüsām
‘Adūdan da soñra alam intīkām
- 1124 Hemān tīġ-i berrānına urdı el
Aña reh-nümā oldu ‘avn-ı ezel
- 1125 Ġazāyı Receb’den idüp ibtidā
Şurū‘ eyledi ġayrıya şāniyā
- 1126 Virilmezdi bed-hāha hergiz emān
Kim itdiyse buldı cezā bī-gümān
- 1127 Ķatı ġuş idi nıkre-i iĥtilāl²¹⁷
Ķoyup bütēye²¹⁸ itdiler anı ħāl
- 1128 Ħas u ħār üşmüş idi ġülşene²¹⁹

39-b

²¹⁷ L’de 33-b’de

²¹⁸ L’de pütēye

- Dirüp devşirüp atdılar külhana
- 1129 Zibâyı virüp rûzgâra hemân²²⁰
Görür qalmanı kimse andan nişân
- 1130 Ğubârı sehâb eyledi ber-ţaraf²²¹
Düşüp hâke hâşâk oldu telef
- 1131 Țutup başdan ayağa halkı heb²²²
Yuyup yayqadı âb ateş-i leheb
- 1132 Kılıc nehr-i câriye beñzer hemân²²³
Yuyup yayqamaqda qatı pehlevân
- 1133 Ol eşhâşdan kimse qurtulmadı²²⁴
O güstâhlar ‘aybı örtülmedi
- 1134 Qatı kevn olmışdı fâsîd mizâc²²⁵
Aña qaşd ile eylediler ‘ilâc
- 1135 Hâbâl hîl gösterir idi ‘aceb
‘Aşâ ejderi yutdı anları heb
- 1136 ‘Aqârîble deşti tolu buldılar
Anı mevc-i ‘ummâna başdurdılar
- 1137 Țolu mürdur gördiler bişezâr
Urup âteşe atdılar mürğ-i zâr
- 1138 Qarıncayla memlû görüp sükkeri

---

²¹⁹ L’de33-b’de

²²⁰ L’de33-b

²²¹ L’de 33-b’de

²²² Bu beyit L’de 33-a’da

²²³ L’de 33-b başlangıcı

²²⁴ L’de 33-b’de

²²⁵ L’de 33-b’de

40-a

- Ezüp süzdi pāk eyledi sükkeri
- 1139 Yıkılmışdı yüz yirde divār-ı kār
Yıkup yeñiden yapıdılar üstüvār
- 1140 Qazāya düçār oldı ehl-i sitem
Belāya şataşdı gürüh-ı nedem
- 1141 Qarınca qanatlınsa bulur zevāl²²⁶
Meges bala düşse²²⁷ olur pāy-māl
- 1142 Bilindi ki sulţānda şevket nedür
Tuyuldu ki devletde kuvvet nedür
- 1143 Kemer-bestedür şimdi gerden-keşān²²⁸
İta‘āte meşhürdur ser-keşān
- 1144 Teneffüs ne mümkün hilāf-ı murād
Teħällüf ider mi murād-ı Murād
- 1145 Ne emr olsa me‘mürlardur hemān
Ne nehy olsa mecbürlardur hemān
- 1146 Eger fi‘l-meşel bulsa fermān vürüd
Qıyām olsun olmasun aşla ku‘üd
- 1147 Qıyām üzre şābit olup şeyḥ u şāb
Ayağ üzre eṭfāl ider ḥurd ü h‘āb
- 1148 Huzūr itdiler pādişāh u sipāh
Re‘āyāya emn oldı ārāmgāh
- 1149 Telāfī-i mā-fāt itdi sedād
Ki ḥükmini icrā ider ‘adl ü dād

²²⁶ Bu beyit L’de 33-b’de

²²⁷ L’de düşerse

²²⁸ L’de 34-a başlangıcı

40-b

- 1150 Keder gitdi geldi şafâlar tamâm
Huzûr eylesün cümle hâş ile ‘âm
- 1151 Olup ittiḥād ile ḥalk āşinā
Periṣānlık ḳaldı pā der-hevā
- 1152 Olup yek-cihet dilleri ‘ālemün
Lisānına gelmez ḥilāf ādemün
- 1153 Hükümet-serir üzre şābīt-ḳadem
Huşūmet ‘adem mülkine itdi rem
- 1154 Keş-ā-keş üzildi kesildi nizā‘
Çekindi şer ü şurdan imtinā‘
- 1155 Ḳazıldı köki yire düşdi nifāḳ
Ḳad efrāhte naḥl oldı vifāḳ
- 1156 Hevāya olup münḳalib nā-ḳabul
Muḥabbet nemā buldı miḥnet zübul
- 1157 Hülūşa tebeddül bulup dīvler
Melā’ik ḥiṣāl oldı hep dīvler
- 1158 İtā‘at ṭabī‘at ḳılıp ‘ālemi²²⁹
Meveddet sirişt itdiler ādemi
- 1159 Olup ḥalk pervāne devlet çerāḡ
Düşüp arḳası üzre yatdı ferāḡ
- 1160 Vifāḳ oldı ol deñlü ḥalka mizāc
Ki āb ile āteş ider imtizāc
- 1161 Ayaḡdan düşüp ḳalsa bir ḥaste mīş

---

²²⁹ 34-b başlangıcı

- İtürse eger beççesin gürk-rîş
- 1162 Koyun ağzına kurd şu tamzırur²³⁰
Enüğini kurdun koyun emzirür
- 1163 Gözin oynadur şîr-i derendeyi
Ġazâle atar gürk perendeyi
- 1164 İrâdet getürdi re'âya sipâh
Biribirine geydirürler külâh
- 1165 Cihân-dârluĠ resmi oldu tamâm
Cihân-gîrlük emrinedür kıyâm
- 1166 Sezâdur kılıc ba'de düşmene
Ki dünyâyı uydurdu hep hükmine

Der-Giriften ü Kuşten-i İlyâs Pâşâ²³¹

- 1167 Gel ey tîĠ-i te'dîb-i kîne-güzâr
Tecâvüzcü ħaddinden itdi güzâr
- 1168 Kesüp başını 'ibret it 'âleme
Ehemdür siyâset benî âdeme
41-a
- 1169 Budur 'ilm-i nâzım²³² ki İlyâs-nâm
Balıkesrî'de tütmuş idi maĠâm
- 1170 Nice ma'rekelerde erlik idüp
Nice def'a beglerbegilik idüp
- 1171 Vezâretle olmuşdı hem nâm-zed

---

²³⁰ L'de damzırur

²³¹ L'de 37-a

²³² L'de nâtir

- Qabūli anuñ olmaz olmışdı red
- 1172 Seferlerde merdüm-şikār idi ol
Şeb u rüz hıdmet-güzār idi ol
- 1173 İki biñ kadar adamı var idi
Nihāyetde zālīm sitem-kār idi
- 1174 Bilüp bid‘āsın[1] ehemmi-i umūr
Qılup ‘ibād[1] olmuş idi nüfūr
- 1175 Nigūn-sārdur zālīm elbette
Ziyān-kārdur zālīm elbette
- 1176 O nefret olup bā ‘is-i vaḥṣeti
Şudūruñ kesilmüş idi raġbeti
- 1177 Seferlerde hıdmetde bī-bāk idi
Ne emr itseler çüst ü çālāk idi
- 1178 Dönüşlerde qorqar geçerdı hemān
Şudūra bulaşmaz giderdi hemān
- 1179 İdüp Rumili manşıbından ḥazer
Bıraġup qaçdı bir def‘a ol ehl-i şer²³³
- 1180 Giderek bu vaḥṣet bulup izdiyād²³⁴
Ḥıyānet-perest oldı ol bed-nihād
- 1181 O ğavġāyı fırsat şayup kendiye
O tażyīki vūs‘at şayup kendiye
- 1182 Levendātını eyledi bī-ḥisāb
Ta‘addile dünyāyı itdi ḥarāb

---

²³³ Vezin tutarsızdır.

²³⁴ L’de 37-b

41-b

- 1183 Çü manşür oldı şehen-şāh-ı dīn
Mu‘annidleri itdi zīr-i nigīn
- 1184 İrüp ye’sē İlyās-ı bed merd-i şūm
Taḥayyürde qaldı rücū’ u hücūm
- 1185 Şehen-şāh-ı dīn añā ezher umūr
Bu ma’nā ider ḥātırına ḥutūr
- 1186 Ki İlyās’a Şām’ı virüp göndere
Eger anda zulm itse qatl itdire
- 1187 ‘Adālet iderse mümāşāt ola
Sitem-kār olursa mükāfāt ola
- 1188 Ḥaḳīmānedür dā’imā her işi
Mülūkānedür her zamān cünbişi
- 1189 Kerem-kārdur tevbe-kārı sever
Muşırr-ı günāh olanı qatl ider
- 1190 Çü İlyās Paşa’ya virildi Şām
Olup şūretā emr ü fermāna rām
- 1191 Hemān başına yıǵdı adamların
Ḳodı ma’nide boynına demlerin
- 1192 Bir iki konaḳ gitdi Şām’a o şūm
Dönüp Maǵnisā üzre itdi hücūm
- 1193 Çü ḡāfīl idi cümle ehl-i bilād
Alup şehrinde itdiler çok fesād
- 1194 Eşer qalmadı şeherde māldan
Ne bulduysa qaldırdı emvālden

42-a

- 1195 Koyup şehri etrafa kıldı güzār²³⁵
Celālīlige virdi hā'in qarār
- 1196 Şehen-şāh-ı dīne olup gūş-zed
Küçük Aḥmed'i eyledi nām-zed
- 1197 Ki İlyās me'yūsa pend eyleye
Eger pend işitmezse bend eyleye
- 1198 Añaṭolı vālīsi idi o dem
Hucūm itdi rubāha şīr-i ücem
- 1199 Haber gönderüp didi ey bü'l-füzül
Neden baġı vü 'işyānı itdüñ ḳabül
- 1200 Şehen-şāh-ı dīn ḥod keremkānıdur
'Aṭā dürrinüñ baḥr-ı 'ummānıdur
- 1201 Taḥalluḳ idüp ḥalk-ı Yezdān ile
Bahāne arar luṭfa iḥsān ile
- 1202 Selāmet saña bundadur lā-keḷām
Gider vehmi teslīm ol ve's-selām
- 1203 Çü İlyāsü'l-ye's h'ān-ı ḥazz idi
Nevā-yı pür-ümmīdden ker idi
- 1204 Küçük Aḥmed'üñ sözün işitmedi
Anuñ ḳavline i'timād itmedi
- 1205 Kılıc geldi meydāna kesdi sözi
Kılıcdur kesen dā'imā yolsuzı
- 1206 Yemīn ü yesārı cemālīlerüñ
Şaġını solunı celālīlerüñ

---

²³⁵ L'de 38-a

- 1207 Birer hamle-i merd ile başdılar
Ol āvāreler cümleten kaçdılar
- 1208 O meydāndan kırtulan dönmedi
Çalınca atı bir yire kıonmadı
- 1209 Baķıyyeyle İlyāsü'l -y'es ħ̄ān
Çaçup Bergamā'ya kıapandı hemān
- 1210 Kaçanların arduñca gitmediler²³⁶
Kesenlerin başların aldılar
- 1211 Bilürdi Küçük Aĥmed nām-dār
Ki kaçkınları kıovsa ol ŧeh-süvār
- 1212 Ol eŧnāda İlyās fırsat bulur
Çaçar cānib-i āĥire kıurtulur
- 1213 Der-i devlete gönderüp başları
İzin sürdi ĥaŧmuñ kıutup yolları
- 1214 Bulup Bergamā'da ĥisār eyledi
İki ay kıadar ġir ü dār eyledi
- 1215 Çıkup kıal'adan kaçdı ādemleri
Hemān kıaldı bir iki maĥremleri
- 1216 Ĥalāŧuñ çün ebvābı mesdūd idi
Sebebde teŧebbüŧde merdūd idi
- 1217 Emān istedi virdi Aĥmed velī
O demde emānuñ nedür ĥaŧılı
- 1218 Götürdi getürdi der-i devlete

42-b

²³⁶ L 'de 38-b bu beyit R'de bulunmamaktadır.

Biri zille düşdi biri ‘izzete

- 1219 Çü İlyās’ı h̄ā’ın şaķī gördiler
Çökerdüp anuñ boynunu urdular
- 1220 Küçük Aḥmed’i itdiler ser-firāz
Ki ḥıdmet-güzār idi hem şāh-bāz
- 1221 Şehen-şāh-ı dīnūñ budur ‘ādeti
Bahadır yigitler bulur devleti
- 1222 K̄apusında iyler irer iyliğe
İyi olmayanlar yeter kemliğe
- 1223 O şehde ki şimşir ü tedbīr olur
Budur resm ol şeh cihān-gīr olur
- 1224 Kılıcla cihānı alur k̄abzaya
Elinde zamāne döner beyzaya
- 1225 İder ḥüsn-i tedbīri dünyāyı rām²³⁷
İrādetle ḥıdmet görür ḥāş u ‘ām
- 1226 İrādetle ta‘mīr ider dilleri
İrādetle teşhīr ider ādemi

**Der-İmdād-ı K̄al‘a-yı Vān
ve Giriḥten-i Sürh-Serān**

- 1227 Gel ey ber-ṭarāf-sāz-ı meyl-i ‘adū²³⁸
Be-kerden der-endāz-ı ḥayl-i ‘adū
- 1228 K̄alem def‘ini kılmaḥ ister beyān
Raḥam ref‘ini itmek ister ‘ayān

43-a

²³⁷ L’de 39-a

²³⁸ Bu bölüm L’de 3-b’de

- 1229 Kalem-kāra vir ol kadar iktidār
Ki naqşında Mānī qala şerm-sār
- 1230 Alındı haber kim Kızılbaş-ı dūn
Şanup leşker-i Van-ı gāyet zebūn
- 1231 Ölüsi dirisine olmuş süvār²³⁹
Gelüp itdiler Van'ı elān hişār
- 1232 Şudūr itdi fermān-ı gitīsītān
Ki ta'cīl ile 'asker ola revān
- 1233 Haberler gidüp her taraf serhade
İrişdürdiler 'askeri Amed'e
- 1234 Yığıldı Halīl üzre hem cünd-i Rum
Haşir-gāh oldu yine Erzurum
- 1235 Halīl ile serdār olup Murtażā
İkisi de naşb itdi 'azme livā
- 1236 Çün Ahlaṭ'da itdiler ihtilāt
Anı iktizā eyledi ihtiyāt
- 1237 Nihengān-ı ef'ī be-kefdēn hezār
O deryāçeden Van'a ide güzār
- 1238 Virüp taḳviyet ehline ḳal'anuñ
Şadāsın bülend ideler vaḳ'anuñ
- 1239 Giceyle geçüp ḳaraya irdiler
Seher olmadan ḳal'aya girdiler
- 1240 Bu hıdmet mühim idi oldu arā
Zuhūr itdi leşkerde çün ü çerā

---

²³⁹ L'de 35-a

43-b

- 1241 Didiler ki çokdur kızılbaş-ı şüm
Anuñ üstine itmeyelüm hücüm
- 1242 Gelür çok kafadan biraz duralum
İrişince anlar biz oturalum
- 1243 Qabül itmeyüp b‘az viridi cevāb
Ki bu re‘yüñüzde görünmez şavāb
- 1244 Bizüm ceşimüz az ise özdür
Bu tırkeş tolı tır-i dil-düzdür
- 1245 Bozılır varursak kızılbaşlar
Giçer qal‘adan lâ-büd evbāşlar
- 1246 Bizüm varmamuzdan alurlar hisāb
Bizi çok şayar dā‘imā ol kilāb²⁴⁰
- 1247 Vuruşmağda olmazsa def‘ eylerüz
Bu fırsatla a‘dāyı ref‘ eylerüz
- 1248 Durursak tıyarlar kamu hālimüz
Mükedder olur soñra²⁴¹ ahvālimüz
- 1249 Alurlar çoğalunca biz qal‘ayı
Şuvar düşmen dinmez vaq‘ayı
- 1250 Maḥāl olur anlarla soñra cidāl
Bu vādīde itmeñ gelün qıl ü qāl
- 1251 ‘Uqūl oldı cāzīm bu endīşeye
Yine urdı üstād el tīşeye
- 1252 Bināsını re‘yüñ tamām itdiler

---

²⁴⁰ L‘de 35-b

²⁴¹ L‘de cengde

Hücūma seher ihtimām itdiler

1253 Şehāb-ı ğāzab kōpdı ‘adū üstine²⁴²
Semūm esdi ehl-i ‘inād üstine

1254 Revān oldılar Van’a İslāmiyān
İşidüp Kızılbaş kōpdı hemān

1255 Çadurları başlarına yıkdılar
Meterislerin bırakdılar çıkdılar

1256 Ağırılıkların dōkdiler saçdılar
Hemān cānīb-ı kūha dek kaçdılar

1257 Döküp önlerine tüfekçilerin
Kōdılar dağ üstine gözcilerin

Der-Ta‘rif-i Ceys

44-a

1258 İrişdi o dem leşker-i pür-ḥurūş
Uçup kaçmaz oldı tuyūr ü vuḥūş

1259 Alup uğrağı enseye Rumiyān
Şafārā olup cümle gerden-keşān

1260 Üzengü üzengüye çatmış gelür²⁴³
K̄araltusı irmezden ön cān alur

1261 Suvārān-ı pür-dil ‘inān-der²⁴⁴-‘inān
Be-ḥūd ü be-cevşen [ü] bergüstvān

1262 ‘Inān-riz bi’l-cümle el kabzada
Hücūm-ı yelāndan zemīn heyzada

²⁴² Beyit R’de bulunmamaktadır.

²⁴³ L’de 36-a

²⁴⁴ L’de ber

- 1263 Çü gāyet mehibāne itdi hücūm
Yüzün şakladı qorqusından nücūm
- 1264 Nümūdār-ı haşr idi ol gün meger
Çe küfr ü çe İslām iderdi hāzer
- 1265 Pür itdi semāyı ğubār-ı türāb
Bırakdı yire qalkanın āfitāb
- 1266 Atıldı kemān dest-i Behrām'dan
Qaçup gitdi Rüstem geçüp nāmdan
- 1267 Göreydi o Rüstemleri pür-şitāb²⁴⁵
Qaçardı qoyup mülkin Efrāsiyāb
- 1268 Zırh-pūş u gerden-keş ü pür hücūm
Niheng idi cümle süvārān-ı Rum
- 1269 Şabā ol gürūh üzre itse güzer
Olurdi semūm-ı cerāhet eşer
- 1270 O cūş o ħurūşı ger ideydi ğuş
Keserdi sesin ra'd olurdi ħamūş
- 1271 O qavm-ı pür-aşūba itse nazār
Üzilür düşerdi ħuṭūṭ-ı başār
- 1272 Bu leşker iderdi şarqa şitāb
Revān oldu ğarba hemān āfitāb
- 1273 'Akab-ġirlik töhmetinden hāzer
İdüp önlerince segirdür zafer
- 1274 Tekābül²⁴⁶ ħayālinden ürküp seḫāb
O cünd üstine olamazdı ħicāb

44-b

---

²⁴⁵ L'de 36-a'da

²⁴⁶ L'de mukabil

Rücu‘-ı Be-Aşl-ı Suhan

- 1275 Göründükleri demde iriřdüleri²⁴⁷
İrişdükleri lahza toķuřdılar
- 1276 Pey-ā-pey idüp ĥamleyi serverān
Belā-ber-belā oldı gerden-keřān
- 1277 Kızılbaş çok sünnīler az idi
Velī cümle fennīde mümtāz idi
- 1278 Tayanmadılar biri iki ĥamleye
Lekelek(?) sirāyet idüp cümleye
- 1279 Köpek cengi ile dönüp kaçdılar
İrişdi gice arayı açdılar
- 1280 Biribirine baķmayup sürĥ-ser
Giçerdi biribirini şür ü şer
- 1281 Gice bunlara baķř itdi ĥayāt
Olurmuř ĥarañuda āb-ı ĥayāt
- 1282 O kerr ü o ferī ki gördi ‘adū
Nice olsun ol ceyš ile rū-be-rū
- 1283 Eger görse tunder o toķunmayı
Unudurdu min-ba‘d öğünmeyi
- 1284 Hele řubĥ olunca firār itdiler
Seĥer kūhlarda ĥarār itdiler
- 1285 ‘Akab-gīr olmadılar Sünnīyān
Ki ol vaķt ehem idi ta‘mīr-i Van

---

²⁴⁷ L‘de 36-b

45-a

- 1286 Müheyyā idüp cümle esbābını
Düzüp hoşdılar dārını bābını
- 1287 İcāzet virüp leşkere döndiler
Dügün evine varmışa döndiler
- 1288 Çok olur ki insān hirāsān olur
Şurū‘ eyler ol kāra āsān olur
- 1289 Şehen-şāh-ı dīne mu‘īindir Ḥudā²⁴⁸
Anuñçün olur her iş āsān aña

Der-Ez Bīh u Bün Kenden-i İbn Ma‘n

- 1290 Gel ey hüsn-i tedbīr āfağ-gīr²⁴⁹
Düşer dāma çok gezdi rübāh-ı pīr
- 1291 Teḳayyüdlər it ḥīlegerdür ḳatı
Anı dāma çekmek hünerdür ḳatı
- 1292 Derüzīlerün ekberi İbn-i Ma‘n
Sezāvār ta‘zīb ü teşni‘ ü ḫa‘n
- 1293 Emānetle şunı alup ibtidā
Bırāqdı ol etrāfa sīt ü sedā
- 1294 Vülāta virüp māl-ı bī-gāyeti
Emānetleri mülk idüp gāyeti
- 1295 Şafad ile Şayda emānetlerin
Ba‘albek ü Beyrūt ḫıdmetlerin
- 1296 Ol etrāfı bi‘l-cümle aldı ele

---

²⁴⁸ L’de 37-a

²⁴⁹ L’de 39-a

Çopardı gülüv ile çok velvele

1297 Bu hal ile kırk üç yıl oldu muķım
Kimesne buña olamadı ‘azım

1298 Āb u ced şāhen-şāh-ı dīn ü dād
Zamānında itmiş idi çok fesād

1299 Nice def’a serdārlar vardılar
K’anuñ def’ine kādır umardılar

1300 Virüp māl def’ eyler idi ḥabīş
O pāşayı ref’ eyler idi ḥabīş

45-b

1301 ‘Ameller idüp bezl-i emvāl ile
Çor idi o ser-‘askeri el ile

1302 Çü def’ itdi bir iki ser-‘askeri
Ḥabāşetde mel‘ün oldu ceri²⁵⁰

1303 Alup şāhuñ eṭrāfını bi’t-tamām
Hemān pādişāhuñ idi nefsi-Şām

1304 Sa‘ādetle vāķi‘ ki oldu cülūs²⁵¹
Hezīmet bulup zā’ıl oldu nüḥūs

1305 İdüp mekr şemşirini der-niyām
İta‘āt maķāmında kıldı kıyām

1306 Şehen-şāh-ı dīnden idüp ihtirāz
El altından itmezdi pāyın dırāz

1307 Emānetlerüñ mālını her sene
Virürdi bilā mühletin ehline

²⁵⁰ L’de 39-b ve L’de mısra yerleri değişik

²⁵¹ L’de Şehen-şāh-ı dīn eyleyince cülūs

- 1308 Vülâta iderdi tamâm-inkıyâd
Ne emr itseler itmez idi ‘inâd
- 1309 Velî hâ’in-i dîn ü devlet idi
Derûzîdi hâric ez-ümme’t idi
- 1310 Şehen-şâh-ı dîn añâ ez-kâr-ı mülk
Bilürdi o hâ’in olur hâr-ı mülk
- 1311 Kökin qazmağa eyledi ihtimâm
Küçük Aḥmed’i itdi Pâşâ’yı Şâm
- 1312 Buyurdi ki Ma’n oğlunı şayd ide
Tutup qavmini cümle kayd ide
- 1313 Yıqa qal’aların qara leşkerin
İde pâk ol qavmden kişverin
- 1314 Murâdını fehm itdi Aḥmed tamâm
Yiri öpdî didi ḥâşıl oldı merâm
- 1315 Bu qalb-i hümâyüna ilhâmdur
Her ilhâm bî-şübhe itmâmdur
- 46-a
- 1316 Hemân cânib-i Şâm’a oldı revân
Derûn pür zi-kîn ü birûn pür emân
- 1317 Müdârâ tariqiyle Ma’n oğlunı²⁵²
Nevâziş idüp aldı ḥâc mâlını
- 1318 Tırabuls ile Adana Haleb
Ol eṭrâf eyâletleri ile heb
- 1319 İşâretle bi’l-cümle cem’ oldılar
Küçük Aḥmed’i Şâm’da buldılar

---

²⁵² L’de 40-a

- 1320 apudan Pāṣā tonanma ile
ıup Şayda'yı aldı deryā ile
- 1321 alıŐdı ki mālıyla taḥvīl ide
Umūrın bu ceŐşinde ta'tīl ide
- 1322 İdüp Ca'fer'i Ca'ferī ile Şayd
Küçük Aḥmed'i ide ma'nide ayd
- 1323 Bu endīŐe vü fikre düşmüş idi
O pür-fitne bu mekre düşmüş idi
- 1324 apudan ile Aḥmed'i ide def
ıla düşmeni düşmeni ile ref
- 1325 Müfid olmadı Ca'fer itdi ulüv
Ber ü baḥrden leşker itdi ulüv
- 1326 Bu naŐı duyup Aḥmed-i nāmdār
Maḥal bulmadı yerde gökde arār
- 1327 Revān oldu Ma'n ođlunuñ üstine
Hem oğlı olan ođlanuñ üstine
- 1328 Babasına irişmeden oğlunu
BaŐıp cengde kesdiler başını
- 1329 Bilinmedi yoğsa tatarlar idi
Der-i devlete gönderirler idi
- 1330 O ḥā'inleri kırdılar bī-dirīđ
Eman virmedi anda buldıysa tīđ
- 1331 Kesilenleri bir yire yığsalar
Olurdı göge nerdübān itseler

- 1332 Derūzī hebā oldı bir anda²⁵³
‘Aceb-naqş gösterdi devrānda
- 1333 Hābāb ile pūr olsa da rüy-ı āb
Olur bād ile bir nefesde ḥarāb
- 1334 Ğubār ile memlū da olsa hevā
Anı ebr bir demde eyler hebā
- 1335 Meges olsa her çend bīş ez-şumār
Tōğunmaz ider bād-zen tārumār
- 1336 Eger olsa şad deşt pūr ḥār u ḥas
Düşerse yaqar nār anı bir nefes
- 1337 Hāber aldı Ma’n oğlı bu kışşadan
Çıka yazdı cāmı hemān ğuşşadan
- 1338 Alup başını düşdi şahrālara
Ne şahrālara belki deryālara
- 1339 O derdiyle düşdi bu sevdālara²⁵⁴
Binüp keştiye düşe deryālara
- 1340 Bilürdi ki fermān-ı şāhib-ķırān
Tecessüsler eyler anı bī-gümān
- 1341 Nereye²⁵⁵ kaçarsa tutar ehl-i dīn
Der-i devlete gönderürler yaķın
- 1342 Firenk’e kaçā kırtula bū’l-füzül
Bu ḥıleye bula ḥulāşa vüşül
- 1343 Anı gördi deryāsı tütmuş niheng

---

²⁵³ L’de 40b

²⁵⁴ L’de bir sonraki beyitin yerinde

²⁵⁵ L’de nere (vezin tutmuyor)

47-a

- Kenârı gözetmiş idüp kaçd-ı ceng
- 1344 Ṫtonanma-yı dehşetde ins ü cān
Ṫtutup r̄y-ı bahri kerān-tā-kerān
- 1345 K̇uş uçurmaz olmuşlar ol aradan
Nes̄ime güzār kıalmamış kıaradan
- 1346 Şehen-şāh-ı d̄inin ṫuyup fikrini
Getüremedi h̄ātıra mekrini
- 1347 Üzüldi kıamu tār u p̄ud h̄ayil²⁵⁶
Muḫāl oldu nesc-i libās-ı emel
- 1348 Tasavvūr idüp didi bu pādīşāh
Anuñ fikrine bulamaz kimse rāh
- 1349 Ṫtonanmayı Şayda'ya irşālden
Bu ejderleri bahre işālden
- 1350 Murādı budur şayd ideler beni
Bu pā-bend ile kıayd ideler beni
- 1351 Baña kıalmaya bahır u berde menāş
Maḫāl ola min-küllü veche ḫalāş
- 1352 Bu şüretde olmaz şefi'e mecāl
Şefā'at olur şimdi emr-i muhāl
- 1353 Bu emri ki Sulṫān Murād eyleye
Ḫilâfın nice ğayr yād eyleye
- 1354 Kıapuda bulunan nedīm ü vezīr
Bu fermānı taḫvīle olmaz dilīr

---

²⁵⁶ L'de 41-a

- 1355 Bu fermān ŧehen-ŧāh-ı dīn qavlidür
Bu cünbiŧ ŧehen-ŧāh-ı dīn fi'lidür
- 1356 'Ademdür bu dergāhda ma'adā
Degüldür evā'ildeki mācerā
- 1357 Bu māl ü bu mülki qomaqdur 'ilāc
Quru baŧını qorumakdur 'ilāc
- 1358 Bu hāletde qaçmaqda emr-i muhāl
Ki baqr u beri qaplamıŧdur ricāl
- 1359 Siñüp bir taŧ altında yatmaq gerek
Bu hileyle a'dāyı ŧatmaq gerek
- 1360 Belāyı ŧavarsaq eger baŧdan
Yataqdur bize geçmezüz taŧdan
- 1361 Hālāŧ ārzūsı ile ol hīleger
Qalā' u cibāli idindi mefer
- 1362 Dönüp ŧayda'ya²⁵⁷ düŧdi bir qal'aya²⁵⁸
Didirdi²⁵⁹ ki gitdi öbir qal'aya
- 1363 Bu taqlıq ile halka virdi²⁶⁰ ŧeğab
Tecessüsde çekdiler anı ta'ab
- 1364 Bunı aramakda ŧağır ü kebır
Velī cümleñüñ oldu taqriri bir
- 1365 Ki ŧaqlandı ol qal'ada İbn-i M'an
Sezā-yı 'uqūbet sezāvār-ı t'an
- 1366 O qal'a ki halk anda derd pür idi

47-b

²⁵⁷ L' de Sayda'dan

²⁵⁸ L' de 41-b,

²⁵⁹ L' de dider iki (vezin tutmutor)

²⁶⁰ L' de virdi halka

Küçük Aḥmed ol anda derd pür idi

- 1367 Biraz ādem irsāl itdi aña
Ki bekleyeler ƣal‘ayı dā’īmā
- 1368 Velī i’tikādı bu idi ki ol²⁶¹
O bir ƣal‘aya bulmuş ola vüṣül
- 1369 Öbir ƣal‘ayı itdi Aḥmed ḥiṣār
Ki ğāyet bülend idi hem üstüvār
- 1370 Niçe def‘a mektūblar buldılar
İnandılar ammā muşırır oldılar
- 1371 Bu mazmūnda kāğaz-ı ḥīle-cūy²⁶²
Ki ölmeñ ḥiṣār olmadan tünd-ḥūy
- 1372 Ḥaber geldi bize ṣehen-ṣāh-ı dīn
Küçük Aḥmed’e oldılar ḥiṣm-ġīn
- 1373 Emānet yine bize tefvīz olur
Küçük Aḥmed’e ƣalƣasın buyırılır
- 1374 Gelür emr-i ṣāhen-ṣeh-i dīn ü dād
Bizüm olacaƣdur yine bu bilād
- 1375 Şoñı ḥayrdur çekmeñiz ḥiç ğam
Küçük Aḥmed keder bize bu sitem
- 1376 Kesel gelmesün ilüñ iƣdām-ı tām²⁶³
Hemān sa‘y idüñ söz budur ve’s-selām
- 48-a
- 1377 Küçük Aḥmed uşlı idi hem velī
Ġarezinde kīn bilmez idi velī

²⁶¹ Bu beyit R’de bulunmamaktadır.

²⁶² masmıynda kĀāiōda óile

²⁶³ L’de 42-a

- 1378 Şanurdı ki ildür tüfekcilerin
Pek eyler bu sözlerle bekçilerin
- 1379 H̄ayāline gelmezdi kim İbn-i Ma'n
Ebū'l-ḥ̄ile müstevcib-i la'n ü ṭa'n
- 1380 Küçük Aḥmed'i ḳaldırup ḳal'adan
Ḥalāş olmal ister idi vaḳ'adan
- 1381 Çıḳup ḳal'adan ḳurtara cānını
Ḳoya genci hem genc-i virānını
- 1382 Bulınmuş olaydı obir ḳal'ada
Bulınmazdı cānı ile vaḳ'ada
- 1383 Küçük Aḥmed iḳdāmın itmezdi ḡayr
Çıḳup ḳal'adan mümkün olurdu seyr
- 1384 Şehen-şāh-ı dīnūñ göreñ devletin
Ḥudā pür mezīd eyleye 'izzetin
- 1385 Küçük Aḥmed itmiş bulundu ḥişār
O ḳal'a ki indiydi ol ḥāk-sār
- 1386 Muşırrı oldu ḳalkılmadı almadan
Bilindi ki ḥikmet nedür ḳalmadan
- 1387 Ḥaṭā itdiler oldu ammā şavāb²⁶⁴
Gec añladılar rāst oldu ḥitāb
- 1388 Bir emrūñ ḥuşūli ki maḳşūd olur
Anuñ evvel esbābı mevcūd olur
- 1389 Çü naḳḳāblar ḳal'ayı yıḳdılar

---

²⁶⁴ L'de 41b'de

İçerdekiler tısraya çıktılar

48-b

- 1390 Țuyıldı Țutıldı hemān İbn-i Ma'n
ȚaȚıldı anuñ boynına Țavķ-ı Ța'n
- 1391 Alup māl-ı Kārūn'ı ķabz itdiler
Obir ķal'anuñ üstine gitdiler
- 1392 Alındı bilā-ķarb cümle ķılā²⁶⁵
Bilā mühlet zabt olındı nifā'
- 1393 Urup bend ü zencire etbā'ını
Getürdi ele cümle eşyā'ını
- 1394 Der-i devlete gönderüp mālını
Tamāmıyla 'arz itdi aķvālını
- 1395 Şudūr itdi fermān bu minvāl ile
Ki Ma'n oğlı oğullarıyla bile
- 1396 Der-i devlete gönderüp mā'adā
Ola tu'me-yi tīg merdüm-ġazā
- 1397 'Ale'l-fevr emre idüp imtişāl
Kime mevt ü kimine ķayd oldı ħāl
- 1398 Getürdüp ħuzūrına Ma'n ođlını
Anı söyledüp bildi mazmūnını
- 1399 Hemān gördüği gibi Țuydı anı
Hemān bildüği gibi buldı anı
- 1400 Zāmīr-i hümāyūn-ı 'ālem-nümā
Olur cüz ü külde añna reh-nümā

---

²⁶⁵ L'de 42b

- 1401 O bir dūr-bīndūr k'anuñ fevķi yok
Ba'īd ü qarīb olmanuñ farkı yok
- 1402 Cezāsı bilā mühletin ķatl idi
Velī maşlahat bir zamān mehl idi
- 1403 Anı ħabs idüp şoñra ķatl itdiler
Oğullarını bile gönderdiler
- 1404 Bu eyyāmlarda ħavāli-i Şām
Dikensiz gülistāna döndi tamām

Der-Ĥāk-sār-ı Rūs ü
Be-Ṭaleb-i Şulĥ-Üftāden
Ān Gürūh-ı Menĥūs

49-a

- 1405 Gel ey nūr-ı İslām zulmet-zedā
Ser-endāz-ı küfr-i dālālet-livā
- 1406 Eger maĥv itmezsen āşārını
Anuñ ber-ṭaraf eyle iķdārını²⁶⁶
- 1407 Naşārā-yı menĥūsdan ķavm-ı Rus
Ki bunlardan aĥbeş degildür Mecūs
- 1408 Giçelden beri Rum'a 'Oşmāniyān
Giçenden beri taĥta ĩmāniyān
- 1409 Boyandı kızıl ķanlara Rum ü Rus
İçerlerdi ĥūn-i ciger Engürūs
- 1410 Olup Rum muttaşıl ü Engürūs
Tamām oldu ķalmışdı maķūle Rus
- 1411 Bu menĥūsarla idi mācerā

---

²⁶⁶ Beyit R'de yok.

ılurlardı her sāl Rus'a azā

- 1412 Hemīše cüyüş-ı neberd-āzmā
ılup bunları ar-ı bar-ı belā
- 1413 Pey-ā-pey gelüp mevce bar-ı kīn²⁶⁷
asāsā aparlardı Rus'ı hemīn
- 1414 Diyārından āvāre bī-urd ü h'āb
Gözedürdi da başlarını kilāb
- 1415 Olup dā'īmā a'me-yi tīg-i tīz
İderlerdi 'Omāniyān'dan üriz
- 1416 ılıclar²⁶⁸ olamadılar rū-be-rū
İtā'at ılup itdiler ser-fürū
- 1417 Virirlerdi her sāl bāc ü arāc
Bulurlardı merhemle zama 'ilāc
- 1418 Bu minvāl ile gecdi o māh u sāl
Unudıldı ortada ceng ü cidāl
- 1419 Zamān gedi ounmadı īrlar
Yimez oldu serpince ınzīrlar
- 1420 ounan bilür n'idügin zam-ı tīr
anurın eker hemīn-i a'm-ı tīr
- 1421 Devām-ı hūbūb-ı nesīm-i rükūd
Virüp bar-ı zehār avfa rükūd
- 1422 Gierdi ferāg üzre evāt-ı küfr
Unudıldı bi'l-merre āfāt-ı küfr

49-b

²⁶⁷ L'de 50a

²⁶⁸ L'de kılıccla

- 1423 H̄ayāl itdiler ūulhı ceng ile bir
Nebātı görirlerdi seng ile bir
- 1424 ‘Adū-yı siyeh-baht-ı bed-rūzgār
Belā reh-güzārından eyler güzār
- 1425 Eger fi’l-meşel gökde olsa neḥūs
Arar anı yerde bulur ḳavm-i Rus
- 1426 Ḳazā vü ḳader eyledi iḳtizā
İrādet bu fermāna virdi rızā
- 1427 Ki taḥrik idüp ḳavm-i Rus’ı ğurūr
Olalar yine ğarḳ-ı tūfān-ı ūūr
- 1428 H̄uzūrı batup kāfirūñ cānına²⁶⁹
Ġurūrı girüp kāfirūñ ḳanına
- 1429 İtā’atde taḳṣir ider oldılar
Tecāvüzde tekṣir ider oldılar
- 1430 Ḳaradeñiz eṫrāfın urdı Ḳazaḳ
Belā baḥrine düṣdi Ḳazaḳ
- 1431 Gezüp baḥrūñ eṫrāfını dā’imā
Dökerlerdi eknāfa mevc-i fenā
- 1432 Köpekler kimi görse ürür idi
Kimi gözleri yiñse sürür idi
- 1433 H̄aber-dār olinca ğurūh-ı sipāh
Re‘āyāyı eylerler idi tebāh
- 1434 Pire gibi ḳayzıdı ūāhilde Rus
Uçurmuşdı fikr ile h̄ābın ru’ūs

---

²⁶⁹ L’de 50-b

50-a

- 1435 Virildi bu tedbire āhir firār
Ṭonanma çıķup baħre ide güzār
- 1436 Tecessüs idüp her taraf kâfiri
Bulup ideler neşr ü leff kâfiri
- 1437 Ḳılâ‘ vü bikâ‘-yî²⁷⁰ sevâhil kamu
Ola pür müdâfi‘ mekâhil kamu
- 1438 Ḳaraya çıkan Rus’ı bunlar kıara
Deñizde olanları anlara kıara
- 1439 Hizebrân-ı ejder be-kef bî-şumâr
Nihengân-ı deryâya oldu süvâr
- 1440 Niçe el virür ğayra anlarla ceng
Mekân oldu ol kıavme kâm-ı niheng
- 1441 Levendân-ı baħr-âşinâ fevc fevc
Ṭolup keştiye aķdılar mevc mevc
- 1442 Ḥabâb-ı felek cüşse-i bād-bân
Alup rüy-ı baħri kerân-tâ-kerân
- 1443 Ḳabarcıķla pür oldu deryâ yine²⁷¹
Felek itdi tûfanı ber-pâyine
- 1444 Gemi baħrı tıtdı gögi bād-bân
Ṭonanma yeri gögi aldı hemân
- 1445 Ḳadırgalar aķ yelkenin tıldurup
Ḳaradeñiz’i Aldeñiz’e başdırup
- 1446 Çıķup rüy-ı deryâya şalındılar

---

²⁷⁰ L’de vü

²⁷¹ L’de 51a

Şalıntıları baħrũn alındılar

- 1447 Nerede Urus buldılarsa hemān
Anı başdırup virmediler emān
- 1448 adırġa şulatmadı şayaları
abāb itdi deryāda şabaları
- 1449 O çekdirmeler ġũt-ı baħrĩ gibi
Yutarlardı şayayı baħrĩ gibi
- 1450 azalar deñiz ire oldu seg-āb
Anı utmada ancalar hem kilāb
- 1451 O alduca deryāya bu da alar
O batduca Şu ire bu da batar
- 1452 Dũşũrdikleri Rus'ı cem' itdiler
isābı ounmadı cem' itdiler
- 1453 Dũkendi 'aded-i ferdi şayılmadan
aza aldı alınma şatılmadan
- 1454 Alınan aza batsa mālā kelām
arada alurdı gemiler tamām
- 1455 Balı yutmasa lāşe-i kũşteyi
Görũrlerdı şaħrā-yı pũr pũşteyi
- 1456 Kenāra leŐi atmasa rũzgār
aradeñiz olurdu bir kũhsār
- 1457 ara cānibine dũŐen Rũslar
Deñizden biter oldu menũslar

50-b

- 1458 Tüfek t̄üp zah̄miyle oldu ħarīķ²⁷²
Bir olmaz ‘azāb-ı ħarīķ ü ħarīķ
- 1459 Yanan āteşe şuya cānın atar
Gören nārı dil-h̄āhı üzre batar
- 1460 Ser-ā-ser kenārı görüp Rus nār
Şuyı itdiler bi’z-zarūr iħtiyār
- 1461 Belā baħrine düşdiler nīm-cān
Varan yurdına büm buldı hemān
- 1462 Urumili Vālisi İskenderi
Kağılğāy Devlet Girāy cerī
- 1463 Leh’üñ üstine gönderüp bunları
Kilābuñ irişdi göge ünleri
- 1464 Vilāyetlerine aķın şaldılar
Urūs-ı bozup tāburın aldılar
- 1465 Buña kāni’ olmadı ‘Oşmān Ĥān
Aķ-ı ekber-i Kaħramān-ı zamān
- 1466 Sefer eyledi Rūs-ı menħūsa ol
Kılıç koydı bu kaķvm-i menkūsa ol
- 1467 Kırım Ĥān’ı Cānbek’le Devlet Girāy
Be-hükmi-i hümāyūn-ı ferħūnde-re’y
- 1468 Ser-ā-ser Leh’i zīr-i pāy itdiler
Mevālīdden ħālī cāy itdiler
- 1469 Tabūr kurmuş idi muķābilde Rus
Varurlardı her gün ħazāya ru’ūs

51-a

---

²⁷² L’de 51b

- 1470 Țulū‘ ibtidā uġradup intihā
Olan sâḥa-yı vaġtde dâ‘imā
- 1471 Cidāl kârına virmiş idi ġarâr
Firâr itmiş idi oradan firâr
- 1472 Bir anında ġatle iren kâfiri
Țalemlle ġisâb idemez defteri
- 1473 Bu üslûb üzre bir aydan ziyâd²⁷³
Düşüp ḥâka küffâr-ı âteş-nihâd
- 1474 Cahîme ŧebi‘ olmuş idi bedîd
Kesilmişdi âvâz-ı *hel min-mezîd*²⁷⁴
- 1475 Baġiyye ki mevcûd-ı mevḥûm idi
Ḥaġîġatde ol cümle ma‘dûm idi
- 1476 Recâ itdiler ‘afvı dergâhdan
Amân istediler ŧehen-ŧâhdan
- 1477 Recâ dest-bûsıyla iḥsândan
Geçildi ḥaḡâ ile ‘iŧyândan
- 1478 Ne emr itdilerse ġabûl itdi Rus
Nidâ-yı raḡil oldu âvâz-ı kûs
- 1479 Yine devrine başladı mâḥ u sâl
Leh itdi Țazaġ ref‘ine ihmâl
- 1480 Țazaġ ref‘i ŧulḡ içre dâḡil idi
Bu ŧarḡ ile Leh ŧulḡa vâŧıl idi
- 51-b
- 1481 Bunı iġtizâ itdi fermân-ı dâd

²⁷³ L’de 52-a

²⁷⁴ Daha yok mu? (Kaf-30)

- Leh üzre ese şarşar-ı kavm-ı ‘Ād
- 1482 Abaza Özi hâkimidi o vaqt
Sipeh cem‘ kerd ü hemân-dem be-reft
- 1483 Geçüp Tuna’yı Torlı’yı pür-şitâb
Leh’ün serhadin cümle itdi harâb
- 1484 Palanğaları cümleten yıkdılar
Bucağdan bucağa Leh’i dökdiler
- 1485 Buğâr-ı dem-i küşte-i tîğden
Yağardı zemîn üzre hûn miğden
- 1486 Kopardı Leh’ün başına rüste-hîz
Şadâ-yı tüfek çek çek-i tîğ-tîz
- 1487 Yine kâ‘ şaf şaf olup arz-ı Rus
O hâk üzre kalmadı bañlar horûs
- 1488 Gelür olmadı kimse karşısına²⁷⁵
İşin bitürüp döndi ordusına
- 1489 Kış irince küffarı zâr eyledi
Dönüp soñra ‘azm-ı diyâr eyledi
- 1490 Şehen-şâh-ı dîn ğayet hazmden
Tesellisin almadı bu rezmden
- 1491 Buyurdu ki Rumili’nün leşkeri
Edirne’de ber-pâ ide mağşeri
- 1492 Sitanbül’dan ‘izz ü iqbâl ile
Celâdetle şevketle iclâl ile

---

²⁷⁵ L’de 52-b

52-a

- 1493 Rikāba virüp ruḥṣat-ı pāy-būs
Sa'âdetle zeyn üzre kıldı cülüs
- 1494 Edirne'ye azmin kılup âşikâr
Düşürdi 'aded cânına ḥâr ḥâr
- 1495 Konağdan konağa idince güzër
İrişürdi her anda yüz biñ ḥaşer
- 1496 Edirne'ye varduğda sultân-ı Rum
Sikender-nişân qahramân-ı qurûm
- 1497 Süleymânları görmüşidi sipihr
Buña beñzeri görmemişidi dehr
- 1498 Urûmelinüñ leşkeri ceşş ceşş
Ez-endîşe birün ez-endâze pişş
- 1499 Dağı Bosna'nuñ 'askeri hemçünân
Getürmez zemîn dürüşmez zamân
- 1500 Kāmu zürda gerkesden qadde pîl
Gelüp orduya qondılar mîl mîl
- 1501 Tıttup ḥayme rûy-ı zemîni tamām
Felek bāmına qurdi encüm ḥıyām
- 1503 Pey-â-pey gelüp ilçiler Rus'dan
Eli degmedi söze pā-bûsdan
- 1503 Olup ḥāk-i dergāh qā'im-maqām²⁷⁶
Öperler yiri söylemezler kelām
- 1504 Tazarrû' peyāmın der-i gûş idüp
Niyâz arzûsın ferâmûş idüp

---

²⁷⁶ L'de 53-a

52-b

- 1505 Dilinde olanı dimezdi zebān
Ağızdan apardı sözi bīm-i cān
- 1506 Vezīr añladı ilçinüñ avfını
Ki utmuş anuñ bīm-i cān cevfini
- 1507 Didi ormañuz siz bilünmezsñüz
Şehen-şāh-ı dīne añılmazsañuz
- 1508 Anuñ şānı a‘lādur ol ālden
Ki dergāhına ‘arz ola ālden
- 1509 Nedür söyleñüz n’eydügin müdde‘ā
abūle arīn ise n’ola recā
- 15010 Gelüp beñzine anı ilçilerüñ
Yirine gelüp cānı ilçilerüñ
- 1511 Peyāma virüp nevbetin cāblūs
Didiler melek-nām kiberān-ı Rus
- 1512 Rikāb-ı hümāyūna yüzler sürer
Bu vechiyle avālını ‘arz ider
- 1513 Ki bizden ilāf itmege yo mecāl
Tekābül hayāliyse emr-i muāl
- 1514 azaqlar bizüm ükminüzde degül
O güm-rāhlar emrimüzde degül
- 1515 İden cürmi anlar bizedür ‘azāb
Vuran mülki anlar biz oldu arāb
- 1516 aza başkadur Ruslar başkadur
aza başa başuna bir fıradur

- 1517 Bize anlaruñ intisābı neden
Su'āl aña baña cevābı neden
- 1518 Ğāzab anlaraysa bizi 'afv idüñ²⁷⁷
Bizi 'afv ile anları maḥv idüñ
- 1519 Virüñ mehl birkaç zamān varalum
Ḳazağı ḳara yirlere ḳaralum
- 1520 Ḳazaḳ gibi ḳaḳsun Ḳazaḳları Rus
Deñiz eylesün anları ābnūs
- 1521 Amān virür ise bize ūshr-i yār
Ḳazaḳlardan biz alalum demar
- 1522 Bize ūshet-i zehr içürdi Ḳazaḳ
Bizi ḳahra maḫhar düşürdi Ḳazaḳ
- 1523 Eger mümkin ise ūshe 'arz-ı ḥāl
Ḳabül itmege var ise ihtimāl
- 1524 ūshen-ūsh-ı dīnden alınsun cevāb
Ve illā celā oldı Rus'a ūşavāb
- 1525 Degül ḥānumān terki cāndan 'azīz
Ḥalāū eylemez Rus'ı illā gürīz
- 1526 Vezīr añladı zıkrini kāfirüñ
Derünundaki fikrini kāfirüñ
- 1527 Ki ūḳat getürmez ūshen-ūsha Rūs
Hem-āheng olmaz 'uḳāba ḥorūs
- 1528 Ğazanferle rubāh eyler mi ceng
Nice sedd olur Nīl'e poūt-ı niheng

53-a

---

²⁷⁷ L'de 53-b

- 1529 Zālām āfitāba olur mı hicāb
Tayanur mı Keyhüsrev'e Afrāsyāb
- 1530 Peleng ile gürbe nice ceng ider
Semāña semüñ nice āheng ider
- 1531 Muḥīte nice ḥā'īl olur cibāl
Ziyādan nice zā'īl olmaz zelāl
- 1532 Muḥaḳḳaḳ budur kim ūshen-ūsh-ı dīn
İdeydi eger 'azm-ı a'dā-yı dīn
- 1533 Hemān kā' ūsh ūsh olup ḥāk Rus²⁷⁸
Leh arzında ḳalmazdı ferd-i nüfus
- 1534 Mufaḫḫal vezīr añlayup ḳıḫsayı
Leh'ün çekdigü miḫnet ü ḡuḫsayı
- 1535 ūshen-ūsh-ı dīn-dāra 'arz eyledi
Geçen mācerāyı ḳamu söyledi
- 1536 Buyurdu bu ūret nümāyān idi
Ġaraz ma'ni-i ra'bi i'lān idi
- 1537 Leh'ün mülkini ārzü itmezüz
Ḳazaḡ'ün veli ref'ini isterüz
- 1538 Bu taḫvīfden ūra menḫūslar
Biriküp reīs ile mer'ūslar
- 1539 İderler Ḳazaḡ ref'ine iḫtimām
Ṭoñızı Ṭoñız ḳalmazdur bu tamām
- 1540 'Aceb-ter-nümādur ūshen-ūsh-ı dīn
Taḫayyür-fezādur ūshen-ūsh-ı dīn

---

²⁷⁸ L'de 54-a

- 1541 Felâṭun'a idrâki ğayret virür
Aristo'ya tedbiri ḫayret virür
- 1542 Bu ta'limden nakşı tıydu vezîr
O perdeye fi'l-ḫâl uydı vezîr
- 1543 İdüp nağme ḫanûn-ı tedbiri sâz
Nevâsiyla oldu muḫâlif-nevâz
- 1544 Çağırdı vezir ilçi(yi) yanına
Didi girmeñüz ḫomañuz ḫanına
- 1545 Şehen-şâh-ı dîn 'azmini fesh idüp
Bu âyât-ı rezmi ḫamu nesh idüp
- 1546 Tazarru'la pâ-bûslarla tamâm
Sitânbül'a 'azmine kılsaḫ ḫıyâm
- 1547 Ḳazağ'ı eger ref' itmezseñüz
Ḳazup köklerin ḫam' itmezseñüz
- 1548 O def'a size görünür intiḫâm²⁷⁹
Ki tûfân-ı dem ḫoydu çarḫ aña nâm
- 1549 Bulınmaz daḫı yir üstünde yir
Meger size yir ide altında yir
- 1550 Ne durmaḫ ne ḫaçmaḫ virür fâ'ide
Be-her ḫâl ecel naḫdidür 'â'ide
- 1551 Geçerse Ḳazaḫ cümle şemşirden
Sezâ sūdesüz tîğden tirden
- 1552 Görün²⁸⁰ nef'inüz ḫayrıñuz zıkr idüñ

---

²⁷⁹ L'de 54-b

²⁸⁰ L'de görünüz

Budur hayrınıuz şerriñüz fikr idüñ

- 1553 İrişünce gūşa haber hūşdan
Serāsime hūş oldılar gūşdan
- 1554 Didiler sürüp hāk-i pāyine yüz
Bu vāqı‘ mi vāqı‘a mı şekdeyüz
- 1555 Görüñ mācerā def ‘ine bir ‘ilāc
Qazaq ref‘ine çekmezüz ihtiyāc
- 1556 Leh’üñ maṭlabı emndür havfdan
Eger havf zā’ıl ola cevfdan
- 1557 Ferāğ üzre idüp Qazağ’ı hişār
Alunca Qazağ’ı iderler qarār
- 1558 Özi’nüñ iki cānibi vardur
Birü Rus’dur biri Tatar’dur
- 1559 Tatar bendeñüz biz daḡı hem-çünān
Aradan nice qurtarur haşm cān
- 1560 Leh isterdi zulmāta dek qaçalar
O qaçmaq ile arayı açalar
- 1561 Leh’e şulḡ içürürse āb-ı hayāt
Qazağ’uñ ider mülkini zulümāt
- 1562 Bu şart üzre Rus’a virildi emān
Revān oldılar ilçiler şādumān
- 1563 Şehen-şāh-ı dīn hūsn-i tedbiridür²⁸¹
Umūrı gören ra’y u şemşiridür

---

²⁸¹ L’de 55-a

- 1564 Cihān-dārdur ḥüsn-i tedbīr ile
Cihān-girdür bīm-i şemşir ile
- 1565 Bu ma'nāyı te'kīd için Murtaẓā
Olup Rum-²⁸²ili ceşşine pīşvā
- 1566 Tuna cānibine güzār eyledi
Geçüp yir gögide karar eyledi
- 1567 Düşüp cānına Rus'uñ āteş hemān
Tedārik idüp bir cihān armağan
- 1569 Gelüp Murtaẓā'ya niyāz itdiler
Sürüp ḥāka yüz dest-bāz itdiler
- 1569 Yazılmış şurūt ü kuyūd-ı 'ahūd
Kemā yenbagī emr bulmuş vücūd
- 1570 Getürmüşler emvāl-i mevcūdeyi
Kem itmişler ortada ma'hūdeyi
- 54-b
- 1571 Düzilmiş çoşılmış murād üzre kār
Daḥı kalmamış ḥālete intizār
- 1572 Didiler ḥalāş olma maḥşūdumuz
Sizüñdür ne var ise mevcūdumuz
- 1573 Bu teşrīfden ne ki maḥşūduñuz
Nedür emriñüz var mı mefkūduñuz
- 1574 Merāmı muḥaşşıl görüp Murtaẓā
Umūrı mufaşşal görüp Murtaẓā
- 1575 Tesellī-nümün oldı ilçilere
Tekerrüm-füzün oldı ilçilere

---

²⁸² Olması gerektiği gibi

- 1576 Virüp leşkere ruḥṣat-ı inşirāf
Der-i devlete tıtdı yüz sīne şāf

Der-Vaḳ’ a-yı Yemen²⁸³
Ez-Zeydiyān-ı Pür Mekr ü Fen

- 1577 Gel ey çarḥ-ı ‘āfil nedür itdigün
Bilünmez kıyāş eyleme n’itdigün
- 1578 ‘Adūyı çıkarduñ yine başdan
Giçer o da bil tīg-i perḥāşdan
- 1579 Yemen maşrıķı mülk-i Negrān’da
Olurlardı bir kavm ‘Urbān’da
- 1580 Ki zīr ider ol fırkanuñ mezhebi
Revāfizla bir meslek ü mezhebi
- 1581 Olup muḳtedā kavm-i ‘Urbān’a hep
Muṭī’ itdiler emr ü fermāna hep
- 1582 Yemen ‘askeri biñ begler begi
Olurlardı bu fırqadan müşteki
- 1583 Aralıkda geh şulḥ idi gāh ceng
Sesin kesmedi hiç tūp ü tūfeng
- 1584 Ne şulḥ üzre var idi diḳḳatleri²⁸⁴
Ne ceng itmege ‘azme ḳudretleri
- 55-a
- 1585 Ol eşnāda kim Ḥaydar olmuşdı ‘azl
Geçüp müddet-i şulḥ buldı ḥalel

²⁸³ L’de 55-b

²⁸⁴ L’de mısra yerleri değişik

- 1586 Yemen ‘askeri ile H̄aydar yine
Göründiler ol kavme ejder yine
- 1587 K̄azā ile vālī-i mülk-i Yemen
Binüp yolda na‘şa giyindi kefen
- 1588 Şebistāna sulṭān olam dirdi şem‘
Tutuldı nefes olmadan germ cem‘
- 1589 Olam dirdi sulṭān-ı Hindūstān
Daḥı olmadan mülki tapşurdı cān
- 1590 Tıyup düşmen aḥvāli kıldı hücūm
‘Adūya olur fırsatı fevt-i şūm
- 1591 K̄apandı Yemen kavli H̄aydar ile
Dögüşdiler ol kavm-ı H̄ayber ile
- 1592 Hemān bir buçuk yıl ḥiṣār oldılar²⁸⁵
Ḥiṣār içre zār u nizār oldılar
- 1593 ‘Arab cengin itmezleridi ḥiṣāb
Çekerlerdi kaḥṭ ü galādan ‘azāb
- 1594 ‘Arab başına yağdırup kal‘a taş
Taşı başına kesdiler niçe baş
- 1595 ‘Arab ‘acīz-i ḥarb-i Rum oldılar
İki yıl yine şulḥa mūm oldılar
- 1596 Şavuldı serinden koluñ bīm-i cān
Velī geldi ortaya gavḡā-yı nān
- 1597 Muḥ‘a mālın Aydın Paşa virmedi
Anıñçün başına da ḥayr itmedi

---

²⁸⁵ L‘de 56-a

55-b

- 1598 Olurdu ol eşnāda Muḥ'a da ol
Ḥabeş ḥākimi idi ma'nāda ol
- 1599 Bir emr istedi vālī-i Mısr'dan
Ol eṭrafda şāḥibü'l-emrden
- 1600 Ki Aydın Yemen ḥākimidür dīne
Ki imdād ola mülk-i serḥaddine
- 1601 Vesīle idüp emri māl aḥzine
Ḳoyup dīni düşdi vebāl aḥzine
- 1602 Ṭama' itdi göndermedi ḳula māl
Ḳulı itdi gāyet mükedder bu ḥāl
- 1603 Zārüretle Şan'ā'yı terk itdiler
Hemān Zübeyd²⁸⁶e cān atup gitdiler
- 1604 Bulup ḥālī Şan'āyı aldı 'Arab
Nuḳūş-ı felekden bu olmaz 'acīb
- 1605 Ḥaḳīkat ḳuşūr oldu Bayram'dan
Meded olmadı Mısr'dan Şām'dan
- 1606 Muḥammed Paşa-yı vezīr-i dilīr
Sa'ādetle olduḳda Mısr'a emīr
- 1607 Uḡur-ı hümāyūnda çok itdi sa'y²⁸⁷
K'ide def' tuḡyān-ı erbāb-ı baḡī
- 1608 Ḥisāb-ı 'adūdan füzūn yazdı ḳul
Yemen ḳulluḡın gönline ḳazdı ḳul
- 1609 Ḥazīnelerin²⁸⁸ naḳd virdi tamām

²⁸⁶ L'de Zübeyd'e hemān

²⁸⁷ L'de 56-b

Geregi gibi eyledi ihtimām

1610 Yemen hākimi eyledi anşu'yı
Ki Mısr'ıñ geinürdi ol anşu'yı

1611 Bir olmaz hükümetle keşşāflık
Bir olur mı şarfile şarrāflık

1612 Didikleri gibi velī çıkmadı
ıyup mālā düşmenleri yıkmadı

1613 Yemen sāhiline ıķunca hemān
Bu lāzūm idi bezl idüp māl ü cān

1614 Hücūm eyleye düşmenüñ üstine
Şala düşmeni ölmenüñ üstine

56-a

1615 Göz açdurmayup ala al'aları
Döke mālını andıra leşkeri

1616 Esīr eyleye cündi tedbīr ile
Musallaṭ ide ḥaşma şemşīr ile

1617 'Azābı olur mı ki bāz almaya
Şikārı meger bāz-dār olmaya

1618 Sikender ki dünyāyı aldı tamām
Bu ceyş ile aldı bilür ḥās ü 'ām

1619 Zāfer ile hem-düşdur cünd-i Rum
Bu mazmūna şāhid elīf lām-ı Rum

1620 Behic(?) idi anşu hücūm itmedi
Ol itdi bunı cünd-i Rūm itmedi

---

²⁸⁸ L'de hazinelerde(vezne uymuyor)

- 1621 Muḥ'a da alup ansu-yı nk-nm
ıl-yı 'Arab bir bir aldı tamm
- 1622 Emn istedi ansu-yı nm-c²⁸⁹
Mua'yı da der-dest itdi 'ad
- 1623 Bu cniblere dşmişidi sefer
Meded-res olamadı cnd-i zafer
- 1624 'Ad itmedi fevt fırsatları
md eylerz biz de nuşretleri
- 1625 ud cnd-i slm'ı manşr ider
O bed-mezhebi mlkden dr ider
- 1626 Anu mlki zamm olunur mlkete
Anu avmi tbi' olunur snnete
- 1627 Bu sultn-ı dne ud 'avn ider
Bu nkr şhen-şha kevn ider
- 1628 Yemen geri a'd-yı dnindedr
Vel pdişhun yeminindedr
- 1629 Hemn emre mevfdur alması
Hemn şqla maşrfdur alması
- 1630 Zamnde geldi md eylerz
Yemen feti ile nevd eylerz
- 1631 Şa olsun şehen-şh-ı dn dehrde
Ana salanat aşr olur 'aşrda
- 1632 Anudur cihn mlki 'avn-ı ud
Ana luf ider mav olur m'ad

56-b

---

²⁸⁹ L'de 57-a

**Der Feth-i Revân Be-Bâzû-yı
Pür-Zûr-ı Sâhib-Kırân**

- 1633 Gel ey Hızr-tevfîk-i Ferruh-ka-dem
Gel ey 'İsî-i 'avn-ı i'câz-ı dem
- 1634 Ğazâ naqşını gösterür hâmemüz²⁹⁰
'Uyûnı münevver ider nâmemüz
- 1635 Sevâdında âb-ı hayât isterüz
Nuqûşında zevk-i hayât isterüz
- 1636 Çün oldı 'adû her taraf ber-taraf
Zuhûr itdi a'dâ-yı dîne telef
- 1637 Gelüp nevbet-i nikbet-i dîn tıraş
Kızılbaş-ı bed-mezheb-i küfr-fâş
- 1638 Teğâzâ-yı gayret zuhûr eyledi
Zamîr-i hümâyûna zûr eyledi
- 1639 Şehen-şâh-ı dîn aña itdi murâd
Ki itmez tekellûf murâd-ı Murâd
- 1640 Kızılbaş bi'z-zât 'azm eyleye
O bed-rûzlar ile rezm eyleye
- 1641 Bilürdi 'uqâba tayanmaz 'azâb
Şikâr-ı ğazanfer degildür seg-âb
- 1642 Kaçar zulmet elbette nûrdan
Siyeh hayme kaçmaz mı Şâpûr'dan

---

²⁹⁰ L'de 57-b

57-a

- 1643 Ne yire ide bād-ı şarşar-güzār
Meges bi'z-zarūre olur tārūmār
- 1644 Ne yirden güzār itse şīr-i jiyān
Şe'ālīb atar cengistāna cān
- 1645 Ne yirde ki şebbāz pūr-sāz olur
'Uşāfīr kim gerde pervāz olur
- 1646 Ne yirde hizebr ola gerden-firāz
K̄ara yirlere girer anda gūrāz
- 1647 Ne yiri 'alevzār eylerse nār
Dehāna zarūrīdūr andan firār
- 1648 'Acem şehlerinde dürüşmek̄ neden
Şehen-şāh-ı dīnle²⁹¹ vuruşmak̄ neden
- 1649 Velī var idi serḥadinde k̄ilā'
Ki lāzum idi anları intizā'
- 1650 Hıṣānetde herbiri çarḥ-i kebūd²⁹²
Vesi' u refi' u metīn u 'anūd
- 1651 K̄uşanmışdı şābıḳda ol k̄al'alar
Müfid olmadı oldu çok vaḳ'alar
- 1652 Muḥīl olmağıla K̄ızılbaşlar
Müciḳ olmağın ḥıfza evbāşlar
- 1653 H̄uşūl-i merāma zafer olmadı
Zafer sūrēti cilveger olmadı
- 1654 Be-nefse 'azīmetde cāzim idi

---

²⁹¹ L'de Şeh'ün askeriyle

²⁹² L'de 58-a

Velī mani'ũñ ref'i lâzım idi

- 1655 Mevāni' ki ref' olmuş idi bu dem
'Avā'îķ ki def' olmuş idi bu dem
- 1656 Bilā mühletin bezm-i 'azm oldu germ
Bülend oldu āvāze-i kūs-ı rezm
- 1657 Tölup künbed-i lāciverde şadā
Zemīn ehline haşre oldu nidā
- 1658 Düşüp lerzeye bend bend āsmān
Pür oldu şadādan zemīn ü zamān
- 57-b
- 1659 İrişdi bu āvāze-i pür hurūş
Yirinden kopup ins ü cin itdi cūş

Der-Ĥareket-āmeden-i Leşker

- 1660 Olup herkesin beyni²⁹³ tennūr-ı Nūh
O tennūrdan kopdı tufān-ı rūh
- 1661 Ķalem ü dih her kıt'a-yı arzda²⁹⁴
Sevād-ı haşem tūlda 'arzda
- 1662 Sipāh-ı Sikender'den efzūn idi
'Adedde²⁹⁵ sipeh necm-i gerdūn idi
- 1663 Çatılmış durur nīze-i āhenīn
Ser-ā-ser neyistāna döndi zemīn
- 1664 Hevā üzre gerdān olan gürzden²⁹⁶
Geçilmezdi şahrāda Elbrūz'dan

---

²⁹³ L'de beyti

²⁹⁴ L'de arşda

²⁹⁵ L'de 'adedden

²⁹⁶ L'de 58-b

- 1665 Ğubār-ı süm-i esb-i gerden-keşān
Yapardı hevā üzre biñ āsumān
- 1666 Çü yir kalmadı göge çıkdı ğubār
Ğubār üzre leşker iderdi ğüzār
- 1667 Süvār-ı zırırh-pūş tır-keş kemer
Ki şahrā-yı imkānı pür itdiler
- 1668 Olup cem‘ iħmāl ü işkāl ü kūt
Mevālid-i ħaşrīde buldı şübūt
- 1669 Ğonarla göçerle durarla gider
Biri birine muttaşıl idiler
- 1670 Beşer tutdı rüy-ı zemīni cinān
Mu‘allağda kaldı hevā üzre cān
- 1671 Bürümişdi yeryüzünü çār-pā
Zemīnden elin kesmişdi hevā
- 1672 Sipeh seyl seyl ağıdı eṭrāfdan
Muħīt-i zemīn kaldı evşāfdan
- 1673 Bu keşret bu cünbiş bu cūş ü ħurūş
O leffāfi lāfından itdi ħamūş

Rücū‘-ı Be Aşl-ı Suħan

- 1674 Muḳaddem vezīr-i Aristo-nażīr
Semī-i nebī Āsaf-ı Cem-serir
- 1675 Ki olmuşdur elān kâ‘im-maḳām
Ol eyyāmda şadr idi ol hemān
- 1676 Bu fikr ile irsāl olunmuş idi

Levâzımda işâl olunmuş idi

- 1677 Cebe-ḥāne vü tūp-ı serkūblar
Cihān-şūriş ü şehr-āşūblar

Der-Ta‘rif-i Tūphā-yı Qal‘a-kūb²⁹⁷

- 1678 O tūp-ı ğazāb-şu‘le-i efrūzlar
O tūp-ı ‘adū-yı ḥānumān-sūzlar

- 1679 Felek-cüşse vü necm-endāz dur
Zemīn mesken ü tūnder-āvāz dur

- 1680 Beden şulb ü berrāk ü şeffāf dur
Felekdür diseñ cāy-ı inşāf dur

- 1681 O şaklar nücūmını bu bezl ider
O ced üzredür necle bu hezl ider

- 1682 Felekden de qadr itdi efzūn anı
Taşır arqası üzre gerdūn anı

- 1683 Keser mi bunuñla medārātını
Bu toqımsa yıkar toquz qatını

- 1684 Nice balı muz bal yidirmez dirüz
Ḥaşūmına bir söz didirmez dirüz

Rücū’-ı Be Aşl-ı Suḥan

58-b

- 1685 Bu kısım ejder-i heft-ser bī-şumār
Müheyyā idüp kıldı gerdūn-süvār

- 1686 Yohlukların bī-ḥisāb itdi cem‘
Ki ol cem‘i işitmemiş idi sem‘

²⁹⁷ L’de 59-a

**Der Ta'rif-i Kazakhā-yı
Tūp ü Levāzım-ı Sefer**

- 1687 Disek encüm-i arz dur vechi var
Geri muşammet ü şulb hem bî-şumār
- 1688 Bu yılduzlaruñ aşlı aydan gibi
Ki geh bedr ü geh husf olur ay gibi
- 1689 Yıgılmışdı bārūt-ı şad küh-ı Qāf
Ki mürğ ol cibāli iderdi tavāf
- 1690 Birikdirselers nāra irer idi²⁹⁸
Tıoquz künbedi birden atar idi
- 1691 Eger mār u mūrı idersen şumār
Tüfeklerle finduqların qıl 'ayār
- 1692 Dağı sār'ir esbāb u ālāt-ı ceng²⁹⁹
Ki füşhatuña kevn olmuşdı teng
- 1693 Mekānını tıoldurmışdı mekān
Mu'allaqda qalmış idi āsumān
- 1694 Hazā'in deħā'ir cemāl ü bağāl
Bu mecmu'a 'ilm-i beşerdür maħāl

Rücū'-ı Be Aşl-ı Suħan

- 1695 Levāzımıla memlū olup Erzurum
Pür oldı cüyüş ile her merzbūm

---

²⁹⁸ Aynı varakda yerleri değişik

²⁹⁹ L'de 59-b

59-a

1696 Talāṭumda envāc deryā-nümün
Tezāhümde ceş ez-encüm-füzün

1697 Tulū‘a şürü‘ itdi ħurşid-i mülk
Ĥurūca duĥül itdi Cemşid-i mülk

1698 Zemīn ü zamān oldu ber-pāyine
Ĥazırlandı tūfāna deryā yine

Der-Āmādegi-i Süvārī

1699 Sitām-ı muraşşa‘la ĥink-i felek
Licāmın tutup vurdı derde melek

1700 Kemānuñ hilāl eyledi çille best
Kemer tırkeşin ũtdı cevzā be-dest

1701 Ťabıl-bāz-ı bedr u siper-sāz-ı mihr
Silāĥ-dār-ı Behrām-āşüb-be-her

1702 Simāk elde tutmuş durur nizesin
Bülend itmiş iĥbāl āvāzesin

1703 Şüreyyā-şifat cem‘-i cümle ĥavāş³⁰⁰
Süvār ü piyāde be-tertib-i ĥāş

1704 Zi-bāb-ı hümayün-ı ‘izzet cenāb
Zemīn pür şüde ez-meh ü āfitāb

1705 Sitāre-şifat cümle ārāste
Sitāde-i süvārān-ı pīrāste

1706 Piyāde çünān zīnet-endüĥte
Ki encüm be-dü çeşm ber-düĥte

---

³⁰⁰ L’de 60-a

- 1707 Svr  piyde durup Şaf-be-Şaf
Nighımı itdi temŐa telef
- 1708 Şehen-Őh-1 dn-i zafer-rz
O Őhib-krn-1 sefer-rz
- 1709 Niyz ile dergha yüzler sürüp
Hzu‘  huŐ‘ eyleyüp yalvarup

Der-Mnct

59-b

- 1710 Didi Y İlh senndr zafer
Şamu hçyr u Őerrn³⁰¹ senndr eşer
- 1711 Dilersen olur mr u mra ğd
Dilersen olur my-1 ser ejderh
- 1712 Dilersen olur Őh-1 kŐe gedy
Dilersen bulur bm ferr-i hmy
- 1713 Dilersen idersin sepdi siyh
Dilersen klursın Şebi Őubhğh
- 1714 Murd eylesen taht olur tahta bend
Murd eylesen pest olur ser-bülend
- 1715 Murd eylesen mest hŐyr olur
Murd eylesen sbh znnr olur
- 1716 Murd eylesen baht-perver olur
Şeb-i tresi rz-1 nev-rz olur
- 1717 Murd eylesen ye’s glzr olur³⁰²
Glistn-1 mmd pr-hr olur

---

³⁰¹ L’de Őerde

³⁰² L’de 60-b

- 1718 Murād'ı çü sulţān-ı Rum eyledüñ
Murādın 'adūya hücūm eyledüñ
- 1719 Aña hıdmet-i ümmeti kııl 'atā
Zafer vir hāzerde seferde aña
- 1720 Senüñ düşmenüñdür kızılbaşlar
Ki düşmendür aşhāba evbāşlar
- 1721 Murādum zebūn itmedür anları
Recā ser-nigūn itmedür anları
- 1722 Taleb-kār kılduñ ğazāya beni
Çü gördüñ sezā bu 'aţāya beni
- 1723 Be-ħaqq-ı Resūl-i hidāyet-penāh
Be-ħaqq-ı Nebiyy-i şadākat-ğüvāh
- 1724 Be-'Oşmān-ı zi'n-nūr şeb-zinde-dār
Be-şīr-i Hudā aşhāb-ı zūlfikār
- 1725 Be-aşhāb-ı aţhār ü āl³⁰³-i hıyār
Be-'avn-ı muhācir be-enşār-ı yār
- 1726 Be-nāciyy-i müncī zī-nār-ı cahīm
Be-ħaqqıyyete mezheb-i müstaķīm
- 1727 Be-dīn-i dürüst ü be-īmān-ı rāst
Be-'ahd-ı elest ü be-mi'ad-ı hıvāst
- 1728 Murād'a murādını eyle 'aţā
Muzaffer kııl a'dāsna dā'īmā
- 1729 Revāfız vücūdını ref' eylesün

60-a

³⁰³ L'de Be-aşhāb-āl u eţhār

Ḥavāric kılā‘ını ƙal‘ eylesün

- 17230 Şeherden münācāta itdi şurū‘
Teveccüh tazarru‘ ile tā tulū‘
- 1731 Yüzin yirlere sürüp itdi recā³⁰⁴
O sa‘atde maǧbūl oldu du‘ā
- 1732 İrişdürdiler şadra dergāhdan
Yetişdürdiler menzile rāhdan
- 1733 Ƙabūliyle **Mülhim** olup şādumān
Zemīn üzre seyr eyledi āsumān

Der-Ta‘rif-i Süvārī

- 1734 Tulū‘ itmege ƙıldı ta‘cīl şems
Esed burcına itdi taḥvīl şems
- 1735 Bıraǧdı zemīn ü zamāna şu‘ā‘
Hemān zerreler oldılar pür semā‘
- 1736 Felekler de ser-germ idi raǧşla
Melekler de dil-nerm idi raǧşla
- 1737 Taḥarrük bulup yirde gökde şuyū‘
Sükūndan cüdā oldu ol dem vuǧū‘

Der-Ta‘rif-i Ṭabl-ḥāne

60-b

- 1738 Ğırīv-i ḥam-ı āhen ü nāy-ı zer
Bu nüh künbedi itdi zīr ü zeber
- 1739 Bulup nāvdān-ı nefes āb u tāb
Dönerdi hevāsıyla nüh āsyāb

³⁰⁴ L‘de 61-a

- 1740 Virünce nefes ejder-i pîç pîç
Öñünden kaçır duramaz kimse hîç
- 1741 ‘Aceb mār-ı pür-pîç ü dem-zārdur
Şeb ü rüz halka-yı pür-āzārdur
- 1742 Tabıl-hāneler cūş-ı zen der-hurūş
Ol āvāzeden çarha girmiş cuyūş
- 1743 Urup zenc-i kef-ber-kef eylerdi remz
Kazā eyledi şāhı hünkāra gamz
- 1744 Dögerdi gögsüni tabıl³⁰⁵ kîn ile³⁰⁶
Ki ceng eylerüz düşmen-i dîn ile
- 1745 Şadā-yı bülend ile söylerdi kūs
‘Adūnuñ ru’ūsın iderler ku’ūs
- 1746 Nidā-yı nefiri nefir itdi ‘ām
Seferdür kızılbaşa bilsün enām
- 1747 Naqāra iderdi naqārı beyān
Dil ü destin itmiş dehān ü zebān
- 1748 Tabıl-hāne dellāle-i ceng idi
Irāk ü Şıfāhān’a āheng idi

Der-Ta’rif-i

‘Alemler vü Bayrakhā

- 1749 ‘Alemler açup sāye-bān-ı harir
Düşer sāyesinden yer üzre serir
- 1750 Ki şeh lutf-ı Rabb-ı Kadir üzredür

³⁰⁵ L’de tabl gögsüni

³⁰⁶ L’de 61-b

Seferde h azerde serir üzredür

61-a

1751 Ol elv n-1 bayraklarıyla cih n
N m -d r-1 eŐc r-1 b g-1 cin n

1752 Şehen-Ő h-1 d ne l z m-1 cin n
Bu d ny da da olmuŐidi ‘ay n

Der-Ta‘rif-i Lib s-1

Ceng-i Şehen-Ő h-1 D n

1753 M b rek başında o per-i h m y
Dinilse olur ‘aŐs-1 z ll-1 H d y

1754 H k katde z ll-1 H d  kendid r
AnuŐ z ll  per-i h m  kendid r

1755 O ‘izzet ki virmişdür aŐa H d 
Olur s yesi daŐı ref‘et-n m 

1756 SeŐer-gün o dest r Ő h-1 ben m
O hürşid kim Őub ı k lmıŐ maŐ m

1757 Olup  fit b  zre bir  fit b³⁰⁷
Zem n   zam n oldu p r  b-1 t b

1758 O p r levh-i zer-cevşen-i Őehriy r
N m -d r-1  erŐ-i Őev bet  ar r

1759 O destek eler mevce-i baŐr-1 k n
MuŐit-i ‘aŐ   zre t tmuŐ zem n

1760 G r r penceler  zre  ol aŐları
TaŐayy l taşavvur ider ejderi

³⁰⁷ L‘de 62-a

61-b

- 1761 İşitmişdi ejder olur heft-ser
Yalan olmadı yañlıř oldu ĥaber
- 1762 Ėalađdur aña dinmez ayakķabı
Hemān bodluk olmuşdı ejder ķabı
- 1763 O zerrīn muraşşa‘ kemer ber-miyān
Eger luğfi olsa dinir kehkeřān
- 1764 O řemřīr-i berrān-ı ĥurřīd-tāb
Eřer āteř ammā leťāfetde āb
- 1765 Ėılāf-ı zeri řanmañuz ķandur ol
Ėan iĥre yatur ķanlı bir cāndur ol
- 1766 O ĥaņcer ki meh-pāredūr gūsteriř
Kemer ūzre bir yāredūr gūsteriř
- 1767 O’dur ĥūna sihr-ābı sīr-āb iden
O’dur Rūstem’i sīne pūr tāb iden
- 1768 O tīrkeř ki Cevzā yapar tuĥtesin
O tīrkeř ki arş şaşır bir oķun
- 1769 O’dur sīne-i ĥarĥı ġırbāl iden
O’dur ĥařmını Rūstem’e Zāl iden
- 1770 Kemer tīrkeřinde o zerrīn kūlāh
řūreyyādur istenmez aña gūvāh
- 1771 O nīze ki Gīv’i ider ol peşen
Geĥer ĥā’īl olmaz aña nūh mecen
- 1772 Elinde gūrūñ rāmiĥūñ_birisin³⁰⁸
Ėıyās eyleñ aña gūre ġayrısın

---

³⁰⁸ L’de 62-b

- 1773 Üşüşür ki gösterse devr-i serin
Felek korkısından döger ahterin
- 1774 Anı ursa Elbruz'a ger şehriyâr
Pür olurdı hırdel ile küh-sâr
- 1775 O ğaddâra kim ejder-âhengdür
Nihengân-ı pencile hem-cengdür
- 1776 Ten-i düşmenândur anuñ tu'mesi
Ser-i serverândur anuñ loğması
- 1777 Dü-peyker sitâm oldı mizân rikâb
Esed esb-i pür-zür-ı zerrin tınâb
- 1778 O bergüstvân-ı mükevkeb hemân
O'dur çarh-i heştüm bilâ imtiñân

Der-İstâ-yı Süvârân-ı İslâm

- 1779 Dizilmiş o bâb-ı hümâyûndan
O dergâh-ı iqbâl-i maqrûndan
- 1780 İki cânibinden leb-i bahre dek
O bañr-ı kudüm-i şeref-behre dek
- 1781 Du-rûya degül belki şad-rûya ceşş
Sitâde süvâr ü piyâdeye ceşş
- 1782 Selâma durup ins ü cîn perî
Hâlâyık kamu tutdı gögi yeri

Der-Ta'rif-i Cenibethâ

1783 Toğuz çerh heştüm kı lup âşikâr
Cenîbet-keş oldu şehe rûzgâr

1784 Koyup herbirisinde bir zer-i ser
Bir iken oldu on felekde kamer

Der-Ta 'rif-i Silâh-dâr ü Çuħa-dâr³⁰⁹

1785 Kafa-dârlardan iki zer külâh
Olup farkdan kuṭbdur pâdişâh

1786 Silâh-dârdur birisi çuħa-dâr
İkisine de kuṭb-ı 'âlem medâr

Der Ta'rif-i Vüzerâ vü Ulemâ

1787 Olur seb'a seyyâra yedi vezîr
Ki herbiridür müsteşâr ü müşîr

1788 Daħı şeyhü'l-İslâm-ı 'ilm-âfitâb
Şeref-yâb-ı şer'-i şüreyyâ-cenâb

1789 O bir tarîkat olup nûra ğarḳ
Başar anı nûrdan itmezdi fark

1790 İki şadr-ı hıdmet-güzâr-ı nebî
İki bedr-i kâmil- 'ıyâr-ı nebî

1791 Bu 'aşr-ı beşer³¹⁰-i be-câh ü celâl
Bulup tuğlar önlerinde maħâl

---

³⁰⁹ L'de 6-3a

³¹⁰ L: 'aşr-ı mübeşşer

62-b

1792 Otağa³¹¹ olup tuğlar buñlara
İrişdiler ol sāyede günlere

Der-Ta'rif-i Maḥfil-i Şerif

1793 O maḥfil ki menzilüñe rûḥdur
Bu tûfānda keşti-i Nûh'dur

1794 O maḥfil ki ḥazret maḳāmıdur ol
Maḥall-i şalāt ü selāmıdur ol

1795 Budur menzili ḥırķası bundadır
Ki nācīlerüñ firķası bundadır

1796 'Alem-dārı olmış şehen-şâh-ı dīn
Sipeh-dārı olmış şehen-şâh-ı dīn

1797 'İlimde 'ilim-dārda ḥazretüñ³¹²
Sipehde sipehdārda ḥazretüñ

1798 'Aleyhi's-şalāt (ü) 'aleyhi's-selām
'Alā ālihi şaḥbihi ve'l-kirām

Der-Ta 'rif-i Şolaḳhā vü Peykhā

1799 Şolaḳlar ki der-dest-i tīr ü kemān
Du-rūya piyāde olurlar devān³¹³

1800 Düşüp ḥavfa nesrin ber-āsumān
Biri uçdı ḳaldı biri nīm-cān

1801 Peyikler ider tās-ı zerle ḥırām

---

³¹¹ L: Otaḡe

³¹² L'de 63-b

³¹³ L: revān

Ya encümdür inmiş zemîne tamām

Der-Ta 'rif-i Selām

- 1802 Süleymān-şān Sikender-nişān
Şehen-şāh-ı dīn fāriğ ez-īn ü ān
- 1803 Tekerrüm-dişār ü telattuf-nişār
Selām iderek pür yemīn ü yesār
- 1804 Sūvāra leb-i baḥre dek indiler
Sa'ādetle başṭārdaye bindiler

63-a

Der-Ta'rif-i Şādūmānī

- 1805 Zemīn ü zamānı tūp hāy u hūy
Tüfeklerle tūplar idüp güft-gūy
- 1806 Bem ü zīr āvāz-ı tūp u tūfeng
Şimāḥını gerdūnuñ itmişdi teng
- 1807 Atıldı ber ü baḥrden tūplar³¹⁴
Hevā yüzini tūtdı serkūblar
- 1808 Hevā münkalib oldı nāre meger
Ki tūtdı ber ü baḥri cümle şerer
- 1809 Tüfeklerle tūplar idüp şenligi³¹⁵
Unutdurdılar tündere benliği
- 1810 Bu şevḳile keştīlere geldi ḥāl³¹⁶

³¹⁴ R' de mısra yerleri değişik olan bu beyte L üzerinden mana, kafiye ve redifine uygun düzenleme yapıldı.

³¹⁵ Beyit L'de yok

Hemān açdılar zevk ile per ü bāl

Der-Ta'rif-i Keştī

- 1811 O baştārdayı üç fenerle gören³¹⁷
Şanur tutdı deryāda cevzā vaṭān
- 1812 Şehen-şāh-ı dīn tahtıdur baḥrde
Felekler aña reşk ider dehrde
- 1813 Kudüm-i şerīfile pür vecd ü ḥāl
Uçup açdı şad pāy ü şad per ü bāl
- 1814 Bu taht-ı revānı görüp āsumān
Süleymān tahtın unutdı hemān
- 1815 Mesāḥate ger dehr virmiş qarār
Yedi mil ola baḥre-i Üsküdār
- 1816 Girüp çıkma bir anda buldı vuḳū‘
Bu taḳıma itmez taḥayyül şürü‘
- 1817 Ṭonanmaya leşker de buldı vüḣül
Velīkin ḥurūc oldı ‘ayn-ı duḥül
- 63-b

Der-Āmeden-i Ez-Baḥr

- 1818 Yine girdi evvelki şekle sipāh
Süvār oldı esbe yine pādīşāh

---

³¹⁶ Beyit L’de yok

³¹⁷ L’de 64-a

- 1819 Bere zelzele düşdi baħre sükün
Yürüdi yine mevc-i deryā-nümün
- 1820 Otağ-ı hümāyūna dek ceyš ceyš
Selāma durup ceyš ez-pīř pīř
- 1821 Du-rūya velī her ıaraf řād gürüh
Pür oldı der ü deşt ü řaħrā vü küh
- 1822 Geçüp ‘arz řad mertebe tūlden
Dükendi maħal şağdan şoldan
- 1823 Cemāl oldı ol gün ser-ā-ser celāl
Yemīn ü řimāle göründi cemāl
- 1824 Selām itdi irsāl her cānibe³¹⁸
Nazar kıldı iřāl her cānibe
- 1825 Celādetle şevketle iclāl ile
Sa‘ādetle ‘izzetle iķbāl ile
- 1826 Serīre řeref virdi pā-būsdan
Anı cilveger itdi řāvūsdan

Der-Ta‘rif-i Bār-gāh

- 1827 Otağ-ı hümāyūn gerdūn-řüküh
Leřāfetde gülşen mehābetde küh
- 1828 Eger aılas-ı çerħ idiydi vefā
Dinirdi o dūr sāye-bān-ı be-pā
- 1829 Tenāhī-i eb‘ada olsa mecāl

---

³¹⁸ L‘de 64-b

64-a

- Bu ref'et bu vüs'at olurdu maḥāl
- 1830 Nuḳūşını görseydi naḳḳāş-ı Çin
İderdi hemān naḳş-ı çin-i cebin
- 1831 O zer tūp farkında ḥurşiddür
Dinilmez aña çetr Cemşid'dür
- 1832 Kemer-bestedür derde Cemşidler
Şeb u rüz ḥıdmetde ḥurşidler
- 1833 Pelengī muşamma'la hasr ki hemān
O baştārda kim berde tütmuş mekân
- 1834 Dü pā ise ol bu se pā üzredür
Şuda ise ol bu hevā üzredür
- 1835 O ḥargāh-ı sürḥ-i felek-ittisā'
Ki nisbet aña pest alur irtifa'
- 1836 Anın levni gül-güne-i mâhdur
Anuñ tūpı ser-tükme-i câhdur
- 1837 Şoḳaḳlar ki tütmuşdı eṭrâfi heb
Bedenler ki almışdı eknâfi heb
- 1838 Fezâsın ḥişâr eyledi lâ-mekân³¹⁹
Ki oldur mekân-ı şeh-i ins ü cân
- 1839 Ḥadem-ḥaymesin yok ḥisâba mecâl
Ki icmâl olur dinse encüm-mişâl
- 1840 Oṭağ-ı ki bār ü ḥıyâm-ı sığâr
Nice 'add olunsun yetişmez şumâr

---

³¹⁹ L'de 65-a

- 1841 Hemān şām oldı o gün Üsküdār
Virilmiş idi haşre anda karar

Rucū'-ı Be-Aşl-ı Suhan

- 1842 Otuz gün kadar mekş-i ber-pā olup
Mühimmāt emri müheyyā olup
- 1843 Nefeslendi şūr-ı Sirāfil dem
Ayağ üstine geldi 'ālem o dem³²⁰
- 1844 Şehen-şāh-ı dīn Tehemten-şikār
Mehābetle raḥşına oldı süvār

64-b

Der-Ta'rif-i Eşnāf-ı Ceyş

- 1845 İç ağaları cümle cevşen-libās
Urup esbe bergüstvān ü kuṭāş
- 1846 Hizebrān-ı ejder-süvār oldılar
Tehemten'le İsfendiyār oldılar
- 1847 Sikender bakup Beg ü Pāşāsına
Getürmezdi tākāt temāşāsına
- 1848 Şufūf-ı sipeh tutdı şahrāları
Yürütdi қаза kūh-ı ber-pāları

---

³²⁰ L: Ayağ üstine geldi o dem [vezin bozuk]

- 1849 İrişmişdi Rumili'nün begleri
Çavuşmuşdı leşkerle ser-leşkeri
- 1850 Silāh-dār Pāşā-yı pür iştiḥār
Semī-i nebī şīr-i merdüm-şikār
- 1851 Nazar kerde-i şehriyār-ı enām³²¹
Ser-i ser-firāzān-ı 'ālī-maḳām
- 1852 Hüseyin 'Alī-sīret-i şīr-gīr
Çapudan Pāşā idi ol dilīr
- 1853 Daḫı Murtażā idi ḳā'im-maḳām
Ḥudā raḫmetin eyleye ber-devām
- 1854 Olup herbiri bir mükemmel sipāh
Virülmişdi bunlara sağ ḳolda rāh³²²
- 1855 Düşüp şol ḳola Rumili leşkeri
Tutarlar(dı) yurlardı deşt ü deri
- 1856 Yeñiçeri aḡası idi vezīr
Ki elān odur müsteşār ü müşīr
- 1857 Ḥaḳīḳat budur merd merdānedür
Kerem-pīşedür vaz'ı şīrānedür³²³
- 1858 Şehen-şāh-ı dīn emr itmiş idi
Yeñiçeri serḫadde gitmiş idi
- 65-a
- 1859 Çapuda bulunanlar ile tamām
Şehen-şāh ile 'azme itdi ḳıyām
- 1860 Bu ḳavmün ḳalīli de oldı keşīr

³²¹ L:65-b

³²² L: Virülmişdi sağ ḳolda bunlara rāh

³²³ L: merdānedür

Görinür alil ü keşiri de bir

- 1861 Der ü deşti tutmuş dürürler idi
Nice disün adem yürürler idi
- 1862 Yol üzre yeñiçeri nice yürür
Biri birisinün öñine durur
- 1863 Sipāhuñ da mevcūdı bī-ad idi
Nice ‘add olınur ki bī-‘add idi
- 1864 Ol elvān bayraklarıyla cihān
Neyistān-ı pür āteş idi hemān
- 1865 Çavuşlar ki şeş-per be-dest idiler
O deşt içre ef‘i-yi mest idiler
- 1866 Şıfat mār ammā ki keşretde mūr³²⁴
Pes ü piş-revlikde kelb-i ‘aūr
- 1867 Nihāyet pezir olmaz evşāf-ı ceyš
Dükenmez şayılmaqla eşnāf-ı ceyš
- 1868 Mülük-ı cihān cümle cem‘ olsalar
Şehen-şāh-ı dīn-cem‘e şem‘ olsalar
- 1869 Ne kemmiyyetin artırur ittişāl
Ne keyfiyyetin naqş ider infişāl
- 1870 Ararsan bu leşkerde İskender’i
Şorarsañ bulursun Cem ü Sencer’i

Rücū‘-ı Be-Aşl-ı Suhan

---

³²⁴ L:66-a

65-b

- 1871 Bu keşretle şevketle sultân-ı Rum
Hıdiv-i cihân qahramân-ı kurûm
- 1872 ‘Acem mülkine itdi âhengi rast
Muḥâlif-nevâz oldu âheng-i rast
- 1873 Çü kanûn-ı rezmi düzüp koşdılar
Koyup nermi zîr u bemi koşdılar
- 1874 Ger eyler ‘adûyı bu âvâzeler
Nuḥûset yine derdini tâzeler
- 1875 Olup menzil-i râbi‘i Eznemîd
Sükûna iki gün virüldi nevîd
- 1876 Ki teng idi İzniq râhı tamâm
Alaylara mümkün degildi nizâm
- 1877 Muqaddem varup leşker-i bî-hisâb
O gün oldu İzniq yevmü’l-ḥisâb
- 1878 Havâş ile sultân güzâr eyledi
O pîşeleri şîr-i zâr eyledi
- 1879 Alaylar çıkup qarşuya fevc fevc
Der ü deşti garq itdiler mevc mevc
- 1880 Yine evce irişdi ḥurşîd-i mülk³²⁵
Yine tahtına geçdi Cemşîd-i mülk
- 1881 Oradan Yeñişehr’e kıldı güzâr
O taht-ı kadîm üzre itdi qarâr
- 1882 Şehûñ cedd-i a‘lâsı ‘Oşmân Hân

---

³²⁵ L:66-b

‘Alī-dil ‘Ömer-‘adl Ebubekr-şinān

- 1883 Kerīm ü şeci‘ ü ferīd u sa‘īd
Ḥudā rahmetin eyleye ber-mezīd
- 1884 Daḥı olmadan Bursa ārāmgāh
Yeñişehri itmiş idi taḥtgāh
- 1885 Se rûze³²⁶ idüp meks-i taḥt-ı kadīm
Çehārümde tutdı reh-i müstaḳīm

Der-Fezāyiş-i Ceş

- 1886 Sipeh akmağa başladı Nīl Nīl
Deñiz taşmağa başladı mīl mīl
- 1887 Dönüp ejdere ceş-i cevşen-kafeş
Büyümekde idi nefes-ber-nefes
- 1888 İdüp tayy-ı menzilde sa‘y-ı tamām
Konup göçmek idi ‘amel şubḥ u şām
- 1889 Sorılurdu aḥvāl-i mazlūmlar
Kılıcdan geçer idi meş‘ūmlar
- 1890 Tuḥucı Ḥasan nām bir zālīmī
Ki fark eylemez cāhili ‘ālīmī
- 1891 Bunuñ gibiler eksik olmaz idi
Ki şehden cezāsını bulmaz idi
- 1892 Muḥammed Paşa-yı Gürcī laḳab
Anaḫolı’nuñ begleri ile heb

66-a

---

³²⁶ L: se rûz

- 1893   Çamusı zırırh-püş u nize-güzâr
Çamusı ‘adû-bend ü merdüm-şikâr
- 1894   Bu lavâdan altuna konmuş idi³²⁷
Neyistân-ı pür şîre dönmiş idi
- 1895   İrişdükte sulţân-ı encüm-ğaşem
Olup cümleten ħâk-ı râh-ı kadem
- 1896   Rikâb-ı hümâyûna yüz sürdiler
Nevâziş bulup luţflar gördiler
- 1897   Girüp baħr baħre bir oldu hemân
Tefâvütten aşla görünmez nişân
- 1898   Bu menzilde itdi ğulûv dâd-hâh
Çamusına dâd eyledi pâdişâh
- 1899   Ĥuķûķını herkes alup bî-ķuşûr
Du‘âlar idüp döndiler pür ĥuzûr
- 1900   Muħammed Paşa’nuñ oĝlı eger
Kerem itmeseydi ger aña nazâr
- 1901   Giderdi babasını giryân idüp
Yaķardı anasını biryân idüp
- 1902   Günâhını ‘afv eyledi pâdişâh
Tesellisin oldu yine dâd-ĥâh
- 1903   Eger luţf ider fikr idersen şavâb
Eger ķahr ider Ĥaķķ’a baķsañ şavâb
- 1904   Buña Ĥızr-ı tevĥîkdür reh-nümâ
Buña mülhem-i ‘avndür âşinâ

66-b

---

³²⁷ L:67-a

- 1905 Getirdüp yola Konya Pâşâ'sını
Ecil itdi anuñ temâşâsını
- 1906 Bolı Bigi'ne virdiler Konya'yı
O şîr-i nere itdiler Konya'yı
- 1907 Semmî Halîl oldı ol nev-civân
Yanar ateşe girer el-ħağ o cân
- 1908 Sa'âdetle Konya'ya irüşdiler
Anuñ evliyâsıyla görüşdiler

Der Ta'rif-i Evliyâ-yı Konya³²⁸

- 1909 Mezâr-ı pür envâr-ı Mollâ-yı Rum
Ki oldur vilâyetde Dârâ-yı Rum
- 1910 Ziyâretleriyle şeref buldılar
Le'âlî-i feyze şadef buldılar
- 1911 O mollâ-yı Rum ü bu hünkâr-ı Rum
İkisiyle buldı şeref merz ü büm
- 1912 Dağı 'ârif-i billâh ol şadr-ı dîn
Ki 'irfânda şeyhü'l-'arabdür hemîn
- 1913 İkisine şâliş bulunmadı hiç
O 'irfâna vâriş bulunmadı hiç
- 1914 Dağı şems ser-mest-i 'aşk-ı Hudâ
Mey-âşâm-ı bezm-i muħabbet-nevâ

---

³²⁸ L:67-b

67-a

- 1915 O mülk içre sâ'ir yatan erleri
İrâdetle pâ-mâl olan serleri
- 1916 Ziyâret idüp aldı himmetlerin
Füzûn itdi dilde maḥabbetlerin

Rücû'-ı Be-Aşl-ı Suḥan

- 1917 Virildi yedi gün sükûna sükûn
Sekizincide taşdı deryâ-yı ḥûn
- 1918 Olup tûl ü 'arz-ı zemîn nâ-bedîd
Ḳuşatmışdı arzı muḥîṭ-i ḥadîd³²⁹
- 1919 Hevâyı tûṭup nîze-i âhenîn
Yer ü gök demir olmuş idi hemîn
- 1920 Bu şevketle Sivas'a dek girdiler
Yigirmi gün anda ḳarâr itdiler

Der Ta'rif-i Bahâr³³⁰

- 1921 İrişdi bahâr-ı hüceste-eşer
Ḳarâra maḥal bulmaz oldu naẓar
- 1922 Temâşâ temâşâya ḥayrân idi
Şafâ reh-zen-i 'ârif-i cân idi
- 1923 Kûhistân olup gülsitân-ı cinân
Yakardı ḥubân sinesin gül-sitân

---

³²⁹ L:cedid

³³⁰ L:68-a

- 1924 Zemīn sebz-i hurrem şabā hoş-ıırām
Getürmez dile ħalveti zühd-i ħām
- 1925 Dil-ārāmı n'eylerdi Behrām eger
Semenzāra kılsaydı bir kez nazār
- 1926 Çemen-zārdan görse idi nişān
Düvel-rānı añmaz idi Hızr Ħān
- 1927 Görüp lāle der-dest ayağ olduğın
Gül-i gülşeni mest-i bāğ olduğın
- 1928 Nice bāde nūş olmasun ehl-i zevķ
Nice yāre yalvarmasun ehl-i şevķ

67-b

- 1929 Bu mevsimde bu ħüsn ile gülsitān
İder cümle 'uşşāķı bülbül hemān
- 1930 Ferāĥla tölı sine-i 'āşıkān
Ġamuñ ħalli³³¹ ħamr oldı gibi hemān
- 1931 Ta'allukdan āzāde itdi bahār
Anuñçün gönüllerde yokdur qarār
- 1932 Kıcaşmaķdadur birbiriyle nihāl
Nice olmasun sünbül āşüfte-ĥāl
- 1933 Semenzāre düşmiş şabā pür-ferāğ
Yaķar sinesi üstine lāle dāğ
- 1934 İder faĥte-i servüni der-kenār
Kıılır bülbüli şevķ-i gül bī-ķarār

---

³³¹ R:halī

- 1935 O deñlü sirāyetde luṭf-1 hevā
Ki naḳş-1 nebātāta geldi nemā
- 1936 Hemān cāmuñ alsun ele mey-güsār³³²
Hevādan ʔolar bāde-i hoş-güvār
- 1937 Bulup i'tidāl-i terāvet-eşer
Kül olur hevāya ʔıķan her şerer
- 1938 Fezāyişdedür i'tidāl ol ķadar
Yürür söylemezse de şāh-1 şecer
- 1939 Hevāda o deñlü leṭāfet ki var
Dıraḫt-1 gül olsa olur zaḫm-dār
- 1940 İderse hevā luṭfunı imtihān
Gözin ola bir bişe-zār-1 revān
- 1941 Hezāra eger batsa peykān-1 ḫār
Gül ü gonce eyler nesīm-i bahār
- 1942 Eger ʔengel-bāz iderse güzār
Olur sine-i kebk-i pür şāḫ-sār
- 1943 Düşünce zemīn üzre tīr-i ḫaṭā
Olur şāḫ-1 gül ğonce-peykān añā
- 1944 Zemin iķre bir şeb iderse ķarār
Olur nīze tāze nihāl-i ʔenār
- 1945 Eger fi'l-meşel şimdi şāḫrā-güzār
Ķurup ḫaymesin kılsa 'azm-i şikār
- 1946 Gelünce diñeldür 'aceb ḫayme-zen

68-a

---

³³² L:68-b

Bula gülşen içinde bir nārūn

- 1947 Eger fi'l-meşel na'l için sem-tırāş
Bu mevsimde esbine virse hırāş
- 1947 Semen eylese zaḥm ile raḥne-vār
Hemān miḥ olur bir gül-i nevbahār
- 1949 Alur ol kadar 'aḳsden reng ü būy
Çemenzār olur mevce-i āb-cūy
- 1950 Laṭīf ü şafā-baḥş ü rūşen idi³³³
O faşl içre gül ḥande gülşen idi
- 1951 Bahāra ki olmuşdı dağ üsti bāğ³³⁴
Deminde düşünmüşdi cāy-ı ferāğ
- 1952 Eger dağdur dām-gāh-ı şafā
Eger bāğdur cāy-ı 'işret-fezā
- 1953 Kıyām üzredür cümle eşcār-ı bāğ
Bunı istemezdi maḥall-i ferāğ
- 1954 Meger leşker-i ebr-i kīne-güzār
İder 'asker-i bāğ ile kār-zār
- 1955 Kılıc parlatur berḳ da'vetdedür
Sipāh-ı kemīn-gāh ḥalvetdedür³³⁵
- 1956 Şedīd olmasa ra'dınuñ kīnesi
Neden gürleri idi anuñ sīnesi
- 1957 Yürür her taraf pīl-i kuh-peykeri
Ḥarāb itmek ister gibi kişveri

---

³³³ L:68b, beyit R'de yok

³³⁴ L: 69-a

³³⁵ L.halvetde [vezin bozuk]

68-b

- 1958 Aqın Şaldı Tatar-ı emtâr ile
Virir seyle küh-sâr-ı gül-zâr ile
- 1959 Toli ıldırım oldu çün düşmeni
Tüfek tûp alur qal'a-yı gülşeni
- 1960 Őihâbuñ çün hadîd oldu nîzesi
Tayanmaz aña cevşen-i sebzesi
- 1961 Siper tütmasun berg bārânuna
Giçer tîri ānuñ hezārânuna
- 1962 Sifendârı olursa İsfendiyâr
Anı Rüstem-i berq ider hāk-sâr
- 1963 O naql-i qad efrāhte-i bî-şu'ūr
Olup keşret-i hîl ile pür gurūr
- 1964 Geyüp hūd ü Őokmuş hezārân teli
Biñini seħābuñ yıkar bir yili
- 1965 Tutar hañçerün sūsen-i hām-dest
Ayıklar anı qorqarın pîl-i mest
- 1966 Güli nîze-dâr itdi iğrā-yı hār³³⁶
Du'ası meger bülbülün ide kâr
- 1967 Siper ber-ser itmiş dürür nārūn³³⁷
İder hurd ānı tunder-i gürz-zen
- 1968 Tağılmış hevā-dâr-ı serv ü güli
Ne qumrı görünür ne hod bülbüli
- 1969 Yüzin saklamış yâr ü aqyārda

³³⁶ Beyit 69-b'de bulunmaktadır.

³³⁷ L'de 69-b

Toğunmaz göze kimse gül-zârda

1970 Bu bezm ehlinün rezm kârı degül
Ki rezm idenün kârı zârı degül

1971 Şehen-şâh-ı dîn olmasa rûzgâr
İderdi bahâr ile çok kâr-zâr

1972 Velî şulha fermân vürüd eyledi
Şadâsını ra‘duñ sürüd eyledi

1973 Barışdı görüşdi bahâr ile ebr
Buluşdı güle çok nişâr ile ebr

1974 Şafâlar virüp ebr gülzârına
İrişdürdi feyzin gül ü hârına

69-a

1975 Muşâfât idüp birbirin gördiler
İkisi de dergâha yüz sürdiler

1976 Bu eyyâmnda hikmete irdi ‘ıyd
Muşâfât her yüzden oldu bedîd

1977 Silah-dâr Pâşâ-yı ‘âlî-mağâm
Bu faşl içre itdi haremnden hırâm

1978 İkinci vezâretle buldı şeref
Bilür rutbesi nidügin *men ‘aref*³³⁸

1979 Virüldi aña Şâm-ı cennet-meşâm
Ki râcih görülmüşdi Mısr üzre Şâm

1980 Hüseyn Ağa İbn-i Nasûh vezîr³³⁹
Emîrahûr-i Şâh-ı gerdün-serîr

³³⁸ "Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu" "Nefsini tanıyan Rabbini tanır." [el-Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 2, 262; Ayrıca bkz. Elmal'î, Hak Dini Kur'an Dili, 8, 5817, Sadeleştirme, 9, 205]

³³⁹ L: Hüseyn Ağa Nasuh İbn-i vezir ibaresi düzeltilmiş.

- 1981 Vezâretle Budin virildi añâ³⁴⁰
Anuñ yirine geçdi Şâhin Ağa

Rücû' Be Aşl-ı Suhan

- 1982 Çayırlandı atlar güzellendi rāh
Yine cünbişe geldi şāh u sipāh
- 1983 Zemīn sebz-gūn ceş deryā-nümūn
Temāşāya raġbet iderdi sūkūn
- 1984 Teĥarrūk bu mevsimde dil-ĥāh idi
Sūkūna sūkūn belki ikrāh idi
- 1985 Nefir itdi āgāh ervāhı heb
Sipāh itdi pā-māl elvāhı heb
- 1986 Ĥulūş-ı derūnın bahār itdi fāş
Ser-ā-ser döşetdi bahārī kumāş
- 1987 Şüvāra şeh ü leşker-i bī-şumār
Neşāţ üzre eylerler idi güzar
- 1988 Çemen yaylasından geçüp pādişāh
Sipihr üzre seyr itdi encümle māh
- 69-b
- 1989 Yol üstindedür pādişāh-ı cihān
Anı şimdi ta'rifē yokdur zamān
- 1990 Maĥal düşse tavşife olsa mecāl
Kemā yenbāġi³⁴¹vaşfin itmek muĥāl

³⁴⁰ L:70-a

³⁴¹ "Olması gerektiği gibi, layıkıyla..... "Sünen-i İbn-i Mâce, Kitabü'l Edeb. B 55 Hadis 3801

- 1991 Meger dīne hūnkāra lāyık maḳām
Sipihre dinilmez iken bu kelām

Der-Ta‘rif Tekāşüf ü İzdiḥām

- 1992 Çemenden Senūr’e varunca cüyûş
Tekāşüf temevvücle eylerdi cüş
- 1993 Muḥîṭ-i zemīn üzre her noḳṭada
Duranlar şıḡışmazdı bir ḥaṭṭede
- 1994 Dürür bir ayaḡ üstine biñ ayaḡ³⁴²
Bu bir lafz idi ma‘niden pür ferāḡ
- 1995 Bu ma‘nāyı ta‘bīre bu lafz az
Ḥaḳīḳat dinilmez ḡalāṭdur mecāz

Rücū‘-ı Be-Aşl-ı Suḡan

- 1996 Çemen yaylasın geçdiler ceş-i Rum
Virildi Küçük Aḡmed’e Erzurum
- 1997 Ḥalīl eylemiş idi Van’da ḳuşūr
Başın kesdi şemşīr-i şāh-ı ḡuyūr
- 1998 Olaydı eger Murtażā ile yār
Girerdi ele Rüstem-i Zāl kār
- 1999 Bilürdi şehen-şāh-ı dīn ‘öżrini
Anuñçün ḳabül itmedi ‘öżrünü

---

³⁴² L: 70-b

70-a

- 2000 Şadık-nâm-ı mevzu‘da geldi vezîr
Muhammed Pâşâ-yı Āsaf -nazîr
- 2001 Mühimmâtı itmiş müheyyâ tamâm
Umûrına virmiş kemâl-i nizâm
- 2002 Senûr’e varıldıḡda ‘arz eyledi
Sipâha zâhire virilsün didi
- 2003 Fezâ-yı vesi‘ olmak ile Senûr
Yedi gün kadar eylediler huzûr
- 2004 Muhammed ebû‘l-feth-i sulţân-ı dîn
O *ni‘mel emîr*-i³⁴³ resûl-i güzîn
- 2005 Fezâ-yı Şenûr’i kılup rezm-gâh
Özin hüsni eylemişdür tebâh
- 2006 O naḡş-ı ḡazâ gösterelden beri
Düşüp havfa ditrer şeh-i hâveri
- 2007 Bu menzilde ayrıldı yine vezîr
Ki itmâm-ı hıdmet idi nâ-güzîr
- 2008 Yeñiçeriye vü sipâha tamâm³⁴⁴
Şehen-şâh-ı dîn eyleyüp luḡf-ı ‘âm
- 2009 Çü ma‘lûm idi sa‘y ü kûşîşleri
Virildi zahireyle bahşîşleri
- 2010 ‘Aḡâ-yı şehen-şâh-ı dîni hisâb
İderse ider leşker-i bî-hisâb
- 2011 İkisine de çün irişmez ‘aded
Ne taḡdîrile olunur ola ‘ad

³⁴³ Hadis: “...Ne güzel emirdir....”

³⁴⁴ L: 71-a

70-b

- 2012 Meger dīne her birine biñ ‘aṭā
Muḳarrer bilinmez velī mā‘adā
- 2013 Bu keşretle Tercān’ı da geçdiler
Fırāt’ı daḫı ḳanmadan içdiler
- 2014 Bu ‘asker ṭoyunca şuyı içse ger
Muḫīṭi iderlerdi bir anda ber
- 2015 Ḳarīb oldı çün Erzurum’a cüyüş
Buluşdı Küçük Aḫmed-i tünd-güş
- 2016 Tüfeklisi atlısı yek rûze-rāh
Selāma durup itdi ‘arz-i sipāh
- 2017 Keremler nevāzişler oldı bedīd
Küçük Aḫmed itdi özin nā-bedīd
- 2018 Ilıca’ya ḳondı şehen-şāh-ı dīn
O germ-ābeyi itdi Erjeng-i Çīn
- 2019 İki ordı şahrāyı ṭıtdı maḳām
Ne şahrāyı dünyāyı aldı tamām
- 2020 ‘Aceb şāḫadur sāha-yı Erzurum
Ki şıḡdı aña leşker-i şāh-ı Rum
- 2021 Müşāhid iken nisbet-i ḳilleti
Nücūmuñ semāyı ṭutar keşreti
- 2022 Kerāmet-nümādur şehen-şāh-ı dīn
Ki leşker-gehi oldı rûy-ı zemīn
- 2023 Yarındası geldi getürdi vezir³⁴⁵

---

³⁴⁵ L: 71-b

Livā-yı nebī-i beşir ü nezīr

Der Ta‘rif-i ‘İlm-i Şerif

- 2024 ‘Alem-dārı sulţān olan sancağı
Nigeh-bān-ı imān olan sancağı
- 2025 Şeref-bağş-ı perr-i Sirāfildür
Tırāz-ı ser-i dūş-ı Cibrildür
- 2026 Bülend itdiler Tubā-yı cenneti
Ki vardur bu sancağa bir nisbeti
- 2027 Hādīdūñ sinānına var nisbeti
Zer ü sīm³⁴⁶ üzre ider hiddeti
- 2028 Anuñçün olur tīg-i āhen pesend
Zer ü sīm eylerler ol tīge bend
- 2029 Anuñ levni sebz olduğıçün müdām
Taşır başı üstünde āl-i kirām
- 2030 Hümā-yı zafer-sāyedür ümmete
Livā -yı kadir- māyedür ümmete
- 2031 O leşkerde kim ola bu cilveger
Açar feth-i tāvūsı fi’l-ḥāl per
- 2032 Mü’ebbed ola ‘izz-i ‘Oşmāniyān
Mü’eyyed ola ferr-i imāniyān
- 2033 Livā-yı nübüvvet-penāh anlara
İki dārda dest-gāh anlara
- 2034 Tamām oldı dünyā vü uḥrāları

71-a

---

³⁴⁶ L: Zer ü sīmi

İkisinde taht-ı livā-cāları

- 2035 Şehen-şāh-ı dīn bende-i Muştafā
Edeble tevāzu‘la pür ilticā
- 2036 Livāyı çıķup aldı ta‘zīmle
Getürdi başı üzre tekrīmle
- 2037 Hāķīķatde şimdi ‘alem-dār odur³⁴⁷
Şerī‘at penāha sipeh-dār O’dur
- 2038 O’dur hāzretüñ hıdmetini iden
O’dur ümmetüñ zaķmetini çeken
- 2039 Bu devlet o hıdmet içündür aña
Bu ‘izzet o zaķmet içündür aña
- 2040 Hudā eyledi anı şāhib-ķırān
Bu dünyāda sultān o dünyāda hān
- 2041 İki devleti virdi Raķmān aña
Ki dīn düşmeni üzre eyler ğazā
- 2042 Buyurdi vezīre şehen-şāh-ı dīn
Seķer eyleye mevc-i deryā-yı kīn

Der -Ta’rif-i ‘Arz-ı Leşker

- 2043 Geyüp cevşenin pür dilān-ı cihān
Gözin yummadı şubķa dek aķterān
- 2044 İki cānib-i rāhı tıtmış sipāh
Zi-mağrib be-maşrıķ dırāzī-ı rāh

---

³⁴⁷ L: 72-a

- 71-b
- 2045 Çatılmış durur nīze vü çār-pā
Hulūle maḥal bulamazdı hevā
- 2046 Bu revnaḳ bu keşretde olmaz sipāh
Meger encüm indi yere şubḫ-gāh
- 2047 Hemān esb-i cāzū idi her süvār
Ki yirinde birisinüñ biñi var
- 2048 İki cānībi nīze tutmuş çünān
Ki yolda görünmez idi āsumān
- 2049 Tutulmuş hevā evc-i eflāke dek
Çazılmış zemīn merkez-i ḫāke dek
- 2050 O nīze o cevşen o bergüstvān
İki sedd-i İskender idi hemān
- 2051 Tūlū‘ itdi ḫurşid-i gerdūn-süvār³⁴⁸
Süvār oldu Cemşid cem-iḫtidār
- 2052 Ser-ā-pā zırh-pūş ü terkeş-kemer
Ki dīde çünin-ejdechā-yı be-per
- 2053 O simā-yı heybet o ḫüsn-i cemāl
O ḫad ü ḫıyāfet o cāh ü celāl
- 2054 Tahayyül ider anı ‘aḳl-ı behī
Benī Ādem ejderlerinüñ şehi
- 2055 Şalābet Tehemten ḫad İsfendiyār
Celāl ü cemāl-i ḫüdāvendigār
- 2056 Ḳafā-dārlar cümlesi gök demür

---

³⁴⁸ L: 72-b

- Bir araya gelmiş hezārān temür
- 2057 amū zer külehle süvār oldılar
Şüreyyā-yı encüm şümār oldılar
- 2058 Süvārān be-cevşen be-bergüstvān
Pelengān-be puşt-ı nihengān revān
- 2059 Biribirine muttaşıl seyrde
Göremez felek seyrini seyrde
- 2060 Tehemten kıyāfet feres-rānları
Geçer raḥşı teñde küheylānları
- 2061 Felekde ki bir idi Behrām-nām
Şehūñ hıdmetinde biñin gör tamām

Der Ta‘rif-i Selām-ı Hümāyūn

- 2062 Bu tarz üzre sultān-ı şāhib-vaār
Nazar iderek ber-yemīn ü yesār
- 2063 Vaārı alurdu cihāndan revān
Nigāhı virirdi yine tāze cān
- 2064 Mehābet ḥakīmāne itdi güzer
Şalābet nedīmāne kıldı nazar
- 2065 Eger şavlet olmasa ḥikmet-penāh
Eger saṭvet olmasa raḥmet-nigāh
- 2066 O sīmāya tākāt getürmez beşer
O ‘ünvāna itmez taḥammül nazar
- 2067 Tūlū‘-ı seher tā be-nışfü’n-nehār

‘Alī-dil ŧehen-ŧāh düldül-süvār

2068 Mehābet celādet ŧalābet ile
O ŧevket o ‘izzet o devlet ile

2069 O deryā-yı āhenden itdi güzār
Ki bulmaz kenārdan arar rüzgār

Der Ta’rif-i Keŧret,

2070 ‘Adū olsa ‘Anķā hem inŧāfdur
Bu deryā-yı küh āhen-i Ŧāfdur³⁴⁹

2071 O leŧker-gehi seyr idenler didi
Gelen ādemūñ birisi gitmedi

2072 Benī Ādem’e olsa idi memāt
Ŧolar mı idi ŧeŧ cihāt hayāt

2073 Nice nev’ ola ferdi bundan ziyād
Nazar ŧāhibi eylemez i’tiķād

72-b

2074 Bu ma’dūd-ı ‘adn idüp imtiķān
‘Adū kendisin cezr buldı hemān

2075 Bu ordu ol orduya oldu ķarīn
Birikdi felekde zamān u zemīn

2076 İdüp taķt ü fevķūñ nücūmını cem’
ŧehen-ŧāh-ı dīn oldu ol cem’e ŧem’

---

³⁴⁹ L: Bu deryā-yı Āhen ki

Rücu‘-ı Be-Aşl-ı Suhan

- 2077 O hürşid-i tábân-ı devlet tamâm
İki hafta ârâma olmadı râm
- 2078 Mükemmel görülmüşdi her maşlahat³⁵⁰
Hemân urdı tevzi‘e el maşlahat
- 2079 Zâhirelerin cümle aldı sipâh
Tutuldu yeñiçeriye zâd-ı râh
- 2080 Behisnî-‘Alî Vâlî-i Rum idi
Bu menzilde şîr-i siyâset idi
- 2081 Semiy-yi Hâlîl’e ‘aṭâ oldı Rum
O şîr-i vegâya revâ oldı Rum
- 2082 Noğay oğlına Konya oldı ‘aṭâ
Kılıcda ‘alemdür o merd-i Hudâ
- 2083 Cebe-hâneler şad-hezârân қаṭâr
‘Adûdan füzûn ṭûp-ı gerdûn-süvâr
- 2084 Revân itdiler cümlesin kûh kûh
Zemîne bu işkâl virdi sûtûh
- 2085 Yürütdiler ejderleri râh-vâr
Sürütdiler ef‘îleri bî-şumâr
- 2086 Gıriv-i ham-ı âhen itdi hürüş
Yine başladı mevce baḥr-ı cuyüş
- 2087 Güneş garbdan maşrıka itdi ‘azm
Vuḳû‘ma ḥaşrûñ ‘uḳûl itdi ḥazm

73-a

---

³⁵⁰ L: 73-a

- 2088 Sefer Vālī-i Çel'dür ol şîr-i ner
Dağı varmadan Kars'a irişdiler
- 2089 Konup Karş'a şahen-şeh-i dîn ü dād
Bahadurların itdi luḫfile şād
- 2090 O serḫadd-i manşûrdan geçdiler
'Adūyı hemān yediler içdiler
- 2091 Bu ḫayretde yem-leşker-i şah-ı Rum
'Adū üzre nice iderler hücûm
- 2092 'Adem mülkine atdı cânın 'adū
Vücûd u 'adem olamaz rû-be-rû

Der-Riḫten-i Ceşş-i Be-Deşt-i Revān

- 2093 Revān' uñ cibālinden indi³⁵¹ cuyuş³⁵²
O hāmūnda ḫopdı tūfān-ı cūş
- 2094 Dökülde o vādīye³⁵³ Rūyīn-tenān
Ḫapandı zemīn üstine āsumān
- 2095 Cebel oldı pā-māl ü şahrā dağı
Hevā oldı pür ḫāk ü deryā dağı
- 2096 Bu deryā-yı āhen alup merkezi
Ġubār itdi ḫāk-i hezārān gezi
- 2097 Aḫup deşte her cânibinden süyül

³⁵¹ L'de itdi

³⁵² L'de 74a Bu beyit Der Riḫten-i Ceşş-i Be-Deşt-i Revān fasıl başlığının üstünde yer almaktadır.

³⁵³ L'de vadi

Semādan muhiṭ itdi güyā nüzül

Der-Teşbih-i Qal'a

- 2098 Leb-ā-leb deñiz oldı deşt-i Revān
Revān döndi kız kullisine hemān
- 2099 Qızılbaş-ı güm kerde-nām ü nişān
Quşatmış durur qal'ayı sünniyyān
- 2100 O qal'a meger tāk-ı ma'qūs idi
Ki tāk-ı ser-i qavm-i menkūs idi
- 2101 'Adū kaçduğı demde düşmiş idi
Temāşāya sünniler üşmiş idi
- 2102 Yā düşmiş yire ser-nigūn şabqadur
Deñizde oturmuş ya bir şayqadur
- 2103 Qızılbaşı dehşet-i hicr eyledi
O qavmi qamu kör ü ker eyledi
- 2104 Qapuyı kim açsun kim itsün niyāz
Ki redd ü qabūli qarīn ide nāz
- 2105 Eger 'aqla hūş olsa ol demde yār
İderdi mefātihi miftāh-ı yār
- 2106 Zemīni ki tūfān ide pāy-māl³⁵⁴
Kenārı taleb 'aqla olur muḥāl
- 2107 O dem keşti-i Nūḥ teslimdür
Ḥilāf-ı rızā varṭa-yı bīmdür

73-b

---

³⁵⁴ L:74-b

- 2108 Çü hayret ‘adü ‘aqlın almış idi
Düşüp varṭa-yı havfa qalmış idi
- 2109 Kızılbaş-ı evbāş-ı mezheb-tırāş
Koyup qal‘anuñ ṭaşı üstine baş
- 2110 Dil ez-cān ü tenüñde tā buḥürdan
Qapandı ḥisār-ı Revān’a hemān
- 2111 Bu ceyš Revān fetḥi āsān idi
Velī cengsüz fetḥ bī-şān idi
- 2112 Belī harbdür naqş-ı nerd-be-nerd
Yigitlik bisāṭundadır dāv-ı merd

Der-Mübālağa Enbūh-ı Leşker

- 2113 Eger fi’l-meşel dest ursa sipāh
Gelürdi ele qal‘a mişl-i külāh
- 2114 Eger pūşt-ı pā ursa ceyš-i girān
Sel almış qovana dönerdi Revān
- 2115 Revān üzre at sürse ceyš-i belā
Atardı göge anı mevc-i hevā
- 2116 Eger herbiri atsa ber-ḥurdla
Olurdi Revān bir ṭuruqlu gile
- 2117 Ğazabla nazar şalsa nezdik ü dūr
Bulurdi tezāḥümle inzār-ı zūr
- 2118 Ser-ā-pā yıqarlardı ol qal‘ayı
Nazarla şavarlardı ol vaq‘ayı

74-a

Der Hışār-ı Kāl'a³⁵⁵

- 2119 Şehen-şāh-ı dīn-i sipihr āsitān
Buyurdu hücūm eyleyüp ins ü cān
- 2120 Revān Kāl'ası üstine kōndılar
Hizebrān şikārına el şundılar
- 2121 Aķup ceyš her cānibe seyl seyl
Kuşatdılar eţrafını mīl mīl
- 2122 Olup sedd-i rāh-ı duĥūl ü ĥurūc
Hemān kaldı ancak ţariķ-i **Velūc**
- 2123 Şurū' eyleyüp Rumili evvelā
Vezīr-a'zāmı itdiler muķtedā
- 2124 Yeñiçeri aġası ol şīr-i ner
Ki elān odur āşaf-ı pūr-hūner
- 2125 Anaţolı kōlıyla bir oldılar
Vasaţda bir a'lā maĥal buldılar
- 2126 Kūçük Aĥmed aldı Bulaķ semtini
'Aceb buldı ol da Turaķ semtini
- 2127 Hüseyin Ĥasan-sīret-i şehriyār
Vezīr-i dilīr ü yel-i nām-dār
- 2128 Kūrup gözci kāl'asına tūplar
Atardı kızılbaşa serkūblar

74-b

---

³⁵⁵ L:75-a

- 2129 Göz açdırmayup düşmen-i dīne hīç
Kazıldı sıcān yolları mār-ı pīç
- 2130 Yeñiçeriler girdi meterise
Heman bayrağın dikti meterise
- 2131 Yürütdiler ejderleri kal‘aya
Sürütdiler ef‘îleri vaç‘aya
- 2132 Sebetler tolup tūplarda hemān
‘Adūsını yutmağa açdı dehān
- 2133 Tıttup hendekūñ çevresin bi’t-tamām
Tüfekler dizilmiş yatur bāz-ı kām
- 2134 Şadāsında ger olmasa bīm-i cān³⁵⁶
‘Aceb erğanūn olmışidi Revān
- 2135 Kızılbaş hem naçşa vākıf idi
Beden üzre herbiri vākıf idi
- 2136 Tüfek finduğın itmediler dirīğ
Yağan kurşuna reşk ider idi tīğ
- 2137 Eger çı bahadırlar aldırmadı
Toğunlanları līk kaldırmadı
- 2138 Şehen-şāh-ı dīne olanlar fedā
Hudā rahmetine olurdu sezā
- 2139 Be-her hāl gāzilere nef ‘ idi
Şehādet sa‘ādet ile şefi‘ idi
- 2140 Ğazāda yelān olmuş idi dilīr
Hayāt u memātı şayırlardı bir

---

³⁵⁶ L:75-b

75-a

- 2141 Gücile düzüp koşdılar vak‘ayı
Gözedüp tururlar idi kal‘ayı
- 2142 Ufukdan şabaḥ aldı çün perdeyi
Götürdi şeb ol nîlgün bürdeyi
- 2143 Yidiler fetîl otunu toblar
İrişdirdiler fevri serkūblar
- 2144 Beden başlarında bulunan ‘adū
Semāvāta çıkdı belā-yı güft-gū
- 2145 Neye uğradığın bilüp düşmenān
Dil ez-cān u tenūnde kaldı hemān
- 2146 Pey-ā pey alup virmede tūplar
Biribiri ardunca ser-kūblar
- 2147 Yıkardı biri girmeden birisi
Girerdi biri irmeden birisi
- 2148 Dem-endāz bir ejder-i tünd-ḥūy
Şolutmaz ‘adūsını ol kine-cūy
- 2149 Yıkardı nefes sedd-i İskenderi³⁵⁷
Felek görmedi böyle bir ejderi
- 2150 Tüfekçiler olmuş idi dīde-bān
İderlerdi mazḡal deligin nişān
- 2151 Delikten kızılbaş itse nazar
Tüfek kālibi olur idi başar
- 2152 Ecel reh-güzārı idi ol nişān

---

³⁵⁷ L:76-a

ılurdu ana uğrayan terk-i cān

2153 Tüfeklerle ıoblar olup pür ‘amel
‘Amel virmedi bunlara bir kesel

2154 Tüfek ııp āvāzeye başladı
Velī al‘a himyāzeye başladı

2155 Ser-ā-ser olup sīnesi āk āk
Bedenler düşüp yire oldu helāk

2156 Tezelzül bulup burc ü bārū tamām
Yııldı yüzi üstine bāz-ı kām

2157 Hıřār oldu ol mertebe rağne-vār
Ki her rağnesinden girdi süvār

2158 Ser ez-ten fikende kıızılbaşlar
Ale‘l-đafle zan itdi evbāřlar

75-b

2159 Hücüm itdiler ııplar üstine
Ki mīh ura ser-kūblar üstine

2160 Ol ejderleri bekleyen perler³⁵⁸
Ol ef‘īleri besleyen řīrlər

2161 Urup tīđe el kırdılar bunları
Oradan hemān ırdılar bunları

2162 Gelen tīđ ile başdan oldu hemān
Dönen kal‘aya varmadan virdi cān

2163 Gelenler ‘aceb menzile ırdiler
Bir anda hemān düzağa girdiler

---

³⁵⁸ R: belkeyen pırlər

- 2164 apuya varunca ırup b-dirig³⁵⁹
D-nm itdi ırdıkları ŐaŐı tg
- 2165 açup urtulanları da n'itdiler
Olup aste-dil ldiler girdiler
- 2166 BeŐinci gn oldu bu fet-i Mbn
ızılbaş me'ys oldu hemn
- 2167 Bilindi bu aŐardan pdiŐah
Tuyuldu bu evardan pdiŐah

Der-Yaften-i ızılbaş Şehen-Şah-ı Dn-R

- 2168 Didiler Şehen-Şah-ı dn penc rz
Dnerse daı oluruz are-sz
- 2169 ılıcdan geer cmlemz b-dirig
Ki başdan apar mevc-i tfanda tg
- 2170 alt itmiŐz biz der idik yan
Bu leşkerde yokdur Şehen-Şah-ı dn
- 2171  grmŐ degl Şemsi uffaŐ-ı kr
Şanur kim bir olur nehr ile nr
- 2172 Nice arn gedi ki Dr-y Rum
'Acem mlkine itmemişdi hcm
- 2173 Bu İskender-i 'aşrdur b-gmn
'Acem mlkini alma ister hemn
- 2174 Otuz yıl olur rezmimz Rum ile

76-a

---

³⁵⁹ L76-b

Alup virmedür bezmimiz Rum ile

2175 Țutuş ol degül şarıluş ol degül
Dögüş ol degül qarılış ol degül

2176 Niheng idiler ejder olmuş kamu
Şihâb idiler tender olmuş kamu

Der-Teslîm-i Kıızılbaş Be-Ķal'a-yı Vân³⁶⁰

2177 Emîr-güne oğlını kîm hân idi
Revân Ķal'ası içre bir cân idi

2178 Olup cümle teslîm teslîmde
Edâ itdiler bunu ta'lîmde

2179 Şehen-şâh dergâhına sür yüzüñ
Rikâb-ı hümâyûna 'arz it sözüñ

2180 Keremde 'alîdür şehen-şâh-ı dîn
Emân isterüz çekmesün tîğ-i kîn

2181 Hîşâra kapanmağ murâd olduğı
Bilinmezdi Sulţân Murâd olduğı

2182 Süleymânlar itmez anuñla sitîz
Sikenderler eyler önünden gürîz

2183 Anuñla maşâf idemez küh-ı Ķâf
Anuñla muhîţ olamaz sine-i şâf

2184 Sipihrüñ duta Ķâmet-i hıdmeti
Anuñ hıdmetiyle bulur ref'eti

2185 Bizüm şâhımız gibi çok bendesi

---

³⁶⁰ L:77-a

Mülük-ı cihāndur ser-efkendesı

76-b

- 2186 Anuñ bendesünden kaçır şāhımız
Durur muyduk olsaydı āgāhımız
- 2187 Bu gūne yazup nice yüzden maķāl
Vezīr-a'zāma itdiler 'arz-ı hāl
- 2188 Vezīr-a'zām ol ķulı sem' eyledi
Rikāb-ı hümāyūna ref' eyledi
- 2189 'Ömer şavlet ol şehriyār-ı güzīn
'Alī-sīret ol pādīşāh-ı yaķīn
- 2190 Muķātilleri ķatldür 'ādeti
Emān-cūlara fazldur 'ādeti
- 2191 Benāber kerem 'afv idüp ķıldı emr³⁶¹
Ki ol bīşe-zār-ı vegā içre nımr
- 2192 Emir Gūne-ođlını ideñ ķabūl
Bulur ķul irādetle rāh-ı vüşūl
- 2193 Rikāb-ı hümāyūna sürsün yüzün
Hālāş itsün ol varıadan kend'özün
- 2194 Çıķup mā'adā olsun āzādlar
Ķamū luıfımız ile ābādlar
- 2195 Eyü gördüğün söylesünler hemīn
Budur ķahr u luıf-ı şehen-şāh-ı dīn
- 2196 Virildi iki gün kızılbaşa mehl
Ki ma'lūm idi emr olmışdı sehl

---

³⁶¹ L:77-b

Der-Teslīm-i al‘a-yı Revān

- 2197 Be fermān-ı Şehen-Őāh-ı ins ü cān
Olup cem‘-i mev‘id gūni cism ü cān
- 2198 apunuñ iki cānibin aldılar
ızılbaşa ruşsat ōnin Şaldılar
- 2199 Du-rūya sipāhı gŕrüp dūŐmenān
Derūn pŕr fiĝān ü birūn pŕr emān
- 2200 Hŕrūca ademden nŕrkŕl ŕzre dil
VŕrŐŕl-ı sipehden ‘udŕl ŕzre dil
- 2201 Eger ıŐsalar ejdehālar apar
Eger alsalar ıldırumlar yaĝar
- 2202 Gŕrinŕrdi ıŐmaŐda gerÇi emān
Muhib idi ammā ki ejder-demān
- 2203 Du-dil nīm-cān aldı evbāŐlar
‘Aceb naŐŐa uĝradı allāŐlar
- 2204 Bilŕrlerdi almaŐda yokdur emān
Revān’ı omaŐdur ‘ilāc-ı revān
- 2205 ‘Īnān-gŕr idi lĕk vaŐŐetleri³⁶²
FerāmŕŐ pāy idi deŐŐetleri
- 2206 Emān ile ‘iŐyān idŕp keŐmekeŐ
‘Īnānı emān eyledi dest-keş
- 2207 Emān ile memzŕc³⁶³ olup bīm-i cān

77-a

³⁶² L:78-a

³⁶³ L:mahrŕc

Revân ile 'iŝyâni kodı emân

- 2208 Alup başını destine 'âfiyet
Koyup kâl'ayı çıkdılar 'âkıbet
- 2209 Hirāsân ü lertzân çıqup gitdiler
Dem-i serd hârmân çeküp gitdiler
- 2210 'Aceb gitdi götürdi düşmen serin
Hevâdan uçan kuş dökerdi perin
- 2211 Göreydi yir üzre bu ejderleri
Dökerdi 'ukâb-ı felek perleri

Der-Birün Ameden-i Ber- Emir Güne

- 2212 Emîr Güne oğlı vü tâbi'leri³⁶⁴
Cemi'ân 'iyâl ü mütâbi'leri
- 2213 Sheerden çıkup sürdi dergâha yüz
O çetr-i mu'allâ-yı Cem-câha yüz
- 2214 Görüp ŧevket ü haŧmet ü câhını
İtürdi o dergâhda ŧâhını
- 2215 Bu dergâhta ŧehler encüm-ŧumâr
Cem ü Sencer u Key hezârân hezâr
- 2216 Geçen başka başına ber pû-firâs
Olunmaz bu leŧkerde eħâd-ı nâs
- 2217 ŧehen-ŧâh-ı dînle ŧeh-i nîm-rûz
Hemân mihr-i enver ile ŧeb-firûz
- 2218 Bu dergâhı görseydi 'Abbâs ŧâh

77-b

³⁶⁴ L:bu beyitte mısralar yer deħiŧtirmiş

- Arardı sipāh içre ārām-gāh
- 2219 Feridūn gulām olsa dergāhda³⁶⁵
Tefevvūḡ iderdi Cem'e cāhda
- 2220 Siyāvūṣ tutsaydı derde maḡām
İder idi Efrāsiyāb'ı tamām
- 2221 İdiydi meger luṭf-ı şeh ser-fürū
Iyāz olsa Maḡmūd bulmazdı rū
- 2222 Eger baḡt İskender'e olsa yār
Bulurđı bu dergāhda izn-i bār
- 2223 Eger salṭanatla iderse duḡūl
Süleymān'ı Selīm'i³⁶⁶ eyler ḡabūl
- 2224 Bu bir bār-gehdür ki Ḥ̇arezm-şāh
Kühen cāmesi ref' ider iṣtibāh
- 2225 Maḡal bulmaz iken selāṭin-i dehr
Emir Güne oḡlı bulup 'izz ü ḡadr
- 2226 Muraṣṣa' otaḡa ser-ā-ser semūr
Kerem-ber-kerem oldı nūr üzre nūr³⁶⁷
- 2227 Vezāret eyālet virildi añā
Hükümet vilāyet virildi añā
- 2228 Şehen-şāh-ı dīnin aṭāsı budur
Kerem menba'ınũñ şehāsı budur
- 2229 Süleymān ider mūrı luṭfi anuñ
Ḥarāb eyler āfāḡı 'unfi anuñ

---

³⁶⁵ L:78-b

³⁶⁶ R:teslimi

³⁶⁷ L: nūr üzre oldı nūr

- 2230 Olur mihr ü qahrı *kemā yen bağı*³⁶⁸
Hemān luṭfına olagör menbağı
- 2231 Olup qal‘a ta‘mīr ü termīmler
Yapıldı tamām oldu tetmīmler
- 2232 Muḥāfız qonup qal‘aya Murtażā
Cebeḥāne vü qul qonuldu aña
- 2233 Revān’ı qılup Erzurum ile zām³⁶⁹
‘Aṭā eyledi Murtażā’ya kerem
- 2234 İki هفته olındı mekş-i tām³⁷⁰
Alındı yapıldı köçüldi tamām
- 2235 Şafer māh-ı idgam idi sālımız
Ki idḥāl-i ceşş oldu āmālımız
- 2236 ‘Aceb naqş idi naqş-ı şāhen-şehi
Eger Zāl-ı dehr itmese rübehi
- Der-Āheng-i Gāret-i Tebriz-i Dil-Āvīz**
- 2237 Gel ey zaḥme nev-sāz-ı çeng³⁷¹-ı ‘adū
Pey-ā-pey zen-i tīg-i ceng-i ‘adū
- 2238 Çü fetḥ eyledi qal‘asın çāk çāk
Anuñ mülkini gāret itsün helāk
- 2239 Şehen-şāh-ı dīn-i ‘azimet penāh
Revān almayı itmedi sedd-i rāh
- 2240 Şikār-ı muḥaqqar görüldi Revān

³⁶⁸ Olması gerektiği gibi, layıkıyla.

³⁶⁹ L: sam

³⁷⁰ L:79-a

³⁷¹ L:ceng

Aña āni' olmadı Şir-i jiyān

2241 O Şeh-bāz simurı ılsa Őikār
İder himmeti almadan anı 'ār

2242 O Őunkār kim ḥayādir pencesi
Ki her nāunında ola nicesi

2243 O Őāhib-ırāndur ki itmez arār
Eālīm-i seb'i iderse kenār

78-b

2244 Anuñdur haıatde ṛy-ı zemīn
Bu da'vāda mā'adā kāzibīn

2245 'Azīmet idüp rusatı ber-araf
Tekāzā taleb oldu emr-i telef

2246 Nefir itdi āvāzını ṭnd ü ṭz
Ki Tebriz'dür Şimdi cāy-ı sitiz

Der-Ta'rif-i Ṣvār-ı LeŐker³⁷²

2247 Yine c̣nbiŐe geldi bar-ı ader
Revān oldu her ṣya seyl-i zafer

2248 Semāyı yine ṭtdı ebr-i āzab
Yine avm-i 'Ad oldu Şarşar taleb

2249 Zemīnden tekevṿn idüp ḳhlar
Ṣvār oldu esbine enḅhlar

2250 Őuf̣fı idüp ṇzeler ḅŞe-zār
Ṭfekler ile ḅŐeler ṭlı mār

2251 Sitāde ṣvārān-ı ṇze be-muşt

---

³⁷² L:79-b

Zemīni sinān eyledi hār-pušt

2252 Be-ser-i ḥod āhen ser-ā-ser yelān
Giriftend-i rüy-ı zemīn rā çünān

2253 Ki ger ez-hevā sūzen endahtend
Der-āhen heme cāy ki sāhtend

2254 Çatılmış duran çār-pādan hemīn
Demür kablı bir tūp oldı zemīn

2255 Revān'dan ki ҡalkıldı devlet ile
Aras Nehri üzre sa 'ādet ile

2256 Revān'da ҡonan leşker-i Murtażā
Aķışķa'ya irsāl olandan cüdā

2257 O keşret ki leşkerde mevcūd idi
Şanılmazdı bir ferd mefķūd idi

79-a

2258 İki ceyš müfrez iken ceyšden
Bir oķ ıķmadı gūyiyā kişden

Der -'Ubūr-ı Rūd-ḥāne-i Aras³⁷³

2259 Bu seylāb-ı āhen Aras Nehrini
Kesüp geçdi aldurmadı nehrini

2260 O nehr-i 'azīmi geçüp nehr-i ceyš
Şu irkildi irkilmedi baḥr-ı ceyš

2261 Çü ḥıfz-ı İlāhile maḥzūz idi
Şuya āteşe girse maḥfūz idi

³⁷³ L:80-a

- 2262 Żarār gelmedi nehrden leşkere
Selāmet ile geçdi ‘ıyş u bere
- 2263 ‘Adūdan görölmezdi aşla nişān
Göge çıkmaz yire geçdi hemān
- 2264 Beş on günlük etrāfdan düşmeni
Bulanlar ururlardı lāf-ı meni
- 2265 Gün olmazdı kim pür-dilān-ı sipāh
Nice bin ‘adū itmeyeler tebāh
- 2266 Getürdükleri baş ile dilleri
Yazulsa ʔolardı felek defteri
- 2267 Düşüp hāk-i Tebrīz’e deryā-yı hūn
Ser-ā-ser hevā oldu āteş-nümūn

Der-Ta’rif-i H̱arābī

- 2268 ʔutup ʔül ü ‘arzın o mülküñ hemān
Urup āteşe ʔutdı çarhı deḡān³⁷⁴
- 2268 Şeb ü rŭzı ber-‘aks itdi o nār
Gice rŭşen ü rŭz olmışdı tār
- 2270 Geh ü kūh bu ceyşe yeksān idi
Deh ü şehir taḡribi āsān idi
- 2271 Mŭrŭrı kūh-ı ʔāf’ı eyler hebā
‘Ubŭrı ider baḡrı pā der-hevā

79-b

---

³⁷⁴ L: çarhı siyah

- 2272 Bu leşker ki olmaz nihâyet añâ
Bu ‘asker ki yok had ü gâyet añâ
- 2273 Merâm ola bir mülki itmek harâb
Murâd ola bir kavme virmek gazâb
- 2274 Kalem anı nice beyân eylesün³⁷⁵
Raşam anı nice ‘ayân eylesün
- 2275 Hemân diyelüm ceş-i şâhib-ķırân
Revân oldu Tebrîz’e bā-şart-ı ân³⁷⁶
- 2276 Merend ü Hoy u Çurs’a uğradılar
O etrâf ü eknâfi boyladılar
- 2277 Benî Ādem’e kalmadı anda cā
Şeyâtine me’va olursa sezâ
- 2278 Başıldı çü Tebrîz-i hūn-rîze pây
Bulundu benî nev‘den hâlî cāy
- 2279 Yire girmiş idi kızılbaşlar
‘Aceb kaçdı kurtuldu evbaşlar
- 2280 Hâķîķatde Tebrîz gülzârdur
Dirîgâ o gülşen pür-ezhârdur
- 2281 Hūdâ’dan o mülki ümîd eylerüz
Kudūm-i şehen-şeh nevîd eylerüz
- 2282 Çü sükkânı meşhûrdur rafz ile
Ahâlisi mağmûrdur rafz ile
- 2283 Şüdūr eyledi emr kim sünnîyân
İde şî‘ānuñ şehriñi bî-nişân

---

³⁷⁵ L:80-b

³⁷⁶ L: Revân oldu bā-şart-ı ân

80-a

- 2284 Gülistânlarını ħarâb itdiler
Dil-i bülbülânı kebâb itdiler
- 2285 Çıkardılar eşcârını biĥden
Geçürdiler aşĥâbını siĥden
- 2286 Temelden yıķup evlerin başına
Ururlardı biñ tîşe bir taşına
- 2287 Revâfız olup cümle ĥâne-ħarâb
Şavurdı belâ başlarına türâb
- 2288 Eşer kalmadı dâr ü eşcârdan
Ĥarâbı meger kaldı âşârdan
- 2289 Eger bâ-‘adem bâ-şodeş imtiyâz³⁷⁷
Şeved şehir-i Tebrîz mümtâz bâz
- 2290 Bulunmaz ararlarsa her bâbdan
Meger şoralar Kûh-ı sürĥ-âbdan

Rücû‘-ı Be-Aşl-ı Suĥan

- 2291 Çün oldı ĥarâbı nihâyet peżîr
‘İrâķ’a hücûm istedi Erdeşîr
- 2292 Ĥarâbı murâd eyledi zinde-pîl
Ki Tebrîz ola ol sefer Erdebîl
- 2293 Kızılbaş-ı evbâş-ı rübâh-fen
O ‘ayyâr-tırâz-ı mekr ü fiten

---

³⁷⁷ L:81a

- 2294 Hezārān tekellūf taşannu‘ ile
Temellük tabaşbuş tazarru‘ ile

Der-Āmeden-i İlçiyān

- 2295 Gelüp ilçiler ‘arza kıldı peyām
Ki şāhen-şeh-i dīn ü devlet tamām
- 2296 Murād itseler mülkimüz mālımız
Bizüm yoğdur inkār ider hālımız
- 2297 Ne emr itseler bende-fermānyuz
Muṭi‘üz eger mücrīm ü cāniyüz
- 2298 Hāḳīḳatde mücrīm olan ceddımız
Huşūmet degüldür bizüm haddımız
- 2299 Ne fermān iderlerse biz hāzırız
Hemān dergehe bende-i nāzırız
- 2300 İdelden sa‘ādetle mülke duḡul
Südūr itmedi bendeden nā-ḳabūl
- 2301 Yine kārımız cümle teslīmdür
O dergāhı ta‘zīm ü tekrīmdür
- 2302 Bize pādişāhla teḳābül muḡāl³⁷⁸
Re‘ayā berāyā olur pāy-māl
- 2303 Kūhistān-ı Ermen şitā-gāhdur
Beher-ḡāl ric‘atde ol rāhdur
- 2304 Fedā mülkimüz pādişāha velī

80-b

---

³⁷⁸ L:81-b

Dönüşde bu dağlar olur pek deli

- 2305 Şitâdan ziyâde çekilür ta‘b
Olur mücib-i izdiyâd-ı gâzab
- 2306 Hâķîķat budur emr ü fermân şehûñ
Ķabûlinde luĶ ile iĶsân şehûñ
- 2307 Şehen-şâh-ı dîn-i kerâmet-penâh
Şefâ‘at Ķabul-âver-i ‘öẗr ħ‘âh

Rücû‘-ı Hümâyûn

- 2308 Ricâsın Ķabûle Ķarîn itdiler
Sa‘âdetle Van semtine Ķitdiler
- 2309 Göreñ Ķikmet-i Hâķķ’ı şâh-ı cihân
Ķü bir menzili Ķaldı Van’a hemân

Der -Ta’rif-i Sermâ³⁷⁹

- 2310 Cihânı tütup berf-i Ķâķum-fürüş
Ķibârı Ķamu itdi semmûr-püş
- 2311 Gice tâb-kerden Ķalup der-vaĶal
Üşüttdi elin âfitâb ol maĶal
- 2312 Hevâ döñdürüp cümle yılduzları
Mu‘allaķda Ķalmış açĶ gözleri
- 2313 Gücile Ķar altında Ķaldı devâb

81-a

³⁷⁹ L: ayrı bir fasıl olarak belirtilmemiş.

Çalurdı dahı irmese âfitâb

- 2314 Eger mülk-i düşmende irişse berd
Çatı müşkil idi anuñla neberd
- 2315 Ğarīb avladı ceyš berdi hele
Anuñla idüp pây-merdi hele
- 2316 Şu resm itdiler berd ile cidâl³⁸⁰
Ki berf oldı pā-māl-i na'l-i ricāl
- 2317 Kızılbaşdur gerçi akbaşdur
'Adū olmada dīne yoldaşdur
- 2218 Bu düşmende aldı hele hişşesin
Bunuñ da cihān söylesün kışşasın
- 2319 Şehen-şāh-ı dīn dā'im olsun hemān
Haşūm-ı cihān kā'im olsun hemān
- 2320 Müeyyed min-allāhdur pādişāh
Tayanmaz aña düşmen olur tebāh
- 2321 Maħalindedür 'azm ü ric'atleri
Olur dā'imā haşma fırsatları

Rücū'-ı Be-Aşl-ı Suħan

- 2322 Kudūmiyle oldı müşerref çü Van
Açıldı hevā gülşen oldı cihān
- 2323 Muħammed Pāşā-yı şadru'ş-şudür
Vezira'zam-ı şāh-ı şāhib-zuhūr

---

³⁸⁰ L:82-a

81-b

- 2324 Kerāmet ‘amīme olındı añā
Eyālet zamīme olındı añā
- 2325 Çü Rumili’nün manşıbı oldı zam
Felek kāmetin kıldı ta‘zīme ħam
- 2326 Eyāletler ile Adana Ruhā
Revān ħıfzı içün olundı rehā
- 2327 Virildi Küçük Aħmed’e yine Şām
O cem-ħāne-i enbiyā-yı ‘izām
- 2328 Koyup Van’da leşker ü āşafı
Ĥavāş-ı ħıdem bağladılar şafı
- 2329 Geçüp bend-i mähiden oldı revān
Kudümü o mähilere virdi cān
- 2330 ‘Adilcüz ü Erciş ü Aħlāṭ’dan³⁸¹
Güzer oldı ħālī-i efrāṭdan
- 2331 Semend-i şabā sür‘at-i pādişāh
Olur idi bir günde yek-māha rāh
- 2332 Rikābın girān itmiş idi ‘adū
‘İnānın sebük itdi şimdi ‘adū
- 2333 O düşmen bu düşmen degüldi belī
O ġāyetde uşlu bu ġāyet deli
- 2334 Ol uşlu kaçır dā’imā tiġden
Düşer tiġ üstine bu miġden
- 2335 Şu kadar ‘adūdan şovuk dā’imā

---

³⁸¹ L:82-b

Ki mümkün degül def'-i cünd-i şitâ

- 2336 Varup Bedlis'e itmediler karar
Maḥal teng idi sür'at itdi güzâr
- 2337 Hıḩudında ḩaḩḩ olmadı ol kadar
Güzêr Āmed'i eyledi reh-güzêr
- 2338 Şehen-şâh-ı dîn selâmet penâh
Virüp raḩata ruḩşat-ı cây-gâh
- 2339 Karâr oldu manşıb güzâr oldu 'azl
Bunı iḩtizâ eyledi 'aql ü 'adl
- 2340 Olup Āmed ārâma ārâm-gâh
Atıldı hemân ḩâk-ı nisyâna râh
- 82-a
- 2341 Kapudan Hüseyin [ü] ḩasan sîreti
Vezîr-i dilîr-i kerem-ḩilḩati
- 2342 'Azîz itdiler Mışır'a devlet ile
Revân oldu 'izz ü sa'âdet ile
- 2343 Ġazab dest-bend oldu Mışırîleri
Atıldı ser-i ḩulleden begleri
- 2344 Revân'a çü me'mûr idi Mışırîyân
Alındı Revân irmedi Mışırîyân
- 2345 Şanurlardı sultân-ı şâḩîb-ḩırân³⁸²
Alunca Revân'ı geḩer ḩoḩ zamân
- 2346 İrişürler ol ḩıdmete bî-gümân
Gelür yirine emr-i şâh-ı cihân

---

³⁸² L:83-a

- 2347 Anı bilmediler ŧehen-ŧāh-ı dīn
Alur al‘ayı heftesinde hemīn
- 2348 Hirāsān olup aldılar nīm-rāh
Dönüp geldi ün Āmed’e pādīŧāh
- 2349 Bulup anda Mıŧrīleri istedi
Bu mücrimler avāli heb söyledi
- 2350 Atup beglerin al‘adan hıŧm ile
alanını ‘afv eyledi ram ile
- 2351 Budur ahr u luf-ı ŧehen-ŧāh-ı dīn
Maallinde ‘afv ü maallinde kin
- 2352 Belī zam ü merhem iki yārdur
İkisi de devletde der-kārdur
- 2353 Eger sāhib-i fat u rat olmaya
Hemān rat ola hi fat olmaya
- 2354 O devletde ŧevketden olmaz eŧer
O ŧemŧire beñzer k’ola tī-i zer
- 2355 Eger ‘aks olursa da utmaz nīzām
Ki rametde sebat gerekdür müdām
- 2356 ŧehen-ŧāh-ı dīn cāmī‘-i ‘al ü nal
İder dā‘īmā fat u ratında ‘adl
- 2357 O’dur ŧevket ü intīzama sebep
O’dur nām ü kām-ı nīzāma sebep
- 2358 Hūdā devletin eylesün ber-devām
Cihān bulsun anuñla dā‘īm nīzām

82-b

Der-Fet Kerden-i Muammed Pāŧā-yı

Ṭayyār Ḳal‘a-yı Kerkük-Rā

- 2359 Gel ey feth-i zūr-āver-i kār-zār³⁸³
Sipehdür kemend er ü kişver-şikār
- 2360 Revān ile her cānibe ber-ḥaşir
Ki herbirine rāh-berdür zafer
- 2361 Şehen-şāh-ı dīn-i sa‘ādet-cenāb
Revān üstüne eyler iken şitāb
- 2362 Yemīn ü yesārīde teşhīr için
Ḳızılbaşı bi’l-merre tedmīr için
- 2363 Muḥammed Pāşā-yı Āşaf-nāzīr
Ki Vālī-i Āmed idi ol dilīr
- 2364 Revān oldu fermān ki Ekrād ile
Ol aqvām-ı perḥāş-ı mu‘tād ile
- 2365 Hīşār ideler Ḳal‘a-yı Kerkük’i
Medār ideler vaḳ‘a-yı Kerkük’i
- 2366 Revān’ı ḳuşatduḳda şāh-ı cihān
Muḥammed de Kerkük’e vardı revān
- 2367 İçünde bulunan ḳızılbaşlar
Dögüşdi çalışdılar evbāşlar
- 2368 Muḥammed Pāşā-yı pūr tedbīr
Hizebr-i veḡā ejder-i şīr-gīr
- 2369 Tüfekçilerin dökdi ḥendeḳlere
Sipāhīlerin virdi finduḳlara

83-a

---

³⁸³ L:83-b

- 2370 Otuz gün kadar eyledi kār-zār
Ki kārından oldu kızılbaş zār
- 2371 ‘Aceb merd-i merdāne idi o şīr
Gözin yummaz idi toğunsaydı tīr
- 2372 Tüfek finduğundan şavaşmaz idi
Şavaşmağla aşla kavuşmaz idi
- 2373 O ƙal‘ayı erlikle aldı hemān
Hudā rahmetin eylesün cāvidān
- 2374 Vire eylediler kızılbaşlar³⁸⁴
Ki ƙalmışdı nāçār evbāşlar
- 2375 Ƙabūl itdi Pāşā-yı merhūm hem
Ki hayr işde te’hīr olur şūm hem
- 2376 Hīşārı alup eyledi üstüvār
Ƙodı ƙal‘aya merdüm-i kār-zār
- 2377 İdüp hıdmet-i pādīşāhı tamām
Dönüp Muşul’a geldi ol nīk-nām
- 2378 Şehen-şāh-ı dīnden bulup iltifāt
Teraƙķīde sür‘atler itdi o zāt
- 2379 O ƙul kim ola müsta‘īd-i ƙabūl
Nihāyet-i ƙurba bulur ol vuşūl

Der-Be-dest-Āverden-i Ƙal‘a-yı Akışka

- 2380 Gel ey feth-i pūr zūr-ı ejder-kemend
Be-bend-āver-i ƙal‘ahā-yı bülend

---

³⁸⁴ L:84-a

83-b

- 2381 Be-bāzū-yı şāhib-ķırān-ı cihād
Bī-figen-‘adū rāz-ı seb‘ şeddād
- 2382 Çü teşhīr oldı ħiṣār-ı Revān
Aķıṣķa’ya Ken’an olındı revān
- 2383 Vezīr-i mūkerrem ile ceṣṣ u tūp
Çerīler cerī tūplar ķal’a-kūb
- 2384 Aķıṣķa’ya merdāne itdi hūcūm
Çaķır pençesine ṭayanmadı būm
- 2385 Şarıldı ħiṣāra yelān-ı ğuzāt
Ķızılbaş ğördi ki bulmaz necāt
- 2386 Emān istediler virildi emān
Çıķup gitdiler ķal’adan der zamān
- 2387 Kilābuñ derūnına ṭolmuṣdı ħavf
Pür olmuṣdı ṣayt-ı mehābetle cevḑ
- 2388 Ğörinürdi ejder gibi sünnīyān³⁸⁵
O ħar-ṣi‘ālar mūṣa döndi hemān
- 2389 O denlü Ķızılbaş ķorķar idi
Ki kendi silāķından ũrker idi
- 2390 Şehen-ṣāh-ı dīnden çeküp bīm-i cān
Şanurlardı her ceṣṣi şāhib-ķırān
- 2391 Budur heybet ũ ṣevket-i pādiṣāh
Budur ķuvvet ũ ṣevket-i pādiṣāh
- 2392 Ħudā zāyid itsün ṣalābetlerin
Ķılup ‘adūda mehābetlerin

---

³⁸⁵ L:84-b

- 2393 Vezîr-i mükerrerem alup al‘ay1
Suhûletle def‘ itdiler va‘ay1
- 2394 Ol erâfda var idi o ılâ‘
İtâ‘atden itmediler imtinâ‘
- 2395 oyup cümlesine tüfekçileri
ılâ‘ya sepişdürdi bekçileri
- 2396 Aısa‘ya nevbetci ta‘yîn idüp
Yeñiçeri-i bekci ta‘yîn idüp
- 2397 Zâhire vü leşker odılar aña
Cebeâne oblar odılar aña
- 2398 Mui‘ eyleyüp cümle Gürcîleri
Getürdi ayaına ilçileri
- 2399 ‘Adûy1 tamâm eyledi ber-araf
Düzüldi oşuldu yine her araf
- 2400 aiye bu üslûb buldu vuû‘
Vezîr-i mükerrerem buyurdu rücû‘

84-a

Der-Ric‘at-1 Hümâyûn-1
Be-İstânbûl-1 Behişt-Nümûn

- 2401 Gel ey sev³⁸⁶ ıl ârzû-y1 hâzer³⁸⁷
İrişsün murâdına ehl-i sefer
- 2402 udûm-1 hümâyûn-1 pür-ibtihâc
Vuşûliyle bulsun şeref taht ü tâc
- 2403 Şehen-şâh-1 dîn-i arâr-ârzû

³⁸⁶ L:şevk

³⁸⁷ L:85-a

Yine oldılar reh-güzār-ārzū

2404 Vezīra‘zam irişdiler Āmed’e
Şehen-şāh-ı dīne idüp Meĥmed’e

2405 Başı göge iriřdi pā-būsula
Yine oldu hem-düş oldu me’nūsula

2406 Sitanbül’a ‘azmi görüldi revā
Şehen-şāh ra’yına oldu şenā

2407 İki hefteden soñra māh-ı tamām
Felek taĥtına eylediler ĥırām

2408 Ĥuşūşān ĥavāş-ı ĥıdemla hemān
‘Azīmet Sitanbül’a oldu revān

2409 Malatya öñünden geçildi Fırāt
İçildi o nehr üzre āb-ı ĥayāt

2410 Geçünce şudan beş gün eglendiler
Malatya şeh(i)rinde dinlendiler

2411 Ĥasan-bederġa döndiler ba‘de
Hekīmĥān’ına ĥondılar ba‘de

2412 Vezīr-a‘zamı bunda döndürdiler
Anı Āmed’e toġrı gönderdiler

84-b

2413 Şeb oldu ĥazer rüz oldu sefer
Şeb u rüz oldu ĥonarla göçer

2414 Hemān birgün eglendi Sivas’da
İki gün Toĥat-ı pür-īnāsda

2415 Amāsiyye’de bir gün eglendiler
Ilca’da bir gice dinlendiler

- 2416 Çü 'Oşmāncıguñ köprüsin geçdiler³⁸⁸
Zarūrī Kıızıl şuyunu içdiler
- 2417 Şitāb itmedi bir maḥalde qarār
Bolu'ya varunca güzār idi kār
- 2418 O germ-ābeye girdi şāh-ı cihān
Ḥayāt ābını içdi Ḥızr-ı zamān
- 2419 Sefer ārzū eyler idi ḥazer
Yoğidi qarāra ziyāde nazar
- 2420 Gil ü āb yollarda bisyār idi
Anuñçün sefer ehli bī-zār idi
- 2421 Gelüp Eznemīd'e ki kōndı sefer
Ḥalāş oldu tayy itmeden rāh-ber
- 2422 İki gün ki ārām itdi ḥuzūr
Yanaşdı ṭonanma-yı şarşar mūrūr
- 2423 Binüp Eznemid'den gemiye hemān
Atıldı be-reh esb ü bergüstvān

Der -Ta'rif-i Keştī

- 2424 Bu bir bād-pādur ki reh-vārdur
Aqarşu gibi eşkini vardur
- 2425 Bu reh-vār idende ayur rā gibi
Degüldür bu reftārda at gibi

---

³⁸⁸ L:85-b

- 2426 Yer üzre durur muttaşıl çār-pā
Bu bir bād-pādur ki pā der hevā
- 2427 O Simurğdur kim açup bāl ü per
Yüzinden yedi bahrüñ eyler güzer
- 2428 Getürirdi taht-ı Süleymān'ı bād³⁸⁹
Bir āb ü hevādür bu taht-ı murād
- 2429 Şehen-şāh-ı dīn Süleymān-vaqār
Bu taht-ı revān üzre kıldı qarār
- 2430 Kürek yelken ile revān oldılar
Hevādan şudan şādumān oldılar
- 2431 Gicenüñ yedi sa'atinde tamām
Çatup Üsküdār'a tutuldu maqām

Der Ta'rif-i Kerre-nāy

- 2432 Şehen-şāh-ı dīn-i 'aciz-nümāy
Buyurdu figān eylesün kerre-nāy
- 2433 Çığırdup har-āvāz-ı mücrimleri
Figānıyla şād itdi Müslimleri
- 2434 'Azāsın tutup Şi'ānuñ kerrenāy
Pür itdi bu nüh kıbbeyi hāy hāy
- 2435 Ne hoşdur figān-ı 'adū-yı mehān
Niçün sünniler olmasun şādumān
- 2436 Bu feryādı tā şubḥ idüp kerrenāy
Kesildi sesi itmeden hāy hāy

³⁸⁹ L:86-a

2437 Çıķup Üsküdār'a ŧehen-ŧāh-ı dīn
Gelüp cümle erkān-ı devlet ķarīn

2438 Ayaķ baŧdılar tahta devlet ile
El öpdürdiler anda 'izzet ile

Der-Dest-Būs-ı 'Ulemā

2439 Ŗuruldı o dīvān-ı heybet niŧān
Müretteb dizildi ķamū ins ü cān

85-b

2440 Ayağ üzredür dest-i semin'aŧā
Ŗapucıbaŧılar durup evvelā

2441 Durup dest-beste ser-efkendeler
Nazar ber-zemīn-duhte-i bendeler

2442 Ŗanursın ki ābdān-ı bī-cān idi
Mücessem teŧāvir-i insān idi

2443 Olup ķuṭb-ı ŧābit ŧeh-i cism ü cān³⁹⁰
Ŗafada ķıyām eyledi Ferķadān

2444 Ŗolunda ķıyām itdi müfti'l-enām
O nūr-ı mücessem o pīr-i hümām

2445 İdüp Müŧteri Āfitāba ķırān
Ŗeref iktisāb eyledi iķtirān

2446 Vezīrān-ı heft-mülük iḧtiŧām
Verāsında müftinüñ itdi ķıyām

2447 Virüp anlara muttaŧıl iki ŧadr

---

³⁹⁰ L:86-b

Bir iken üç oldu cihān içre bedr

2448 Selāma dizildi kuzāt-ı kirām
Virüp yollı yoluyla herkes selām

2449 Du-tā itdi ta‘zimle kāmetin
Edā itdi tekrīm ile hıdmetin

2450 Sürüp dāmen-i ‘izzete yüzlerin
Du‘ā ile hatm itdiler sözlerin

2451 Mevālī idüp hıdmetini tamām
Müderrisler itdi selāma kıyām

2452 Şeref buldılar ‘izz ü pā-būs ile
O pā-būs-ı iclāl-i me’nūs ile

2453 Meşāyih gelüp ba‘de hıdmete
Erişdiler ol devlet ü ‘izzete

2454 Mu‘arrifleri Şeyhü’l-islām idi
O ta‘rifde gāyet-i ikrām idi

86-a

2455 Nevāziş buyurdılar elṭāf ile
Tekerrümler itdiler i‘ṭāf ile

Rücū‘-ı Be-Aşl-ı Suḥan

2456 Bugün tutdılar Üsküdār’ı maḳām³⁹¹
K’ola tehniyet emri anda tamām

2457 Seherden ki oldu revān āfitāb³⁹²
Bu deryā-yı aḫzarda keştī ber-āb

2458 Sa‘adet ile sāhile indiler

³⁹¹ L: 86-b’de

³⁹² L’de 87-a başı

Celâdetle başardaya bindiler

Der Ta‘rif-i Keştî

- 2459 Ayaklandı ol ejder-i heft-ser³⁹³
Çanatlandı simurğ-ı şad bāl u per
- 2460 Yürür sīnesi üzre ejder gibi
Şu üzre uçar murğ-ı şad-per gibi
- 2461 Yine bildigimüz gemidür velî
Bu şekle kodı anı şevk-i dili
- 2462 Erince kenāra şehen-şāh-ı dīn
Ayağ üzre idi zamān u zemīn

Der-Şādumānî

- 2463 Kenāre ki vaż’-ı kadem itdiler
Tüfek tūplar ile dem itdiler
- 2464 İdüp tehinyet ber ü baħr ehli heb
Sürür ile raqş itdi şehr ehli heb
- 2465 Olup şeş-cihet ħayr-ı maqdem nevā
Teşādümler itdi nidā vü şadā

Der-Üstāden-i Be-Selām

86-b

- 2466 Leb-i baħr bāb-ı hümāyūna dek

³⁹³ L: bu beyit 86-b’de bulunmaktadır.

Mülük-ihtişamân Feridûn'a dek

- 2467 Dizilmiş dürür cümle pür zîñ ü zîb
Küşâde-leb ü ħande-rû ser-be-hîb
- 2468 Binüp rahşına Rüstem-i tâc-dâr
Revân oldu tahtına İsfendiyâr
- 2469 İç ağaları pey-rev-i pâdişâh³⁹⁴
Zırh-pûş u terkeş kemer zer külâh³⁹⁵
- 2470 Şeh olmuşdı mâh-ı süreyyâ maķâm
İç ağaları hem-süreyyâ nizâm
- 2471 Peyikler şolaķlar öñünce devân
Şafa ile raķş iderek şādumân
- 2472 Yemîn ü yesâra telatţüf nişâr
Selâm iderek luţfile şehriyâr
- 2473 Güzâr itdiler bâb-ı iķbâlden
Şeref virdiler tahta iclâlden
- 2474 Şeref burcına geldi ħurşid-câh
Şeref-baĥş tâc oldu Cemşid-câh
- 2475 Devâm olsun eyyâm-ı nuşretleri
Müdâm olsun a'dâya fuŗşatları
- 2476 Seferde ħâzerde mübârek ola
Seyir ü maķarda mübârek ola
- 2477 Tütup ġarb u şarkı selâbetleri
Pür itsün ķulûbı mehâbetleri

³⁹⁴ L:87-b

³⁹⁵ L: Zırh-pûş u tirkeş zer külâh [vezin tutmamaktadır]

2478 Gehî şarḡ u geh ġarḑı ḡılsun mekân
Götürsün ‘adūyı cihândan hemân

2479 Bu ümîde dil-bestedür ‘ākîlân
Bu da‘vâdadur cümle kâr-âgehân

2480 Olup himmeti ḡadri gibi bülend
Mülûk-ı cihânı ider der-kemend

87-a

2481 Eḡālîm-i seb‘a idüp ketḡüdâ
Ḥudâ anı ḡıfḡ eylesün dâ’îmâ

**Der-Birûn Reften-i Ḳal‘a-yı
İrevân Ez Dest-i İslâmîyân**

2482 Gel ey çerḡ geḡ ḡîle vü ḡud‘adan
Uşanmaz mısın mekr ile bid‘adan

2483 Ğazanferleri tâb-ı tebden za‘îf³⁹⁶
Şu resm eyledük k’oldı rûbeh-ḡarîf

2484 Ḳızılbaş-ı evbâş-ı pür-mel‘anet
Gelüp bir yire itdiler meşveret

2485 Didiler ḡaber virdi cāsûslar
Ḥaber-ġîrlîk ile me’nûslar

2486 Revân Ḳal‘asında ḡonan Murtażâ
‘Alîl ü marîz olmada dâ’îmâ

2487 Düşürmişdür anı maraz ḡâlden
Nice ḡâl ḡalmışdur ol ḡâlden

---

³⁹⁶ L:88-a

- 2488 Degüldür anuñ ‘aqlı başına yār
Umūrını cümle gören Zü’l-fiķār
- 2489 Hıřār emrini göremez ketḥüdā
Efendisine iremez ketḥüdā
- 2490 Bu ma‘nāyı dergāha ‘arz itmemiş
Mariz olduğın dağı bildürmemiş
- 2491 Vezīr-a’zam almazdan evvel ḥaber
Revān üstine varmamızdur hüner
- 2492 Bu eřnāda Revān’ı itsek ḥıřār
Beş ay tutamaz şal‘ayı Zü’l-fiķār
- 2493 Kış aldı yolu geçemez ins ü cān
Revān’ı ḥıřār idelüm biz hemān
- 2494 Cuyūř-ı řehen-řāh-ı dīn nīm-sāl
Kūhistān-ı Ermen’den ařmaķ muḥāl
- 87-b
- 2495 Bahār olmayınca olunmaz ‘ubūr
Bizim üstümüze kim eyler mūrūr
- 2496 Pesend itdiler birbiri sözlerün
Hıřār olmağa dıkdiler gözlerün
- 2497 řiđār u kibārı olup müttefik
Bir oldu bu vādīde mest ü ayıķ
- 2498 Bir alay olup cümle mişl-i ğazāb³⁹⁷
Kūřatdı Revān řal‘asını kilāb
- 2499 Mariz olmađın Murtażā-yı vezīr

---

³⁹⁷ L:88-b

İdüp kethüdāsın ğuzāta emir

- 2500 Şeb u rüz eylerler idi sitiz
‘Adūya urarlar idi tiĝ-i tiz
- 2501 Bahādır idi haḫ budur Zü’l-fiḫār
Velī re’y u tedbīrdür aṣl-ı kār
- 2502 Şehen-şāh-ı dīne iriṣdi haber
Ḳuşatdı Revān’ı Ḳızılbaşlar
- 2503 İṣidildi hem Murtażā ḫastedür
Eli ceng ü tedbīrden bestedür
- 2504 Vezir-ā’zama oldı fermān ki tiz
Ḳızılbaşı ref’ide tiĝ-i sitiz
- 2505 Yirinden ḳopup leşker itdi hücūm
Cuyūşile ṭoldı yine Erzurum
- 2506 Vezir-ā’zam Āmed’den idüp sefer
Ḥasan-ḳal’asına dek itdi güzer
- 2507 Muḫammed Pāşā varup Bedlīs’e
Ol eṭrāfi heb ṭoldurup Bedlīs’e
- 2508 Anaṭolı Sivas vālīleri
Ḳaraman u Mar’aş aḫālīleri
- 2509 ‘Umūmen sipāhī vü yeñiçeri
Ḳamū ehl-i timār ü sā’ir çeri
- 2510 Daḫı Van u Aḳışka’nuñ leşkeri
Ḥaleb Şām Tırāblus ‘askeri
- 2511 Geçilmez kühistāndan gördiler
Ol eṭrāfa istif olup durdılar

88-a

- 2512 Gelince bahār-ı huceste-eşer
Bilürlerdi mümkün degildür güzer
- 2513 Memerr açılunca karār itdiler³⁹⁸
Şeb u rüz evrādı kār itdiler
- 2514 Bilürdi Kızılbaş-ı perhâş-cüy
İrüşürse ol leşker-i kîne- hüy
- 2515 Ğubārı Kızılbaş'ı heb kör ider
Revân deştini anlara gör ider
- 2516 Hişāra idüp bezl-i küşîş tamām
Daķıķa kuşūr itmedi ihtimām
- 2517 Bu ma'niden āgāh idi Sünniyan
Olup cengde her biri pehlevān
- 2518 Gün olmazdı kim her biri pençesin
Urup düşmene almaya nicesin
- 2519 Metereslerini başarılar idi
Dögüşenlerini keserler idi
- 2520 Alınunca hendekleri bî-hilāf
Kızılbaş maĝlûb idi her masāf
- 2521 Olup ceng-i kām se-māh-ı tamām
Şebpu rüz iderlerdi harbe kıyām
- 2522 Ecel düşmen ü dostu yār idi
Ğayāt ikisinden de bî-zār idi
- 2523 Vefāy(?) ile bed-nām oldu ecel

---

³⁹⁸ L:89-a

- Memât ile hoş-kâm oldu emel
- 2524 Şehâdet-taleb idi hep Sünnîyân
Kesel virmedi anlara bîm-i cân
- 2525 Kızılbaş şâh ile eylerdi ceng
Eger şehleri olmasa bî-direng
- 2526 Ölümünden kaçarlardı giderler idi
Huzûr evlerine göçerler idi
- 2527 Kızılbaş cengünde nâ-çârdur
Ki bî-kâr itmezse ber-dârdur
- 2528 Dögüşmezse hâkimleri öldürür³⁹⁹
Ölümünden kaçanlar ölümün görür
- 2529 Velî habbezâ ceş⁴⁰⁰-i ‘Oşmâniyân
Ki Allâh için bezl ider mâl ü cân
- 2530 Revân’da düşüp Murtażâ haste-hâl
Bu ceng ü cidâli iderdi ricâl
- 2531 Biri biri üstine döner idi
Düşerse biri biri geçer idi
- 2532 Biri birini cenge tahriş ider
Biri ölse biri yerine geçer
- 2533 Dögüşürdi bu nev‘ ile gâziyân
Ki aldı ecel Murtażâ’dan revân
- 2533 Bir aya qarîb eylediler sitîz
Gılâfına girmez idi tîğ-i tîz

---

³⁹⁹ L:89-b

⁴⁰⁰ L: ceş habbeza

89-a

- 2534 Çü dörd aya başdı zamān-ı kıtāl
Birez geldi sünnilere za' f-ı hāl
- 2536 Şehīd oldı gāzilerūñ ekşeri
Huşūşān vefāt eyledi serleri
- 2537 Meded-kārı mevkūf idi dağlara
İki ay qalmışdı ol çağlara
- 2538 Yıkılmış idi qal'a ucdan uca
Yağa yağa yedi avuc avuca
- 2539 Hemān tīg idi seddiden düşmeni
Tüfek tūpdan gitti lāf-ı meni
- 2540 Yürüyüşler itdi Qızılbaşlar
Alamadılar yine evbāşlar
- 2541 Anı bildiler kim kılıcla eger
Alnursa ol qal'a-yı pür haţar
- 2542 Qızılbaş nīme giçer tīgden
Ne nīme ki ekşer giçer tīgden
- 2543 İdüp hīle gönderdiler bir resūl⁴⁰¹
Didi şāhımız sözin eyleñ qabūl
- 2544 Yıgıtlük dilā-verlük ise budur
Bahadırluk vü erlük ise budur
- 2545 Umarsız meded şimdi yokdur mecāl
İki ay gerek açıla tā cibāl
- 2546 Bilünmez ne var sizde bizde hemān
Revān'ı virūñ siz de oluñ revān

---

⁴⁰¹ L:90-a

- 2547 Ta'arruż size bizden olmaz revā
Revāndur hemān maqşad ü müdde'ā
- 2548 Bu sözi ki işitdiler Sünniyan
Gönüllerde cūş eyledi ħubb-ı cān
- 2549 Helāka gönül virmişidi kamu
Şehādet murād itmişidi kamu
- 2550 Virüp qal'ayı çıkdılar müslīmün
Düşüp yollara geldiler pek zebūn
- 2551 Cihānda şağ olsun şehen-şāh-ı dīn
Qomaz rubehe rağmı şir-i garīn

Der-Aḥkām Kerden-i
Vezir-i Qılā'-yı Serḥad-rā

- 2552 Bahār intizārın çekerken vezir
Qızılbaşa oldu felek dest-gir
- 2553 Gelenlerden aldı haber vaq'adan
Ümidini qaṭ' eyledi qal'adan
- 89-b
- 2554 Şehen-şāha aḥvāli i'lām idüp
Qılā'mı serḥaddūñ aḥkām idüp
- 2555 Aqışqa'yı Qars'ı vü Van'ı tamām
Yeñiden meremmāta kıldı kıyām
- 2556 Qılā'-yı sığāra daḥı hem-çünān⁴⁰²
Zaḥire vü ādemler itdi revān

---

⁴⁰² L:90-b

- 2557 Mūşul cānibinden alındı haber
Küçük Aḥmed ol mā'īl-i şūr u şer
- 2558 Uyup Erdilān Ḥān'ı iġvāsına
Anuñ aldanup mekr ü iġrāsına
- 2559 Vezīr-a'zama itmeden bir haber
Düşüp ardına gitmiş ol bī-ḥaber
- 2560 Kızılbaş aldırmayup 'aynına
Varur Mihribān Ḳal'ası üstine
- 2561 Kızılbaş bi'l-cümle mevcūd iken
Küçük Aḥmed'ün ceysi mefkūd iken
- 2562 Varur Gūr gibi düşmenüñ üstine
Çeken Gūr gibi düşmenüñ üstine
- 2563 Çok olmağla 'adā-yı bed-ḥāhlar
O şīr-i neri aldı rübāhlar
- 2564 Şehīd oldı Ḥaḳ raḥmet itsün añā
O dünyāda da 'izzet itsün añā
- 2565 Çün aldı haber Āşaf-ı tīz-hūş
'Ale'l-fevr techīz itdi cuyuş
- 2566 İdüp başbuğ kethüdāsın hemān
Revān itdi serḥadde ceş-i girān
- 2567 Varup kethüdā-yı müşārileyhe
Edā eyledi ḥıdmet-i mā'liye
- 2568 Girüp Mūşul'a ḥaylī şevket ile
Kızılbaşı ürküdü dehşet ile
- 2569 Tüfekcilerin gönderüp Kerkük'e

Re‘āyāsını dönderüp Kerkük’e

- 2570 Aķın şaldı evbāşlar üstine
Belā oldu ķallāşlar üstine
- 2571 Virildi añā Şām-ı cennet-meşāmm⁴⁰³
O’dur şimdi Derviş Muḥammed be-nām
- 2572 İdüp cümle serḥaddi termīmler
Tamām oldu çün emr-i tetmīmler
- 2573 Dönüp Āmed’e gelmişidi vezīr
Vezīr oldu Bayram Pāşā-yı pīr
- 2574 Vezir-a‘zam oldu vü geldi hemān
Bunu istediler çekildi hemān
- 2575 Şehen-şāh-ı dīn ‘aķlı pūr-kārdur
Anuñ ‘azl ü naşbında serdārdur
- 2576 Çü ķalb-i hümāyūnı mülhīm olur
Anuñ zaḥmı ma‘nide merhem olur

**Der-‘Ukūķ Kerden-i ‘İnāyet- Girāy u
Yaften Cezā-yı Sezā-yı Ḥīş**

- 2577 Gel ey ḥabş-kāruñdan eyle ḥazer
Saña ḥayr gelmez çekersin zarar
- 2578 Oyunlar saña bed-güherdür ķatı
Sözünü tutan bī-hünerdür ķatı
- 2579 Sene erba‘ u erba‘īn ü elif⁴⁰⁴

---

⁴⁰³ L:91-a

Felek Cānbek'ün hānlığın şaydı hulf

- 2580 ırım hānı oldu 'Ināyet Girāy
Hūsām'ı aña ıldılar ağlıgay
- 2581 Nihādında şirret var imiş meger
Hıyānet-perest oldu ol bed-güher
- 2582 Revān'a buyurduda şāh-ı cihān
Aña olmuş idi bu fermān revān
- 2583 Demirapu'dan ıksa Tatar ile
ızılbaşa zam ura ilgār ile
- 2584 Bahāne idüp didi kim antemir⁴⁰⁵
Anuñ ceysi var cümlesi gök demir
- 2585 Bize il degül bağıdür ol toñuz
amu hānlara bağıdür ol toñuz
- 2586 Giderseñ Demirapı'ya ol gelür
ırım ülkesin hālī bulur alur
- 2587 Ma'an üste dek gitmege gitmedi
Anuñçün bize gitmek el virmedi
- 2588 Bu cürminden iğmaz olunmuş idi
Ta'arrūzdan i'rāz olunmuş idi
- 2589 Hıyānet tevehhüm virüp cānına
Yine şuşadı yo yire anına
- 2590 Kefe hākimin bī-sebeb itdi atlı
Düşüp ba'de cānına bīm-i 'azlı

90-b

---

⁴⁰⁴ 1044 H.

⁴⁰⁵ L:91-b

- 2591 Yazup ‘arz u maḥzarlar itdi revān
Ki mücrim degildür bu ma‘nide ḥān
- 2592 Bu eṣnāda taḥrīk idüp Moskov’ı
Dil-i düşmen-i dīni itdi ḳavī
- 2593 Gelüp Moskov itdi Azağ’ı ḥiṣār
Toḳuz ay ḳadar ḳaldılar kār-zār
- 2594 Teḡāfül idüp def’e ḳalışmadı
Bahāne tutup ḥiç ḳarışmadı
- 2595 Noḡay u Ḳırım ḥalkı ile tamām
Düşüp Ḳantemir fikrine şubḥ u şām
- 2596 Anuñ def’ine yıḡdı ceşş-i girān
Bucaḳ mülkine aḳdı baḥr-ı revān
- 2597 Tuyup Ḳantemir keşretin anlaruñ
Bilüp üstine geldigin ḥānlaruñ
- 2598 ‘İyāliyle mālıyla ḳaçdı hemān
Der-i devlete geldi ḳurtardı cān
- 2599 Birāderlerinden Velī Şāh-nām⁴⁰⁶
Taḥallüf idüp ḡayrısı bi’t-tamām
- 2600 ‘İnāyet Girāy’a muṭı‘ oldılar
‘İṭa‘āt idüp luṭflar buldılar
- 2601 Bucaḳ’dan o Tatar’ı hep ḳaldırıp
Ḳırım topraḡına yine ṭoldırıp
- 2602 Ğurūr-ı tamām ile ḥān-ı Ḳırım
İdüp zu‘m kendini cān-ı Ḳırım

91-a

---

⁴⁰⁶ L:92-a

- 2603 Koyup bunları qarda oldu revān
Qırım mülkine virdi zu‘mınca cān
- 2604 Aqup hānuñ arduca cümle Tatar
Qağılgayla fi‘l-cümle qaldı süvār
- 2605 Görüp naqşı Selmān Şeh ile evrāq
Velī Şāh’a gönderdiler bir ulaq
- 2606 Velī Şāh gāyet dilāver idi
O qavm içre erlikde server idi
- 2607 ‘Ale’l-fevr Ilgār idüp bir seher
Hüsām’a belā şāmın itdi maqar
- 2608 Hüsām’ı qılıcla iki biçdi tiz
Nüreddin ile dağı itdi sitiz
- 2609 Üşüp Qantemirli kamu üstine
Düşüp Qantemirli kamu üstine
- 2610 Anı dāğı qatl itdiler bi-dirig
Birikdi qamusı qodı ceyşe tig
- 2611 Yine Qantemirli olup kām-rān
Qağılgay Nüreddin gidüp qaldı hān
- 2612 Şehen-şāh-ı dīn-i ‘adālet-penāh
Bahadır Girāy’ı idüp mülke şāh
- 2613 Bahādır Girāy’a virüp hānlığı
Qarındaşına virdi sultānlığı
- 2614 Piyāle alup hānı çekdirmeye ⁴⁰⁷

91-b

---

⁴⁰⁷ L:92-b

- O sâ'atda başladı çekdirmeye
- 2615 Kefe'ye irişdirdi hânı hemân
'İnâyet tıyup atdı deryâya cân
- 2616 Bilürdi ki yoşdur hâlâşa mecâl
Necât ihtimâlidür emr-i muhâl
- 2617 Der-i devlete geldi bî-ihtiyâr
Gelünce emân virmedi şehriyâr
- 2618 Günâhın bağışladı şâh-ı cihân
Azaş Qal'asın almasa dışmenân
- 2619 Bu cürmi nice 'afv ider pâdişâh
Ki küffâr itdi ğuzâtı tebâh
- 2620 Hıyânet-perest idi çün Qantemir
Anı itdi nâr-ı siyâset-i mekr
- 2621 Dıraşt-ı habîş idi qal' itdiler
Anuñ fer'ini dağı kam' itdiler
- 2622 Ne oğı ne kendi hâlâş olmadı
Hıyânet iden merhâmet bulmadı
- 2623 şehen-şâh-ı dîne hıyânet iden
Hâbâşet yolından kabâhat iden
- 2624 İki dârda raşat olmaz aña
Be-her hâl mişnetden olmaz cüdâ

Der-Te'dip-bân Ez-Dil ve Hâlâş
řûden-i Ū Ez-Pençe-i Ecel

92-a

- 2625 Hüseyn Hasan-s̄ret ibn-i Naşūh
Dil̄ir-i ṭaleb-kār-ı Feth ü Fütūh
- 2626 Be-‘akl-ercümen̄d ü be-tedb̄ir-i p̄ir
Budın ḥākimiken o rüşen-zam̄ir
- 2627 Raqış nām-ı gebr-i keb̄ir-i Macar
Birez be-dil-kām olmuş idi o ḥar
- 2628 Qarındaşına **teblenen** cevr ider⁴⁰⁸
Elinde olan mülkin almaq diler
- 2629 Taḗallümler itdi gelüp İştEVān
Raḗış’dan bu ma’nī görǖndi girān
- 2630 Vez̄ir-i dil̄ir-i Aristo-naz̄ir
Der-i devleti itdi naḗşa ḥab̄ir
- 2631 Murahḥaş olup emr ü fermān ile
Raḗış üstine gitdi ‘üvnān ile
- 2632 O ḥinz̄ir-ı bī-d̄in-i bī-‘aḗl u re’y
İdüp cem‘ kendi gibi bir alay
- 2633 Ḥuşūmet hevāsıyla irsāl ider
Hevāli-i orduya iṣāl ider
- 2634 Vez̄ir-i mükerrerem ki aldı ḥaber
‘Ale’l-fevr irsāl itdi ḥaṣir
- 2635 Bulup qarda kāfirleri kırdılar
Oradan kilābı hemān ırdılar
- 2636 Ṭameşvār Pāşası başın buḡ idi
Gücile qaḗup gitdi qaldı çerī

---

⁴⁰⁸ L:93-a

92-b

- 2637 Vezîr-i mükerrerem haber-dâr olup
İrişdi o ceyşe hevâ-dâr olup
- 2638 Raqış üstine ‘azme virdi qarâr
Süvâr oldı serdâr-i sâhib-vaqâr
- 2639 Qazâ ile bir nehre uğradı râh
Kenârında ârâm kıldı sipâh
- 2640 Gice tâ seher oldı bârân u seyl
Seher gördiler olmış ol nehr-i Nîl
- 2641 Memerrden ‘ubûra mecâl olmadı
Murûr ol aralıqda yol bulmadı
- 2642 Raqış mest idi ayıq oldı hele
Köpek re’fete lâyıq oldı hele
- 2643 Gelüp nehrüñ ol cânibine hemân⁴⁰⁹
Tazarrû‘la qavmini itdi revân
- 2644 Didi İştevân bir hased-peşşedür
Qatı müfterîdür⁴¹⁰ bed-endîşedür
- 2645 Baña Erdel’i virdi şâhib-qrân
O günden beri hastedür İştevân⁴¹¹
- 2646 Re‘âyâsını söyledüñ Erdel’üñ
Berâyâsını diñledüñ Erdel’üñ
- 2647 Eger cevrimüz varsa qâzî oluñ
Kerem-kârimuz yoqsa râzı olun
- 2648 Vezîr-i dilîr-i kerîmü’l-fu’âd

⁴⁰⁹ L:93-b

⁴¹⁰ R:müfterid

⁴¹¹ L: O günden hastedür İştevân [vezin bozuk]

Suhûletle gördi ki hâşıl murād

- 2649 İdüp İştEVân ile şulh-ı ekîd
İkisine de virdi bîm ü ümîd
- 2650 Kılup ol iki gebri Erdel'de bir
Sa'âdetle döndi vezîr-i dilîr
- 2651 Der-i devlete ref'-i hâl itdiler
Vuķû' üzre 'arz-ı maķâl itdiler
- 2652 Getürdüp Tameşvâr Paşasını
Kâbûl itmedi hiç-i hâşâsını
- 2653 Ğazab 'ibret itdi anı 'âleme
Siyâset gerekdür beni âdeme
- 2654 Ol âdemde k'olmaya nâmûs u 'âr
Anı ehl-i Ğayret ider seng-sâr
- 2655 Ğayûr oldı şâhen-şehe dînimüz
Anuñçün kaçâr düşmen-i dînimüz

**'Azîmet-i Sultân-ı Selâtin-i İslâm
Be-Teshîr-i Bağdâd-ı Dârü's-Selâm**

93-a

- 2656 Gel ey intiķâm-ı haşer ârzü⁴¹²
Ki tîĞinle şâd-âbdur âb-rû
- 2657 'Adûsına sen zaķm ile çâk kıl
Yıkup ķal'asın đarb ile hâk kıl

---

⁴¹² L:94-a

- 2658 Ser-â-ser geçür düşmeni tiğden
Bülend eyle efgânını miğden
- 2659 Şügâl-i nigün-sâr-ı hîle-güzâr
Düşürdi çü naḥçîr şîr-i şikâr
- 2660 Kemîngâh fırsat olup dest-gîr
Yedi beççe-i şîri mûr-ı ḥaḫîr
- 2661 Görüp mârı efsurde berd-i ḥarîf
Anı ekle germ oldu mûş-ı zarîf
- 2662 Düşürdi gürâz-ı ḥazer pās-bân
O bâgî ki der-ḥâb idi dîde-bân
- 2663 Bulup ni‘meti cāy-ı ḥâlîde seg
Ana şunmada itmedi hiç şek
- 2664 Qazâ dest-bend itdi şem‘ünını
Aña gâlib itdirdi mel‘ünını
- 2665 ‘Adū-yı siyeh-kâr-ı bed rûzgâr
İdüp hîle vü mekr ile kâr-zâr
- 2666 Revân’a hücûm eyledi bir maḥal
Ki vâlîye dest urmuş idi ecel
- 2667 Eger Murtażâ olmasa ḥaste-ḥâl
‘Adūnuñ hücûmı olurdu muḥâl
- 2668 Cesâret ki rûbehden itdi zuhûr
Ayağ üstine geldi şîr-i gayûr
- 2669 Ehem oldu mücrîmlere intiḫâm
Hücûma kıyâm eyledi iḥtimâm
- 2670 Temevvüc-nümûn oldu baḥr-ı gâzab

93-b

Serāsime-rev oldı rih-i taleb

- 2671 Belāya şalā itdi ra‘d-ı nidā⁴¹³
Şehābın birikdirdi berķ-i belā
- 2672 Düşüp şir ācāma heb hemheme
Zemīn ü zamānı tıttup demdeme
- 2673 Ayaklandı bi‘l-cümle ejder-demān
Kanatlandı ‘anķā-yı mağrib hemān
- 2674 Şehen-şāh-ı dīne Siyāvuş-gulām
Feridūn-hışm Erdeşir-intikām
- 2675 İdüp kīn Keyhüsrevi naķş-ı dil
Hemān şāha ol naķş idi baķş-ı dil
- 2676 Muşammım bu oldu ki mülk-i ‘Acem
Ser-ā-ser kılıcdan giçe bīş ü kem
- 2677 ‘Irāk-ı ‘Arab’dan idüp ibtidā
Herāt’a varunca bula intihā
- 2678 Mühimmāta Bayram Pāşā tamām
İki yıl kadar eyledi ihtimām
- 2679 Döküp balyemez tıplar Bire’de
Had(d)iñ virdiler göge de yire de

Der-Ta’rif-i Tüp-ı Kal’a-Küb

- 2680 Ecel kehf idinmiş anuñ cevfini
Çeker kal’a-yı Çerc anuñ havfını

⁴¹³ L:94-b

94-a

- 2681 Şakīl ü keşīf ü saţīr u dırāz
Nefes al‘a-endāz u āhen-gūdāz
- 2682 Bu aml-i şakīli götürmez türāb
opar merkez eyler cihānı arāb
- 2683 Felekd r ki bir Şekl-i t mārdur
İi toptolı ‘unŐ r-ı nārdur
- 2684 Ya bir ejdehā-yı dehen-gārdur
Ya bir gār-ı merdüm-r bākārdur
- 2685 Ya dehl z-i d ze ya mār-ı ca m⁴¹⁴
K’olur cevfine nārı b -vehm   b m
- 2686 Ya bir Őara-yı ra‘d-āvāzdur
‘Ad  üstine t nder-āvāzdur
- 2687 Ya bir mārduŕ heyāt-ı gārda
Ya ‘ifritd r heykel-i mārda
- 2688 G dāsı ad d   Őadāsı Őed d
‘Aceb ejder oldu zinde-i bed d
- 2689 Yedi burcı bir demde ber-bād ider
ounırsa Elvendi Badād ider
- 2690 Őadāsıyla n h künbedi Şa ider
Nidā ‘arş ebvābumı da ider
- 2691 G zā āhen   nārdur muttaşıl
‘Amel alka āzārdur muttaşıl
- 2692 Bu alk-ı ced d oldu t nder g dā

---

⁴¹⁴ L:95-a

Bırağdı zemīn ü zamāna řadā

2693 Teng hūy u pūr zūr u tünd ü ğuzūb
Ĥađıđatde tūnder lađab řal‘a kūr

Der-Ta‘rif-i Gelūlehā-yı Tūp u Bārūt

2694 Ğızāsını cem‘ itdiler kūr kūr
řikāf ile geldi hevāya sūtūh

2695 Demir tūp ile řoldı arz u semā
Kīse kīse bārūt ile imtilā

2696 Arāzide medfūn olan tūnderi
Çıkarup zemīn şutdı deşt ü deri

2697 Ne yerde ise anı buldurdılar
Bu nūh ĥođđayı cümle řoldırdılar

2698 ‘Adūdan füzūn oldı finduđları
Rađamdan birūn oldı finduđları

94-b

2699 Çü Bābīl’de cem‘ oldı bārūtlar⁴¹⁵
Řıyāmet řopar didi Mārūtlar

2700 Binā‘en ‘ale‘l-‘āde eflāđı heb
Yıđar yandurur tūde-i ĥāki heb

2701 Vuđū‘ma ĥařrūñ olur bu sebeb
Nihāyet bulur rūzđār-ı ta‘b

Rücū‘-ı Be-Ařl-ı Suđan

⁴¹⁵ L:95-b

- 2702 Cebe-hānelerle pür oldı kıla‘
Zehā’irle leb-riz oldı bekā‘
- 2703 Levāzumla imkānı taldurdılar
Ne mümkin ise aña buldurdılar
- 2704 Mine’l-ibtidā vü ile’l-intihā
Menāzil levāzum becā vü sezā
- 2705 Müheyyā vü āmāde kıldı vezir
Cevān-bahtı cezb itdi tedbir-i pır
- 2706 Gelüp bir seher Hüdhd-i nāme-ber
Süleymān’a virdi Seb’a’dan haber
- 2707 O Belkıs-ı mülk ārzü der zamān
Buyurdu ki hāzır ola ins ü cān
- 2708 Suyül-ı hışım şarka idüp mürür
‘Irāk’ı ide ğarķ tūfān-ı şūr
- 2709 Nev-āvāze-i ceng olup kün-fe-kān
Tezelzül-nümün oldı kevn ü mekān
- 2710 Taleb-kār-ı harb idi cümle cuyuş
Nidā-yı sefer-ārzü idi gūş

Der -Ta‘rif-i Birün-Āmeden-i Leşker

- 2711 Nidā-yı sefer varmadan gūşına
Haber virdi hātif-i hışım hūşına
- 2712 Yelān-ı sipāh oldı raķķaşlar⁴¹⁶

95-a

---

⁴¹⁶ L:96-a

Yola girdiler ibn-i Vaḳḳāşlar

- 2713 Revā-rū revān oldu her sū hemān
Ḥaşem cān ü bāş üzre oldu revān
- 2714 Zāmīr-i hūmāyūn-ı hātīf-eşer
Ḳulūbine ḥalḳuñ sirāyet ider
- 2715 Rīḳāb-ārzū-yı pāy-ı İskenderi
Ḥaşem şevḳden pāy iderler seri
- 2716 Gürisne pelengān gibi cünd-i Rum
‘Adū üstine oldılar pür-hücūm
- 2717 Boşandı hemān bişeden şīrler
Ser-i düşmen isterdi şemşīrler
- 2718 Zemīni tutup cümle ejder-demān
Hücūm itdiler şarka zūr-āverān
- 2719 Alup yeryüzin nīze-i āhenīn
Ḥuḩuḩ ile ḩoldı nuḳāḩ-ı zemīn
- 2720 Zırh-pūşlarla ḩolup her zemīn
Cihān oldu pür şīşe-i āhenīn
- 2721 Ser-ā-ser cebe-dār u pür dil be-ceng
Sipāh idi güyā muḩīḩ-i niheng
- 2722 Cibāl-i zemīni ni‘āl itdi deşt
Zemīn oldu hem-vār çün kefi deşt
- 2723 Sipeh kūh kūh idi ammā revān
Ġubār ebri berḳidi nevk-i sinān
- 2724 Daḩı esmez oldu şabā vü debūr
Ki nevk-i sinān üzre idi ‘ubūr

95-b

- 2725 Tezâhümle pâ-mâl oldu hevâ
Kaçup âteşe eyledi ilticâ
- 2726 Bu ceşşüñ hücûmından almış hisâb
Şeb ü rûz gerdiştedür âfitâb
- 2727 Yirde düşmez oldu şu‘â-yı kamer⁴¹⁷
Uzağdan uzağa tolanur gezer
- 2728 Şebihûn havfın çeküp âsumân
Uyumazdı şubha degin ahterân
- 2729 Sipâhidi Behrâm-ı hûnî meger
Sürüye qarışmaz iderdi hazer
- 2730 ‘Uṭârid nifâkiyle meşhûr idi
Anuñçün görünmezdi mehcûr idi
- 2731 Eger pâs-bân olmayaydı recûl
Değişürdi bir anda nice maḥal
- 2732 Du‘âsıyla âsûdedür Müşteri
Ve illâ kaçardı koyup kişveri
- 2733 Getürdi defin zühre kesdi sesin
Ki âheng-i rezm aldı piş ü pesin
- 2734 Suyûl-i haşem kabladı ḥâki heb
Seḥâb-i belâ tutdı eflâkı heb

Rücû’ Be-Asl-ı Suhan

---

⁴¹⁷ L:96-b

- 2735 Semend-ârzû oldu şâhib-ķırân
Ĥidiv-i cihân Ķahramân-ı zamân
- 2736 İdüp intikâm ‘adūyu murād
Ķazâ vü Ķader istedi ala dād
- 2737 Şehen-şâh-ı dīn-i tevekkül-tırâz
Ĥuzû‘ ile dergâha itdi niyâz

Der Münâcât

- 2738 Ki Ey Ķâdir-i muṭlaķ-ı kâm-kâr
Şikestî dūrüstî kün ü kâr-zâr
- 2739 Resânende-i ârzû-yı kesân
Nevâzende-i ĥâtır-ı bendegân
- 2740 Zâfer râh-ber-sâz-ı imâniyân⁴¹⁸
‘Adû maḥv ger-dân-ı İslâmiyân
- 2741 Musallaṭ kün-i Ķahr-ı ber-ṭâĝiyân
Tapançe- zen-i behr-i ber-baĝiyân
- 2742 Pes-endâz-ı kâr ‘adūyân-ı dīn
Be-peş-âver-i sa‘y-ı merdân-ı dīn
- 2743 Neḥûset-ı deh [ü] tîre baḥt-ı ‘adû
Be-ser-ber zen-i pây-ı taḥt ‘adû
- 2744 Ķabûl âver-i bendegân-ı Resûl
Resâyi deh [ü] kâr-ı ehl-i Ķabûl
- 2745 Be -ser tâc-ı ‘izzet-i nüh serveri

96-a

---

⁴¹⁸ L:97-a

Ḳavī-sāz-ı bāzū-yı zūr-āveri

2746 Maḥabbet-nümā-yı muḥibbān şürū‘
‘Azizī resān-ı zelilān şürū‘

2747 Nikūyī deh [u] bende-i çār-yār
Nigūn-sāz-ı sebbāb-ı küfr-iḥtiyār

2748 **Murād’ı** zafer ile mesrūr kıł
Bu meksūrı ‘avnuñla manşūr kıł

2749 Çü ḥıdmet-güzār eylediñ ümmete
Meded-kār eyle anı sünnete

2750 İmām-ı A‘zam’ı itmek ister ḥalāş
Ki itdin anı melce-i ‘ām u ḥāş

2751 Baña fetḥ-i Bağdād’ı eyle naşīb
Du‘ā-kāra sensin mucīb ü qarīb

2752 İlāhī **Murād’ı** idüp ber-murād
Bu lüḥfuñla kıł ehl-i İslām’ı şād

2753 İlāhī ḥabibüñ resūl-i güzīn
Aña yār olan sevgilüñdür yaḳīn

2754 **Murād** anlaruñ ğayretini çeker
Murād anlara ḥıdmet itmek diler

96-b

2755 Şefi‘-i Resūl ile aşḥābladur⁴¹⁹
Kerem eyle bābuñ kerem bābıdur

2756 Nice olmaz ricāsı ḳabūle ḳarīn
Resūl-i güzīnüñ olur mı ḥazīn

---

⁴¹⁹ L:97-b

- 2757 İlähî **Murād**'ı kabûl eyledüñ
Ki hıdmet-güzâr-ı resûl eyledüñ
- 2758 Harem hâdimi eyledüñ bendeñi
Kerem kâdemi eyledüñ bendeñi
- 2759 Ümid eylerüm 'izzet ü nuşreti
'Adû üstine kudret ü furşatı
- 2760 İlähî virüp 'izzet-i serveri
Baña râm idüp leşker ü kişveri
- 2761 Ser-i ehl-i sünnet cema'ât idüp
Binâsını beytün kerâmet idüp
- 2762 Ser-efrâz kılduñ seleften beni
Çü mümtâz itdüñ haleften beni
- 2763 O bed-mezhebi ser-nigün kıl baña
E'adî-i dîni zebûn kıl baña
- 2764 İlähî senüñdür 'ağâ vü kerem
İlähî senüñdür bu mülk ü haşem
- 2765 Bu ihsânuña lâyıķ itdüñ beni
Bu in'âm ile fâ'ik itdüñ beni
- 2766 Ne emir haţıra ki virdüñ şürû'
Nihâyetde buldı o kârum vuķû'
- 2767 Çü düşmenlere gâlib itdün beni
Ol ihsânuña tâlib itdüñ beni
- 2768 Bu kâruñ da encâmın ister Murâd
Bu emrüñ de itmâmın ister Murâd
- 2769 Şeb ü rûz efkârı Bağdâd'dur

97-a

Dem-ā-dem taleb-kārı Bağdād'dur

- 2770 'Alī aḥsenü'l-veche tesīr kı1⁴²⁰
Bu 'abd-ı ḥaḳīrūnle teshīr kı1
- 2771 Hūlūş-ı derūnı olup kār ger
Du'āsını itdi icābet-eşer
- 2772 Niyāzını nāz eyledi der-kenār
Ricāsın ḳabūl eyledi Perverdigār
- 2773 Ol ilhām kim naḳş-ı mışdāḳ idi
Zamīr-i hümāyūna müştāḳ idi
- 2774 Vişāle vesīle bulup iştiyāḳ
Yetişdi hemān merḥaben bi'l-vifāḳ
- 2775 Hāber aldılar naḳş-ı ümmīdden
Şemer-baḥş-ı naḥl oldılar bīden
- 2776 Murādına irişdi **Sultān Murād**
Ki dā'im anı ide Ḥaḳ ber-murād

Rucū'-ı Be-Aşl-ı Suḥan

- 2777 Şehen-şāh-ı dīn oldı meydān-ḫaleb
Zemīn oldı bir gūy [u] çevgān-ḫaleb
- 2778 Sene seb' u erba'in ü elf⁴²¹
'Azīmet idüp emr-i te'hīri ḥulf

⁴²⁰ L:98-a

⁴²¹ [H.1047] [M.1638]

- 2779 Görüldi sekizinde zil-ka‘denüñ⁴²²
O tuğ-ı zafer perçemi va‘denüñ

Der-Ta‘rif-i Tūğ-ı Pür-Fürūğ

- 2780 Cebe-hāneyi maṭla‘ itdi o tūğ
Şu‘arıyla virdi cihāna fürūğ
- 2781 Şabā armağan eyledi būyını
Bulup virdi yir yir sefer cūyını
- 2782 Dil-āvīzdür zülfi ol dilberüñ
Düşer ardına ḥalkı baḥr u berüñ
- 2783 O’dur heykel-i nuşret-i pür furūğ⁴²³
Anı itdiler şāh-ı dīn-dāra tūğ
- 2784 Otağı hümāyūn-ı devlet-ḳarār
İdüp cānib-i Üsküdār’a güzār
- 2785 Ayıñ on beşinde ḳuruldı otağ
O zer ṭoblar oldılar şeb-çerāğ

Der Ta‘rif-i Otağ

- 2786 Çeküldi o zer ḳubbe eflāka dek
Ḳaḳuldı ḳazuḳ merkez-i ḥāka dek
- 2787 O sīmurğa mesken olur kūh-ı Ḳāf
Muḥīṭi bu sīmurğ ider zir-i nāf

---

⁴²² [8 Zilkāde 1047] [24 Mart 1638 Çarşamba]

⁴²³ L:98-b

- 2788 Nice d̄ir o rif'atda yem çerh-i d̄un
İki olsa miḥver olurdu s̄üt̄un
- 2789 Ḥayāl idemez v̄üs'atini edā
Muḥīṭin felek merkez its̄un añā

R̄uc̄ū'-ı Be-Aşl-ı Suḥan

- 2790 On altıda ordu da gicdi tamām
Zem̄inde ḥiyām oldu enc̄üm-nizām
- 2791 Yigirmi üçüncide ḥurşid-i Rum
Ṭulū' arz̄u oldılar p̄ür h̄üc̄üm

Der-Bir̄un-Āmeden-i Şāhib-Kırān

- 2792 Demir ṭonlara girdi şāh u sipāh
Bir araya geldi sep̄id ü siyāh
- 2793 Cebe ḥūd u bergüstvān u kıṭās⁴²⁴
Deñiz māliki oldu berr içre nās
- 2794 Yine p̄ür silāh oldu āhen-dilān
Yine baḥr-ı p̄ür mevc oldu cihān
- 2795 Melek d̄ide-d̄üz-ı s̄üvārān idi⁴²⁵
Felek seyreden ḳaldı ḥayrān idi
- 2796 Leb-i baḥre dek durdu şaf şaf sipāh
Ḳamu āhenin-p̄uş u zerrin-külāh

98-a

⁴²⁴ L: Bu mısra; Yelân-ı sipāh oldu ejder libās

⁴²⁵ L:99-a

- 2797 Nazar bāb-ı iqbāle pūyān idi
Tulū'-ı ŧehen-ŧāhı cūyān idi

Der-Ta'rif-i Der-Āmeden

- 2798 Zemīn-i zamān üzre heybet-feŧān
Zuhūr itdi ŧāhib-kırān-ı cihān
- 2799 Felek seyr ü hūr-tiĝ ü Behrām-kīn
Mehābet yesār u sa'ādet yemīn

Der Ta'rif-i Libās-ı Ceng

- 2800 Baŧında o destār-ı hūrŧid-reng
Soĝunmıŧ iki cānibine çeleng
- 2801 Otaĝ'a ŧu'ā idi destār-ı mihr
O ŧubh-ı sa'ādetde gösterdi çehr
- 2802 Giyünmiŧ ol encüm-nümün cevŧeni
Takunmıŧ o tiĝ siper-i dūŧmeni
- 2803 Kader sehmi cevŧenle itmez sitiz
Sipihri du-nīm eyler ol tiĝ-i tiz
- 2804 Kemer terkeŧin der-miyān eylemüŧ
Dil-i dūŧmenānı niŧān eylemüŧ
- 2805 Kemānı kazā vü kader tīridür
O kurbān o kiŧ anlaruñ biridür
- 2806 Kolu üzre çolçaĝları āhenin

98-b

- Eli üzre elciklerle hemîn
- 2807 İki ejder kerden-i efrâz idi
Şikârında herbiri enbâz idi
- 2808 Götürmüş kemer üzre ol hañçeri⁴²⁶
Hilâli o reşk eylemiş çenberi
- 2809 Bu hañçer söker cevşen-i çerhîni
Şağınşun hilâl añlasun hırcını
- 2810 Kûlâh-ı Sikenderdi zerrîn-kûlâh
Kemer terkeşin eylemiş cây-gâh
- 2811 Süleymân'a taht idi dirler şabâ
O'dur zir-i rânendegi bād-pâ
- 2812 O mühre ki dirlerdi engüşteri
Felek kadre cānyıladur müşteri
- 2813 Urunmuş semendine bergüstvân
Kamer çarh-i heştümde tutmuş mekân
- 2814 Yesârında ğaddâre-i ejderi
Yemîninde ef'î-nümün şeş-peri
- 2815 Şecâ'ıyla tennîndür bî-gümân
Sitâm-ı muraşşa' ise tev'emân

Der-Ta'rif-i Ğulâmân-ı Enderûn

- 2816 Kâfada silahdâr ile çuqadâr
Zırh-puş Rüstem'le İsfendiyâr

---

⁴²⁶L:99-b

- 2817 İç ağaları cümle bebr ü peleng
Ser-â-pâ zırh-pûş u pûlâd-çeng
- 2818 Niheng-i pür âheng idi her biri
Cebe-ğane-i ceng idi her biri
- 2819 Müsellağ müretteb müzeyyen tamâm
Çamu zer ser ammâ dil âhen tamâm
- 2820 O Behrâmlar râmiğ olmış çamu
Mehe seyrde râciğ olmış çamu
- 2821 Bu heybetle bâb-ı hümâyûndan
Bu şöhretle dergâh-ı meymûndan
- 2822 Tûlû‘ itdi hürşîd-i encüm-nümâ⁴²⁷
Ziyâ-bağş-ı zerrât-ı arz u semâ

99-a

Der-Ta‘rif-i Piyâde-gân-ı Hâs

- 2823 Öñünce şolağlar peykler tamâm
Hırâmına virmiş kemâl-i nizâm
- 2824 Taharrük var ammâ nazâr ber-çaraf
Yemîn ü yesâra güzer ber-çaraf
- 2825 Biri biri ardunca refâr ider
Şanursın durur lîk reh-vâr ider
- 2826 Kemân ber-ketef tîr der-kîşdür
Belâ rîz-i a‘dâ-yı bed-kîşdür

---

⁴²⁷ L:100-a

2827 O zer taşlarla peykler müdām
Ol encüm ki arz üzre eyler hırām

**Der-Ta‘rif-i Maḥfil ü
‘Alem-i Ḥazret-i Şāhib-Ḳırān**

2828 Şehen-şāh-ı dīn pey-rev-i Muştafā
İdüp maḥfil-i ḥazreti pişvā

2829 Öñinde livā-yı beşir u nezir
Şehen-şāh-ı kevneyn-i Rabb-ı Ḳadīr

2830 Livā-yı Nebī sāye-endāz idi
O perr-i hümāy ile mümtāz idi

2831 O maḥfil ki şandūqa-yı rūḥdur
O maḥfil ki menziliñe yūḥdur

2832 O maḥfil ki Refref maḳāmındadır
Melekle beşer iḥtirāmındadır

2833 Buraḳ olsa buḥti-i maḥfil revā
Ki maḥfildedür hırқа-yı Muştafā

2834 Livā-yı nübüvvet ki der-pişdür
Zafer rehber-i şāh-ı dīn kişdür

99-b

2835 Livā-yı nebī sāye-perverdidür⁴²⁸
Anuñ fetḥ u nuşret reh-āverdidür

2836 Livāyī ki Cibril ber-düş ider
Hevāyī zafer her taraf cüş ider

---

⁴²⁸ L:100-b

- 2837 O ŧeh kim ola ħazretüñ peyrevi
Ne İskender'i ħor ne Keyħüsrev'i
- 2838 Livā-yı ŧehen-ŧāh-ı *levlākdur*⁴²⁹
Aña ħāk-i reh rūy-ı eflākdur
- 2839 Anuñ pey-revi ħüsrev-i dehrdür
ŧehen-ŧāh-ı dīn server-i 'aşrdur
- 2840 O sultāna olsun ŧalat ü selām
Daħı āl ü aşħābına bi't-tamām
- 2841 ŧehen-ŧāh-ı dīn üzredür himmeti
Ki ŧimdi O'dur server-i ümmeti

Der Ta'rif-i Cenībet-hā

- 2842 Yedekleri bunlardan evvel yürür
Felek anlaruñ heybetinden durur
- 2843 Yürür ol toħuz ejder-i zer-tınāb
Görür ditrer eflākden āfitāb
- 2844 Tezelzül bulup ħavfdan āsumān
Döküldi yire cā-be-cā aħterān
- 2845 O raħt ü o bergüstvān u o zīn
Ol encümle oldı muraŧŧa' hemīn

Der-Ta'rif-i Vüzerā

---

⁴²⁹ "Levlāke levlāke lemā halaktü'l-eflāk" " Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım." [Kudsî Hadîs]

100-a

- 2846 Olan tuğlar öñlerinde revân
Vezirân-ı heft-i sipihr âsitân
- 2847 Olur herbiri haşmet efzây cāh
Ki anarladur zīb-i taht ü külāh
- 2848 Sa‘ādetle iqbāl yār anlara⁴³⁰
Ki luḡf üzredür şehriyār anlara
- 2849 Şehen-şāh-ı dīndār iderse pesend
Mülūkı ider herbiri der-kemend
- 2850 Sebük-dest şemşīrde her biri
Ḳavī ra’y u tedbīrde her biri
- 2851 Şehūñ emrine intişār üzre heb
Eḳālīm-i seb‘i şikār üzre heb
- 2852 ‘Abīd oldılar bāb-ı iclālde
‘Azīz oldılar Mışr-ı ikbālde

Der-Ta‘rif-i ‘Ulemā

- 2853 Daḡı şeyhü’l-islām-ı şer‘ intisāb
Kütüb-ḡāne-i faẓl u irfāna bāb
- 2854 İmām- A‘zamuñ pey-revi pīr-i ‘ilm
Hedef-sāz-ı eşkāl ez-tīr-i ‘ilm
- 2855 O simā-yı pūr-nūr o faẓl u kemāl
O’dur pertev-efrūz-ı mihr-i cemāl
- 2856 O’dur sāye-perverde zıll-ı Ḥudā

---

⁴³⁰ L:101-a

Aña Müsned-i luḫdur müttekā

- 2857 Mükerrerem tutar cümleden pâdişāh
Anı eylediler şeri‘at-penāh
- 2858 Du‘ā-gūy-ı devletdür ol şubḫ u şām
Seferde ḫāzerde mülāzım müdām
- 2859 İki şadr hem anlara hem-‘inān
Bu leşkerde üçlerdür olmış ‘ayān
- 2860 Yedilerle üçler ki leşkerde var
Alur altıyı ḫaşm-ı bed-rūzgār
- 2861 Daḫı sâ‘ir a‘yān-ı devlet tamām
Şiyāb-ı sefer ile pür ihtişām
- 2862 Kimi şābit ü ⁴³¹kimi sâ‘ir idi⁴³²
Ḳamu merkezi üzre dâ‘ir idi
- 2863 Şehen-şāh-ı dīn baḫt u iclāl ile
Sa‘ādetle ‘izzetle iḫbāl ile
- 2864 Selām-āşinā oldılar her taraf
Kerāmet-nümā oldılar her taraf
- 2865 Ḫuşūl-ı murād ile mülhem idi
Zamīr-i hümāyūnı hürrem idi
- 2866 Süvāre leb-i baḫre itdi güzār
Semendi ḳoyup oldı keştī süvār

100-b

Der Ta‘rif-i Şādmānī

⁴³¹ L: Kimi şābit kimi sār idi

⁴³² L:101-b

- 2867 İdüp şādmānī amū baħr u ber
Cihānı duħānıyla tıtdı Şerer
- 2868 Duħān bir sehāb oldu āfāk-gīr
Burū ile pūr oldu ar-i eŐir
- 2869 Tüfeklerle tıplar olup Őādmān
Hevā üzre oldılar āteŐ-feŐān
- 2870 Őadādan ger⁴³³ oldu zamān u zemīn
Bu Őādīden oldu ‘adūlar ħazīn
- 2871 Tı olup hāy u hūyıyla yek-ser cihān
‘Adū baŐına yadı āteŐ hemān
- 2872 Tüfekler olup nāy-ı āteŐ-nefes
Dil-i dūŐmeni yamak itdi heves
- 2873 Bu avāya kim başladı bunda tıp
‘Adu eylesün ‘aklımı anda tıp
- 2874 Bu avā ki maribde itdi zıhūr
İder maŐrıkuñ ehline ħāki kūr

Der-Ta‘rif-i Keşti

101-a

- 2875 Gemiler tıban adılar Őev ile⁴³⁴
O Őahrāyı tıyy itdiler zev ile
- 2876 İder arkası üzre ayet Őinā
Olur dest der-āb-ı pā der-hevā

---

⁴³³ L:pūr

⁴³⁴ L: 102-a

- 2877 Ayaqlarla ellerle der-kârdur
Şinâda şabâdan da reh-vârdur
- 2878 Tınonma ki dehşetde dehr idi
Rekûb eylemiş bahre bir baħr idi
- 2879 Olup ħayret-efzây mülk ü melek
Dehen-bâz u dil-kende kaldı felek
- 2880 Tezeyyünde baştarda cennet-nümün
Taħammül ber endâz-ı sekr ü sükün
- 2881 Zer ü zîvere ħarķ idi taħt u fevķ
İrmeden anı farķ itmezdi zevķ
- 2882 Şehen-şâh-ı dîn oldılar aña cân
O cân şevķidür ider ânı revân
- 2883 İdüp sâħe-i baħri bir anda tıyy
İrişdi yine berre sulţân-ı tıyy
- 2884 Olup bahr pür sız u pür şevķ ber
Ki ol dürri bir eyledi tâc-ı ser
- 2885 Semende süvâr oldı devlet ile
Yine başladı luţfa re’fet ile
- 2886 Durup cânibine ħavâş ü ‘avâm
Yine tarz-ı ħâş üzre virdi selâm
- 2887 Süvâr ü piyâde ki hem-râh idi
Eger tül eger ‘arz kütâh idi
- 2888 Otaħa nüzül itdi nışfü’n-nehâr
Şu’üd eyledi taħtına şehriyâr

- 101-b
- 2889 Olup hayme-ārām şāh u sipāh
Otuz gün qadar mekşe virildi rāh
- 2890 Çemen-zāre gitdi kamu çār-pā⁴³⁵
Gül ü sünbülü alladı bād-pā
- 2891 Şehen-şāh-ı dīne baqardı bahār
Qudūmine ebr itdi dūrler nişār

Der-Ta'rif-i Bahār

- 2892 Hāmel burcı idi meger Ūskūdār
Ki taḥvīl aña oldı evvel bahār
- 2893 Bu şemsün bahārı eşer de ğarīb
Melā'ik be-raşş ār u ābīd-firib
- 2894 Bu nevri ki nevr eyledi āşikār
Nücūma daḡı qalmanı i'tibār
- 2895 Zemīn-ārzū oldı şimdi melek
Nice itmesün reşş aña felek
- 2896 Çemende o deñlü letāfet ki var
Aña secdeden zāhid eyler firār
- 2897 N'ola Ka'be'yem deyü eylerse lāf
Gülistānı eyler felekler ṭavāf
- 2898 Bu mevsimde Zerdüşť itse zuhūr
İderdi gül-i gülşeni nār-ı nūr
- 2899 Hūbel-zār oldı gülistān-ı dehr

---

⁴³⁵ L:102-b

‘Anādīle nice olmasun küfr-i behr

- 2900 Eger Mānī bu naqşa itse nazar
Nuqūşından aşlā komazdı eşer
- 2901 Şabā oldı hercāi-bī-ihtiyār
Ki her yerde maṭlūbın eyler kenār
- 2902 Şular bī-karār oldı seyrān ile
Ṭolaşdı cihāmı gülistān ile
- 2903 Behişt oldı behişt-i urd-ı cihān
Cināna heves eylemez zāhidān
- 2904 Birehmen görüp bāğda gülleri⁴³⁶
Ḳodı āteşūñ başına külleri
- 2905 Lisānına gelmez daḡı yā şanem
Şanem yāsemen oldı ol ḡavme hem
- 2906 Ḳodı āşık-ı zār kākülleri
Sever şimdi şūrīde sünbülleri
- 2907 Raḡīb oldı pervāne bülbüllere
Sirāyetde sūz-i dili güllere
- 2908 Ḳadeḡ almaz oldı ele mey-gūsār
İder lāle dāğile def‘-i ḡumār
- 2909 Güzeller yerine olur nev-bahār
Ki çok ser-bülend oldı serv ü çenār
- 2910 ‘Aceb kaldı nāz itmeden ḡūblar
Çemen ehlidir şimdi merḡūblar

102-a

---

⁴³⁶ L:103-a

- 2911 Nihālũn bülend itdi miqđarını
Çatı nāzenĩn itdi reftārını
- 2912 Gören bāğda gülbün-i dil-keşi
Getürmez dile kıamet-i mehveşi
- 2913 Gülistānı seyr eyleyen dīdeler
Gözinden düşer heb pesendīdeler
- 2914 Çemen-zārı tercīh ider nev hața
Bu mevsimde dil diñlemez mağlața
- 2915 Biribirini sevdi şimdi çemen
Düşer sünbülũn üstine nesteren
- 2916 Gülüñ lāle pek dāğ-dārı hele
O nisbetle var i‘tibārı hele
- 2917 Benefşe çatı görünür sũk-vār
Gül-i sũrĩnũñ aña hicrānı vār
- 2918 Çatı sünbüli gördüm aşıfte-ħāl
Çoğ eyler gibi gonçe ğunc u delāl
- 102-b
- 2918 Ser-efrāzdur çünki serv-i çemen⁴³⁷
Şarılmış aña yalvarur yāsemen
- 2920 Biribiri ile bu bāzārda
Güzel müşteride ħarīdārda
- 2921 Bu ħüsnile kırkıum budur nev-bahār
İder ‘ālem-i pīri ‘aşkıle zār
- 2922 Kıudũm-ı şehen-řāh-ı firũz ile
Cihān revnaķın buldı nev-rũz ile

---

⁴³⁷ L:103-b

- 2923 O kuvvetle aldı zemīni bahār
Ol imdād ile itdi mülki şikār
- 2924 Hevāya musallaṭ idüp ebrini
Yürütdi zemīn mülkine emrini
- 2925 Tükürk ile irsāl idüp tünderi
Tüfek tüp ḍarbile aldı yiri
- 2926 Çeküp üstine berḑ-i tiḡ-i sitiz
Ḳatı gürlledi ra'd olup tünd ü tiz
- 2927 Şitā cündini eyleyüp tārūmār⁴³⁸
Yuḡ u berfini itdiler zir-i gār
- 2928 Demir ṭopa dönmüşdi gerçi türāb
Anı pāy-māl itdi pīl-i şehāb
- 2929 Yoḡ olmuşdı bir ḑal'a-yı āhenīn
Anı ṭüp-ı ḥurşid itdi zemīn
- 2930 Ḳılıc şaldı her cānibe āfitāb
Eridi o ḥavf ile berf oldu āb
- 2931 Yürüyüp şehāb aldı eṭrāfı heb
Yuyup yayḑadı seyl iknānı heb
- 2932 Ne baḥri ne nehri ḑodı seyller
Ne yiri ne gögi ḑodu yiller
- 2933 Ḥazā'in ki medfūn idi arzda
Nefā'is ki mahzūn idi arzda
- 103-a
- 2934 Çıḑardup anı itdiler āşikār⁴³⁹
Bölüşdiler ol genci ebr ü bahār

⁴³⁸ L:mār mār

⁴³⁹ L:104-a

- 2935 Bu zūrı ki gördi zemīn koydı baş
O teslīm ile ref' oldı şavaş
- 2936 Hıuşūnetden oldı bu deñlü⁴⁴⁰ telef
İtā'at anı eyledi ber-ţarāf
- 2937 Gelüp re'fet-i lüţfa şāh-ı bahār
Zemīn ehline itdiler i'tibār
- 2938 Cibālūñ çü ma'lūm idi rif'ati
Ser-ā-ser 'atā eyledi hıl'ati
- 2939 Bilüñdi zemīñinde miğdārı hep⁴⁴¹
Geyindürdi eşcār u ezhārı hep
- 2940 O cengüñ bu sulh oldı çün ğāyeti
Bu emründe teslīm olur ğāyeti
- 2941 Zamīr-i hümāyūn remz-āşinā
Çün esrāra⁴⁴² vāqıf olur dā'īmā
- 2942 Bu fāl ol ilhāma zamm eyledi
Bu kārūñ husūline hemmeyledi
- 2943 Çü şuğrā vü kübrāsı ide zuhūr
Netice nedür añlar⁴⁴³ ehl-i şu'ūr

Rücū'-ı Be-Aşl-ı Suhan

- 2944 Bu günlerde sulţān-ı hikmet-penāh
İdüp intiḥāb-ı gürūh-ı sipāh

---

⁴⁴⁰ L: gelü[müstensih hatası]

⁴⁴¹ L: mısra yerleri deĝişik

⁴⁴² L: esrār

⁴⁴³ L: anlar

- 103-b
- 2945 Teḳā'üdle 'âcizlere virdi cân
Du'âsını hem-râh kıldı hemân
- 2946 apu ullarından alan pîrler
Du'âsıyla tîz oldu Şemşîrler
- 2947 apuya ıan nev-civân ulların
Çıgırdup su'âl eyledi yolların
- 2948 Silâh ehli cümle hûner-mendler⁴⁴⁴
Kāvî dest ü pür dil 'adû-bendler
- 2949 Yeñiçeri idi bu yeñi çeri
Silâhına âdir idi her biri
- 2950 Çü zi'l-hicce gösterdi meh-peykeri
onamada cüş itdi dîv ü peri
- 2951 İki bahre ejderleri Şaldılar
Sepîd ü siyâhı hemân aldılar
- 2952 Nihengâanı divâne itdi hilâl
Şuda oynadılar yemîn ü Şimâl
- 2953 aradeñiz'e Adeñiz'e sipâh
Bugünde hemân oldılar rû-be-râh
- 2954 Sa'âdetle erişdi 'id-i Şerîf
Şeref-yâb oldu vazî' ü Şerîf
- 2955 Olup cümle erbâb⁴⁴⁵-ı dîne Őalâ
Namâzı çü vaqtinde kıldı edâ
- 2956 olup bâr-gâh-ı Süleymân-nişân
Yir öpdi tevâzu'la heb ins ü cân

⁴⁴⁴ L:104-b

⁴⁴⁵ L:erkân

- 2957 Şehen-şâh-ı dîne şenâ itdiler
Huşûl-i murâda du‘â itdiler
- 2958 Olup tâsi‘ ‘aşerde luţuf-ı tām
‘Ulûfe virildi ҡula bi’t-tamām
- 2959 Dağıstān Hāmı el öpdi bugün
Felek yār olup başına toğdı gün
- 2960 Ser-ā-ser semūr oldu hil‘at añā
Ser-ā-pā güher hañçer oldu ‘atā

Der -Ta’rif-i Şaf-ārāsten

104-a

- 2961 Yigirmi üçünde muḥīṭ-i zemīn
Taşıp tutdı cev̄v-i semāyı hemīn
- 2962 Yine kūh kūh oldu emvāc-ı kīn⁴⁴⁶
Kaçup k‘ar-ı deryāya gitdi zemīn
- 2963 ‘Alemler melā’ik-şıfat açdı per
Hırāma kıyām itdi nev‘-i beşer
- 2964 Tıttup berr ü baḥri şaf-ı āhenīn
Menāṭıķla pūr oldu kūy-ı zemīn
- 2965 Nażar mürġı gerçı şabā-kār idi
Yemīn ü yesārı taleb-kār idi
- 2966 Görürdi kenāra erişmek muḥāl
Düşüp yire olur idi pāy-māl

---

⁴⁴⁶ L:105-a

- 2967 Şufûfı bozar oldu dîk-1 maḥal
Toḡunırdı biri birine cebel
- 2968 Şalâbetle sulṭân-1 şâhib-ḡırân
Süleymân taḥtını ḡıldı mekân
- 2969 Nidâ-yı sadâ-yı ḡum-1 âhenîñ
Zemîn üzre cem‘ itdi ḡalkı yemîn
- 2970 Şufûf oldu ârâste çün nücûm
Îmâmına uydı hemân cünd-i Rum
- 2971 ‘Alemler erişmişdi ‘ayyûḡa hep
Nücûm oldu maşrûf mencûḡa hep
- 2972 Dıraḡş-1 sinân ḡûd u zerrîn sitâm
ḡamaşdurdı ḡurşîd çeşmin tamâm
- 2973 Felek cümleten çeşm idi velî
Gözini ḡapatdı şu‘auñ eli
- 2974 Bu cündi ki seyr eyledi âfitâb
Nücûmını şaḡlatdı aña ḡicâb

Der -Ta‘rif-i Sipâhî

- 2975 Yemîn ü yesârında olan sipâh
Ki çarḡ anlara indirdi külâh
- 2976 Şinân üzre bayrakları güyîya⁴⁴⁷
O şem‘ idi kim şu‘le mâ’îl ola

104-b

---

⁴⁴⁷ L:105-b

- 2977 Bu bir şem‘ kim mûm ider düşmeni
Doğunmaqla ma‘dûm ider düşmeni

Der Ta‘rif-i Dü- Ser-‘asker

- 2978 Silâhdâr Paşa-yı pür ihtîşâm
Yemîninde virmiş şafa nizâm
- 2979 Çapudan Pâşâ-yı kâ‘îm-mağâm
Yesârında olmuşdı emre kıyâm
- 2980 Olup her birisinde ceş-i ‘azîm
Yemîn ü yesârında idi⁴⁴⁸ muķîm
- 2981 İki de devletde dâ‘îm ola
İki de hıdmetde kâ‘îm ola
- 2982 Eger emr itse şeh-i nîk-re’y
Tayanmazdı bunlara Fağfûr u Rây

Der -Ta‘rif-i Gulâmân-ı Hâş

- 2983 İç ağaları cümlesi der-kafa
Kıyâfette her biri bir ejdehâ
- 2984 Çamusı zırh-püş ejder gibi
Çamu[sı]⁴⁴⁹ siper-sine miğfer gibi
- 2985 Çavî-dest ü zûr-âzmây-ı⁴⁵⁰ dilîr
Şalâbetde her biri bir nerre-şîr

---

⁴⁴⁸ R: imdi

⁴⁴⁹ R: çamû

⁴⁵⁰ R: âzmây-ı dilîr

Der -Ta 'rif-i Yeñiçeri

- 2986 Yeñiçerinüñ yoq hisâbı meger
Anı defter ide debîr-i kader
- 2987 Piyâde eger olmasa ol gürüh
Virirdi ger anı zemîne sûtüh
- 105-a
- 2988 O kavm-i garîb oldılar mâr-gîr⁴⁵¹
Çamusına virmiş bu fenni Çadîr
- 2989 Hemîşe bu kârile meşgüller
Çaçar bunları görseler güller
- 2990 Muñî' eylemiş bunlara Kirdigâr
O mârı ki ejderler eyler firâr
- 2991 Gîdâsını heykel qomış qoynına
Aşılmış ol efsûn ile boynına
- 2992 Tüfeklerle ol kavm-ı biş ez-şumâr
O bişeye beñzer k'ola mâr-zâr

Der-Ta'rif-i Nîze-bâzi-i Şehen-şâh-ı Dîn

- 2993 Alup destine nîzeyi pâdişâh
Semend-i felek peykere virdi râh
- 2994 Fezâ-yı zemîn üzre cevlân idüp
Semâvât ehlini hayrân idüp
- 2995 Benân üzre gerdân idüp nîzeyi
Kemer hem girîbân idüp nîzeyi
- 2996 Hevâya atup virdi gerdûna bîm

---

⁴⁵¹ L:106-a

Zemīne şalup itdi gāvı dü-nīm

- 2997 Yemīn ü yesāra hāşir eyledi
Zemīn ü zamānı hācer eyledi

Der Ta‘rif-i Cirid-bāz-ı Şehriyār

- 2998 Cirid oynadı ba‘de şehriyār
Çuruldu yine hālka-yı kār-zār

- 2999 Dil-āverler aldı ele nīzesin
Bülend itdiler ceng āvīzesin

- 3000 Girişdi biribirine hāş u ‘ām
Atışdılar ol oynamağda tamām

105-b

- 3001 Biribirine urdılar yarmayı⁴⁵²
Çıkardılar el kırma baş yarmayı

- 3002 Alup nīze-i bī-sinānı ele
Alaylara at koydu şir ile

- 3003 Kime urdu ise düşürdi hemān
Kime uğradıysa devirdi hemān

- 3004 Yiyen dārbını çıkıdı meydāndan
Gören hārbini qaldı cevlandı

- 3005 Çalup farğdan düşmen ü dostı
Oradan hemān ırdılar postı

- 3006 Perişān görüp kulların şehriyār
Hevāyile itdi birez kār-zār

---

⁴⁵² L:106-b

- 3007 Cirid seyrde t̄ir-i perrān idi
Kemānı anuñ dest-i sulṭān idi
- 3008 ılup her araf t̄ir-i perrān Őitāb
Hevāyı cirid itdi pür p̄iç ü t̄āb⁴⁵³
- 3009 Zer-endūd āhen-siper utdı çer
İkisin de deldi ol t̄ir-i çar
- 3010 Belā-r̄iz olup āsumān̄ilere
Őafā-baŐ oldu mekān̄ilere
- 3011 Őihāb-ı semā seyr idüp n̄izesi
Felek safına dizdi āv̄izesi
- 3012 İrerdi yire doınan merkeze
İliŐmezdi h̄āk-ı hezārān keze

Rücū'-ı Be-AŐl-ı Suan

- 3013 Bu üslūb ile ayy idüp menzili
İrişdirdiler menzile mamili
- 3014 Düzüldi yola encüm ü āfitāb
Şeref-yāb-ı pāy oldu her gün rikāb
- 3015 Olup menzil-i h̄āmis İzn̄ik-m̄id⁴⁵⁴
Sükūn oldu bir hefte rāat üm̄id
- 3016 Bu menzilde taȳir buyruldı Şadr
Aña itdiler 'azl u nefy ile zecr

106-a

⁴⁵³ R: b̄ih ü b̄āb

⁴⁵⁴ L:107-a

- 3017 Anaṭolı şadr idi ol nīk-merd
Felek eyledi anuñ ile neberd
- 3018 Muḥarremde ārām oldı ḥarām
Ḥırāma kıyām eyledi ḥāş u‘ām
- 3019 İdüp sünnet-i ḥazrete iḳtidā
Ḥarem oldı hem-rāh-ı ‘izz ü ‘alā
- 3020 Sekizinde İznīḳ oldı muḥīm
O cāy-ı laṭif ü o şehr-i ḳadīm
- 3021 Ṭoḳuzda Yeñişehr’e buldı vüşül
Du-rüz anda mekse virildi ḳabül
- 3022 İnönü’nde tebdİL geldi vezİR
Buluşdı Süleymān’a Āşaf-nażİR
- 3023 Varup Eskişehir’e yeñi itdiler
İki gün ḳarār eyleyüp gıtdiler
- 3024 Seyidgāzī’ye eylediler güzār
Şerefle anı itdiler behre-dār
- 3025 Yigirmi üçüncide Bulavadin
Fezāsına ḳondurdu çarḫ encümen
- 3026 Anaṭolı sancaḳlarıyla tamām
O şahrāda olmuşdı encüm ḥıyām
- 3027 Selāma durup şafda cā itdiler
Ġubār-ı rehin tütıyā itdiler
- 3028 Bu leşker ki olmuşdı baḫr-ı cedİd
Muḥiṭe girüp oldılar nā-bedİd
- 3029 Bu menzilde Seyf oĝlı Āşaf-nām

- 106-b
- Şakīnūñ başını getürdi Hüsām
- 3030 Güzār itdi Akşehri de ğarķ-ı nūr⁴⁵⁵
Karār eyledi iki üç gün huzūr
- 3031 Fezāyişde idi muhiṭ-i sipāh
Kurulurdu her anda biñ bār-gāh
- 3032 Çü cem'iyet-i ceşşe⁴⁵⁶ rāġıb idi
Huşūle 'ale'l-'acle ṭālib idi
- 3033 Revān oldı Şamsuncı-başı hemān
Be-ḥaṭṭ-ı hümāyūn-ı şāhib-kırān
- 3034 Ki ta'cil ide her taraf leşkeri
Nerede bulursa yıķa çādır
- 3035 Çü İlġın İlin başdı şāh-ı cihān
Nogāy-oġlı alaylar ile hemān
- 3036 Selāma durup buldı 'izz-i kabūl
Şeref-yāb-ı süm⁴⁵⁷-i semend oldı ol
- 3037 Bu menzilde ber-Türk-i nādide-kār
Siyeh rūz bed-kār u bed-rūzgār
- 3038 Gelür Eskişehr üstine bī-direng
İder Mehdi'yem deyu ḥalkıyyla ceng
- 3039 Anuñ def'ine gönderüp bir ḥaşir
Buyurdu ki fi'l-ḥāl aḥz ideler
- 3040 Şulı-zengī nāmında bir menzile
Şafer ġurresinde ḳonuldu bile

⁴⁵⁵ L: 107-b

⁴⁵⁶ L: cem'iyet ceşşe

⁴⁵⁷ L: semm

Der-Ta‘rif-i Bārān

- 3041 Şulı-zengide zengiyān oldı cem‘
Şafer ğurre si oldı ol cem‘e şem‘
- 3042 Alup ebr eṭrāfını ‘ālemüñ
Yile virdi ḥ̄ābunı r‘ad ādemüñ
- 3043 O deşti tegerg eyledi kühsār
Revān oldı her cānibe cūy-bār
- 3044 Siyeh ebr ile döndi gün ğiceye⁴⁵⁸
O günde erişdi zarar niceye
- 3045 Barūḳ ile ṭoldı ser-ā-ser cihān
Giceyi yine gündüz itdi hemān
- 3046 Düşüp ıldırum itdi arzı ḥarāb
Nice ḥaymeyi kıldı sönmüş ḥubāb
- 3047 Şehen-şāh-ı dīn ḥāfızıdur Ḥudā
Zarār itmedi bahre ebr-i belā

107-a

Rücū‘-ı Be-Aşl-ı Suḥan

- 3048 Yarındası varıldı bir menzile
Bu menzilde ārām olundu hele
- 3049 Ḳarīb oldı Ḳonya‘ya şāh-ı cihān
Vezīr-ā‘zāmı ḳarşu geldi hemān
- 3050 Otağına inmiş idi pādişāh
Buyurdu gice önlerinden sipāh

---

⁴⁵⁸ L: 108-a

- 3051 Güzār itdiler tarz u āyīn ile
Nihāyetde keşretle tezyīn ile
- 3052 İkişer ikişer geçüp gitdiler
Tutup ğarbdan maşrıka yetdiler
- 3053 Olup tūlda ceyš-i miḥver-nišan
Şehen-şāh-ı dīn idi merkez hemān
- 3054 Mürūr eylediler ‘avām u ḥavāş
Vezir-ā‘zama oldu teşrif-i ḥāş
- 3055 Geyindirdiler aña semmūr kūr
Ki pīr-i cihān-dīde idi o kūr
- 3056 Safer māh dördinde mihr-i cihān
Şehen-şāh-ı dīn-i felek-āsītān
- 3057 İnüp Konya şaḥrasına şādumān
Sürūrından eylerdi çarḥ āsumān

107-b

**Der-Ta‘rif-i
Nīze-bāzī-i Şehen-Şāh-i Dīn⁴⁵⁹**

- 3058 O Sīmurġ pūr dil-şeh-i şāh-bāz
Şabā sür‘atin eyledi germ-tāz
- 3059 Eline alup nīze-yi rāmiḥi
Helāk eyledi reşkden zābiḥi
- 3060 O nīze ki ef‘iyy-i pīçān idi
Gehī kūs u geh tīr-i berrān idi
- 3061 Benānında gerdān idüp mişl-i çüb

---

⁴⁵⁹ L:108-b

Alaylara at koydı tünd ü ğazüb

- 3062 O kahr ile toķunsa ger Rüstem'e
Şavururđı göge külin yek-deme
- 3063 Sinānın göreydi ger İsfendiyār
Vücūdunı itmezdi hiç i'tibār
- 3064 Gehī şaĝa geh şola meyl eyledi
Şufufı bilüp ĝayl ĝayl eyledi
- 3065 Kimün üstine at sürerdi hemān
Erişmezden evvel düşerdi hemān
- 3066 Bilürlerdi kıymaz o şāh-ı cihān
Hücūmına tākāt getürmezdi cān
- 3067 Yıkardı kime eylediyse hücūm
Olur ķurb-ı şems ihtirāk-ı nücūm
- 3068 Hemān cünde nisbet şehen-şāh-ı dīn
O ĝurşīd kim ola encūm-ķarīn
- 3069 Bu heybetden aldı zamāne ĝisāb
Rikābına sürdi yüzün āfitāb
- 3070 Du'āsını tekrār itdi cenān
Şenāsını ezķār kıldı lisān

Rücū'-ı Be-Aşl-ı Suĝan⁴⁶⁰

108-a

- 3071 Bugün taĝt-ı Selcuķ'ı kıldı mekān
Kudümüyle Selcuķiyān buldı cān

---

⁴⁶⁰ L:109-a

- 3072 Otağ-ı hümâyün ‘adl-âsitân
Öñinde be-fermân fermân-revân
- 3073 İki mîr-i zâlim geçüp seyfdan
Re‘âyâyı kırtardılar hayfdan
- 3074 O mâh-ı bülend-ahter olmağ muķîm
Göründi yedi gün kıadar müstaķîm
- 3075 Mezâr oldılar evliyâ-yı ‘izâm
Şeref buldılar anlar ile tamâm
- 3076 Şeref virdiler Āl-i Selcuğ’a da⁴⁶¹
O şâhân ‘ayyūğ-ı mancūğada

Der -Ta ‘rif-i Leşker-i Rum-İli

- 3077 Urum-ilinüñ leşkeri cavğ cavğ
O kıavme virür ceng ahengi zevğ
- 3078 Libâsı hadîd ü şadâsı mehib
‘Afâriyetdendür o kıavm-i ġarîb
- 3079 Meger tuğme-i dîvdür ol ġürüh
Ki herbiri kıad u kıyâfetde kūh
- 3080 Yapılmış sûtün gibi fulâddan
Külengi alur cânı Ferhâd’dan
- 3081 Sinân ebr-i sâkindiler pîldür
Dikilmüş cebel üzre bir mîldür
- 3082 Sinânından eyler bu kıavmüñ hâzer

---

⁴⁶¹ L: Āl-i Selcūk’a

Felek s̄inesin arḳasına çeker

3083 Bu ‘ifritleridür belā-yı sipāh
Süleymān ancak olurlar sipāh

3084 Geçüp bār-gāh-ı Süleymān’dan
Du‘ā eylediler dil ü cāndan

108-b

Rücu‘-ı Be Aşl-ı Sühen⁴⁶²

3085 O Türk-i epel müdde‘i kâzibi
O divāne gelüp belā rāṭıbı

3086 Firistâdeler der-kemend itdiler
Kimin atlı ü kimini bend itdiler

3087 Ayu vü urd nāmında birkaç köpek
Bu kâzib toñuz ile bağlandı pek

3088 Bu menzilde erişdiler dergehe
Bu aḫvāli ‘arz eylediler shehe

3089 Şehen-şāh-ı dīn-i ‘adālet-nigāh
Buyurdu ki şadrīn ü fetvā-penāh

3090 Vezīrān-ı heft ile cem‘ oldılar
O da‘va-yı pür kizbe şem⁴⁶³ oldılar

3091 Getürdüp ḫuzūra su‘āl itdiler
Nice vechle ıl ü āl itdiler

3092 Cevābında izḫār-ı cehl eyledi
O da‘vāyı şemşīr faşl eyledi

---

⁴⁶² L:109-b

⁴⁶³ L:sem’

Der -Ta'rîf-i Siyâset

- 3093 Siyâset idüp aña cellâdlar
Anı bî-sütûn itdi Ferhâd'lar
- 3094 Derisin kayışlarla hîç itdiler
Anuñ gerdenin mârpiç itdiler
- 3095 Eñ eñ cümle barmaqların kesdiler
Anı ħar-süvâr eyleyüp gezdiler
- 3096 Tolaşdurdılar Konya şehrin tamâm
Anı gördi 'ibretler aldı 'avâm
- 3097 O kezzâbı 'ibret-nümâ itdiler
Siyâset-gehe aldılar gitdiler
- 109-a 3098 Ayaklarını kırdılar zecr ile⁴⁶⁴
Geberdi o kezzâb bu kesr ile
- 3099 Ayusını kırdını da kırdılar
Köpekler 'aceb miĥnete erdiler

Rücu'-ı Be-Aşl-ı Suĥan

- 3100 Çü Turĥâlenüñ begligi oldı ĥal
Mehemmed Aĥa'ya görüldi maĥal
- 3101 Yerini Hüseyin'e 'aĥâ itdiler
Kâpucılara ketĥudâ itdiler

---

⁴⁶⁴ L:110-a

Der -Ta'rîf-i İzdiyâd-ı Leşker

- 3102 Girüp Ordı'ya ceş ez-bîş ceş
Çarîb oldı bedr olmağa mâh-ı ceş
- 3103 Aşup şeş-cihet 7olma didi hemân
Bu deryâ muhî7 olmadaydı hemân
- 3104 Birikmekde idi şehâb-ı cihât
Çatı az 7aldı 7ola kâ'inât
- 3105 On ikide seyr itdi mâh-ı tamâm
Nücûmını itdi⁴⁶⁵ şüreyyâ-nizâm
- 3106 Der ü deşti 'ummâna baştırdılar
Yine arzı 7ûfâna baştırdılar
- 3107 Ni'al eyledi şa7h-ı arzı muhât
Zemîn oldı pür na'lçe bir bisât
- 3108 Der ü deşt ü küh oldı pâ-mâller
Cebel oldı pür dâğ-ı abdâllar
- 3109 Dönüp hâle-i mâha devr-i haşem
Oluşmışdı biribirine hadem
- 3110 Yemîn ü yesâra ma7âl oldı şaf
7u7u7ı su7u7 eyledi ber-7araf
- 3111 Çonağ itdi firûzı firûz-ba7t⁴⁶⁶
Ulaç emrine urdı küttâb-ı dest
- 3112 Kazâya bu devletde mazbû7dur
Ulaç emri fermâna merbû7dur

109-b

⁴⁶⁵ L:itmiş

⁴⁶⁶ L:110-b

- 3113 Araqlı'ya on yedide vardılar
İki gün sükûna maḥall virdiler
- 3114 Yigirmi üçünde Tekebili'ni
Başup ceşş şındırdılar bilini
- 3115 Cibālını deşt itdiler ol bilün
Fezāsını geşt itdiler ol bilün
- 3116 Külek Qal'asınıñ öñünden geçüp
Çağıd-nām bir menzile irişüp
- 3117 Vezirün ribātını seyr itdiler
Qabül eyleyüp ānı ḥayr itdiler
- 3118 Maḥallinde vāqı' binā idi ol
Bulundı qabül-i şehen-şāha yol
- 3119 Bu menzilde Bulğār'ı qatl itdiler
Anuñ zulmi def'inde 'adl itdiler
- 3120 Nemek-ḥurdesiydi Küçük Ahmed'ün
Nazar-kerdesiydi Küçük Ahmed'ün
- 3121 Qoyup cengde qaçdı maḥdūmını
Sebeb oldı aldırđı merḥūmını
- 3122 Şehen-şāh-ı dīn-i şecā'at-revān
Güneh-kār⁴⁶⁷ nāmerde virmez emān
- 3123 Pesend itdi ḥıdmetlerini revā
Adana'yı Maḥmūd'a kıldı 'aḫā
- 3124 Adana'ya irişdi ceşş-i girān
Süyül-ı ḥaşem pīlden oldı revān

---

⁴⁶⁷ L:u

110-a

- 3125 Bu leşker ki efzûn idi baħrden
Olup nehr nehr aqđıdar cisrden
- 3126 Rebi⁴⁶⁸ evvelüñ evvelünde ĥadem⁴⁶⁸
Qodı Aqdeñiz sâhiline qadem
- 3127 Bu baħrüñ görüp mevcini âhenin
Sinüp Aqdeñiz yire girdi hemin
- 3128 Payâş ile İskenderün'dan geçüp
Güzere Baqraş'ın hem bilini biçüp
- 3129 Beşinde irişildi Antakya'ya
Isıcaqla dar geldi baş taqyeye
- 3130 Yigitlikte şeh Rüstem'i geçdiler
Ki raşş ile 'Âşî şuyın geçdiler
- 3131 Qatı tünd aqar 'Âşî şuyı veli
Şehen-şâh-ı dîn ĥazretidür veli
- 3132 Muṭi⁴⁶⁹ oldı teslîm itdi özin⁴⁶⁹
Rikâb-ı hümâyûna sürdi yüzün
- 3133 Çü yol bilmede çekmemişler emek
Çavuş başı qolları yidi kötek
- 3134 Ĥabîb ile Şem'un mezâr⁴⁷⁰ oldılar
Ziyâretleriyle şafâ buldılar
- 3135 Onunda Ĥaleb Şehri oldı memerr
O şehri laṭîf-i sa'âdet maqarr

---

⁴⁶⁸ L:111-a

⁴⁶⁹ L: Şehen-şâh'a teslîm itdi özin

⁴⁷⁰ L:firâr

- 3136 Alaylarla girdi ŧehen-ŧāh-ı dīn
Süleymān'ı yād itdi çarḥ-i berīn
- 3137 Añar mı gören anı İskender'i
Bunuñ var anuñ gibi ser-‘askeri
- 3138 Selīm ü Süleymān-ı ‘Oŧmāniyān
Ol iki cihān-dār-ı giti-sitān
- 3139 O ŧahrāya itmişler idi güzer
O ŧehri idinmişler imdi maḳarr
- 3140 Velī tarz-ı sāhib-ķırān başķadur
Cihān-gir-i kiŧver-sitān başķadur
- 110-b
- 3141 Bunuñla olur anlaruñ ruḥı ŧād⁴⁷¹
Bunuñla ider dehr anları yād
- 3142 Eb u ceddin āŧarı tafđil ider
Ol icmāli amma bu tafŧil ider
- 3143 Ğazā ehlidür cümle ‘Oŧmāniyān
Ki i‘lāda bezl itdiler māl ü cān
- 3144 Velī cümleñüñ kuvveti bundadur
Ğazā ehlinüñ himmeti bundadur
- 3145 Seferde zafer reh-ber olsun aña
Ḥazerde ŧafā bister olsun aña
- 3146 ŧehen-ŧāh-ı dīn oldı cān-ı cihān
Ḥudā’nuñ emānında olsun tamām
- 3147 Mühimmāti tekmiñ için niŧf-ı ŧehr
Ķararı revā gördi devr-i sipihr

---

⁴⁷¹ L:11-b

Der-Ta'rif-i Germā

- 3148 Bu mevsim ki āteş firūzān idi
Nücūm-ı felek şem' sūzān idi
- 3149 Fetīl ile revgan ger oliydı cem'
Hevā anı fi'l-fevr eylerdi şem'
- 3150 Hevāyı ھا̇rāret idüp āteşin
Deñiz içine atdı kendin zemīn
- 3151 Țala atsa maħrūr-ı kāfūrı ger
ھا̇rāret ider anı āteş-eşer
- 3152 Bu ھا̇rdan ھا̇rāret ider iktisāb
O teb-lerze andan düşer āfitāb
- 3153 ھا̇rāretten eylerdi gündüz firār
Giceler gelür görünür oldı nār
- 3154 Sipihre ھا̇rāretlenüp āfitāb
Seħerden anı maħva kılmış şitāb
- 111-a
- 3155 O pulād-ı tennūr-ı pür aħkeri⁴⁷²
Kül itdi yaķup şu'le-i ħāveri
- 3156 Sinān olmış idi firūzāna şem'
Żiyāsıyla maħzūz olur oldı cem'
- 3157 Eritdi kıbāb-ı zer-ender-zeri
O'dur gördigün zū dime serseri

---

⁴⁷² L:112-a

- 3158 O ğāyetde oldı ħarāret-eşer
Hevādan kaçup senge girdi şerer
- 3159 Şadefde düri aḡker eyler hevā
Anuñçün ider k‘ar-ı deryāda cā
- 3160 Harāret idüp anı aḡker-mişāl
Hilāl olmaḡ olmışdı māha maḡāl
- 3161 Gülistāna bād eyledükçe güzār
İderdi o gülbünleri şu‘le-zār
- 3162 O ħar ile maḡrūr idi sāyeler
Yıkılmış yatur şāhibinden beter
- 3163 Bu germā ki aşlında ḡūr-tāb idi
Aña nisbeten nār-ı mehtāb idi
- 3164 Bu ma‘na görünürdi pek dil-nişīn
Ki maḡv ola bi‘l-küll muḡīṭ-i zemīn
- 3165 Eger mā ile bir yere gelse nār
Bu germāda farkında eşkāl-vār
- 3166 İder ādemi cennete dil ḡaste-ḡāl
Hemān āh der şimdi bād-ı şimāl
- 3167 Semender ṭabi‘at olup cānaver
Bu mevsimde āteş yir āteş iĉer
- 3168 Bu mevsim bulursa eger imtidād
Olur nār hem ḡāk u hem āb u bād
- 3169 İder girye ‘uşşāḡa şimdi zārār
Çaḡunca şerāre olur ḡatreler

- 3170 Caḥīmi ki nār eylemişdi Ḥudā⁴⁷³
Caḥīm ehli şükr eylesünler aña
- 3171 Ki bi'n-nisbe ile oldı nār caḥīm⁴⁷⁴
Nesīm-i feraḥ-baḥş-ı bāğ-ı na'īm
- 3172 Şabā vü Debūr oldı âteş-feşān
Semūm oldı ancak hevā-yı cihān
- 3173 Bişerdi tuyūr eyler iken güzer
Olurdu zemīn ehline mā-ḥazer
- 3174 Zemīnde ğazāl eyler iken şitāb
Olurdu o sâ'atde derme kebāb
- 3175 'Acebdür bu tennūr-ı fulād nerm
Ki ebr-i aḥker ile ola bunca germ
- 3176 Meger ḳahr-ı şāhen-şeh itmişdi cūş
Ki deryā-yı pür-âteş idi ḥurūş
- 3177 Anuñ ḳahrıdur virdi dünyāya tāb
Ki ol şu'leden zerredür āfitāb
- 3178 Hevāyı ki germ itdi cūş-ı ğazāb
Çeküp bīm-i ḥurşīdi tütmişdi teb
- 3179 Eger luṭfi saçmasa ḳahrına āb
Olurdu o nār ile dünyā ḥarāb
- 3180 Anuñ ḳahrınuñ maşrafıdur 'adū
O dem geldi kim olalar rû-be-rû
- 3181 Hemān kār u bārını tutsun sefer
Ki mücrīmlere lâzım oldı saḳar

---

⁴⁷³ L:112-b

⁴⁷⁴ Beytin ilk mısraında vezin bozuk

Rücū'-ı Be- Aşl-ı Suhan

- 3182 Çü Ken'ân Pâşâ idi pür hücûm
Haleb'de virildi aña Erzurum

Der -Ta'rîf-i Leşker-i Mışr

112-a

- 3183 Bu menzilde erişdi Mışr' uñ kulu⁴⁷⁵
Hemân itdiler Nîl âhen yolu
- 3184 Süvârân ki sebbâhlar idiler⁴⁷⁶
O Nîl içre timsâhlar idiler
- 3185 Tüfekli vü atlı terkeşliler
Yedekli köçekli periveşliler
- 3186 O keşretle ol zîb ü zîver ile
O heybet o cevşen o tekbîr ile
- 3187 Otağ-ı hümâyûndan giçdiler
Tüfekler atup şādîlik itdiler
- 3188 Pesend-i hümâyûn olup leşkere
Şeref virdi hil'atle ser-'askere

Rücū'-ı Be-Aşl-ı Suhan⁴⁷⁷

- 3189 Seferde taħallûf iden kesleri
Getürdi kılıc kesdi ol sesleri

⁴⁷⁵ L: bu kısım bir üst fasla dahil edilmiştir. Ayrıca bölümlendirilmemiştir.

⁴⁷⁶ L:113-a

⁴⁷⁷ L:bu beyit ayrı bir bölüm olarak belirtilmemiş.

Der -Ta'rif-i Nize-Güzerâniden

- 3190 Çıķup ķal'a seyrine Őāhib-ķırān
Giķürdi o ķaz gögsi zırha sinān
- 3191 Anı aşdılar ķal'anuñ bābına
Ki 'ibret-nümün ola erbābına
- 3192 O ķuvvet ki bāzū-yı hānīdedür
O ķudret ki Őāhib-ķırānīdedür
- 3193 Sinānı ānuñ āsumānı deler
Benānı anuñ ķahramān'ı deler
- 3194 Yine aldı destine bir nizeyi
Cihān gūŐına aŐdı āvizeyi
- 3195 Atup ķal'adan taŐra bir nice mīl
Ki elān denilmiŐdür ol yerde mīl
- 3196 Görelden beri böyle pür āteŐi
Daĥı añmaz oldu felek ĀriŐ'i
- 3197 Buniñ atdıĥı nize ol tirdür
Mesāfetde ikisi de birdür

112-b

Rücū'-ı Be-AŐl-ı Suĥan⁴⁷⁸

- 3198 Yigirmi altıda yola dūŐdi sipāh
Siyāh⁴⁷⁹-ı ĥaŐem tıtdı yek-sāle rāh
- 3199 Güzār eyledi Dābıķ'a müstaķīm
Ki MıŐrileri anda bozdı Selīm

⁴⁷⁸ L:113-b

⁴⁷⁹ L:sevād

- 3200 O sulţān ki pür-dān ü pür-kār idi
Cihān şehleri üzre ser-dār idi
- 3201 Kāvī dil kavī dest ü pāk-i-tikād
Anuñ oğlıdur haq budur Hān Murād
- 3202 Sürüp merķād-ı pāk-i Dāvūd'a yüz
Anuñ himmetiyle biri oldı yüz
- 3203 Rebī' āhirūñ evveli Tellī-beşr (?)
Sipāhuñ kudümüyla olmuşdı haşer
- 3204 İkisinde oldı Nizib menzili
O menzilde tarh itdiler maħmili
- 3205 Gelüp Ebreş-oğlı buluşdı bugün
Sa'adet irüp başına toğdı gün
- 3206 Ser-ā-serle semmūr giydürdiler
Ma'an zulmet ü nūr giydürdiler
- 3207 'Ubūr-ı Fırat'ı murād itdiler
Ol āb-ı hayātı murād itdiler
- 3208 Geçüp Birecik'den şehen-şāh-ı dīn
Sa'adet ile oldı zevrāk-nişīn
- 3209 Hāşem cisrden eylediler mürūr
Ne mümkün sefīneyle baħre 'ubūr
- 3210 Biribirine girdi ol iki nehr
Mülākāt ile oldılar şād beher
- 3211 Biribirine sāz-kār oldılar
İkisi de hıdmet-güzār oldılar

113-a

- 3212 Öñinde olup beş depe merhale⁴⁸⁰
Şudan geçdi beş günde ‘asker hele
- 3213 Bu menzilde Vālī-i Sivas o şır
Alay gösterip öpdi dergehde yir
- 3214 Çü meşhed bıñarına uğradı rāh
Yeñiçeri ağasına pādişāh
- 3215 Eliyle içürdi şarāb-ı edeb
O te’dīb olur luṭfa lābūd sebeb
- 3216 Duḫānileri āteşe yaqdı dehr
Şikenceyle itdi o maḥlūka zecr
- 3217 On üçünde Ruhā’ya vardı güzār
İki gün o menzilde kıldı qarār
- 3218 Ḥalīl-i celīl ‘aleyhi’s-selām
K’ana nārı Rabb itdi *berd ü selām*⁴⁸¹
- 3219 Maḫāmın ziyāret idüp pādişāh
Anuñ lüṭfını kıldılar zād-ı rāh

**Der -Ta’rif-i
Merdümān Derviş Muḫammed**

- 3320 Bu menzilde ‘arz itdi Vālī-i Şām
Ki Derviş Muḫammed denir aña nām
- 3221 Alaylar ki tavşifi ḳābil degül⁴⁸²
Yigitler ki ta’rifi ḳābil degüldür
- 3222 Tüfeklisi atlısı ‘adeden birün

---

⁴⁸⁰ L: 114-a

⁴⁸¹ Āyet: “Ey ateş İbrahim’e karşı *serin* ve *selāmetli* ol.” Enbiya-69

⁴⁸² R: degüldür

Giyimli geçimlisi ḥadden füzūn

- 3223 Küheylānlılar ḳarḡı mızraḳlılar
Deremli tüfek pullı ḳundaḳlılar

113-b

Der Rücū‘-ı Be-Aşl-ı Suḡan⁴⁸³

- 3224 On altıda Cellāb’a vardı sipāh
Cināna vezir-a‘ḗama düşdü rāh
- 3225 İdüp ruḡını pādişāha fedā
Bu menzilde oldu vedā‘ āşinā
- 3226 Muşūl’da olan Vāl-i Āmed’e
Gidüp mühr-i Ḥaḳān Cem Meḡmed’e
- 3227 ‘Ale’l-‘acele itisānı oldu murād
Ki re’yinde vār idi rüşd ü sedād
- 3228 Haḗegöz de söyletdiler dilleri
Kesildi tutıldı ḳamu dilleri
- 3229 Yigirmi üçünde alay itdiler
O dārāt ile Āmed’e gitdiler

Der -Ta‘rif-i Keşret-i Leşker

- 3230 Eger cem‘-i eslāf u aḡlāf ola
Eger ḡaşr-i envā‘ u eşnāf ola
- 3231 Bu cem‘iyyete olur idi bedel

⁴⁸³ L: 114-b boş bırakılmış ancak anlatım R ile uyumlu olarak 115a’dan devam etmektedir.

Bu miqdârı taħmine virürdi el

- 3232 Mevâlidî cem' itdiler gūyiyâ
Bu ħurşîdî ŧem' itdiler gūyiyâ

Rücū'-ı Be-Aşl-ı Suħan

- 3233 Silaħ-dâr Pâşâ'ya virildi Şâm
Şeref-yâb-ı Şâm oldı ol nîk-nâm
- 3234 İdüp Āmed'i Vâlî-i Şâm'a hem
Anı itdiler çerĥci-i ħaşem
- 3235 O sâ'atde gönderdiler Muşul'a
Ki serħadde irsâli oldı şıla

114-a

- 3236 Tığancı başıya daħı Kıbrıs'ı
'Aṭâ eyledi ol kes-i bî-kesi
- 3237 Meħemmed Paşa'yı kâmil-yâr⁴⁸⁴
Veẓîr-a'zam-ı ħazret-i ŧehriyâr
- 3238 Erişdi hemân 'izz ü iĥbâl ile
Şeref buldı pâ-būs-ı iclâl ile
- 3239 Aña ħil'at oldı ser-âs-er semūr
Yedine müfevvez kılındı umūr
- 3240 Gelüp Van'dan diller ü başlar
Ĥaber virdi vü gitdi evbâşlar
- 3241 Gelen dilleri baş iderdi hemân

⁴⁸⁴ L:115-b

Evbâşlara yoldaş iderdi hemân

3242 Haleb'den beri serhaddüñ begleri
Bahadırları yeglerüñ yeğleri

3243 Hedâyaları dil ile baş idi
Biribiri arduca ulaş idi

3244 Düketdi dahı varmadan düşmeni
İrince şavurırlar ol ħarmeni

3245 Anuñ 'ömrini dâ'im itsün Ĥudâ
Anuñ devletün kâ'im itsün Ĥudâ

3246 Teķâ'üd 'aķa oldı 'âcizlere
Sa'âdet rehın oldı fâizlere

3247 Ĥarem ķondı Āmed'de 'izzet ile
Mücerred sefer oldı devlet ile

3248 Toķuz gün süküt eyleyüp iķtiyâr
Onuncıda 'azm eyledi şehriyâr

3249 Bu eñnâda geldi ħaber baħrden
Piyâle alup Rus-ı bî-behreden

3250 Yigirmi toķuz şayķa toptolı Rus
Ki herbirinüñ var içinde ru'ūs

114-b

3251 Ĥak(k)ârî'ye ħâkim olan Mîr 'İmâd
Ĥulüşını izhâr için nâ-murâd

3252 İdüp ħıdmet-i mâ 'aleyhin edâ⁴⁸⁵
İki dil ki biri ķabûle sezâ

---

⁴⁸⁵ L:116-a

- 3253 Onunda cemād evvelinüñ Mārdīn
Fezāsına ƙondı ŧehen-ŧāh-ı dīn
- 3254 İki gün dağı oldı ārāma rām
Zahirelerin aldı ƙullar tamām
- 3255 Ayuñ on sekizinde ŧaffān-nām
Maħalli ŧufuf eyledi izdiħām
- 3256 Mehemed ki ħāndur Cezīre'de ol
Alay gösterüp buldı dergāha yol
- 3257 Yigirmi birinde ŧať'ı giçdiler
ŧoyunca ħayāt ābını içdiler
- 3258 ŧudan atlar ile güzār itdiler
Leb-i ŧať'da bir gün ƙarār itdiler

Der- Mübālaġa-yı Besyāri-i Leŧker

- 3259 Yigirmi sekizinde baħr itdi cūŧ
Yiri gögi tutdı ser-ā-ser cuyûŧ
- 3260 İç aġalarıyla ŧehen-ŧāh-ı dīn
Be-cevŧen musellaħ be-ŧad-zīb u zeyn
- 3261 İki cānibe Ƨırdı leŧker hemān
ŧehen-ŧāha yol eylediler hemān
- 3262 İki āhenin sať olup üstüvār
Ĥať-ı müstaķim üzre ƙıldı güzār
- 3263 ŧolup Ƨül ü 'arz-ı zamān ü zemīn
Aralıġda gerdūn yoġ oldı hemīn
- 3264 Biribirine söygenüp ŧīrler
Biribirine deġdi ŧemŧīrler

115-a

- 3265 Ne t̄uli ne ‘arzı nümāyān idi
Nice ceyš bir baħr-i ummān idi
- 3266 Tüfeklinüñ ardunda atlı hemān⁴⁸⁶
Hişār u faşīl idiler bī-gümān
- 3267 Bu menzilde olmadı şafa mecāl
Hemān durduğı yirde ҡondı ricāl

Rücū‘-ı Be-Aşl-ı Suħan

- 3268 Muşul ҡarşusunda duruldu bugün
Hıyām ol maħalde ҡuruldu bugün
- 3269 Ziyāret idüp Hāzret-i Yunus’ı
Girüp ҡal‘aya gördiler Cercis’i
- 3270 Alup ikisinüñde himmetlerin
Şeref bildiler cāna minnetlerin

Der Kuşten-i Dilhā-yı Düşmen

- 3271 Çoğaldı muħayyemde tutsāklar
Ķamū oldı şemşire müştāklar
- 3272 Çün āteşde bi’t-ṭab‘ var ser-keşi
Söyündürdiler āb ile āteşi
- 3273 Hāyātında mevzīdür elbetde mār
Memātında tiryāk ümmīdi vār

---

⁴⁸⁶ L:116-b

- 3274 Diken yansa gülzâr âteş olur
Hevâstıyla insân anuñ hoş olur
- 3275 K̄alursa țariķi pür-âzâr ider
T̄ariķ ehlini cevr ile zâr ider
- 3276 Anuñçün baş itdiler ol dilleri
Dağı ötmey oldu ‘adū dilleri

Der-Âmeden-i Resûl-i Şâh-ı Hind

115-b

- 3277 Cumâd-âhîrûñ evvelinde kader
İrişdürdi peyk-i beşâret haber
- 3278 İrüp dergehe ilçi-yi şâh-ı Hind⁴⁸⁷
Resûl-i peyâm-âver-i mâh-ı Hind
- 3279 Dilinde şenâ elde şeh-nâmesi
Şenâ-nâmesi tuhfe hengâmesi
- 3280 Esip bâr-gehden nesîm-i kabûl
Bilâ külfete bâra buldı vüşûl
- 3281 Düşüp ‘âlem-i âhere hûş-mend
Özini itürdi hemân derd-mend
- 3282 Bulup ins ü cinni ser-â-ser be-pâ
O dergâhda görmedi âşinâ
- 3283 O tertîb ü âyn ü şöhret tamâm
Süleymân’a ta’lîm iderdi ihtîşâm
- 3284 Otağı ki bir bâğ-ı Mînū idi

---

⁴⁸⁷ L: 117-a

İrem var ise dünyede bu idi

- 3285 Bu pulād kürsî-yi cevher rüsûm
O kürsîdür amma mülevvin nücûm
- 3286 Felek atlası anda olmuş otağ
Cihân şehleri anda dürmüş ayağ
- 3287 Kamû ins ü cin hâzır olmuş velî
Şanursun ki bî-cân düzer heykeli
- 3288 Gulâmân-ı zerrîn-kemer zer-külâh
Tûp olmuş dürür pür demürden sipâh
- 3289 Silâhına müstağrağ olmuş kamu
Zer ü zîvere ğarğ olmuş kamu
- 3290 Kafasında ejderler açmış dehân
Velî cümle dem-beste vü bi-zebân
- 3291 Oturmuş sa‘âdetle hırşîd-i Rum
Nücûm-ı haşem maḥvitmiş rüsûm
- 3292 Nüfûsa ‘aded yok velî bî-nefes
Haşîr haşri ammâ ki yok hiç ses⁴⁸⁸
- 3293 Bu naḫş-ı ğarîbi ki gördi resûl⁴⁸⁹
Bu tarz-ı acîbe ki buldı vuşûl
- 3294 Hemân girdiği yerde kaldı kadem
Hemân gördüğü demde bağdandı dem
- 3295 Temevvüc idüp bahre-i vaḫşeti
Kapatdı gözün heybet-i dehşeti

116-a

⁴⁸⁸ R: hiç yok ses

⁴⁸⁹ L: 117b

- 3296 Süleymân-ı vaqt aldırup nâmesin
Telâtüfle def itdi hengâmesin
- 3297 Tekerrüm tebessüm telâttuf ile
Özin buldı ilçi tekellüf ile
- 3298 Söze girdi tûḡî-şifat ol zarîf
Velî tatlı nâmesine pür zarîf
- 3299 Didi kim şenâ-ḡân-gîz-i şâh-ı Hind
Ki ḡükmündedür cümle Hind ü Sind
- 3300 ḡulüşını izhâr ider dergehe
Selâmını işâr ider dergehe
- 3301 ḡaḡikatde şâhib-kırân-ı zamân
Şehen-şâh-ı dîndür bilür ins ü cân
- 3302 ḡulû itdi ḡurşîd-i devlet hele
Zuhûr itdi Cemşîd-i izzet hele
- 3303 İḡâ at aña farzdur sâ'ire
İ'ânet aña farzdur sâ'ire
- 3304 Eger ḡıdmeti var ise ḡâzırız
Ol iḡsâna çoḡdan beri nâzırız
- 3305 Eger ehl-i dünyâ eger ehl-i dîn
İkisine melce o'dur der-yaḡîn
- 3306 İmâm-ı ḡudâ eglerüz anları
ḡalîfe-i ḡudâ eglerüz anları
- 3307 Ne emr itdiler ḡayr me'mûrdur
ḡilâf-ı rızâ ḡayr-ı maḡdûrdur

116-b

- 3308 Du‘ā-gūy-ı devletleriyüz müdām⁴⁹⁰
Rızā-cūy-ı hıdmetleriyüz müdām
- 3309 Eger sedd-i rāh olmasaydı ‘adū
Sürerdi o dergāha aḥbābı rū
- 3319 Ziyāretleri ḥaccū’l-İslāmdur
Der-i devleti farzū’l-ikrāmdur
- 3311 Ümid eylerüz meyl-i meydānların
Eḳālīm-i seb‘ üzre cevlānların
- 3312 O mağribdeki şems-i mev‘ūd o’dur
Ṭulū‘ itdi el’ān-ı ma’hūd O’dur
- 3313 Olur cānib-i şarḩa lābūd revān
Şeref-baḩş-ı zerrāt olur bī-gümān
- 3314 Bu maḩlaşları ol zamāna baḩar
O ḩamyāze-i intizārı çeker
- 3315 Ğaraż ‘arz-ı iḩlāş-ı dildür hemān
O dergāhadur iḩtişāşı beyān
- 3316 ḩulūşına eşḩād ider nāmesin
Şenāñuzda gūyā ider ḩāmesin
- 3317 Kemer-bend-i iḩlāş u bī-gümān
Anuñçün kemer-bend ider armağan
- 3318 Kemer-bendini der-miyān eyledi
ḩulūş-ı derūnın ‘ayān eyledi
- 3319 Kemer kim diz-i kehkeşāndur aña
Velīkin nücūmı şüreyyā-nümā⁴⁹¹

---

⁴⁹⁰ L: 118-a

117-a

- 3320 Zeri şems-i hâliş ‘ayârında hep
Güherler sehîl i‘tibârında hep
- 3321 Anuñ kıymetin derk itmez ‘uķûl
Behâsı hemân oldu ħüsn-i ķabûl
- 3322 Oķundı o mazmûnda nâmesi
Resûl oldu ġyâ anuñ ħâmesi
- 3323 Şehen-şâh-ı dîn-i ħulûş-âşînâ⁴⁹²
Ĥulûş-ı derûnından itdi şafâ
- 3324 Resûline iĥsân idüp bî-kerân
Geyindürdiler iki ķat perniyân
- 3325 Şudûra buyurdu ki ta‘zîm için
Şeh-i Hind’i tehfîm ü tekrîm için
- 3326 Resûli ziyâfet ide herbiri
Tekerrümle da‘vet ide herbiri
- Rücû’-ı Be-Aşl-ı Suĥan**
- 3327 Ayuñ dördi ġiçdükde mîr-i zarîf
Siper itdi ihdâ be-ġâyet laţîf
- 3328 Olup gergedan postından siper
Silâĥ olmaz idi aña kâr-ger
- 3329 O’dur mu‘teber-i Hind ü Tatar’da
Mülûkı taşır ânı esfârda
- 3330 Tüfek işlemez dirler ol ķalkana
Ne ķatlâva beñzer ne ħûd cevşene

---

⁴⁹¹ R: şüreyyâ-nümâdur aña [vezin bozulmakta]

⁴⁹² L:118-b

Der-Nīze-güzārānīden Ez- Siper

- 3331 Şehen-şāh-ı dīn seyr idüp bir zamān
Anı hışt ile eyledi imtiḥān
- 3332 Mübārek elinden ki çıkdı sinān
Siper sīnesin deldi geçdi hemān
- 3333 Beri cānibinden urup nīzesi
Öte cānibe aşdı āvīzesi
- 3334 Eger zūrını eylese imtiḥān
Giçerdi nüh eflākden ol sinān
- 117-b
- 3335 Bu ḍarbı ki gördi felek reh-zeni
Añar mı daḡı Gīv ile Bījen’i
- 3336 Oğun Rüstem atsun yabana hemān⁴⁹³
Dimez sözin aña bu nevk-i sinān
- 3337 Anuñ tīri olduysa ger dīde-düz
Bu itdi siper sīnesinden be-rüz
- 3338 Siper gergeden postı dīde-i pey
Oğu yay atar nīzeyi dest-i Key
- 3339 Tehemten kucā vü şehen-şeh kucā
Bu bāzūya taḡsīn ider Murtażā
- 3340 Büzürgünden eflāk itdi ḡazer
Ki anlarda yok böyle muḡkem siper
- 3341 Ḳavī-dest itsün Ḥudā her zamān
Siper sīne-i ḡaşm olsun hemān

---

⁴⁹³ L:119-a

- 3342 Siperle sinānı sâhib-ķırān
Şeh-i Hind'e gönderdiler armağan
- 3343 Görüp ilçi medhūş oldu hemān
Tehemten ferāmūş oldu hemān
- 3344 Resūle 'aṭā itdi'⁴⁹⁴ bir bedre zer
Ki beş biñ filori olur şaysalar
- 3345 O zaḥmına merhem bahā idi ol
Bu vechile buldı 'aṭāsına yol
- 3346 Şecā'at sehāvetde birdür hemān
İder Rüstem ü Ḥātem'i bī-nişān

Rücū'-ı Be-Aşl-ı Suḥan

- 3347 İdüp 'aşr-ı Kāmil Muşul'da karar
Şehen-şāha güzār eyledi ihtiyār
- 3348 Bu menzilde tutdı cihānı ğubār
Yoğ oldu zemīn gerdūn oldu hezār
- 3349 Şehāb idi ammā ḥasek-bār idi
Ġubār idi ammā ḥūr-āzār idi
- 3350 Duḥān idi līken şaķīl ü keşif⁴⁹⁵
Buña nisbet olsa olur ol laṭīf
- 3351 Ġubār aldı bu nīlgūn cūsseyi
Sütūn ile ṭoldurdı nūh ḳubbeyi
- 3352 Göge çekdiler nice biñ ejderi

118-a

⁴⁹⁴ L:itdiler

⁴⁹⁵ L:119-b

- Zemīn ü zamān ʔoldı dīv ü peri
- 3353 Biribirine baqamaz oldı nās
Şaḳal tozdan oldı bir boz ʔuṡāş
- 3354 İdüp cevfini ādemün ḥāk- i pür
Leb ü dīdeyi itdi ḥāşāk-i pür
- 3355 Diküp göge ḥoṡtumunu pīlvār
Ayıqladı dünyāyı ol gün ḡubār
- 3356 Sipāhi biribirini görmedi
Sipeh-bedler alayların ʔurmadı
- 3357 Düzen virmek için şehen-şāh-ı dīn
Anaṡolı Rum-ili vālīlerin
- 3358 Hezārān ile oḥşadılar biraz
Nedīmān ile oynadılar biraz
- 3359 Olup çüb be-asā ile ser-firāz
Nevāziş ile buldılar imtiyāz
- 3360 Birisine bi'z-zāt luṡ itdiler
Birine vezīr ile ‘unf itdiler
- 3361 İkisi daḥı behre-mend oldılar
İkisi daḥı sūd-mend oldılar
- 3362 Adın[ı] dimem ʔorqarım naqş alur
O’dur aña şehden hemān baḥş alur⁴⁹⁶
- 3363 Edeb hem keremdür şehen-şāhdan
Yine baḥşişin aldı dergāhdan

---

⁴⁹⁶ L: O’dur kim şehen-şāhdan baḥş alur

- 3364 Bugün de bu yüzden alup bahşını⁴⁹⁷
Düzüp koşdı şatrancınıñ naqşını
- 3365 Alaylarına viridi tezyinler
Şehen-şāh-ı dīn buldı terğibler
- 3366 Hele ol mübārek elinden yedi
Velī ol biri ğayr eliyle yedi
- 3367 Ayuñ on ikisinde geçildi Zap
Hemān ‘Āsī şuyına beñzer ol āb
- 3368 Aqardı görüp ‘askeri tiz tiz
O baħrūñ hücūmından itdi ğüriz
- 3369 Çün ol bir-i Dāvūd’dan qopdılar
Seyid Ħān-oğulları yir öpdiler
- 118-b
- 3370 Giçildi on altıda Altunşuyı
Kimi köpriyi giçdi kimi şuyı
- 3371 Bu ol köpridir kim Qılıçarslān
Aña bāb yapdı qodı dīde-bān
- 3372 Bu menzilde geldi Görel’den ħarāc
Yine Ğürçiler buldı derde ‘ilāc
- 3373 Ayuñ on sekizinde Kerkük qolı
Selāma durup beklediler yolu
- 3374 Meħemmed Derviş’e çerħecilik
Semiyy-i Ħalil’e zaħirecilik
- 3375 Noĝāy oĝlına toplar ħidmetin
Virüp üçü de geydiler ħil’atin

---

⁴⁹⁷ L: 120-a

- 3376 Müdāvā taleb oldı ħarca cuyūş
Virildi bugün nice yüz biñ ğurūş
- 3377 Yigirmi yedisi ki kāsım idi
Ĥaşem şirbūñ ābını kāsım idi
- 3378 Mürūrunda taş köpriden cünd-i Rum
Ĥücūma hücūm eyler idi hücūm
- 3379 Çubuĝı çubuķ köpride kesdiler⁴⁹⁸
O bişeleri ağraĝa aşdılar
- 3380 Yüķün tıtdı hep bārdan⁴⁹⁹ rüzĝār
'Adū şehrine bağlanıldı o bār
- 3381 Riyāle kenārına kōndı çeri
Alay ile yürüdi yeniçeri
- 3382 İdüp baş dolabı çarĝ ihtiyār
Anı itdi leşkeriñe şehriyār
- 3383 Görinürdi Bağdād-ı dārū's-selām
Fezāsını tıtmuşdı yekser ĥiyām
- 3384 O şahrā ki kem Kürd'e pāyān idi
Ser-ā-ser ĥiyemden ĥiyābān idi
- 119-a
- 3385 O deryā ki nā-būda şāĥil idi
Muĥayyem şehen-şāha 'ādil idi
- 3386 O tūfān ki Nūĥ olmadı nā-Ĥudā⁵⁰⁰
Anı şāh-ı dīn-dāra virdi Ĥudā

---

⁴⁹⁸ L:120-b

⁴⁹⁹ L:mārdan

⁵⁰⁰ L: āşinā

- 3387 Süleymān'a leşker virildiyse cān
Bunuñ 'askeri oldı ejder-dehān
- 3388 Sikender ki bir seddi itdi binā
Biñini yıkar istese pādişā⁵⁰¹
- 3389 Anı iktizā eyledi re'y-i hazm
Hişār emrine ola bi'z-zāt 'azm
- 3390 Binüp esbe fi'l-ḥāl tebdīl ile
Tolaşdı havāliyi ta'cīl ile
- 3391 Öñine düşüp baht-ı çāpük-'inān
O mevzi'lere deġdi bir bir nişān
- 3392 Baķup ķal'aya gezdi eṭrāfını
Tolaşdı te'emülle eknāfını
- 3393 Olup baht u tevfiķ-i 'aql ile yār
Ehemm olanın itdiler iḥtiyār
- 3394 Meteresleri itdi ta'yīn hazım⁵⁰²
Tenāsübleri⁵⁰³ kıldı tebyīn hazım
- 3395 İlin bildügin cümle tarḥ eyledi
Hemān bildigi resmi tarḥ eyledi
- 3396 Muķaddem gelenler ḥaṭā eylemiş
Muḥālif maḥallerde cā eylemiş
- 3397 Ƙamusını terk eyledi pādişāh
Aña reh-nümā oldı 'avn-ı ilāh
- 3398 Maḥallerde ta'yīn idüp leşkere

---

⁵⁰¹ L: istese şeh-i pādişā

⁵⁰² L:121a

⁵⁰³ L: tebāsübleri

Sepişdürdi lâzım olan yirlere

3399 Otâġ-ı hümâyûna şâhib-nazar
İmâm-â'zamuñ ġurbın itdi maġarr

119-b

3400 Bu re'y üzre destûra virüp ġarâr
Maġâmına 'avdeyledi şehriyâr

Der -Ta'rîf-i Alay-nümüden

3401 Seherden tutup yeryüzini⁵⁰⁴ sipâh
Süvâr oldı şevket ile pâdişâh

3402 Giyüp pür-dilân cevşen-i âhenin
Zırh-püş oldı ser-â-ser zemîn

3403 ġamařdı 'uyün berġ-i mancûġdan
Melâ'ik gözin yumdı 'ayyûġdan

3404 şadâ-yı ġam-âhen ü nây-ı zer
Nidâ-yı yelân şihe-i esb-i ner

3405 Olup ġâr-gâh-ı muġâlif-nevâz
'İrâġ'a felek oldı merşiyye-sâz

3406 Tölup her ġaraf baġr baġr cuyüş
'İrâġ üzre tûfan-ı tiġ itdi cüş

3407 Görürdi hemân kendini her ġürüh
Ki herbir ġürüh oldı Elvend-i küh

3408 O berr oldı pür-naġl-i âhen veli⁵⁰⁵
Şemer-riz ammâ ki hep zehirli

3409 Belâ-ġizdür gerçi ġâk-i 'İrâġ

⁵⁰⁴ R: yeryüzini tutup

⁵⁰⁵ L:121b

Maḥal oldu tūfāna bi'l-ittifāk

- 3410 Buniñ ğayr tūfāna yoĝ nisbeti
Ki āteşdür emvāc-ı pür heybeti
- 3411 Biribirine girmiş āteşle āb
Yine āteş āteş yine āb āb
- 3412 Bu baĥrūñ ki mähīleri mār idi
Pey-ā-pey gelen mevci hep nār idi
- 3413 Eger āteş ise nedür mārılar
Eger āb olsa nedür nārılar
- 3414 Didi dehre başın şalup āfitāb
Cihānı bu āb āteş eyler ĥarāb
- 3415 Didi 'akl-ı evvel ki ey hām-kār
Cihāna anı itdi Hāk şehriyār
- 3416 Cihāna bunuñla virür intizām
'Adūdan bunuñla alur intiķām
- 3417 Bunuñ ħalbi 'imānile yārdur
Bunuñ zaĥmı merhemle tīmārdur
- 3418 Ķırar çār-yāruñ ħamu düşmenin
Virür bāda küfr ehlinüñ hırmenin
- 3419 O şahrā-yı pehnāda ceş-i keşif
Olurdu muĥit-i zemīne ĥarif
- 3420 Velī ābdan ol bu fulāddan
O pür mähī bu tiĝ-i cellāddan
- 3421 Tıttup yeryüzin nize-i āhenin
Zemīn döndi bir ĥār-puşte hemin

120-a

- 3422 O tūplar tūfeklerle ceyš-i girān
Niheng ile pūr baħr idi hemān
- 3423 O ŝahrāda bu leşker-i bī-ħisāb⁵⁰⁶
Hemān ŝarķ u ğarbı ŝapatmıŝ ŝehāb
- 3424 O keŝretle ol deŝt-i pūr pehnede
Ki imkān-ı temyīz yoķ vehbinde
- 3425 Olaydı eger sā'ire ihtimāl
İderlerdi biribiriyle kıtāl
- 3426 Eger gelse İskender-i pūr ğaŝer
Alaylara ŝarıŝsa bā zīb ü fer
- 3427 Çeri baŝıdan kimse itmezdi fark
Olurdu bu deryā-yı ğayretde ğarķ
- 3428 Eger görse Çingiz bu leşkeri
Çaçardı yıķup sedd-i İskenderi
- 120-b
- 3429 Tarih-i necāta bulurdıysa yol
şehen-ŝāh-ı dīn-dāra olurdu ķul

Rücū'-ı Be-Aŝl-ı Suħan

- 3430 Aķup zīr ü bālāya seyl-i belā
Çuŝatdı hep etrāf-ı Bağdād'ı mā
- 3431 şudan şuya baħr oldu Bağdād'ı hep
Kesildi kızılbaŝuñ imdādı hep

⁵⁰⁶ L: 122-a

- 3432 Muḥīṭ aldı Baġdād'ı fulāddan
Elin kesdi ümmīd-i imdāddan
- 3433 Beden başlarında kıızılbaşlar
Bedenler gibi aldı evbāşlar
- 3434 Temāşā idüp kim bahır⁵⁰⁷-ı sāḫili
Başı üzre aldı amunuñ eli
- 3435 ızılbaş ḫayrān idiler hemān
Ḥiṣāra peşimān idiler hemān
- 3436 O bed-baḫt kim ola⁵⁰⁸ derbend-i baḫt
Nuḫūset o şūmı eker bende baḫt
- 3437 Bilürlerdi naḫşı o 'ayyārlar⁵⁰⁹
Velī pür ġurūr oldu mekkārlar
- 3438 Ki ceng ideler olmasa dāştī
Vire eyleyüp ideler āştī
- 3439 Şanurlardı her bār olur luḫf-ı 'ām
Anı bildiler ki olur intiḫām
- 3440 Be-her ḫāl-i ġuşıṣ urup kāra dest
İki cānib oldu ḫuṣūmet-perest
- 3441 Receb tāsi'inde geçile hemān
Metereslere oldılar Sünniyān
- 3442 O tertīb üzre ki sulṫān-ı dīn
Vezīr-ā'zama oldılar rāh-bīn
- 121-a
- 3443 Alup Aḫ-apu semtin Āşaf-mekān

⁵⁰⁷ L: bahrı kim sahili

⁵⁰⁸ L: O baḫt kim ola

⁵⁰⁹ L:122b

- Belā-cūlara oldı âteş-feşān
- 3444 Yeñiçeri ağası Urum-ili
Vezir-â‘zam ile bir itdi ili
- 3445 apudan Pāşā-yı niheng veğā
utup cengüñ a‘lā maallinde cā
- 3446 Semīy-i alīl’i refī eyledi
Yeñiçeriyi hem-arī eyledi
- 3447 Anaolı Vālīsı merd-i neberd
üseyn ‘Alī-siret ol şır-i merd
- 3448 olı burc öninde ıtdı mekān
Zağarcı-başı oldılar hem-‘inān
- 3449 İmām-ā‘zama ondı sultān-ı dīn
ıdiv-i selāın-i rüy-ı zemīn
- 3450 onup A-apu’ya varunca sipāh
O şahrāyı ıtdı sevād-ı sipāh
- 3451 ırabūlus ile aleb leşkeri
Mışır ullarınıñ o serkeşleri
- 3452 Diyār-ı bekir ‘askeri girdiler⁵¹⁰
O meydānda ser-bāz olan girdiler
- 3453 ‘Acem ullesini geince tamām
uruldı biribiri üzre ıyām
- 3454 afa-dār idiler meterislere
Meded-kār idiler meterislere

---

⁵¹⁰ L:123-a

- 121-b
- 3455 Dağı sâ'îr-ı mîr-i mîrânlar
Vegâ-kârlar şîr-i ğarrânlar
- 3456 arañu apuya varınca tamâm
Biribiri üstine ondı ıyâm
- 3457 onup al'a-yı uşlara ketġudâ
şaş etrâfını aldı baġr-ı belâ
- 3458 Silâġ-dâr Pâřanuñ aġaları
Tüfekçileri bebr heycâları
- 3459 Urup al'anuñ içine řâġiler
Belâya düçâr oldılar řâġiler
- 3460 Sipeh ul ul oldu meterislere
Yeñiçeri töldü meterislere
- 3461 Timâr erleri düzdi hep olları
azıldı ser-â-ser sıçan yolları
- 3462 Bahadır yigitler ki der-kâr idi⁵¹¹
Gice řubġa dek çarġ bîdâr idi
- 3463 Bedenlerde aldı ızılbařlar⁵¹²
Belâ muntazır oldu evbâşlar
- 3464 Sepetler tölup çekdiler tûpları
Berâber tütup düzdiler tûpları
- 3465 El üzre yürütdiler ejderleri
Omuzla sürütdiler ol nerleri
- 3466 Çeküp biribirisinüñ yanına
ıyardı o nerler erüñ cânına

⁵¹¹ L'de 123-b'de

⁵¹² L'de 123-b'de

- 3467 Ol ejderlere kimse olmaz ğanīm⁵¹³
Demiyle ider tūp-ı çerhi dü-nīm
- 3468 Yohluqların yıĝdılar yanına⁵¹⁴
Onuñ kesginin dökdiler yanına

Der -Ta'rif-i Tūphā-yı Qal'a-Kūb

- 3469 O tūplar ki ğül-i beyābān idi⁵¹⁵
Rübāyende-i çarḫ-i gerdān idi
- 3470 Döşenmiş yire aĝzın açmış hemān
Şikārın gözetmiş turur her zamān
- 3471 Budur nāgehānī belā vü қаzā
Bu geldi bilindi nedür ejdehā
- 3472 Cihānı fenāya virür ğöldür
Dem-ā-dem bu kār üzre meşĝöldür
- 3473 Buña qarşı қor kūh-ı Elbrūzdür
Bu dīvūñ yuvalıqları gürzdür
- 3474 Қаzā-sāzıdur mergdür zaḫmesi
Belā nāyıdur vaḫ'adur naĝmesi
- 3475 Ecel muṭrībinūñ 'aceb-sāzıdur
Fenā meclisinūñ hoş-āvāzıdur
- 3476 Olur ğāhī raḫş ile hem āşinā
Sesin işiden cānın eyler fedā

122-a

⁵¹³ Beyit L'de bulunmamaktadır.

⁵¹⁴ Beyit: L'de 123-a'da

⁵¹⁵ L:123-b

Rücū'-ı Be- Aşl-ı Suhan

- 3477 Düzüp erganün belāyı sipāh
Düzen virdiler yeñiden şubḥ-gāh
- 3478 Şadāsıyla mest oldu pīr ü civān
Bedenler yaqasını yırttı hemān
- 3479 O sāz-ı bed-āvāz-ı pür ğulğule
Bu nüh künbedi itdi pür velvele
- 3480 Bu āvāzeyi k'istimā' eyledi
Girüp qal'a çarḥa semā' eyledi
- 3481 Çeküp āhlar oldu pek derd-nāk⁵¹⁶
Dögüp gögsüni eyledi zaḥm-nāk
- 3482 Muqābillere virdi āheng-i ḥāl
Semāvāta çıqdı kevākib-miṣāl
- 3483 Kimi yirlere düşdi oldu helāk
Kimi eyledi sīnesin çāk çāk
- 3484 Bu sāzuñ olup nağmesi şu'lezār
Bıraqdı 'adū cānına ḥār ḥār
- 3485 Serāsīme dönük oldu qamu
Pür işide āheng oldu qamu
- 122-b
- 3486 Biribirini başdı āvāzeler
Biri diñmeden birisi tāzeler
- 3487 Pey-ā-pey olup nağme-yi erğanün
Qodı perdeyi raqşa girdi cünün

⁵¹⁶ L: 124-a

- 3488 Bu berdāştuñ yoğ fer u dāştı
Bu cengüñ degül ğāyeti āştı
- 3489 Muğayyer hevāsını koydı sitiz
Hüseyniye çığdı şadā oldı tiz
- 3490 Hicāz ile şeh-nāzdan giçdi kār
Muđālif Irāk itdi evci qarār
- 3491 Buzurg ile kūçek semā'-ı neverd
Muđālif hevāsıyla qopdı neberd
- 3492 Ser-i düşmeni seng-sār itdiler
Bedenlerde a'dāyı dār itdiler
- 3493 Alup virmeye başladı tūplar
Ayađ başdı yıđmađa ser-kūblar
- 3494 Olup tūp bir ebr-i tūnder-feşān
Tōđunduđı yiri kül itdi hemān
- 3495 Ğurūba dađı varmadan āfitāb
O tūplarla Bağdād oldı ħarāb
- 3496 Qodı yiri düşmen qačardı göge⁵¹⁷
Tüfek ellerinde çıqardı göge
- 3497 Bedenler tırāşına dest urdılar
Demürden bārūya⁵¹⁸ ħışt urdılar
- 3498 Olurken bināda bülendī eşer
Bu ħışt itdi divārı zır ü zeber
- 3499 Nefes virüp alduqça tūp ejderi

---

⁵¹⁷ L:124-b

⁵¹⁸ L: o bārūya

123-a

- Eridürdi ol sedd-i İskender'i
- 3500 Olup burc u bārū nişān-ı belā
Hedef eyledi anı tīr-i qazā
- 3501 Biri varmadan birisi irişür
Ciger-düz-ı haşm olmağa dūrüşür
- 3502 Hemān şā'ikā-bār idi tūplar
Hemān tūnder idi o ser-kūblar
- 3503 Belā ebridür tūplar gūyiyā
O finduqları oldı yağmur aña
- 3504 Pey-ā-pey irişürler idi hemān
Dem-ā-dem dūrüşirler idi hemān
- 3505 Biribiri ardına düşmüş gelür
Gelenler virürse velī cān alur
- 3506 Nefes almadan biri biri ırar
Şanursan ki biri birini arar
- 3507 Hūşūmıyla başı açık uruşır
'Adūsıyla birer birer kavuşır
- 3508 Hārāb eyledi qal'ayı tūplar
Şaşurdı 'adūyı o ser-kūblar
- 3509 Belā bir degül on degül yüz degül
Bu tūp finduğıdur yenir qoz degül
- 3510 Serāsīme eylerler idi sitiz
Ki mesdūd idi şāh-rāh-ı güriz

123-b

- 3511 Bilürlerdi yoqdur halāşa mecāl⁵¹⁹
Bu ma'nâyı eylerler idi hayāl
- 3512 Ki bî-ceng Baǧdād'ı virsek eger
Bize şāhımızdan irişür zarar
- 3513 Be-her hāl kūşîş gerekdür bize
Ki 'özr itmege yiy gerekdür bize
- 3514 Hemān kör itdi qazā anları
Ki taqdîr ol idi çıqa cānları
- 3515 Urup h̄āh u nā-h̄āh-ı bî-kāra el
Şeb u rüz perhāş oldu emel
- 3516 Bugün yetmiş üç ādemi urdılar
O zaḥmîleri pâdişāh gördiler
- 3517 Otuzar ğurūş oldu iḥsānları
Ol iḥsāna bezl itdiler cānları
- 3518 Olnmışdı fermān ki cerrāḥlar
Bu vādīde kim gösterirse hüner
- 3519 Sezāvār⁵²⁰ ola luṭf u iḥsānına
Ne isterse ḥāzır bula cānına
- 3520 Yaralular üzre gelürler idi
Ne lâzım olursa bulurlar idi
- 3521 Bu luṭf olmuş idi halāşa menāş
Bu merhemle zaḥmîler oldu ḥalāş
- 3522 Mesîḥ itmiş idi zemîni mekân
O cerrāḥlar ḥalka virürdi cān

⁵¹⁹ L:125-a

⁵²⁰ L: ser-efrāz

- 3523 O merhemler olmuşdı dārū-yı rūḥ
Olur ḥoḳḳaya dinse keṣṭī-i Nūḥ
- 3524 O mīlī ki der-kārdur zaḥmda
'Alemdür dinilse olur raḥmda
- 3525 Tırabulus ile Ḥaleb 'askeri
Bile idi pāşaları begleri
- 3526 Ne ḥıdmet denilmiş ise gördiler⁵²¹
Rikāb-ı hümāyūna yüz sürdiler
- 3527 Yarındası emr-i Ḥudā-vend ile
Hizebrān-ı pür-dil 'adū-bend ile
- 2528 Meterislerin ileri sürdiler
Yine tūpları ḳurdılar durdılar
- 3529 Bugün zaḥm-dār oldu seksen ṭoḳuz
Ol iḥsān ile ekdiler zaḥma tuz
- 3530 'Amelde ziyāde olup ṭoplar
Daḥı ḍarb-dār oldu ser-kūblar
- 124-a
- 3531 Yüz on iki ādem uruldu bugün
Ol iḥsānı aldı ki aldı o gün
- 3532 Şehen-şāh-ı dīn-i vuḳūf-āşinā
Celādetle oldu iḥāṭat-nümā
- 3533 Külek ile Şaṭṭ'ı bugün geçdiler
Şudan ḳal'ayı cümle seyrettdiler
- 3534 Nice ḥāle vāḳıf olup döndiler

---

⁵²¹ L:125-b

Giçüp Şatt'ı ser-menzile kıondılar

- 3535 Tecessüsler eylerdi leşkerleri
Tefahhuşlar eylerdi 'askerleri
- 3536 Ne işlerler ise haber-dâr idi
Hemîşe nevâzîşde der-kâr idi
- 3537 Ğuzât-ı 'asâkirde ibrâmını
Bu ğayret bu cür'et bu iķdâmını
- 3538 Görüp baş u cân bezl iderler idi
Yanar âteş içre girerler idi
- 3539 Ğarâm eyleyüp h~âb-ı rahatların
Ğelâl itdiler renc ü mihnetlerin
- 3540 On ikide ikiyüz iki çeri
Ceriĥ oldu virildi bahşîşleri
- 3541 Silâĥ-dâr Pâşâ-yı devlet-şikâr⁵²²
Bugün Şhribân üzre itdi güzâr
- 3542 Yarındası fermân-ı 'âlî ile
Edânîyi leşker e'âlî ile
- 3543 Meterisleri ĥendeķe sürdiler
Meterisler ardunda tûp kıurdılar
- 3544 O deñlü kıarîb oldılar vaķ'aya
Ki tûpı irişdürdiler kıal'aya
- 3545 Ol ejderler açmışdı ağzın hemân
Yudarlardı ol kıal'ayı der-zamân

124-b

---

⁵²² L:126-a

- 3547 ‘Adūsına ğālib gelen ŧīr-i ner
Budur ‘ādet üstine dā’īm sürer

Der-Ta‘rīf-i Nıgeh-bānī-i Tüfekciyān

- 3547 Gözedürdi yeñiçeri mazġalı
Tüfek atmadan aldı haşmuñ eli
- 3548 Tüfek elde gözler nişānını hep
Kediler ki bekler sıçanını hep
- 3549 Eger sāye şalsa biri mazġala
O demde inerdı obir menzile
- 3550 Baan urtulurdu cefādan hemān
Şafādan virürdü o sā‘atde cān
- 3551 ‘Adem gözcisine mekān idi ol
Hemān dāmgāh-ı revān idi ol
- 3552 Eger bir haş itse o mazġalda cā
Olurdu tüfek aña bād-ı şabā
- 3553 O revzenler olmuş memerr-i ecel
Aña bamadan almış idi emel
- 3554 Baan andan eylerdi cānun fedā
Meger ābız-ı rūh iderdi nidā

Rücū‘-ı Be-Aşl-ı Suhan

125-a

- 3555 Tüfek altına varmağile ğuzāt⁵²³
Şehâdetle içtiler âb-ı hayât
- 3556 Olup üç yüz iki nefer zaḥm-dâr
Ol iḥsân ile buldılar i'tibâr
- 3557 Olup ḳal'anuñ ḥâli ğâyet ḥarâb⁵²⁴
Buñaldı meterise çıḳdı kilâb
- 3358 Hemân karşıya çıḳdılar şîrler
Ḳınından yine çıḳdı şemşîrler
- 3359 İrişünce ol şîr-i âġâhlar
Ḳaçup inine girdi rûbâhlar
- 3360 Ayuñ nişfi ḥendeḳlere vardı râh
Kenârına irişdi cümle sipâh
- 3561 Bu def'a leb-i ḥendeḳe indi tûp
Ḥişâruñ hemân üstine bindi tûp
- 3562 İki yüz iki kimse oldu cerîḥ
Kerem urdı anlara merhem şariḥ
- 3563 Silâḥ-dâr Pâşâ gelüp ertesi
Getürdiġi diller kesildi sesi
- 3564 Ḳoşup ketḥudâsun tüfekcilere
Anı başbuġ itdi bekçilere
- 3565 Beş on şâhî virildi Sünnîlere
Ki bir derd-i ser ola Şi'îlere
- 3566 Giçüp Ḳuşlar ḳal'asına hemân
Ḳızılbaşâ çekdürdiler bîm- i cân

⁵²³ L: 126-b

⁵²⁴ L: Olup ḳal'anuñ ğâyet ḥarâb

- 3567 Oradan dökerlerdi düşmenleri
Bedenden sürerlerdi düşmenleri
- 3568 Bu şāhīler aldı o şāhīleri
Nihengān yedi tūt ki māhīleri
- 3569 Alup ƣal‘anuñ ardını öñüni
Hemān düşmenüñ ƣazdılar köküni
- 3570 Yüz altmış nefer zaħm-dār oldılar⁵²⁵
Ol iħsānı bunlar daħı buldılar
- 3571 On altıda geldi ‘Arab leşkeri
Ebū Riş-oğlı vü serverleri
- 3572 Meterislere vardı şāhib-ƣırān
Nefeslendi cān buldı ejder-dehān
- 3573 Görüp cünd-i İslāmuñ iƣdāmını
Mezīd eyledi luţf u ikrāmını
- 125-b
- 3574 Bugün seksen oldu yarın ƣırƣ merd
‘Adū şandı az ider oldu neberd
- 3575 Ayuñ on toƣuzında oldu otuz
Giderek ‘adū oldu dişsiz toñuz
- 3576 Bugün geldi Ken‘ān’uñ ādemleri
Dil ü baş ile tūtđi ‘ālemleri
- 3577 Kerenāyīler hem kerenāylar
Ƙopardı ‘adū başına vāylar
- 3578 Revān ģānınuñ baş yoldāşların
Dil itmiş kesüp mā‘adā başların

---

⁵²⁵ L:127-a

- 3579 Getürdi huzūr-ı hümāyūna hep
O dergāh-ı iqbāl-i meymūna hep
- 3580 H̄abīr itmek için kızılbaşları
Muḥayyemde gezdürdiler başları
- 3581 Bu da bir belā oldu başlarına
Mesīl oldu Bağdād yaşlarına
- 3582 Yigirmide yigirmi beş oldu zaḥm
O zaḥmīlere merhemi uralı rahm
- 3583 Bugün dünki dilleri baş itdiler
Kızılbaş bağrını baş itdiler
- 3584 Yigirmi birinde sürüp toprağı
İrişdürdiler hendeke bayrağı
- 3585 Kızılbaşda küşīş itdi qatı⁵²⁶
Tüfek finduğı cüşīş itdi qatı
- 3586 Degerdi biribirine atılan
O gün çifte kurşun idi atılan
- 3587 İrişdi bugün elliye zaḥm-dār
Yarındası elli miqdārı var
- 3588 Üşüp hendeke toprağı atdılar
Biribirine düşmeni qatdılar
- 3589 Tutulurdu her günde cāsūslar
Kılıcdan giçer idi menhūslar
- 3590 Bugün tutulandan haber aldılar
Haber ḥayr idi qal'aya şaldılar

126-a

---

⁵²⁶ L:127-b

- 3591 Vara söyleye şâhınıñ hâlini
Diye pâdişâhuñ da aḥvâlini
- 3592 Budur re'y-ı şâhen-şeh-i dîn ü dâd
Ḥudâ kılsun ânı muḥaşşıl murâd
- 3593 Biri ḳal'adan çıkdı ḳatlı itdiler
Muşır oldu inkâra 'adlı itdiler
- 2594 Olup pest ü çârumda bir hoş savaşı
Başından geçüp düşmen-i din tırâş
- 3595 Gice gündüz ulaşıdı birbirine
İrişdürdiler ḥendeḳi nışfına
- 3596 Çü toprakla nışf oldu ḥendeḳleri
'Adü ḳabrinüñ ḥoldı şandukları
- 3597 Devecilerüñ aldı devrân-berin
Sinân ketḥudâ yiri aldı birin
- 3598 İrişdi bugün zaḥma şast u çehâr
Ḳamusına luḫ eyledi şehriyâr
- 3599 Çıḳup ḳal'adan virdi biri ḥaber
Ki düşmenlerüñ ḥâli oldu beter
- 3600 Ferāvân idüp luḫ u iḥsânları⁵²⁷
Mekân oldu aña sipehyânları
- 3601 Ki tafşıl ide düşmenüñ ḥâlini⁵²⁸
Sipâhuñ ḳavî eyleye gönlünü
- 3602 Bu bir şîvedür ḥazm ider i'tibâr
Ki âsân ola leşkere kâr-zâr

---

⁵²⁷ L:128-a

⁵²⁸ Beyit R'de yok

126-b

- 3603 Hemān *hūd'adur harb*⁵²⁹ didi Resūl
Anı şāh-ı dīn-dār itdi qabūl
- 3604 Mehemmed Pāşā Haleb hākīmi
Cenābına gitdi 'Arab hākīmi
- 3605 Varup Şehribān'a Ebū Rīş hem
'Adū cānına oldılar rīş hem
- 3606 Bugün cümle 'urbān-ı şahrā-nişīn
Benī Lam u Ḥassan u Ḥālīd hemīn
- 3607 'Umūmen sürüp hāk-i pāyine yüz
Emān aldılar gördiler haylī yüz
- 3608 Bugün remz-i fetḥ oldu dergāhdan
'Aceb naqş oldu şehen-şāhdan
- 3609 Uzaqdan toğanını atdı rehā
Şikāra varup aldı pā der-hevā
- 3610 Yigirmi beşinde olup cengler
Şadāsını tez etdi āhengler
- 3611 Otuz bir nefer ādem oldu cerīḥ
Yarındası a'dā şanup müsterīḥ
- 3612 Seherden kapudana itdi gulüvv
Bulındı bahadırlar ile tolu
- 3613 Görüp anları cümle āmāde ceng
Giri döndiler gitdiler bī-direng
- 3614 Ḥüseyn-i 'Alī-sīrete hem-çünān
Çıkanlar dönüp kaçdılar nīm-cān

⁵²⁹ Harb hiledir. Hadis. (Buhari Cihad 157- Müslim 18)

127-a

- 3615 Bir âdem kesildi kızılbaşdan⁵³⁰
Dağı gelmedi kimse evbâşdan
- 3616 Bugün şaṭṭ ile geldi üç ƙal'a kûb
Silâhdâr Pâşâ'ya virildi ṭûp
- 3617 Ƙurup cisri şaṭṭ üzre bindürdiler
Yine bir belâyı da indürdiler
- 3618 Kenârın ƙılup ḥendeḳûñ kûh kûh
'Adûya irişdi kemâl-i sûtûh
- 3619 Otuz beş nefer zaḥm-gîr oldılar
Yine luṭf-ı şeh dest-gîr oldılar
- 3620 Yigirmi yedide kızılbaşlar
Fişek-bâzlık itdi evbâşlar
- 3621 Ol âteşleri ḥendeḳe atdılar
Ġuzâtı biribirine ƙatdılar
- 3622 Tüfeklerle ṭûplarla İslâmiyân
Ƙıyâmet ƙopardılar ol şeb hemân
- 3623 Bülend oldu âvâz-ı ceng ü cidâl
Ƙızılbaşlar oldu âşufte-ḥâl
- 3624 Anı bildiler kim uzarsa bu sâz
Yaḳar 'âlemi zaḥme-i şu'le-tâz
- 3625 Siñüp seslerin kesdiler bî-mecâl
Dağı eylemez oldılar ƙîl u ƙâl
- 3626 Yeralandı yigirmi toḳuz nefer
Keremle yine buldılar zîb ü fer

---

⁵³⁰ L:128-b

- 3627 Bu gice sa‘adet ile şehriyâr
Meterislere eylediler güzâr
- 3628 Bu teşrif ile buldı kuvvet kulüb
Çatı şenlik itdi tüfekte tûp
- 3629 Yarındası geldi haber kim ‘adû
Gelüp mendili üzre kılmış gülüb
- 3630 İdüp kulları ihtiyâten güzâr⁵³¹
Mağalline kondurdu hep şehriyâr
- 3631 Yigirmi bir oldu bugün zaḥmiyân
Yine oldılar luḫ ile kâmrân
- 3632 Yarındası Derviş Meḥmed hemân
O şîr-i vegâ ejdehâ-yı dehân
- 3633 Alup üç ‘aded balyemez tıblar
‘Acem burcına urdu serkûblar
- 127-b
- 3634 Bozup düşmenüñ tûpların der-zamân
Daḫı görmedi hic ordu ziyân
- 3635 Görüp tûp-ı şâhen-şehi tûplar
Yire gicdi ḫahr ile nâ-hûblar
- 3636 Bu Ḥaḫ idi itdi kemâl-i zuhûr
O bâtil idi oldu mehcûr u dūr
- 3637 O tûplarla bu tûplardan mişâl
‘Aşâ-yı Kelîmullâh ile cibâl
- 3638 Meterislere vardı şâh-ı cihân
Yıkık yirleri gördi birbir ‘ayân

---

⁵³¹ L:129-a

- 3639 Sipāhuñ yiri çalınanlar bugün
Meterislere girdi itdi düğün
- 3640 Kudek beklemekle kudek toğrılır
Bu vechile ol egriler toğrılır
- 3641 Ele girdi casūs mektüb bir
Yaralandı yigirmi yedi nefer
- 3642 İrişdi bugün mäh-ı şa‘bānda
İkisinde ceng oldu tuğyānda
- 3643 Semiyy-i Hālil ejder-i şir-gir
Ki Vālī-yi Sivās’dur ol dilir
- 3644 Canik Beg’i Şemsī Pāşā-zāde hem
Tüfek ile mecrüh olup çekdi hem
- 3645 Çapudan Pāşā kolındaydı ceng⁵³²
O bebr-i vegā şir-i pulād-ı ceng
- 3646 Yigirmi beş oldu cerāhet elem
Ber-ā-berce oldu kamuya kerem
- 3647 Üçünde toñuz tamları çatdılar
Havāle olup tabyeler yaptılar
- 3648 Binüp tabyeler burc u bārūlara
Belā oldılar ol belā-cūlara
- 128-a
- 3649 Kızılbaş kesdi bedenden elin
Du-tā eyledi bār-ı hārmān belin
- 3650 Bozoğ Beg’i elli kişi idi zaħm
Çatı luğflar itdi anlara raħm

---

⁵³² L:129-b

- 3651 Bugün geldi nâşır mühennâ o pîr
Ki yokdur ‘Arab’da anuñ gibi şîr
- 3652 Yarındası cisri giçüp pâdişâh
Mübârek eliyle o Cemşîd-i câh
- 3653 O kavm üstine çâr tûp atdılar
‘Adûyı birbirine katdılar
- 3654 Ebû Riş **seltân** getürdi bugün
Giyüp hil‘ati toğdı üstine gün
- 3655 Kıpudan Paşa girüp hendeğe
Kızılbaşı başdurdılar finduğa
- 3656 Şehîd oldılar nice merd-i dilîr
Dağı elli beş kimse hem zağm-gîr
- 3657 Beşinde meteris girüp hendeğe
Ümidini kesdi kamû zındığa
- 3658 Sinân ketğudâ yiri oldı şehîd
Yigirmi beşe zağm oldı bedîd
- 3659 Olup altıda tubreler sâliyân
‘Umûm üzre oldı bu fermân revân
- 3660 Otuz beş nefer zağmiyân geldiler⁵³³
Kerem gördiler luğflar aldılar
- 3661 Yedide alup altıyı haşm-ı dūn
Nihâyetde olmuşdı kal‘a zebūn
- 3662 Tolaşdı bugün leşkeri şehriyâr

---

⁵³³ L: 130-a

Çamusına terğibi kıldı şî'âr

128-b

3663 Bugün yedi kırk altı kimse yere
Çamusı keremle irişdi bere

3664 Sekizde tolup tubre toprağlar
Yığıldı metereslere dağlar

3665 Yapup tubrelerden nice burclar
İrişmezdi bu burca ol burçlar

3666 O burcuñ nücümü bunuñ finduğı
O nūru bu nār eyledi şanduğı

3667 Anuñ necmi ancağ firūzān idi
Bunuñ encümi nār-ı sūzān idi

3668 Çalışdı 'adū hendeğe çıkmāğa
Kılıc koymadı anları bağmağa

3669 Çeküp aldılar toprağūñ kebçesin
'Adunuñ hemān kırdılar nīcesin

3670 Kızılbaş olmuşdı düzd-i turāb
Velī eyledi tīg ol hāki āb

3671 Ol āb ile mūş oldu düşmen hemān
Delikden çıqup virdi miğnetle cān

3672 Sere nağş-ı miğnet kazıldı bugün
Ki serden geçildi yazıldı bugün

Der- Ta'rif-i Ān Gürūh

3673 O kavm-i 'acib şuretā nās idi

Veli ma'nide Hızır u İlyās idi

- 3674 Anuñ herbiri öyle çāpük levend⁵³⁴
Çıkarđı felek bāmına bī-kemend
- 3675 Göge çıkmā ol kavme āsān idi
Burūc ol sebebden hirāsān idi
- 3676 Eger sedd-i İskender'e urisa dest
Yıkarlardı fi'l-hāl tā pāy-best
- 3677 Eger kulle-i Kāf'a urisa küleñg
İderlerdi 'Anqa gibi anı leng
- 129-a
- 3678 'Ukāb-ı felek ceng idi her biri
Hüner-ber belā ceng idi her biri
- 3679 Ne bār u ne hendek bilürdi o kavm
Ne tūp u ne finduğ bilürdi o kavm
- 3680 Nice hendek ol kavmi nādīm ider
Ki ger berzah olsa bir ādem ider
- 3681 O çāpüklere finduğ itmez zarar
Ki anlar tūpuñ arqasına biner
- 3682 'Adū kal'ası⁵³⁵ olsa Elvend kūh
Çıkar aña pertāb ile bu gürūh
- 3683 Eger kal'a⁵³⁶-yı çarhı itse penāh
Alur zūr-ı bāzū ile bu sipāh

---

⁵³⁴ L:130-b

⁵³⁵ L:kullesi

⁵³⁶ L:kule-i çarh

Rücū'-ı Be-Aşl-ı Suhan

- 3684 Otuz âdem oldu bugün derd-mend
Kerem merhemi düşdi pek sūd-mend
- 3685 Toğuzda olup tabyeler bī-emān
Tüfekler kızılbaşdan aldı cān
- 3686 Onunda girüp hendek her taraf
Kızılbaşlar oldılar ber-taraf
- 3687 Bugün⁵³⁷ geldi eṭrāf u eknāf hep
Muṭī' oldu envā' u ešnāf hep
- 3688 Kıpudan yapışdı ḥiṣāra hemān⁵³⁸
Yeñiçeri ağası da hem-çünān
- 3689 Anaṭolı kulu da vardı tamām
Ḥüseyn-i 'Alī-sīret irdi tamām
- 3690 On ikide on üçde oldu kıtāl
Çoğaldı aralıqda ceng ü cidāl
- 3691 Binüp toplar kıl'anuñ üstine
Çıkıldı hemān vaq'anuñ üstine
- 3692 Ayuñ on beşi deldiler kıl'ayı
Yetişdürdiler başına vaq'ayı
- 3693 İdüp bī-sütün şehr-i Bağdād'mı
Üşürdi felek aña Ferhād'mı
- 3694 On altıda aldı faşılı sipāh
Ḥisār ehlinüñ oldu çeşmi siyāh

129-b

---

⁵³⁷ L: Bu geldi

⁵³⁸ L:131-a

**Der- ‘Gulüvv-i Bahadrân
Be -Giriften-i Hîsâr**

- 3695 Olup on yedide hîsâra hücûm
Belâ baħriveş kaynadı cünd-i Rum
- 3696 Olup iki divâr rûyın be-pâ
Doğışdı biribirine der-hevâ
- 3697 Gürâzân⁵³⁹ şî‘a hizebrân Rum
Biribirine eylediler hücûm
- 3698 Ecel ķurdı divârlar üzre dâr
Çekildi o dâre şîğâr u kibâr
- 3699 Tekellûf olup her taraf-ber-taraf
Biribirine dest urdı telef
- 3700 Dil ü cânı pek mûntakîm gördiler⁵⁴⁰
İkisine de pûşt-ı pâ urdılar
- 3701 Delüp âdemûñ bağrunı tîrler
Ķatı serleri kesti şemşîrler
- 3702 Giribân ile dest olup âşinâ
Biribirine cânın itdi fedâ
- 3703 Olup sîĥ-i pür-kerde ol gövdeler
Ol âteşde biryân idi gövdeler
- 3704 Yağın ķurşuna cânlar idi nişân
Bedenler tüfek kîsesiydi hemân
- 3705 Bir âdemde biñ tîr itmişdi yir
Ķızılbaş olmuşdı ķandil-i tîr

---

⁵³⁹ L: dilîrân

⁵⁴⁰ Bu beyit L’de 132-a’da

- 3706 Meger Һarbeler pençe-i şir idi
Ki dā'im ser ü sine naħır idi
- 3707 Bedenlerde baş gösteren yerdı zaħm
Göñüllerdi ol gün sürülmişdi raħm
- 3708 Benī Ādem olmuşdı dīv ile yār
Biribirini Һapmaħ olmuşdı kār
- 3709 Hemān niceler Һanca olmuş idi
Bütün gövdeler manca olmuş idi
- 3710 Hemān müşt idi şeş-per-i gav-ser
Hemān sine-i düşmen idi siper
- 3711 Muķābil durup her Һaraf iki şaf
Biribirine yeter idi hem hedef
- 3712 Başardı biribirini şirler
Ağız ağıza oldu şemşirler
- 3713 Bedenden yapıldı nice Һulleler
Ki anda bedenler idi kelleler
- 3714 Semā'a girüp Һalkalar řevķ ile⁵⁴¹
Biribirini Һucdılar zevķ ile
- 3715 Biribirini Һapmada şirler
Biribirine gitmede tırler
- 3716 Ser idi hemān alınan şatılan
Dil olmuşdı yoķ yirlere atılan
- 3717 Benān-ı yelān olmuş idi sinān

---

⁵⁴¹ Beyit L'de yok

- Giçerdi ‘adū sīnesinden hemān
- 3718 Pür ez-tīr ser sīne vü pā vü pūşt
‘Adū olmuş idi hemān ḥār-pūşt
- 3719 Niheng idi ol baḥr içinde yelān⁵⁴²
Yudardı biribirini bī-emān
- 3720 Güreş tutdı Rüstem’le Behrāmlar
İçürdi ecel tīḡi zehr-āblar
- 130-b
- 3721 Sinān Gīv ü Bījen⁵⁴³ siperler idi
Kesilen ol arada serler idi
- 3722 Hemān ḥarbeler oldı ḥortūm-ı pīl
Yıkardı ‘adūyı ger olsaydı mīl
- 3723 Hemān mār-ı pür-pīç idi niceler
İderdi ‘adū gerdenin nīm-fer
- 3724 Tüfek ṭūp uzaḡdan idüp merḥabā
Virilmezdi meclisde onlara cā
- 3725 Olup dest ü gerden sinān ile tīḡ
Biribirine cānın itmez dirīḡ
- 3726 Biri ser-sitān u biri dil-niṣān
İkisi de cān almada pehlevān
- 3727 Şaḡınmaḡ kaçınmaḡla olmadı yār
Kaçınmaḡ şaḡınmaḡtan eylerdi ‘ār
- 3728 Şarıldı biribirine sīneler
Gönüllerde yir eyledi kīneler

---

⁵⁴² L: 132-a

⁵⁴³ L: bīcen

- 3729 Biri çıkmak ister biri yıkmada
Biri açmak ister biri daqmada
- 3730 Biri yıkmak ister birisi yapar
Biri durmak ister birisi kaçır
- 3731 Bunı ol çeker mekr ile zūr ile
Anı bu kıpar pençe-i zūr ile
- 3732 Ol ister ki şad perde der-kār ola
Ol ister ki bī-perde bāzār ola
- 3733 Bu ister gire rahnedan ol deper⁵⁴⁴
Ol ister gedikte dura bu kıpar
- 3734 Ol ister ki görmiye bunuñ yüzün
Bu ister ki ırmaya andan gözün
- 3735 Bu kıncayla anı çeker tışraya
O pençeyle bunu atar tışraya
- 3736 O hicrān taleb bu vişāl ārzū
Celāl üzre ol bu cemāl ārzū
- 3737 Teķāzāda bu ol taķāşī taleb
Belā-cūy hem oldu hırş u ğāzab
- 3738 O dīvār iki leşkere had idi
İki baħr arasında bir sedd idi
- 3739 Muħālif hevā ile ol iki baħr
Bütün gün birbirini atdı nehr
- 3740 Tokuşmaķda idi birbirine
Soķuşmaķda idi birbirine

131-a

---

⁵⁴⁴ L:132-b

- 3741 Biri bezl-i maḳdūr ider ref' için
Biri baş u cān terk ider def' için
- 3742 İki baḫr başladı olmaḡa bir
Ki sedde aralıḡda ḡalmadı yir
- 3743 Pey-ā-pey gelüp mevc-i baḫr-ı ḡazā
O mücrimleri itdi ḡarḡ-ı belā
- 3744 Yıḡup sedd-i İskender'i mevc-i kīn
O Ye'cūc'ı ḡarḡabe virdi hemīn
- 3745 Bulup mevc-āṣūb-ı ḡarb-irtifā'
Özin ḡā'r buldı ṣaṡṡ imtinā'⁵⁴⁵
- 3746 Ṭaṣup seyl-i bārān-ı ebr-i ḡadīd⁵⁴⁶
O ser-çeṣmeyi eyledi nā-bedīd

Rücū'-ı Be Aṣl-ı Suḡan

- 3747 Ne ālāt kim ḡullanurdı 'adū
Elinden çeküp aldılar rū-be-rū
- 3748 Hücūm itdiler burc u bārūlara⁵⁴⁷
Ṭayanmadı düşmen belā-cūlara
- 3749 Gürizān olup her ṡaraf pūr-ṡitāb
Dönüp arduna baḡmadı ol kilāb
- 131-b
- 3750 Bedenlerde ḡaldı bedenler hemān
Ḥalāṣ eyleyen cānın oldu revān

⁵⁴⁵ Beytin ikinci mısramda vezin problemlı

⁵⁴⁶ Beyit L'de yok

⁵⁴⁷ L: 133-a

**Der-Şehâdet-i Vezîr-i
Merhûm Mehemmed Paşa**

- 3751 Vezîr-i dilîr-i tehevür-nümâ
Beşer şûret ammâ şıfat ejdehâ
- 3752 Kemâl-i tehevürde⁵⁴⁸ ol nerre şîr
Girerdi yanar âteş içre dilîr
- 3753 ‘Adû üzre ez-bes ki seyyâr idi
Lağab ol civân-merde tayyâr idi
- 3754 Bugün şarf-ı maqdûr idüp ol dilîr
Atıldı ‘adû üstine hem-çû tîr
- 3755 O demde ki burc üstüne çıkdılar
Tüfekte o şîr-i neri yıkdılar
- 3756 Şehîd oldı ‘avn-ı şecâ‘at ile
Sa‘îd oldı ‘izz-i şehâdet ile
- 3757 Uğur-ı hümâyûnda oldı fedâ
Hudâ rahmete kıldı ânı sezâ
- 3758 Kıpudan Paşa’ya irdi haber
O şehbâz-ı gayret açup bâl u per
- 3759 İrişdi meterislere der-zamân
Obir beyân Rüstem dâstân
- 3760 Yerin tutdı ol ejderûn ejdehâ
O gitdiyse geldi bu itdi veğâ
- 3761 Kıpudan meterisine der-zamân
Gelüp girdi Dervîş Mehemmed hemân

---

⁵⁴⁸ L: tehevürden

132-a

- 3762 Olup cümle âmâde-i kâr-zâr⁵⁴⁹
Bahadırlar itdi yerinde qarâr
- 3763 Tıyurmadılar düşmen ü dostı
O demde ‘adū ezdiler⁵⁵⁰ postı
- 3764 Kızılbaşda⁵⁵¹ kalmamışdı meferr
Bu ceng ile oldılar âşufte-ter
- 3765 Koyup burcu kaçdı kızılbaşlar⁵⁵²
Dağı gelmedi cenge evbaşlar
- 3766 Şehen-şâh-ı dîn Tehemten-esîr
Kıpūdan Paşa’yı itdi vezîr
- 3767 Selef de halef de nikū-kâr idi
O tayyâr ise bu da seyyâr idi
- 3768 Anuñ rahmetin Haq ide ber-mezîd
Bunuñ devleti ‘ömri olsun bedîd
- 3769 Sağ olsun cihānda hemān pādîşāh
Aña eksik olmaz vezîr ü sipāh

Rücū’-ı Be-Aşl-ı Suhan

- 3770 Bu naqşı ki gösterdi naqqāş-ı dehr
Bu seyri ki ittirdi devr-i sipihr
- 3771 Şehen-şâh-ı dîn-i sa‘âdet-nişân
İşâret rehîn ü beşâret resâ

⁵⁴⁹ L:133-b

⁵⁵⁰ L:ırdılar

⁵⁵¹ L: kızılbaşdı

⁵⁵² Beyit L’de yok

Der Münacât

- 3772 Sürüp dergeh-i Hakk'a rüy-ı niyâz
Didi Ey kerem-güster-i çäre-sâz
- 3773 Murâd-âver-i nâ-murâd-ı cihân
Kavî-sâz-ı bâzû-yı gerden-keşân
- 3774 Nigehdâr-ı şeh-kâse-i âb-rû
Güşâyîşde 'uğde-i ârzû
- 3775 Zâfer râh-ber-sâz-ı nuşret taleb
'Adû der-kemendâr-ı furşat taleb
- 3776 Cihân-bağş-ı şâhân-ı zü'l-iqtidâr⁵⁵³
Fütûh âşinâ-sâz-ı feth ihtiyâr
- 132-b 3777 Cihân-gîr-i efzâ-yı imâniyân
Cihân-dâr-ı bağşa-yı 'Osmâniyân
- 3778 Musallağ kun-ı dîn-i ber-mülhidân
Be-hem ber-zen-i 'ays-ı bed-mezhebân
- 3779 Meded-kâr-ı sünnet-perestân-ı dîn
Ser-efrâz-ı gerdân-ı ehl-i yaqîn
- 3780 Mu'in-i muhibbân-ı şer'-i Nebî
Naşîr-i muṭî'an-ı şer'-i Nebî
- 3781 **Bere-i arâ vü** erkân-ı Resûl
Meded bağş-ı bî-çâr-ı kân-ı Resûl
- 3782 Be-destâr-ı dil-bürde-i kâr-zâr
Be-bend-efken-i düşmen-i çâr-yâr

⁵⁵³ L 134-a

- 3783 **Murādı** ‘adū üzre manşūr kııl
O **meksūrı** ‘avnuñla mecbūr kııl
- 3784 Bu ālāt u esbāb-ı ceng ü neberd
Bu cūş u ħurūş-ı dilīrān-ı merd
- 3785 Bu bi’l-cümle bir naķş-ı dīvāndur
Ĥişārı alan ‘avn-ı pūr-kārdur
- 3786 O ‘avn ile ol bendiñe dest-gīr
Alup ħal‘ayı ħalkın idüp esīr
- 3787 Na‘īm oldı Baġdād-ı dārū’s-selām
Anı ehl-i sūnnet idinsūn maķām
- 3788 Senüñ mülk gayruñ nedür medħali
Degülsem bu ihsāna lāyık velī
- 3789 ‘Alem-dār-ı ħāķān-ı kevneyn kim⁵⁵⁴
Sipehdār-ı sultān-ı kevneyn kim
- 3790 Bu ‘izzet ile eyledüñ ercümend
Bu fetħ ile hem kııl beni ser-bülend
- 3791 O yokluk ile buldılar varlığı⁵⁵⁵
İrüp vüs‘ata atdılar darlığı
- 3792 Virüp gūş-ı hūşına hātif nidā
Didi secde-i şükre⁵⁵⁶ kııl ibtidā
- 3793 Yüzün ħāke sürdi vü kııldı ħuşū‘
Düzüp ħoşdı cümle umūrın ħuzū‘
- 3794 Pūr-ümmīd olup dīde-bāz oldılar

133-a

⁵⁵⁴ L: Beytin mısraları birbiriyle yer deġiştirmiş

⁵⁵⁵ L: 134-b

⁵⁵⁶ L: şükür

Şikāra baqar şāh-bāz oldılar

**Der-Meşveret-i Sürh-ser-i
Berāy-ı Teslīm-i Qal‘a**

- 3795 Qızılbaş-ı mekkār-ı bed-kārlar
Olup zaḥmdan çehre efkārlar
- 3796 O cem‘-i perişān-ı bergeşte-baḥt
Gelüp bir yire eylediler neşet
- 3797 Didi Ḥān-ı Bağdād Bektāş Ḥān
İşitsün sözüm cümle pīr ü civān
- 3798 Hişār eyleyen bizi ḥünkārdur
O şāhib-ķırān-ı Ḥüdā yārdur
- 3799 Sikender gibi qulları var anuñ
Süleymān gibi qulları anuñ
- 3800 Feridūn u Keyḥüsrev Keyqubād
Anuñ leşkerinde çıqarmazlar ad
- 3801 Bu orduda Hūşeng olmaz yeruñ
Siyām’uñ bu meclisde tutmaz gözün
- 3802 Ḥilāfitse Ṭahmüreş-i dīv-bend
İder ānı ednā qulı der-kemend
- 3803 ‘Acem şehleri vü Kıırım ḥānları
Kimi pāsban kimi der-bānları
- 3804 Anuñ leşkeri ins ü cinn ü melek
Şeb ü rüz ḥırdmetdedür nüh-felek

133-b

- 3805 Budur ‘askerin gördüñüz tîgde⁵⁵⁷
Kılıcları oynar ser-i miğde
- 3806 Nedür re’yiñüz söyleñüz kârñuz
Bilürsüz ki kalmadı bāzārñuz
- 3807 Didiler ki kalmadı cenge mecāl
Bu leşkerle oldı teķābül muķāl
- 3808 Hemān çāre teslīmdür kal‘ayı
O teslīm ile şavmadur vaķ‘ayı
- 3809 İrişmişdi cāna kızılbaşlar
Kıatı bed-dil olmuşdı evbāşlar
- 3810 Çü berg-i ħazān cümle lertzān idi
Kılıc kōrkısından gürizān idi
- 3811 Ayaķ başmadan kalmış idi ‘adū
Dönüp bakmadan kalmış idi ‘adū
- 3812 Aceb telĥdür şerbet-i bīm-i merg
Benī Ādem’e itdürür cānı terk
- 3813 O dārbı ki yirlerdi leyl ü nehār
Olurlardı kūh olsalar tār u mār
- 3814 Ħayātından olmuşdı birbiri teng
Görürdi vucūdunı herkes niheng
- 3815 Hücūmın tezekkür idüp leşkerüñ
Ħurūbın tefekkür idüp leşkerüñ
- 3816 Ħayāle teķābül gelünce hemān
Dururken virirlerdi ħavf ile cān

---

⁵⁵⁷ L: 135-a

- 3817 Şağir ü kebîri idüp ittifağ
Çamusı didi merhabâ bi'l-vifağ
- 3818 O dîvâr-ı ħor-ejder-i pür-hücüm
Şadâsıyla terk itdi Bağdâd'ı büm
- 3819 O taħrîb ma'nîde ta'mîr idi
Ki mevzîleri def' ü tedbîr idi
- 3820 Çıķup burc u bârûya düşmen hemân⁵⁵⁸
Bülend âvâze-i el-âmân oldı

134-a

Der-Âmeden-i Resûl-i Der-Ṭaleb-i Emân

- 3821 Vezîr-â'zama geldi ol dem resûl
Çabûl-i emâniyla buldı vüşûl
- 3822 Vezîr-â'zam ilçiye itdi ħitâb
Ġalâḫdur ħitâb eylediler 'itâb
- 3823 Şehen-şâha 'arz olunur mı emân
Ĥayât istenür mi çıķunca revân
- 3824 Şehen-şâha i'lâma yoķdur mecâl
Bu maźmûn ile olamaz ref'-i ħâl
- 3825 Eger cengsiz isteneydi emân
Şehen-şâha 'arz eyler idim hemân
- 3826 Añılmaz bu vâdîde aĥvâlünüz
Nice ref' olunur sizüñ ħâlünüz
- 3827 Ümîdini ħat' itdi ilçi hemân

---

⁵⁵⁸ L: 135-b

O ye's ile oldı ceriü'l-lisân

- 3828 Didi Āşaf'a mesned-ārāysın
Bu vādīde ammā ki bed r'eysin
- 3829 Şehen-şāh-ı dīnde o ğayret ki var
O kahr u o şevket o 'izzet ki var
- 3830 Anuñ gibidür luţf u ihsānı da
Emān-cūlara 'afv u ğufrānı da
- 3831 Daĥilüz bizi sürme dergāhdan
Meded isterüz virmek Allāh'dan
- 3832 Begendi kelāmın vezīr-i dilīr
Cevābını virdi katı dil-pezir
- 3833 Didi ilçiye sözim eyle qabūl
Sözimle bulunur qabūle vuşul
- 3834 Bu yolda dirig itmeyem sa'yımı⁵⁵⁹
Tutuñ añlañız cümleñiz re'yimi
- 3835 Tariķi budur çıqa Bektaş Hān
Daĥil-i der-i devlet ola hemān
- 3836 Anuñ hālını 'arz u i'lām idem
O taqrīb ile ğayrı ifhām idem
- 3837 İdince der-i devlete ilticā
O ma'nāyı Bektaş ide recā
- 3838 Te'avünde taqşirimüz olmasun
Bu vaz' üzre tağyirimüz olmasun

134-b

---

⁵⁵⁹ L: 136-a

- 3839 Ricāsını reddeylemez ğālibā⁵⁶⁰
Şehen-şāh-ı dīn-i kerem-āşinā
- 3840 İrişdükde Bektaş'a naqş-ı vezīr
O ma'nā görüncü kıtā dil-pezir
- 3841 Otağına geldi vezīrūn hemān
Derūn pür-figān ü zebān pür-emān
- 3842 Mürüvvet kılup hāna tekrīmler
Fütüvvet idüp āna ta'zimler
- 3843 İtā'atlerin hüsni ta'bir ile
Liyākatlerin luḡ-ı taqrir ile
- 3844 Rikāb-ı hümāyūna 'arz itdiler
Daḡil olduĝun daḡı aḡlatdılar
- 3845 Şehen-şāh-ı dīn-i kıyās iktirān
Netice nedür aḡladı der-zamān
- 3846 Ḥamiyyet āna virmez idi rızā
Mürüvvet velī eyledi iktizā
- 3847 Virüp ruḡsat-ı bār-ı Bektaş'a luḡf
Biraz kendini dirdi düşürdi 'unf

Revān Şuden-i Bektāş Ḥān
Be-Dergāh-ı Şāḡib-Kırān

- 3848 Vezīrūn yanından çıkup ḡān hemān⁵⁶¹
Der-i devlete atdı raĝbetle cān

⁵⁶⁰ L: beytin mısraları birbiriyle yer deĝiştirmiş.

⁵⁶¹ L: 136-b

Der-İstādegān-ı Piyādegān

- 3849 Ser-ā-ser tūtop yolu yeñiçeri
Alup şağ ile solı yeñiçeri
- 3850 Tüfekler dizildi şağa sola
Demürden muḥaccer çekildi yola

Der İstāden-i Süvārān

- 3851 Alaylar durup her taraf kūh kūh
Bir adımda ber-pā idi şad gürūh
- 3852 Çavuşlar tūtop elde şeş-perlerin
Şoğunmuş başı üstine perlerün
- 3853 Ḥilāf itse devründe gerdūn-ı dūn
İderlerdi fi'l-ḥāl ānı ser-nigūn
- 3854 Öñine düşüp kapucıbaşılar
Bugün oldu anlarda Bektaşiler
- 3855 O dergāha irüşdiler bī-ḥicāb
Ki anda tetik-bend idi āfitāb

Der-Tertīb-i Sitādegān-ı Dīvān

- 3856 O dergehde kā'im idi ins ü cān
Dürür anda ḥāzır çe cism ü çe cān
- 3857 Ḳafada be-pā bī-'aded ber-sipāh

Zırh pūş ü tırkeş kemer zer külāh

3858 amu abzedür dest ü dīde be-pā
Nehīb-āşinā vü te‘eddüb-nümā

3859 Beşer şekl ü ejder kıyāfet amu
Melek hey’et ü dīv heybet amu

3860 Oturmuş o heybetle şāhib-ırān⁵⁶²
Ki Rüstem anı görse virürdi cān

135-b

3861 Görünce o ‘unvānı Bektaş Hān
İtürdi o sā‘atde ‘aqlın hemān

3862 Cünūn ile hem-dest olup bī-icāb
Yüzün yerlere sürdi oldu türāb

Be-Tazarru‘ Der-Āmeden-i Bektaş Hān

3863 Edeble tevāzu‘la ser-ber-zemīn
Didi dā‘īm olsun şehen-şāh-ı dīn

3864 Serān-ı cihān bendüñ olsun müdām⁵⁶³
Selāin-i ser-efkendüñ olsun müdām

3865 Fütūh ile ol her zamān āşinā
Kim olursa bīgāne bulsun belā

3866 Żamīründe itmezden evvel güzer
Cihānda huşūmuñ ola der-beder

3867 Eālīm-i seb‘ içre düşmenlerüñ
Ferīdūn u Cemşīd ü Behmenlerüñ

3868 İlä bend-i ham-kemendüñ ola

⁵⁶² L: 137-a

⁵⁶³ L: hemān

Serī tūp sūmm-i semendūñ ola

3869 Eger cürmümüz ‘afvı kâbil degül
Kerem eyle ammâ muķâbil degül

3870 Senüñ şevket ü devletüñ bilmeyüz
Senüñ heybet ü şavletüñ bilmeyüz

3871 Hemân çeşm-i mūr u ser-i mıldür
Hemân kışsa-yı ā‘ma vü pıldür

3872 Şanurduķ ki biz hıdmet-i şehdeyüz
‘Azizüz sa‘âdetle dergehdeyüz

3873 O hünkâr-ı Rum ise bu şâhdur
O hurşid-i vaķt ise bu mâhdur

3874 Bileydüñ ki ol zerre sen âfitâb⁵⁶⁴
Göreydüñ ki ol şem‘ sen mâh-tâb

136-a

3875 Senüñ zerreñ olmaz bizüm mâhımız
Eñ ednâ kılın olamaz şâhımız

3876 Bu şevket ki ben gördüm olsun ziyâd
Bu leşker ki âhâdidür Keyķubâd

3877 Eger olsa Bağdâd fulâddan
Anı ķor kaçarduk bu bî-dâddan

3878 Eger cehlimüz ‘özri maķböldür
Şehen-şâhdan luţf me’müldür

3879 Mükâfât-ı ‘adl ü mücâzât-ı fazl
Şehen-şâh-ı dîn şâhib-i fazl u ‘adl

---

⁵⁶⁴ L. 137-b

3880 Keremde ŧefi‘-i nikū kârdur
Beher hâl-i ‘afv emr-i muhtârdur

3881 ‘Aţâyı o bāb-ı mu‘allâ bilür
Ŗabûl-i recâyı ol a‘lâ bilür

Pâsuğ-Dâden-i Şâhib-Ŗırân

3882 Murâdın edâ itdi Bektâş Hân
Buyurdu mehâbetle ŧâhib-Ŗırân

3883 Bu dergâha yüz süren âbâd olur
Ŗaçan bād-ı Ŗahr ile ber-bād olur

3884 Budur resm-i ŧâhân-ı ‘Oŧmâniyân
Budur ŧavr-ı âyîn-i imâniyân

3885 Gelen bendeler behre berdâr olur
Ŗaçanlar belâya giriftâr olur

3886 Saña ŧânimuz luţf ider iğtizâ
Ki bu dergehe eyledüñ ilticâ

3887 Bu vechiledür mâ‘adâya kelâm
Gelen gelsün iğsân olur ve’s-selâm

3888 Ser-â-ser semûr itdiler hil‘atı⁵⁶⁵
Atâğayla bağş itdiler ref‘eti

136-b

Rücû‘-ı Be-Aşl-ı Süğen

3889 Yir öpdı yedi yirde ta’zîmle
Vezîre dönüp gitdi teslîmle

---

⁵⁶⁵ L: 138-a

- 3890 Kızılbaşa bildürdi ahvâli hep
Beyân eyledi kâli vü hâli hep
- 3891 Durup ‘ahdüne şadr-a‘zam dağı
O destûr o serdâr-ı ekrem dağı
- 3892 Berîd-i şabâ sür‘at ile seher
Kızılbaşa gönderdiler müjdeler
- 3893 Kibârı gelüp dergehe yüz süre
O taqrîb ile luğf u ihsân göre
- 3894 Sebeb ola bi’l-cümle âzâd ola
Selâmetle herbiri âbâd ola
- 3895 Bu idi vezîr-i dilîre fu’âd
Kažâ eyledi intikâmı murâd
- 3896 Kızılbaş vahşetle viridi cevâb
Göründi şevâb anlara nâ-şevâb
- 3897 Meger taleb oldı şadru’ş-şudûr
Ki ol kavme rahmetler ide zuhûr
- 3898 Velîkin kâder istedi intikâm
O mücrimler olmadı ol emre râm
- 3899 Sipeh gördi evbâşı ‘işyân-taleb
O mücrimleri buldı tuğyân-taleb
- 3900 O ‘aşîleri gördiler müttefik
Hemân tiğe el urdılar müttefik
- 3901 Ki tahvîf ile emre râm ideler
Eger olmasa intikâm ideler

137-a

- 3902 Gürūh-ı muḥālif ṭavā'if idi⁵⁶⁶
Ḳamu ḥā'in idi vü ḥā'if idi
- 3903 Ḳazādan 'amā idi hep gözleri
Biribirine uymadı sözleri
- 3904 Gümān eylediler ki Bektaş Ḥān
Şehen-şāhdan almamışdur emān
- 3905 Sipāha ḥuṣūnetle göründiler
Belā tācını başa öründiler
- 3906 Ḥilāf üzredür gördiler ḳavm-ı şūm
Hemān tīge el urdılar cünd-i Rum
- 3907 Emān virmedi tīg-i kīn kimseye
Zamān virmedi naḳş-bīn kimseye
- 3908 Bir anda yigirmi biñ ādem telef
Olunca ḳazā olmadı ber-ṭaraf

Der-Bend-āverden-i Serān-ı Ḳızılbaş

- 3909 Ḥalef nām ser-i ceyš-i şāh-ı 'Acem
Daḥı Mīr Fettāḥ Ağa-yı⁵⁶⁷ ḥadem
- 3910 Daḥı Naḳdī Ḥān u 'Alī-yār Ḥān
Bunuñ gibi çok ḥān u sultān-niṣān
- 3911 Vücūhın ṭapanca-ḥor ḍarb idüp
Ru'ūsın leked hāre-i ḥarb idüp
- 3912 Kibārın ḳamu der-kemend itdiler

⁵⁶⁶ L: 138-b

⁵⁶⁷ L: Mīr ḥadem

Varunca biñe kayd u bend itdiler

- 3913 Bu ‘ibret ile irdüler dergehe
Bu hâlet ile girdüler dergehe
- 3914 Ğazab-bend-i fermân idüp mihlere
Ser-â-ser kılıc koydılar kihlere

Der-Beyân-ı Bakıyye’s-Suyûf

137-b

- 3915 Beğâyâ kızılbaş-ı kem kerde cân⁵⁶⁸
Karañu kapu kullisine hemân
- 3916 Taḥaṣṣun idüp oldılar kîne-cüy
Kimi ceng ider kimi feryâd-güy
- 3917 Çü dil-gîr-i bî-kâr idi cünd-i Rum
Kızılbaş üstine itdi hücüm
- 3918 Emân isteyenler emân bulmadı
Kimin gâh kimin de mekân bulmadı
- 3919 Atarlardı hendeklere cânların
Virürlerdi finduqlara cânların
- 3920 Düşüp kulle-i âsumândan hemân
Yine ister ol kavm-i câhil emân
- 3921 Döküp cümle âlât u esbâbını
Kapatmağ diler cengüñ ebvâbını
- 3922 İdüp tîr ü terkeşlerin der-miyân
Virürlerdi ma‘nide rüşvetle cân

---

⁵⁶⁸ L: 139-a

- 3923 Günāh-ı büzürg idi sebbāba raḥm
Elin itdi sünnīlerüñ tiz zaḥm
- 3924 Kızılbaş nefsünde ğaddārdur
Beher-ḥāl kārında mekkārdur
- 3925 Ele girse izhār ider leyyīn-mār
Ḥalāş olsa fi'l-ḥāl olur dīv-kār
- 3926 Belī dīv rīv iledür dā'īmā
Beher-ḥāl rīvinden olmaz cüdā
- 3927 Bu def'a ğuzāt aldılar intikām
Ġazab itmedi anları luḥfa rām
- 3928 Şeb irünce⁵⁶⁹ aşublar oldı germ
Ne mümkün ola serd fulād nerm
- 3929 O çil rüze bī-kārdan zaḥm-nāk
Olup eylemüşlerdi kaçd-ı helāk
- 3930 Baqiyye çıkup ḳal'adan kaçdılar⁵⁷⁰
Velī yolda baş ile cān şaçdılar
- 3931 Silāḥdār Pāşā'nuñ ādemleri
Urūmili'nüñ ejdehā demleri
- 3932 Deyāle'ye varunca ulaşdılar
Kızılbaş ḳanına bulaşdılar
- 3933 Ḥalāş olmadı kimse şemşīrden
Geçilmez belī sedd-i taḳdīrden

138-a

Der-Şıfat-ı Küşte-gān

⁵⁶⁹ L: olunca

⁵⁷⁰ L: 139-b

- 3934 ‘Aceb hayret-efzā idi resmgāh
Olurdu nazār anda ‘ibret-nigāh
- 3935 Kimi tīg-i tiz ile olmuş dü-nīm
Kimi zaḥm kāryla bī-vehm ü bīm
- 3936 Kimi küşte olmuş kimi nīm-cān
Kimi dest ü pā-bestedür bīm-i cān
- 3937 Kimi bī-ser ü kimi bī-pā idi
Kimi zaḥm-dār-ı ser-ā-pā idi
- 3938 Kimi dīde pür-ḥāk u ten zaḥm-nāk
Kimi sīne şad çāk u dildür helāk
- 3939 Ser-ā-ser dehān u ser-ā-pā zebān
Ḥikāyetleri cümle tīg ü sinān
- 3940 Kimisini tīg eylemüş lālezār
Kimisini gürz eylemüş sügvār
- 3941 Kimisin tüfek gülşen itmiş hemān
Kimin tūplar gülşen itmiş hemān
- 3942 Kimin nīzeler bīşezār eylemiş
Kimin tīrler şāḥ-sār eylemiş
- 3943 Kimisini ḥançer idüp lāle-gün⁵⁷¹
İçürmüş aña ḫās-ı pür kerde ḥūn
- 3944 Kimisin kebāb eyleyüp sīḥler
Derūnına қақmuş anuñ mīḥler
- 138-b
- 3945 Kimi cānını tige kār-bān idüp

---

⁵⁷¹ L: 140-a

- Kimi s̄inesin t̄ire biryān idüp
- 3946 Fenā ḥ̄ānına tu‘me olmuş ḡamū
Ecel kāmına loḡma olmuş ḡamū
- 3947 Olup šehr-i Baḡdād mülk-i Sebā
Fenā virdi šeddādiyāne ḡazā
- 3948 Ţiyāfet idüp merg-i šeddādını
Sımāt eyledi añna Baḡdād’ını
- 3949 Döšenmiş mušavver bisāt-ı memāt
Serilmiş yatur anda hep kā’ināt
- 3950 Kimi h̄āba varmış kimi n̄im-h̄āb
Kimi bismil olmuş kimi n̄im-tāb
- 3951 İdüp ḡürde-i ḡürd nānı kebāb
Mey olmuş o bezm ehline ḡün-tāb
- 3952 Ḳamu bādesin eylemiş la‘l-fām
Serin herbiri itmiş ol meyde cām
- 3953 ‘Aceb germ idi soḡbet-i küštegān
Biribiri üstine düşmüş hemān
- 3954 Biribirin ecsām idüp der-kenār
Bıraḡmışlar ervāḡı b̄i-ih̄tiyār
- 3955 šoḡulmuş biribirinüñ ḡoynına
Ṣolašmış biribirinüñ boynına
- 3956 Kimi s̄ine ber-s̄ine olmuş yatur
Kimi r̄u-be-r̄u ḡüiyā söylešür
- 3957 Kimi inḡirāfını ḡılmış ‘ayān
Urup p̄ušt-ı pā arḡa virmiş hemān

139-a

- 3958   **Ç**amusı cihāndan çevirmiş yüzün⁵⁷²
Dönüp bakmayım deyü yummuş gözün
- 3959   **Ç**aķıķatde ‘ālem nümū-dārdur
Çayāt ü memāt anda der-kārdur
- 3960   Cemāl ü celāle olur cilvegāh
Birisi sepīd ü birisi siyāh
- 3961   Biri nūrdur aña dirler hayāt
Biri zūlmet olmuş ki oldur memāt
- 3962   İki devredür naķş-ı pür-kārdan
İkisi de üstād-ı pür-kārdan
- 3963   İden cümleyi emr-i Dādār’dur
Ko inkārı kim kār-ı Dādār’dur
- 3964   Çulağūnda bu kavlimi eyle dur
*Leküm fi’l-ķışāşı hayātün*⁵⁷³ budur
- 3965   Eger bād-ı hūn-rīz ķahr olmaya
Gülistān-ı gül-rīz mihr olmaya
- 3966   Eger küfre İslām urmazsa tīg
İder küfr imāna hayf u dirīg
- 3967   Süpürmezse hāşākı bād-ı bahār
İder merdüm-i çeşmi has pür-zehār
- 3968   Murād eylemişken sehen-şāh-ı dīn
Emānın ķazā vü ķader itdi kīn
- 3969   Çoğalmuşdı çün düşmen-i çār-yār

⁵⁷² L: 140-b

⁵⁷³ Kısasta hayat vardır.- Bakara- 179

Bu yüzden Hüdâ eyledi hâk-sâr

3970 Bu hıdmet şehen-şâhdan itdi şudûr⁵⁷⁴
Cihânda anı kıldı şâhib-i zuhûr⁵⁷⁵

3971 Her emrinde var niçe yüz biñ hikem
Şudûr eyleyen hep keremdür kerem

Rücû‘ -1 Be-Aşl-1 Suhan⁵⁷⁶

3972 Bugün seyr-i Bağdâd idüp pâdişâh⁵⁷⁷
Ziyâ-bağş-ı dehr oldı ferr-i külâh

139-b

3973 Yigirmide kıldı münâdi nidâ
Ki buldı belâ-yı cihân intihâ

3974 Re‘âyâ berâyâya olsun emân
Beğâyâ hafâyâya olsun emân

3975 Olup herkes âmâde-i kâr u bâr
Yine kârına başladı rûzgâr

3976 Hâlîl Ağa mirâhûr-ı pâdişâh
Sa‘âdetle buldı Sitanbul’a râh

3977 Beşîr-i beşer [ü] nedîm-i cemâl
Revân oldılar Āmed’e bā-celâl

Der -Tehniyyet-i Feth

⁵⁷⁴ L: zuhûr

⁵⁷⁵ sudûr

⁵⁷⁶ L: 141-a

⁵⁷⁷ Bu beyit L’de 139-b’de bulunmaktadır.

- 3978 Yigirmi birinde cemāl ü celāl
Hıram itdiler der-na‘īm-i kemāl
- 3979 Kıruldu o dīvān-ı heybet-nişān
Düzüldi ol eyvān-ı ziynet-feşān
- 3980 Giçüp taht-ı zerrine şāhib-ķırān
Şala oldı hep cin ü inse hemān
- 3981 Mühenni-i fetḥ oldı mülk ü melek
Yüzin sürdi ol dergehe nüh-felek
- 3982 İdüp cūş-ı in‘ām sulṭān-ı cūd
Cihānı kamu başdı ṭufān-ı cūd
- 3983 Muḳaddem o pür-nür-ı pīr-i cihān
O ‘ilme revān u o ‘irfāna cān
- 3984 O Yaḥya-yı ‘ādil-laḳab kim felek
Müşābih aña görmedi bir melek
- 3985 Giyüp şūf-ı semūrı tekrīm ile
Mübārek elin öpdi ta‘zīm ile
- 3986 Silāḥ-dār Pāşā-yı mihr-iştiḥār⁵⁷⁸
Ber-āverde-i şāh-ı gerdūn-vaḳār
- 140-a
- 3987 Vezir-ā‘zam ol Āşaf-ı pür-hüner
Dilīr ü ḳavī re’y u şāhib-nazar
- 3988 Ser-ā-ser semūr üstine perniyān
Geyindiler ol iki şīr-i jiyān
- 3989 Sürüp ḥāk-i dergāh-ı a‘lāya yüz
O dergāh-ı çetr-i mu‘allāya yüz

---

⁵⁷⁸ L: 141-b

- 3990 Hüseyn-i ‘Alī-siret-i şīr-gīr
Mehmed-i Gūrci vezīr-i dilīr
- 3991 İki şadr-ı şāhib-vaqāra daḥı
İki bedr-i kāmīl ‘ayāre daḥı
- 3992 Geyindürdiler kürki semmūrdan
Ser-ā-serleri berḳ urur nūrdan
- 3993 Nişāniye vü defteriye libās
Ser-ā-serler itdürdi şāhib-ḳıyās
- 3994 Yeñiçeri aḡası semmūr kürk
Geyindi yir öpdı o dürrinde kürk
- 3995 Mirāhūrlar ḳapucıbaşılar
Bölük aḡaları çeribaşılar
- 3996 Av aḡalarıyla ser-ā-ser geyüp
Yir öpdiler anlar da tertīb idüp
- 3997 Müteferriḳa çāşnigīri hem
Geyüp ḥil‘atı öpdiler yiri hem
- 3998 Anaḫlı Rumili vālīleri
Alay begleri mīr-i ‘ālīleri
- 3999 Daḥı mīr-i mīrān-ı sā’ir tamām
Ḳamu begleri ile pūr-iḫtişām
- 4000 Ser-ā-ser geyüp cümle yer öpdiler
Edeble durup ba‘de ḳöpdılar
- 4001 Ocaḳ ḫalkı şolaḳla çorbacılar⁵⁷⁹

---

⁵⁷⁹ L: 142-a

140-b

Peyiklerle mihterle kaçıcılar

- 4002 Geyüp hil'atı eylediler du'ā
Nihāyet yok ammā budur intihā
- 4003 Felek atlasın cümle harc itdiler
Ki hil'atları anda derc itdiler
- 4004 Mufaşşal ne mümkün ki ola beyān
Bu icmāl⁵⁸⁰kim geydi hil'at cihān
- 4005 Felekler çapusunda dutsun maķām
Melekler du'āsında olsun müdām⁵⁸¹

Der -Ta'rif-i Hāzān

- 4006 'Adū cündini eylediler telef
Hāzān leşkeri geldi gösterdi şaf
- 4007 Bu mevsimde dest urdı dehre hāzān
Gülistānları eyledi gül-feşān
- 4008 Urup güllere dest bād-ı şimāl
Filorileri itdi der-dest-māl
- 4009 Perīşān idüp sünbülün zülfünü
Dökerdi yire ğoncenün nāfını
- 4010 Çenārı tehī-dest idüp pençeden
Nihālün belin kırdı işkenceden
- 4011 İdüp cümle eşcārı 'üryān hāzān
Zer ü sīmini eyledi der-miyān

⁵⁸⁰ R: icmāl

⁵⁸¹ L: hemān [kafiye uyumsuz]

- 4012 Döküp māl mülk eyledi arzı hep
Ne ʔolı ʔodı aldı ne ‘arzı hep
- 4013 Urup cümle eşcārı zencire āb
Çemenlerde bād oldı mālīk rikāb
- 4014 Düşüp ʔavfa lertzān idi bīdler
Mededden kesilmişdi ümmīdler
- 4015 Döküp yerlere nāfesiñ müşg-i bīd⁵⁸²
Ser-ā-ser çemen ʔalkı oldı ʔadīd
- 4016 Burup şarmağa başladı gird-bād
Çemen ehlinüñ bergüni kapdı bād
- 141-a
- 4017 Dirüp berg ü bārını eşcār-ı bāğ
O ʔuş-ı zendegāniden oldı ırāğ
- 4018 Şafāsına göz dikdi gülşenlerüñ
Uzandı eli bād-ı Behmenlerüñ
- 4019 ‘Aceb derde uğradı mürgān-ı bāğ
Ki birbiri düşdi gelenden ırāğ
- 4020 Cevānān bāğa irişdi herem
Gülistānsız külhen oldı İrem
- 4021 Ne gül var ne bülbül öter bāğda
ʔazān zevķini idemez zāğ da
- 4022 Nice ʔazzider gülsitāndan ʔazān
Ki dem serd ider bülbülü mihr-i cān
- 4023 Gülüñ ʔırmenin bāde virdi ʔarīf
Nice bülbül olsun ʔarīfe ʔarīf

---

⁵⁸² L: 142-b

- 4024 H̄azāndan kaç̄ar nāzenīnān-ı bāğ
Nice dīvden ādem olmaz ırāğ
- 4025 Zer-efşān ider gerçi bāğ üzre bād
Velī olmaz ol luḫ ile bāğ şād
- 4026 Burūdet ki ṭab‘ındadur mündemic
Eger dūr-feşān olsa olur semic
- 4027 Göreñ zāğı feryādı var bāğdan
Çok alçağ görür bāğı ol zāğdan
- 4028 Çü sevdā ile oldı āşüfte ser
Gül-i gülşeni itdi zīr ü zeber
- 4029 Ḳatı ḫayra ser oldı bād-ı şimāl
Çemen ehlini eyledi pāy-māl
- 4030 Yebūsetle geldi ṭebā‘a kesel⁵⁸³
Kūdūretle buldı şafālar ḫalel
- 4031 Kemāl-i yebūsetdedür mihr-i cān
Ġam ırāş ider virdügi za‘ferān
- 141-b
- 4032 Siperġam maḳāmındadur sürḫ-zer
Bu mevsimde tab‘a virür derd-i ser
- 4033 Nedendür ki yok ḫīc beñzinde ḳān
H̄azāndan şarardı gibi erġuvān
- 4034 H̄azānı sever gibi ġāyetde tāk
Ki olmuş anuñ reh-güzārında ḫāk
- 4035 ‘Aşīr ile ġāyet muḳayyed ḫarīf

---

⁵⁸³ L: 143-a

Meger ter-dimāğ olam ister ḥarīf

- 4036 O sevdāyīye nāfi‘ ancak şarāb
Ter eyler dīmāğını engür-i āb
- 4037 Mükellef sımāṭın döşetmiş ḥazān
N‘aīm-i cinān ile ṭolmuş cihān
- 4038 Bu ḥān-ı pür-elvānda çoğdur yemek
Velikin birisinde yoğdur nemek
- 4039 N‘aīmını medḥ idemez neşve dost⁵⁸⁴
Ki mağz-āşinā oldu bigāne post
- 4040 Ḥazānuñ na‘īminde yoğdur şafā
Ṭabi‘at bahāriyladur āşinā
- 4041 Bahārı Ḥudā luṭfına kıldı yār
Ḥazān şīve-i ḳahrdan ḥişşe-dār
- 4042 İki de ‘arīflere hoş gelür
Velī ḡayra āb ile āteş gelür
- 4043 Hevā ehliyüz āb olsa bize
Hemān bāde-i nāb olsa bize
- 4044 Ḥazānuñ şafāsın ider bāde nūş
Gül-i sürḥ ider şāğarı mey-fürüş
- 4045 Muğannīde bülbül ḡināsın virür⁵⁸⁵
Şurāḥīde ḳumrı nevāsın virür
- 4046 Beher-ḥāl ehl-i dil olmaz ḡamīn
Ḥazān u bahārı bir egler hemīn

---

⁵⁸⁴ L: N‘aīmi nice medḥ ider neşve dost

⁵⁸⁵ L: 143-b

- 4047 atı revnaı var azānuñ hele
Şafāsında āb u hevānuñ hele
- 4048 ‘Irā’uñ azānında var aylī zev
Müzeyyen nūcūm ile hep taht u fev
- 4049 Zer-efşān ider şafa-yı āki bād
Meger yazdırur med-i Sultān Murād
- 4050 O sultān-ı şāhib-ırān kim azān
Anuñ ūkm-i ahrından aldı nişān
- 4051 O ūr-cāh kim dest-i berd-i arīf
Anuñ pāy-ı merdine olmaz arīf
- 4052 O mihr-i cihān kerd kim mihr-i cān
udūmiyle buldı anuñ tāze cān
- 4053 Eger ahrınuñ maharı olsa bād
İder tūde-i āki pūr gird-bād
- 4054 Eger lufinuñ manzarı olsa nār
arāvet virūr dehre mişl-i bahār
- 4055 Anuñ nāmı turā-yı emr-i cihād
Anuñ şānı tevi’-i menşūr-ı dād
- 4056 Aña himmet itdi amu enbiyā
Du‘āsına meşgūl idi evliyā
- 4057 udūmiyle itdi ‘Irā’ı behişt
azānı hemān oldu ordı-behişt
- 4058 Hūcūmiyla dūşmen olup ber-araf
as u ārını yadı nār-ı telef

- 4059 Hüsâm ile taḥîr idüp düşmeni
Anı kıldı mü'minlerüñ me'meni
- 4060 Cihân ḥalkı feth ile dil-şâddur⁵⁸⁶
Dil-i mü'minîñ nusret-âbâddur
- 4061 İlâhî anuñ şevketin kıl ziyâd
İlâhî vir iqbâline izdiyâd
- 142-b
- 4062 Anı ehl-i küfr üzre manşûr kıl
Aña bid'at ehilni maḥhûr kıl
- 4063 Aña Hızr-ı tevfiḳi hem-râh kıl
Sikender gibi sâlik-i râh kıl
- 4064 Süleymân-ı ümmet kıl ol serveri
Ser-efkende eyle ḳamu serleri
- 4065 İlâhî aña 'avnuñi eyle yâr
İlâhî aña emrüñi eyle kâr
- 4066 Şehen-şâh-ı dîni felek-fülk kıl
Eḳâlîm-i seb'i aña mülk kıl
- 4067 Anuñ dîn u dünyâsın âbâd kıl
Anı anda da bunda şâd kıl
- 4068 İki dârda ercümend it anı
İki kevnde ser-bülend it anı

Rücû'-ı Be-Aşl-ı Suḥan

- 4069 Şehen-şâh-ı dîn-i sa'âdet-cenâb

---

⁵⁸⁶ L: 144-a

Buyurđı ħarābīler olsun ħarāb

- 4070 Yigirmi üçünde ıolup meteris
Ĥarābīler oldı ıamu menderes
- 4071 Yarındası Anaıolı Rumili
Ĥuzātına virildi iĥsān eli
- 4072 Dilīrān-ı mecrūĥa merhem-bahā
Ze‘āmetle timār olundı ‘aıā
- 4073 Yigirmi beşinde fecāyi hemān
Geçüp gitdi ‘uııbāya Bektaş Ĥān
- 4074 Yigirmi altıda girdi iĥsān yola⁵⁸⁷
Mevācib virildi cemi‘ān ıula
- 4075 Yigirmi yedide rikāb-vār aĥa
Yeñiçerilere ıılındı aĥa⁵⁸⁸
- 4076 Aĥa oldı pāşā-yı Bağdādiyān
‘Irāıı’a virildi yine tāze cān
- 4077 Silāĥ-dār Aĥa’ya virüp Āmed’i
ıulun itdi iĥsānla ĥāmidi
- 4078 Vezāretle iĥsān olundı aıā
Ki luııfa sezā idi Aĥmed Aĥa

143-a

Der-Ta‘rif-i Silāĥ-dār

- 4079 Silāĥ-dār oldı Siyāvūş aĥa
O şīr-i jiyān ol hizebr-i veĥā

⁵⁸⁷ L: 144-b

⁵⁸⁸ L: ‘aıā

- 4080 Kılıc da kılıc-dârum da tîrdür
Cevân bahtdür 'aqlda pîrdür
- 4081 Nazar kerde-i şehriyâr-ı cihân
Sezâvâr⁵⁸⁹-ı elçâf-ı şâhib-ķırân
- 4082 Zer-üsküf-gîr-i gâhî hırşiddür
Şarar şâmı ki şubh ümmiddür
- 4083 Zer-üsküfle şâhîne beñzer tamâm
Ay ondördü mâhına beñzer tamâm

**Der-Ta'rif-i Silâhdâr Pâşâ
Silâhdâr Beg**

- 4084 Silâhdâr Pâşâ Silâhdâr Beg
İkisi de bâb-ı sa'âdetde beg
- 4085 İkisi de perverde-i pâdişâ
İkisi de zer-kerde-i kimyâ
- 4086 İki ahter-i sa'âddur bî-gümân
O burc-ı sa'âdetde itmiş ķırân
- 4087 İkisi de şâhib-ķırân bendesi⁵⁹⁰
Cihân serverinüñ ser-efkendesî
- 4088 İkisi de ber-hem zen-i kâr-zâr
Biri Rüstem ü biri İsfendiyâr
- 143-b
- 4089 O hayyâller virse esbe 'inân
Olurlar hemân iki server-i Van

⁵⁸⁹ L: ser-efrâz

⁵⁹⁰ L: 145-a

- 4090 Yigitlükde ikisi de bî-naẓîr
Biri şîr-efken biri şîr-gîr
- 4091 apudanlula biri ercümend
Silâhdârlula biri ser-bülend
- 4092 Hümâ-yı sa‘âdet açup perlerin
İder pür-şeref sâyesi serlerin
- 4093 O zıll-ı Hüdâ zıllı memdûd ola
Dem-i haşr ile meddi mev‘ûd ola
- 4094 Olunca cüdâ ubdan feradan
Cüdâ olmasun şehden ol iki cân

Rücû‘-ı Be-Aşl-ı Suhan

- 4095 Ramazân üçünde irişdi haber
Ki Cessân hisârındadır sürh-ser
- 4096 Silâh-dâr Pâşâyı leşker ile
O şîr-i zî-pençe-i server ile
- 4097 Hîşâr üstine eylediler revân
İşitdi ızılbaş ırıldı hemân
- 4098 Beşinde sekiz biñ ulı yazdılar
‘İrâ’a yine sikkeyi azdılar
- 4099 Sekiz biñ daı ondı yeñiçeri
Ki yeñiçeri oldu bekçi çeri

Der-Ta'rif-i
Ebā Ḥanīfe Raḍīyallāhu 'Anhū

- 144-a
- 4100 İmām-a'zam ol pīşvā-yı hümām⁵⁹¹
O destūr-ı sultān-ı hayru'l-enām
- 4101 O ḥal-kerde eşkāl-i kavī-i Nebī
Muṭābıq-kün kavī u fi'l-i Nebī
- 4102 O ma'nī-nüvis-i ḥadiş-i Resūl
O fetevada raḥcān-ı nuḳūl
- 4103 O ma'nī-res-i nazm-ı mu'ciz-nümā
O dil nūr ez-feyz-i sırr-ı Ḥudā
- 4104 O tefsīr-i tīr ü şahābī kemān
O bāz u resūl ü mesā'il-nişān
- 4105 O ser-sūre-i muşḥaf-ı ictihād
O ser-levḫa-yı nüşḫa-yı inḳıyād
- 4106 O ser-mezheb ol ḳudve-yi mü'minīn
O ser-ḫalka-yı zümre-i müslimīn
- 4107 O dürr-i girān-māye-i baḫr-ı 'ilm
O 'ummān-ı 'irfān-ı bī-ka'r-ı 'ilm
- 4108 O dibāce-i nāme-yi iḳtidā
O ser-defter-i çār-imām-ı hüdā
- 4109 O Ya'ḳūb-manend-i pīrān-ı şer'
O Yūşuf-nişān -ı 'azīzān-ı şer'
- 4110 O mesned-nişīn-i imāmān-ı dīn
O şadru'ş-şudūr u vezīrān-ı dīn

⁵⁹¹ L: 145-b

- 4111 O meş'al-furūz-ı reh-i ictihād
O⁵⁹² ilzām fermāy-ı ehl-i 'inād
- 4112 O pey-bürde-i meslek-i Muşţafā
Sirāc-ı münir-i reh-i işţifā
- 4113 Delīl-i tarīķ-i hidāyet O'dur
Ser-i ehl-i sūnnet-cema'āt O'dur
- 4114 Anuñ hıdmetin itmedi kimse hıç
Anuñ zaħmetin çekmedi kimse hıç
- 4115 O gösterdi aşl üzre 'örfi bize⁵⁹³
O bildürdi Haķ üzre şer'i bize
- 4116 O'dur fırķa-yı nāciye mesned'i
O'dur ķavl-i Haķķ'ın ķamu Müsnedi
- 144-b
- 4117 O dur peyrev-i ķār-yār-ı Resūl
Anuñdur cemī'an fūru' u uşul
- 4118 'Iyālīdür anuñ ķamū şer'de
Tıfılıdır anuñ ķamū fer'de
- 4119 'Alā ma 'aleyh ana oldur ol
Haķīķatde haķ üzre ol buldı yol
- 4120 Şehen-şāh-ı dīn kıldı ta'zīmler
Ziyāret idüp itdi tekrīmler
- 4121 Mezār-ı pür-envārına sürdi yüz
O hıdmette gösterdi Haķ luţfı yüz
- 4122 İmām-Ā'zamuñ rūhı hem oldu şād

---

⁵⁹² L: ol

⁵⁹³ L: 146-a

K'anuñ zā'iri oldı Sultān Murād

4123 Anuñ al'asın ubbesin yapıdırıp
Kemāliyle her hıdmetin gördürüp

4124 odı Őeyh'l-islāmı ol hıdmete
Yine luflar eyledi ümmete

Der -Ta'rif-i Őeyh'l-İslām

4125 O pır-i mübārek o sultān-ı 'ilm
O ser-dār-ı müsned-niŐinān-ı 'ilm

4126 Süleymān-ı vatñ odur ĀŐaf'ı
Ol ĀŐaf ki ref' itdürür vā-sefi

4127 İmāmuñ 'ulmı ki hep bundadır
O erhñ ncmı ki hep bundadır

4128 Anuñ hıdmetnde bu olmak gerek
Anuñ minnetnde bu olmak gerek

4129 O Őemse muābil bu mehdr hemān⁵⁹⁴
Bunı fehm iden pādiŐāhdur hemān

4130 İder herkese lāyıın pādiŐāh
Anuñ 'mrin itsün ziyāde İlāh

145-a

Rc'-ı Be-AŞl-ı Suan

4131 Ziyāret olup evliyā-yı 'izām

---

⁵⁹⁴ L:146-b

O merķadlere itdiler iħtirām

4132 O sultān-ı Gilān bu ħünkār-ı Rum
Görüşmeklerinde var idi lüzüm

4133 Daħı sâ'ir erbāb-ı 'irfāna hep
Buluşmış görüşmişdi zevķ-i taleb

4134 Silahdār Pāşā-yı Āşaf-nişān
ĶapudanluĶa virdi 'izzetle şān

4135 Virüp Şām'ı 'Oşmān Pāşā'ya cūd
Anı eyledi luţf şāħib-vücūd

Ric'at-ı Hümāyūn

Ez-BaĶdād-ı Behişt-ābād

4136 Gel ey maşlahat-bīn-i kār-ekhān
Seferle ħazer oldılar tu-emān

4137 Sefer ārzū-pesende olduñ muşīb
Ķazerde ħuzūruñ hem olsun naşīb

4138 Sekizinde şehr-i siyāmuñ tamām
O mihr-i cihān seyr-i gerdūn-ħırām

4139 Be-tedbīr-i dānişverān-ı cihān
Yine cānib-i Ķarba oldu revān

4140 Dikildi bugün şaţţ kenārunda tuĶ
Yine virdi maĶrib-zemīne fūrūĶ

4141 Toķuzda tūlū' eyleyüp āfitāb⁵⁹⁵

---

⁵⁹⁵ L: 147-a

- İmām-Ā‘zam’a oldılar pür-şitāb
- 4142 Dür-efşān ü zer-pāş olup hākine
Veda‘ eyledi türbe-i pākine
- 4142 Giçüp cisri iqbāl-i devlet ile
Otağa buyurdu sa‘ādet ile
- 145-b
- 4144 Vezīr-ā‘zamı cümle erkān ile
Kamu mīr u hem mīr-i mīrān ile
- 4145 Kōdı şehr-i Bağdād’ı ta‘mīr için
Havālide a‘dāyı tedmīr için
- 4146 Sürüp hāk-i dergāha yüzler ru’ūs
Rücū‘ eyleyen eyledi hāk-būs
- 4147 Ha~vāsıyla kaldı şehen-şāh-ı dīn
Yine tōldı keşretle mağrib zemīn
- 4148 Bu menzilde itdi hūlūş-ı tamām
Silah-dār Pāşā’yı kâ’im-maķām
- 4149 Onunda cihān oldu pür dūddan
Tutuşdı haṭā ile ot oddan
- 4150 Tamām eyledi intikāmın każā
Beķāyayı katl eyledi iktizā
- 4151 Be-fermān-ı şāh-ı Hūsām intikām
Kızılbaşa oldu bugün katl-i ‘ām
- 4152 O demlerle keşretde Ceyhūn olup
Şaṭ içilmeden kaldı pür-hūn olup
- 4153 Bedenler ya ol berde elvend idi
Ya Bağdād şehr-i Demāvend idi

- 4154 Noğay-oğlına luṭf idüp Mar‘aşı
Ser-efrâz kıldı o gerden-keşi
- 4155 Tatar Hân qarındâşı Qırım Girây
Bugün buldı dergehde ‘izzetle cây
- 4156 Rikâb-ı hümâyûna sürdi yüzün⁵⁹⁶
İtürdi o dergâhda kend’özin
- 4157 Geyüp hil‘at-ı şâhı ‘izzetle hân
O teşrif ile oldı sulṭân-nişân
- 4158 Sa‘âdetle Akşır‘a’ya qondılar
Buradan Vezîr-ordıya döndiler
- 146-a
- 4159 On altıda Tikrit’e oldı güzâr
Revân itdi Hind ilçisin şehriyâr
- 4160 Hedâyâ-yı luṭfı beyân idemem
Gözüm cünbişini ‘ıyân idemem

Der-Ta‘rif-i Esb

- 4161 İki re’s-i yek-rân-ı şarşar ‘ubür
Birisi şabâ vü birisi debür
- 4162 Sütün-ı çehâr üzre bir bî-sütün
Velî mümteni‘ ol sütünla sükün
- 4163 Taşavvur olunmaz o hayvânda ‘ay
Ki her haṭve bir menzil eylerdi tayy
- 4164 Buraq-ı sebük-seyr-i ferhunde pey

---

⁵⁹⁶ L: 147-b

İder deşt-i imkânı bir demde tayy

- 4165 Aña bir nefes virse ruḥṣat ‘inân
Ḳoyınca⁵⁹⁷ çıḳardı mekândan hemân
- 4166 O cevlânına bulamazdı fezâ
Meger şâḩa-yı ‘arş-ı a‘zam ola
- 4167 Eger gerdeninden dilerseñ nişân
O ḳavs-ı ḳuzahdan görünür ‘ıyân
- 4168 Eger sür‘atinden şorarsañ ḩaber
Şabâya şor ol da sebük-rev geçer
- 4169 Eger peykerin görmedüñse hemân
Döner başuñ üstinde baḳ âsumân
- 41670 Semendin olursañ nişân-âzmün⁵⁹⁸
Birisine beñzer birer bî-sütün
- 4171 Rikâb itmeseydi o pehlûda cây
Hilâli iderdi dü-pâre o pây
- 4172 ‘Inânını görmek olaydı eger
Görünmez olurdu şu‘â‘-ı ḳamer
- 146-b
- 4173 Muraşsa’ ḳılâdeyle gerden hemân
O tennîndür k’ola pervîn-ḳırân
- 4174 Dururken demi zü-zünâbe-nümün
Revân olsa tuğ-ı zafer reh-nümün
- 4175 Libâs-ı muraşsa‘la ol iki raḩş
Hemân iki küh-ı bülend-i bedaḩş

---

⁵⁹⁷ L: ḳopunca

⁵⁹⁸ L:148-a

- 4176 Güherler ki rehtinde mevcūd idi
Eger kân-ı ekrīmde mefkūd idi
- 4177 O hünkāra göndermişidi kemer
Bu irsāl itdi iki kân güher
- 4178 O ‘arz-ı hülūş eyledi bu ‘aṭā
O hıdmet edā eyledi bu seḥā
- 4179 Kemer-bend-i hıdmetleridür mülūk
Bu mürşid mülūk oldı ehl-i sülūk
- 4180 Hüdā devrini dā’im itsün hemān
Añuñ devletin kâ’im itsün hemān

Rücū’-ı Be-Aşl-ı Suḥan

- 4181 Varıldıḡda acı kıyu üstine
Könulmuşdı tatlu şuyı üstine
- 4182 Bölük gönderildi ‘Arablar için
O hırş u ṭama‘da ġaribler için
- 4183 Hārāmileri cümleten kırdılar
O yoldan o reh-zenleri ırdılar
- 4184 İdüp kırga çamını menzil ‘ukāb⁵⁹⁹
Sükūn ārzū oldı bir dem şitāb
- 4185 Bu menzilde sulṭān-ı tiġ-āzmāy
Be-dest-kādr-ı zūr-bāzu-yı nümāy
- 4186 Bulup yolda bir üstür-māndeyi

---

⁵⁹⁹ L:148-b

147-a

Beyābān-ı merg-ārzū-yı rāndeyi

- 4187 Hāyātından itmiş ümidini kaç‘
O yemini kılmış o rīg üzre naç‘
- 4188 Hāyātından olmuş aña mevt elezz
Ta‘ayyüşden olmuş aña fevt elezz
- 4189 Hemīn merkeb-i merg olmuş velī
İrişmez ölüm dāmenine eli
- 4190 ‘Adem menzīlini ider ārzū
Vuşūline bezl itmede āb-rū
- 4191 O feryādı işitmemiş hīç merg
Ricāsın kabūl itmemiş hīç merg
- 4192 Şehen-şāh-ı dīni görünce hemān
Olup dād-h‘āh itdi āh u figān
- 4193 Anı iktizā eyledi ‘adl ü şān
Ki mefhūm ola dād-i feryād-h‘ān
- 4194 Çün eklendi künhiyle mefhūm-ı rāz
Aña çāre-cūy oldu ol çāre-sāz
- 4195 O miğfer-şikāf-ı felek tiğ-nām
Ki āsūde-hāl idi ender niyām
- 4196 Ana zaḥmeti ihtiyār itdi raḥm
Ki dermāndeye merhem olmuşdı zaḥm
- 4197 Çalup ürgecinden iki biçdiler
Anı yolına yollayup geçdiler

- 4198 Bu seyf ile at' itdi Rüstem dilin⁶⁰⁰
Ki bir arb ile kesti üştür belin
- 4199 Tehemten ki meşhürıdur 'âlemüñ
Elin kesdi tiğ ile bir âdemüñ
- 4200 Bunı eylesün dâ'imâ yâd dehr
Disün şâha destet perî-zâd-ı dehr
- 4201 Yigirmi ikide irüp Mûşul'a
udümüyla virdi cihâna şala
- 147-b
- 4202 'Acem ilçisi buldı ıtlâa yol
onulmuşdı maħbûs Mûşul'da ol
- 4203 Yigirmi touzda Şehen-şâh-ı dîn
Nuzûl itdiler Mârdîn'e hemîn
- 4204 Bu bir al'a-yı ar-mânenddür
Beyâbân kenârında derbenddür
- 4205 Çıunca hayâl aña oldu nizâr
O ğayret cibâli ider sengsâr
- 4206 Bunuñ sâhasına irişmez nazâr
Ki baħr-ı muħite varunca gider
- 4207 Şitâ mevsîmi olmasa şehriyâr
Bu menzilde eylerler idi arâr
- 4208 Duħûl itdiler Âmed'e yevm-i 'ıyd
Sa'âdet iki yüzden oldu bedîd
- 4209 Bu yevm-i mübârekde sulân-ı cûd
Nice ulların itdi şâhib-vücûd

---

⁶⁰⁰ L:149a

- 4210 Emirāhur-ebşer o şîr-i jiyân
Açarşu yanar âteş oldur hemân
- 4211 Budin hâkimi eyledi şehriyâr
Ki vardur bahadırlara i'tibâr
- 4212 Vezîr oldı serhad-i Manşûre'de
Emîr oldı aḥkâm-ı me'mûrede
- 4213 Budin'de olan şadr-ı rûşen-zamîr⁶⁰¹
Meḥammed Pâşâ-yı vezîr-i kebîr
- 4214 Çü sebķ eylemişdi anuñ ḥıdmeti
Der-i devlete itdiler da'veti
- 4215 Olup kapucu ketḥudâsı Hüseyn
Emirāhuruñ yerine naşb-ı 'ayn
- 4116 Teber-dârlar ketḥudâsı hemân
Yerine geçüp oldılar şādumân
- 148-a
- 4217 Şitâ oldı Āmed'de ğâyet şedîd
Çıkunca şitâ megeş oldı medîd

Der -Ta'rif-i Şitâ

- 4218 Bürüdet zuhûr itdi eknâfda
Şafâ kalmadı hiç eṭrâfda
- 4219 Bürüdetden âteş düşüp lerezeye
Şayuklar gibi başladı herzeye
- 4220 Şuyı itdi fülâd arzı ḥacer

---

⁶⁰¹ L:149-b

Hevâ ikisinden de oldı beter

- 4221 ‘Anâşırda icrâ ider hükümünü
Hükümetde izhâr ider himmeti
- 4222 Besâ’it mürekkebe girüp kabzına
Çeker nehyi sed cümleñün feyzine
- 4223 Bu faşl içre âteşden olmaz meded
Ki itdi bürüdet anı bî-meded
- 4224 Yeğ-i efsürde ol şu‘le-i nârlar
Bükülmiş yatur halka-yı mârlar
- 4225 Bu mevsimde hürmenleri âteşün
Hemân halkası mâr gerden-keşün
- 4226 Qarardup anı berd itdi tebâh
Duğân dir gören nârı olmuş siyâh
- 4227 Gül içinde şaqlar felek ahterin⁶⁰²
Şovuğdan yaqar şanmañuz ahterin
- 4228 Şovuğdan girer biri birine nâr
Cüdâ olsalar döñdürür rûzgâr
- 4229 Yeh âvîzedür ma‘nîde şu‘leler
İkisi de oldı bürüdet-eşer
- 4230 İkisi de bir nev‘dür ‘aql ile
Biribirine ‘ağsdür şekl ile
- 4231 Hevâdan döñer taşrada kalsa nâr
Anuñçün girer taşâ bî-ihtiyâr

148-b

---

⁶⁰² L:150-a

- 4232 Gice geydi semmürını âfitâb
Yine ditrer olmuş şovukdan harâb
- 4233 Seher geydi sincâb dü-şinesin
Şovuk yine çâk eyledi sînesin
- 4234 Üşür gördi kâkımla şahş-ı nehâr
Geyer ebri üstine sincâb-vâr
- 4235 Geyindi vaşak nâfesin nîm-rûz
Birez oldı anuñla raĥat-firûz
- 4236 Siyeh tilkisin şeb bürüندی velî
Şovukdan o sevdâyı oldı deli
- 4237 Alur egnine kat kat ihrâmı çarĥ
Urur berdden dâ'imâ yine çarĥ
- 4238 Vaşak şırtını kevkeb itmiş beber
Yine şubĥa dek çeşm-i encüm şayar
- 4239 Şafaĥ celkafa ile perverdür
Kafa **yimdi** berdden dürdür
- 4240 Şarılsa bu eşnâda dil-berlere
Şovukdan yenmezdi gönüller bere
- 4241 Düşüp nâfe-i gürg içine berf
Şovukdan şafâ eyler ol germ-zarf
- 4242 Bu mevsimde tennür pür-nürdür⁶⁰³
Faķirâne ol sîne-i ĥürdür
- 4243 Bu berdi eger def' iderse şarâb
Şafâ eyler ol k'ola mest ü harâb

---

⁶⁰³ L:150-b

149-a

- 4244 ‘Aceb naqş-bend oldu naqqaş-ı dey
Nuķuşında yoķdur velī naqş-ı Hıay
- 4245 İder nefis-i hayvānı naqş-ı cemād
Cemādāt naqşındadır üstād
- 4246 Kemānını taldursa bir pehlevān
İder ānı taşvīr-i Rüstem hemān
- 4247 Bürüdet virüp ‘āleme incimād
Kātı çok fesād itdi taħrīk-i bād
- 5248 Taşavvūr olunmaz bu mevsimde rūh
Dönerdi bu tūfānda keştide Nūh
- 4249 Çü kevnüñ revācına irdi kesād
Gidüp kevn kaldı yerinde fesād
- 4250 Şimāle şitā eyleyünce şitāb
Cenūba hemān atdı cān āfitāb
- 4251 Kāmū rub‘ - meskūnı aldı şitā
Deñizde meger ide hūrşīd cā
- 4252 Şehen-şehden olmışdı ruşsat taleb
Odur nuşret ü fırsatuna sebeb
- 4253 Anuñ zīr-i hükminde olsun cihān
Anuñ emri olsun cihāna revān

**Teveccüh-ı Şehen-Şāh-ı Dīn
Be-Dārü’l-Mülk-i Kōstantīn**

- 4254 İdüp ‘ıyd-ı eđhāyı Āmed’de şāh

- Sa'adet ile oldılar rû-be-râh
- 4255 Kılup Erġani şâh-râhın memerr
O kûhsârdan eylediler gûzer
- 4256 Neşib ü firâze mürür itdiler⁶⁰⁴
Simâk u semekden 'ubûr itdiler
- 4257 Gehî âsumân üzre uğradı râh
Zemîn üzre seyr eyledi gâh mâh⁶⁰⁵
- 4258 Hâzîz ile evc oldu mihre seyir
Rikâbına yüz sürdi çarġ-i eşir
- 4259 Kûh-istân-ı Ekrâd'dan geçdiler
Fırat'a irüp âb-ı Hızır içdiler
- 149-b
4260 Fırat oldu min-ba'd âb-ı hayât
Ki Hızır-ı zamân virdi aña hayât
- 4261 Sürüp hâk-i pâyine zevraġ yüzün
Hemân Hızır'a hem-râh buldı özin
- 4262 O 'izzet ile buldı çok âb-rû
Hilâl itdi ol rutbeyi ârzû
- 4263 Malatya'da üç gün idüp qarâr
Sa'adette Sivas'a oldu gûzâr
- 4264 İdündükde Sivas'ı ârâm-gâh
Toġat'a gûzâr eyledi pâdişâh
- 4265 Ŗonulduġda Nârende'ye 'izz ü cûd
Meġammed Pâşâ'ya virdi vücûd

---

⁶⁰⁴ L:151-a

⁶⁰⁵ L. gâh gâh

- 4266 Bu menzilde dergāha yüz sürdiler
Çabūl-i tamām ile yüz gördiler
- 4267 Sa'ādetle kā'im-makām oldılar
Yine baht u iqbāl rām oldılar
- 4268 Geçüp Çaçnigīr Köprisinden sipāh
Güzer eyledi Ançara üzre rāh
- 4269 Hüseyin Naşūh'a olup Erzurum
Sipāriş olındı aña merz u büm
- 4270 Kemāl-i kıyāsetde bir merddür
Benī nev'i beyninde bir ferddür
- 4271 Konulduğda Akçayır'a şād bahr⁶⁰⁶
Silah-dār Pāşā kapudān-ı bahr
- 4272 Tōnanmayı tertīb için gitdiler
Sa'ādetle Eznemīde yetdüler
- 4273 Yarındası Beg-pazarı oldı rāh
Nüzūl itdi şevket ile pādişāh
- 4274 Çü Hān-ı Ni'āllu'ya başdı ni'āl
Der ü deştini⁶⁰⁷ eyledi pür-hilāl
- 4275 Hilālî olup mihr-i re'fetle bedr
Ġmāya irüşdi bu menzilde faqr
- 4276 Murād-nāme nāmında te'līfini
Şehen-şāh-ı āfāka ta'rīfini
- 4277 Sipihr āsitānında necm-i çabūl
Tulū'ıyla işāle buldı vüşūl

150-a

⁶⁰⁶ L: 151-b

⁶⁰⁷ L: deşti

- 4278 Olup ‘avn-ı Hâk nazma dest-gîr
Du‘a-nâmesin itdi ferş-i serîr
- 4279 Qabûl eyleyüp luţf ile şehriyâr
Ġubâr-ı derin itdi mihr iştihâr
- 4280 Veķâyî‘-nüvîs eyledi bendesin
Medâyiġ enîs eyledi bendesin
- 4281 Bu me‘mûra emreyledi ol emîr
Şehen-şâh-nâme yaza dil-pezir
- 4282 Olup ebr-i bârında rahmetleri
Bu ġâk-i rehe oldı şefkatleri
- 4283 O feyz-i nazarla bu bir zerre ġâk
Nücûm üzre itmez tefevvuķda bâk
- 4284 Beni mâdiġ itdi şehen-şâh-ı dîn
Şehen-şâh-nâme qabûle qarîn
- 4285 Olursa felek mesnedümdür benüm
Ki dergâh-ı dîn müsnedümdür benüm
- 4286 Şafer sâdesi vâdî-i İznik-mîd⁶⁰⁸
Qudûmiyle oldı fezâ-yı nevîd
- 4287 Mevâlî-i ‘izâm vü quzât-ı kirâm
İdüp tehniyet emrine ihtimâm
- 4288 O şahrada şaf şaf kıyâm itdiler
Şehen-şâh-ı dîne selâm itdiler
- 4289 Du‘â-gûlaruñ ‘arz ü ihlâşını
Görüp ‘âm itdi kerem ġâşını

---

⁶⁰⁸ L: 152-a

- 4290 İdüp vaqfe-i luṭf-ı ŧeh-rāhda
Alıḳondı taḫt-ı revān rāhda
- 4291 ŧaf-ārā olup ḫalka ḳurdı sipāh
Oturmuş o taḫt-ı revān üzre ŧāh
- 4292 Meḫabetle ŧevketle pür-zīb ü ŧān
Süleymān taḫtunda ŧāḫib-ḳırān
- 4293 İçağaları cümle cevŧen-libās
Silāh ile ārāste cümle-i nās
- 4294 Üsārā-yı dūŧmen ŧaf-ārāste
Ḳamu kendi ziyy ile pirāste
- 4395 Ḫalef Mīr Fettāh naḳd-i ‘Alī
Ki herbiri zu‘mınca ‘abd-i ‘Alī
- 4296 Daḫı sār-ı hān u sulṫānlar
Bölükbaşı yüzbaşı ŧeyṫānlar
- 4297 Ki herbiri nefsinde gelüp kibir
Kimi mīr-i mīrān ü kimisi mīr
- 4298 O ŧabḳayla kim tāc derler añā
Muraŧŧa‘ çigālar ile cā-be-cā
- 4299 Yir itmüş başı üzre ḳavm-ı pelīd
Ṭoñuz başı olmuş hemān ḳarnebid
- 4300 Bülend eylemiş nevhāsın kerrenāy
İder ḳavm-i maḡlūbı için herāy
- 4301 Yaḳup yel mumın yer-be-yer rüzgār⁶⁰⁹
O mücrīmleri eylemiş bī-ḳarār

---

⁶⁰⁹ L: 152-b

151-a

- 4302 Bir araya gelmiş gürūh-ı gürāz
Çuŕatmıŕ hizebrān-ı gerden-firāz
- 4303 O kavm-ı siyeh-rū zī-bed-rūz-gār
Olup āteŕ-i ŕahrile ĩāk-sār
- 4304 Cemādāt ĩükmine girmiŕ hemān
Durūr kūr u ker bī-ĩaber zīn ü zān⁶¹⁰
- 4305 Serāsīme-i dehŕet olmuŕ ŕamu
Tapança-ĩūr-ı vaĩŕet olmuŕ ŕamu
- 4306 Görüp ŕī'ānuñ ĩālını sūnnīyān
ŕehen-ŕāh-ı dīne virürlerdi cān
- 4307 İnüp ŕeyĩü'l-İslām ĩazretleri
Rikāb-ı ĩümāyūnda öpdı yeri
- 4308 Du'ā-gūları itdi ta'rīfler
Ol eŕnāf-ı eŕrāfı tavŕīfler
- 4309 Durup yollı yoluyla eŕnāf-ı 'ilm
Biribiri ardunca eŕrāf-ı 'ilm
- 4310 Edeble el öpdı çekildi ŕamu
Yol üzre selāma dizildi ŕamu
- 4311 Kerem-ber-kerem eyleyüp iĩtirām
ŕehen-ŕeh tevāzu'la virdi selām
- 4312 Du'ā-gūların luĩfa ĩark eyledi
Kerem anları öyle farĩ eyledi
- 4313 Du'ālar idüp ŕādumān oldılar

---

⁶¹⁰ L: zīn ü ān

İki luṭfla kām-rān oldılar

- 4314 Sarāy-ı hümāyūn-ı İznik-mīd
Ḳudūmiyle buldı hezārān nevid
- 4315 Donanma-yı dehşetde ins ü cān
Leb-i baḥrde ḥāzır idi hemān
- 4316 Tüfeklerle toplara virildi dem⁶¹¹
Cihānı ḳapdı duḥān u ḳalam
- 4317 Burūḳ u seḥāb ile ṭoldı cihān
Ḳıyāmet ḳopar şandı düşmen hemān
- 4318 Ḳızılbaşlar görmemişdi anı
O ḥavf ile ḳıḳdı ḳamunuñ cānı
- 4319 Ḳadırgaları gördiler baḥrda
Didiler neler var imüş dehrde
- 151-b
- 4320 Şeh-i ber ü baḥrūñ budur şevketi
Süleymān'a virülmedi devleti
- 4321 O bir taḥta itmiş hevā üzre cā
Bu biñ şehri peydā ider der-hevā
- 4322 Şafer şāmininde şehen-şāh-ı dīn
Sa'adet ile oldı keştī güzīn
- 4323 Telezzüz buyırdı teceddüd ile
Şafā eylediler ta'addüd ile
- 4324 Ḥaḳīḳatde bād-ı şabādur gemi
Şināda hemān bād-ı pādur gemi

---

⁶¹¹ L: 153-a

Der-Ta'rif-i Baştarde

- 4325 Hıuşūşān ki baştarde Sīmurǧdur
O 'Ankā-yı maǧrib dinen mürǧdür
- 4326 O vūs'at o zīnet ol āb u hevā
Behişt-i revāndır taḥayyül añā
- 4327 O'dur aḥsen-i merkebān-ı cihān
Ki merkūb ider anı şāhib-ķırān
- 4328 Ne taḥt-ı revān u ne pīl ü ne esb
Bunuñ seyrüni idemez ğayr kesb
- 4329 Bu dest üzre reftār ider rāhvār
Bu pā üzre eyler şinā mürǧvār
- 4330 Bunuñ luḥf-ı reftārın özler hevā⁶¹²
Bunuñ ḥüsn-i reh-vārın ister şabā

Rücū'-ı Be-Aşl-ı Suḥan

- 4331 Ƙadırǧālara girdi 'asker hemān
Sitānbül'a oldı revān ins ü cān
- 4332 Ʀulū'a muḳārın duḫül itdiler
Ġurūb olmadan menzile yetdiler
- 4333 Olup maşrıķ u maǧrib ol günde ḫay
Kenāra ḳadem başdı ferḫunde-pey
- 4334 Yanaşdı yalı köşkine pādişāh
O şāmı o gün eyledi şubḫ-ġāh

152-a

---

⁶¹² L: 153b

- 4335 Şafer ‘āşiri oldılar meh-ḥırām
Selāma durup cümle ḥāş ile ‘ām
- 4336 Olup cümle ervāḥ u ecsām cem‘
O ḥurşīd ü zerrāt oldu o cem‘
- 4337 Der ü bām insān ile oldu pür
Nüh-eflāk ṭoldı nişār ile dūr
- 4338 İçağaları cümle pülād-pūş
Ser-ā-ser nihengān-ı deryā ḥurūş
- 4339 Semend-i şabā seyre binmiş ḳamū
Nücūm-ı semā yire inmiş ḳamū
- 4340 Zer-üsküf demür ṭonlarıyla tamām
Ḳafā-yı şehen-şehde ṭutmuş maḳām
- 4341 O ḥurşīd arduca seyyāreler
Felek-ḳadr yanunda istāreler
- 4342 ‘İnān-ı felek-rānunu ṭıtdı nerm
Şabā sür‘atin itdi reftāre germ
- 4343 Ḥırāmān ḥırāmān şehen-şāh-ı dīn
Gehī bir yesār u gehī bir yemīn
- 4344 Tevāzu‘-nümūn oldu heybetleri⁶¹³
Telāṭṭuf-nişār oldu himmetleri
- 4345 Peyikler şolaḳlar yeñiçeriler
Ki keşretde zīnetde necmi geçer
- 4346 İrüp raḳşla bāb-ı iḳbāle hep
O dergāh-ı ta‘zīm u iclāle hep

---

⁶¹³ L:154-a

152-b

- 4347 Şehen-şāh-ı dīn-i sipihr-āsumān
Sarāy-ı hümāyūna oldı revān
- 4348 Qalup zerreler çıkdı gerdūna mihr
Yine baht-ı taht üzre gösterdi çehr
- 4349 Tūlū‘ itdiler burc-ı iqbālde
Zuhūr itdiler şadr-ı iclālde
- 4350 İdüp şevket ü devletine du‘ā
Melekler semādan didi merhabā
- 4351 Cihān-gīre merdāne gitmek odur
Cihān-dāra şāhāne gelmek budur
- 4352 Felek tā ki mihrine virür zuhūr
Anuñla ider şarq u ğarbını nūr
- 4353 Bu mihrüñ fūrūğıyla tolsun cihān
Gehī şarq u geh ğarbı kılsun mekān
- 4354 Seferde hāzerde be-‘avn-ı Hudā
İdüp halk-ı ‘ālem aña ilticā
- 4355 Eger şarqdur müttekā-yı celāl
Eger ğarbdur tekyegāh-ı cemāl
- 4356 Olup ‘ālemi eylesün zīr-i dest
Be-kām u be-nām u be-taht u be-baht

Der Azīn-Besten-i Şehr

- 4357 Mübeşşir iken fetḫi ile cihān
Qudūmiyle buldı şeref ins ü cān

- 4358 Mezāk-ı cihān oldu zevkiyle pür⁶¹⁴
Dil-i müslimīn oldu şevkiyle pür
- 4359 Gönüller o zevkiyle şādān idi
Du‘ā-yı Şehen-şāhı gūyān idi
- 4360 İdüp şādumānı kibār u şığār
Tebessüm-nümā oldu dār u diyār
- 4361 Işıqlandı açıldı dehrūñ gözi
Gül-i surḥa dönmişdi ḥalkuñ yüzi
- 153-a
- 4362 Kılup şehri āzīn ü tezyīnler
Felek bāmına çıkdı taḥsīnler

Der -Ta‘rif-i Çerāgān

- 4363 Çerāgān ile tldı dār u diyār
Ḥıyābān-ı necm itdiler āşikār
- 4364 Şemū‘uñ nücūmına şehir oldu ğarḳ
Başar itmez oldu yeri gögi farḳ
- 4365 Çerāgān ile buldı ol deñlü zeyn
Semāvāta oldu zemīn nūr-ı ‘ayn
- 4366 Tezeyyün-fürüş oldu bāzārlar
Ḥarīdār-ı seyr oldu gül-zārlar
- 4367 Temāşāya ta‘cīl idüp gül-sitān
Sürūrından açıldı güller hemān

---

⁶¹⁴ L: 154-b

- 4368 Gül ü şem‘ ile taldı kâşâneler
Nedîm oldu bülbülle pervâneler
- 4369 Gül ü şem‘ ü şâhidle bâzârlar
Hemân câ-be-câ oldu gül-zârlar
- 4370 Cinân-ârzûmend-i seyrân idi
Gülistânlar seyre hayrân idi
- 4371 Gül ü şem‘e reşk eyledi hûblar
Kızardı o meclisde maĥbûblar
- 4372 Geceyle günü farkdan kaldı çeşm⁶¹⁵
İkisinden bir ziyâ aldı çeşm
- 4373 Zemîn üzre encüm-şumâr oldu şem‘
O keşretle bî-i‘tibâr oldu şem‘
- 4374 Alup şatmadaydı şigâr u kibâr
Revâc ile virmüşdi pek iştiĥâr
- 4375 Anuñçün ferāvân idi Müşteri
Şatarlardı bir aqçeye aĥteri
- 153-b
- 4376 Olup mürdegân kevn-i mücmel hemân
Bulurduñ ne ister iseñ râyegân
- 4377 Suķûf u fûrûşu tutup perniyân
Ser-â-ser giyüendi ser-â-ser cihân
- 4378 Kânâdil ile zeyn olup râhlar
Çekerdî añâ kehkeşân âhlar
- 4379 Geçinürdi bir dâne gökde sehil
Zemîn üzre olmazdı şem‘e tıfıl

---

⁶¹⁵ L: 155-a

- 4380 Yüzine defin Zühre itdi niķāb
Ki nūrından eylerdi şem‘üñ hiçāb
- 4381 Televvün virüp reng-i şu‘arāya reşk
İder oldı şem‘-i şeb-ārāya reşk
- 4382 Eger inse idi yere Müşteri
Aña kimse olmaz idi müşteri
- 4383 Qanādīl devri Şüreyyā-nizām
Şüreyyā velī şu‘lede nā-tamām
- 4384 Eger ferqadān olsalar nūr-pāş
Fetīl-i dü-serdür denilürdi fāş⁶¹⁶
- 4385 Se qandīl-i dükkān bulunsa eger
Du-peyker hayāl eyler idi nazār
- 4386 Görinür qazab-nāk-ı keffü’l-ħazīb
Şebāhetden olmuş gibi bī-naşīb
- 4387 Qamer meş‘al olmağa yoqdur mecāl⁶¹⁷
Taħayyül meger ide bedri hayāl

Der-Ta ‘rif-i Cevānān-ı Āzīn

- 4388 Eger gül-ruħānın idersen hisāb
Sehā olur anlar yanında āfitāb
- 4389 Sitānbül cennet dükākīn quşūr
Velī pür-zi-ğılmān u ħālī zī-ħūr
- 154-a
- 4390 Bu noqşānı añlar kemāl ehl-i dil

⁶¹⁶ L: qāş

⁶¹⁷ L: 155-b

- Eger ehl iseñ emr-i müşkil degül
- 4391 Țonanma Sitabül'ı itdi behişt
Pür oldı zi-ğilmân hūra sireşt
- 4392 Țolup mehrü hân ile bāzār u kūy
Hemān mihr-i zār idi her çār-sūy
- 4393 Olup her dükān esb-i cāzū-yı cān
Görinürdi her şuffede biñ cevān
- 4394 O meh-tāb ruḡlarda ḡāl-i siyāh
Nice olmasun ādeme dām-ı rāh
- 4395 O çāh-ı zekānlar ki gird-āb idi
Dil-i teşneyi ġarḡa dolāb idi
- 4396 Temāşāda araluġa girse cān
Ururdı aña pūşt-ı pā āşıḡān
- 4397 Melā'ikle elvāḡ ṡolmuşdı hep
Ya ecsām-ı ervāḡ olmuşdı hep
- 4398 Țonanma cinān olmuş idi hemān
Görinürdi kime baḡarsañ cevān
- 4399 Benī Ādem'i ḡub ider zīb u zeyn
Ki olmuşdı 'ālem pür ez-ḡūr-ı 'ayn
- 4400 Ne mümkin ola cem' bunca cevān
Meger pīr u bernāda oldı cevān
- 4401 Bu zevḡ-i sūrūra ki irdi cihān⁶¹⁸
Olur 'ālem-i pīr hem nev-cevān

---

⁶¹⁸ L: 156-a

Der-Ta'rif-i 'Iyş u Nüş –ı Āzîm

154-b

- 4402 Şabā vü mesā 'ıyş ile nüş idi
O günlerde dil gam-ferāmüş idi
- 4403 Hēlāl idi zevk ü şafā-yı müdām
Hemān h̄āb olmuşdı çeşme h̄arām
- 4404 O demde dil-i zāhidān cūş ider
Muğannī semā'ın der-i gūş ider
- 4405 Müselmān olan 'işret eyler o gün
Ahālī ile şöhet eyler o gün
- 4406 'Adūdur hazīn dostlar şāddur
Dīl-i ehl-i İslām ābāddur
- 4407 Anuñ zikri hem şevkdür dillere
Anuñ yādı hem zevkdür dillere
- 4408 Bize vā'iz-i şehri virdi haber
Ki zevk ehlidür naqşdan bā-haber
- 4409 Şafā kandedür zevk hem andadur
Vifāk andadur şevk hem andadur
- 4410 Şafā vü vefā yārimizdür bizüm
Şehen-şāh hūnkārimızdur bizüm
- 4411 Hemān zevk ü şevk ile yār olalum
Degüldür sezā yāre bār olalum
- 4412 Şarāb ārzū olsa dil vechi var
Ki fevt eylemez fırsatı hūşyār

Sākī-nāme

- 4413 Getür sākī luṭf eyle ol bādeyi
Ki esrāra vākıf ide sādeyi
- 4414 O ḥum-ḥānedan isterüz biz şarāb⁶¹⁹
K'anuñ ola teh cur'ası āfitāb
- 4415 Toḡuz şāğarı birden it pür bize
Biri biri ardunca irgür bize
- 4416 Bu nüh-ḥummı ḥāli olunca virüñ
Tenüñ zarfı mālī olunca virüñ
- 4417 Dükenmez şarāb-ı tuḥūr-ı vücūd
Ḳomaz ḥāli mey-ḥānesin ehl-i cūd
- 155-a
- 4418 Ḳıyās itme keşret virür ıztırāb
Bizi ḳilleti eyler anuñ ḥarāb
- 4419 Velī āteşin isterüz bādeyi
Ḳatı dil-nişin isterüz bādeyi
- 4420 Eger cümlesin āteş itse kerem
Alunmazdı deste daḡı cām-ı Cem
- 4421 Hemān bāde-yi nābı ister gönül
Ol āteş-şifat ābı ister gönül
- 4422 Bize sākī luṭfeyle ol ābdan
Ki dil germ ider āteşi tābdan
- 4423 Dehen-zārdur cism-i 'aṭşānımız
Pür ez-çāhdur bu beyābānımız

---

⁶¹⁹ L: 156-b

- 4424 O ‘ummānı biz nehr nehr isterüz
O bārānı biz ebr ebr isterüz
- 4425 Beher sevdā biñ ārzū-yı şarāb
Akar Nīl Nīl ābrū-yı ħarāb
- 4426 Kimi görse bezl itmedür kār-ı dil
O ħ̄āhiş ile bağlanur bār-ı dil
- 4427 Bu deryūzedden geçmedi ħiç dil
Bu āvāzedden diñmedi ħiç dil
- 4428 Bu vādīde ħār u ħası bir görür
Ṭalebde kes ü nā-kesi bir görür
- 4429 Muğaylāna dūr tāk-ı engürdur⁶²⁰
Şanur fūlfūli ħabbe-i nūrdur
- 4430 Eger ħuşk eger ter mi añlar anı
Eger ħāk eger zer mi añlar añı
- 4431 Derūn u birūnına ħolmuş şarāb
Hemān bādedür içdügi ħūn-ı nāb
- 4432 Şarābuñ ki zevķinde dil germ olur
Hemān bāde-i nāba ol ħum olur
- 155-b
- 4433 Şarāb olmuşuz biz şarāb isterüz
Kebāb olmuş iken kebāb isterüz
- 4434 Bize sāķī şun dārū-yı ħoş bir
Dil olmuşdur āvāre vü derbeder
- 4435 Sūkūn isterüz yoķ sūkūna mecāl
Bizi eyle ser-mest-i cām-ı vişāl

---

⁶²⁰ L:157-a

- 4436 Bizi eyle medhūş ol bādeden
Ki dil urtula h̄āhiş-i sādeden
- 4437 O meyden ki her atresi bardür
O meyden ki her zerresi mihrdür
- 4438 O meyden ki eyler gedāsını şāh
O meyden ki andan alur nūrı māh
- 4439 Bizi pādişāh eyleyen bādedür
Felek bār-gāh eyleyen bādedür
- 4440 Bu cem-hānede şem‘ olan mīrler
Bu mey-hānede cem‘ olan pīrler
- 4441 Fenā āsumānında h̄urşīddür
‘Adem pişgāhında Cemşīddür
- 4442 Bu avm-i perişān ki mecmū‘dur
O elfāz k‘ezdāda mevzū‘dur
- 4443 Z̄urūf istemez sā‘īl-i bādedür
H̄urūfi degül mā‘īl-i sādedür
- 4444 Hemān bāde-i nāba irse elüm⁶²¹
Ve illā nedür zarfdan h̄aşılum
- 4445 Gel ey sākī lu eyle ol h̄amrdan
Beni urtara pençe-i nemrden
- 4446 Zebūn olmişum ut-ı cān vir baña
Helāk olmişum bir revān vir bana
- 4447 Te‘allükden āzāde eyle beni

---

⁶²¹ L: 157-b

156-a

Kemālāta āmāde eyle beni

- 4448 Eger külhanum āteş it külhanum
Eger gülşenüm pür gül it gülşenüm
- 4449 Eger ehl-i ‘ilmüm kemāl isterüm
Eger şufiyem vecd ü hāl isterüm
- 4450 Eger derd-mendem devā vir baña
Eger hōd-perestem fenā vir bana
- 4451 Eger zerreyem āfitāb it beni
Eger çatreyem baħr-yāb it beni
- 4452 Eger zāhidem ref’i pindār kıł
Eger fāsıķam def’-i āzār kıł
- 4453 Eger ‘ārifem eyle vaħdet-ṭaleb
Eger ‘āşıķam eyle vuşlat-ṭaleb
- 4454 Hemān mest ile mā‘īlüm budur
Sifāli mey ile kemālüm budur
- 4455 Hārābum hārābum şarāb isterüm
Ciger-h̄āreyem h̄ün-ı nāb isterüm
- 4456 Şarāb içmeyünce şafa idemem
Bilā neşve neşv ü nemā idemem
- 4457 Gülüñ gülşenin n’eylerüm bādesüz
Mehüñ h̄armenüñ n’eylerüm bādesüz
- 4458 Mül eylerse ger dil-berüm leblerin
Emerdi anuñ leblerüm leblerin

- 4459 Gerekmez baña dil-rübâ bâdesüz⁶²²
Gönül ânsız olmaz olur sâdesüz
- 4460 Velî bâdeyi ben helâl isterüm
Kedersüzce âb-ı zülâl isterüm
- 4461 O şahbâdan ister gönül kim müdâm
Anı nüş ide bî-şürâhî vü cām
- 4462 Hüm-ı dilde bulmuş ola cüşını
Anuñ muhteseb tuymaya nüşını
- 156-b
- 4463 Anuñ kaçresiyle ola bahri ber
Anuñ zerresiyle ola mihri ber
- 4464 Anuñ cur'ası ola hüm-hānesi
Teh-i pāy-ı-hüm ola cem-hānesi
- 4465 Anuñ neşvesi eyleye resmi maḥv
Anuñ cilvesi ola ma'nā-yı şahv
- 4466 Anuñ şāfi vaḥdet şāfāsın vire
Anuñ derdi keşret ğināsın vire
- 4467 Bu bir ḥamrdur kim ḥumārı keser
Bu bir vaşldur intizārı keser
- 4468 Bu ḥamruñ devām üzredür neşvesi
Bu vaşluñ beķā üzredür cilvesi
- 4469 Eger meclis-i insden bir ḥaber
Alursañ saña zevķ ü şevķi yeter
- 4570 Meded eyle sākî kerem-pişesin
Kerem eyle dā'im hem endişesin

---

⁶²² L:158a

- 4571 O şahbā ki maṭlūbdur herkese
O ra'nā ki maḥbūbdur herkese
- 4472 Şanem-gūylar hem şamed-cūylar
Nişeste be-rāh u be-ser-pūylar
- 4473 Mecūsī ki āteş-perestārdur
Tabi'ī ki güm kerde reftārdur
- 4474 Naşārā ki teşlīse cür'et ider⁶²³
Yehūdī ki ibne cesāret ider
- 4475 Ƙamu rū-be-rāh u Ƙamū reh-be-çāh
Ƙamu ṭālibān-ı sepīd ü siyāh
- 4476 Kamu cur'a-ḥ'ār-ı şarāb-ı elest
Ƙamu zaḥm ber-dār sākī-i mest
- 4477 Bilür bilmez isterler oldur murād
Zebān muḥtelif līk birdür fevād
- 4478 Göñül cāmını ṭoldur ol bādeden
Diriğ eyleme luṭfi ol sādeden
- 157-a
- 4479 Ki vaḥdet de keşret de yeksān ola
Ḥaḳīḳat de küfri de imān ola
- 4480 Bulup yoḳluğı varluğa ide cehd
O yoḳluğ da varluğ ile ide 'ahd
- 4481 Dili şāfi⁶²⁴ iden bādedür bāde vir
Hemān māsivā ḥırmenin bāde vir
- 4482 Dili itdi teşviş gāyet ḥarāb
Gidermez bu teşvişi illā şarāb

⁶²³ L:158-b

⁶²⁴ L: şaf

- 4483 Eger luṭf olmazsa ol cāmdan
Ḳatı ḳorḳarın bu dil-i ḥāmdan
- 4484 Düſer genc mey-ḥāneye bī-mecāl
O vādīde var ſanur nice ḥāl
- 4485 Mecāzī ḥaḳīḳat bilür bī-ḥaber
Olur dīn ü imānı zīr ü zeber
- 4486 Olur mest-i mey ḥayret anlar anı
Düſer keſrete vaḥdet anlar anı
- 4487 ſanur sāḳī pīr-i ḥarābātdur
ſanur bāde pür-kerde kāſātdur
- 4488 Alur destine cāmı tersā-beçe
Virür gevher-i kāmı tersā-beçe
- 4489 Hezārān delāl ile nūr pestesi⁶²⁵
Ḳılur ānı āſüfte dil-bestesi
- 4490 O miskin dili zülfine bend ider
O telḥā-yı bī-çāreye ḳand ider
- 4491 O ma‘nī ṭaleb sūrete aldanur
ſarābı ḥaḳīḳatde yinür ſanur
- 4492 O derd-i sere uğrar ol ḥaste-cān
Ḥalāſ olamaz sürinür çok zamān
- 4493 Kerem eyle sāḳī kerem-cūları
Vücūd ārzü ol ‘adem-cūları
- 157-b
- 4494 Ḥalāſ eyle eṭvār-ı pindārdan
Geçür rutbe-i mest ü hüſyārdan

---

⁶²⁵ L: 159-a

- 4495 İçür kaçreye baħr-i ‘ummānuñı
Getür zerreye mihr-i raħşānuñı
- 4496 O deryāyı bir kaçrede şāf kıł
O ‘Anķā’ya bir zerreyi Kāf kıł
- 4497 Gider zarfı mazrūf kılsun hemān
Getür şarfı maşrūf kılsun hemān
- 4498 Gider rengi bī-reng olsun göñül
Her āvāza aheng olsun gönül
- 4499 Bu devrūñ medāri müdām iledür
Bu kārūñ kararı müdām iledür
- 4500 Ğodı terkine bādedür reh-nümün
Mey-āşām ider cāmumı ser-nigün
- 4501 Hemān bāde ile dili şāf kıł
Ma’iyyetüni işrākuñ ālāf kıł
- 4502 Ne meclis ne şem‘ ü ne pervāne vār
Ne sākī ne mest ü ne peymāne vār
- 4503 Nümüdār-ı esmā vü evşāfdur
Hemān vār olan bāde-i şāfdur
- 4504 Gel ey mey ki sākī dinür saña gāh⁶²⁶
Senüñ cur‘a-nūşuñ gedā ile şāh
- 4505 Çü dest urmuşuz kur‘a-yı nāmuña
Çü ħāk olmuşuz cur‘a-yı cāmuña
- 4506 O sālīk ki fāl eyledi Kur‘añı

---

⁶²⁶ L: 159b

158-a

- O ‘arīf ki nūş eyledi cur‘añı
- 4507 H̄odīden h̄alāş oldu derler k̄amu
Belāda penāh buldı derler k̄amu
- 4508 Bu ihsān ‘aṭāsındayuz muttaşıl
Bu ‘irfān ricāsındayuz muttaşıl
- 4509 O ser-mest-i ‘irfāndan eyle bizi
Ol āvāre-i cāndan eyle bizi
- 4510 Devā andadur derd hem andadur
Eger şāf eger dürd hem andadur
- 4511 O teh cur‘adan nīm-mest it beni
Birāhīmūñem büt-şikest it beni
- 4512 Eger büt-perest ü eger h̄od-perest
Herānkes ki mey h̄urd ez-h̄od-perest
- 4513 Gel ey **Mülhimī** ol rızā-cū hemān
Murād-ı İlāhī’ye ṭapşır ‘inān
- 4514 Çü devrinde sāķī eger cāmdur
Pey-ā-pey ṭaleb olmamuz h̄āmdur
- 4515 Çün encām yoķ devre-i cāmda
Ne var miḥnet-i devr-i eyyāmda
- 4516 O devrūñ müdāmı ki oldu merām
Merāma vüşülünde yoķdur kelām
- 4517 K̄alur mı bu mevsimde dil nā-murād
Degül mi meger devr-i Sulṭān Murād
- 4518 O sulṭān ki ārāyiş-i kevndür
Anı bil ki efzāyiş-i ‘avndür

- 4519 Cihān-gīr-i enfüs hem āfāk̄dur⁶²⁷
Cihān-dār-ı evşāf ü ahlāk̄dur
- 4520 Cihān-gīrlükde ‘umūm ile yār
Cihān-dārulukda şumūl üzre kār
- 4521 ‘Avālim anuñ kişveridür şamu
Meḥāmed anuñ leşkeridür şamu
- 4522 Degildür hemān tiġ ile āşinā
‘Aṭāyide mülk itdi aña Ḥudā
- 4523 Seḥāvet şeca‘āt gibi mülkidir
Kerāmet ‘adālet gibi mülkidür
- 158-b
- 4524 Kemālātı teşḥīr kıldı şamu
Cināyātı taḥzīr kıldı şamu
- 4525 Mükemmel O’dur şimdi ahlāk̄da
Mükemmil O’dur şimdi āfāk̄da
- 4526 Ğamını çekersen gönül şādsın
Ḷul olduñ o dergehde āzādsın
- 4527 Gedā-yı deri serveridür anuñ
Ki şehler gedā-yı deridür anuñ
- 4528 Hilālūñ senūñ bedr eyler o mihr
Ğubārın felek-ḳadr eyler o mihr
- 4529 O gülşenlerūñ ḥārı gülzār olur
O ḥırmenlerūñ gāhī kūh-sār olur
- 4530 O kānuñ necārı güherdür hemān

---

⁶²⁷ L: 160-a

- O k̄an̄un duḡānı da jerdür hemān
- 4531 O ebrũñ olur ḡaṡresi cümle dür
O bahrũñ olur dāḡili dürle pür
- 4532 O ṡāhuñ sipāhı ḡamu ṡāhdur
O mihrũñ nücumı ḡamu māhdur
- 4533 Eger seng iseñ de güher bil özüñ
Eger ḡāk olsañ da zer bil özüñ
- 4534 Seni destine aldı luṡf-ı ḡabũl⁶²⁸
Seni ḡāk-i rāh itdi mihr-i vüṡũl
- 4535 Sözüñ cümle dür ü güherdür senũñ
Medih-i ṡeh-i baḡr u berdür senũñ
- 4536 ṡehen-ṡāh-ı dīndür saña emr iden
O'dur zerreyi mazḡar-ı mihr iden
- 4537 Gü-l-i cūdıdür bülbül iden seni
Mey-i luṡfidur gulgul iden seni
- 4538 Seni söyleden luṡf u iḡṡānıdur
Sözüñ güher iden kerem k̄anıdur
- 159-a
- 4539 Sözüñ üstün olsa n'ola cümleden
ṡehen-ṡāh-ı dīndür seni söyleden
- 4540 ṡehen-ṡāh-ı dīn ṡehlerũñ ṡāhıdur
O ḡurṡīd ol encümüñ māhıdur
- 4541 Veḡāyī'-nüvīsi anuñ hem-ḡünān
Olur sā'ir mādiḡān üzre ḡān

---

⁶²⁸ L: 160-b

- 4542 Şehen-şāh-nāmeyle şeh-nāmeler
Nuķūşın ki resmeyleđi hāmeler
- 4543 Degüldür nazar ehline ol nihān
Ne hācet ki rüçhānı ola beyān
- 4544 Ziyāda bir olmaz nehār ile nūr
Berāber degildür şabā vü debūr
- 4545 Ziyā-naķşdur nār da nūr da
Eşer-baķşdur şubh u deycūrda
- 4546 Benüm nazmım oldı haķıķatde nūr
Ki medh-i şehen-şehde ķıldı zuhūr
- 4547 Güherler ki nazmımda der-kārdur
Eger şeb-çerāğ olsalar ‘ārdur
- 4548 Sükün-ı şehen-şāh-ı dīnle kelām
Kemāl-i belāğātda buldı nizām
- 4549 Ķalemdür ma‘nide hemān⁶²⁹ **Mülhimi**⁶³⁰
Sükün-ı şehen-şāhdur **Mülhimi**
- 4550 Ķalem oldı Mānī’ye haclet-resān
Ki taşvīrine virdi ma‘nide cān
- 4551 Belāğatda nazmım ‘ilimdür ‘alem
Şehādet ider aña levh-i ķalem
- 4552 Nizāmī vü Firdevsī ve Hātifī
Ki esrāruñ anlar idi ‘Ārifī
- 4553 Bu naķşa eger itseler bir nigāh

---

⁶²⁹ L: hemān ma‘nide

⁶³⁰ L: 161-a

- 159-b
- İderlerdi defterlerini siyāh
- 4554 Nizāmī'nün İskender'e nāmesi
Ol ikisünün daḥı hengāmesi
- 4555 Durur eldedür eylesünler nigāh
Bu da'vāya inşāf olsun güvāh
- 4556 Bilürdi meger 'Örfī vü Enverī
Ol iqlīm-i nazmuñ iki serveri
- 4557 Bu vādīde vaz' itmediler ḳadem
Bu tarz üzre naḳş itmediler raḳam
- 4558 Bu defter henüz evvelīn naḳşdur
Şehen-şāh-ı dīnden dile baḥşdur
- 4559 Bunuñ naḳş-ı şānisine olmaḳ gerek
Bu māh ise ol mihr olmaḳ gerek
- 4560 Henüz ibtidā cūşıdur bādenüñ
Henüz evvel nūşıdur sādenüñ
- 4561 Bunuñ sâfınuñ keyfi cān baḥş ider
Göñül levḫasuna revān naḳş ider
- 4562 Ümīd-i kerem baḥş itdi bunı
Ricā-yı ni'am-i naḳş itdi bunı
- 4563 Ḳabül ile mesrūr olursam hemān
Ḳalemdeñ olur āb-ı ḫayvān revān
- 4564 Kerem şāhlardan devām üzredür⁶³¹
Kerem-cūylar nām u kām üzredür

---

⁶³¹ L: 161-b

160-a

- 4565 Çü me'mûr-ı fermânı oldum şehûñ
Çü manzur-ı ihsânı oldum şehûñ
- 4566 Kıabûline çeşm ricâ-bâzdur
Ki hâk-i deri tutiyâ-sâzdur
- 4567 Dinülmez buña puhte yâ hâmdur
Ki bu nazmuñ üstâdı ilhâmdur
- 4568 Kıabûl eylemez nâme ta'rîfimi
Pesend eylemez hâme tavşîfimi
- 4569 Eger küşe-i çeşm iderse kıabûl
Bulur rutbe-i i'tibâra vüşûl
- 4570 Mediğüm dir ise şehen-şâh-ı dîn
Olur cümle maqbûl ehl-i yaqîn
- 4571 Kıabûl-i şehen-şâhdur maqlabum
Pesend-i dil-âgâhdur maqlabum
- 4572 Suhan feyz-i emr-i kazâ kıadridür
Ricâ-yı kıabûl emrinüñ emridür
- 4573 Hemân bende teslîmdür emrine
Ne lâyıķ ise eyler ol kıadrine

Der-Hâtime-i Cild-i Evvel
Ez-Şehen-şeh-nâme-i Şehen-şâh-ı Dîn
İdamullâh-ı Kıahramân Satvetehu

- 4574 Gel ey nazm-pervâz-ı ma'ni-nuķuş
Peyâm-âverûñ oldı Ferrûh-sürüş
- 4575 Raşad-bend-i aħkâm-ı Şeh-nâmesin

Çıkarduñ hele naqş-ı ser-nâmesin

- 4576 Henüz evvelîdür bu aḥkâmınuñ
Dem-i şubḥıdur devr-i eyyâmınuñ
- 4577 Bu eyyâm-ı gerdişde olsun müdâm⁶³²
Bunuñ şubḥına olmasun yâr şâm
- 4578 Teceddüde⁶³³ aḥkâm olup müstemir
Ta'addüde⁶³⁴ erḳâm olup müstemir
- 4579 Şehen-şâh-ı dîn olalar müstedâm
Şehen-şâh-nâme yazıla müdâm
- 4580 Bu ana gelünce veḳâyi' tamâm
Yazıldı olup cild-i evvel benâm
- 4581 Hüdâ 'ömrin efzûn ide şâhımuñ
Devâm eyleye devrini mâhımuñ
- 4582 Ne naqş-ı murâd olur ise 'ayân
Anı eyleyem emri ile beyân
- 160-b
- 4583 Bir oldı irişsün biñe defterüm
Felek daḥı ṭayy itmesün defterüm
- 4584 Felek tâ ki ṭayy itmeye defterin
Şehen-şâh ṭutsun yedi kişverin
- 4585 Veḳâyi'-nüvisi olup **Mülhimî**
Şehen-şâh-nâme ola mülhemi

Temmet⁶³⁵

---

⁶³² L: 162-a

⁶³³ L: teceddüdden

⁶³⁴ L: ta'addüdden

⁶³⁵ L: Sene 1049

C- ÖRNEK SAYFALAR

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

KELİME VE KAVRAMLAR DİZİNİ

KELİME VE KAVRAMLAR DİZİNİ

A

‘Adālet, 440, 464, 656, 1187, 2612, 3089, 4523

‘adl-kār, 431

‘adū, 315, 387, 393, 396, 396, 397, 600, 629, 696, 734, 743, 772, 773, 781, 789, 833, 835, 844, 918, 1091, 1123, 1227, 1253, 1282, 1424, 1578, 1590, 1608, 1622, 1624, 1636, 1678, 1718, 1745, 1874, 1893, 2074, 2083, 2090, 2091, 2192, 2101, 2108, 2132, 2144, 2148, 2237, 2263, 2317, 2332, 2335, 2381, 2392, 2399, 2435, 2478, 2500, 2657, 2665, 2667, 2686, 2698, 2716, 2736, 2740, 2743, 2759, 2870, 2871, 2948, 3180, 3276, 3309, 3380, 3416, 3484, 3507, 3508, 3527, 3547, 3574, 3575, 3577, 3596, 3605, 3618, 3629, 3653, 3668, 3682, 3717, 3718, 3722, 3723, 3747, 3753, 3754, 3763, 3775, 3783, 3811, 4006, 4406

‘ahd ü peymān, 416, 751

‘ale’l-fevr, 678, 1397, 2565, 2607, 2634

‘ār, 861, 2241, 2654, 3727, 4547

‘arz-ı merām, 649

‘aṭā, 345, 613, 756, 906, 1200, 1722, 1728, 1759, 2010, 2012, 2081, 2082, 2233, 2764, 2938, 2960, 3101, 3123, 3236, 3246, 3344, 3345, 3881, 4072, 4178, 4508, 4522,

‘avn-ı ezel, 1124

‘ayān, 464, 1228, 1752, 2274, 2859, 3318, 3638, 3957, 4582

‘azl, 655, 963, 1105, 1110, 1113, 1585, 2339, 2575, 3016

a‘dā, 337, 436, 527, 683, 1247, 1359, 1532, 1628, 1636, 1728, 2475, 2826, 3492, 3611, 4145, 4182

a‘kil, 586

Āşaf, 359, 366, 2124, 2328, 2363, 2565, 3022, 3029, 3443, 3828, 3987, 4126, 4134

āşār, 256, 257, 298, 461, 1406, 2167, 2288, 3142

āğāz, 304

aşl-ı kânūn, 949

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

aşluñ, 335

Adāvet, 811

ādeme, 222, 542, 1168, 2653, 4394

ādil, 3385, 3984

āfitāb, 417, 1265, 1272, 1529, 1704, 1757, 2311, 2313, 2445, 2457, 2726, 2843, 2930, 2974, 3014, 3069, 3152, 3154, 3177, 3414, 3495, 3855, 3874, 4141, 4232, 4250, 4388, 4414, 4451

āhād-ı leşker, 533

āhen, 599, 601, 624, 736, 1663, 1738, 1919, 2028, 2069, 2070, 2086, 2096, 2252, 2253, 2259, 2681, 2691, 2719, 2720, 2794, 2806, 2819, 2929, 2964, 2969, 3009, 3127, 3183, 3262, 3402, 3404, 3408, 3421

aks-ı ān, 811

ālāt-ı đarb, 631

Aldeñiz, 1445

ālem, 285, 298, 380, 388, 395, 626, 629, 802, 880, 1079, 1152, 1158, 1168, 1400, 1748, 1749, 1786, 1843, 2037, 2082, 2653, 2921, 2653, 2971, 3042, 3281, 3524, 3576, 3624, 3789, 3959, 4199, 4247, 4354, 4356, 4399, 4401, 4551

alīm, 1890

aliyyü'l-himem, 1058

Allah, 867, 1030, 2529, 3831

āmāde, 424, 565, 777, 840, 2705, 3613, 3762, 3975, 4447

amel, 241, 327, 1301, 1888, 2153, 2691, 3530

aḡter, 229, 312, 1773, 3074, 4086, 4227, 4375

aḡterān, 235, 377, 469, 2043, 2728, 2844

aḡvāl, 346, 385, 550, 621, 649, 705, 1064, 1078, 1085, 1092, 1248, 1394, 1512, 1590, 1889, 2349, 2554, 3088, 3591, 3826, 3890

ārām-gāh, 1148, 1884, 2218, 2340, 4264

ārāyiş-i kevn, 479, 4518

armağan, 259, 1567, 2781, 3317, 3342

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

āsāyiş-i kevn, 479

āsmān, 1658

āsumān, 1665, 1693, 1733, 1800, 1814, 2048, 2094, 2728, 2844, 3010, 3057, 3193, 3920, 4169, 4257, 4347, 4441

āsūde, 333, 2732, 4195

āşikār, 274, 633, 970, 1494, 1783, 2894, 2934, 4363

āşinā, 660, 995, 1019, 1151, 1141, 1904, 2864, 2941, 3225, 3282, 3323, 3476, 3532, 3702, 3776, 3839, 3858, 3865, 4039, 4040, 4522

āteş, 569, 600, 736, 739, 837, 862, 1004, 1014, 1015, 1131, 1137, 1160, 1459, 1473, 1567, 1764, 1864, 1907, 2261, 2267, 2725, 2869, 2871, 2872, 2904, 3148, 3150, 3151, 3167, 3172, 3176, 3176, 3196, 3216, 3272, 3274, 3410, 3411, 3413, 3414, 3443, 3538, 3621, 3703, 3752, 4042, 4210, 4219, 4223, 4225, 4303, 4419, 4420, 4421, 4422, 4448, 4473

ateş-i leheb, 1131

ātırma, 255

avām, 258, 297, 1079, 2886, 3054, 3096

ayne'l-yaķin, 1028

aziz, 224, 391, 1525, 2342, 2746, 2852, 3872, 4109

B

ba'de, 332, 1166, 2411, 2453, 2590, 2998, 4000

ba'id, 266, 460, 699, 1401,

baġāl, 1694

bāġ-bān, 275, 477, 478

bāġ-ı celāl, 319

bāġ-ı kevn, 351

baġy ü tuġyān, 531

baġy, 531, 562

bāb-ı hümāyūnda, 1114, 1779, 2821

bāc, 1417

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

bād-bān, 802, 1442, 1444

bāde, 571, 1100, 1928, 1936, 3952, 4023, 4041, 4044, 4413, 4419, 4421, 4431, 4432, 4436, 4439, 4443, 4444, 4457, 4459, 4460, 4478, 4481, 4487, 4500, 4501, 4503, 4560

bād-ı rahmet, 242

baħr, 242, 248, 268, 336, 554, 568, 773, 795, 797, 801, 806, 940, 1017, 1200, 1325, 1344, 1349, 1351, 1358, 1412, 1413, 1421, 1430, 1431, 1435, 1441, 1442, 1444, 1446, 1449, 1461, 1759, 1780, 1804, 1807, 1808, 1812, 1815, 1817, 1819, 1897, 2086, 2247, 2260, 2271, 2464, 2466, 2596, 2670, 2782, 2794, 2796, 2866, 2867, 2878, 2883, 2932, 2951, 2964, 3028, 3047, 3125, 3127, 3209, 3249, 3259, 3265, 3295, 3368, 3406, 3412, 3422, 3431, 3434, 3457, 3695, 3719, 3738, 3739, 3742, 3743, 4107, 4206, 4271, 4315, 4319, 4320, 4437, 4451, 4463, 4495, 4535

baħrine, 242, 1430, 1461

baħrinüñ, 248

baħş ider, 223, 272, 275, 467, 4561

baħş, 223, 253, 265, 272, 275, 418, 438, 467, 913, 1281, 1950, 2009, 2025, 2474, 2675, 2775, 2822, 3010, 3171, 3313, 3362, 3363, 3364, 3540, 3776, 3781, 3888, 3972, 4545, 4558, 4561, 4562

bārşā, 671

baķ'a, 832

bedāyi, 255

bed-hüydur, 692

bedīd, 266, 460, 569, 573, 1474, 1918, 1976, 2017, 2688, 3028, 3658, 3746, 3768, 4208,

bed-kār, 629, 686, 774, 1105, 3795

bed-kārlar, 1105, 3795

bed-nāmlıg, 827

bed-nihād, 1180

behr, 352, 465, 1780, 2741, 2899, 3249, 3361, 3885

behre, 352, 1780, 3024, 3361, 3885

bekār, 551

belā, 242, 248, 554, 582, 773, 789, 806, 843, 966, 1140, 1276, 1360, 1412, 1424, 1430, 1461, 2115, 2144, 2287, 2570, 2607, 2671, 2734, 2826, 3010, 3047, 3083, 3085, 3409, 3430, 3443, 3457, 3459,

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

3463, 3471, 3474, 3477, 3500, 3503, 3509, 3581, 3617, 3648, 3678, 3695, 3737, 3743, 3748, 3865, 3885, 3905, 3973, 4507, 4548

bend-i sultān, 302

berk, 919

ber-ter, 899

ber-ıaraf, 497, 672, 729, 1091, 1115, 1130, 1406, 1636, 2245, 2399, 2824, 2936, 3110, 3686, 3908, 4058

Beşer, 427, 768, 888, 1670, 1694, 1791, 2066, 2832, 2963, 3751, 3859, 3977

beķa‘, 741, 2701, 3915, 3974, 4150, 4468

beyābān, 819, 3469, 4186, 4204, 4423

beyt’u-llahı, 895

beyt-i ‘atıķ, 872, 910

bezl-i emvāl, 1301

bezl-i gūşış, 2516

bī-bāk, 1177

bī-dirıg, 438, 506, 1330, 2164, 2169, 2610

bilā, 379, 645, 972, 1193, 1307, 1374, 1392, 1402, 1656, 1778, 3280, 4456

bilād, 645, 1193, 1374

bisāı-ı vüçüd, 804

bışe-zār, 1137, 1940, 2191, 2250, 3942

bī-telef, 230

bü’l-‘aceb, 1060

bü’l-füzül, 1199

büldān, 1017

C

cāblūs, 1511

cām, 276, 277, 472, 810, 1936, 3952, 4420, 4435, 4461, 4478, 4483, 4488, 4500, 4505, 4514, 4515

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

cân bahş, 467

cân, 223, 265, 361, 363, 382, 427, 432, 467, 580, 588, 592, 600, 751, 780, 782, 790, 793, 811, 845, 862, 953, 972, 976, 998, 1260, 1337, 1344, 1381, 1382, 1428, 1459, 1461, 1494, 1505, 1506, 1510, 1525, 1559, 1567, 1596, 1603, 1613, 1644, 1670, 1765, 1800, 1838, 1907, 1922, 2063, 2092, 2110, 2119, 2134, 2145, 2152, 2162, 2177, 2197, 2203, 2207, 2329, 2390, 2439, 2442, 2443, 2493, 2524, 2529, 2548, 2589, 2590, 2598, 2602, 2603, 2615, 2707, 2713, 2812, 2882, 2945, 2956, 3066, 3071, 3080, 3084, 3143, 3146, 3270, 3301, 3387, 3466, 3476, 3484, 3505, 3514, 3517, 3519, 3522, 3538, 3550, 3554, 3566, 3572, 3605, 3614, 3671, 3685, 3700, 3702, 3704, 3725, 3726, 3741, 3750, 3809, 3812, 3816, 3848, 3856, 3848, 3856, 3860, 3915, 3919, 3922, 3930, 3936, 3945, 3983, 4022, 4031, 4052, 4076, 4094, 4250, 4306, 4315, 4318, 4331, 4357, 4393, 4396, 4446, 4492, 4509, 4550, 4561

cārüb, 422

cāsūs, 451, 2485, 3589, 3641

cāvidān, 2373

cāy-ı menāş, 504

cāy-ı karar, 1051

cebel, 820, 839, 1010, 2095, 2967, 3081, 3108

cebeḥāne, 735, 1677, 2232, 2397, 2702, 2780, 2818

cedīd, 872, 910, 2692, 3028

cedīdü'l-libās, 872

Celālilere, 1074

celī, 665, 680

cemā'at, 410, 2761, 4113

cemāl, 874, 1206, 1694, 1822, 1823, 2055, 2855, 3736, 3960, 3977, 3978, 4355

ceng, 536, 565, 629, 633, 662, 730, 807, 947, 982, 1000, 1065, 1279, 1328, 1343, 1418, 1423, 1440, 1528, 1530, 1583, 1584, 1593, 1692, 1744, 1748, 1775, 2111, 2237, 2503, 2517, 2521, 2525, 2527, 2530, 2532, 2709, 2721, 2799, 2818, 2940, 2999, 3038, 3077, 3121, 3438, 3445, 3488, 3610, 3613, 3623, 3642, 3645, 3678, 3690, 3765, 3784, 3807, 3825, 3916, 3921

cennet-mekān, 350, 1062

cennet-meşām, 1979, 2571

Cevāhir, 241

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

cevf, 792, 1099, 1506, 1556, 2387, 2680, 2685, 3354

cevher, 230, 882, 3285

cevşen-libās, 1845, 4293

cevzā, 1700, 1768, 1811

ceyş, 597, 622, 667, 1244, 1282, 1321, 1498, 1565, 1618, 1696, 1781, 1820, 1867, 1887, 1983, 1996, 2111, 2114, 2115, 2121, 2235, 2258, 2260, 2270, 2275, 2315, 2383, 2390, 2529, 2561, 2566, 2584, 2596, 2610, 2637, 2726, 2980, 3032, 3053, 3102, 3114, 3124, 3265, 3419, 3909

cezm, 559, 664

cidāl, 452, 539, 662, 1250, 1418, 1471, 2316, 2530, 3623, 3690

Cidār-ı şülüş, 910

cihān-bān, 388, 395

cihān-dār, 311, 315, 431, 543, 1085, 1165, 3777, 4351

Cihān-gīr, 311, 315, 543, 1046, 1165, 1223, 3140, 3777, 4351

cihān-ı harāb, 334

cilve-ger, 1653, 1826, 2031

cûya, 223

cuyüş, 1412, 1695, 1742, 2015, 2086, 2093, 2494, 2505, 2565, 2710, 3376, 3406

cülūs, 435, 436, 482, 1305, 1493

cünbiş, 460, 554, 597, 636, 1116, 1188, 1355, 1673, 1982, 2247, 4160

cünbiş-i bedīd, 460

cürm, 363, 503, 656, 1056, 1515, 2588, 2619, 3869

Ç

çarḥ-ı pīr, 809

çārsūy, 238

çār-yār, 431, 911, 2747, 3418, 3782, 3969, 4117

çerḥ, 377, 717, 919, 1548, 1577, 1650, 1742, 1758, 1769, 1778, 1783, 1828, 2482, 2809, 2868, 2975, 3009, 3025, 3234, 3382, 3462, 3467, 3469, 3480, 3683, 4127, 4237

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

çest ü çālāk, 1177

çeşm-i nās, 872

Çīn, 1890, 2018

Çurs, 2276

çün ü çerā, 1240

D

da'vā-yı merd, 761

dād, 420, 442, 457, 1028, 1149, 1298, 1374, 1481, 1898, 2089, 2736, 4055

dalāle, 1112,

dām, 1290, 1291, 1952, 3551, 4394

dāsītān, 259, 296, 347

def'i k̄ābil, 712

dehen, 786, 2684, 2879, 4423

dehr, 259, 264, 291, 313, 459, 465, 655, 659, 1497, 1631, 1812, 1815, 2225, 2236, 2839, 2878, 2899, 3141, 3216, 3414, 3770, 3972, 4007, 4054, 4200, 4319

dekāyık, 327,

delālet, 222, 916

Dem-i serd, 2209

Deñiz, 942, 1008, 1010, 1438, 1450, 1457, 1520, 1886, 2098, 2102, 2793, 3150, 4251

dergāh, 253, 297, 1053, 1356, 1476, 1503, 1508, 1709, 1732, 1779, 1975, 2179, 2213, 2214, 2215, 2218, 2219, 2222, 2301, 2490, 2737, 2821, 3256, 3282, 3309, 3315, 3363, 3579, 3608, 3831, 3855, 3883, 3989, 4146, 4156, 4266, 4285, 4346

deri best, 229

der-kār, 547, 1047, 1067, 2352, 2877, 3037, 3462, 3536, 3732, 3959, 4547

der-kenār, 242, 574, 2772, 3954

derrāk, 385

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

deryā, 230, 248, 515, 562, 568, 624, 766, 837, 938, 1005, 1016, 1320, 1338, 1339, 1343, 1439, 1443, 1446, 1448, 1451, 1696, 1811, 1819, 1917, 1983, 2042, 2069, 2070, 2095, 2096, 2267, 2457, 2615, 2962, 3103, 3159, 3176, 3385, 3427, 4338, 4496

dest ü pā, 245, 3201, 3936

destān-ı nev, 300

dest-berd, 448

dest-i baht, 425

dest-i insān, 233

dest-i ḥamūl, 246

dest-i sitiz, 445

dest-i šāhān, 232

destine, 230, 277, 2208, 2993, 3194, 4488, 4534

devlet, 291, 314, 366, 394, 400, 437, 477, 492, 496, 547, 1023, 1034, 1142, 1159, 1213, 1218, 1221, 1309, 1329, 1341, 1384, 1394, 1396, 1462, 1467, 1576, 2039, 2041, 2068, 2277, 2255, 2295, 2342, 2352, 2354, 2358, 2437, 2438, 2453, 2598, 2617, 2630, 2651, 2784, 2858, 2861, 2885, 2981, 3112, 3245, 3247, 3302, 3308, 3319, 3541, 3768, 3835, 3837, 3848, 3870, 4142, 4180, 4214, 4320, 4350,

Dıraht, 238, 275, 1939, 2621

dırāz, 348, 449, 1306, 2681

dil-i şeyḥ ü šāb, 334

dimāğ u maḥabbuṭ, 241

dindār, 254, 401, 620, 1535, 2783, 2849, 3386, 3429, 3603

direng, 349, 841, 2525, 3038, 3613

dirīg, 438, 506, 707, 811, 1330, 2136, 2164, 2169, 2280, 2610, 3725, 3834, 3966, 4478

dīr-sīr, 731

dīv ü perī, 358, 2950, 3352

divār-ı kār, 1139

dīv-i racīm, 501, 552

diyānet, 410

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

dize, 256

dü-reng, 349

dürr-i meknûn, 231

dürr-i yetîm, 870

düzd, 357, 441, 549, 956, 3461, 3464, 3670

düzd-i dîv, 357

dūd-māndur, 361

düz, 408, 2795, 3337, 3501

E

eşnâf, 381, 1867, 3230, 3687, 4308

ebr-i gâzab, 2248

ebr-i bahâr, 274

Ecil-res, 567

efken, 783, 2185, 2441, 3782, 3864, 4064, 4087, 4090

efrâdım, 522

efser, 393, 4224

efzûn, 1662, 1682, 3125, 4581

ejdehâyı, 733

ejder, 398, 598, 602, 736, 737, 738, 739, 740, 1007, 1135, 1349, 1439, 1586, 1685, 1711, 1740, 1760, 1761, 1762, 1775, 1846, 1887, 2054, 2085, 2131, 2148, 2149, 2160, 2176, 2202, 2211, 2368, 2380, 2388, 2459, 2460, 2673, 2688, 2718, 2807, 2814, 2843, 2951, 2984, 2990, 3290, 3352, 3387, 3465, 3467, 3499, 3545, 3572, 3643, 3760, 3818, 3859

ekşer-i ‘askeri, 592

elf-i şânide, 310

elmâs, 425

elüf, 522

emlâk ü emvâl, 225

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

emr-i ‘azîm, 376, 905

emr-i maḥāl, 524

emvâc, 574, 1696, 2962, 3410

encâmuñız, 648

encümle, 519, 1988, 2845

endahtend, 2253

endâz, 417, 728, 761, 868, 1227, 1405, 1498, 1679, 2148, 2681, 2742, 2830, 2880

engüşteri, 358, 2812

eḥād-ı nâs, 1080, 2216

eḥādını, 522

ezvâka, 236

esbâb-ı ḥarb, 631

esbâb-ı rezm, 549

esbaḡ, 342

esrârı, 326, 1096

eşcâr-ı bâḡ, 1751, 1953, 4017

eşḥâş, 574, 1133

Eḡālîm-i seb‘a, 331, 2481

Eḡrâd, 2364

eṭrâf, 381, 526, 676, 977, 985, 1195, 1296, 1303, 1318, 1430, 1431, 1599, 1672, 1837, 2121, 2264, 2276, 2394, 2507, 2511, 2931, 3042, 3392, 3430, 3457, 3687, 4218

eṭvâr-ı ‘âlem, 380

eṭvârını, 256, 330

evşâfi, 403

evhâm-ı nâs, 372

evzâ, 377, 1700, 1768, 1811

eyyâm-ı şayf, 640

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

eyyâm-ı dūr, 876

ezyed, 503

F

fart-ı iclâl, 900

fâsid, 240, 947, 1134

fatḫ u ratḫ, 2353, 2356

Faḫîr, 369, 4242

felek, 229, 312, 379, 404, 421, 426, 434, 519, 610, 738, 778, 889, 1442, 1443, 1501, 1604, 1679, 1680, 1682, 1699, 1736, 1773, 1784, 1812, 2059, 2061, 2075, 2149, 2211, 2267, 2325, 2407, 2552, 2579, 2683, 2789, 2795, 2799, 2812, 2842, 2879, 2895, 2897, 2959, 2973, 2993, 3011, 3017, 3056, 3082, 3148, 3196, 3286, 3335, 3405, 3674, 3678, 3693, 3804, 3981, 3984, 4003, 4005, 4066, 4195, 4227, 4285, 4341, 4342, 4352, 4362, 4439, 4528, 4583, 4584

fende, 325

fer‘i laṭîf, 335

ferâğ, 502, 803, 1102, 1159, 1422, 1557, 1933, 1951, 1953, 1994

ferâset, 331

ferbih, 1101

feres, 469, 2060

ferîb, 657, 699, 715

Ferîb-i nemek, 715

fermân, 265, 288, 516, 533, 679, 1146, 1190, 1232, 1340, 1354, 1355, 1395, 1426, 1481, 1581, 1972, 2197, 2297, 2299, 2306, 2364, 2504, 2582, 2631, 3072, 3112, 3518, 3542, 3659, 3914, 4151, 4565

fesâd, 252, 442, 489, 645, 1193, 1298, 4247, 4249

fevt ḫayf, 391

fevt-i şüm, 1590

feyz-i celîl, 886

feziḫat, 827

fiṭrat, 324

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

fi'l-ebeddür, 228

fi'l-hāl, 390, 445, 571, 1542, 2031, 3039, 3390, 3676, 3853, 3925

fıkr ü rāy, 993

fıkr-i tebāh, 263

fırār, 367, 452, 577, 579, 584, 596, 633, 778, 945, 1022, 1051, 1284, 1435, 1471, 1647, 2896, 2990, 3154

fırdevse, 350

fūccārdur, 408

furşat, 391, 676, 718, 1181, 1212, 1247, 1590, 1624, 2321, 2475, 2660, 2759, 3775, 4252, 4412

fuzūl, 550, 1199, 1342

Fünūnda, 322

fürüş, 282, 860, 2310, 4044, 4366, 4377

G

ğaddāre, 506, 2814

ğadr, 506, 542

Ġalāt, 1762, 1995, 2170, 3822

ğalbīr, 790

ğālīb, 436, 2664, 3547

ğaltān, 819

ğam, 247, 250, 280, 485

ğanī, 336, 369

ğavğā, 450, 490, 638, 1115, 1181, 1596, 2873

ğayb, 271

ğayz, 530

ğayrı, 341, 388, 1125, 1772, 2599, 3836

ğazā, 309, 614, 922, 1125, 1396, 1411, 1469, 1722, 2041, 2140, 3143, 3144

ğazanfer, 393, 1528, 1641, 2483

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Ġubār, 267, 273, 571, 580, 1130, 1265, 1334, 1665, 1666, 2096, 2515, 2723, 3027, 3348, 3349, 3351, 3355

ġulām, 407, 2674

Ġulüv, 358, 1296, 1325, 1898, 3612, 3629

ġumūm, 483

Ġuzāt, 813, 2385, 2499, 2619, 3537, 3555, 3621, 3927, 4071

ġāv-ı ġürz, 730

ġerān, 377, 597, 622

ġerden, 1143, 1259, 1268, 1276, 1646, 1665, 3094, 3723, 3725, 3773, 4154, 4167, 4173, 4225, 4302

ġerd-i rehi, 591

ġevherin, 235

ġirān, 663, 667, 710, 1344, 1442, 2114, 2332, 2566, 2596, 2629, 3124, 3324, 3422, 4107

ġirdāb-ı ġamdan, 250

ġirīz, 445, 455, 1415,

ġūşe-i inzivâ, 245

ġüher, 233, 240, 2578, 2581, 2960, 3320, 4176, 4177, 4488, 4530, 4533, 4535, 4538, 4547

Ġül-i sürġ-i pür, 901

ġüli, 234, 1966, 1968

ġülsitān, 478, 480, 485, 831, 4022

ġümān, 307, 676, 709, 898, 983, 1009, 1126, 1340, 2173, 2346, 2815, 3266, 3313, 3317, 3904, 4086

ġüneş, 273, 2087

ġürāz, 1646, 2662, 3697, 4302

ġürk-i şahrā-yı derd ü mihen, 244

ġürk-i berre, 338

ġürk-rīş, 1161

Ġürūh-ı selāṭine, 311

ġürz, 404, 408, 448, 730, 781, 789, 1964, 1967, 3473, 3940

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

gürz-i iqbāl, 448

gürzine, 404

güvâh, 1723, 1770, 4555

güzer, 251, 255, 1269, 1495, 2064, 2330, 2427, 2506, 2512, 2824, 3128, 3139, 3173, 3866, 4255, 4268

güş-zed, 1196

güy-ı kışsa, 1060

H

heft ü cihâr, 1060

heft-eflâkden, 470

helâk, 715, 2155, 2238, 2549, 3059, 3483, 3929, 3938, 4446

hem-râh, 697, 859, 2887, 2945, 3019, 4063, 4261

hengâme-zen, 456

her çend, 233, 1335

Hevâsât-ı hüd, 1120

hezârân, 820, 1961, 1964, 2056, 2083, 2096, 2215, 2294, 3012, 3358, 4314, 4489

hezîmet, 455, 576, 581, 596, 827, 1304

hidâyet, 222, 345, 1723, 4113

Hizebr-i zırh, 732

hân, 804, 805, 1203

hümûm, 483

hüner, 240, 241, 280, 306, 308, 320, 322, **462, 463**, 1291, 2124, 2491, 2578, 2948, 3518, 3678, 3987

hüşyâr, 1715, 4494

hüş-yâr, 537

hüş-yâr, 355

hüy-ı cihân, 1044

hüş u 'âm, 294, 1225

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Ḥabāl, 1135

Ḥabeş, 1598

ḥabîş, 359, 1300, 2621

ḥacer, 882, 4220

ḥāil, 712, 1531, 1771

ḥāk-būs, 435, 4146

ḥāke, 232, 237, 1043, 1130, 1473, 1569, 2049, 2786, 3793

ḥāk-i rāh, 421, 1895, 4534

ḥalāş, 387, 389, 504, 709, 713, 966, 1216, 1351, 1361, 1380, 1525, 1572, 2193, 2421, 2616, 2622, 2750, 3511, 3521, 3750, 3925, 3933, 4492, 4494, 4507

Ḥalāyık, 414, 482, 556, 1782

ḥalel, 392, 394, 493, 689, 1066, 1082, 1585, 4030

ḥāletle, 380

ḥalk-ı cihān, 412

ḥalk-ı yezdān, 759, 1201

ḥamdillah, 243

ḥamle-i merd, 1207

ḥamūş, 545, 1270, 1673, 1893, 1898, 2984, 2988, 3397, 3599, 3662, 3817, 3958

ḥānedān, 302, 376

ḥānesin, 379, 4417

ḥarāb, 375, 378, 395, 1183, 1333, 1483, 1515, 1957, 2228, 2273, 2284, 2287, 2288, 2291, 2682, 3046, 3179, 3414, 3495, 3508, 3557, 4069, 4232, 4243, 4418, 4425, 4455, 4482, 4487

ḥarāc, 399, 1417, 3372

ḥarem-gāh, 859, 877

Ḥarīdār-ı merg, 843

ḥarīf, 335, 692, 2483, 2661, 3298, 3327, 3419, 4023, 4035, 4051

Ḥarīr-i siyeh-pūş, 882

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

ḥāṣāk, 574, 1130, 3354, 3966

ḥaṣre, 257, 556, 821, 1657, 1841

ḥākān, 264, 3226, 3789

ḥavāṣ, 258, 297, 1703, 1878, 2328, 2408, 2886, 3054

ḥayā, 409

ḥayır, 564, 717

ḥayl, 345, 571, 635, 704, 724, 1063, 1227, 2568, 3064, 3607, 4048

ḥayl-i ğubār, 571

ḥayvān, 467, 4163, 4245, 4563

ḥazān, 275, 3810, 4006, 4007, 4011, 4021, 4022, 4024, 4033, 4034, 4037, 4040, 4041, 4044, 4046, 4047, 4048, 4050, 4057

ḥazer, 354, 1179, 1264, 1273, 1719, 1750, 2401, 2413, 2419, 2476, 2577, 2729, 2858, 3082, 3145, 3174, 3340, 4136, 4137, 4354

ḥıdmet, 261, 439, 496, 540, 547, 896, 899, 907, 922, 1024, 1172, 1177, 1220, 1225, 1240, 1295, 1719, 1790, 1832, 2007, 2038, 2039, 2061, 2184, 2346, 2377, 2449, 2451, 2453, 2567, 2749, 2981, 3123, 3211, 3252, 3308, 3526, 3804, 3871, 4115, 4121, 4123, 4214

ḥırām, 238, 319, 351, 428, 446, 863, 1077, 1801, 1924, 1977, 2407, 2824, 2827, 2963, 3018, 3978, 4138, 4335, 4343

ḥırāṣ, 616, 1948

ḥıṣm-ġın, 719, 1372

Ḥıyānet-perest, 352, 1180, 2581

ḥicāb, 417, 572, 1274, 1529, 2974, 3854, 3861, 4380

Ḥicāb-ı ḥafādan, 417

ḥilāf, 689, 706, 945, 1031, 1144, 1152, 1353, 1513, 2107, 2520, 3307, 3802, 3852, 3906

ḥıle-ger, 658, 1361

Ḥille, 864, 865

ḥisāb, 555, 902, 3069, 3423

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

ḥ̣ār-ı ḥargūş-ı leng, 244

ḥod u cevşen, 624

ḥorūs, 1527

ḥoş-şadā, 480

ḥoş-āvāz, 481, 3475

ḥoḳḳa-bāz, 786

ḥunfesā, 855

ḥunük, 1700

ḥurd u ḥ̣āb, 593

ḥurd, 593, 659, 781, 815, 1085, 1148, 1414, 1967, 2116, 3120, 4512

ḥurde-i dān, 1085

Ḥurūc, 384, 1697, 1817, 2122, 2200

ḥurūş, 1258, 1270, 1659, 1673, 1742, 2086, 3176, 3784, 4338

ḥuḫūr, 260

Ḥuḫūt, 1271, 2719, 3110

ḥuzū, 447, 2737, 3793

Ḥüdā-vend, 225, 3527

Ḥükümet, 372, 381, 464

ḥüsn, 239, 468, 875, 1225, 1290, 1563, 1564, 1929, 2005, 2053, 2921, 3321, 3842, 4330

ḥün-ı dile, 440

ḥūşe, 237

I

īmānīyān, 392, 1408, 2032, 2740, 3777, 3883

İ

‘itāb, 1070, 3821

‘izzet, 613, 896, 1088, 1218, 1384, 1825, 2068, 2438, 2564, 2745, 2863, 3247, 3790, 3828, 4155, 4262

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

i‘gmāz, 618

i‘lāc, 600

i‘lām, 529, 2554, 3823, 3835

i‘tidāl, 441, 1937, 1938

i‘tikād, 254, 401, 2073, 3201

işkāl ü kūt, 1668

iġmāz, 503, 2588

işyān, 444, 531, 1199, 1477, 2206, 2207, 3899

ibtidā, 1125, 1293, 1470, 2677, 2704, 3792, 4560

ibtihāc, 2402

iclāl, 900, 1492, 1825, 2452, 2473, 2852, 2863, 3239, 4346, 4350

ifhām, 529, 3835

ifrāz, 864, 903, 904

iftihār, 454

ihtimām, 329, 536, 725, 1074, 1252, 1311, 1609, 2516, 2678, 4287

ikrāh, 507, 1984

ilġār, 661, 708, 770, 2583, 2607

ilāc, 1134, 1357, 1417, 1555, 2204, 3372

ilhām, 263, 271, 1315, 2773, 2942, 4567

ilhād, 507

ilticā, 660, 2035, 2836, 2885, 4354

imtişāl, 539, 1397

imtidād, 420, 3168

imtinā‘, 502, 1112, 1154, 2394, 3745

imtizāc, 600, 1160

inşāf, 2812, 1680, 2070, 4555

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

intiḥāb, 675, 2945

intizām, 380, 1078, 2357, 2416

intiḳām, 623, 763, 1041, 1076, 1123, 1548, 2656, 2669, 2674, 2736, 3416, 3439, 3895, 3898, 3901, 3927, 4150

inḳitāl, 608

inḳiyād, 1308, 4106

iḥtilāl, 441, 948, 1127

iḥtilāt, 1236

iḥtiyār, 686, 1460, 2617, 2747, 2901, 3248, 3348, 3382, 3393, 3776, 3953, 4196, 4231

iḥtiyāt, 1236, 3630

irtifā', 1835, 3745

irtiyāb, 276

ism-i müsem mā, 403

istirāḥat, 536

iṣtibāh, 285, 411, 2224

itā'atde, 444

ittiṣāl, 1869

ittibā', 1112

ittifāḳ, 412, 1111, 3409, 3817

ittikā, 340

ittisā', 1835

İtā'at, 508, 513, 661, 669, 919, 1143, 1158, 1305, 1416, 1429, 2394, 2600, 3303, 3842

iḳbāl, 448, 900, 1492, 1702, 1779, 1825, 2473, 2797, 2848, 2863, 3238, 3579, 4061, 4143, 4267, 4346, 4349

iḳdām, 272, 649, 1376, 1383, 3537, 3573

iḳtidā, 342, 1229, 3019, 4108

iḳtizā, 760, 1236, 1426, 1481, 2339, 3388, 3845, 3885, 4150, 4193

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

izdiyād, 298, 321, 1066, 1180, 2305, 4061

K

kāğız, 1371

kāfir, 1025, 1033, 1428, 1436, 1472, 1526, 2635,

kām, 236, 259, 333, 364, 397, 755, 810, 1440, 2133, 2156, 2357, 2523, 2611, 2621, 2627, 2738, 4313, 4356, 4564

kān, 223, 233, 265, 782, 2709, 3781, 4176, 4177,

kār-ı baht, 225

kār-ı ekhān, 1095

kār-zār, 551, 574, 686, 777, 1007, 1033, 1954, 1971, 2359, 2370, 2376, 2593, 2665, 2738, 2998, 3006, 3602, 3762, 3782, 4088

kāsīd, 240

kat', 691

Kazak, 1522

keşif, 1018, 2681, 3350

keşirü'l-fütür, 243

keşret, 627, 808, 1100, 1673, 1866, 1871, 1963, 2013, 2021, 2046, 2257, 2597, 3051, 3186, 3424, 4147, 4152, 4345, 4373, 4418, 4466, 4479, 4486

kebir, 370, 415, 1364, 2627, 3817, 4212

Kefe, 941, 998, 1020, 1587, 2590, 2615

kehkeşān, 891, 1763, 3319, 4378

kehkeşān-ı murabba', 891

kelām, 277, 294, 472, 544, 824, 1202, 1454, 1503, 1991, 3831, 3886, 4516, 4548

Kemer, 302, 947, 1143, 1667, 1700, 1763, 1766, 1770, 1832, 2052, 2469, 2804, 2808, 2810, 2995, 3288, 3317, 3318, 3856, 4177, 4179

kerem, 266, 758, 886, 1052, 1058, 1189, 1200, 1857, 2017, 2180, 2191, 2226, 2228, 2233, 2341, 2647, 2755, 2758, 2764, 3363, 3562, 3626, 3646, 3660, 3663, 3684, 3772, 3838, 3868, 3879, 3971, 4289, 4311, 4312, 4420, 4470, 4493, 4538, 4562, 4564

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

kerrenāy, 2434, 2436, 4300,

kesr, 655, 3098

Keşākeş, 1154

keşān, 1143, 1259, 1276, 1665, 2739, 3773

kevn ü fesād, 252

kevn, 250, 351, 479, 870, 1134, 1627, 1692, 2709, 2829, 4249, 4376, 4518

keyf-i şahbā, 277

kibār, 371, 384, 508, 1083, 1840, 2310, 2497, 3698, 3892, 3912, 4360, 4374

kibār-ı enām, 371

kilk-i sihr, 295

kilki, 481

Köpek, 633, 1036, 1279, 1432, 2642, 3087, 3099

kûh u deşt, 523

küffārdur, 408

küffār-ı şüm, 994

kühen, 244, 245, 279, 282, 477, 621, 714, 868, 2224

künbedi, 849, 1738, 2690, 3479

künd-i nā, 855

kühüyle, 385

Kürek, 802, 1004, 2430

Küşāde, 229, 2467

kûh u deşt ü deri, 668

kûha, 737, 1256

Kûh-istān, 769, 2303, 4259

kûh-peyker, 728

kûh-sār, 557, 1774, 4255

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

kūr, 337, 567, 2171, 2874, 4304

kūs-ı rahīl, 703

ķ'ar-ı deryāda, 230, 3159

ķaşd-ı fiten, 642

ķaşd-ı sitiz, 566

ķabāhat, 352, 2623

ķader, 227, 317, 356, 419, 428, 429, 475, 657, 898, 1426, 2247, 2736, 2805, 2986, 3277, 3897, 3968

ķadīm, 376, 1881, 1885, 3020

ķadri, 321, 3480, 4572, 4573

ķal' ü ķam, 618

ķal'a-küb, 735, 2383

ķala', 742, 1392

ķalb-i şāh, 263

ķalem, 290, 301, 438, 467, 824, 961, 1228, 1472, 1661, 2274, 4550, 4551, 4563

ķaht, 641, 648, 1593

ķarınca, 1138, 1141

ķārşa, 671, 4398

ķat', 378, 575, 3826

ķatl, 367, 442, 506, 748, 1006, 1108, 1186, 1189, 1402, 1403, 1472, 2590, 2610, 3119, 3298, 3330, 3593, 4150, 4151

ķatre, 562, 568, 1169, 4437, 4451, 4463, 4495, 4496, 4531

ķayd u bend, 553, 723, 3912

ķazā vü ķader, 429, 2805, 3968

ķıbāb-ı zer, 422, 3157

ķılā', 1621, 1649, 1729, 2394, 2554, 2556, 2702

ķılıc, 749, 782, 1166, 1205, 1889, 2169, 2541, 2608, 2676, 3189, 3805, 3913

ķırān-ı zamān, 254, 430, 3301

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

kıyām, 359, 446, 556, 748, 763, 879, 1165, 1305, 1546, 1859, 2443, 2446, 2451, 2521, 2555, 2669, 2963, 3018, 4288

kıyās, 372, 3844, 3992, 4418

kızılbaş, 537, 828, 1241, 1245, 1720, 1746, 2128, 2151, 2158, 2196, 2279, 2367, 2370, 2374, 2389, 2502, 2514, 2515, 2540, 3431, 3433, 3435, 3463, 3580, 3615, 3620, 3685, 3765, 3809, 3915, 4097

kızılbaş-ı şüm, 1241

ķil ü ķāl, 453, 1250, 3091, 3625

ķu'ūd, 1146

ķulüb, 262, 413, 2777, 2714, 3628

ķuyūd-ı 'ahūd, 1569

L

lā-būd, 1245

lahza, 264, 1275

lāşe-i küşteyi, 1455

laķif, 335, 888, 1018, 1950, 3020, 3135, 3327, 3350

laķif-i Őerāfet, 888

Leb, 236, 1780, 1804, 2098, 2466, 2467, 2702, 2796, 2866, 3258, 3354, 3561, 4315, 3358

Leked, 244, 456, 523, 3911

leşker, 526, 533, 555, 565, 588, 598, 627, 641, 687, 700, 710, 734, 777, 818, 821, 955, 1068, 1230, 1240, 1258, 1272, 1313, 1325, 1491, 1498, 1576, 1615, 1666, 1817, 1849, 1855, 1870, 1877, 1987, 2010, 2020, 2022, 2031, 2071, 2170, 2216, 2256, 2262, 2272, 2328, 2397, 2505, 2760, 3028, 3125, 3188, 3261, 3382, 3423, 3451, 3535, 3542, 3602, 3738, 3804, 3875, 4006, 4521

Levendāt, 746, 748, 1182

libās-ı memāt, 842

M

Ma'an, 988, 1337, 1365

ma'düm, 836, 1475, 2977

ma'mûr, 237

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

ma'nî, 243, 323, 638, 869, 969, 1191, 1322, 1994, 2517, 1576, 2591, 2629, 3674, 3818, 3921, 4102, 4103, 4229, 4491, 4549, 4550, 4574

ma'rûf, 322, 904

ma'zeret, 386

maşlahat, 1402, 2078, 2135

mağrûr, 570, 808, 867

mâfî'l-fuâdı, 538

mâh-ı tamâm, 2407, 2521, 3105

mâh-ı zemîn, 434

mâhî-i hûn, 800

mâlâ, 472, 824, 1454, 1612

manşıba, 535

manşûr, 1183, 1625, 2090, 2748, 3783, 4062, 4212

mânde, 248, 4186

Maḥal, 391, 524, 596, 619, 676, 689, 769, 825, 1082, 1122, 1250, 1326, 1351, 1694, 1791, 1794, 1822, 1829, 1921, 1953, 1990, 2045, 2125, 2225, 2312, 2321, 2336, 2351, 2417, 2666, 2967, 3100, 3110, 3113, 3118, 3160, 3255, 3268, 3396, 3409, 3445, 3630

maḥal-i 'ubûr, 769

maḥal-i sitîz, 1122

maḥbes-i şâḥdan, 236

mazhâr, 261, 1522, 4053, 4536

maḥv, 239, 289, 568, 796, 1406, 1518, 2740, 3154, 3164, 3291, 4464

maḥv-ı zulmet, 239

mârdur, 694, 2683, 2687, 3417

mâr-ı demân, 785

mâr-ı dem-sâz, 786

mâric, 1001

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

mā-sivā, 473

maḳāl, 644, 935, 2187, 2651

maḳām-ı huzû', 487

maḳar, 768, 2476, 2607, 3135, 3139, 3399

maḳşūd, 507, 1388, 1572

maḳhūr, 570, 4062

māyede, 369

me'yūs, 1040, 1197, 2166

meşāf, 706, 2183

mecāl, 453, 576, 948, 1107, 1120, 1352, 1513, 1829, 1839, 1989, 2545, 2616, 2641, 3267, 3511, 3625, 3807, 3823, 4387, 4435, 4484

medār, 372, 880, 1786, 2365, 4499

medārān, 381

meded, 226, 285, 458, 857, 993, 1065, 1605, 2537, 2545, 3454, 3779, 3781, 3830, 4015, 4223, 4470

mehābet, 464, 1827, 1844, 2064, 2068, 2387, 2392, 2467, 2477, 2799, 3881

meh-i enveri, 422

Meh-i nev, 273, 407

mekāhil, 1437

meḳş-i tām, 2234

mekr, 642, 659, 968, 969, 1305, 1324, 1346, 2293, 2482, 2558, 2665, 3731

mel'ün, 1302, 2664

melāl, 327

melce-i 'ām u ḥāş, 389, 2750

melek, 404, 426, 427, 829, 888, 892, 1512, 1699, 1736, 2795, 2832, 2879, 2897, 3804, 3858, 3981, 3984, 4005, 4350

memāt, 842, 2072, 2140, 2523, 3273, 3949, 3959,

memerden, 251, 2641

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

men' ü def', 1075

menkıbe, 348

merd ü zen, 456

merdūd, 1216

merg, 843, 1689, 3474, 3812, 3948, 4186, 4188

merhem, 1122, 1417, 2352, 2576, 3345, 3417, 3521, 3523, 3563, 3582, 3684, 4072, 4196

mescūn, 231

mesdūd, 1216, 3510

mesi, 224

meşā', 892, 914

meşveret, 386, 527, 2484

Metā'-ı hüner, 240

Meṭāf-ı ba'ine, 878

meṭāf-ı beşer, 888

Mevālid, 1468, 1668, 3232

mevc-i 'ummāna, 1136

mevc-i fenā, 1431

mevsūflar, 322

meyl-i ḥarb, 774

meyyit, 824

mıḡnaṭıs, 879

mişal, 241, 1146, 1425, 1839, 1945, 1947, 2113, 3160, 3482, 3637

miftāḥ-ı yār, 2105

mihmān, 419, 804

mihr, 266, 317, 395, 423, 570, 1701, 2217, 2230, 2560, 2801, 2855, 3056, 3965, 3986, 4022, 4031, 4052, 4138, 4258, 4275, 4279, 4248, 4352, 4392, 4437, 4463, 4495, 4528, 4532, 4536, 4559

mihr-bāndur, 318

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

mihr-i raḥṣān, 266, 4495

minvāl, 525, 807, 1395, 1418

mizāc, 240, 293, 1134, 1160

mu‘tād, 2364

muṣāf, 1031, 1975, 1976

Mufaṣṣal, 1534, 1574, 4003

muhācir, 1725

Muḥ, 1597, 1598, 1621, 1622

muḥaṣṣıl, 1574, 3592

muḥāl, 576, 707, 1120, 1347, 1358, 1514, 1543, 1990, 2106, 2302, 2494, 2666

Muḥālif, 547, 1543, 1872, 3396, 3405, 3490, 3491, 3739, 3902

Muḥıl, 1652

Muḥit-i zemīn, 1672

muttaşıl, 1410, 1669, 2059, 2426, 2447, 2691, 4508

muḳābil, 328, 571, 574, 1468, 3482, 3711, 3867, 4128

muḳarrer, 368, 518, 647, 670, 685, 2012

Muḳi‘, 953, 959, 1581, 2297, 2398, 2600, 2990, 3132, 3687

muḳtedā, 342, 1581, 2123

muḳtezā, 511, 656, 894

muvāfiḳ, 403, 548

Muvāfuḳ, 250

Muzāfu’n-nefse, 878

mü’ekked, 503

Mü’eyyed, 2032

Mübāhāt, 454

mübāşir, 905

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Mübeşşir, 900, 4357

müdâfi‘, 1437

müdâm, 329, 394, 1074, 2029, 2355, 2475, 2827, 2858, 3308, 3863, 4005, 4403, 4461, 4499, 4516, 4577

müdde‘â, 652, 1509, 1547

Müheyyâ, 631, 743, 840, 1286, 1685, 1842, 2001, 2705

mühletin, 379, 1307, 1656

Mükedder, 1248, 1602

mükerrem, 518, 1803, 2383, 2393, 2400, 2634, 2637, 2857

Mülâkât, 559, 3210

mülhem, 262, 270, 271, 1904, 2865, 4587

mülhemî, 270, 4587

mülhemûn, 262

mülk-i sühen, 279

mülhid, 494, 496, 551, 560, 697, 3778

mülhidi, 494

mülûk-ı cihân, 474, 1868, 2185, 2480

mümtâz, 904, 1277, 2289, 2762, 2830

münfa‘il, 714

müntefî, 297

mürġ-ı destân, 480

mürġ-i zâr, 1005, 1138

mürd, 815, 3288, 3497, 3849, 4376

mürsilü’r-rîh adam, 249

mürtefi, 297

müselmân, 539, 1033, 4406

müstedîm, 805

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

müsteşâr, 1787, 1856

müstevcib, 1379

Müşevveş, 241, 1078

müşgi, 423, 871

Müşteri, 2445, 2732, 2812, 2920, 3611, 4375, 4382

mütâbi, 2212

müttefik, 416, 747, 3899

müttehim, 1110

müyesser, 647

mûm, 444, 483, 1595

mûr, 561, 567, 772, 821, 877, 897, 1866, 2600, 3870, 4565

N

nâ-bedîd, 569, 1918, 2017, 3746

nâ-çâr, 490, 716, 2527

nâgehân, 374, 3471

nâ-kezîr, 650, 2007

nâmesi, 283, 3279, 3296, 3298, 3316, 3322, 4278, 4554, 4575

nâmî', 430

nâm-zed, 1171, 1196

naẓar, 292, 339, 779, 1010, 1271, 1824, 1851, 1900, 1921, 1925, 2073, 2117, 2118, 2151, 2419, 2441, 2797, 2824, 2900, 2965, 3120, 3399, 3934, 3987, 4081, 4206, 4183, 4385, 4543

naẓîr, 534, 1008, 1674, 2299, 2363, 2630, 3022, 3304, 4090

naẓma, 256, 4277

naẓm-âverî, 301

nâẓm-ı cihândur, 402

nâr-ı baht, 224

nârun, 1946, 1967

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

nâ-ķabûl, 246, 1156, 2300

naķd, 842, 1550, 1609, 3910, 4295

naķd-ı ĥayât, 842

nâv-dân-ı ĥayât, 883

nây-ı dem, 614

Neberd, 549, 1412, 2314, 3017, 3447, 3491, 3574, 3784

Necrân, 1579

Nedâmet, 715

nedim, 858, 865, 1140, 1354, 2064, 3358, 3976, 4368

nef', 929, 1552

neheng-i direm, 798

Neheng-i siper, 732

nehr-i cârîye, 1132

nehr-i ceyhûn, 800

nerd-berd, 761

nerdübân, 1331

nesim-i bahâr, 1941

nesim-i zafer, 813

nev ü kûhen, 279

nev'-i beşer, 768, 2963

Nevâ, 282, 300, 304, 480, 1203, 1543, 1914, 2465, 4045

Nevâyin, 300

Nevâziş, 605, 1317, 1543, 1872, 1896, 2017, 2455, 2739, 3359, 3405, 3536

nevbahâr, 1947

nev-bahâr, 234, 267, 1005, 2909, 2921

nevbetci, 2396

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

nevbet-i penci, 419

nevk-i sinān, 779, 2723, 2724, 3336

nevrūz, 1716

nev-sāz, 1060, 2237

ni‘āl, 601, 2722, 3107, 4274

nifāḳ, 458, 1111, 1155, 2730

nigeh-bān, 227, 331, 432, 2024, 3547

nigūn, 396, 1004, 1175, 1721, 2102, 2659, 2747, 2763, 3853, 4500

nihān, 235, 787, 875, 4543

nīk-nām, 394, 1621, 2377, 3233

niḏām, 291, 366, 414, 474, 476, 1876, 2355, 2357, 2358, 2470, 2790, 2823, 2978, 3105, 4383, 4548, 4552, 4554

niyām, 407, 1305, 4195

nizā‘, 452, 914, 1154

nīze-i tīr, 406

nīzesi, 470, 1702, 1960, 2999, 3011, 3333

nuṣh u pend, 723

nuṣh u pend, 553

nuṣret, 336, 718, 808, 1624, 2475, 2759, 2783, 2835, 3775, 4252

Nuḳūṣına, 349

nücūm, 426, 570, 727, 1263, 1681, 2021, 2076, 2894, 2969, 2970, 2971, 2974, 3067, 3105, 3148, 3285, 3291, 3319, 3666, 4048, 4127, 4283, 4339, 4364, 4532

nüfūr, 1174

nüfūs-ı kirām, 879

nüh-cāmı, 472

nüh-eflāki, 893

Nümūdār-ı ḥaṣr, 1264

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

nūr, 239, 299, 332, 337, 570, 874, 876, 892, 1405, 1642, 1660, 1724, 1789, 2171, 2226, 2444, 2855, 2898, 3030, 3666, 3961, 3983, 3992, 4103, 4242, 4352, 4365, 4380, 4384, 4429, 4438, 4489, 4544, 4545, 4546

O

Ö

ömr, 314, 420, 497, 3245, 3768, 4130, 4581

P

pā der, 891, 1151, 2271, 2426, 2876, 3609

pā-bend, 1350

pādūr, 238, 2424, 2426, 4324

pāk-i'tiḳād, 254, 401, 3201

pās-bān, 360, 2662, 2731

pāsibān, 287

pāy-būs, 482, 1493

pāyede, 369

pāyın, 449, 1306, 1443, 1554, 1698, 3607, 4261

pāy-māl, 662, 816, 1141, 2106, 2302, 2928, 2966, 4029

Peder, 336

pedīd, 569

penāh, 285, 923, 1723, 2033, 2037, 2065, 2239, 2307, 2338, 2612, 2857, 2944, 3089, 3683

pençe-, 471, 853, 1760, 2242, 2384, 2518, 2624, 3706, 3731, 3735, 4010, 4096, 4445

perde-i rezmden, 615

perestān, 1095, 3779

perin, 889, 2210

pertev, 267, 273, 417, 2855

pervāne, 726, 1159, 2907, 4368, 4508

perver, 43,1 2772, 2856, 4085, 4239

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Pese, 342

pesend, 352, 1059, 2028, 2496, 2849, 2913, 3123, 3188, 4137, 4568, 4571

pest ü hezâr, 902

peygâmi, 545

Pey-â-pey, 1276, 1413, 1503, 2237, 3412, 3487, 3504, 3743, 4514

peykân, 799, 1941, 1943

peyk-i beşâret, 264, 3277

pey-rev, 341, 343, 409, 431, 2469

pîç-ân, 794

pil-ten, 728

pinhân, 233

pîşrev, 341

pîş-rev, 343, 1866

poşt-ı esb, 625

pür-âşûbı, 519, 775

pür-ğurûr, 561, 816

pür-dân, 315, 471, 3200

pür-hâr, 798

pür-kâr, 315, 2575, 3200, 3785, 3961

pür-hûnı, 276

püser, 336

R

ra‘d-ı nidâ, 2671

râmi, 327

râmiḥ, 407, 1772, 2820, 3059

rahşân, 266, 332, 4495

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

raḥ-şān, 395

rāygān, 275

Re ‘āyā, 1072

re’yine, 494

re’yüñ, 1243, 1252

ref ‘-i ḥāl, 609

ref-i ḥāl, 644, 935, 992, 2651, 3824

Refākat, 344

rehā, 250, 2326, 3609

reh-nümā, 345, 1124, 1400, 1904, 3397

reh-nümādur, 345

reh-nümün, 262, 4174, 4500

reng ü bŷy, 1949

rest-hīz, 450

rest-ḥīz, 362, 1486

revā, 251, 836, 887, 2081, 2406, 2713, 2833, 3123, 3147

revāc, 357, 4249, 4374

revāfiz, 813, 1580, 1729, 2287

revā-yı ‘ināyet, 251

rezm, 549, 603, 615, 1490, 1545, 1640, 1656, 1873, 1970, 2005, 2174, 2733

Rızā-yı hümāyŷn, 949, 952

ricāl, 524, 834, 1358, 2316, 2530, 3267

Ridā-pūş, 872

Rikāb, 500, 756, 1493, 1512, 1777, 1896, 2179, 2188, 2193, 2232, 3014, 3069, 3132, 3526, 3844, 4013, 4075, 4156, 4171, 4258, 4307

ru’ŷs, 508, 1434, 1469, 1745, 3250, 3911, 4146

rubāh, 1198, 1290, 1528, 2293, 3359

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

ruḥṣat-ı inṣırāf, 1576

rücū‘, 437, 487, 653, 716, 719, 752, 1083, 1184, 2400, 4146

rücūm, 383, 443

Rükū‘ı, 446

rükūd, 1063, 1421

rümmān, 471

rübāh-ı pür, 642

rū-be-rū, 575, 734, 1282, 1416, 2092, 3180, 3747, 3956

rū-rev, 1110

rū-yı sipihr, 232

rūy-ı zemīn, 305, 1501, 1670, 2022, 2244, 2252, 3449

rūzgār, 242, 249, 250, 258, 268, 1129, 1424, 1456, 1783, 2069, 3975

rūz-penc, 418

S

Şaġir, 370, 415, 1364, 3817

Şabāḥ, 395, 2142,

Şadāret, 302, 366, 498, 518, 1104

şadef, 230, 870, 1910, 3159

şadr-a‘zam, 663, 666

şadr-ı celīl, 665

şadr-ı cihān, 517, 670

Şafā, 880, 1150, 1922, 1950, 1952, 1974, 2471, 2978, 3010, 3134, 3145, 3267, 3323, 3550, 4018, 4030, 4040, 4044, 4047, 4218, 4241, 4243, 4323, 4403, 4409, 4456, 4466

şafḥa-yı rūzgār, 258

şan‘at, 323

şanduġa-yı sīne, 1043

şāniyā, 1090, 1125

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

şāhib, 254, 287, 308, 310, 432, 447, 527, 537, 1052, 1340, 1599, 2040, 2062, 2073, 2243, 2275, 2345, 2645, 2968, 3033, 3162, 3301, 3798, 3879, 3970, 3987, 4081, 4209, 4327

şarşar, 593, 736, 1481, 1643, 2248, 2422, 4161

şakf-ı sipihr, 739

şaklar, 230, 788, 4227

Şemer, 236, 2775, 3408

Şevābet, 439

şenā, 297, 340, 2406, 2957, 3279, 3299

şevābit, 890

şıdk, 409

şingın, 955

şubh u şām, 641, 1888, 2595, 2858

şubh-ı şādık, 484

Şudūra, 680, 1178, 3325

Şufuf, 426, 1848, 2250, 2967, 2970, 3064, 32545

şübüt, 1668

şūretā, 323, 1190

sa'ādet, 547, 1024, 1088, 1304, 1606, 1804, 1825, 1908, 2139, 2300, 2308, 2342, 2458, 2650, 2799, 2801, 2848, 2863, 2954, 3135, 3205, 3208, 3246, 3291, 3627, 3771, 3872, 3976, 4069, 4084, 4086, 4092, 4142, 4158, 4208, 4254, 4267, 4272, 4322

Sa'id-i ezeldür, 228

sa'y, 562, 1376, 1607, 1888, 2009, 3834

sābık, 698

sāir, 533, 1692, 1915, 2509, 2861, 2862, 3303, 3425, 3455, 3999, 4133, 4296, 4541

sāl ü mehi, 514

sāl-ı ġāzidedür, 309

salţanat, 356, 923, 1631, 2223

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

sarāy-ı cihān, 307

sakf-ı anīk, 910

sāye-bān, 421, 1749, 1828

sāz-ı bezm-i vegā, 614

sāz-ı dem, 466

Seb'a, 331, 1787, 2481, 2706

sebk-i rahmet, 760

secde, 446, 2896, 3792

sehāb, 572, 1130, 2868

sehl-ter, 292

selāṭin, 262, 305, 311, 2225, 3449, 3864

Selef, 279, 462, 2762, 3767

selīs ü revān, 293

selsebīl-i cinān, 885

sem', 726, 1027, 1588, 1686, 1868, 2076, 2188, 2664, 2976, 2977, 3041, 3090, 3134, 3148 3149, 3156, 3232, 3874, 4368, 4369, 4371, 4373, 4379, 4380, 4440, 4502

sem-i sūtūr, 769

seng-i rücüm, 383

seng-i siyāset, 443

seng-sār, 1033, 2654, 3492, 4205

ser virür, 236, 263

serād, 1149

Ser-āmed, 306

serāsīme-i ḥarb, 587

serāy-ı sipenc, 418

serdār-ı ekrem, 518, 3891

Ser-i serverān, 851, 1776

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

serküb, 408, 1677, 1807, 2128, 2143, 2146, 2159, 3493, 3633

server, 517, 598, 684, 851, 852, 899, 1276, 1776, 2606, 2745, 2760, 2839, 2841, 3571, 4064, 4087, 4089, 4096, 4556

serverân, 851, 1276, 1776

seyf, 391, 640, 3029, 3073, 4198

seylâba, 572, 712

seylâb-ı kîn, 516, 839

Seyül-i haşem, 666

sezâ, 887, 1166, 1292, 1365, 1551, 1722, 2138, 2277, 2704, 3252, 3519, 3757, 4078, 4081, 4411

Sifendârı, 1962

sihir-bâz, 786

sipâh-ı dilîr, 675

Sipâhî, 977, 1071, 2199, 2369, 2509, 3356, 4532

Sipeh, 830, 1482, 1662, 1672, 1796, 1797, 1848, 1886, 2037, 2200, 2359, 2723, 3356, 3460, 3600, 3789, 3899

sipîhr, 232, 424, 739, 1497, 1988, 1991, 2119, 2184, 2804, 2846, 3147, 3154, 3770, 4277, 4347

sît ü sedâ, 1293

sitâd-ı sühen, 282

sitân, 259, 303, 1232, 1894, 1923, 1929, 3138, 3140, 3726, 4365

Sitâre, 225, 1705

Sitem, 248, 413, 440, 694, 806, 1140, 1173, 1187, 1375, 3036

sitem-kâr, 413, 694, 1173, 1187

Siyâset, 443, 459, 464, 1168, 2080, 2620, 2653, 3093, 3097

Siyeh-puş, 246, 874, 882

sükkân, 1017, 2282

sükkeri, 1138

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Sükûn, 276, 285, 433, 459, 524, 619, 746, 801, 803, 922, 1094, 1737, 1819, 1875, 1917, 1983, 1984, 2880, 3015, 3113, 4162, 4184, 4435, 4548, 4549

Sükût, 390, 1094, 3248

sünnet, 410, 1626, 2749, 2761, 3019, 3779, 3787, 4113

sünnî, 808, 861, 862, 1277, 2101, 2435, 2534, 3565, 3923

sühnen, 279, 282, 301, 302, 303, 338, 339, 341, 466, 868, 4572

süvârân, 1261, 1268, 1705, 2058, 2251, 2795, 3184

Ş

şādumân, 1562, 1733, 2430, 2435, 2471, 2867, 2869, 3057, 4116, 4313, 4358

şāhen, 278, 423, 1028, 1298, 1374, 1627, 2089, 2236, 2295, 2655, 3176, 3592, 3635

şāh-ı bülend, 312

şāh-ı dihîm ü taht, 332

şāh-nâme, 284, 289, 304, 4281, 4284, 4542, 4579, 4585

şaḡş-ı girîz, 445

şarâb, 276, 3215, 4036, 4243, 4412, 4414, 4417, 4425, 4431, 4432, 4433, 4455, 4456, 4476, 4482, 4491

Şakî, 228, 887, 1219, 1929, 4413, 4422, 4434, 4445, 4470, 4476, 4487, 4493, 4502, 4514

Şeb u rûz, 593, 638, 927, 1114, 1172, 1741, 1832, 2268, 2413, 2500, 2513, 2726, 2769, 3515, 3804

Şecâ'at, 465, 3122, 3346, 3756, 4523

şehbâz, 1645, 3758

şehden, 266, 323, 1891, 3362, 4094, 4252

şehen-şâhdur, 347, 4549, 4571

şeh-i baḡr ü ber, 336, 4535

Şehîd, 350, 2536, 2564, 3656, 3658, 3756

şehin, 390, 920, 1002

şeh-nâmeler, 289, 4542

şeh-nâz, 481

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

şehr-i ber-pā, 1016

şehr-i yār, 355, 384, 428, 911, 917, 950, 1521

şehriyār, 1758, 1774, 1851, 2127, 2189, 2472, 2617, 2848, 2888, 2998, 3006, 3237, 3248, 3382, 3400, 3415, 3598, 3627, 3630, 3662, 4081, 4159, 4207, 4211, 4279

şeh-vārını, 256

şekdeyüz, 1554

şekker virür, 236

şem‘, 726, 1027, 1588, 1686, 1868, 2076, 2188, 2664, 2976, 2977, 3041, 3090, 3134, 3148, 3149, 3156, 3232, 3874, 4368, 4369, 4371, 4373, 4379, 4380, 4381, 4440, 4502

şemşir, 544, 728, 791, 797, 1305, 1551, 1563, 1564, 1616, 1764, 1997, 2354, 2717, 2850, 2946, 3092, 3264, 3271

şemşir-zen, 728

şeref, 307, 870, 889, 894, 912, 1029, 1780, 1788, 1826, 1910, 1911, 1978, 2025, 2402, 2445, 2452, 2473, 2474, 2954, 3014, 3024, 3036, 3075, 3076, 3188, 3233, 3238, 3270, 3313, 4092, 4357

şerik ü sehīm, 915

şerm-sār, 454, 1229

şekāvet, 228

şeyāṭine, 383, 2277

Şeyāṭini, 548

şey-i ḳalil, 1050

şeyḥ u şāb, 334, 378, 417, 1147

Şeyḥ-i gümrāh, 507, 748

şeyḥ-i gümrāhdan, 507

şeyṭān, 356, 499, 698, 4296

şihneyi, 451

şikār, 234, 733, 971, 1007, 1172, 1617, 1641, 1844, 1850, 1893, 1945, 2120, 2240, 2241, 2359, 2659, 2807, 2851, 2923, 3541, 3609, 3794

şikest, 817, 2738, 4511

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

şimāl, 319, 1823, 2952, 3166, 4008, 4029, 4250

şinā, 1019, 2876, 2877

şināsān, 327, 381, 1095

şir-gir, 602, 1852, 2368, 3643, 3990, 4090

şir-i jiyān, 853, 1644, 2240, 3988, 4079, 4210

şir-i ner, 1038, 1906, 2088, 2124, 2563, 3547, 3755

şir-i zūr, 338

şitāb, 238, 593, 1267, 1272, 1483, 2361, 2417, 3008, 3154, 3174, 3749, 4141, 4184, 4250, 4391

şu‘ā-yı kamer, 2727

şuğle, 1629

şumār, 522, 727, 821, 902, 1335, 1439, 1685, 1687, 1691, 1840, 1987, 2057, 2085, 2215, 4373

şurū‘, 430, 900, 1083, 1125, 1288, 1697, 1730, 1816, 2123, 2746, 2766

şurūt, 1569

şümār, 522, 727, 821, 902, 1335, 1439, 1685, 1687, 1691, 1840, 1987, 2057, 2085, 2215, 2992, 4373

şüru‘, 346

şūr u şerrin, 526

şūr ü şer, 526, 1280, 2557

T

ta‘ab, 1363

ta‘āhhüd, 1106

ta‘alluk, 414

ta‘b, 476

ta‘bir, 290, 1995, 3843

ta‘lim, 551, 1543, 2178, 3283

tāc-ı zeri, 425

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Taḥallūk, 759

taḥammül-nümā, 1121

taḥayyür, 493, 1184, 1540

taḥmīn-i ma'kūle, 673

taḥt u tāc, 357, 390, 2402

taḥt-ı türâb, 333

taḥkīk, 1030

taḥvīl, 1321, 1354, 1734, 2892

tār u mār, 1021, 1335, 3813

tārümār, 571

taḫşīr, 1429, 3838

Tazarru', 957, 1546, 1730, 2294

te'āzüd, 1068, 1080, 1106

te'şīr, 356

te'hīri, 652, 1086, 2778

Tegāfül, 1067, 1092, 2594

tebāh, 263, 400, 705, 1072, 1433, 2005, 2265, 2320, 2619, 4226

Tecāhül, 1067, 1092

tecellā, 239

tedāhül, 1068

tedbīr, 400, 406, 604, 630, 675, 688, 866, 944, 967, 968, 1061, 1223, 1225, 1290, 1541, 1543, 1563, 1564, 1616, 2368, 2501, 2503, 2626, 2705, 2850, 3819, 4139

tedbīr-i şāh, 400

Tefahhüşler, 330

Tefevvük, 759, 2219

tefhīm, 326

Tekābül, 1274, 1513

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

tekşir, 1429

tekāsül, 1068

tekellüf, 1639, 2294, 3297, 3699

tekmîl-i emr, 909

tekrîm, 646, 1054, 2036, 2301, 2449, 3325, 3842, 3985, 4120

telbîs, 650, 651

telef, 230, 497, 672, 700, 729, 894, 920, 1115, 1130, 1636, 1707, 2245, 2936, 3699, 3908, 4006, 4058

Temerrüd, 447

Temevvüc, 515, 1992, 2670, 3295

temeyyün, 433

temîz, 281

Temuz, 690

temyîz, 281, 3424

Tenāsüb, 823, 3394

tezkere, 257

tezkîr, 290, 347

Teraḥḥüm, 433

terâş, 616

Tereddüt, 493

terk-i ḥayât, 606

Tesellî, 345, 1490, 1575, 1902

teşhîr, 630, 664, 1226, 2362, 2382, 2770, 4524

Teşebbüs, 344, 1216

teşne, 440, 884, 4395

Teḫaddüm, 282, 433

Teḫayyüd, 330, 1067, 1291

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Teķāzā, 239, 1638, 2245, 3737

teķebbür, 433

Tevārih, 308

tevaķķūf, 653

Tevekkül, 340, 2737

Tezelzül, 380, 2156, 2709, 2844

tīg-i ĥor-berde, 640

tīg-i tüz, 450, 455, 566, 1122, 1415, 2500, 2534, 2803, 3935

tīg-i zer, 2354

tīgi, 604, 1121, 2656, 3720

tīr-i ārşdan, 405

tīri, 408, 1961, 2805, 3337

tırkeş, 1244, 1667, 1700, 1768, 1770, 2052, 2469, 2804, 2810, 3185, 3857, 3922

tuğlar, 1791, 1792, 2846

tufān-ı şer, 375

turāb, 333, 1044, 1265, 2287, 2682, 2928, 3670, 3862

Tüfek, 783, 785, 798, 845, 995, 996, 1037, 1042, 1049, 1257, 1378, 1458, 1486, 1691, 1805, 1809, 1959, 2016, 2133, 2136, 2150, 2151, 2153, 2154, 2250, 2369, 2372, 2395, 2463, 2539, 2569, 2869, 2872, 2925, 2992, 3185, 3187, 3222, 3223, 3266, 3330, 3422, 3458, 3496, 3547, 3555, 3585, 3622, 3628, 3644, 3685, 3724, 3850, 3941, 4316

tünd-ĥūy, 1371, 2148

tūde-i ĥākden, 470

tūtiye, 348

ţabi'at, 1158, 3167, 4040

Ṭapanca, 587, 3911

Ṭapançe, 245, 4305

ţarīkat, 1789

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Ṭarīḳ-i rızāyī, 510

ṭaşt, 523

ṭınāb, 1777, 2843

ṭuyūr ü vuḥūş, 1258

Ṭūs-ı kühen, 282

U

‘uḳbā, 613, 4073

ulv-i ḳadr, 232

umūr, 262, 318, 368, 689, 897, 1065, 1082, 1174, 1185, 1321, 1563, 1574, 2001, 2488, 3239, 3793

uḳābe, 1527

Ü

üslüb, 514, 807, 1473, 2400, 3013

üstād, 324, 463, 724, 908, 1251, 3962, 4567

üstüvār, 869, 1139, 2376

V

vaşl-ı kār, 874

vālī-i ḳal‘a, 999, 1001

vaḥīm, 915

vāḳıf, 650, 720, 1002, 2135, 2941, 3534

vāḳi‘, 617, 1304, 1554, 3118

vaḳt-i seyf, 391

vaz‘-ı ḳadem, 858, 2463

ve’s-selām, 544, 649, 1202, 1376, 3887

vedā‘, 502, 3225, 4142

vefāt, 606, 2536

vehmi, 503, 697, 1202

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Vekāyi'-nüvīs, 255

Velü'n-ni'amdur, 1058

velvele, 849, 1296, 3479

Veķāyi, 346, 373, 4280, 4541, 4580, 4585

Vezāret, 359, 366, 498, 513, 1171, 1978, 1981, 2227, 4078

Vezīr a'zam, 597, 2123, 3444,

Vezīr ü kezīr, 369

Vezīr-i kühen, 621, 714

vifāk, 458, 706, 1111, 1155, 1160, 2774, 3817, 4409

vuķu', 346

vuķü, 430, 716, 752, 1737, 1816, 2087, 2400, 2651, 2701, 2766, 3532

vüşül, 528, 590, 1342, 1368, 1817, 2192, 2200, 2379, 2402, 3021, 3380, 3293, 3821, 3833, 4190, 4277, 4516, 4534, 4569

vürüdiyla, 265

vüs'at, 1181, 1829, 2789, 3791, 4326

Y

Yazar, 252, 257, 284

ye's-i tām, 863

yek-cihet, 1152

yek-pāre, 425

yekregi, 532

yeksān, 237, 2270, 4479

yelken, 802, 1445, 2430

yemīn, 319, 428, 557, 1206, 1628, 1803, 1823, 2062, 2362, 2472, 2799, 2814, 2824, 2952, 2965, 2969, 2975, 2980, 2997, 3110, 4187, 4343

Yeñiçeri, 1071, 1856, 1858, 1862, 2008, 2079, 2124, 2130, 2396, 2509, 2949, 2986, 3214, 3381, 3444, 3446, 3460, 3547, 3688, 3849, 3994, 4075, 4099, 4345

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

yesâr, 428, 557, 1206, 1803, 2062, 2362, 2472, 2799, 2814, 2824, 2975, 2979, 2980, 2997, 3110, 4343

Z

zâlâm, 484, 1529

zâlim, 1081, 1173, 1175, 1248, 1890, 3073

zühür, 239, 243, 299, 373, 413, 489, 875, 897, 1073, 1240, 1636, 1638, 2323, 2668, 2798, 2874, 2898, 2943, 3302, 3636, 3897, 3970, 4218, 4349, 4352, 4546

za‘rî şütüm, 749

Zamân-ı kalîl, 320

Zamîr, 318, 529, 663, 1400, 1638, 2626, 2714, 2773, 2865, 2941, 3866, 4213

zaḥm-nâk, 715, 3481, 3929, 3938

zâyi‘, 540, 563

zebân, 293, 296, 1505, 1747, 3290, 3841, 3939, 4477

zebûl, 1156

zebûn, 746, 857, 984, 1230, 1721, 2550, 2763, 3661, 4446

Zelîli, 224

zelzele, 849, 1819

zencir-i der, 238

Zer ü sîm, 280, 2027, 2028, 4011

Zeri ḥâk, 233

Zer-i ḥâliş, 224

zevâl, 1141

zeyl-i tevfiķedür, 344

zî‘l-ka‘dede, 429

zîr ü zeber, 375, 835, 854, 1738, 3498, 4028, 4485

zîredür, 309

zîr-i nigîn, 916, 1183

ziyâd, 321, 991, 1473, 1531, 2073, 2305, 2419, 3530, 3876, 4061, 4130, 4544

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

zuhür, 260

zûd-gîr, 731

A

Abāza Paşa, 525, 545

Ābaza Vālî-i Erzurûm, 488

Abāza, 488, 499, 525, 545, 551, 559, 582, 591, 617, 660, 664, 710, 713, 750, 755, 1482

Abbās, 632, 814, 2218

abd-i haķîr, 243, 2770

Acem Şāh, 632, 652

Acem, 632, 652, 670, 754, 835, 838, 865, 1648, 1872, 2172, 2173, 2676, 3453, 3633, 3803, 3909, 4202

Adana, 1318, 2326, 3123, 3124

Adilcüz, 2330

Afrāsyāb, 1529

Alî, 119, 152, 466, 468, 1852, 1882, 2067, 2770, 3447, 3614, 3689, 3910, 3990, 4295

Amāsiyye, 2415

Amid, 627, 654, 673, 1103, 1233, 2340, 2363, 2412, 2506, 3226, 3234, 3977, 4077, 4208, 4217

Anaṭolî, 1198, 1892, 2125, 2508, 3017, 3026, 3357, 3447, 3689, 3998

Anķara, 491, 4268

Aḫlaṭ, 1236, 2330

Arab, 838, 839, 1593, 1594, 1604, 2677, 3604, 3651, 4182

Aras Nehri, 2255, 2259

Arāzil, 372, 386, 490, 1082, 1093, 1095

Ariṣṭo, 326, 1674, 2630

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Āsaf, 1674, 2000

Aķıŝka, 677, 683, 2256, 2382, 2384, 2396, 2510, 2555

Aydın Paşa, 1597

Aydın, 1597, 1600

Azaĝ, 2593

B

Baĝĉesarāy, 990

Baĝdād, 623, 630, 1103, 2655, 2689, 2751, 2769, 3383, 3430, 3431, 3432, 3495, 3512, 3693, 3787, 3770, 3818, 3877, 3947, 3948, 3972, 4076, 4135, 4145, 4153

Bābīl, 2699

Bahādır, 542, 543, 850, 1221, 2501, 2612, 2613, 3242, 3462, 3612, 3762, 4211

Balıkesrī, 1169

Bayrām Paşa, 2573, 2678

Bedlis, 2336, 2507

Behrām, 438, 1266, 1701, 1925, 2061, 2729, 2799, 2820, 3720

Bektemir, 984

Belķıs, 2707

Benī Ādem, 1168, 2054, 2072, 2277, 2653, 3708, 3812, 4399

Berĝamā, 1209, 1214

Beŝāret, 264, 270, 3277, 3771

Beyrūt, 1295

Bīre, 1995, 2679

Bolı Begine, 1906

Bolu, 2417

Bosna, 1499

Bucaķ, 922, 924, 970, 973, 2596, 2601

Budın, 1981, 2626, 4211, 4213

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Bulağ, 2126

Bursa, 1884

Bülend, 229, 312, 1238, 1369, 1656, 1702, 1714, 1745, 2026, 2380, 2480, 2658, 2909, 2911, 2999, 3074, 3498, 3623, 3790, 3820, 4068, 4091, 4175, 4300

C

Ca'ferī, 1322

Ca'fer, 1325

Cānbek, 936, 940, 943, 946, 956, 963, 1003, 1021, 1023, 1467, 2579

Cāntemir, 984

Caḥīm, 861, 862, 2685, 3170

Celālī Bekir, 645

Celālī, 645, 1073, 1195, 1206

Cem, 277, 1674, 1870, 2215, 2219

Cemşīd, 1697, 1831, 1832, 1880, 2051, 2474, 3302, 3652, 3867, 4441

Ç

Çerc, 2680

Çerkesān, 517

D

Dārā, 216, 1909, 2172

Dāvūd, 359, 3202, 3369

Demirkağı, 2586

Dobdrica, 985

E

Ebubekr, 1882

Edirne, 1491, 1494, 1496

Efrāsiyāb, 397, 1267, 2220

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Ehrimen, 361

Elbruz, 730, 1664, 1774, 3473,

Emir Güne, 2177, 2192, 2212, 2225

Engerūs, 1409, 1410

Erciş, 2330, 3269

Erdebil, 2292

Erdel, 2645, 2646, 2650

Erdeşir, 2291, 2674

Erdilān Hān, 2558

Ermen, 2303, 2494

Erzurūm, 438, 500, 595, 685, 705, 708, 747, 753, 1234, 1695, 1996, 2015, 2020, 2234, 2505, 3182, 4269

Eznemid, 2421, 2423, 4272

F

Fārisī, 292

Fars, 292, 295

Felātūn, 326, 1541

Ferhād, 724, 3080, 3093, 3693

Feridūn, 2219, 2466, 2674, 3800, 3867

Ferruḡ, 1633

Firāt, 2013, 2409, 3207, 4259

Firāset, 381, 1095

Firenk, 1342

G

Ġazā-yı Hoton, 922

Gedā, 223, 226, 253, 265, 266, 843, 1712, 4438, 4504, 4527

Genc ‘Osmān, 851

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Girây, 926, 931, 932, 934, 936, 940, 944, 956, 962, 988, 990, 993, 994, 997, 1023, 1032, 1034, 1039, 1051, 1462, 1467, 2580, 2600, 2612, 4155

Giv, 1771, 3335, 3721

Gürci, 1892, 2398, 3372, 3990

Gülistân, 263, 300, 351, 1404, 1717, 2284, 2897, 2899, 2907, 3161, 3965, 4007, 4020, 4370

Gürcileri, 2398

Güzide, 305

H

Hekimhân, 2411

Herât, 2677

Hind, 287, 1589, 3278, 3299, 3325, 3329, 3342, 4159, 4441

Hindüstân, 1589

Hizebrân, 1439, 1846, 2120, 3527, 3697, 4302

Hüsâm, 2580, 2607

Hüseyin Ağa, 1980

Hüseyn, 687, 3101, 3489

Hâfız Aḥmed, 621, 628

Hâfız, 621, 622, 628, 660, 1107

Haleb, 654, 668, 1318, 2510, 3135, 3242, 3451, 3525, 3604

Ḥalîl, 663, 665, 669, 703, 719, 886, 912, 1234, 1235, 1907, 1997, 2081, 3218, 3374, 3446, 3643, 3976

Ḥân Aḥmed, 329, 1074

Ḥân Murâd, 254, 290, 401, 3201

Ḥasan, 1890, 2127, 2341, 2411, 2506, 2625

Ḥaḳḳ, 235, 546, 1723, 1903, 2309, 3772, 4116

Ḥayber, 1591

Ḥaydar, 1585, 1586, 1591

Ḥızır, 1926

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Hızır, 1633, 1904, 2418, 3673, 4063, 4259, 4260, 4261

H̄arezm-şāh, 2224

H̄üdā-yı cihān, 1, 226, 317, 360, 402

H̄üsām, 2608, 3029, 4059, 4151

H̄üseyn, 694, 1852, 2127, 2341, 2625, 3447, 3614, 3689, 3990, 4215, 4269

H̄üseyn, 481, 814

H̄üsrev, 397, 448, 477, 723, 724, 763, 765, 848, 863, 866, 1105, 1110, 1113, 1115, 2839

I

Ilıca, 2018, 2415

Irāk, 764

Irāk, 835, 838, 839, 1748, 2291, 2677, 2708, 3405, 3406, 3490, 4048, 4057, 4076, 4098

İ

İbn-i Aḥmed, 305

İbn-i Mu‘in, 1292, 1379, 1390

ibn-i Naşūḥ, 2625

İbn-i Nasūḥ, 1980

İlāhī, 52, 56, 122, 132, 141, 152

İlyās, 1167

İnāyet, 160

İrem, 831, 3284

İsfendiyār, 183, 777, 1846, 1962, 2055, 2468, 2816, 3064, 4088

İskender, 21, 312, 1462, 1870, 2050, 2149, 2173, 2222, 2715, 2837, 3128, 3137, 3426, 3428, 3499, 3676, 3745, 4554

İslām, 138, 637, 1254, 1264, 1405, 1625, 1788, 2454, 2740, 2752, 2853, 3310, 3573, 3622, 3965, 4124, 4307, 4406

İstānbul, 963

İştevān, 2628, 2644, 2645, 2649

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

İzniç, 1876, 1877, 3020

K

Ka'be, 911, 2897

Ken'an, 2382, 3182

Kerem, 465, 1900,

Kerkük, 2365, 2366, 2569, 3373

Key, 2215, 3338

Keyhüsrev, 1529

Küçük Ahmed, 1196, 1204, 1211, 1220, 1311, 1319, 1322, 1366, 1372, 1373, 1375, 1377, 1383, 1996, 2015, 2017, 2126, 2327, 2557, 2561

Kağılgay, 1023

Kāf, 558, 3677

Kanşu, 1610, 1620

Kantemir, 965, 979, 987, 998, 1000, 2584, 2597, 2611, 2620

Karadeniz, 1430, 1445, 1456, 2953

Karaman, 2508

Kars, 2088

Kārūn, 1391

Kayşeri, 566

Kazağ, 1025, 1035, 1537, 1547, 1557, 1561

Kazağ, 993, 1039, 1040, 1048, 1453, 1469, 1470, 1514, 1516, 1520, 1521, 1551, 1555

Kırım, 924, 954, 1026, 1034, 2603

Kırūm, 1496, 1871

Kızıl şuyu, 2416

Kızılbaş, 707, 1052, 1065, 3655, 3670

Konya, 525, 556, 1905, 1906

L

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Leh, 1463, 1468, 1479, 1480, 1481, 1483, 1484, 1486, 1533, 1537, 1556, 1561

M

Mağnisā, 1192

Malatya, 2409, 2410, 4263

Mānī, 1229, 1654, 2900, 4485, 4550

Maḥmūd, 283, 286, 2221, 3123

Mar'aş, 505, 2508, 4154

Medīne, 146, 906

Mehemmed, 56, 586, 753, 3100, 3256, 3604, 3761, 3990

Mehmed, 681

Merve, 880

Mesihā, 223

Mısr, 1599, 1605, 1606, 1979, 2342, 2349, 2852, 3184, 3199

Mihribān Kāl'ası, 2560

Moskov, 2592, 2593

Mu'azzez, 518

Mu'in, 1289, 1292, 1312, 1317, 1327, 1378, 1390, 3780

Mu'n, 1395, 1398

Muştafā, 2035, 2828, 2834, 4112

Muşul, 653, 2377, 3235, 3268, 3347

Muḥammed, 517, 926, 931, 934, 944, 954, 962, 990, 991, 1022, 1025, 1066, 1606, 1892, 1900, 2000, 2004, 2323, 2363, 2366, 2507, 2571, 3220

Murād, 161, 171, 254, 290, 305, 401, 402, 415, 1064, 1066, 1144, 1353, 2181, 2273, 2296, 2752, 2754, 2757, 2768, 2776, 3201, 4049, 4123, 4517

Murtazā, 1998

Murtazā, 151, 585, 1235, 1565, 1568, 1574, 1853, 2232, 2233, 2256, 2486, 2499, 2503, 2560, 2667, 3339

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Mübîn, 2166

Mülhim, 219, 260, 270, 284, 1733, 2576, 4513, 4549, 4587

Müşul, 2257, 2568, 4200, 4201

N

Nesîm-i, 71, 272, 3171

Neşat, 1987

Nîl, 128, 1528, 2640, 3183, 3184

Noğay, 421, 2082, 2595, 3035, 3375, 4154

Nûh, 1793

Nüreddîn, 2608, 2611

O

Oşmân, 306, 350, 392, 856, 1085, 1408, 1415, 1465, 1724, 1882, 2032, 2416, 2529, 3138, 3143, 3883, 4135

Oşmân Hân, 350, 1085, 1465, 1882

Ö

Ömer, 123, 131, 132, 1182, 2189

P

Pervez, 315, 1716

R

Rabb-i celîl, 912

Receb, 939, 960, 1118, 1125, 3441

Rodos, 1054

Rüstem, 465, 762, 1266, 1267, 1767, 1769, 1962, 1998, 2468, 2816, 3062, 31230, 3336, 3720, 3860, 4088, 4198, 4246

Rûmili, 1179, 1462, 1491, 2123

Rûmyân, 1259

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Rūs, 1407, 1409, 1410, 1413, 1425, 1427, 1434, 1438, 1452, 1457, 1460, 1466, 1469, 1478, 1487, 1502, 1511, 1516, 1520, 1524, 1525, 1527, 1533, 1558, 1562, 1567, 3249

S

Şafad, 1295

Şan'ā, 1603, 1604

Şayda, 1295, 1320, 1349, 1362

Şenūr, 2005

Şüreyyā, 1703, 1770, 2057, 4383

Şıfāhān, 1748

Selīm, 313, 1062, 2223, 3138, 3199

Selmān Şeh, 2605

Sencer, 1870

Senūr, 2003

Serāfil, 1843

Serān, 822, 3863

Sikender, 398, 1496, 1618, 1662, 1802, 1847, 1882, 2810, 3888, 3800, 4063

simurğ, 2241, 2427, 2459, 2787, 3058, 4325

Sinān, 408, 793, 3063, 3081, 3082, 3156, 3193, 3597, 3658, 3722

Sitanbul, 666, 765, 1492, 3976

Sivās, 491, 526, 559, 586, 1920, 2414, 2508, 3213, 3644, 4263, 4264

Siyāvuş, 2674, 2220, 4078

Sulţān Murād, 286, 415, 1064, 1066, 1353, 2181, 2776, 4049, 4122, 4517

Süleymān, 20, 153, 313, 357, 501, 1062, 1497, 1802, 1814, 2182, 2223, 2229, 2428, 2706, 2811, 2956, 2968, 3022, 3083, 3084, 3136, 3138, 3284, 3296, 3387, 3800, 4064, 4126, 4292, 4320

Ş

Şāh Maḥmūd, 283, 286

Şāhin Girāy, 926, 933, 944, 990, 993, 1032, 1039, 1051

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Şâhin, 926, 932, 933, 944, 954, 962, 980, 986, 990, 991, 993, 1022, 1025, 1032, 1039, 1051, 1981

Şâm, 1186, 1190, 1192, 1303, 1311, 1316, 1319, 1404, 1605, 1979, 2327, 2510, 2571, 4135

T

Tatar, 921, 923, 966, 982, 985, 996, 1021, 1038, 1559, 1560, 1958, 2583, 2601, 2604, 3329, 4155

Tâz, 449

Tebrîz, 2246, 2267, 2275, 2278, 2280, 2289, 2292

Tehemten, 175, 183, 777, 1844, 1846, 2055, 2060, 3339, 3343, 3766

Tennûr-ı Nuh, 1660

Tercân, 602, 2013

Terkoz, 589

Tesâmiḥ, 1068

Tevfîk, 67

Toḡat, 605, 606, 2414, 4264

Tuna, 972, 981, 986, 1483, 1566, 1692, 1894, 3370

Türk, 292, 293, 294, 296, 449, 3085

Ṭameşvâr Paşası, 2636, 2652

Ṭameşvâr, 2636, 2652

Ṭırâblus, 1318, 2510

Ṭubâ, 2026

Ṭuraḡ, 2126

Ṭûsî-i, 286

U

Urbân, 1579, 1581

Urûs, 1447, 1464

Ü

Üsküdâr, 1815, 1841, 2431, 2437, 2456, 2784, 2892

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

V

Vālī-i Mar‘aş, 505

Van, 670, 1230, 1231, 1237, 1254, 1285, 1997, 2308, 2322, 2328, 2510, 2555, 3240, 4089

Veli Şāh, 980, 2599, 2605, 2606

Velūc, 2122

Y

Yemen, 1579, 1582, 1586, 1587, 1591, 1600, 1608, 1610, 1613, 1628, 1630

Yeñişehr, 1881, 1884, 3021

Yezdān, 81, 361, 416, 758

Yunān, 398

Yusuf, 20, 505

Z

Zāl, 465, 1769, 1998, 2236

Zeynel, 816

Zü'l-feķār, 2488, 2492, 2501

Zübeyd, 1603